

RÓMAI KÖLTŐK ANTOLÓGIÁJA

ELTE Eötvös József Collegium
2014

Római költők antológiája

ANTIQUITAS • BYZANTIUM • RENASCENTIA VII.

Sorozatszerkesztők

Farkas Zoltán

Horváth László

Mészáros Tamás

Eötvös József Collegium

2014

Római költők antológiája

ELTE Eötvös József Collegium
Budapest, 2014

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A kiadvány az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával készült.

A kötet a *Klasszikus ókor, Bizánc és humanizmus. Kritikai forráskiadás magyarázatokkal*
(OTKA NN 104 456) pályázat keretében készült.

Copyright © ELTE Eötvös József Collegium 2014
Minden jog fenntartva!

A kötet az Európa Kiadó 1964-es kiadása alapján készült.
Jelen kiadás szövegét gondozta: Juhász Erika

Közreműködtek: Delbó Katalin, Horváth Balázs, Kassai Gyöngyi, Kocsis Teréz,
Kovács István, Rédey János, Szikora Patrícia, Vincze Judit

Felelős kiadó:
Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös József Collegium igazgatója
Borítóterv: Egedi-Kovács Emese
Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető: Kovács Jánosné

ISBN 978-615-5371-25-7
ISSN 2064-2369

Fordította

Arany János	Majtényi Zoltán
Áprily Lajos	Maróti Egon
Babits Mihály	Marticskó József
Balogh Károly	Meller Péter
Bede Anna	Muraközy Gyula
Csorba Győző	Nemes Nagy Ágnes
Devecseri Gábor	Némethy Géza
Dsida Jenő	Orbán Ottó
Gál László	Radnóti Miklós
Horváth István Károly	Ritoók Zsigmond
Illyés Gyula	Rónai Pál
Jánosy István	Rónay György
Kardos László	Sík Sándor
Kálnoky László	Szabó Kálmán
Kárpáty Csilla	Szabó Lőrinc
Kerényi Grácia	Terényi István
Kosztolányi Dezső	Tótfalusi István
Kurcz Ágnes	Tóth Béla
Kurucz Ferenc	Trencsényi-Waldapfel Imre
Lakatos István	Urbán Eszter
Lator László	Vas István

Weöres Sándor

Válogatta és szerkesztette

SZEPESSY TIBOR

A jegyzeteket összeállította

BORONKAI IVÁN

A szöveget az eredetivel egybevetette

SZEPESSY TIBOR

Lectori salutem

Üdvözet az olvasónak!

Jelen antológiát 1963-ban jelentette meg az Európa Könyvkiadó, s mindjárt egy évre rá, pontosan fél évszázada megjelentette változatlanul másodszor is, azóta viszont legfeljebb az antikváriumokban bukkan fel egy-egy példánya, a könyvesboltokból régen eltűnt – már ez önmagában is indokoltá teszi az új kiadást. És az új kiadáshoz talán nem lesz haszontalan csatolni egy rövidre fogott előszót is, mert a hajdani kötetek elejére – nem tudni, miért, miért nem – semmiféle bevezető nem került.

Pedig már akkor érdemes és célszerű is lett volna bemutatkozásként tájékoztatni a reménybeli olvasót a kötet mennyiségi és minőségi mutatóiról. Arról tehát, hogy ez az antológia közel hatszáz oldalon több mint ötven ókori latin költőt szólaltat meg (némi magyarázatokkal), mégpedig négyszáz-egynéhány versben vagy versrészletben, továbbá hogy nem csupán a világirodalmi rangú nagyságokra korlátozódik, hanem a kevésbé ismert, de a római irodalom életében és alakulásában azért számottevő alkotóknak is biztosít helyet, s hogy a lírai költészet termékein kívül az epika és a komédia terméséből is bőven válogat – más szóval nem egyszerűen fordítások ilyen-olyan, tetszőleges halmaza akar lenni, hanem megpróbál az adott keretek között kiegyensúlyozott és reprezentatív teljességet kínálni az ókori latin nyelvű költészetből. És végül: hogy a benne foglalt költemények kerekén tizenhatezer sort tesznek ki, s bár java részüket elszórtan már másutt is olvashatta az érdeklődő, közel a negyedük (ritka gálánsság a kiadótól) közvetlenül ennek az antológiának gazdagítására-kiegészítésére készült.

Szintúgy eshetett volna néhány szó a latin nyelvű költői antológiák előzményeiről. Antológiát ugyanis csak a már bőségben meglévőre lehet alapozni, nem megy másként. Márpedig minálunk voltaképpen csupán a 19. század kezdte – de tegyük hozzá, viharos gyorsasággal – magyarra fordítani a római költőket, hogy aztán az antológiák majdani szerkesztői tudjanak miből válogatni: hevenyészett szemle is tiszteletre méltó számarányú átültetést és átültetés-típust regisztrálhat.

Egyetlen példaként vegyük a hazai földön különösképpen nagyra becsült Horatiust, akinek költeményeit – tudjuk – Petőfi Debrecenbe gyalogolva sem

felelte magával vinni: sommásan szólva alig múlt el átlag két-három év, hogy magyar földön valamilyen igényes, a külföldi szakirodalmat sem szem elől tévesztő Horatius-tolmácsolás ne született volna, jó egy harmaduk nem is Budapesten, hanem országszerte, Ungvártól Szabadkáig, Pozsonytól Aradig. Legtöbbször nem a teljes életművet, hanem annak csak egy részét ültették át, manapság kissé szokatlan módon, de bizonyára a nagyobb hűség kedvéért, vers helyett prózában, s nem egy közülük több új kiadást megért, még később, a 20. század elején is; persze akadt azért fordító, mint ahogyan Virág Benedek, aki szép egymásutánban a horatiusi oeuvre egészét magyarra tette át (levelek 1815, epodusok 1817, satírák 1820, ódák 1820, aztán utánnnyomatként 1862, 1876, 1904). Teljes magyar Horatius együtt kevészer látott napvilágot, a Horatius kultiválta műfajok viszont, az ódák, a satírák és a levelek majd két tucat önálló kötetben jelentek meg (az epodusok csak keveseket vonzottak). Mindezek mellett feltűnik még néhány Horatius-válogatás, az pedig kiugróan érdekes jelenség, hogy a műelméleti *Ars poetica* majd tucatnyi alkalommal került – részben magyarázatokkal – a nagy nyilvánosság elé.

Hasonló a helyzet a római költészet többi kiválóságával. Többségükben összkiadást értek meg, egyszer, mint Catullus, Lucretius, Plautus, Terentius vagy Propertius, és még a halványabbak is, mint Columella és Rutilius Namatianus; mások, kivált az egykönyvű római költők, kétszer vagy többször is fordítóra találtak, így Iuvenalis, Persius és Phaedrus, Lucanust és Tibullust viszont a 19. század literátorai négyszer is kiadták. Lucanus először 1833-ban jelent meg, 1867-ben és 1869-ben – közben csak két év telt el! – két fordító is megjelentette, s alig telt el tizenhat év, 1885-ben máris újabb fordítás kerülhetett az olvasók kezébe – az iránta megnyilvánuló érdeklődés elgondolkodtató, bár a *Pharsalia* átültetéséhez már Bessenyei György a 18. század végén hozzákezdett. Ami Tibullust illeti, ő elsősorban bizonyára mint a békés vidéki élet szerelmese nyert szívesebb fogadtatásra az urbánus Propertiusnál. A teljes *Martialisra* nem akadt fordító, és Vergilius vagy Ovidius sem kapott a 19. században összkiadást, de kettőjük műveit külön-külön tucatnál is több fordító igyekezett, olykor többször is átültetni – volt olyan év, amikor a 18. század végi elnevezés szerint még „Orras Ovid” pontusi elégiáit egy időben, mintegy versengve adta ki két fordító. A 19. század tehát nem keveset tett azért, hogy a római költők szavát magyarul is meghallani és érteni lehessen. És antológiájuk is volt, de azt nem összeválogatta valaki, az nem virágkoszorú volt (mert az antológia szó ezt jelenti), mely több fordító munkáját fonta egybe (bár ilyen lehetett volna), – nem, az általában saját kertjük lugasaiban termett, lévén ők maguk fordítók. De azért nem mást, antológiát pedzett Liptay Sámuel munkája, a *Parnasszusi időtöltések* (Pest,

1922), mely bölcs mondásokat szemelgetett a római költőkből, és még sokkal inkább a magyar műfordításról is értekező Radó Antal versgyűjteménye, a *Latin költők. Szemelvények magyar fordításban* (Pest, 1885), melynek lapjain a szerző tucatnál is több római poétát szerepeltet, mintegy száz verssel-versrészlettel.

A 20. század első fele tovább haladt a már megkezdett úton. Literátoraink, talán némileg meglassúdva, de nem hagyták abba a római költészet szinte hagyományossá vált faggatását, változatlanul arra törekedtek, hogy új és megint új latin költeményeket hódítsanak meg, vagy már ismerteket szóaltassanak meg ismét. Kevés nemzeti irodalom büszkélkedhetik azzal, amivel mi: hogy ebben a nemes felderítő munkában legjobb korabeli költőink szinte kivétel nélkül részt vettek, ha nem éppen ők játszották a vezető szerepet. És voltak latin versgyűjtemények is – de az átfogó, a római költészet egészét valamiképpen láttatni akaró antológiák igazi ideje a század második felével jött el. Ezek listája nem hosszú – végtére is azonos tárgyú és célú antológiák ritkásan születnek.

A sort a Tankönyvkiadó (és mögötte a felsőoktatás tankönyvigénye) nyitotta 1952-ben a *Világirodalmi antológia* első, ókort felölelő kötetével; később megjelent 1953-ban és 1962-ben is, utóbbi kiadás bővítve. A vaskos kötet az ókori irodalmakból ad terjedelmes válogatást, s a távol- és közelpoetika irodalmak és a görög mellett a kötet befejező részében természetesen helyet kap – mintegy háromszázötven oldalon – a római irodalom is, de az irodalmi összképet itt a költészet nem egyedül, hanem a prózával együtt, közösen alakítja ki. A következőt, a Móra Ferenc Könyvkiadót nem valamiféle pedagógiai szükség motiválta, legfeljebb a fiatalabb korosztályokra kellett tekintettel lennie. Ennek megfelelően a *Latin költők antológiája*, mely a zsebkönyvméretű „A világirodalom gyöngyszemei” sorozat egyik darabjaként jelent meg, és először 1958-ban, nem sokkal később pedig 1964-ben került a könyvesboltok kirakatába, a maga százötvenet kevéssel meghaladó versbetétével jóval szerényebb, úgyszólván egyedül csak a legtekintélyesebb római poétákra összpontosító gyűjtemény lehetett, bár mindamellett igyekezett választott anyagával valamelyest a római költészet európai magaslatait és ívelését láttatni. A soron következő antológiát – bevezetőben már említettük –, az Európa Könyvkiadó jelentette meg, egymás után kétszer is, s mert annak szövege jottányit sem változott, idei újranyomása mindössze a harmadik kiadásnak tekinthető.

Akárhogy nézzük, ez idő szerint az Európa Könyvkiadó latin antológiája biztosítja a római költészet terjedelemre legtekintélyesebb mustráját. Már ötven éve, és még mindig. Ami a jövőt tekintve mit sem jelent: a fordítások köztudomásúlag avulnak, az antológiák tehát nem különben. De meg egyébként is: nem csupán a régit és talán már porosodót kell előbb-utóbb újakkal

helyettesíteni, mert volna a latin költészetben további felfedeznivaló is éppen elég. És hiába csökken a latin tanulók (és értők) száma, a latin vers iránti érdeklődés megmaradt. Néha töretlennek érzi az ember. Szerencsére. Mert a római költők antológiája sem most, sem ezután nem hiányozhat a hazai könyvespolcokról.

Szepessy Tibor

CNAEUS NAEVIUS

A KACÉR NŐ

(IN CHORO LUDENS DATATIM DAT SE
ET COMMUNEM FACIT)

...*Mint a labda**

játszóknak karában ettől ahhoz száll s mindenkié:
ennek bólint, arra kacsingat, ebbe szerelmes, húz ahhoz;
míg kezét odanyújtja egynek, lába másnak ad jelet;
egynek gyűrűt, szemrevalót ad, ajka másikat hívogat;
ezzel énekel, ámde annak ír tenyerébe ujja betűt.

Tótfalusi István fordítása

SÍRVERSE

(IMMORTALES MORTALES SI FORET FAS FLERE)

Halandót halhatatlan ha megsirathatna,
siratnák a caménák Naeviust, a költőt,
Mert hogy csűrőbe csukta őt is Orcus isten,
latin szót szólni szerte Rómában felednek.

Lakatos István fordítása

* Az eredeti valószínű kiegészítése.

QUINTUS ENNIUS

ANNALES

(Részletek)

ILIA ÁLMA

(ET CITA CUM TREMULIS ANUS
ATTULIT ARTUBUS LUMEN)

Mécset tart az anyó, ám reszket minden izében,
s ő ijedezve idéz, könnyek közepette, ily álmot:
„Euridiké lánya, kit atyánk szeretett vala egykor,
élet, erő elhagy, tehetetlen a testem egészen.
Álmomban daliás férfit láttam, s a füzesbe
elragadott, parton, teren át, de kevéssel utána
mintha magam látnám egyedül tévelygeni, húgom,
késlekedőn nyomodat lelnem, s oly gyenge a szívem
téged elérni; az út eltűnt, nem jelzi az ösvény.
S láttatik ottan atyánk engem szólítani szavakkal,
mondván: »Ó, lányom, tereád vész vár, keserűség,
ám a folyóvízből születik majd újra szerencséd.«
Ily szót szólva atyánk tovatűnt, kicsi húgom,
látni se hagyta magát, aki oly kedves kebelemnek,
ámbar én karomat fel a kék ég jós magasára
tártam, s könnyeket ejtve hiú hangon hivogattam.
Majd odahagyta alélt, elkínzott szívem az álom.”

Tótfalusi István fordítása

ROMULUS ELNYERI A KIRÁLYSÁGOT
(CURANTES MAGNA CUM CURA TUM CUPIENTES)

Ketten készültek vágyón vágyván a királyság
dolgát dönteni auspiciummal s auguriummal.
*Ím a Palátinuson vár, hegynek fő magasában**
auspiciumra Remus, maga örködvén a madárra,
mely kedves jelet ad; daliás Romulus az Aventín
dombról vár magasán-repülők szárnyas csapatára.
Minden férfi figyelt: melyikük lészen ma királlyá,
városukat hívják Rómának-e vagy Remorának?
S mintha csak azt várnák, hogy a consul már jelet adjon,
és lesnék a helyet, hol a tért elzárja a korlát,
s a diadalszekeret bebocsátja a tarka sorompó –
akképp várakozott a tömeg, tartotta a nyelvét:
mely uralom nagy ügyének jut diadal ma?
Közben a nap kocsijával elért a vak Éj peremére,
s újra a fényesség ragyogó sugarakkal előtört;
ekkor a messzi magasságból jósröptű madár szállt
gyors szárnyon; s amikor keleten kibukott az arany nap,
háromszor négy volt a madár, ki levágódott a magasból,
szent testével mind a szerencsés jóshelyet érve.

Látta tehát Romulus, hogy az elsőség az övé lett:
auspiciummal az ég kijelölte királyi hatalmát.

Tótfalusi István fordítása

ÖNARCKÉP
(HAECE LOCUTUS VOCAT,
QUOCUM BENE SAEPE LIBENTER)

Így szólván odahívta, kivel gyakran s örömet, jó
lelkűen osztá meg, miye volt: bölcs szót, teli asztalt,

* A töredékes eredeti valószínű kiegészítése.

s másegyebét, amidőn fáradtan, a nap java részét
országos nagy ügyek közt töltvén, tért haza végül
sok munkája után a szenátusból, a forumról;
bízva beszélt kicsiny és főbb dolgokról is előtte,
elmondott jót és rosszat, tréfált, adomázott,
tudván: őrzi, amit hallott, nem hordja világga.
Osztoztak nyíltan s titkon sok kéjben-örömben;
aljas szándékot sose keltett benne tanácsa,
hogy gonoszul vagy könnyelműn cselekedjen; igaz, hű,
kellemes ember; szépszavu és bölcs, boldog, elégtű,
nyájas, tudja: mikor mit mond jókor, keveset bár;
megtart sok mindent, mi a múltba merült; az öregség
úgy hat rá, hogy a régi s az új erkölcsöket egyképp
tiszteli, istenek-emberek ó-törvényeit óvja;
szóljon vagy hallgasson, okos mindig, amit ő tesz.
Ekként fordul a harc közben Servilius hozzá: ...

Kerényi Grácia fordítása

HÁBORÚ IDEJÉN

(POSTQUAM DISCORDIA TAETRA)

----- de a háború durva viszálya
vaspántos kapukat s ajtófékat ha bezúzott,
megfut a bölcsesség a szivekből, úr az erőszak,
jó szónok becse vész, csak a vad katonát szeretik már;
nem szíves szóval, a vetekvők csúf szidalommal
illetik egymást, visszavonásra dühödve szívében,
nem viszi perbe ügyét, ki-ki karddal dönti a dolgát,
trónra mohón támad, dulakodván durva erővel.

Tótfalusi István fordítása

TRAGÉDIATÖREDÉKEK

ALCMAEON ÉS A FÚRIÁK

(INCEDE, INCEDE, ADSUNT, ME EXPETUNT)

Jöjj, ó jöjj – itt vannak, itt – rám éhesek!

Ím, ezer baj vesz körül engem: kór, szegénység, bujdosás –
keblemből kivájja a lelkem, eszem tovaűzi a rettegés;
másikuk életem ellen tör, szörnyű kint és halált ígér –
senki nem oly bátor, nem bízhat senki magában annyira,
hogy ne riassza a vér, arcát ne szívja fehérre a rémület.
Hozz segédelmet, üzd el a vést, e lángszóró erőt, mely agyongyötör!
Jönnek, kék kigyó a hajukban; égő fáklyákkal körülállnak.

Kerényi Grácia fordítása

ANDROMACHA MONOLÓGJA

(QUID PETAM PRAESIDI AUT EXEQUAR,
QUOVE NUNC)

Oltalom merre van, mit tegyek?
Merre fussak, segítséget itt hol lelek?
Váram és városom nincs; hová menjek, én hontalan?
Hisz hazám, házunk oltára mind szétszórva, széttörten hever,
templom, otthon lángba hullt, nincs, csak üszkös faldarab,
s görbe lécs, alakatlan, itt-ott!

Drága atyám, te, hazám, Priamos laka!
Döngő kapusarkú csoda-templom,
láttalak én: barbár seregek közepett
álltál, faragott mennyezetteddel,
ékes arany s elefántcsontpalota!

Láttam e pompát lángba borulni,
Priamost a halálba hullni,
Juppiter oltárát csupa vérben,

Láttam azt, mit látni kínok kínja volt:
négyesfogat mint hurcolá meg Hectorom,
a falról mint dobák le Hectorom fiát...

Kerényi Grácia fordítása

MAGA SÍRVERSE

(A SOLE EXORIENTE SUPRA MAEOTIS PALUDES)

A maeotisi lápra köszöntő Naptól idáig
tetteivel hozzám senki se méri magát.
Joggal az égi mezőt ha elérheti bárki halandó –
legfelső kapuját tárja ki nékem az ég.

Tótfalusi István fordítása

TITUS MACCIUS PLAUTUS

MERCURIUS BECSAPJA SOSIÁT
(TUN DOMO PROHIBERE PEREGRE ME
ADVENIENTEM POSTULAS)

SOSIA

Házamból kívánsz kizárni, épp mikor megérkezem?

MERCURIUS

Ez a te házad?

SOSIA

Az, ha mondom.

MERCURIUS

És a gazdád, mondd, ki is?

SOSIA

Amphitruo, a thébai csapatok fővezére most,

Alcumena hitvestársa.

MERCURIUS

Mit mondsz? Hát a te neved?

SOSIA

Sosiának szólít Théba; Davus volt apám neve.

MERCURIUS

Összefoldott hazugságod, mellyel jöttél, még e nap
elveszít, cselfoltozó, te, szemtelenség oszlopa.

SOSIA

Foltos tunikával jöttem, füllentést nem foltozok.

MERCURIUS

Megint hazudsz: lábbal jöttél, nem tunikával, annyi szent.

SOSIA

Így igaz.

MERCURIUS

A füllentésért itt van az igaz verés.

SOSIA

De biztos, hogy nincs rá kedvem.

MERCURIUS

Kedved ellen kapod tehát;

nem kényed-kedved szerint léssz eltángálva, így igaz.

(Megveri)

SOSIA

Irgalom!

MERCURIUS Mered magad még Sosiának mondani,
mikor az én vagyok?

SOSIA Elvesztem.

[illegible]

SOSIA A tied, mert birtokolnak ökleid.
Thébai polgárok, segítség!

MERCURIUS Még kiáltasz, nyavalyás?
Szólj, mért jöttél?

SOSIA Hogy legyen, kit öklöddel puhára verj.

MERCURIUS
Kié vagy?

SOSIA Hát Amphitruónak Sosiája.

MERCURIUS Mert hazudsz,
annál inkább összeverlek. Én vagyok, nem te, Sosia.

SOSIA
Adná az ég, hogy te volnál, s én vernék tégedet!

MERCURIUS
Még morogsz?

SOSIA Már hallgatók.

MERCURIUS Hát ki az urad?

SOSIA Akit akarsz.

MERCURIUS
Mi a neved most?

SOSLA Semmi, hacsak nem parancsolsz valamit.

MERCURIUS
Amphitruónak Sosiája vagy hát?

SOSIA Megbotlott szavam:
Amphitruónak *szót hiába* szólnék, ezt vágytam mondani.

MERCURIUS
Tudom, itt nincs más Sosia szolga, egyedül csak én magam.
Elveszett eszed.

SOSIA Bár inkább vesztek volna el ökleid.

MERCURIUS
Én vagyok az a Sosia, kiről azt mondtad nekem, te vagy.

SOSIA
Kérlek, hadd lehessen békén, üteg nélkül szólanom.

MERCURIUS

Jó, legyen fegyverszünet, ha mondani vágyol valamit.

SOSIA

Csak ha szent a béke, szólok; túl erősek ökleid.

MERCURIUS

Mondd, amit kívánsz: nem bántlak.

SOSIA

Esküszöl rá?

MERCURIUS

Esküszöm.

SOSIA

És ha megcsalsz?

MERCURIUS

Gyűlölje akkor Mercurius Sosiát.

SOSIA

Figyelj hát rám: most szabadon mondhatom, ami óhajom:

Amphitruónak szolgálja, Sosia vagyok.

MERCURIUS

Már megint?

SOSIA

Szent a béke, szent a szövetség, igazat mondok.

MERCURIUS

Kapsz megint.

SOSIA

Tégy, ahogy tetszik, hisz úgyis erősebbek ökleid.

Csakhogy bármit téssz is, ezt már többé el nem hallgatom.

MERCURIUS

Tőlem ma élve el nem orzod, hogy én vagyok Sosia.

SOSIA

De te nem fogsz kicserélni, hogy ne legyek én magam;

mert kívülem senki sincsen nálunk másik Sosia,

ki Amphitruóval együtt innen a háborúba ment.

MERCURIUS

Nincs a fickó ép eszénél.

SOSIA

Rám fogod a magad baját.

Mit? Nem én vagyok Amphitruo úr szolgálja, Sosia?

Hát talán a perzsa-révből nem a mi gályánk érkezett

velem ma éjjel? És tán engem nem gazdám küldött ide?

Nem a házunk előtt állok? Nem tart lámpást a kezem?

Nem beszélek? Nem vagyok ébren? Nem vert ez meg engemet?

De bizony meg, Herculesre! Képem még most is sajog.

Mit kételkedem tovább még? Házunkba mért nem megyek?

MERCURIUS

Házatokba?

SOSIA Abba hát!

MERCURIUS Mit most mondtál, minden szavad

hazugság: mert Amphitruónak Sosiája én vagyok.

Ma éjjel a perzsa-révből a mi gályánk érkezett,

mi vettük be ostromunkkal Pterela király városát,

mi vertük le Teleboia légióit, és maga

Amphitruo ölte meg a harcban Pterela királyt.

SOSIA

Már magamnak nem hiszek, mert hallom: színigazat beszél:

mindenre, ami megtörtént, jól emlékszik, pontosan.

No, de mondd csak: Amphitruo Teleboiában mit kapott?

MERCURIUS

Azt az arany kelyhet, melyből Pterela király iddogált.

SOSIA *(félre)*

Megmondta.

(Hangosan)

No, és hol van most az a kehely?

MERCURIUS

Amphitruo

pecsétjével zárt ládában.

SOSIA

És a pecséten mondd, mi van?

MERCURIUS

Négyes fogaton, fölkelő Nap. Meg akarsz fogni, szemtelen?

SOSIA *(félre)*

Legyőzött az érveivel: más nevet kereshetek.

Nem tudom, hogy honnan leste ezt ki. De most majd megfogom.

Mert amit én magam tettem, senki más nem volt jelen,

a sátorban, azt bizony ma meg nem mondja énnekem.

(Hangosan)

Hát ha Sosia vagy, beszéld el: míg leginkább dúlt a harc,

te mit tettél a sátorban? Vesztettem, ha ezt tudod.

MERCURIUS

Egy hordóból a kancsómba bort töltöttem.

SOSIA *(félre)*

Nyomra lelt.

MERCURIUS

És megittam, úgy, amint az anyatőről született.

SOSIA

Ez biz úgy volt, fölhörpöltem ott egy kancsó tiszta bort.
Csoda, hogy tudja, hacsak ott nem kuksolt a kancsóban maga.

MERCURIUS

Nohát? Elhiszed nekem már, hogy nem te vagy Sosia?

SOSIA

Hát tagadod?

MERCURIUS Hát hogyisne, mikor hiszen én vagyok.

SOSIA

Juppiterre esküszöm, hogy nem füllentek, én vagyok.

MERCURIUS

Én meg Mercuriusra, hogy Juppiter nem hisz neked:
Eskü nélkül nekem hisz inkább, tudom, mint neked esküre.

SOSIA

Ki vagvok hát, ha nem Sosia? Ezt áruld el legalább.

MERCURIUS

Mikor már én nem kívánok az lenni, légy te Sosia.
De most én vagyok, s megverlek, ha nem kotródsz, nyamvadék.

SOSIA *(félre)*

Valóban, ha megtekintem, s látom saját alakom,
amilyen én vagyok – láttam gyakran a tükörben –, hát olyan.
Ugyanolyan a kalapja, köntöse és a képe is.
Lábszár, láb, haj, termet és szem, orra is, meg ajka is,
orca, áll, szakáll, nyak, minden. Szóra szükség már minek?
Ha a hátán ott a sebhely, már hasonlóbb nem lehet.
De ha meggondolom, mégiscsak aki voltam, az vagyok.
Gazdám s házunk ismerem jól; eszmélek és érzek is,
Nem hallgatok rá, akármit mond; kapunkon zörgetek.

MERCURIUS

Hova tartasz?

SOSIA Haza.

MERCURIUS Ha most Juppiter szekerére szállsz,
s úgy menekülsz, még akkor sem kerülöd el balsorsodat.

SOSIA

Meg se mondhatom úrnőmnek, mit gazdám izent neki?

MERCURIUS

A te úrnődnek megmondhatod; a miénkhez nem mehetsz,
S ha tovább is mérgesítesz, csípőd még ma eltöröm.

SOSIA

Inkább megyek. De könyörgök, halhatatlan istenek,
 hol veszttem el? Hol változtam át? Hova lett az alakom?
 Talán szórakozott voltam és elhagytam magamat?
 Mert hiszen minden egykorvult vonásomat ez hordja itt.
 Életemben megteszi, mit holtomban majd senki sem.
 Megyek a révbe és uramnak elbeszélem, mi esett:
 De tán ő sem ismer majd rám. Bárcsak adná Juppiter,
 mert akkor kopasz fejemre még ma kapnék kalpagot.

(Elmegy)

Devecseri Gábor fordítása

A KIRABOLT ZSUGORI

(PICIS DIVITIIS, QUI AUREOS MONTES COLUNT)

STROBILUS *(befut kezében a bögrével)*

Az aranybércek griffeinél én magam
 dúsabb vagyok. Már más királyt nem is emlitek,
 hisz hozzám képest ők aprócska koldusok.
 Fülöp királlyá lettem. Ó, te drága nap!
 Kellő időben mentem, jól megelőztem őt
 és jóelőre elrejtőztem fenn a fán,
 meglestem, hová dugta kincsét az öreg.
 Mihelyt elment, a fáról, hopp, lehuppanok,
 kiástam kincses bögréjét, s most itt vagyok.
 Láttam, hogy visszatért a vén, de engem ő
 nem láthatott, kitértem előle gondosan.
 Hohó, épp itt jön. Ezt a házban eldugom.

(Elmegy)

EUCLIO

Elveszttem, végem, nem is élek már! Hova futok? Hova nem? Fogd
 meg! Kit? Ki?
 A szemem nem lát, az eszem nem fog; hol vagyok, ki vagyok, vakon
 azt se tudom:
 csupa tévelygés, csupa támoltyág közt föl nem fogja a lelkem. Hát

(a nézők felé fordulva)

kérlek könyörögve, segítsetek, és mutassátok meg a bögrelopót.
 Te amott mit mondsz? Teneked hiszek én, mert látom: a képed becsületes.
 Mi ez a nevetés? Ismerlek mind: tudom, itt nagyon is sok a tolvajló;
 bizony itt ül tiszta fehérben a sok lator, és azt játssza, hogy jóra való.
 No tehát, nincs egyikőtöknél sem? Meg is öltél! Szólj! Te se tudnád?
 Jaj én nyomorún nyomorult, végem! Mily rútul tönkrejutottam, jaj!
 csupa jajt, csupa bajt, csupa vést, csupa bút hoz rám ez az egyetlen
 csúf nap!

csupa éhséget; koldus lettem! a legszegényebb a földön már.
 Minek éljek? Oly sok őrzött aranyam vesztettem el? Elvontam mindent,
 ami jó, ami szép, a szivemtől, és avval mások vigadoznak most,
 az enyém csak a baj meg a kár, jaj!

Devecseri Gábor fordítása

A KIKAPÓS FÉRJ

(OMNIBUS REBUS EGO AMOREM CREDO ET
 NITORIBUS NITIDIS ANTEVENIRE)

LYSIDAMUS (öreg, belép a házba)

Úgy vélem: szebb a szív szerelme minden csinnál, csillogásnál;
 nem is említhetnék mást, ki több kéjt, kellemet szippant ma; szörnyen
 csodálom is szakácsainkat: fűszerekkel élnek, és
 e fűszerrel nem élnek épp, mely mindenek fölött való.
 Mit a szív szerelme fűszerez meg, vélem: az ízlik bárkinék;
 nem is ízes, édes semmi sem, ha nem vegyült el ez vele.
 Keserű epét méz enyhít; így szelíd-szívélyes lesz a zord.
 Nem hallomásból: enmagamtól szűrtem itthon ezt le, míg
 Casinát szeretve, csínban immár Munditián is túlteszek.
 Bejárva minden boltot, hol finom kenet van, megkenekszem,
 hogy a lánynak tesse; s tetszem is; de hitvesem gyötör, hogy él még!
 Ime, zordan itt áll. Szépen kell a vén szatyorhoz szólanom.

(*Cleostratóhoz*)

Én hitvesem, kincsem, mit művelsz itt?

CLEOSTRATA

El innen, el kezdeddel!

LYSIDAMUS

Ej-ej, Júnóm, Juppitered nem illik ily zordul fogadnod!

Hova mégy most?

CLEOSTRATA Engedj el!

LYSIDAMUS Maradj!

CLEOSTRATA Nem én!

LYSIDAMUS Követlek akkor is.

CLEOSTRATA

Esdek, ép még eszed?

LYSIDAMUS Ép, s neked hódolok.

CLEOSTRATA

Csak ne tedd!

LYSIDAMUS Nem lehet tiltanod.

CLEOSTRATA Hajh, megölsz!

LYSIDAMUS *(félhangosan)*

Bár valót szólnál!

CLEOSTRATA *(félhangosan)* Végre ezt elhiszem.

LYSIDAMUS

Nézz reám, ó, szívem!

CLEOSTRATA Mint te, lám, énnekem! *(Szimatolva)*

De hol illatoz kenet, könnyörgök?

LYSIDAMUS *(félre)* Végem, aj!

Nyomorukat, tetten ért! Köpennyel késem megtörölni főm?

Vesztene el jó Mercurius, mert adtad ezt, kenőszér-árus!

(Odébb akar sompolyogni)

CLEOSTRATA *(követi)*

Alig állom meg, mihaszna: fejedbe ne verjem az illemt, ősz szunyog!

Vén ledér, hogy így kikenve-fenve lótfut utcahosszat!

LYSIDAMUS

Egy barátom vett kenőszert, azt kísértem.

CLEOSTRATA Jól kifőzted!

Nem pirulsz-e?

LYSIDAMUS Csak parancsold!

CLEOSTRATA Mily mocsárban hemperegtél?

LYSIDAMUS

Én, mocsárban?

CLEOSTRATA Többet látok, mint gyanítod.

LYSIDAMUS Hát miket látsz?

CLEOSTRATA

Hogy tenálad, vén ledérnél nincs egyetlen vén, ledéebb.
Honnét jössz, mihaszna? Merre kóboroltál? És hol ittál?
Jól eláztál! Nézd, köpenykéd mily gyűrött!

LYSIDAMUS

Verjen meg isten,

torkomon ha csöpp borocska is lecsúszott máma!

CLEOSTRATA

Rajta,

csak vigadj, egyél-igyal, pazarold a pénzt!

LYSIDAMUS

Elég, csitulj, asszony: veszettül zúgsz-zörögysz! ...

Kárpáty Csilla fordítása

A BABONÁS VÉN RÁSZEDÉSE

(HABEO, NEPTUNE, GRATIAM MAGNAM TIBI)

THEOPROPIDES *(öreg, a kikötőből házához érkezik)*

Neptunus, roppant hála illet, hogy haza
bocsátottál félholtan; ám, ha rajtacsípsz,
hogy akár fél lábbal is habokra szállanék
még egyszer, akkor tégy velem könyörtelen
tüstént olyast, amit megtettél volna most!
El, el immár! Mától fogva tőlem messze légy!
Ahogyan bízhattam benned eddig, bíztam én.

TRANIO *(szolga, rejtekhelyén a ház közelében)*

Polluxra, Neptunus, vétettél vaskosan,
hogy elszalasztottál ily kedvező esélyt!

THEOPROPIDES

Egyiptomból térek meg három év után;
háznépem várva várja, sejtem, jöttömet.

TRANIO

Polluxra, jobban vártam volna oly személy
jöttét, ki hírül hozta volna vesztedet.

THEOPROPIDES *(odamegy az ajtóhoz)*

De mi ez? Nappal bezárva házunk ajtaja!
Bezörgetek. Hahó! Ki van bent? Nyitsz kaput?

TRANIO *(rejtekeből előöson)*

Ki az, ki házunkhoz közel merészkedett?

THEOPROPIDES

Szolgám ez itt, ni, Tranio.

TRANIO

Ó, Theopropides,

uram, üdvöz légy! Örvendek: épen térsz haza.

Egészséges vagy?

THEOPROPIDES

Láthatod.

TRANIO

Be nagyszerű!

THEOPROPIDES

Mi lelt, bolondok vagytok?

TRANIO

Hogyhogy?

THEOPROPIDES

Úgy, hogy itt

künn andalogtok: bent a házban senki sem

szolgál, s ajtót se nyit, se nem felel; kaput

zörgetve, majdnem összezúztam szárnyait.

TRANIO

Jaj! Érintetted házad?

THEOPROPIDES

Miért ne? Sőt, kaput

zörgetve, mondom, majd bezúztam szárnyait.

TRANIO

Kezed érte?

THEOPROPIDES

Érte hát: zörgettem.

TRANIO

Aj!

THEOPROPIDES

Mi az?

TRANIO

Biz rosszul tetted.

THEOPROPIDES

Hát mi baj van?

TRANIO

Szóval az

ki se mondható, mily bűnös és baljós e tett!

THEOPROPIDES

Miképp?

TRANIO

Könyörgök: futva hagyd el házadat!

Ide fuss, közelembel! Érintetted házkapunk?

THEOPROPIDES

Ha nem érintem, hogy zörgethettem volna rajt?

TRANIO

Megölöd, bizisten!

THEOPROPIDES

Kit vajon?

TRANIO

Háznépedet.

THEOPROPIDES

Hogy az összes isten jósjeleddel űzne el!

TRANIO

Remegek, hogy őket meg sem engesztelheted.

THEOPROPIDES

Miért? Mi furcsa hírt tálalsz ki hirtelen?

TRANIO (*Theopropides szolgáira mutat*)

E két családot, hej, parancsold innen el!

THEOPROPIDES (*szolgáihoz*)

Eredjetek!

TRANIO Egy se érjen a falhoz! Földanyát

érintsétek ti is!

THEOPROPIDES Könyörgök hát, beszélj!

TRANIO

Kiköltözésünk óta, immár hét hava,

lábát se tette itt e házba senki sem.

THEOPROPIDES (*izgatottan*)

Miért? Beszélj csak!

TRANIO Vajjon senki nem hegyez

fület szavunkra? Nézz körül!

THEOPROPIDES Biztos zug ez.

TRANIO

No, nézz körül csak!

THEOPROPIDES (*egyre türelmetlenebbül*)

Senki sincs: immár beszélj!

TRANIO

Iszonyú gaztett esett.

THEOPROPIDES Mi az? Nem értelek.

TRANIO

Gaztett esett, mondom, korábban, hajdanán.

THEOPROPIDES

Korábban?

TRANIO És ezt most fedeztük föl csupán.

THEOPROPIDES

Miféle gaztett, és ki tette? Bökd ki hát!

TRANIO

Vendégbarátját ölte meg vendégbarát –

ki eladta néked ezt a házat, vélem, az.

THEOPROPIDES (*rémülten*)

Megölte?

TRANIO S tőle elragadta kincseit,
s vendégbarátját itt a házban ásta el.

THEOPROPIDES

S miféle okból sejtitek, hogy így esett?

TRANIO

Fülej, elmondom. Vendégségben étkezett
fiad, s amint az estebédre visszajött,
nyugovóra tértünk s elszunnyadtunk mind; magam
véletlen elfeledtem mécset oltani.

S egyszerre csak fölordít ő borzalmasan...

THEOPROPIDES (*ijedten*)

Ki? az én fiam, mi?

TRANIO Csitt! Ne mukkanj, csak fülej!

Álmában – mondja – megjelent a holttetem...

THEOPROPIDES (*fellélegzik*)

Csupán álmában?

TRANIO Úgy, igen; de csak fülej!

Tudatta – mondja –, hogy halála így esett: –

THEOPROPIDES (*még egyszer meg akar bizonyosodni*)

Álmában?

TRANIO (*gúnyosan*)

Hogyhogy nem cseveg, be nagy csoda.
virrasztóval, ki hatvan éve már halott!

Olykor bolondul bárgyu vagy, Theopropides.

THEOPROPIDES

Csitulok.

TRANIO Nos hát, álmában ekképp szólt a holt:

„Nevem, úgy tudd: Tengerentúli: túl a tengeren
lakoztam; most e ház jutott hajlékomul;

Acherónba Orchus nem bocsát be, mert korán
pusztultam el. Megcsaltak engem szószegőn:

vendégbarátom ölt meg, és e házban itt

el nem temetve ásta testem titkon el

fertelmesen, kincsért. Költözz ki hát legott:

fertelmes lett e ház, e hajlék átkozott.”

Mi jelek támadtak, sorjázhathatnám évekig!...

(Belülről megzörgetik az ajtót)

Psz!t, pszt!

THEOPROPIDES (összerezzen)

Mi történt hát, könyörgök?

TRANIO (maga is rémülten; erre nem számított)

Ajtónk zörgetik!

(Aztán feltalálja magát)

Mi az, ő dörömböl?

THEOPROPIDES Vérem cseppig elhül itt:

engem, ki élek, Acherónba hív a holt!

TRANIO (félre)

Elvesztem! Mára megzavarják még mesém!

Remegek szörnyen, hogy tetten érve rajtam üt.

THEOPROPIDES

Mit morgolódsz magadban?

TRANIO

Ajtónk hagyd oda:

fuss el, könyörgök!

THEOPROPIDES

Merre fussak? Fuss te is!

TRANIO

Nem borzadok, hisz békét hágy a holt nekem.

(Bentről az uzsorás hangja)

Hé, Tranio!

TRANIO (mintha a holthoz beszélne)

Hogyha ép eszed, ne szólogass!

Mit sem vétettem, nem zörgettem házkapunk,

kotródj be, kérlek! (UZSORÁS Elűzted a vént?)

TRANIO

Mi? Köss csomót nyelvedre, kotródj!

THEOPROPIDES

Nos, mi zaklat, Tranio?

Kivel beszélsz?

TRANIO (meglepetést színelve)

Könyörgök: hát te szólogatsz?

Azt hittem, isten úgy segít: ő, a holt

pöröl velünk, hogy megzörgetted házkapunk.

De te mégis itt állsz, nem fogadva szót nekem?

THEOPROPIDES

Mit kezdjek?

TRANIO

Vissza se nézve fuss, befödve főd!

THEOPROPIDES

Hogyhogy te nem futsz?

TRANIO

Békét hágy a holt nekem.

THEOPROPIDES

Tudom; ám előbb mi rémitett meg oly nagyon?

TRANIO

Értem ne aggódj, mondom: óvom én magam.

Te futásnak eredve, ahogy csak a lábad visz, rohanj,
s esdj Herculeshez!

THEOPROPIDES

Esdek hozzád, Hercules!

(Rohanvást el)

TRANIO

Magam is, hogy nagy bajt zúdítson ma rád, öreg.

Örök istenek, könyörgök, oltalmaztatok:

ma mily veszélyes dolgot vittem véghez én!

Kárpáty Csilla fordítása

SZÍNLELT ŐRÜLET

(QUISQUIS ES, QUICQUID TIBI NOMEN EST, SENEX, SUMMUM JOVEM)

MENAECHMUS *(ifjú, az öreg vejének ikertestvére)*

Bárki vagy, bárhogy neveznek, vén – tanúm nagy Juppiter
és az istenek...

ÖREG

Mivégre, mi a fenét fogadkozol?

MENAECHMUS

Hogy fikarcnyi kárt se tettem ennek a nőnek; rám keni:

házából elcsórtam-csentem ezt a kabátkát. Nincs eszén!

Hogyha e házba, e nőcske lakába betettem a lábam egyszer is,
hát nyomorultak legnyomorultabb férge, kívánom, én legyek!

ÖREG

Épeszű vagy, hé, hogy ezt kívánod, és hogy egyszer is

lábad e házba betetted, ahol lakol, ezt tagadod, te tébolyult?

MENAECHMUS

Azt mondod talán, te vén, hogy én e házban, itt lakom?

ÖREG

Nem lakol itt?

MENAECHMUS Nem, Herculesre!

ÖREG Csúfot úzve még tagadsz?

Tán csak el nem költöztél ma éjjel? Lányom, jöjj ide;
mit mondsz: elköltöztetek, nos?

ASSZONY Merre, könyörgök, és miért?

ÖREG

Nem tudom biz én.

ASSZONY Valóban csúfol ez; nem látod-e?

ÖREG

Ám elég a móka most, Menaechmus: térj eszedre már!

MENAECHMUS

Hát kicsodám vagy, kérlek? Honnan jössz, ki vagy?

Mit vétettem néked? E nőnek mit, ki mindenképp gyötör?

ASSZONY *(az öreghez rémülten)*

Látod-e? Zölden ég szeme! Nézd, mint üt ki a halántékcsonthajain
s homloka halmán zöld szineződés! Nézz oda! Szikrát szór szeme!

MENAECHMUS *(félre)*

Jaj nekem! Íme: tébolyultnak mondanak, és ők bomlanak!

Mit tehetnék jobbat? Minthogy tébolyultnak vallanak,

hát majd tébolyt tettetek, hogy elriasszam őket így!

ASSZONY *(az öreghez)*

Aj, hogy ásít, hogy nyújtózik! Mit műveljek most, apám?

ÖREG

Jöjj errébb, leányom: ettől húzódj mentől távolabb!

MENAECHMUS *(hadonászva az istent szólítja)*

Bromius, ujjé! Mely vadonba hívsz vadászni? Hangodat

hallom én, de lám, e körből itt kitörni nem tudok,

bal felől úgy les reám e nőszemély, e bösz szuka,

s hátul e bűzös bak, ki hamis tanú gyanánt immár sűrűn

buktatott le életében büntelen polgárokat.

ÖREG *(dühösen fenyvegeti)*

Jaj a fejednek!

MENAECHMUS Ím, Apolló jósigével rendeli:

lángoló csóvával ennek égessen ki két szemét.

ASSZONY

Végem, apám! Rettegtet ez, hogy két szemem kiégeti!

ÖREG

Hé, lányom!

ASSZONY Mi az? Mit kezdjünk?

ÖREG Szolgáid szólítanám.

Megyek is értük: jöjjenek, vigyék, kötözzék össze ezt bent a házban, míg nagyobb zajt nem csap!

MENAECHMUS (*félre*) Ím, csücsülhetek

csávában, ha nem szövök cselt: házukhoz hurcolnak ők!

(Fennhangon az istenhez)

Azt mondd: kimélve vágja öklöm ezt a nőt pofán,
hacsak a nagy бүдös fenébe nem kotródik innen el?

Megteszem, Phoebus, parancsod.

ÖREG (lányához) Fuss, ahogy csak tudsz, haza:
rád ne sújtson!

ASSZONY Elfutok. Te, esdek, őrizd ezt, apám:
 meg ne lépjen. Én siralmas hitves: ilyet kell hallanom!

(A házba menekül)

MENAECHMUS (*félre*)

Nem rossz: ezt elűztem. Most e szörnyűséges szurtos és
nagyszakállú, reszkető Tithonust, Cycnus vélt fiát...

(Fennhangon az istenhez)

Azt sugallod: minden ízét, porcikáját, csontjait
zúzzam össze botjával, mit markolász?

ÖREG *(rémülten hátrál)* Adok én neked,
 hogyha csak megérintesz vagy még időbb merészkedel!

MENAECHMUS (*fennhangon az istenhez*)

Megteszem parancsod. Fogva kétélű fejszém, e vén
húsából, csontig suhintva, vagdalékot aprítok.

ÖREG (*félre*)

Óvakodnom kell, valóban; jó, ha vigyázat jár velem;
reszketek biz én, amint rettegtet: rosszat tesz velem!

MENAECHMUS (*fennhangon az istenhez*)

Súlyosat sugallsz, Apolló, most: befogva féktelen,
vad csikókat, szálljak én szekérre és tiporjam el
ezt a vén, bődös, foghíjas hímoroszlánt, arra intsz

Már a szekéren állok, a gyeplőt tartva; kezemben az ostor is:
gyí, csikók, patáitokkal csengve csak csattogtatok,
fűrge futással jól iramodjék, rajta, rugalmas csüdötök!

(Az öregre ront)

ÖREG (rémiúten menekül előle)
Rettegetsz csikófogattal?

MENAECHMUS (*fennhangon az istenhez*)

Ím, Apolló, újra csak
arra intsz: az ácsorgóra rontsak és tapossam el!

(*Rövid szünet múltán*)

Ám ki ez, ki üstökön ragad, s szekérről földre ránt?
visszavonja, ó, Apolló, ez parancsod és szavad!

(*Magába roskad*)

ÖREG (*félre*)

Biz ez veszélyes kór s veszett,
segítsetek meg minket, esdek, istenek!
Pedig ép-erős volt pár nap előtt a tébolyult,
s mily szörnyű kór rohanta meg nagyhirtelen!
Megyek orvosért máris, sürgősen elhívom. (*Sietve el*)

Kárpáty Csilla fordítása

A HETVENKEDŐ KATONA

(CURATE, UT SPLENDOR MEO SIT CLUPEO CLARIOR)

PYRGOPOLINICES

Ügyeljetek, hogy pajzsom fényesebb legyen,
mint az izzasztó nyári nap sugarai:
hogy majd, ha közelharcra kerül a küzdelem,
az ellenség szemevilágát oltsa ki.
Mert meg akarom vigasztalni kardomat,
nehogy jajongjon és siránkozzék, amért
oly rég pihentetem, pedig szörnyen kíván
az ellenséges seregből kolbászt aprítani.
De hol van Artotrogus?

ARTOTROGUS

Itt áll, a vitéz,
szerencsés és királyi férfi oldalán;
íly hősnek Mars sem meri mondani magát,
vitézségét a tiédhez mérni nem meri.

PYRGOPOLINICES

Őt mentettem meg ugye a holahelyei harcmezőn,
hol Bátranbömbölő Vezérlőcsatafy,
Neptun nagy unokája volt a fővezér?

ARTOTROGUS

Emlékszem: ugye a színaranyfegyverzetű
vezér volt, kinek seregét egy lehellettel
szétszórta, mint levelet, szalmát a szélvihar?

PYRGOPOLINICES

Ez még mind semmi.

ARTOTROGUS Herculesre, semmi, ha még

mást is elmondanék – (mit nem tettél soha.

Ha valaki látott már ennél hazugabb
embert s olyat, ki jobban dicséri önmagát,
nyomban a rabszolgája leszek, vigyen el;
csak ne volna ennél átkozottul jó az ebéd).

PYRGOPOLINICES

Hol vagy?

ARTOTROGUS Itt. És az indiai elefánt

lábát pusztá ököllel hogyan törted el!

PYRGOPOLINICES

Mit? A lábát?

ARTOTROGUS Combot akartam mondani.

PYRGOPOLINICES

Pedig csak rálegyintettem.

ARTOTROGUS Polluxra, ha

erőddel éltél volna, bőrén, belein,
az elefánt pofáján átütödted volna karod.

PYRGOPOLINICES

De hagyjuk ezt most.

ARTOTROGUS Nincs is rá szükség, hogy nekem

meséld el ezt, ki minden tettetted tudom.

(Hasam miatt tűröm e csapást, füleim
fülelnetek kell, hogy ne száradjon ki szám;
helyeselnem kell, bármit: is hazudozik.)

PYRGOPOLINICES

De mit is mondok...?

ARTOTROGUS Aha, tudom már, miről beszélsz.

Úgy volt, megtörtént, emlékszem.

PYRGOPOLINICES Mi?

ARTOTROGUS Bármi is.

PYRGOPOLINICES

Van...?

ARTOTROGUS

Írótablát akarsz? Tessék. Van stílusom is.

PYRGOPOLINICES

Ötletesen találod el szándékomat.

ARTOTROGUS

Illik minden szokásod jól ismernem, és
lesnem, hogy mindig megorrontsam, mit akarsz.

PYRGOPOLINICES

Hát emlékszel már?

ARTOTROGUS Emlékszem: százötvenet

Ciliciában, százat Seholsincsmezőn,
harminc szárdot, hatvan makedón katonát,
ilyen sok embert öltél meg egyetlen napon.

PYRGOPOLINICES

No, mennyi volt ez összesen?

ARTOTROGUS Pont hétezer.

PYRGOPOLINICES

Körülbelül. Jól végezted a számítást.

ARTOTROGUS

Pedig le sem írtam, mégis jól emlékezem.

PYRGOPOLINICES

Polluxra, legjobban.

ARTOTROGUS (A jó falat segít.)

PYRGOPOLINICES

Amíg ilyen léssz, mint eddig, folyvást ehetsz
és asztalomnál örökösen jelen lehetsz.

ARTOTROGUS

Hát Cappadóciában az ötszáz katonát,
ha kardod nem tompa, egy csapással megölöd!

PYRGOPOLINICES

Közlegénykéek voltak, meghagytam életük.

ARTOTROGUS

Minden halandó tudja, mondanom se kell,
hogy a földön egyetlen Pyrgopolinices
te vagy, legyőzhetetlen, hős és daliás.
A nők is mind imádnak, és méltán teszik,
hisz gyönyörű vagy, tegnap is a köpenyem
hogy ráncigálták.

PYRGOPOLINICES Mit mondtak tegnap neked?

ARTOTROGUS

Hát kérdezgették: „Mondd, ugye ez Achilles?”
„A testvére” – feleltem. A másik közbeszól:
„Castorom! Ó, be gyönyörű” – mondja nekem –,
„s milyen nemes, nézd hajkoronáját, hogy ragyog.
Kik elhálhatnak véle, ó, be boldogok!”

PYRGOPOLINICES

Ezt mondta?

ARTOTROGUS Esdekeltek, hogy ma téged, miként
 ünnepi menetet, mellettük elvezesselek.

PYRGOPOLINICES

Mily terhes is, ha az ember túlgönyörű.

ARTOTROGUS

Bizony.

Terhemre vannak; kér, megkönyékez mindegyik,
könyörög, hogy láthasson, hogy hozzáéresszelek,
s parancsod végzésére nem jut már időm.

PYRGOPOLINICES

Ideje már fölkeresnem a forumot:
hogy akiket még tegnap összeírtam, a
gazfickóknak kifizethessem bérüket.
Mert nagyon szépen kért rá Seleucus király,
hogy toborozzak seregébe zsoldosokat.
Jó, ezt a napot a királynak szentelem.

ARTOTROGUS

No rajta, menjünk.

PYRGOPOLINICES *(az üres színpadon)*

Kövessetek, csatlósaim! –

Devecseri Gábor fordítása

AZ EGY LEÁNYÉRT LÁNGOLÓ APA ÉS FIÚ
(OBSECRO HERCLE TE, ISTUC UT TU MIHI MALUM FACIAS PALAM)

CHARINUS (*ifjú*)

Herculesre kérlek, áruld el nekem: mi hát a baj?

ACANTHIO (*szolga*)

Elbeszélem, mert ily szépen kérsz; apád...

CHARINUS

Nos hát: apám...?

ACANTHIO

Kedvesed...

CHARINUS

Mi lelte?

ACANTHIO

Látta.

CHARINUS

Látta? Ó jaj, én szegény!

Hogy láthatta meg?

ACANTHIO

Szemével.

CHARINUS

Hogy-miképp?

ACANTHIO

Kitárva rá.

CHARINUS

Menj, feszülj meg! Élcelődöl égető bajomban is?

ACANTHIO

Hogy a fenébe élcelődnék? Faggattál, s feleltem én.

CHARINUS

Faggatlak: felelj meg arra!

ACANTHIO

Faggass hát tetszés szerint!

CHARINUS

Látta, biztos?

ACANTHIO

Herculesre, mint te engem, s téged én.

CHARINUS

Merre látta?

ACANTHIO

Benn a bárka belsejében; ott megállt
oldalán, csevegni véle.

CHARINUS

Elpusztítasz, ó, apám!

(*Szolgájához*)

Hé te, hé te, mért nem óvtad, hogy ne lássa, lókötő?

Mért nem dugtad el, zsvány, hogy meg ne lesse őt apám?!

ACANTHIO

En-bajunkkal bajmolódtunk, buzgalomban égve mind,
hogy bevonjuk-göngyölítsük rúdvitorla-vásznaink.

Míg vesződünk, arra siklik jóapád csöpp csónakán;
senki meg se látta, bárkánk belsejébe hogy hatolt.

CHARINUS

Hasztalan volt hátrahagynom, tenger, harsogó habod!
Már úgy véltem: partot értem itt a biztos rév ölén;
ámde látom: elsodornak szirt iránt a vad vizek!

(Szolgájához)

Szólj: utána még mi történt?

ACANTHIO

Megpillantva szépedet,

faggatóra fogta: ki hölgye?

CHARINUS

Mit felelt rá?

ACANTHIO

Rögtön én

ott termettem, közbeszólva: szolgálónak vetted őt
jóanyádnak.

CHARINUS

És elhitte, azt hiszed?

ACANTHIO

Még kérdezed?

Ám a selyma simogatni kezdte...

CHARINUS

Kit, könyörgök? Őt?!

ACANTHIO

Mily csodás is, hogy nem engem!

CHARINUS

Pollux uccse, szegény szivem

lassanként hogy sorvadoz, mint só enyész, mit vízbe vetsz.

Végem!

ACANTHIO

Ejha, ezt bizony jól mondod, az már szentigaz!

*

CHARINUS (*hajója felé siettében*) Ujjujuj!

Épp apám ez, lám; megyek, megszólítom.

(*Fennhangon*)

Hogy-mint, apám?

DEMIPHO (*öreg, szintén a hajó felé tart*)

Honnan jössz, miért szaladsz úgy, gyermekem?

CHARINUS

Derék apám!

DEMIPHO

Az kívánok lenni. De mi lelt, hogy színed változott?

mid sajog?

CHARINUS

Senyved szivem, sejtelmem sincs, mitől, apám;

még az éjjel sem pihentem, mint szerettem volna, jól.

DEMIPHO

Tenger-járt tekintetednek furcsa most a földi táj.

CHARINUS

Vélem, inkább...

DEMIPHO

Az, valóban; egykettőre elmulik.

Sápadt vagy, Polluxra! Mégy, ha van eszed, otthon ágyba dőlsz.

CHARINUS

Nincs időm: előbb a sok megbízatásban járok el.

DEMIPHO

Holnapi nap tedd, holnapután tedd!

CHARINUS

Hirdetted sűrűn, apám:

megbízásban bölcshez illő, hogy legottan járjon el.

DEMIPHO

Tedd tehát: nem szállok szembe szándékkal jómagam.

CHARINUS

Üdvöt ad e szó, ha benne mindörökre bízhatom!

(Félrevonul)

DEMIPHO *(félre)*

Mit jelent ez? Enmagával tart tanácsot, elvonul!

Nem félek, hogy hallhatott szerelmemről a lány iránt:

mit se tettem, mint szerelmes szokta, eddig szertelen.

CHARINUS *(félre)*

Jól megy eddig, Herculesre; sejtve sejttem: mit se sejt

kedvesemről; sejtve bármit, ajka más ígéket ejt.

DEMIPHO *(félre)*

Mért ne szóljak róla ennek?

CHARINUS *(félre)*

Miért ne lépjek innen el?

(Apjához fordul, fennhangon)

Megbízásommal barátomhoz megyek.

DEMIPHO

Maradj csak itt:

kérdenék pár apróságot még előbb.

CHARINUS

Szólj: mit kívánsz?

DEMIPHO *(zavarban)*

Jól vagy-e mindig?

CHARINUS

Jól csak eladdig voltam, amig ott éltem;

amint partot értem itt, sajog szívem, sejtelmem sincs, mitől.

DEMIPHO

Tengeri kór, Polluxra, vélem; egykettőre elmulik.

Ám anyádnak szolgálót hoztál Rhodosról, így igaz?

CHARINUS

Hoztam.

DEMIPHO Úgy? S a nőszemély hogy fest?

CHARINUS

Polluxra, nem csunya.

DEMIPHO

S jellemére?

CHARINUS

Jobb leányt nem láttam, úgy hiszem, soha.

DEMIPHO

Nekem is úgy tűnt, látva őt, Polluxra!

CHARINUS

Láttad, hé, apám?

DEMIPHO

Láttam; ám hasznát se vennénk, s még inyemre sincs nagyon,

CHARINUS

Mért ugyan?

DEMIPHO

Mivel... nem illik otthonunkba külseje.

Nem keresünk mi más cselédet, csak ki sző, ki őről is,

fát is aprít, fon, s lakunk kisépri, túrve ütleget,

és ki a háznépnek naponta estebédet főz, olyat.

Mindebből ez mit se tudna végbevinni.

CHARINUS

Sőt, sokat!

Épp ezért vettem, s ajándékként anyámnak átadom.

DEMIPHO

Át ne add, se meg ne mondd, hogy hoztad!

CHARINUS *(félre)*

Isten megsegít.

DEMIPHO *(félre)*

Lassan térdre kényszerítem.

(Fennhangon)

Azt se mondtam még el ám,

hogy komornaként ez illőn nem kísérhetné anyád:

nem tűrném.

CHARINUS

De mért?

DEMIPHO

Gyalázat az, ha egy családanyát

ily csinoska fruska kísér, míg rója utcáink sorát.

Rámered mindenki lesve, néki int, kacsint, füttyöl,

csipkedi, csalja, ostromolja, ajtajában énekel,

lángoló gúnyversezettel elrekesztve házkapunk!
És amily rossznyelvű most a nép, nejemre meg reám
szórna szitkot, hogy kerítők lettünk. Kell is ez nekünk!

CHARINUS

Herculesre, mily találón szólasz! Osztom nézeted.
S most mi lesz a lánnyal?

DEMIPHO

Jól van. Én anyádnak majd veszek
egy cselédet, markosat, nem rosszat, rusnya külsejűt,
egy családayához illőt, egy asszírt, egyiptomit.
Őröl az majd, főz, fon, állja, hogy korbáccsal csépelik,
és a házat csöpp gyalázat sem csúfítja általa.

CHARINUS

Küldjem vissza hát ahhoz, ki adta?

DEMIPHO

Semmi szín alatt!

CHARINUS

Mondta: visszaváltja, hogyha nem tetszik.

DEMIPHO

Fölösleges.

Nem kívánom semmiképp, hogy perbe szállj s hitelt veszíts.
Szívesebben szenvedek kárt, hogyha kell, Polluxra, csak
asszonyért szégyen-gyalázat föl ne vesse házamat!
Úgy hiszem, túlادhatok javadra rajta fényesen.

CHARINUS

Herculesre, csak ne add a vételár alatt, apám!

DEMIPHO

Hallgass hát! Megbízott egy vén engem, hogy vegyek neki
szolgálot, efféle szépet.

CHARINUS

Engem meg viszont, apám
egy fiu bízott meg: szakasztott ily szépet vegyek neki.

DEMIPHO

Úgy hiszem, hogy én a lányért húsz minát is megkapok.

CHARINUS

De nekem ám, ha akarom, adnak máris húsz meg hét minát.

DEMIPHO

De nekem...

CHARINUS

Énnekem...

DEMIPHO

Ha! Csönd! Sejtelled sincs, mit mondanék:
hogy harminc legyen, három minát még hozzácsaphatok.

(Elfordul)

CHARINUS

Hova forogsz?

DEMIPHO Vevőm felé biz.

CHARINUS Hol a fenébe volna az?

DEMIPHO

Itt van, íme; látom, int, hogy ráigérjek öt minát.

CHARINUS *(félre)*

Herculesre, isten verje, bárki is!

DEMIPHO Vevőm velem

hat minát még ráígértet: most biccent.

CHARINUS Hetet velem...

DEMIPHO

Mégse győz, Polluxra, az ma!

CHARINUS Ő ígért előbb, apám.

DEMIPHO

Ez készpénzre kéri: miénk lesz!

CHARINUS Ő korábban kérte már.

DEMIPHO

Fütyülök arra.

CHARINUS Ötvenért is kéri.

DEMIPHO Százért sem viszi!

Szándékommal szembeszállva nem pörölsz, leszel szives?

Herculesre, jó fogást ejtesz: vevőm, a vén ilyen.

Bomlottan bolondul érte; bármit is kérj, megkapod.

CHARINUS

Ifjam is halálosan belébolondult – az, kinek

én veszem meg.

DEMIPHO Sokkal inkább még a vén; ha sejtenéd!

CHARINUS

Sohase volt a vén, nem is lesz szerelemtől oly tébolyult,

mint ifjam, kinek kezembe vettem én ügyét, apám.

DEMIPHO

Nyughass, mondom! Ezt megoldom rendben én.

CHARINUS Hallod!

DEMIPHO Mi az?

CHARINUS

Írás nélkül vettem őt.

DEMIPHO De megveszi így is a vén, ne bánd!

CHARINUS

Túl nem adhatsz rendes úton rajta.

DEMIPHO

Egérutat lelek.

CHARINUS (*újabb kifogást talál*)

S kettőnké: egy cimborámmal birtoklom; mit tudhatom,
hogya határoz ő: akarja ezt a vásárt, vagy soha?

DEMIPHO

Tudom, akarja.

CHARINUS

Én pedig, Polluxra, sejtem, hogy soha!

DEMIPHO

Mi közöm ehhez?

CHARINUS

Joga van ennen jószágát megtartania.

DEMIPHO

Hallod-e!

CHARINUS

Ketten birtokoljuk, s most a másik nincs jelen.

DEMIPHO

Mit se kérdek, s válaszolsz.

CHARINUS

Mit sem kínálok, és veszel.

Nem tudom, mondom: kívánja vagy sem ő, hogy adjuk el.

DEMIPHO

Mit? Hogy tennen megbizódnak vedd meg, azt megengedi,
s nem, hogy ennen megbizómnak én vegyem meg? Élcelődsz.
Sohase lesz, Polluxra, másé, csakis azé, kit rendelek!

CHARINUS

Biztos?

DEMIPHO

Az bizony! Mi több, tüstént a bárkához megyek:
ott veszem meg.

CHARINUS

Én is menjek véled?

DEMIPHO

Azt ne!

CHARINUS

Nincs szived!

DEMIPHO

Üdvösebb sok megbizásod nyélbe ütni már előbb.

CHARINUS

Visszatartasz.

DEMIPHO

Ám okolj csak: buzgólkodtál jómagad!

Azt megmondtam már: ne jöjj a révhez!

CHARINUS

Úgy lesz: engedek.

DEMIPHO (*elmenőben, félre*)

Megyek a révbe. Mit se sejtсен ez, vigyázat! Nem magam

vásárlok: barátom bízom meg, Lysimachust; mondta: jó
rögtön a révbe. Rablom időm, itt állva!

(Sietve el)

CHARINUS (*magába roskadva*)

Végem, elveszek!

Kárpáty Csilla fordítása

A SZERELEM ÁTKAI

(MULTAS RES SIMITU IN MEO CORDE VORSO)

LYSITELES

Szivemben nagyon sok dolog forgolódik,
s ha gondolkodom, csak kesergek miatta;
epesztem magam, sorvadok gyötrelemben:
a lelkem kifáraszt, tornáztat kegyetlen.
De mégsem tudom még eléggé, mitévő
legyek, hogy melyik elvet kövessem vezérül,
e két életelv közül melyik lesz szilárdabb:
szeressek vajon, vagy vagyont gyűjtsek inkább.
Az életörömből melyikben találok
a többet. Melyik jobb,
még nem tudom, de gondolom, hogy mit kell tennem: e kettőt
úgy vizsgálnom, hogy én legyek a bíró és a vádlott.

Ez a legjobb, ezt teszem. És legelőbb
Amor mesterkedéseit mondom el: milyenek.
Sohasem csal Amor hálóba olyant,
aki nem kíván belehullni,
de a vágyakozót űzőbe veszi,
ravaszul hizeleg neki, rosszra viszi,
nyájasszavu, ámde mohó, hazug és
falánk, fanyalgó, kapzsi is, szörnyű zsvány, ki
kocsmába taszítja az embereket,
hizelegve kicsalja a rejtegetett
pénzt. Mert a heves szeretőnek, amint
leterítik a csókok gyors nyilai,
nyomban a pénze hull s elfolyik, szétesik.
„Adj nekem, édesem, ha szeretsz, ezt, azt.”

S a bolond mit felel?: „Ó, szememfénye,
megkapod, és ha még valami kell, csak szólj.”
A férfi függ, a lány üti: többet akar már:
s ez bizony semmi még, a java most jön,
mit zabál! hogy vedel! mennyi pénzt szétszór!
egy éjszakáért egész pereputtya eljön:
Vasalónő, dögönyözők, pénz- s legyezőőrzők, cipőfényesítők,
énekesnők, ládaőrzők, hírvivők és hírhozók,
az éléskamrapusztítók,
kiket szerelmesünk etet
s magát kifosztja.
Lelkemben ezért megfontolom én,
hogymennyire megvetik azt, ki szegény:
nem tetszel, Amor, nem kellesz, eredj.
Bármennyire édes is enni meg inni,
Amor keservessé teszi. Bánatosan fut
a forumról, elűzi rokonait,
maga is menekül már maga elől,
s nem akarja barátjának senki.
Csak ezerszeresen fordítsd szemed el,
tartsd távol Amort és messzekerüld.
Mert az, ki magát szerelembe veti
szirtről ha leugrik, jobban jár;
menj, csak maradj magadnak, Amor,
ne légy te barátom, Amor, sohasem.
Marad éppen elég nyomorult, azokat
kínozd, akiket leigáztál.
A derék életre terelem lelkemet,
így teszek, bár nehéz munka lesz ez,
erre tör mind a jó: hírre, vagyonra;
becsület, tisztelet a jók jutalma.
És éppen ezért inkább legyenek
vélem derekak, ne gonosz fecsegők.

Devecseri Gábor fordítása

MARCUS PACUVIUS

TRAGÉDIATÖREDÉKEK

A SZERENCSEÉRŐL

(FORTUNAM INSANAM ESSE ET CAECAM ET BRUTAM
PERHIBENT PHILOSOPHI)

Esztelen, vak és bárgyú a szerencse, azt mondják a bölcselők,
és akár a gömbölyű kő, oly forgandó-gördülő –
mint a kő, oda hull, hová a játszi sors hajítja, a szerencse is.
Vaknak azért tartják őt, mert nem nézi: merre megy, sosem;
esztelennek, mert vad, állhatatlan és bizonytalan;
bárgyúnak, mert nem tekint érdemtelen vagy érdemest.
Ám más bölcselők tagadják, hogy minden bajunk csupán
tőle származik; azt mondják, a véletlen nagyobb urunk –
valószínűbb e föltevés, tapasztalatunk is erre vall:
lám, Orestes még imént király volt, most kóbor bitang!

Kerényi Grácia fordítása

A VIHARRÓL

(PROFECTIONE LAETI PISCIUM LASCIVIAM)

...vidáman nézték, örvendezve az útnak, a csöpp halak
szökdelését, – nem győzött betelni e látvánnyal szemük.
Közben a tenger már felborzolódtól napnyugat felől,
megkettőződött a sötét, feketélik az éj s a fellegek;
villám villan a felhők közt, megreszket a dörgéstől az ég,
bővizü záporral keveredve, szakadva dől a jégeső;
mindenünnen szél tör elő, valahány csak van, s örvényt kavarr,
forr, tajtékzik a hab.

Kerényi Grácia fordítása

A KÖLTŐ CSONTJAI

(ADULESCENS, TAMETSI PROPERAS, TE HOC SAXUM ROGAT)

Ifjú, bárhogy sietsz ez a kő arra kér,
hogyan nézd meg, aztán olvasd el feliratát:
„Itt vannak a költő Marcus Pacuvius
csontjai.” Akartam, tudj róla. Ég veled.

Szabó Lőrinc fordítása

CAECILIUS STATIUS

KOMÉDIATÖREDÉKEK

A FÉRJ PANASZA

(IS DEMUM MISER EST, QUI SUAM AERUMNAM NEQUIT)

Mily szerencsétlen, ki baját nem tudja rejtteni:
mint én hitvesemet, kiről beszélnek a tettei.
Hallgatásom is vád lenne csak. Mit nála lelsz,
mind rossz, csupán hozománya nem. Tanulj, ha tudsz,
példámból: ím, szabad létemre rab vagyok,
bár nincs ellenség városunkban. Akármit is
kívánok: ő elzár előle. Csak azt lesem,
mikor hal meg: mert addig az életem halál.
S azt mondja, titkon szolgálómmal pendülök
egy húron: ezzel vádol. Annyit zaklatott,
pörölt, könyörgött, sírt – eladtam hát a lányt.
Most, gondolom, így dicsekszik szomszédnőinek
s a barátnőknek: „Van-e köztetek, ki harmatos
ifjúkorában elérte férjuratól azt,
mit íme, vénasszonyként véghezvittem én:
elűzettem férjemmel ágyasát?!” – A hír
ezt hordja ma szét, rajtam nevet. Szegény fejem!

Kerényi Grácia fordítása

A KELLEMETLEN APÁK DICSÉRETE

(IN AMORE SUAVE EST SUMMO SUMMAQUE INOPIA)

A nagy szerelemben és bajban nincs jobb dolog,
mint hogyha apánk otromba, kapzsi, nehézkezü,
ki nem törődik gyermekével, nem szeret.
Lecsíphetsz dús jövedelméből, hamis nevet

írhatsz, – s ha ifju rabszolgáját megnyered,
vak rémületben tarthatod; ha meg fukar,
vagyonából tékoznod, ó, be jólesik!
*Szerelmünkben nagy gond a túl könnyű apa,**
kiről: miként csapjam be, vagy mit csenjek el,
milyen cselt, furfangot találjak ellene,
sosem tudom; mert minden ármányt és csalást
nyájasságával előre megbénít, kizár.

Kerényi Grácia fordítása

* A töredékes eredeti valószínű kiegészítése.

PUBLIUS TERENTIUS AFER

HŰSÉG ÉS KÖTELESSÉG

(PRO DEUM FIDEM, QUID EST, SI HAEC NON CONTUMELIAST)

PAMPHILUS (*magában*)

Istenemre! Hát mi lenne szégyen, hogyha ez nem az?
Megházasít ma, eltökélte. Megkérdezte volna tán,
megbeszélte volna velem ezt a dolgot már előbb!

MYSIS (*magában*)

Mi beszédet hallok, én szegény!

PAMPHILUS (*magában*)

Mit? Chremes, ki megtagadta azt, hogy hitvesem legyen
lánya, most megmásította, látva, mit sem változom.
Abban, hogy engem elszakítson Glyceriumtól, ily konok?
Ha így lesz, egészen elveszek!
Hát van ember ily keserves és ínséges sorsu még egy?
Istenek meg emberek!
Nem menekszem már Chremes rokonságától semmiképpen?
Hogy lenéztek, megvetettek! Aj, mi mindent elkövettek!
Elvet, visszavesz; miért? Hacsak nem szörnyeteget nevel:
mert a lányát senki nyakába sem sikerült még sóznia:
hozzám fordul.

MYSIS (*magában*) Én szegény, e szókra holtra rémülök!

PAMPHILUS (*magában*)

Mit mondjak atyámról? Ily röviden
elbánni ily üggyel! A fórumon elmegy imént mellettem: „Pamphilus,
feleséget kell ma venned – úgymond –, készülődj, eredj haza!”
Mintha atyám azt mondaná, hogy: „Menj hamar, kösd fel magad!”
Megmeredtem. Véled: egy szót is kinyögtem, vagy talán
egy kifogást csak, bármi hibásat, oktalant vagy jogtalant?
Néma lettem. Hogyha valaki kérdi: mit teszek, ha ezt
megtudom korábban? Bármit megteszek, csak ezt soha.
Most mibe kapjak? Annyi gond nyügző, cibálja lelketem:
szerelem, részvét a kedves iránt s a nász miatti hajsza, meg
apám iránti tisztelet, ki tűrte: töltsen kedvemet

mindmáig; én meg éppen véle húzzak ujjat? Jaj nekem!
Csak tétovázom.

MYSIS (*magában*) Ez pedig hogy üt ki, félek, én szegény!
De fontos most, hogy asszonyommal szóljon ez, vagy róla én.
Mig ing a lélek, egy lehetetre erre vagy arra elhajol.

PAMPHILUS

Ki beszél itt? Mysis, üdv!

MYSIS

Ó, üdv!

PAMPHILUS

Mi van vele?

MYSIS

Kérdezed? Szegény

kínban vajúdik és aggódik, minthogy épp e napra volt
kitűzve nászod már előbb: aztán meg attól retteg ő,
hogy elhagyod.

PAMPHILUS

Ha! Hogy tehetnék én ilyet?

Hogy túrném, hogy csalódjék bennem ő, szegény,
szívét-lelkét ki nekem adta, s oly nagyon
kedves szívemnek, s hitvesemnek érzem őt?
Hogy túrném, hogy jól s tisztesen művelt s nevelt
lényéből őt kivetkeztesse rút nyomor?
Nem én!

MYSIS

Ha tőled függne csak, nem félténém.

De hogy állsz az erőnek ellen?

PAMPHILUS

Olyannyira gyáva és

oly háládatlan, oly faragatlan vad vagyok,
hogy sem szemérem, sem szerelmi kapcsolat
nem kényszerít, nem int hűségre, azt hiszed?

MYSIS

Csak azt tudom: nem szolgált rá, hogy elfeledd.

PAMPHILUS

Hogy elfelejtsem? Mysis, Mysis, máig is
szívembe vésve őrzöm azt, amit Chrysis
Glyceriumról szólt; halódva hívatott;
beléptem; távol álltatok; négy szem között:
„Hogy ékes, ifju – kezdte –, látod, Pamphilus.
s tudod azt: e kettő nem segíti őt ahhoz,
hogy szűz szemérmét és vagyonát megóvja most.
Jobbodra és nemtődre kérlek én ezért,
hitedre és az elhagyott Glyceriumért

esdek: ne válj meg tőle, el ne hagyjad őt!
 Ha téged édes bátyaként szerettelek,
 s e lány csak téged tartott nagyra szüntelen,
 és hogyha néked mindenekben engedett:
 légy férje, barátja, atyja, gyámja; én vagyonom
 a te oltalmazra bízom, ezennel átadom.”
 Kezeimre bízta őt s legott elhunyt Chrysis.
 Vállaltam és megőrzöm.-----

Kárpát Csilla fordítása

AZ ÉLŐSKÖDŐ

(DI IMMORTALES, HOMINI HOMO QUID PRAESTAT!
 STULTO INTELLEGENS)

GNATHO (*magában*)

Ti halhatatlan istenek! Hogy mily nagyon fölötté áll
 bölcs a butának! Ez éppen arról ötlik eszembe, hogy erre jövet
 összeakadtam rangbelimmel máma, ki egyben földim is;
 nem gazember, s éppen úgy elitta ősi birtokát.
 Hogy kehes, koszos, bozontos, látni, rongyos és öreg.
 „Ez miféle gúnya?” – kérdem. „Mert elúszott birtokom!
 Hajh, mi sors ver! Ismerősöm, jó barátom elkerül.”
 Látva, hogy nem ér velem fel: „Ó, te mamlasz!” – szólok én.
 „Úgy lelankadsz, hogy tebenned nem maradt egy csepp remény?
 Eszed is elvesz birtokoddal? Látsz-e engem, földidet?
 Hogy virít, hogy fénylik arcom! Mily diszes s erős vagyok!
 Mindenem van, bárha semmim nincs; s hiányt nem szenvedek.”
 „Én keserves, sem bohóccá válni, sem állni ütleget
 nem tudok!” „Mit? Azt hiszed, hogy ebből élek? Tévedés!
 Hajdanán, száz éve még e fajnak ily kenyér jutott;
 ím, az új madárfogas, mit én fedeztem fel magam:
 van olyan, ki csak kitűnni vágyik mindenütt s ki nem tűnik;
 én ehhez szegődöm: és nem ő nevet ki engem: én
 mulatok magamban rajta, miglen megcsodálom lángeszét.
 Bármit is szól, feldicsérem; fordítottját éppen úgy.
 Mond „nem”-et: „nem”; mond „igen”-t: igenlek ennek. Elvem az:
 hízelegni mindenben; legzsírosabb ma ily falat.”

PARMENO (*félre*)

Fínom ember, Herculesre! Ostobából gyúr hülyét!

GNATHO (magában)

Csevegve míg a piac felé közelgetünk eközben:
elém sűrög derülve mind a fűszeres, halárús;
a hentesek, szakácsok és libáskofák, halászok,
akik vevője gazdagon voltam s vagyok szegényen.
Mind üdvözl s ebédre hív, a jöttömön megörvend.
Amint az éhes látja, hogy milyen nagyon becsülnek,
s mily könnyedén megélek, esd a szájalomra méltó:
ezt hadd tanulja tőlem el! Parancsolom: kövessen!
Ahogy elneveznek iskolát a bölcselők magukról:
parazitákat éppen így nevezhetnénk Gnathónikusoknak.

PARMENO (*félre*)

No lám, mit ér a tespedés, a más falatja!

Kárpáty Csilla fordítása

AZ ÁLRUHÁS SZERETŐ

(IAMNE ERUMPERE HOC LICET MIHI GAUDIUM? PRO IUPPITER)

CHAEREA (*magában*)

Hát kitörhet ujjongásom? Juppiterre? Most akár
meg is ölhetnének, istenuccse, azt is elviselném,
hogy üdvömet ne rontsa semmi búval itt az élet!
De egy kíváncsi sem vetődik most elém, ki lépteim
nyomon követve faggatással ölne, csigázna szüntelen:
„Min újjongasz? Minek vigadsz? Hová szaladsz? Hogy jössz ide?
Hol vetted ezt az öltözéket? Épeszű vagy-e, vagy bolond?”

ANTIPHON (*félre*)

Odalépek, ezt a szívességet megteszem, ha csak ez kell.

(*Cbaereaához*)

Chaerea, mért ily víg a kedved? Öltözéked hol szerezted?
Mit vigadsz? Ez mit jelentsen? Ép eszed van? Mit meredsz rám?
Mit beszélsz, mi?

CHAEREA

Ó, nagy ünnep! Ó, barátom, üdvözöllek!

Nincs senki most, akit jobban szerettem volna látni!

ANTIPHO

Meséld el, kérlek, hát mi van?

CHAEREA

Hallgasd meg, esdek én magam!

Bátyám babáját ismered?

ANTIPHO

No persze, Thais, úgy hiszem.

CHAEREA

Az, az.

ANTIPHO

Emlékszem.

CHAEREA

Ma e nő kapott ajándékképpen egy szüzet;

hogy mily csinos, mit áradozzam? Mit dicsérjem, Antipho?

Hogy a szépeknek mily jóízű bámulója vagyok, tudod.

Beleháborodtam!

ANTIPHO

Úgy?

CHAEREA

Ha látod, a leggyönyörűbbnek tartod őt,

tudom; ám mire sok szó? Megszerettem. Jó szerencse: egy herélt

volt otthon éppen, kit fivérem Thaisának vett imént,

s nem küldte még el. Jót tanácsolt ekkor a szolga, Parmeno;

meg is fogadtam.

ANTIPHO

És mi az?

CHAEREA

Ha hallgatsz, hamarabb hallhatod:

hogy váltsak ezzel öltözetet és helyette menjek át.

ANTIPHO

Herélt gyanánt?

CHAEREA

Úgy van.

ANTIPHO

De hát tenéked ez mi jót kínált?

CHAEREA

Ezt kérded? Látnom, hallanom, vele lennem, Antipho, vajon

csekély ok ez, rossz számítás? A nőszemélynek adnak át;

amint ez átvesz, elvezet legott boldogan, a házba,

rám bízva a lányt.

ANTIPHO

Kire? Rád, mi?

CHAEREA

Rám.

ANTIPHO

No, szép kis őrizetre ám!

CHAEREA

Meghagyja: férfi fel ne keresse; rám parancsol: üljek ott

a szobában, és csak én maradjak bent a szűzzel. Bólogok

szemem szerényen földre sütve.

ANTIPHO

Jámbor!

CHAEREA

„Ebédre indulok”,

úgymond, rabnőit elvezetve. A szűz körül egypár ott marad,
 új szolgálók, kik fürdetésre készülődnek nyomban. Én
 megsürgetem őket. Míg sűrögnek, a szűz a szobában vesztegel,
 s a képet nézi, mely azt idézi, hogy Danaé ölébe rég
 aranyesőt miképpen hullatott, amint beszélik, Juppiter.
 Magam is szemügyre vettem ezt, s mivel egykor ő is éppolyan
 játékot játszott, még hevesebben újjongott az én szívem,
 hogy emberi testet ölt az isten, és az idegen háztetőn
 bezuhog titkon, hogy záporával megtréfáljon földi nőt.
 S milyen isten! Az ég szent boltozatát aki mennydörögve rázza meg!
 Hogy én, parány ember ne tégyem? Megteszem biz boldogan.
 Míg ezt fejemben forgatom, szüzem fürödni hívják.
 Kimegy, mosakszik, visszatér; utána ágyba dugják.
 Parancsra várva állok ott. Jön egy cseléd: „He, Dorus,
 legyezőt ragadj, ne, fogd, legyezd a lányt, amíg mi fürdünk!
 Ha mi megfürödtünk, ám fürödj te is!” Átveszem mogorván.

ANTIPHO

Szerettem volna látni azt a szemtelen pofádat:
 legyezőt szorongat! Ez hogy állt neked, ekkora nagy számárnak?

CHAEREA

Alig kerepli el, legott kirohannak mind egyszerre,
 fürödni futnak, van ricsaj: nincs itthon épp a gazda.
 Ezalatt a szűz elszenderül. Legyező mögül lesem meg
 sóvár szemekkel titkon, és egyúttal szétekintek:
 biztos zug őriz? Látom: az. Berekesztem a zárral az ajtót...

ANTIPHO

Aztán?

CHAEREA Mit „asztán”? Tökfejű!

ANTIPHO

Bevallom.

CHAEREA

Elszalasztok

ily kedvező esélyt talán, tünőt, alig reméltet?
 Polluxra, akkor az vagyok, minek öltözékem tüntet!

Kárpáty Csilla fordítása

EGY FIATALEMBER SZERELME

(NOSTER MALI NIHIL QUICQUAM PRIMO; HIC PHAEDRIA)

GETA

A mi fiúnk elébb nem élt csúnyán, de Phaedria
 tüstént előkerített egy afféle kis
 hárfásleányt, bolondul megszerette őt.
 A lány egy rongy kerítő rableánya volt,
 de Phaedriának – arról tett a két öreg! –
 nem telt egyébre, csak szemével ette őt;
 kísérte iskolába, vissza, mindenütt...
 időnk az volt, mi is követtük Phaedriát.
 Szemközt az iskolával, ahol tanult a lány,
 volt ott egy borbélyműhely, és mi többnyire
 ott ténferegünk, míg a lány indult haza.
 Mikor egyszer éppen ott tanyázunk, arra jön
 egy ismeretlen ifjú, sírva. Bámulunk,
 s: mi lelte, kérjük. Így szól: „Még sose tűnt nekem
 a szegénység ily szörnyű tehernek, mint imént.
 Nem messze innen láttam épp egy kis leányt;
 keservesen siratja holt anyját, szegény.
 Mellette térdel, s véle egy barátja sincs,
 se rokon, se ismerős, csupán egy vén anyó;
 csak az segít anyját temetni: szánalom!
 A lányka arca szép nagyon.” – Kell sok beszéd?
 Megrendülünk egészen. Erre Antipho:
 „Meg kéne nézni” – szólt legott a másik így:
 „Menjünk tehát, vezess!” – Megyünk, megérkezünk,
 s meglátjuk: szép a lányka, s annál szebb, mivel
 szemernyi ékesség se szépítette őt:
 zilált a fürtje, sarúja nincs, külsője dúlt,
 szemében könny, ruhája nyűtt – ha annyira
 nem szép, elrútította volna annyi baj.
 A táncosnő bolondja ennyit szólt csupán:
 „Égészen csinos.” – Antipho, az bezzeg...

DEMIPHO

Már tudom:

belészeretett!

GETA

De hogy! Csak várd, mi jön tovább!

Elment az anyóhoz mindjárt másnap; kérleli,

hogy játssza kezére a lányt. Nem ő! – úgymond amaz.
 Hova gondol: a lány Athén polgára s jó család
 derék szülötte. Hogyha házasodna tán –
 jogában áll, tegye; ám – *amúgy*: nem kapja meg!
 Fiúnk nem tudta, mit tegyen: kívánta is
 a lányt magának, ámde félt apjától is.

DEMIPHO Ha visszatér az apja, nem bocsátja meg?

GETA Még hogy szegény polgárleányt vehessen el
 fia? ezt nem engedné soha!

DEMIPHO Végül is mi lett?

GETA Mi lett? – Van itt egy léhűtő, egy Phormio
 nevű pimasz – hogy minden isten verje meg!

DEMIPHO S ez mit csinált?

GETA Hogy mit tanácsolt, azt figyeld:

„Törvény, hogy az árvalány a legközvetlenebb
 rokonát válassza, s annak el kell venni őt.

Kiadlak ily rokonnak, s perbe foglak én:

fellépek a lány apjának jóbarátjaként;

bíró elé megyünk? majd én kitervezem,

ki volt az apja, anyja, hogy s miként rokon,

és így tovább: amint hasznos, meg célszerű.

Te persze mit se cáfolsz, s így enyém a per.

– Apád megérkezik s törvénybe visz? – sebj!

a lány miénk maradt!”

DEMIPHO Elmés, merész fogás!

GETA Belement: meglett, elmentünk s elveszett a per:
 elvette.

Maróti Egon fordítása

A SZIGORÚ ATYA RÁSZEDÉSE

(ITANE TANDEM UXOREM DUXIT ANTIPHO INIUSSU MEO)

(Demipho jön feldúltan, nem veszi észre a másik kettőt)

DEMIPHO Tehát megnősült engedélyem nélkül Antipho fiam?

Eszébe sem jutott hatalmam? Mit hatalmam! Ámde még

haragom se? Nem szégyenli Vakmerőség! Ó, a te műved
ez, Geta!

GETA (*a háttérben*) Végre csak!

DEMIPHO Milyen mesét találnak s adnak majd elő,
kiváncsi vagyok?

GETA Találok én, ne félj.

DEMIPHO Talán azt mondja majd:
„Törvénytől kényszerítve tettem?” (*Elgondolkozva*) Értem, az lehet.

GETA (*Phaedriához*)

Helyes.

DEMIPHO (*méltatlankodva*) De tudva szoltam, ellenfél kezébe adni át ügyét
– az is törvény talán?

PHAEDRIA Ez már erősebb.

GETA Hagyd, segítek én.

DEMIPHO Ugyan mit is tegyek? – a helyzet meglepő és képtelen.
Úgy felkavarta lelkemet, hogy gondolkodni sem tudok.
Ezért legjobb óráiban gondolja meg legjobban azt
mindenki, hogy tud elviselni bármi balsorsot, veszélyt,
csapást és gyászt. Ki hosszú útról jön, gondoljon arra, hogy
fia vétekezett, vagy az asszony már nem él, vagy lánya lett beteg:
elérhet bárkit ez – lelkét ne érje készületlenül.

Ha bármi megkimélte ettől, kész haszonnak tartsa azt.

GETA Hihetetlen, Phaedriám, uramnál mennyivel bölcsebb vagyok.
Én már minden csapásra kész vagyok, hogy gazdám visszatért:
megvernek, megvasálnak, és örölni kell a malomban és
a mezőn robotolni – mind nem éri *lelkem* készületlenül.
Ha ezekből bármi megkimélné, kész haszonnak tartom azt. –
Ámde mit állsz? menj már elé s köszöntsd először kedvesen.

DEMIPHO (*észreveszi az előlépő fiút*)

Phaedriát, öcsém fiát, őt látom ott, hogy jön felém.

PHAEDRIA (*hízelgő hangon*)

Köszöntlek, bácsim.

DEMIPHO (*hűvösen*) Én is. Hol van Antipho?

PHAEDRIA Örülök, hogy jól vagy.

DEMIPHO (*félbeszakítja*) Elhiszem. De válaszolj!

PHAEDRIA Ő jól van, itt van... és minden kedved szerint...?

DEMIPHO Úgy lenne bár!

PHAEDRIA (*színlelt csodálkozással*) Mi baj?

DEMIPHO Te kérded, Phaedria?

Derék egy lagzit csaptatok hátam mögött!

PHAEDRIA Ó, ó, s ezért haragszol rá?

GETA (*a háttérben*) Ügyes színész!

DEMIPHO Talán ne is haragudjak rá? Na várj, csak ő
kerüljön most elé, megtudja majd, miként
felbőszített a bűne egy szelíd atyát!

PHAEDRIA De bácsi, mit se tett, hogy ezért haragra gyúl.

DEMIPHO Na íme, mind hasonló, mind megegyezik:
ha egyet ismersz, mindet ismered.

PHAEDRIA Nem úgy!

DEMIPHO Ez vétkezett? – az vétkét védeni kész; ha az –
ez védi őt: egymáson így segítenek.

GETA Nem is hinné, mi jól lefesti tettüket!

DEMIPHO Nem védenéd, ha máshogy lenne, Phaedria!

PHAEDRIA Ha Antipho valóban oly hibát csinált,
mi károsítja birtokát vagy jóhírét.
nem védem őt, csak nyerve el, mit érdemel,
de hogyha éppen álnokul egy vakmerő
ifjúságunkkal visszaél, tört vet s becsap
– saját hibánk ez, vagy pedig bíránk hibás,
ki gyakran károsít meg irigyen gazdagot,
vagy szánalomból támogat szegényeket?

GETA Ha nem tudnám, mi volt, még elhinném szavát.

DEMIPHO Olyan bíróra hol találsz, ki felismeri
igazad, ha még egy szót se válaszolsz neki,
ahogy Antipho tett?

PHAEDRIA Ugy viselkedett, ahogy
egy jól nevelt fiú: a bíróság előtt
nem tudta, amit kitervezett, elmondani?
elnémította szemérme és a félelem.

GETA Derék fiú! de közbe kéne lépni már. (*Előlép ő is*)
Köszöntlek, uram, és örülök, hogy épen látlak.

DEMIPHO Á,
derék nevelő, köszöntlek, házam támasza!
Hogy útra keltem, jóra bíztam én fiam.

GETA (*méltatlankodva*)
Rég hallom, mint vádolsz minket méltatlanul,

s a legméltatlanabbul engem mind között.
Mit kellett volna tennem itt kedvedre, mondd?
A jog szerint a szolga nem perelhet és
tanú sem lehet.

DEMIPHO Na hagyjuk ezt. S elismerem:
„a kis tapasztalatlan úrfi félt”; s igaz:
te szolga vagy – de lenne bár a lány rokon:
elvenni mégse kellett volna! Jog szerint:
hozományt fizettek, s már akárkihez mehet.
Hol volt az ész, hogy egy szegény leányt vesz el?

GETA Nem ész – de pénz nem volt.

DEMIPHO Kölcsönt vett volna fel
akárhol.

GETA Úgy, akárhol? Könnyű mondani!

Maróti Egon fordítása

AZ ELNÉZŐ ATYA

(PROFECTO HOC VERE DICUNT: SI ABSIS USPIAM)

MICIO

...Méltán mondják bizony: ha bárhol ottragadsz
elülve, jobb, ha olyasmi ért, amit nejed
fedre olvas dúlva-fúlva, vagy gyanít,
mint az, mitől szelíd szülőid féltének.
Nejed, ha késel, azt gyanítja: mást ölelsz,
vagy más ölel, s borozva töltöd kedvedet,
s te nagyvigan vagy egymagad, ő meg búban él.
Magam is miket nem képzelek, mi nem gyötör
fiamért, hogy nem tért haza! Talán meghúlhetett,
eleshetett az úton, csontja törhetett!
Hogyan is szerethetünk, hajh, embert oly nagyon,
hogy az szívünknek kedvesebb, mint enmagunk?
S nem az én-nemzettem enfiam ez: fivéremé,
akit ifju kortól másfelé vont hajlama.
Város kényelmét kedvelem biz jómagam,
s a lebzselést; s mit üdvösségnek vélnek ők:

sose hoztam asszonyt én a házhoz; ő viszont
falun élt fösvényen, fáradozva folyton, úgy
tengett, nászában nemzve két figyermet.
Magamhoz vettem én az éltebbiket,
s nevelem kiskortól, s kedvelem, mint enfiam,
ki felvidít, s ki mindeneknél kedvesebb;
s hogy így szeressen ő is, azon serénykedem.
Ellátom, bűnét megbocsátom, s óhajom
nem kényszerítem rá; de arra szoktatom
fiamat, hogy azt, mit ifju fővel titkosan
tesz a többi apja háta megett, ő vallja meg.
Ki hazugságokra kapva törbe ejteni
merészli apját: mennyivel inkább csap be mást!
Úgy vélem: erkölcs s enyhe kéz az ifjakat
illőbben tartja féken, mint a félelem.
Mást vall fivérem, nincs inyére ez; sűrűn
meglátogat lármázva: „Micio, mit művelsz?
Miért rontod meg ifjam? Mért szeretkezik?
Miért iszik? Miért pazarlasz pénzt reá?
Nagyon is piperkőc: elkapatod! Nagy dőre vagy!”
Nagyon is merev ő; de feddhetetlen és derék,
noha elveimtől messzi-távol tévelyeg:
hiszi, hogy nyomósabb, hathatósabb oly parancs,
mely erővel és nem enyhességgel párosul.
Magam úgy ítélem, s véleményem éppen az:
aki csak verésre hajtja végre, mit kiszabsz,
az, amíg körmére nézel, addig óvatos,
de rejtekén a régi rosszhoz visszatér.
Akihez szelíd vagy, végzi szívből, mit kiszabsz,
s ugyanaz lesz, állj mögötte vagy se, hálaképp.
Apához illő rákapatni gyermekét:
önként s ne mástól félve járjon jó utat.
Apa és úr ebben üt el. Ilyet ki meg nem ért,
fiát se tudja az vezetni, vallja meg.

Kárpáty Csilla fordítása

A KERÍTŐNŐ

(PER POL QUAM PAUCOS REPERIAS MERETRICIBUS)

Philotis, Syra

PHILOTIS

Polluxra, nem sok szépleányra lelsz, Syra,
kihez hűséges volna szíve kedvese!
Bacchisnak is szent esküvést tett Pamphilus
nemegyszer, úgyhogy elhihette bárki is:
míg Bacchis él, a házba hitvest nem vesz ő!
Ime, vett!

SYRA

Ezért hát rendületlen intelek
s buzdítalak: ne szánj te senkit! Sőt: kifoszd,
kibelezd, lenyúzzad mind, akit csak megragadsz!

PHILOTIS

Ne tegyek kivételt senkivel se?

SYRA

Senkivel!

Aki férfi csak betér tehozzád, tudd meg, az
mind éppen abban sántikál hizelkedőn,
hogy mentül olcsóbban betöltsed vágyait.
Te meg ne csaljad törbe őket? Kérdelek.

PHILOTIS

De nincs jogom, hogy mindenikkel így tegyek.

SYRA

Hogy nincs jogodban megtorolni ellened,
Vagy, ahogy becsapnak őket, becsapnod őket is?
Jaj, én szegény! Hogy ifjuságod, kellemed
nincs birtokomban, vagy hogy elmém nem tied!

Kárpáty Csilla fordítása

CAIUS LUCILIUS

SZATÍRATÖREDÉKEK

A GÖRÖGMAJMBOLÓK

(GRAECUM TE, ALBUTI, QUAM ROMANUM ATQUE SABINUM)

Jobb szereted, ha görögnek tartanak, Albutius, ha
főúrnak s nem holmi szabinnak s rómainak, ki
Pontius, Annius és Titius, nagy centurióink
földije. – Hát görögül szólítalak én is, akárcsak
Athén praetora – mert így jobb szereted –, mikor eljössz.
χαῖρε, Titus, (mondom) s kísérők, lictorok, őrség,
χαῖρε – ezért dühös annyira Mutius Albutiusra.

Csorba Győző fordítása

A RÓMAIAK MA

(NUNC VERO, A MANE AD NOCTEM, FESTO ATQUE PROFESTO)

Most meg reggeltől estig, ünnepkor, egyébkor,
napról napra azonmód a köznép s az atyák is
ott ágál a fórumon, el nem távozik onnét,
eggyel foglalatoskodik, egy művészetet űz mind:
hogy csínján forgassa a szót, küzdjön csalafintán,
nyájaskodjék, hogy jónak színlelje magát, s hogy
cselt szőjön –: valamennyi a másik farkasa szinte.

Csorba Győző fordítása

AZ ERÉNY

(VIRTUS, ALBINE, EST, PRETIUM PERSOLVERE VERUM)

Az az erény, Albinus, hogy bármit tesz az ember,
s bármint él: mindennek méltán adja meg árát.
Az az erény, hogy tudjuk, mit nyom a latban ez és az,
tudjuk: az embernek mi a jó, a helyes meg a hasznos,
s hogy mi a rossz, rút s kártékony, meg hogy mi a görbe.
Az az erény, hogy tudjuk a mércét s módot a vágyban;
az az erény, hogy a kellő becsben álljon a bőség;
az az erény, hogy a tisztesség megkapja, mi megjár;
rossz embernek s erkölcsnek ne legyünk a barátja,
ám védjük meg az embert s erkölcsöt, ha viszont jó;
tiszteljük s éljünk vele, bánjunk mint a baráttal.
Elsőként a hazánk üdvére ügyelve, utána
a szüleink üdvére s utolsóként a miénkre.

Csorba Győző fordítása

LUCIUS ACCIUS

TRAGÉDIATÖREDÉKEK

TARQUINIUS ÁLMA

(QUONIAM QUIETI CORPUS NOCTURNO IMPETU)

Midőn éj lett, s testem nyugalomnak adtam át,
alvással csillapítva fáradt tagjaim,
álomban egy juhász jelent meg, és felém
hajtotta nyáját, párjanincs birkák sorát;
aztán két testvér-kost szemelt ki pásztoruk,
és én föláldoztam leszúrva a szebbiket;
szarvával jött felém a másik öklelőn,
és földre döntött nyomban, úgy belém döfött;
amint nehéz sebemmel ott fekszem hanyatt,
hatalmas és csodás jelet lát meg szemem
az égen: a nap sugaras korongja jobb felől
lángol fel, új pályán piroslik fel tüze.

Ó, király, mit életében gondol az ember, lát, beszél,
vagy mit éberén csinál-tesz – hogyha arról álmodik,
nem csoda; ám ilyen álmot nem véletlenül küldött a sors.
Hát vigyázz, hogy az, kit gyengének hiszel, mint nyájadat,
keblét bölcsességgel felvértezve ne törjön az élre majd,
s királyságodból el ne űzzön; mert mit a napról álmodál,
azt jósolja, hogy a nép nagy változást tapasztal csakhamar.
Bárcsak a nép javára válnék! Mert hogy jobb felé haladt
balról kezdve meg útját, az pompás, dicső jövőndölés:
Róma, mint köztársaság, uralkodik majd fényesen!

Kerényi Grácia fordítása

AZ ELSŐ HAJÓ

(TANTA MOLES LABITUR)

...Tovasiklik a nagy tömeg
a habok hátán; harsogva-fújva görgeti
a vágató hullámokat; örvényt kelt, kavar;
előredől – befröcsköli tajtékzón a hab.
Hol azt hinnéd: felhőfoslány görög feléd,
hol meg, hogy parti szikla, mit sodró szelek
ragadtak el, vagy vad vihar; hullámhegyek
csapódnak ily kerek gomolyban össze tán,
ha el kívánja nyelni a tenger a föld színét, –
vagy barlangját talán Triton forgatja fel
szigonyával a mélyben, a háborgó, vad víz alatt,
s az ég felé hajítja az óriás követ.

Kerényi Grácia fordítása

A HAJNAL

(FORTE ANTE AURORAM, RADIORUM ARDENTUM INDICEM)

Siess, mielőtt a nap sugárzó hírnöke,
a Hajnal jó, – midőn kihajtja barmait
a földműves, hogy feltörjék a harmatos
föld rőt rögét a vassal, megpuhítva azt.

Kerényi Grácia fordítása

MARCUS TERENTIUS VARRO

SZATÍRATÖREDÉKEK

A BOR DICSÉRETE

(VINO NIHIL IUCUNDIUS QUISQUAM BIBIT)

A bornál nincsen kellemesebb, nincs jobb ital:
bajúzó, búfeledtető orvosszerünk,
vidámság magvetője, édes iskola,
a társaságot összeforrasztó erő.

Kerényi Grácia fordítása

A VIHAR

(REPENTE, NOCTIS CIRCITER MERIDIE)

Az éj felében hirtelen, midőn az ég
boltját tüzes szikrák színezték szerteszét,
s kartáncukat lejtették fent a csillagok,

a fellegek jeges víz-függönyt vontanak
a menny aranyló, mélyedés-mély öblei
elé, esőt okádva az emberekre le,

kitörtek jég-barlangjukból a vad szelek,
a messzi észak tébolyult szülőttei
zsindelyt, cserepet, gallyat hurcolva ostobán,

s mi, nincstelen, hajótörött bús bujdosók,
mint gólya-raj, ha tollukat villám tüze
perzselte, szívszorongva hulltunk földre ott...

Kerényi Grácia fordítása

PROMETHEUS MONOLÓGJA

(EGO INFELIX NON QUEAM)

....nem tudom, én boldogtalan,
elűzni, az Orcusba lökni ellenségemet
hiába próbáltam nehéz béklyóimat
letépni annyiszor....

...akár a korhadt kéreg, vagy kopár facsúcs
halódó vén erdők kiszáradt tölgyein...

....ím, a fájdalom
kiölte vértelen, holt tagjaim színét...

...halandó nincs egy sem, ki meghallgatna, csak
a réttelen, zord szittyaföldi pusztaság...

...nem szólhat álmokképhez sem szegény eszem,
szememre álmok árnyékot sosem borít...

Kerényi Grácia fordítása

DECIMUS LABERIUS

MIMUSÁNAK PROLÓGUSA

(NECESSITAS, CUIUS CURSUS TRANSVERSI IMPETUM)

A kényszerűség, melynek rút szeszélyeit
jó volna elkerülni, ám ritkán lehet,
hová taszított engem éltem alkonyán?
Kit nagyravágás, bőkezűség, félelem,
erőszak, sem tekintély nem tudott soha,
míg ifju voltam, erre-arra rántani –
öregségemre ím, könnyen kimozdított
helyemből egy kiváló férfi nyájasan
elém adott, szelíden hízelt szava.
Kitől semmit se tagadhattak meg az istenek,
hogyan mondhatnék annak én, ember, nemet?
Így hát hatvan mocskotalan, szép év után
kiléptem otthonomból én, mint római
lovag, s hazatérek, mint komédiás! Ez egy
nappal tovább éltem, mint élnem volt szabad.
Ó, sors, te jóban-rosszban oly mértéktelen!
Ha már kedved tartotta sárba rántani
irodalmi dicsőséggel tetézt jó hirem –
miért nem tettél hajlékonnyá, hogy letépj,
amíg virultak ifjú tagjaim, s a nép
meg e férfi kegyét el tudtam volna nyerni tán?
Hová löksz most? Mit hozhatnék a színre én?
Kecses külsőt, méltóságos tartást vajon,
nemes lelket, vagy tiszta hangot, kellemest?
Miként a fát sorvasztja a felkúszó babér,
az öregség évről évre erőm úgy szívja ki.
Akár a sírban, nem maradt meg, csak nevem.

Kerényi Grácia fordítása

PUBLILIUS SYRUS

MIMUSAIBÓL VETT SZENTENCIÁK

(MALUM EST CONSILIUM, QUOD MUTARI NON POTEST)

Tanácsunk rossz, ha meg nem változtatható.
Méltónak adj, és önmagaddal jót teszel.
Túrd el, ne szidd, mit elkerülni nem lehet.
Kinek jogosnál több szabad, még többre tör.
Beszédes útitárs hintónál többet ér.
A józan élet rontja csak jó híredet.
Látszatra sír az örökös, ám kacag belül.
Ha megsértik türelmedet, dühvé fajul.
Neptunust vádolni bűn, ha többször ér hajótörés.
Ügy tekintsd barátodat, hogy könnyen ellenségeddé lehet.
Igazságtalanságot ki tűr, új éri azt.
Veszélyt veszély nélkül le nem győzől soha.
Elvész igazságod, ha túl sokat pörölsz.
Jót tesz, ki kérésedre szépen mond nemet.

Kerényi Grácia fordítása

MARCUS TULLIUS CICERO

MARIUS JÓSLATOT KAP

(HIC IOVIS ALTISONI SUBITO PINNATA SATELLES)

Ekkor a fenndőrgő Jupiter gyors szárnyú követje
kígyómarta sebek közt messze ragadja a fáról,
horgas karmaival rabul ejtve, az egyre vadabbul
rángó féleleven félholt foltos nyaku szörnyet,
s tépi körültekerődött testét, véres a csőre;
majd kielégül már, s bosszúját töltve a gyötrő
fájdalomért, szétmart tetemét a habokba hajítja,
s száll napnyugta felől tündöklő fényü keletnek.

Őt amidőn villámgyors szárnnyal látta repülni
fenn Marius, jóspapja az isteni rendeleteknek,
önnön nagy hírét s hazatértét vélte a jelben.
Balról dördült rá maga ekkor az istenek atyja,
Juppiter ezzel tett sasa jósröptére pecsétet.

Szabó Kálmán fordítása

TITUS LUCRETIUS CARUS

A TERMÉSZETRŐL

(Részletek)

INVOKÁCIÓ VÉNUSZHOZ

(AENEADUM GENETRIX, HOMINUM DIVUMQUE VOLUPTAS)

Rómaiak termő ősanyja, a mennynek, a földnek
gyönyöre vagy, Vénusz, ki a sikló égi jelek közt
ünnepet adsz a gyümölcshajtó földeknek, a bárkás
tengernek, s te teszed, hogy a rengeteg állati fajta
megfogon és kikel és meglátja ragyogni a napfényt.
Elfut a szél, ha te jössz, elfutnak az égen a felhők,
és a remekmivű föld tealád növel annyi virágot,
istennő, tefeléd mosolyognak a tengeri tükrök
és a lecsendesedett ég szórja eléd ragyogását.
Mert mihelyest kikelet köszön enyhe napokkal a földre
s nemző nyúgoti szél is felszabadulva fuvall már,
megjelenésedet a madarak jelzik legelőszőr,
s megdobban nagy erőd és tombol kis sziveikben.
Majd a vadállatok és nyájak legelőkre szökellnek
s a rohanó vizeken vigan átúsznak, valamerre
jársz, mindenki követ téged, szép vágya vezérli.
Végül a tengereken, hegyi, gyors rohanású folyókon,
a madarak lombon lebegő palotáin, a tág, zöld
téreken át gyönyörű epedést mindenki szívében
meggyújtasz, s faj a fajt szaporítja tovább szerelemmel.

Csak téged követ a dolgok természete, semmi
nélküled a fénynek sosem éri el isteni partját
s kellemetes, se vidám nem lesz: légy hát te a társam
– erre törekszem – a most megirandó vershez, amelyet
a természetről mesterkedem egybefaragni
Memmiusunknak, akit te akartál minden időben

minden erényekkel ragyogón díszíteni, Vénusz.
Adj hát, istennő, örök édességet a versnek.
Intézd úgy, hogy a hadviselés minden fene műve
közben a tengeren és földön szunnyadva csituljon.
Úgyis az embereket békével csak te vidítod,
mert a háboru vad művét fegyverre-hatalmas
Mars igazítja, ki hord örökös sebet a szerelemtől
s gyakran öledbe borul, nagyeros nyaka hátrafeszítve,
rád veti vágyva mohó szemeit, s nem tudva betelni,
ajkodon ott csüng, istennő, lélegzeni sem mer.
És amikor, Vénusz, szent testedet a pihenőre
ráfonod, ajkadról áraszod csak a drága beszédet,
nagyhírű istennő, úgy kérj te a rómaiaknak
nyugtot-adó békét. Mert a haza zűrzavarában
nem tudnánk mi nyugodt szívvel dolgozni e munkán,
és a Memmiusok híres fia is, ha veszély van,
nincs amiért hátat fordítana a közös ügynek.

Vas István fordítása

EPICURUS ÉS A VALLÁS

(HUMANA ANTE OCULOS FOEDE CUM VITA IACERET)

Míg a szemünk láttára terült el az emberi élet
megcsúfolva a földön, amint elnyomta a vallás,
mely felütötte fejét az egek magasában, ijesztő
képével fenyegetve halandó lényeket onnan,
egy görög ember merte szemét rávetni először,
véle először mert e halandó férfi dacolni.
Nem félemlítette meg istenek emlegetése,
villámló s fenyegetve morajló ég, hanem inkább
lelke merészségét edzette meg ő, hogy először
törje kemény zárát fel a Természet kapujának.
Lángelméje hatalma tehát diadalra vezette,
messze hatolt a világ lánggal lobogó falain túl,
és roppant tereket bebarangolt szelleme s lelke;
hírt nekünk onnan hoz a győztes, létre mi kelhet

és mi nem, egyszóval, hogy a dolgoknak milyen elvtől
függ lehetősége s pécéztetik is ki határa.

Ennélfogva viszont ma a vallás fekszik az ember
lába alatt, s égig hatolunk mi e győzelem által.

Kálnoky László fordítása

A LÁTHATATLAN ATOMOK

(NUNC AGE, RES QUONIAM DOCUI NON POSSE CREARI)

Nos, bizonyítottam, hogy nem jön létre a lévő
nem-létből, s ami van, nem tűnhet a semmibe újra,
mégis, mert netalán kételkednél abban a tényben,
hogy nem látni a tárgyban a legkisebb elemecskét,
felsorolok néhány természeti tárgyat, amelyről
megvallod magad is, hogy van, de szemünk sose látja.

Vedd legelőbb a szelet: veri vad hatalommal a tengert,
roppant gályákat szétroppant, dúlja a felhőt,
közben fürgeteg örvénnyel beszaladja mezőnket,
nagy fát földre borít, a hegyek tetejét rohamozza
szál-erdőt-facsaró fúvással: eképp rohan éles
fűttyel, eképp tombol fenyegetve, morogva a szélvész.
Nincs kétség: az a szél, aminek nem látod a testét,
mely pedig égen a felhőt, mely a mezőt meg a tengert
szeldeli és sebesen vad forgatagába ragadja;
éppúgy árad szét, éppúgy terjeszti a romlást,
mint a szelíd hullámu folyó, ha kilép a mederből
hirtelenül, amikor bőséges esővel a hegynek
roppant vízzuhatajai dőlnek alá a magasból,
erdő forgácsát lesodorva, egészben a bokrot;
még az erős híd sem tud a gyors árvíz rohamának
ellenállni; olyan hevesen nekilódul a pillér
kőgátjának a záportól zagyvált vizü sodrás;
szétreccsenti, ledönti, vizébe meríti a széles
kőfalat, elrombolja, mi szembeszegülne az árral.

Éppígy kell a fúvó szélnek sodródva sodorni,
mely, ha a megdagadó folyamok módján nekirontott
bárminek is, bárhol, már tolja, taszítja a tárgyat,
ismétlődő, vad rohamával pörgeti körbe,
tépi magával s gyors örvénnyel messze ragadja.
Mondtam s mondom: a szélnek híg testét sose látjuk,
mégis, tettei és természete által a víznek
társává lesz, bár a folyót láthatni anyagként.
Éppen ilyen mód érzünk illatokat kavarogni,
bár nem látni az orrunkhoz közelíteni semmit,
nem szemléljük a nyár melegét, nem fogja tekintet
télen a hűvös időt, s végképp nem látjuk a hangot;
márpedig azt kell állítanunk, hogy testszerű mindez
és szükségszerűen, hisz az érzékekbe hatolnak,
mert érinteni s érintődni csak egy: az anyag tud.

Végül a hullámvert vízpartra kitett ruha nedvet
szív be magába, viszont napfényre terítve kiszárad.
Mégsem látni, hogyan, mily módon lép a szövetbe,
szívódik fel a víz, sem nem azt, hogy száll el a hőtől,
Igy hát oly kicsi részre pereg, foszlódik a hullám,
hogy nincs mód, lehetőség, látni e részt a szemünkkel.
Évek alatt, míg a nap sokszor megjárja körútját,
ujjunkon hordott, kicsi gyűrűnk vékonyul idővel,
sziklát váj ki a vizcsepp, görbe vasát az ekének
titkon vássa a szántó föld a barázdasorokkal;
látjuk, a lábak alatt hogy kopnak a kockakövekkel
jól kövezett utak is; kapuinknál ércszobor állong,
úgy mutogatja kezét, az a jobb kéz keskeny a csóktól,
mellyel az utcán járók üdvözlík haladóban:
mindeme tárgyak a surlódástól fogynak előttünk,
ámde a szüntelenül eltűnő részelemecskék
látványát elzárja a nagy természet irígyen.

Így, hogy a természet s az idő mit ad által a tárgynak,
míg mérséklettel, lassan kívánja növelni,
bármilyen éles a szem, nem bírja kilesni, hiába,
sem, mi a kortól szétporlik vagy aszályban eléved;

vagy mi a tengerben, sótól kimaródik, a szikla,
mit veszít az minden percében: a szem sose látja.
Igy hat a természet sose-látott részei útján.

Nemes Nagy Ágnes fordítása

TANÍTÓ KÖLTÉSZET

(NUNC AGE, QUOD SUPEREST, COGNOSCE ET CLARIUS AUDI)

Rajta tehát, tisztább hang szóljon: tudd meg a többit.
Mennyi homály van, jól tudom én, de kecsegtet a hírnév
s éles thyrsusszal szivemen hatol át a reménye
lobbantván lelkemben az édes múzsa-szerelmet,
és ez az ösztöke hajt vidor elmével csavarognom
egymagam eddig nem tapodott új tájain át a
Pieridáknak. Mert szeretek szürcsölni a szűzi
forrásból, szeretek sosevolt, újfajta virágból
tépni fejemre olyan díszű koszorút, amilyen
homlokot eddig még nem öveztek körbe a Múzsák;
elsősorban azért, mert nagy dolgokra tanítok
s a vallás kötelét kicsomózni igyekszem a lelken,
aztán mert ha homályról is, de világosan írok
és az egész verset Múzsák mézébe merítem.

Úgy érzem, nem is ostobaság ez: a kisgyerekeknek
émelyítő ürmöt ha beadnak, az orvosok is csak
így vonják be előbb a pohár peremét aranyédes
mézkeverékkel, a még gyanu nélküli, zsenge gyerekkor
így csalatik meg egészen az ajkáig, de megissza
a keserű, ürmös folyadékot, s így szedetik rá,
mégsem károsodik, hanem inkább ettől erősebb
lesz végül s becsapatva kigyógyul örökre bajából.

Így teszek én is – mert az a tan sokszor szomorúnak
látszik, azoknak, akik meg nem szokták; a mi eszménk
visszataszítja a nagy tömeget –, neked édesarányú
zengő versben előadván a mi nézeteinket

múzsai mézzel eképp elegyítve, hogy a mi tanunkhoz
hajlíthassam erős lelked, versekkel igézve,
mígnem a természet titkába hatolva belátod
a törvényt, mely a dolgok összhangját alakítja.

Vas István fordítása

A PORSZEMHASONLAT

(CUIUS, UTI MEMORO, REI SIMULACRUM ET IMAGO)

Annak a ténynek, amelyről szólok, a képe, a mása
szüntelenül a szemünkbe szökik, mert itt van előttünk.
Nézd meg jól, ha a nap széles kéréje beömlik,
s elnyújtott sugarát beletűzi szobánkban az árnyba:
láthatsz sok pici szemcsét száz módon keveredni,
szállni az űrben, a nap fényes sugarába tolongva,
mintha örök csata folynék, háboru, harci tülekvés,
hadvezetés szakaszonként, s nincs pihenés, soha béke,
szüntelen összecsapás és szüntelen elszakadás csak;
elképzelheted ebből, hogy hányódnak a roppant
űrben végtelenül ama legkisebb elemecskék,
hogyha a természet nagy dolgairól a kicsiny tárgy
képes példát nyújtani és a nyomukra vezetni.

Nemes Nagy Ágnes fordítása

MAGNA MATER

(HANC VETERES GRAIUM DOCTI CECINERE POETAE)

Mint azt régi, görög, nagyeszű költők sora zengte,
hajt fogatában az istennő két szárnyas oroszlánt,
melyek példázzák, hogy a roppant föld levegőég
térségében függ, s másik földön nem is állhat.
Hámban a két vad, mert zabolátlan gyermekek is mind
megzaboláztatnak, megtörve szülők keze által.
Felséges feje kőkoszorús, mint bástyaoromzat,

várai hegycsúcsok lévén, mert városokat véd:
most, eme jelvénnel, nagy földeken által, ijesztő
pompával vitetik képmása az istenanyának.

Idai úrnőnek hívják őt szerte, a szentély
ősi szokása szerint, s csapatostul Phrygia népe
jár vele útján, azt tartják ugyanis, hogy a széles
földön e helyt termettek az első búzakalászhok.
Gallusok is kísérik, mert bizonyítani vágnak,
hogy kik az anyjuk méltóságát összetiporták,
s nemző atyjuk iránt hálátlannak bizonyultak,
nem méltók élő ivadékokat hozni világra.
Körben bőrdobokat zenget tenyerük, meg az öblös
cymbalumot, recsegő hangú kürtök riogatnak,
és lyukacsos fuvolák phryg dallama szítja a kedvet.
Vak düh címerként több fegyvert visznek előtte,
hogy bűnös kebele s hálátlan lelke sokaknak
félje remegve az istennő szent, égi hatalmát.

Nyomban, amint nagy városokon vezet által az útja,
titkos ajándékát némán juttatja a népnek;
réz- meg ezüstpénzt bőven szórnak az útra, ahol jár,
dús adománnyal elárasztják, azután behavazzák
rózsaszírommal az istenanyát s népes menetét is.
Ekkor a fegyveresek, kiket egymás közt a görög csak
phryg Curetáknak hív, tán mert játéku a fegyver,
táncosan ugrálnak, vértől vörös arccal, ijesztő
üstököket rázván fejükön gyors bólogatással,
mintha a krétai curesek volnának, akik rég
eltitkolták gyermeki sírását Jupiternek,
gyermeki módra szökellve körül őt fürge csapatban,
s fegyveresen csapkodva ütemre a bronzot a bronzhoz,
hogy Saturnus, rajtütvén, a fogára ne kapja,
anyjának kebelén sohasem hegedő sebet ejtve.
Fegyveresen kísérik ezért az anyát, a hatalmást,
vagy pedig azt jelzik, mit az istennő követel meg,
hogy védjék karddal s virtussal az otthoni földet,
s hogy büszkék legyenek szüleik hű gyámolaikra.

Bármily jól kieszelve is él mindez sokak ajkán,
mégis messze került attól, mit józan eszünk hisz.
Mert bizonyos, hogy az isteni természet nem enyésző
baldog öröklétet s fennkölt nyugodalmat is élvez,
távol az emberi dolgoktól és elkülönülten.
Hisz veszedelmektől s bánattól nem fenyegetve,
ránk sohasem szorul, önmaga biztos támasza lévén,
jótettünk neki nem használ, s haragunk sosem árthat.

Kálnoky László fordítása

A HALÁLTÓL FÉLŐ EMBERHEZ (DENIQUE SI VOCEM RERUM NATURA REPENTE)

Majd, ha a Természet maga megszólítana minket
hirtelen, ily feddést intézvén bármelyikünkhöz:

„Mit sajnálsz itthagyni, halandó, ily keserű gyász
mért vesz rajtad erőt? mért sírsz-risz, hogyha meg is halsz?
Hisz ha örömteli volt eltellett életed eddig,
és örököd java nem folyt szét, mint víz a szivárgó
tartályból, s nem múlt számodra hiába az élet,
mért nem jóllakatott vendégként távozol innen,
s vársz békén az örök nyugalomra, te ostoba ember?
Hogyha viszont, amit élveztél, elmúlt, elenyészett,
s terhes az élet, mért igyekeznél toldani hosszát,
hogy cudarul folyjék ismét, míg mindened elvész,
mért nem azon vagy, hogy megszűnjön az oly bajos élet?
Mert mit ezenkívül számodra kiötleni tudnék,
hogy kedvedre tegyek, nincs más: így lesz ez örökkön.
Hogyha az esztendőök nem törték még meg a tested,
s nem roskadnak a tagjaid, ez vár mindazonáltal,
még ha a századokat túlélnéd is diadallal,
sőt annál inkább, ha halált sose kellene halnod.”

Mit felelünk majd mást, mint hogy méltán pöröl így a
Természet mivelünk, s igaz ebbeli fejtegetése?

Hogyha pedig korosabb ember zsémbelne, ki agg már,
s elmúlása miatt túlon túl is keseregne,
nem förmedne e méltán rá s szidná le keményen?

„Hagyj fel a sírással, fojtsd el panaszod, te mihaszna!
Életöröm teljét élvezvén fogysz meg erőben:
Minthogy vágysz az után, ami nincs, lebecsülve, mi megvan,
elfuserálva s örömtelenül illant el az élet;
nem sejtven a halált, melléd állt ő, mielőtt még
torkig lakva szakadhatnál el a földi világtól.
Most hát hagyj mindent, mi nem illik már a korodhoz,
add át megnyugodott szívvel helyed: úgyse tehetsz mást.”

Azt tartom, jogosan szól, joggal szidja, szapulja,
hisz folyvást helyet enged a régi az őt kiszorító
újnak, s kell, hogy az egyik dolgot szülje a másik.
Senkit sem nyel el itt a sötétlő Tartarus öble,
kell az anyag, melyből a jövődők népe kikelhet;
s hogyha leélték életüket, mind mennek utánad
mint elhulltak elődeid, éppúgy hullnak el ők is.
Egymásból ilyképp nemződnek örökkön a dolgok.
Használunk adatott jószág, s nem birtok az élet.
Gondold meg, hogy régi korával az ősi időnek
mit se törődünk, mely elmúlt, mielőtt mi születünk.
Ezt a jövődő tükre gyanánt állítja tehát a
Természet mielőnk, mi halálunkat követendi.
„Látszik-e benne vajon félelmes vagy szomorú kép,
s mely álomban nyughatik ember gondtalanabbul?”

Kálnoky László fordítása

AZ ALVILÁG ÁLLÍTÓLAGOS KÍNJAIRÓL

(ATQUE EA NI MIRUM QUAE CUMQUE ACHERONTE PROFUNDO)

Mindabból, mire ráfogják, hogy a mély Acheronban
történik, mi az életben vesszük ki a részünk.
Nem fél Tantalus ott, a szegény, mint hírlík, a légben

függő kőtől, míg leigazza hiú ijedelme,
jobban gyötri az embereket, míg élnek, a meddő
istenfélelem és baj, mit ki-ki várhat a sorstól.
Nem járnak poklok fenekén keselyűk Tityosra,
s azt, amiért túrnának boltos mellüregében,
meg nem lelhetnék az időknek végezetéig,
bármily rettenetes nagy volna heverve a teste.
S hogyha nem azt a kilenc hektárt tudná betakarni
elnyúlt tagjaival, de a teljes föld kerekét is.
kínokat akkor sem tűrhetne időtlen időkig,
s nem nyújthatna tulajdon testéből örök étket.

Itt miközöttünk él Tityos szerelemben alélva,
kit keselyűk tépnek, kit gyötrő bánat emészt el,
vagy más óhajok által marcangoltatik egyre.
Itt látjuk Sisyphest is ez életben, ki igényt tart
marcona bárdokra s vesszőkötegekre a néptől,
őt, ki kudarcot vall mindig, s hátrál szomorúan.
Mert meddón törnünk soha meg nem adott hatalomra,
s érte kemény küzdelmet vívnunk mégis örökké,
nem más, mint meredek lejtőn föltolni a mázsás
kősziklát, mely visszagurul tüstént a tetőről,
és újból a mező sík földje felé veszi útját.
Végül, táplálnunk örök-éhu emberi lelkünk,
jókkal tömni örökké azt, ami úgyse lakik jól,
mint vélünk teszik évszakok ezt, ha körük befejezven
megjönnek bő terméssel, sok tarka örömmel,
s mégsem elég nekünk a gyümölcs, amit adhat az élet:
azt hiszem, egyenlő a lyukas hordóval, amelybe,
mint mondják, viruló hajadonnép egyre vizet mer,
s melyet színig tölteni nincs mód mindazonáltal.

Nincsen fúriahad, nincs Cerberus és kihunyó fény,
rémes lángot okádó torkú Tartarus éppúgy
nincs sehol, és bizonyos, hogy lenniük is lehetetlen,
Mégis rettegvén, hogy szörnyű lészen a bosszú
szörnyü gazságért, amit élve cselekszik az ember,
rabság, rettenetes kőszikláról letaszítás,

korbács, tömlőc, a hóhér szurka, tüzes vasa, fáklyák,
mik bár távoliak még, büntudatában a lélek,
félve előre, magát furdalja, botozza, miközben
nem láthatja, határa hol is lesz majd a bajoknak,
sem, hogy a bűnhődésnek leszen-e vége is egyszer,
s attól tart, inkább a halála után szakad az rá.
Így Acheronná válik a balgák élete végül.

Kálmoky László fordítása

A SZERELEM

(HAEC VENUS EST NOBIS; HINC AUTEMST NOMEN AMORIS)

Ez minekünk Venus, innen kaptuk a szót: a Szerelmet,
így hullatja szivünkbe az édességes, az első
csöppeket, és azután fagy ránk a hideg keserűség.
Mert ha a kedves messze van is, látod te a képét
mégis szüntelenül, s édes neve szól a füledben.
Jobb menekülni e képtől, azt, mi a vágy elesége
távol tartani, másfele elfordítva az elménk,
s dobni a meggyűlt nedvet bármily testbe, akárhol,
mint megtartani vágyott, egyetlen szerelemnek,
s így őrizni magunknak a biztos kint meg a gondot.
Mert a fekély táplálva növekszik, a mélybe maródik,
elharapózik a téboly, kínja naponta emésztőbb,
hogyma az első sebhelyeket nem törlöd el újjal
s még frissen nem bízod az utcai kóbor-öröme
vagy nem fordítod át más tárgyra, mi lelkedet örli.

Nincsen öröm híjján, aki óvakodik szerelemtől,
sőt még inkább élvezi azt hátrányai nélkül.
Mert aki józan, több, tisztább kéjt kap bizonyára,
mint a szerelmesek: őket birtoklás idején is
szüntelen úzi a vágy, lebegőn a bizonytalan érzés,
nem tudják, mi az elsőbb kéj: a szemé, vagy a kézé.
Fojtva karolják kedvesüket, fájdalmat okoznak
testükkel, fogukat belevájva a gyöngye ajakba,

szaggat a csókjuk, mert nem tisztán kéjre igyekvő
szívük titkos tüske uszítja: sebezni a kedvest,
bármilyen, azt, akiből ez az őrzöngés kicsirázott.

Széttöri mégis a vágy a szerelmes bosszu-szerelmét,
megzabolazza a vak harapást gyöngéd gyönyörével.
Mert hiszen ott a remény: aki fellobbantja a lángot,
azt hiszik ők, ugyanúgy, ugyanazzal a testtel eloltja.
Ábránd ez, mi nem ismer nagy természeti törvényt,
mert ez az egy dolog az, hol mennél több a miénk lesz,
annál jobban emészt kielégítetlen a vágyunk.
Étel, ital lenyelődik, szervezetünkbe szívódik,
biztos helyre kerülhet mind, nem téved a testünk,
éhünket, szomjunkat könnyü elűzni eképpen.
Ámde az emberi arcból, kényes rózsaszínéből
nem jut a testbe egyéb, mint kép és kép-gyönyörűség,
s máris a gyöngé remény nyomorultan foszlik a szélbe.

Mint aki álmában szomjúhozik, inni kívánna,
s egy korty víz sem akad, hogy eloltsa, mi perzseli testét
forrás képe után kapkod, de hiába vesződik,
szomjan tikkadozik zuhogó folyamokban elúszva:
így a szerelmes az árnyképek játékszere, nem más,
nem laktatja szemét látvány, bár látja a kedvest,
nem téphet keze egy darabot se a lágy, üde testből,
hol bolygó tenyerével kószál tétova módon.
Végülis összefonódva az élete ifju virágát
élvezi; érzi a test: már itt a gyönyör, közelében,
indul már Venus útra, bevetni az asszonyi rétet,
sóvárgó tapadás, már összevegyülve a nyáluk,
mély lélegzetük is, foga vág, száján van a szája;
céltaanul; társát nem tudja magába benyelni,
sem beleveszni, de úgy, hogy lakjon a testben a teste;
mert hiszen úgy látszik, hogy ezért küzd, erre törekszik:
annyira sóváran bonyolódik a mély ölelésbe,
mig gyönyörében a test már félig alélva elolvad.
Majd, ha a felgyült vágy idegén szétfutva lelappad
végre szünetre ocsúdik az indulat egy kis időre.

Aztán jön-jön a téboly, erőszakos örület újra,
 mert a szerelmes nem képes fölmérni: mit óhajt,
 sem meglegelni a gyógyszer, mellyel győzhet a kóron,
 nem, nem tudja, mi hát az a seb, mely titkon emésztí.

Nemes Nagy Ágnes fordítása

EPICURUS DICSÉRETE

(QUIS POTIS EST DIGNUM POLLENTI PECTORE CARMEN)

Mely kebel ihlete volna elég, dalt zengeni, méltót
 annyi dicső tethez s számos nagy fölfedezéshez?
 És ki talál méltó szavakat, ha dicsérni igyekszik
 annak az érdemeit, ki a kincseknek sokaságát
 hagyta reánk, a saját kebléből hozva világra?
 Úgy hiszem, erre halandó testben senki se képes.
 Mert hát, mint vele jár ez fenségével a tárgynak,
 azt kell mondani, isten volt ő, úgy bizony, isten,
 tisztelt Memmiusom, hisz megfejtette az élet
 értelmét, aminek neve bölcselet, és tana által
 megváltotta az emberi életet annyi veszélytől,
 s éji homályból tiszta, nyugalmas fénybe helyezte.

Mérd ehhez csak a mások régi, dicső leleményét:
 mert mondják, a halandóknak gabonája Cerestől
 s Libertől van a bor, mit tőkéről szüretelnek;
 bár e javak nélkül sem szűnt meg volna az élet,
 s hírlik, hogy ma is élnek egész néptörzsek enélkül.
 Ám, ha szivünk mocskos, nincs mód helyes életet élni,
 éppen ezért méltóbb őt látnunk isteni színben,
 őt, aki által nagy népekre kiterjed az élet
 édes balzsama most, s felüdíti az emberi lelket.

S hogyha a Hercules érdemeit tán többre becsülnéd,
 még messzebbre kerülsz attól, ami tiszta igazság.
 Arcadiának sörtés vadkana tenne-e kárt most
 bennünk, s tátott szájjal oroszlán, Nemea réme?

Ártalmunkra lehetne-e Creta bikája s a hydra,
métélye Lernának, mérges kígyók közepette?
Vagy hármás Geryon hárommellű erejével?
Bánthatnának-e bennünket ma a Stymphalidák s a
thrák Diomedesnek lángot fújó paripái
bistonok országában, tüstént Ismara mellett?
Vajjon a Hesperidák ragyogó almáinak öre,
egy ádáz, haragos kígyó, mely idomtalanul nagy,
s rátekerődik a fára, milyen bajt tudna okozni
Atlas partjánál, hol a böszült tenger üvölt csak,
ott, hova nem járunk, hova még barbár se vetődik?
S mindama sok csodalény, mely e század előtt öletett le,
hogya le nem győzik, vajjon mit is ártana élve?

Úgy vélem, semmit; hiszen éppen elég fenevadtól
hemzseg a föld most is, s aggasztó félelem is kél
szerte a berken, a hegységben s erdők vadonában;
csak hogy az ily helyeket kikerülnünk többnyire van mód.
Ellenben, ha szívét meg nem tisztítja az ember,
hány harcot s veszedelmet kell vállalnia végül!
Hány gond marja heves vágyakkal a nyugtalan embert,
s félelmet hányszor kell majd éreznie akkor!
Hát a kevélység, hitványság s aljas kicsapongás?
Mennyi csapást hoz ránk ez! mennyit a pompa, a restség:
Ennélfogva, ki mindezt megzabolázta, kiűzve
lelkéből szavak és nem fegyverek által, a férfit
nem tarthatjuk-e méltán isteni sorba valónak?

Kálnoky László fordítása

AZ ELSŐ EMBEREK

(ET GENUS HUMANUM MULTO FUIT ILLUD IN ARVIS)

Pusztá mezőkön ez emberfaj sokkalta keményebb
volt, ami kellett is, ha kemény föld hozta világra.
Durvább és tömörebb csontok vázán nyugodott a
testük, erős inak által rögzítelve belülről,

hő s fagy erőt nem vett azon egykönnyen, se szokatlan táplálék, sem a test valamely más károsodása.

Sokszor rótta körét le az égen a nap, mialatt ők erdő vadjaiként kóborló életet éltek.
Nem volt tagbaszakadt vezetője a görbe ekének senki, nem is tudták vassal feltörni a rónát, sem fiatal csemetét ültetni a földbe, se szálás fákon az elszáradt ágat nyesegetni kacorral.
Mit nap, eső megadott, jószántából mit a föld is megtermett, elegendő jónak hitte a szívük.
Makktermő tölgyek közt táplálták javarészt a testüket; és aminőket most látsz téli időben, bíborszínűvé érvén, afféle gyümölcsöt termett már azelőtt is a föld, sőt szemre nagyobb.
Hozzá még a világ nyújtott viruló erejében számos nyers étket, min élte nyomorában az ember
Források s a folyók csalogatták, oltani szomját, mint ma a hegységből lefutó patakok csobogása távolból a vadak szomjas seregét odacsalja.

Végül meglelték e nomádok az erdei nymphák meghitt szent helyeit, megtudva, hogy ottan a zúgó dús patakok vízárja sikamlós sziklakövet mos, nedves sziklakövet, mi fölött csepegő moha zöldell, s hogy némelyek aláfutnak s tovafolynak a síkon.
Tűzgyújtás módját nem tudták még, sem a prémek hasznát, mint szolgálhat mezne az állati irha, berkek ölén laktak, hegyi barlangban vagy az erdőn, mocskos tagjaikat bokrok közt rejtve, a szélvész korbácsát s zivatart kényszerből elkerülendő.

Nem tudták, mi a közhasznú, nem tudva maguk közt semminemű erkölcsöt, sem törvényt bevezetni.
Mit neki zsákmányul a szerencse adott, ki-ki vitte, tudván, hogy ki-ki kénye szerint él s élvezte éltét.
Erdőn egyesíté szeretők testét Venus is még; vagy viszonos kéjvágy ejtette meg akkor a nőket,

vagy buja férfierőszak, mit szít zsarnoki óhaj,
vagy jutalomként gyűjtött makk, vadkörte, vadalma.

Bízva kezük s lábuk bámulni való erejében,
űzték, hajszták a vadállatok erdei népét,
kövel célozván s forgatván jókora bunkót;
többet elejtettek, néhányat messze kerültek.
Sörtés disznókként a mezíten földre letették
szőrös tagjaikat, mikor éjszaka lepte meg őket,
száraz avarral s lombos gallyakkal takaródzva.

Nem várták kiabálva a nappali fényt a mezőkön,
nem bukdácsoltak rémülten az éji homályban
ők, hanem álom ölen némán várták, hogy a napnak
rózsapiros fáklája világot hintsen az égbe:
megszokták ugyanis, látván gyermekkoruk óta
napfény s éji sötét állandó váltakozását;
nem bámultak ezen, noha méltán volt okuk arra,
és sosem aggódtak, hogy a földre talán örök éjjel
költözik, őket a napfénytől megfosztva örökre.

Több gondot szerzett, hogy a dúvadak éppen elégszer
nyugtalanították e szegény nép éjjeli álmát,
s messzire űzetvén, kifutottak a sziklaodúból,
hogyha a habzó szájú kan s a hatalmas oroszlán
megjött, s késő éjszaka átadták nagy ijedten
lombnyoszolyájukat ők a kegyetlen látogatóknak.
Mégsem hagyta el akkor sem sóhajtvá halandó
jóval több, mint most, a szerelmetes, életadó fényt.

Kálnoky László fordítása

AZ ATHÉNI PESTIS

(NAM PENITUS VENIENS AEGYPTI FINIBUS ORTUS)

Egyiptomban ütötte fejét föl először a járvány,
hullámzó habokon s levegőn által tovaterjedt,

s teljes terhe a Pandión népére szakadt rá.
Ettől fogva sokastul dőltek az ágynak, a sírba.
Kezdetben fejüket hőség hevítette belülről,
vérbe borult a szemük, s vörösen tündökleni kezdett.
Hozzá, megfeketült torkuk vércsöppeket izzadt,
és a fekélyektől megszűkült útja a hangnak;
vért izzadt ki a léleknek tolmácsa, a nyelv is,
érdes lett s lassan forgott, megrontva a kórtól.
Majd, amikor behatolt a torokból mell üregükbe,
s kínba-alélt szívükbe magába hatása a bajnak,
megrendültek az élet minden zárai bennük.

Visszataszító búzzal dőlt a lehellet a szájból,
mint szaga künn heverő, már oszladozó tetemeknek.
Bágyadt lelkükből már minden erő tovaszállott,
és a halál küszöbén nyúlt el tehetetlen a testük.
Szörnyű állapotuknak kínzó fojtogatása
és a panasszal elegy sóhaj nem hagyta el őket.
Éjjel-nappal erős csuklás vett rajtuk erőt, hogy
rázkódott testük s minden kicsi porcika benne,
s bágyadtabbra csigázta az ügyis bágyatag embert.

Egyiknél se tapasztalhattál mégsem igen nagy
forróságot a testnek külső részei táján,
ott a tapintó kéz inkább csak langymeleget lelt,
míg ugyanakkor a test vöröses kiütései szinte
izzottak, mint hogyha pokolvar terjed a bőrön.
Ezzel szemben a belső részek a csontokig égtek,
mint mi kemencében lángol, láng marta a gyomrot.
Nincs a világon olyan könnyű takaró, mit a testük
megtúrt volna magán, hús szellő volt csak a vágyuk.
Kórtól áttüzesült testük hűsíteni, részint
hús folyamokba merültek, pőrén bukva a vízbe.
Többen a kútüregek mélyébe ugortak, ezek meg
már zuhanás közben tátogtak, mint aki innék:
el nem csillapodó szomjuk számára, merülvén,
mindeme víztömegek gyér harmat cseppjei voltak.

Nem volt megpihenés: tikkadva heverték a testek,
titkolt félelmét rejtven, hebegett csak az orvos,
ó, pedig annyi betegnek csüggött rajta szünetlen
kórtól áttüzesült szeme, nélkülözve az álmot.
Számos más tünet is jelzé a halál közeledtét:
gyászos féltében megháborodása az észnek,
ráncok a homlokon és keserű, harag-ülte tekintet,
zúgással teli fül, mely túl érzékeny a zajra,
gyors, lihegő légzés, olykor meg mély, ki-kihagyva,
izzadságcseppek, leperelve a nyak töve táján,
gyér sós nyák, mi a sáfrány színét ölti magára,
s melyet a megduzzadt torkon kiköhögni keserves.
Görcsbe szorult a kezük, végtagjaik egyre remegtek,
lábukból lassan-lassan terjedt a hidegség
mind följebb. S végül, hogy utolsó percüket éltek,
összeszorultak az orrcimpáik, az orr hegyesebb lett,
majd beesett szemük és a halántékuk, s a kihűlt bőr
arcukon érdes lett, szájuk tátott, az egész arc
megnyúlt, s tagjaik is tüstént holtta merevedtek.

Többnyire nyolc napon át látták, mint pirkad a hajnal.
s volt, ki utána, kilencednapra lehelte ki lelkét.
S hogyha akadt, hisz akadt, aki megmenekült a haláltól.
rút kelevényei és a sötét bélsárral ürülő
has nyavalyája miatt senyveség és kora vég várt
arra is, és megesett, hogy főfájás közepette
duzzadt orrlyukain bőven tódult ki a rossz vér,
úgyhogy az életerő minden maradéka is elfolyt.
S hogyha a romlott vér ömlését bárki közülük
szívósan túlélte, a kór rátört az inakra
és idegekre, s a nemzőszerveket is fenyegette.
Jónéhány, a halál küszöbétől visszajedvén,
hímveszőjét és a monyát irtatta ki késsel,
nem kevesen kéz s láb nélkül tengődtek azontúl,
megmenekülve eképp, többjük megvált a szemétől:
oly hevesen tört rá a halálishozonyat valahányra.
Sőt sokakat megszállt minden dolog elfeledése,
s fel sosem ismerhették többé önmagukat sem.

Bár temetetlen holt seregestül lepte a földnek
felszínét, nem gyűltek rájuk messzi vidékről
dögmadarak, se vadak, kikerülte az orrfacsaró bűzt
mind, s ha beléjük kóstolt egy, hamarost belepusztult.
Nem lehetett akkor madarat sem látni az égen,
nem mertek közeledni, s a kártékony vadak el nem
hagyták erdejüket. Betegen sínylődtek ezerszám,
s elpusztultak. A hű ebek adták leghamarább ki
párájuk, keserű kínok közt, szerte az úton,
testükből az erőt hogy a gyilkos kór kifacsarta.
Kíséret nélkül folytak sietős temetések,
és a közös bajban közös orvosság nem adódott.

Kálmoky László fordítása

CAIUS VALERIUS CATULLUS

LESBIA RIGÓJÁHOZ
(PASSER DELICIAE MEAE PUELLAE)

Ó, ki kedvesemé vagy, kis madárka,
ó, kit játszva ölel magához ő, kit
gyakran ingerel és kinek kisujját
nyújtja, hogy dühösen csipogva csipkedd! –
amikor gyönyörű egyetlenemnek
kedve támad eképpen szórakozni
– tán, hogy bánatait felejtse kissé
s gyötrő lángja belül szunnyadjon addig –,
bár tudnék veled én is elmulatni
s úzhetném el a bút nehéz szívemről.

Dsida Jenő fordítása

A RIGÓ HALÁLÁRA
(LUGETE, O VENERES CUPIDINESQUE)

Sírván sírjatok, égi istenarcok
s érző lényei mind e nagy világnak!
Mert meghalt a rigó, az én szerelmes
lánykám kincse, az én kincsem rigója,
kit jobban szeretett saját szeménél.
Cukros volt, aranyos: kis gondozóját
úgy ismerte, akár leány az anyját,
ott szökdelt fel-alá egész nap édes
asszonykája ölen, s az ő fülébe
cserregett, csipogott, fütyült napestig.
Mord, sötét utakon barangol immár,
honnan nincs e világra visszatérés.
Átkozott a neved, homályos Orcus,
minden szépre falánkul tátogó száj,

mely szép kismadarunkat így befaltad!
Ó, gaztett, csunyaság! Szegény madárka!
Látod, most kicsi kedvesem miattad
sírja-ríja szemét ilyen pirosra...

Dsida Jenő fordítása

HAJÓCSKA

(PHASELLUS ILLE, QUEM VIDETIS, HOSPITES)

E kis hajó, mely itt pihen, barátaim,
beszéli, hogy ha vízre szállt, el is maradt
mögötte mind a többi, egy se volt, amely
legyőzte volna, bár rohant evezve, vagy
vitorlaszárnnyon, őt, a szélsebes hajót.
Nem is tagadja ezt a vészes Adria
s a Cyclosok szegélye, egy szigetje sem,
dicső Rhodos s a szörnyü thrák Propontis és
a vad, viharsöpörte Pontus öble sem,
hol ő, a majd hajócska, még ligetke volt,
levélhajú: mivel Cytórus ormain
sűrűbeszédü lombja suttogott sokat.
Meséli, hogy tanúja vagy te, pontusi
Amastris és te is, Cytórus erdeje,
a csúcsodon meredt először, így beszél,
vizedbe mártogatta új lapátait
s urát utána vitte szörnyü tengeren
keresztül, annyi vészen át, akár a jobb,
akár a bal lepelt dagasztva fújt a szél,
s ha kedvező szelet kavarva Juppiter,
kötélzetét feszítve mindakétfelől,
belékapott; a parti istenek felé
se szállt fohásza, egy se, míg a távoli
vizek felől e tiszta tóhoz érkezett.
De ez csupán a múlt: szelíd magány ölén
öregszik, itt ajánlja föl magát neked,
iker-fi Castor és ki Castor ikre vagy.

Devecseri Gábor fordítása

LESBIÁHOZ

(VIVAMUS, MEA LESBIA, ATQUE AMEMUS)

Éljünk, Lesbia, és szeressük egymást;
hadd zsörtöljenek a mogorva vénék:
nem ér a szavuk egy lyukas fityinget!
A Nap megteheti, hogy nyugszik és kel:
bennünket, ha kihuntunk, semmi többé
föl nem ver soha örök éjszakánkból.
Csókot ezret előbb, utána százat,
s ezret másikat adj, és újra százat,
ezret újra utána, s újra százat,
s ezrek ezre ha csattant már a szánkon,
belezavarodunk a számolásba,
s jobb, ha nem sejti az irigy gonosz, hogy
ennyi csók is létezik a világon.

Szabó Lőrinc fordítása

LESBIÁHOZ

(QUAERIS, QUOT MIHI BASIATIONES)

Kérded, hány ölelése kéne nékem
ahhoz, Lesbia, hogy szívem betelljék?
Kérdjed, hány a homokszem a kiégett
pálmás Libya messze sívatagján,
hol bús nap tüzesíti ős királyok
sírhátát, s templomok ódon kőpárkányát,
kérdjed, hány lesi csillag titkos éjen
emberek gyönyörét, s dugott szerelmét:
annyi kéne szegény Catullus örült
szívének ölelése, hogy betelljék;
annyi, hogy se kíváncsi ész ne tudja
számon tartani azt, se rontó, rossz nyelv.

Babits Mihály fordítása

ÖNMAGÁHOZ

(MISER CATULLE, DESINAS INEPTIRE)

Szegény Catullus, itt a perc, ne őrlöngj már,
 s hidd elveszettnek azt, mit elveszettnek látsz.
 Fehértüzű napok ragyogtak egykor rád,
 míg arra jártál, merre kedvesed hívott,
 kit úgy szerettem, mint egy asszonyt sem fognak.
 A tréfa járta akkor, édes élet volt:
 amit kívántál, kedvesed se gyűlölte.
 Bizony fehértüzű napok ragyogtak rád.
 Ő nem kíván már, hát te is, bolond, hagyd el,
 ne fuss utána és ne légy szerencsétlen,
 légy eltökélt, keményszívű, szilárd végre.
 Élj boldogan, szerelmesem, Catullus már
 szilárd, nem üldöz, ellenedre nem kérlek:
 csakhogy neked, te bűnös, fájni fog, hogy majd
 nem szólogatnak éjjelente; élet lesz
 az életed? ki ostromol? ki tart szépnek?
 s majd kit szeretsz? kiének mondanak, kit fogsz
 csókolni és kinek harapsz az ajkába?
 De légy konok, Catullus, és szilárdszívű.

Devecseri Gábor fordítása

ISMERKEDÉSEM VARUS KEDVESÉVEL

(VARUS ME MEUS AD SUOS AMORES)

Varus barátom elcsipett a fórum
 sarkán, hogy bemutassa új szerelmét.
Afféle nőcske, első pillanatra
 láttam, de nem rút és nem ostobácska.
 Hogy összejöttünk, tarka szóbeszéd közt
 előkerült: mi hír Bithyniában,
 miképpen éltem én e tartományban,
 s vajjon zsebemnek volt-e haszna benne?
 Elmondtam úgy, amint van: nincs remény rá,

hogy a praetor, vagy bárki, a kíséret,
hízott zsebekkel térjen vissza onnan,
főként mivel galád személy a praetor,
ki fittyet hány, fütyül kíséretére.

„De mégis – mondták –, biztosan szereztél
egynéhány hintó-hordozó legényt, az
magától értetődik.” Én a lánynak
uras szerepben vágytam tetszelegni,
s így válaszoltam: „Már csak jobb sorom volt,
hogy – bár sovány vidékre is vetődtem –
ne tudtam volna nyolc legényt szerezni.”
Pedig nem volt sem ott, sem itt egyetlen
szolgám, ki nyeszlett székem szűkirágta
törött nyelét nyakába vette volna.
Most szólt a lány, mint az *ilyféle* nőknél
szokás: „Catullus édes, Serapishoz
hintóznám, kérlek, add kicsit ma kölcsön
szolgáidat!” „Megállj no – szóltam akkor –,
hibásan mondtam azt, hogy ők enyéme,
mert mindmegannyi Cinna cimborámé.
De állításom nem nagy tévedés volt:
övé, enyém, mit számít az valóban?
Igy is sajátomként használom őket.
De mily rosszmájú, kinosan pedáns vagy,
hogy el nem nézel egy kis nyelvcsuszamlást!”

Dsida Jenő fordítása

ÜZENET KEDVESÉHEZ (FURI ET AURELI, COMITES CATULLI)

Furius s Aurelius, Indiát is
kik Catulusszal beutazni vágytok,
hol Kelet hullámai messzezúgva
söprik a partot,

s lány Arábiát, s ahol él a hyrkán,
s hol nyilas parthus, meg a szkíta földet,
és a tengert, mit belefolyva fest a
hétvizü Nílus;

elkísérnétek, ha az Alpok ívén
túl a nagy Caesar remekét csodálná,
bár a Rajnát lássa s a vad britannok
messze hazáját;

s kik, ha bármit mérnek az ég lakói
rám, velem jöttök, szívesen követtek,
adatok hírül szeretőmnek egy-két
nem szerető szót:

boldoguljon már a buják hadával
élve, háromszázat ölelve által,
kik közül egyet se szeret, de mindet
tépi-feszíti;

és szerelmem már ne kívánja tőlem,
mert hibájából szakadott le, mint rét-
szélen-elhúzott-ekevas-sebezte
karcsu virágszál.

Devecseri Gábor fordítása

MEGHÍVÓ

(CENABIS BENE, MI FABULLE, APUD ME)

Be jól ebédelsz holnap, ó, Fabullus,
nálam, ha kegyben állsz az isteneknél.
Ám az ebédet hoznod kell magaddal:
pompás ebédet, bort és vig kacajt is,
de főként, jól jegyezd meg, szép leánykát.
Mondom, ha mindezt elhozod, barátom,
jól étkezel majd, mert bizony Catullus

erszényét már a pókok is beszótták.
Viszont igaz baráti szívre lelsz itt,
sőt izgatóbb, kecsegtetőbb dologra:
egy illatszert adok, melyet Cupidó
s Vénus ajándékoztak kedvesemnek,
s melyet szagolván, arra kéred istent,
Fabullus: változzál egészen orrá.

Dsida Jenő fordítása

FURIUSHOZ

(FUREI, CUI NEQUE SERVOS EST NEQUE ARCA)

Pénzed nincs soha, nincs neked cseléded,
Furius, de poloska sincs, se pók, sem
tűzhely nálatok, ám apád, az ott van
mostoháddal: az ő foguk keményen
rágja szét a kovát is; oly kiváló
életed van! Olyan derűs apád és
seprőnyél-felesége. Nem csodálom:
egyiktek se beteg, s a gyomrotok jól
őröl, és soha, semmitől se féltek,
tűzvész nem fenyeget, se házbeomlás,
sem tolvaj, sem egyéb veszély, se méreg.
S még hozzá: a szarú nem oly kemény és
száraz, mint a ti testetek, hidegtől,
naptól és a tömérdék éhezéstől.
Szárazabb nem akad. Tehát miért ne
volnál boldog? Az orrfolyás se bánthat,
izzadság se gyötör, hurut se, nyál se.
Tiszta vagy. De a tisztasághoz is tedd
hozzá, hogy feneked ragyog, miként a
sótartó, sohasem kakálsz egy évben
tíznél többször, az is kemény, keményebb,
mint a bab s a kavics, ha ujjaid közt
morzsolod, se kaparsz kezedre szennyet.
Hát így szép a te életed, barátom,

Furius, ne becsüld le jószerencséd
s mert így boldogan élsz, ne kérd ezentúl,
mint eddig, soha azt a száz ezüstöt.

Devecseri Gábor fordítása

ADÓS

(FURI, VILLULA VOSTRA NON AD AUSTRI)

Házacskádra a déli szél sosem fú,
Furius! s Boreas sem ostromolja,
sem Favonius és Aphéliótés,
semmi más, csak a nagy nehéz adósság.
Ó, be szörnyeteg, ó, be vészhozó szél!

Devecseri Gábor fordítása

CAESARHOZ

(QUIS HOC POTES VIDERE, QUIS POTES PATI)

Ki bírja nézni ezt, ki bírja túrni ezt,
ha nem parázna, nagybelű, hazárdozó,
hogy most Mamurra úr Comata Gallián,
s a távoli Britanniának kincsein?
Te szajha Romulus, te nézed, eltűröd?
S ez gögösen kicsordul önmagán is, és
meghágja majd az összes ágyakat, miként
egy hófehérke kis galamb, s Adoneus –
s te szajha Romulus, te nézed, eltűröd?
Parázna vagy te, nagybelű, hazárdozó!

Ej, egyszem imperátorunk! E célra volt
utad nyugat legtávolibb szigetjein,
hogy most a szertekoptatott, rossz végtagod
szippantson össze százakat meg ezreket?
Ez ám azután a nagyszerű gazdálkodás!

Nem volt elég, mit eddig elbujálkodott?!
Előbb az ősi kincseit folyatta el,
majd azt, amit Pontusban és Ibérián
rabolt – aranymosó Tagus, te jól tudod! –,
s rettegje most a gall is és Britannia?
Minek melengettek fekélyt? Egyet tud ez:
herdálni összehordva ősi kincseket!
s e célra most, ó, Róma két jó pásztora,
após te, vő te, mindent elveszejtetek?

Horváth István Károly fordítása

SIRMIO

(PAENE INSULARUM, SIRMIO, INSULARUMQUE)

Ó, Sirmio, te gyöngyszemecske minden szép
sziget meg félsziget között, ahányat csak
Neptun tavon vagy óceánokon hordoz,
milyen vidáman, boldogan kereslek föl,
alig hiszek szememnek is, hogy elhagytam
Bithyniát s ma újra látlak épségben.
Mi boldogítóbb, mint a gondot elszórni,
mikor kitisztul elgyötört agyunk, messze
földről jövünk meg otthonunkba fáradtan
és annyiszor kívánt ágyunkba fekszünk le?
Kárpótol összes fáradalmainkért ez.
Szép Sirmio, örülj uradnak, üdvözlégy,
örüljete ti is, ti lyd habok, szóljon
minden kacaj, mi bennetek van, egyszerre.

Devecseri Gábor fordítása

KÖLTŐ-BARÁTJÁHOZ

(POETAE TENERO, MEO SODALI)

Gyöngédversü barátomat keresd föl
kérlek, Caeciliust, papyrus, és hívd
Veronába sietve, hagyja Comum
városát, meg a Lariust is el már,
mert vágyom nagyon egy közös barátunk
tervét véle közölni. S így, ha bölcs lesz,
falni fogja az utat, akkor is, ha
százszorszép szeretője tartja vissza,
két karját a nyakára fűzve százszor
kéri, hogy ne siessen, ott ne hagyja;
az, ki most – ha a hír igaz – szerelmes,
őt imádja heves szerelmi lánggal,
mert olvasta szegény leány a fennen
kezdett „Dindymus Asszonyá”-t, s azóta
legbelső velejét a tűz emészti.
Szapphónál okosabb leány, megértlek,
mert hát Caecilius valóban édes
hangon kezdte meg ezt a költeményét.

Devecseri Gábor fordítása

EGNATIUSRA

(SALAX TABERNA VOSQUE CONTUBERNALES)

Parázna ház, s ti cimborák, a két sapkás
fivér lakásához közel, mit is hisztek?
Hogy senki másnak nincs bunkója, prütykölni
nektek szabad csak egyre-másra minden lányt?
A többi férfi számotokra bakkecske?
S mert százan és kétszázan ültök ott folyton,
úgy vélitek, hülyék, hogy egymagam kétszáz
íly kuksolót szájongyalázni nem mernék?
Mernék bizony, higgyétek el: tanyátoknak

homlokzatára hímvesszőket írok fel,
amért szerelmem elszökött ölemből, és
kit úgy szerettem, mint egy asszonyt sem fognak,
s kiért olyan sok szörnyű harcra keltem már,
most ott hever s a gazdag és nemes fickók
egymásután ölelgetik, gyaláztat, s mind
a senkik és az utca férfiszejhái;
kivált te, hosszuhajzatú gavalérok
vezére, keltiber nyulak honából jött
Egnatius, kit ékesít sötétárnyú
szakáll s vizeletedtől csillogó fogsor.

Devecseri Gábor fordítása

RAJTA, HENDECASYLLABUS-SEREG
(ADESTE, HENDECASYLLABI, QUOT ESTIS)

Rajta, hendecasyllabus-sereg, most
jertek mind ide, rajta, mindenünnen!
Egy rútképű ribanc velem bolondját
járatná: nem akarja visszaadni
táblátok. De ti túritek? Gyerünk csak,
űzzük őt, követeljük egyre vissza.
Kérditek, ki e nő? Ki lomha testét
úgy riszálja, ha jár, s ki, mint a gall eb,
nyílt szájjal vigyorog, hisz ismerős ő.
Álljátok körül és kiáltsatok rá:
„Piszkos szajha, te, visszaadd a könyvet,
add már vissza, te rút ribanc, a könyvet!”
Nem törődsz vele? Ó, te rusnya ringyó,
sőt annál is alantasabb, silányabb.
Csakhogy ez nem elég, ha úgysem érünk
el semmit, legalább piruljon el vas
arca ennek a szemtelen szukának:
föl megint, de kiáltsatok nagyobbat:
„Piszkos szajha, te, visszaadd a könyvet:
add már vissza, te rút ribanc, a könyvet!”

Erre sem hederít, ez is hiába.
Máshogy kell ezután beszélni hozzá,
hátha többre megyünk, kiáltsatok rá:
„Add már vissza, te tiszta szűz, a könyvet!”

Devecseri Gábor fordítása

EGY LEÁNYRA

(SALVE, NEC MINIMO PUELLA NASO)

Üdvözlég, te leány, te nem kis orrú,
nem kis lábu, nem éjszínű szemű, sem
hosszú ujj, se nyáltalan pofájú,
és nem szellemes, ó, te, formiaei
tékozló szeretője. És terólad
a provincia azt regéli, szép vagy?
Lesbiám veled összemérni képes?
Ó, szellemtelen és bolond e század!

Devecseri Gábor fordítása

ACMÉ ÉS SEPTIMIUS

(ACMEN SEPTIMIUS SUOS AMORES)

Acmét tartja ölében és ekép szól
hozzá Septimius: „Szerelmem, Acmé,
halálos szerelemben égek, örült
vággyal érted; amíg csak életünk tart,
így is lesz; ha hazudtam, Indiában
vagy forró Libyában egymagamra
támadjon haragosszemű oroszlán.”
Tüsszentett Ámor erre jobbfelől, mint
balról már azelőtt, kegyes helyeslést.

Acmé hátrahajolt szelíden: édes
udvarlója megittasult szemére

bíbor ajka tapadt, s utána így szólt:
„Édes Septimius, te, életecském,
úgy szolgáljuk Amort, csak őt, örökké,
mint igaz, hogy a tűz az én velőmben
még jobban lobog és hatalmasabban.”
Tüsszentett Amor erre balfelől, mint
jobbról már azelőtt, kegyes helyeslést.

Jó sors volt vezetőjük, íme, lelkük
kölcsonös szerelemben ég. Nem adná
Acmét Septimius, szegény, a szír föld
kincséért, sem a nagy Britanniáért.
S Acmé Septimiushoz édes és hű,
benne lelte föl álmait, szerelmét.
Boldogabb szeretőket itt a földön,
másokhoz kegyesebb Venust ki látott?

Devecseri Gábor fordítása

SZERELEM

(ILLE MI PAR ESSE DEO VIDETUR)

Úgy tűnik nékem, hogy az istenekkel
egy s ha nem bűn mondani: náluk is több
az ki szemben ül veled, egyre lát és
hallja a hangod,

hallja édes szép nevetésed: ettől
én szegény, elbágyadok: egyszer is ha
rád tekintek, Lesbia, nincs egy árva
hang sem a számon,

béna lesz nyelvem, puha tűz szalad le
testemen, belső zavaros zenétől
cseng fülem nyomban, s a szememre kettős
éjszaka száll le.

Renyheséged tönkretesz, ó, Catullus:
renyheségedben vagy ilyen rajongó.
Renyheség tett tönkre királyokat s dús
városokat már.

Devecseri Gábor fordítása

MENYEGZŐI DAL

(Részlet)

(COLLIS O HELICONIEI)

Ó, nagy Urania gyermeke te!
Szent Helikon magasan lakozó
isteni lény, ki a zsenge szüzet
férfiu karja közé vezeted,
szállj le Hymen, Hymenaeus!

Tűzd fel a fátylaidat szaporán,
illatozó majoránna-virág
fonja be vígan a homlokodat,
hóragyogásu bokádra kötözz
bíbor-arany sarukat ma,

gyűjtson örömré e násznapi zaj
s tánccal verve a gyors ütemet,
búgj lakodalmi, tüzes dalokat
és a sötét levegőbe röpt, és
rázz lobogó fenyűfáklyát!

Dsida Jenő fordítása

AZ UTOLSÓ VERS LESBIÁRÓL
(CAELI, LESBIA NOSTRA, LESBIA ILLA)

Nézd csak, Caelius! A mi Lesbiánk, ő,
az a Lesbia, kit Catullus egykor
forróbban szeretett, mint önmagát és
véreit, – ma sötét sikátorokban
fosztogatja ki Róma férfinépét...

Dsida Jenő fordítása

ATTIS
(SUPER ALTA VECTUS ATTIS CELERI RATE MARIA)

A vizen sebes hajóján mikor Attis elutazott
Phrygiába, fürgé lábbal s igyekezve odakerült,
hol a hűvösárnyu fák közt Kybelé ligete virul,
iszony, örület rohanván a szívébe, kovakövet
ragadott s dühtől veszetten kiherélte vele magát.
Miután a férfiasság odahagyta izületét,
s a talajra most-szakított sebe vére lecsöpögött.
gyors, hófehér kezével fölemelte a typanont,
meg a trombitát (e hangszer tefeléd vezet el, Anya!),
puha kézzel az ökörbőrt ütögetve, társait
hivogatta és dalolta remegő ütemmel ezt:

„Nosza szálljatok, ti Gallák, Kybelé ligete felé,
ti, a Dindyména úrnő vad nyája, új hazát
keresők ti, számüzöttek, követőim, a rohanó
vizeken keresztülérve, kiket annyi veszedelem
s a goromba tengerártnak zivatarja fenyegetett;
ti Venust utálva, önként csonkák, az Anya szívét
felüdtíve, tévelyegni iramodva szálljatok.
Ne kötözze lomha restség tunya lelketeket, a phryg
ligetekbe jöjjetek mind, Kybelé tanyája vár,
hol a cymbalum csilingel, s felel újra a typanon,
hol a görbe sípba fújva ujjonganak a phrygek,

hol a Maenasok vetik fel repkénnyel a fejüket,
hol a jeleket égre rázzák, ahol énekük sivít,
ahol istenasszonyunknak ama kósza csapata száll:
hova most nekünk is illik beszökellni táncosan.”

Mikor ezt dalolta Attis, asszony, de nem igazi,
beleszólt zavart torokkal felüvöltve a csapata,
vált cymbalummal újra belebődül a typanon,
s rohan Ída zöld hegyére iramodva fel a sereg.
Eszelős vezére, Attis, liheg és remeg, a sötét
ligeten keresztül ingva, zeneszóval inal, akár
az ünő, ha még be nem tört, menekülve iga elől:
s a vezér után a Gallák rohanó csapata nyomul.

Miután a házhoz értek, hol az Istenanya lakik,
a futásba lankadottan lefeküsznek étlenül,
kimerült szemüket a szender letakarja szelíden, és
mialatt alusznak, elszáll szivük éktelen iszonya.
De mikor sugárszemével az arany Nap az eleven
levegőre, durva földre s szilaj árra leragyogott,
s elinalt az éjjel árnya dobogó lovai elől,
akkor sebes futással elhagyta a felijedt
Attist az Álom, és a remegő Pasithea őt
befogadta. Attis ébredt, puha szendere tovatűnt,
szabadon veszett dühétől felidézte tetteit,
és látta tiszta szemmel, mije nincs, hova szaladott;
lerohant a partra újra, szive háborogva forrt,
szeme könnyezett, a vízre letekintve felnyögött,
szomorú szavakkal így sírt, keseregve, hona után:

„Honom, ó, hazám, teremtőm, honom, ó, te igaz anyám,
ki elől vakon futottam, ahogyan csak ura elől
menekül szökött cselédje, havas Ída hegye felé,
hogy a berkeket bejárjam s a vadak fagyos odúját,
s velük éljek, én, az őrült, bebolyongva zugaikat,
hol a táj, hazám, a földed, mi mutatja, milyen irány?
jaj, a szemgolyóm is ég már odavetni sugarait,
csak amíg az esztelen láz nem emészt, rövid ideig.
Vajon én legyek hazámból kitaszítva e ligetek

sűrűjébe? elhagyom hát lakomat s a vagyonomat?
el a jó barátokat s a szüleim s a forumot is?
meg a tornacsarnokot, jaj, meg a versenyeket is, én
nyomorult; csak ontsd te, lelkem, örökös panaszaidat.
Milyen emberarculat van, ami nem jutott nekem?
vagyok asszony, én, ki voltam remek ifju, deli fiú.
A porond virága voltam, az olajnak éke én:
tolakodtak ajtaimnál, melegítve küszöbömet,
a tömeg bevonta házam viruló koszoruival,
mikor érkezett a reggel s kizavart a szoba elé.
Legyek égi szolgályné és Kybelé cselédje, én?
Maenas-e? puszta részem? meddő legyek ezután?
Én lakjam Ída zöldjét? legyen otthonom a hava?
Phrygiában éljek, ormok töviben legyen a tanyám?
hol a szarvas él az erdőn, hol a vadkan a ligeten?
Most fáj, amit csináltam, most bánt ez iszonyu tett.”

Tovaszállt a rózsájakról a sirám, s az üzenetet
a nagy istenek füléhez elvitte, de Kybelé
az oroszlánok igáját leemelve, így beszélt,
a bal állatot dühítve, a baromnak ellenét:
„Nosza, vesd magad reá, tedd, hogy az örülete megint
ligetembe rántsa vissza, dühe szállja meg a szivét,
a hatalmam elkerülné, tovaszökne szívesen ő.
Te a hátad üsd farokkal, s magad ütlegei alatt
nosza verd e vad vidéket föl, üvöltve haragosan,
nosza rázd vörös sörényed, nyakad izma rázza csak.”
Fenyegetve szólt Kybellé, kifogá az iga alól
a vadállatot, dühödten szaladott a parthoz ez,
böngött, a cserje reccsent haragos rohama alatt.
S mikor ott a csillogó víz szélén fölleli a szép
Attist, amint a tenger márványa fele tekint,
nekiront: az ifju, lázzal tele, újra bemenekült
a vadonba, s ott halálig Kybelé cselédje volt.
Kybelé, hatalmas úrnő, te a Dindymus asszonya,
ne gyötörje, Istenasszony, ez a láz a házamat
soha, mást taszíts dühödbe, legyen az csak eszeveszett.

Devecseri Gábor fordítása

ARIADNÉ PANASZA

(Részlet)

(SICINE ME PATRIIS AVECTAM, PERFIDE, AB ARIS)

„Így hát elhoztál honom ős oltárai mellől,
Théseus, s most a magányos parton, hűtelen elhagysz?
Hűtelen és feledékeny, mégy hát, isteni törvényt
semmibevéve viszed haza, esküszegő, a gonosz bűnt?
Semmi sem ingathatta meg akkor szörnyű kegyetlen
szándékod, s a szivedben nem volt, hogy könyörölni
kívánjon rajtam, nem volt már szánakozás sem?
Jaj, te nem ezt ígérted nyájas hangodon egykor;
nem mondtad, hogy ilyen sorsom lesz, ám hitegetté
bízni jegyességben, sóvárgott egybekelésben:
s most a szelek szaggatják szét mindezt az üres szót.
Nő ne legyen, ki az esküt mondó férfinak hisz,
egy se remélje, hogy őt hű szóval kéri a férfi;
míg vágyó lelkük valamit sóvárog elérni.
esküdözéstől nem félnek, mindent megígérni
nem fukarok: de amint kielégülnek gyönyörükben,
nem félnek szavaiktól már, nem az esküszegéstől.
Már a halál örvényének közepébe merültél,
s én kiragadtalak, inkább hagytam veszni a bátyám,
semminthogy, te csalárd, ne legyek melletted a vészben;
s hálából idevetsz a vadaknak s vadmadaraknak
zsákmányul, s tetemem nem szórja be senki se földdel.
Ó, mily szörnyű oroszlán szült vad szikla tövében,
vagy partjára milyen tajtékzó tenger okádott,
mily Syrtis, mily karmos Scylla, mi szörnyű Charybdis,
életed édes birtokaért hogy ilyen fizetést adsz?
Egybekelésünket ha nem is kívánta a szíved,
mert öreg édesapád szigorától félve remegtél,
akkor hát legalább hazavittél volna magaddal
otthonotokba, örömmel lettem volna cseléded,
hószinü lábaidat mosnám csobogó patak-árral,
megvetném heverőd, gyönyörű bíbortakaróval.
Jaj, de mit is zokogom panaszom, leterítve csapástól

szét a szelekbe, nem érznek, nincs gondjuk, a hangot
meg nem hallhatják, nem tudnak visszabeszélni.
S ő ezalatt már-már a vizek zajgó közepén jár,
s emberi lény itt nem bukkan föl a puszta hinárban.
Ennyire megcsúfol most végzetem, íme a végső
órában minden fület elzár jajszavaimtól.

Nagy Jupiter, bárcsak ne kerültek volna athéni
bárkák gnósosi partra, s az álnok férfi ne hozta
volna a rémes adót bárkáján szörnyü bikánknak.
Mért is erősítette hajókötelét szigetünkhöz
s mért volt, borzalmas szándékát hordva titokban
édes alakja mögött, vendégünk szép palotánkban?
Most hova térjek vissza? Akad még bármi reményem?
Sídoni hegyre siessek? Jaj, mily széles a hullám,
szörnyü az örvény, tág tenger választ el a földtől.
Várjam tán, hogy apám ment meg? hisz előle futottam,
mentem az ifju után, kit bátyám vére bemocskolt.
Hát jegyesem hű érzületében leljek-e vígaszt?
Ő menekül, lágyan forgatva lapátot az árban.
S itt fedeletlen, e puszta sziget tart fogva, kietlen
part, nincs út kivezetni, a tenger habja körülvesz
nincs a menekvésben mentség, nincs semmi reménység,
minden néma, kopár, a halál arcára mutat már.
Mégsem bágyadok én a halálba, szemem ki nem alszik,
fáradt testemből nem veszhet előbb ki az érzék,
míg nem hívom az isteneket fel bosszura, végső
órámban, követelve az ég íráját panaszomra.

Hát ti, az emberi vétkek vésteli megtorolói,
Eumenisek, kik kígyófürtös homlokotokkal
hirdetitek szívetek lihegő mérgét, idegyertek,
jöjjetek el, panaszom halljátok meg, nyomorultan
kell lobogó bensőm mélyéből szörnöm elétek,
elhagyatottan, jaj, vakon esztelen örületemben,
Így érzem, keblem legmélyén sarjad, ezért ti
elkallódni ne tűrjétek gyászom, s amiképen,

istennők, tőlem Théseus tovaszállva elillant,
éppúgy döntse magát romlásba s övéit is egyben.”

Így ontotta borús szive mélyéből a beszédet,
vad tettekre könnyörgött bosszút kínja tüzeiben,
s íme, az ég ura bólintott – nincs visszavonás, ha
ő helyesel –, megrendült rögtön a föld, a vihardús
víz, ragyogó csillagseregét vele-rázta az ég is.

Devecseri Gábor fordítása

RUFUSRA

(NOLI ADMIRARI, QUARE TIBI FEMINA NULLA)

Azt valahogy ne csodáld, Rufus, hogy nő nem akad, ki
szép, gyengéd combját tenni kívánja alád,
s hasztalan is hódítgatod őt, kínálva ajándék
köntösöket, ragyogó drágakövek seregét.
Egy bizonyos bántó hír fú a fülekbe felőled,
hogy bős-illatu bak búvik a hónod alatt.
Ettől félnek mind. Hát nem csoda, ágyba feküdni
ily dühös állattal nem mer a gyöngé leány.
Nincs más hátra: vagy elpusztítod ez orrkéséítő
dögvést, vagy ne csodáld, hogy szeretőd menekül.

Devecseri Gábor fordítása

LEÁNYHÚSÉG

(NULLI SE DICIT MULIER MEA NUBERE MALLE)

„Senki sem! – esküdözött –, nem lesz más senki a férjem,
még Jupiter se, ha jó!” – esküdözött a leány.
Esküdözött, de amit nő súg szeretője fülébe,
szélbe írott betű csak, rajz rohanó vizeken.

Szabó Lőrinc fordítása

LESBIÁHOZ

(HUC EST MENS DEDUCTA TUA, MEA LESBIA, CULPA)

Ó de mivé lettem! már úgy vagyok a te hibádból,
oly vak vággyá vált bennem a hű szerelem,
hogy szívem, bár szűz lennél, nem tudna becsülni,
s bár ezer aljas kéj ajkai nyalnak: imád!

Babits Mihály fordítása

VISSZATEKINTVE

(SI QUA RECORDANTI PENEFACTA PRIORA VOLUPTAS)

Visszatekintve ha bármi öröme talál, aki tudja,
hogy mindig jó volt és kegyes életet élt,
meg nem szegte a szent hűséget, az isteneket sem
hívta tanúnak, míg álnokul esküdözött,
akkor akármily agg koron át számodra Catullus,
számtalan ily örömet őriz e rossz szerelem,
mert ami jót szóval, tettel végezhet az ember,
mind elvégezték tetteid és szavaid;
s kárba veszett az egész, mert hálátlanszívű kapta.
Hát mért is kínozod még ezután magadat?
Elszántan mért nem ragadod ki magad nyavalyádból,
szemben az istennel mért vagy ilyen nyomorult?
Szörnyű nehéz mindjárt elvetni a hosszú szerelmet,
szörnyű nehéz, de neked nincs habozásra idő.
Nincs más orvosság, ezt kell vele véghezvinned:
ezt tedd, hogyha lehet, s hogyha nem, akkor is ezt.
Ó, ha ti megkönyörültök az emberen, istenek, és ha
küldtetek égi segílyt már a halál küszöbén,
nézzetek énrám is, nyomorultra: ha jámborul éltem,
rántsatok el gyászos végveszedelmem elől.
Jaj, minden tagomat zsibbadtság szállja meg orvul,
s keblemből emiatt minden öröm kiszökött.
Többé már nem is azt kérem, hogy visszaszeressen,
vagy, mit amúgysem akar, tisztaerényű legyen.

Élni kívánok már s e sötét kórtól szabadulni,
Istenek, adjátok meg kegyes életemért.

Devecseri Gábor fordítása

LESBIA FÉRJÉRE

(LESBIA MI PRAESENTE VIRO MALA PLURIMA DICIT)

Lesbia, férje előtt, megsértett, tönkregyalázott,
s most az a tökkelütött ennek örülve, vidul.
Jó öszvér, buta vagy. Hallgatna, kivette szivéből,
józan volna, de mert csak szapul és vicsorog,
nemcsak gondol rám, de, amit sokkal súlyosabbnak
vélek: még dühös is. Hát lobog is, locsog is.

Devecseri Gábor fordítása

EGY SZENVELGŐ SZÓNOKRA

(„CHOMMODA” DICEBAT, SI QUANDO „COMMODA” VELLET)

Arriusunk ahelyett, hogy kedves – *khedveset* ejt, és
néki *khelepce*, ami tiszta *kelepce* neked,
s azt hiszi persze, hogy egyszerűen csodaszép a beszéde,
s torkaszakadtából fújja – *khelepce!* – a szót.
Biztosan így hehegett a mamája s a bácsija, Liber,
sőt anya-ágon a jó nagypapa, nagymama is.
S elküldték Syriába, s megnyugodott a fülünk itt:
kedvesen és kecsesen szálltak a régi szavak,
nem rémüldöztünk ezután mi aféle beszédtről,
amikor egyszer csak híre jön – ó, iszonyat! –:
már nem *ión* hab a hab sem azóta, hogy Arrius ott van,
már nem *ión* az a hab, sajnos, azóta – *hión!*

Kardos László fordítása

SZERELEM ÉS GYŰLÖLET

(ODI ET AMO. QUARE ID FACIAM, FORTASSE REQUIRIS)

Gyűlölök és szeretek. Mért? Nem tudom én se, de érzem:
így van ez, és a szívem élve keresztre feszít.

Szabó Lőrinc fordítása

LESBIÁHOZ

(NULLA POTES MULIER TANTUM SE DICERE AMATAM)

Asszonyt nem tudhat jobban szeretője szeretni,
mint ahogy én téged, Lesbia, bús gyönyöröm.
s nem lehet e földön hűség több oly igaz és nagy,
mint amilyen hozzád rab husomat kötözi.

Babits Mihály fordítása

EGY FECSEGŐRE

(IN TE, SI IN QUEMQUAM, DICI POTE, PUTIDE VICTI)

Joggal mondjuk el azt rólad, mit a nagy fecsegőkről
s bárgyúkról szoktunk mondani, Victiusom.
Megnyúlt nyelveddel jól tudnál alkalomadtán
rongyos bocskorokat nyalni, meg alfeleket.
Hogyha kívánod, Victiusom, hogy mind odavesszünk,
tátsd ki a szád: tüstént teljesedik, mit akarsz.

Devecseri Gábor fordítása

TESTVÉRE SÍRJÁNÁL

(MULTAS PER GENTES ET MULTA PER AEQUORA VECTUS)

Tengeren át, sok nemzeten át érkeztem e néma
tájra, fivér, hozzád, hogy bemutassam a gyász
áldozatát, a halottnak járót! Itt vagyok; itt is
port szólít a szavam, hűlt porodat sirodon!
Még messzebbte sodort a kegyetlen sors, aki tőlem
elragadott egykor, jaj, hova vitt a halál!
Kérlek mégis, amint kívánja az ősi szokás, hogy
vedd kegyesen, testvér, tőlem ez áldozatot,
hulló könnyemet, a testvér dús áldozatát vedd!
Béke veled! Bucsuzom; már örökös bucsuval.

Illyés Gyula fordítása

LESBIÁHOZ

(IUCUNDUM, MEA VITA, MIHI PROPONIS AMOREM)

Életem, esküdzöl ma nekem, hogy víg szerelemben
élsz te örökre velem, s élhetek én teveled.
Istenek, adjátok, hogy igaz legyen ez – ne ígéret,
mondja ma őszintén, lelke lehelje a szót,
hogy le ne hulljon e szent kötelék rólunk soha többé,
tartson e hű szerelem, védjen egy életen át.

Radnóti Miklós fordítása

PUBLIUS VERGILIUS MARO

AZ ECLOGÁKBÓL

AUGUSTUS DICSÉRETE

(TITYRE, TU PATULAE RECUBANS SUB TEGMINE FAGI)

MELIBOEUS

Tityrusom, ki a sátras bükk hüvösén heverészel,
erdei mázsádat leheled lágyhangu sípodba,
míg mi hazánk édes mezeit s e határt odahagyjuk.
Hontanul bolygunk: de te, Tityrusom, zugod árnyán,
szép Amaryllisedért a vadont epekedni tanítod.

TITYRUS

Ó, Meliboeus, egy isten adott nekem ily nyugodalmat,
(mert bizony istenem ő s az lesz mindig, kinek aklunk
kis barit áldozatul küld oltárára gyakorta):
néki köszönhetem én, hogy – lásd – ez a csorda csatangol
és hogy e réti spon dalaim kedvemre buzognak.

MELIBOEUS

Sorsod ugyan nem irigylem, bár bámullak – a bajtól
messzi határunk oly hangos! Magam is rogyadozva
hajtom a kecskéket. Nézd, Tityrus, ezt: alig ödöng;
két gödölyét az imént ellett a sűrű mogyorósban,
s hagynia kell a kemény kövön ott, ah, a nyáj e reményét.
Tölgyfáinkba pedig hányszor vágott bele mennykő,
emlékszem, de eszünk buta volt olvasni a jelből!
Csakhogy, Tityrusom, szólj már, ki tehát az az isten?

TITYRUS

Eddig a Róma nevű városról én, Meliboeus,
azt hittem botorul, csak ilyen, mint ez, hova nyájunk
zsengéjével olyan gyakran bemegyünk, mi juhászok.
Mint a kutyához csöpp kölykét, gödölyéhez az anyját:
hozzámérni kicsit már én így szoktam a nagyhoz.
Ámde az ott minden város közül úgy kimagaslik,
mint ahogyan ciprusfa kökény-bokrok sűrűjéből.

MELIBOEUS

S fontos okod vajjon Rómát meglátni mi támadt?

TITYRUS

Ó, a szabadság! mely rám nézett végre, riadtra,
bárha szakállam már szürkén hullik le, ha nyírom;
évek után mégis jött és néz rám, amióta,
hogy Galatea magamra hagyott, Amaryllis ölelget.
Mert megvallom, amíg Galatea szerelme hevített,
élni szabadságban nem volt, se vagyonra reményem,
jöllehet áldozatul hányat küldött ürüt aklom,
s hordtam a hálátlan városnak a sajtot is egyre!
Mégse tudott markom soha pénzt eleget hazavinni.

MELIBOEUS

S én bámultam még, búsan mért hívtad a mennyet
s almáid kinek őrizted meg a fán, Amaryllis:
Tityrus, ő ment el! Rád vártak, Tityrus, ottan
fenyvesek és patakok, teutánad epednek a bokrok.

TITYRUS

Tennem mást lehetett? se ledobnom igámat egyébként,
sem velem-érezőbbet nem tudtam lelni, oly istent.
Ott láttam meg az ifjút én, akinek, Meliboeus,
kétszer hat napon át ég majd évente az oltár.
És ő volt, ki először szólt panaszomra, eképpen:
„Hajtsd ki gulyád, fiu, mint azelőtt, ébreszd a bikákat!”

MELIBOEUS

Így hát, boldog öreg, mégis megtartod a földet.
Untig elég neked az, noha póre kövek fedik egyrészt,
szittyós káka, mocsár másrészt minden legelődet.
Ártó fű vemhes tehened sose rontja meg erre,
rossz nyavalyát se kap itt nyájad szomszédi gulyáktól.
Boldog öreg, hát jól-ismert folyamok fővenyágyán,
szent forrás-habnál így hűs lomb-árnynak örülhetsz.
Hol, zümmögve szelíd susogással, a hyblai méhek,
kik szívják a virágszirmot, tetejében a szomszéd
fűzfasóvényének, szórnak szendert szemeidbe;
ott meg a szirtfok alól egy vincellér dala csendül,
míg kedvenced, a vad-tuba pár turbékol eközben,
és nem szűnik a gerlice sem fenn búgni a szilfán.

TITYRUS

Hát a hamar gímszarvas előbb legelészik a légben,
és a homokban a hab halakat hamarébb hagy el árván,
s inni előbb fog a Tigrisből germán, az Ararból
parthus, hontalan egymásnak bebolyongva határát,
hogysem az ő képét keblemből én kitöröljem.

MELIBOEUS

Ránk pedig Afrika vár szomjas földjével, esetleg
Kréta Oaxes gyors folyamával, avagy scytha tájak,
mást a világtól elszigetelt nép hív, a britannus.
Annyi sok év múltán, ó, hon, valahára határod
s csöpp hajlék te, füves fedeled meglátom-e vajjon?
S hajdani birtokomon fogom-é bámulni a búzát?...
Hát amit úgy gondoztam, a föld, ádáz katonáké?
Barbáré a vetés? Ime, testvérharc, a gyümölcsöd!
S ó, nyomorult polgárok, ezek számára vetettünk!
Körtéd így kösd, így sorban venyigéd, Meliboeus!
Menj tova, hajdan olyan víg nyáj, gödölyék, fel utunkra!
Már lepihenve, mohos barlangomból sose látom,
messzi tetőknek mint függők tövises meredélyén;
nem dudolom dalaím se; legelni lucerna virágát
s friss fűzet, gida-nyáj, más pásztor hajt ki ezentúl.

TITYRUS

Ámde az éjszaka még heveredj üde lomb-nyoszolyámra:
adhatok érett almát én, puha gesztenye szintén
jut neked, és van elég odabenn túróm is a tejből;
ím a tanyák tetején távol füst száll fel azonban,
és a magas bérceknek már hosszabbodik árnya.

Lakatos István fordítása

ARANYKOR

(SICELIDES MUSAE, PAULO MAIORA CANAMUS)

Pásztori Múzsák, szálljon a dal kissé magasabban!
Nem mindenkit ígéz a csalit s a kicsiny tamariszkusz:
erdőt énekelünk, de az erdő consuli erdő.
Eljött már az idő, mit a jósnő szent szava hirdet,

újraszületve az évszázak nagy rendje megépül.
Már megtérhet a Szűz, meg az ősi saturnusi korszak,
már új sarjat küld le a földre az ég a magasból.
Csak te a most születő gyermeke, ki hozza a vaskor
végét, és akivel beköszönt az aranykor a földre,
szűz Lucina, vigyázz: bátyád országol, Apollo.

És te leszel consul, te, midőn eljő e dicső kor,
Pollio, és a világév nagy hónap-sora indul,
és te vezér, amidőn, ha maradt még bűn nyoma rajtunk,
eltűnik, s az örök remegés elhagyja a földet.

Ő pedig isteni életet él és isteni körben
látja a héroszokat meg, s őt is látni közöttük,
s kormányoz megbékélt földön az ősi erénnyel.
S néked, gyermek, a föld maga első áldozatul hoz
gazdagon omló repkénnyel keveredve gyökönkét,
és vízi rózsát ont s vele együtt tarka akantuszt.
Önként tér meg a kecske fejesre, duzzad a tőgye,
s többé már nem féli a nyáj a hatalmas oroszlánt.
Illatosan, szelíden bölcsőd maga szirmokat áraszt.
Elbukik a kígyó, meg a mérges csalfa növény is
elbukik, és az aszír balzsam beborítja a földet.

Majd, amidőn hősök nagy tetteit és az atyádét
már olvasni tudod, s mi a férfi érénye, megérted,
lassan, lágyan a búzakalász nő szőke mezőkön,
tüske között a vadonban a szőlő fürtje piroslik,
és a kemény tölgy törzse arany mézharmatot izzad.
Mégis, a régi csalárdság magva megmarad itt-ott,
az hajt gyenge hajón tengert kísértetni istent,
fallal övezni a várost, földbe hasítani barázdát.
Lesz új Tiphys is akkor, s hordani messzire Argo
választott hősök seregét, új harcok is esnek,
és elküldetik újra a trójai sikra Achilles.

Attól kezdve, hogy emberré érleltek az évek,
kalmár hagyja hajóit, nem hord büszke fenyőszál

– mindenhol minden terem – át a tengeren árut.
 Föld a kapától nem szenved, szőlő a kacortól:
 barna paraszt az igát is eloldja bikái nyakától,
 és a juhok gyapját se hazugság festi szinesre.
 Bíbor gyapjat a rét maga ad a rajt legelésző
 kosnak, majd a színét sáfrány-sárgára cseréli,
 és a bodor bárány maga öltözik enyhe pirosba.

„Már ily századokat perguess”, szólnak guzsalyukhoz
 végzetes egy akarattal a sors őrzői, a Párkák.
 Hív méltó hivatal, vállald, az idő neked érik,
 isteni szent gyermek, nagy magzata nagy Jupiternek!
 Nézd, minden meginog, boltívei rengnek az úrnek,
 benne a föld és ég, meg a tengerek árja morajlik,
 nézd, ujjong a világ a jövőndő korszak elébe!
 Hosszú élet után bár addig tartana bennem
 a lélek s az erő, hogy zengjem tetteidet még:
 zengő szómat a thrák Orpheus sem győzi le dallal,
 sem Linus, anyja amazt bár, ezt pedig atyja segítse,
 Orpheust Calliopea, Linust szépséges Apollo.
 Pánt is, hallja egész Arcadia, hallja, s ítéljen,
 Pánt is, hallja egész Arcadia, dalba legyőzőm.

Kezdd, kicsi gyermek, kezdj nevetést, ismerd fel anyádat,
 hosszú volt a nehéz tíz hónap az édes anyának,
 és aki nem nevetett bölcsőben már szülejére,
 istenek asztala, istennő nászágya se várja.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

PÁSZTORI SORS

(QUO TE, MOERI PEDEM? AN, QUO VIA DUCIT, IN URBEM?)

LYCIDAS

Moeris, ugvan hova mész? ez a városi út, oda tartasz?

MOERIS

Ó, Lycidas, hogy ily élet vár még ránk, sose hittem,
 egy jöttment, kicsi földünket bitorolni, beállít

s így szól: „Mind az enyém; takarodjatok, egykori gazdák!”
Hát búsan, megtörve – a Sors feldúl, ime, mindent –
pár gödölyét neki vinnék most (hogyan akadna a torkán!).

LYCIDAS

Márpedig úgy tudtam, honnét lankadva lehajlik
s kezd derekával lágy lejtőbe lapulni a hegylánc,
onnan, a villám-vert sudarú vén bükkig, a vízig,
verseivel szántóitokat megvédte Menalcas.

MOERIS

Hallhattad, hire járt; de hiába, a vers, a mi versünk,
Mars dárdái előtt, Lycidas, épp oly tehetetlen,
mint chaoni galamb, amidőn, mondják, a sas úzi.
Hisz, ha az odvas tölgy tetején nem jelzi a baljós
varju: vitánkat, amely kiujult, berekesszem akárhogy,
Moerisodat, de Menalcast sem látod soha többé.

LYCIDAS

Ó, ki tudott vetemedni ilyen vétekre? Menalcas,
hát veszítettük volna veled versed vigaszát is?
Nimfákról ki dalolna? ki búvölné teli földünk
tarka virággal? zöld árnnyal ki a kútfejet akkor?
S dalt ki szerezne olyant, aminőt minap épp a te szádról
lestem el én titkon, mikor üzted aránk, Amaryllist?
„Tityrus óvd (kis utam van), amíg hazatérek, a nyájat,
s adj nekik inni, ha már a hasuk tele, Tityrus, ámde:
hajtván, bakomra vigyázz, valahogy szarvára ne kapjon!”

MOERIS

Hát töredék dala még, amelyet Varusnak ajánlott:
„Ó, Varus, ha nekünk fölsüt még Mantua napja –
Mantua, jaj, mezeid minek érik az árva Cremonát! –,
égig emelnék éneklő hatyúk hied akkor.”

LYCIDAS

S néked a cyrnusi fenyveket egy méhed se keresse,
teljék inkább tőgye herén füvelő tehenednek,
ámde, ha mit tudsz, kezd! Mivel engemet is dalosukká
kentek a pieridák, és van pár versem: a pásztor
látnokot, azt lát már bennem; no, hiszem sohanapján.
Hisz Variushoz, Cinnához méltót sose zengtem,
csak, liba, gágogok én a dalos hatyúk csapatában.

MOERIS

Mint magam is, Lycidas; csendben töprenkedem éppen,
vajjon idézzem-e föl? mert nem hitvány az a verse.
„Ó, Galatea, jövel; mire jó enyelegned a vízben?
Itt rózsáll a tavasz, fakadoznak ezernyi virágok
már a folyam fövenyén, a fehér nyárfák meg a kúszó
vadszőlők, ime, barlangunk árnyékba borítják:
hát jövel és engedd, csak verje a bős hab a partot.”

LYCIDAS

S az – hogyan is van –, amit derüs este magad dudorásztál?
Hallottam, de csupán ütemét ha tudom, nem a verset.

MOERIS

„Mért lesed, ó, Daphnis, keltét öreg égi jeleknek?
Ím, a dionai Caesarnak csillagzata feltűnt,
csillag, amelytől majd a vetés maggal teli duzzad,
és a verőfényes hegyeken színesednek a szőlők.
Daphnisom, olts körtét; gyereked szüretelje gyümölcsét.”
Ám az idő mindent elemészt, elménket is; ifjan,
jól emlékszem, a dal naphosszat ömölt ajakamról:
most alig egypárat ha tudok; jaj, Moeris, a hangod,
elhagy az is; Moerist megpillantotta a farkas.
Még jó, hogy dalait felidézi gyakorta Menalcas.

LYCIDAS

Mit késlelteted élvezetem színlelt ürügyekkel?
Nézd, az egész nyugvó folyamág, minden körülötte
rád figyel itt, a szelek szűnnek szűkölve sziszegni.
S féluton állunk már, mivel, ím, kezd feltűnedezni
sírja Bianornak: hát itt, ahol éppen a sűrűbb
lombokon irt a paraszt, fogjunk, ó, Moeris, a dalba;
tedd le gidáidat itt, hiszen úgyis elérjük a várost.
Vagy ha netán aggódsz, hogy esőt hoz előbb ez az este,
induljunk, de dalolva: utunk rövidíti az ének;
s én, csak dalra derülj, cipelem tehelyetted a terhet.

MOERIS

Csend, ne csevegjünk már, térjünk a dologra, fiacskám,
majd ha megérkezik ő, verset jobb kedvvel idézünk.

GEORGICON

(Részletek)

INVOKÁCIÓ

(QUID FACIAT LAETAS SEGETES, QUO SIDERE TERRAM)

Hogy tehető dússá a vetés, mely csillag alatt jó
szántani s a venyigét hozzákötögetni a szilhez,
hogyan tartunk marhát, mi a titka a juh-nevelésnek,
Maecenas, és mit kell tudnunk a takarékos
méhről? – ezt éneklek el én.

Ti meg, ó, e világnak
fő-fő fényei, kik kormányozzátok az évet,
és Liber s áldott Ceres (az anyaföld kegyetekből
változtatta Epirus makkját drága kalásszá
és ti, a gazdák isteni támogatói, faunok,
jöjjetek el s ti, a rengeteg erdők lányai, nimfák:
dalba fogom jótetteitek! S jöjj, Neptunus is, ki
nagy szigonyoddal először szöktettél ki a földből
gyors paripát, s akinek hőszerű tulkai nyírják
Cea kövér cserjéit, jöjj, ligetek szeretője,
s légy itt, hagyd el az ős-berket s a lycaeusi ormot,
Tegea istene, Pán, nyájak védője, kegyelmes,
hogyan a pásztori dal tetszik! S te, ki adtad olajfánk,
szűzi Minerva, s a horgas ekének mestere, gyermek!
És jöjj, Silvanus, gyökeres ciprus-csemetékkal,
s istenek, istennők, kik a szántóföldre ügyeltek,
s tápláltok néhány kicsi magból újra gyümölcsöt,
s kik bőséges esőket csorgattok le az égből!

S jöjj főként, Caesar, te, kiről nem tudni, miféle
tisztelet kapsz amaz isteni karban: a városok őre
lész, vagy a földnek gondnoka, s úgy néz majd a világ, mint
termésszerzőt s mint az időjárás fejedelmét,
homlokodon hordozva anyád mirtuszkoszorúját?
Vagy tán roppant tengerek isteneként a hajósok

csak téged tisztelnék, s szolgál távoli Thule,
s mind a vizet hozományul kapva Thetys veje lennél?
Vagy mint új csillag lobbansz fel a nyár-havi égen,
ott, hol a Szűz meg a Mérleg közt tér nyílik – igen, hisz
Skorpió szikrázó ollóját szorosabbra
zárva nagyobb helyet ad máris, mint járna egyébként.

Bármi leszel (csak nem vár Tartarus éje királynak,
s téged sem csábít oda elferdült uralomvágy,
jöllehet Élysiumra reménnyel néz a görögség,
s onnét Persephonét is alig csalogatja ki anyja),
könnyítsd meg, pártold, mibe hősieken belevágtam,
jőjj velem, és ki nem ismeri útunk, szánd meg a gazdát,
s már most szokjál hozzá, hogy majd zaklat imákkal.

Csorba Győző fordítása

CAESAR HALÁLA

(ILLE ETIAM EXTINGUO MISERATUS CAESARE ROMAM)

Szánta a nap Rómát, amikor meghalt a hatalmas
Caesar, tündöklő arcát rejtette homályba,
rémítette a romlott kort iszonyú örök éjjel.
Akkor a tengerek és földek gyászos jelekkel
s bajhírlő ebek és baljós madarak fenyegettek.
Hányszor láttuk a Cyclopsok földjére zudulni,
örvénylő tűzzel szétvetve kohóit, az Aetnát,
olvadt sziklát, tűzgömböt görgetni-okádni!
Támadt nagy fegyvercsörgés Germánia-szerte,
tompá, szokatlan rengéssel rázkódtak az Alpok,
s roppant hang zendült meg a csendes szent ligetekben,
sápadt árnyalakok kószáltak szörnyű csodául
s szóval szóló barmok az éji sötétben, a gyors ár
meghökölve megállt, föld megnyílt, templomainkban
könnyet sírt az ivor, veríték gyöngyözött az ércet,
és a folyók fejedelme, a tajtékozva kavargó
Pó forgóiban erdőket pörgetve sodort és

nyájakat istállóstul a rónán át. Az időben
mindig rettentőt, soha jót nem ígértek a jonhok,
vér buggyant a kutakból, és éjente a dombon
épült városokat felverte a farkasüvöltés.
Több villám soha még nem gyúlt felhőtelen égen,
baljós üstökösök lobogása sem annyiszor addig.

Lator László fordítása

ITÁLIA DICSÉRETE

(SED NEQUE MEDORUM SILVAE DITISSIMA TERRA)

Ám sem a méd erdők, ama gazdag táj, sem a Ganges,
sem Hermus ragyogó arányával nincsen olyan szép,
mint amilyen te, Itália! S India, Bactria sincsen,
sem Panchaia tömjént termő dús mezejével.

Nem lángot lehelő bika törte fel ezt a vidéket,
nem sárkány foga hullt magként a barázda ölébe,
s nem sisakos-lándzsás hadnép sarjadt ki belőle:
búzakalász nő, és Bacchus kampán bora érik.
Itt az olajfa virít, legelészik a csorda a réten,
és a mezőn tüzesen vágtatnak a vad hadi ménnek.
Innen a szép juhokat s a bikát diadalmenet élén
hajtja a győztes Róma, hogy áldozatul bemutassa,
a Clitumnus habjaiban tisztára fürösztve.
Itt a tavasz meg a termő nyár örökös, sose múló,
kétszer is ellik a nyáj, a fa kétszer hozza gyümölcsét,
nincs vad oroszlán s nincs vérengző tigris e tájon,
gyilkos nedvü bogyó nem mérgez gyűjtögetőket,
s nem csúsznak sziszegő fejüket felemelve a porban,
nem tekerednek a fű közt nagy karikába a kígyók.

S mennyi a város! Mind szorgalmas munka emelte,
Nézd csak a házakat ott a magasban a sziklatetőkön,
s íme: az ősi falak lábát a folyók vize mossa,
s kétfelül őrzi a sós vizü tenger Itália partját.

S mondjam-e, mennyi a tó? A hatalmas Larius és a
Benacus: habzik, tajtékzik, akárcsak a tenger!
Mondjam a sok kikötőt tán? A lucrinusi gátat?
Hallani, hogy lázong, hogy zúg a tarajló hullám
ott, ahol a Julius vize viasszaszorítja a tengert,
ott, hol a tyrrheni ár az Avernus-tóba beömlik.
Bőven hordja e föld áldott méhében az ércet,
gazdag ezüst-ereket rejt, terhes sárga arannyal.

S itt sarjadt a kemény faj: a marsusok és a sabellek,
dárdás volscusok és ligurok, kik a bajban erősek.
Itt született Decius, Marius s a Camillusok és a
harcban hős Scipiók s Caesar, a hatalmas, a győztes!
Ázsia távoli tájain áll most és diadallal
harcol az indekkel, hogy védje a római földet.
Üdvözlégy, saturnusi föld! Termékeny a méhed!
Bő termés és férfiak anyja te! Szentvizü forrást
tárok fel, régről művelt, tisztos nevü tárgyról
szólok, s ascrai dalt éneklek a római népnek.

Lator László fordítása

A TAVASZ

(VER ADEO FRONDI NEMORUM, VER UTILE SILVIS)

Jó a tavasz ligeteknek, jó erdőben a lombnak,
várja feszegetve tavasszal a nemző magvat a sóvár
föld, s termékeny csökökkel mindenek atyja, az Aether,
örvendő felesége ölére zudul, s a hatalmas
testbe hatolva hatalmasan életet ojt a csirákba.
Zendül az elhagyatott berek éneklő madarakkal,
már Vénusztól kérik a barmok a napjukat ismét.
Újra vajúdik a föld, az ölet odatárja a langyos
szélnek a szántó, forrnak, túlcsondulnak a nedvek.
Bátran mernek az új fényben növekedni a sarjak,
nem rettegnek a szőlőindák: fújhat a déli,
űzhet az északi szél suhogó záport az egekben –

duzzadnak rügyeik, kibomolnak a zsenge levélkék.
 Azt hiszem, ily napok, ily tündöklőek, sugaraztak
 tartós fénnel az épp születő, még ifju világra.
 Élte a mindenség gyönyörű tavaszát. Hideg orkán
 téli vihart immár nem támasztott, a legelső
 állatok itták szomjúhozva a fényt, az agyagból
 támadt emberi nem felszegte fejét a töretlen
 rögből, s lett vad az erdőben, s lett csillag az égen.
 S nem bírnák a törékeny lények a hosszú törődést,
 hogya fagy és hő közt nem volna e nyugtot adó kor,
 s nem venné így oltalmába a földet a jó ég.

Lator László fordítása

A KÖLTŐ CÉLJA

(TE QUOQUE, MAGNA PALES, ET TE, MEMORANDE CANEMUS)

Amphrysus nagy pásztora, s égi Pales, s ti, Lycaeus
 erdei, fürge folyói, tirólatok is dalolok most.
 Minden mást, mi a ráérőnek szórakozást ad,
 énekek őriznek már. Hisz ki nem ismeri régen
 zord Eurystheust s oltárát szörnyű Busirisnak?
 És ki nem ismeri ifju Hylast és delosi Latot
 s Hyppodamét s a tüzes paripájú és elefántcsont-
 vállu Pelopsot? Most olyan útra készülök én, hol
 elszabadulva a földtől, győztes hírre jutok majd,
 mert (ha megérem) drága hazámba Aoniából
 én hozom át elsőként a múzsák csapatát és
 nyújtom Idumaea pálmáját, Mantua, néked.

S építetek zöld réten márvány-templomot a víz
 mentén, hol lustán kígyózik Mincius és két
 partját friss náddal szegi. A templom közepébe
 Caesart állítom majd, s úr lesz, mint a sajátján.
 Tyrosi bársony-köntöst öltök s tiszteletére
 győztesként száz négyfogatút hajtok a folyóhoz.
 Ott küzd – Alpheust és erdős Nemeát odahagyva –

virgonc lábbal, szíjas ököllel egész Görögország.
Én meg homlokomon koszorúba csavart olajággal
díjat tűzök majd ki. Öröm már most, hogy a díszes
ünneplőkkel nézem a templomnál a levágott
barmokat és hogy másul a szín, mert fordul a színfal,
s mint vonják föl a bíborfüggönyt brit figurái.

És a kapukra kemény elefántcsontból meg aranyból
rávésem, mint győzte Quirinus az indusokat le,
és a csatától dúlt Nílust, a gazdagon ömlött
és a hajók ércorraiból nőtt oszlopokat meg
Ázsia hódolt városait s a porba legázolt
örményt s a parthust, aki visszanyilazva menekszik.
S két, más-más ellenségtől szerzett trofeát, két
tengerparton két ízben aratott diadallal.
Állnak beljebb parosi márványszobrok is, élni
látszók: Assaracus-sarjak s e család Jupitertől
lett nagyságai, Tros atya s Trója pajzsa, Apollo.
Retteg a ferde Irigység ott a bűsz figurákat
nézve s a zord Cocytust és Ixion kerekét a
kígyókkal meg a sziklát, mely sosem áll meg a csúcson.

Csorba Győző fordítása

A MÉHEK ÁLLAMA

(SOLAE COMMUNIS NATOS, CONSORTIA TECTA)

Csak náluk közös a gyermek, s laknak közösen mind,
s vastörvények csak náluk szabják meg a rendet,
állandó otthon, haza – csak náluk van ilyesmi;
s tudván, hogy jön a tél, nyáron fáradnak előre,
és amit összekaparnak, közvagyon az valamennyi.
Egyik részük az ételt szerzi, s ahogy köteles rá,
tesz-vesz kint a határban; a többi meg addig a kasban
nárcisz-nedvből s gyantából letapasztja a lépek
alját, majd megtoldja viasszal, jó ragadóssal;
egynéhány a jövővel: az ifjúság-neveléssel
bajlódik, mások meg a színmézet tömörítik,

és a folyékony nektárt a sejtekbe eresztik.
Van, kire a kapu őrzését osztotta ki sorsa,
más az esők meg a felhőjárások figyelője;
van, ki a visszajövők terhét veszi át, vagy a léptől
úzi odébb pontos hadirendben a rest here-népet.

Ég a munka, kakukkfű illata szálldos a mézből,
s mint mikor a Cyclopsok villámot kalapálnak
lágy vasból: bikabórtömlővel fújtat az egyik,
közben a másik időnkint hűvös vízbe meríti
a sístergő ércet: az Aetna nyög a sok ütéstől,
roppant karjuk váltva, ütemre emelkedik, és meg-
forgatják a vasat fel-felkapván a fogóval:
éppúgy (hogya szabad kicsi dolgot vetni a nagyhoz)
hajtja a gyújtás vágya belülről Attica méhét,
a maga módján mindet: a vének őrzik a kaptárt
s rakják a lépet s tesznek művészi tetőt rá,
a fiatalja meg este sötétben tér haza, fáradt,
lába kakukkfűvel teli: megszedi szerte a tájat,
a kékes barkát, a piros sáfrányt s a fahéjat,
a ragacsos hársfát meg a jácint vas-lila kelyhét.

Mind egyszerre pihen s mind együtt végzi a munkát.
Reggel futnak már, el nem marad egy se. Csupán ha
jelzi az új alkony, hogy a gyújtást hagyva a rétről
meg kell térni: csak akkor mennek a kasba, csak akkor
látják el testük. Zúgás kél, körbedonognak
ajtót és küszöböt. Majd elnyújtóznak a vackon.
Hallgat az éj, zsibbadt testükre telepszik az álom.
Hogya eső készül, nem mennek messze a kastól.
Szél fenyeget? – nincs a levegőben sem bizodalmuk,
ott, fészük környékén szállnak vízre, rövidke
útra merészkednek; gyakran meg csöppnyi kövecskét
visznek, mint alterhet az ingó sajka a habban,
így egyensúlyoznak az öblös-üres borulatban.

Csorba Győző fordítása

AENEIS

(Részletek)

A TRÓJAI FALÓ ÉS TRÓJA PUSZTULÁSA
(CONTICUERE OMNES INTENTIQUE ORA TENEBANT)

Elnémultak mind, a szavára figyelve feszülten,
s Aeneas atya kezdte eképp a magas kerevetről:
„Borzalmas sebeket kívánsz feltépni, királynő,
Tróját s szánni való országunkat danaus had
mint rontotta le – én láttam, részt vettem a szörnyű
vészben –, s hallván róla, dolopsok, myrmidonok közt
volna olyan, vagy zordon Ulixes mely katonája
fojtja a könnyet el? Illan a harmatos éj is az égről,
s immár tűnedező csillag javasolja az álmot.
Ám ha ilyen vágy hajt ismerni a trójai romlást
s végküzdelmünket röviden meghallani, bárha
emlékezni reá lelkem borzad s fut a gyásztól,
elkezdem.

Nagy háborutól kimerülten, a sorstól
annyi sok évi kudarcra ítelt danaus fejedelmek
hegynagyságu lovat Pallas művészete módján
építenek, beborítva fenyődeszkákkal a bordát;
járja a hír: hazatérésért fogadalmi ajándék.
És belezárnak sors útján kiszemelt katonákat
oldala elrejtett odujába, s a fegyveresekkel
töltik egészen meg belső üregét a hasának.

Látni a távolban Tenedus híres szigetét, mely
dúskált kincsekben, míg állt Priamus birodalma,
mostan már csak öböl s rosszhírű réve hajóknak.
Arra vitorláznak s megbújnak a parti magányban.
Elmentek, véljük, s szeles útjuk célja Mycenae.
Foszlik a hosszú gyász most minden trójai szívről.
Nyílnak már a kapuk; jó érzés járni a nagy dór
tábort s látni achív-odahagyta vidéket, a partot.
»Itt a dolops had táborozott, ott meg vad Achilles,

itt állott a hajóraj, amott víttak csatasorban.«
Van, ki csodálja a szűz Pallas baljós adományát.
más azt, mily nagy a ló; előbb buzdítja Thymoetes
őket, hogy húzzák a kapun be, vigyék föl a várba –
álnokságból vagy mert már ez a trójai végzet.
Ám Capys és a belátóbbak most intenek arra,
lökjék kétszínű adományát csalfa görögnek
tengermélybe, avagy gyűjtsák föl, vetve alája
üszköt, avagy fúrják ki hasát fürkészni, mi lappang
ott benn. Kétfele oszlik az ingadozó tömeg immár.

Ekkor a várfokról elsőnek fut le hevülten
Laocoon, a nyomában a nép, s alig érve odáig:
»Örültség! Boldogtalanok – szól –, azt hiszitek, hogy
elment már ellenségünk, s az achív adomány nem
rejt cseleket tán? Hát így ösmeritek ti Ulixest?
Ebbe a fába bezárva lapulnak tán az achívok,
vagy falaink ellen készült hadigép, s betekint majd
otthonainkba, bejő fönről a falakra, akár más
csel lappang; teucer, sose higgy te a lónak, akármi;
rettegek én a görögtől, még ha ajándokot ad is.«
Így szólván, roppant dárdáját szörnyü erővel
döfte eresztéktől ívelt gyomrába a szörnynek,
lányékába. Megállt reszketve az, és az ütéstől
tompán megkondult, zengett a kivájt üregű has.
És ha az isteni sors is akarja, s az ész helyén van.
szétrontathatná a görög búvóhelyet; élne
Trója ma, és állnál, nagy vára dicső Priamusnak.

Most elibénk, nyomorultak elé, még más, iszonyúbb baj
tárul, a nemsejtő lelkében rémületet kelt.
Laocoon, sorstól Neptunusnak kijelölt pap,
áldozatul szent oltáron nagytestű bikát vág.
Ím, Tenedusból ekkor a csöndes tengeren által
– rettent most is e szó – két kígyó fekszik a víznek
roppant gyűrűkben, s együtt ki a partra igyekszik;
mellük az ár közepén a magasba mered, s a habokból
messze kiáll vérszín tarajuk, hátul meg a tengert

súrolják, roppant testük szörnyen tekerőzik.
Zúg, tajtékzik a tenger; a szárazföldre kiértek,
vérrel, tűzzel elöntve szemük lángol, sziszegő, rút
szájuk nyaldossák remegő nyelvükkel. A látvány
sápaszt, szerteriaszt.

Mindkét kígyó egyenest épp
Laocoon fele tart, s legelőször rátekerőzik
két fia kis testére, külön-külön általölelven,
s szánandó testük szétmarja gonosz harapással;
majd az apára, ki fut fegyverrel védeni őket,
támadnak, kötözik nagy gyűrűkkel: derekára
kétszeresen csavarodva, nyakát is kétszer öelve
pikkelytestükkel, fejüket, nyakukat meregetvén.
Megpróbálja letépni kezével a szörnyü bilincset,
genny s feketés kígyóméreg fertőzi fejékét;
rettentő ordítását fölküldi az égig:
így bömböl sebesült bika oltárról menekülve
s félre ütött bárdot próbálva kirázni nyakából.

Majd tovasiklik a két kígyó, föl a várba, kegyetlen
Pallas szentélyébe, az úrnő lába elé, s ott
domboru pajzsa alatt megbújva talál menedéket.
Rémült lelkeken ím átborzong akkor ez újabb
rettenet, azt mondják, méltán bűnhődik a bűnért
Laocoon, ki a szent tölgyképmást érce hegyével
megsértette, gonosz dárdáját döfve hasába.
Mind kiabál: a lovat húzzák be a várba, s az úrnő
istenségéhez könyörögjenek.

Bontjuk hát a falat s megnyitjuk a városi bástyát.
Mind nekigyürkőzik, kereket rak a lábak alá, hogy
jól gördüljön, kőckötelet vet rá a nyakára.
Fegyveresekkel telt, baljós hadigép a falakra
fölhág. Szent dalokat zengnek körülötte legénykék
és hajadon lányok s nagy örömmel nyúlnak a gúzshoz.
Följut a ló s fenyegetve becsúszik Trója szívébe.
Ilium, ó, te hazám, ó, istenek otthona, hadban

híres dardán vár! Küszöbén négyszer megakadt, és
négy ízben csörrent meg a ló gyomrában a fegyver:
mégis sürgetjük balgán, rá sem hederítve,
s szent várunkba bevisszük a rontással teli szörnyet.
Még akkor Cassandra jövődőt mondani nyitja
száját, melynek a trósz nép nem hihet égi parancsra:
s még mi szegények, akiknek utolsó lett ez a napjuk,
városszerte diszitjük a szent helyeket koszorúkkal.
Fordul az ég ezalatt, s éj száll fel az Oceanusból,
roppant árnyakkal burkolván földet, eget meg
myrmidon ármányt, és az egész városban a trósz nép
elpihen, és kimerült testét átfogja az álom.
Most a görög gályák csatasorban jönnek a cinkos
hold csendjében: alighogy elindulnak Tenedusból,
tartva az ismert part fele, már a vezéri hajó küld
fényjelt; ránk-haragos sorstól megvédvé, titokban
nyitja Sinon a fenyőfareteszt s kibocsátja a hasba
zárt danaus csapatot. Megnyilva szabadba ereszti
őket a ló, vígan mászik ki a tölgyfaüregből
Thessandrus, Sthenelus bajnok s a kegyetlen Ulixes
csúszva kötélhágcsón, Acamas, s kúszik le Thoas is,
Pelides, Pyrrhus s elsőként jó le Machaon,
és Menelaus, s a csalárd ló építője, Epeos.
Menten az álom- s bor-nyügözött városba nyomulnak;
őröket öldösnek s kapukat nyitván bebocsátják
társaikat, s egyesülnek mind cinkos csapatokkal.

Ebben az órában jön osonva a földi halandók
első, jótékony nyugodalma az isteni kegyből.
És ime, álmomban Hector roppant szomorúan
megjelenik, forró, keserű könnyekre fakadva,
olyképp, mint amidőn a szekér vonszolta, a város
portól piszkosan, és duzzadt lábán a szoros szíj.
Ó, milyen is! Mily más ez a Hector, mint ki Achilles
fegyvereit felövezvén tért meg a párviadalból,
vagy ki a phryg csóvát a görög gályákra vetette:
szennyes volt a szakálla, haját vér kente csomókba,
és testén a sebek, melyeket honi várfalainknál

szerzett! Úgy rémlett, magam is könnyekre fakadva
megszólítottam s szomorún tördeltem e szókat:

»Dardaniánk szép csillaga, hű bizodalma a trósznak,
ó, mért ily későn? Mely tájáról a világnak
jössz, régvárt Hector? Hogy kell látnunk tieidnek
oly sok gyásza után, kimerülten a nép meg a város
annyi nehéz gyötrelmétől! Jaj, szép, derüs arcod
mily gatzett mocskolta be? Ily sebeket te miért hordsz?«
Nem vet ügyet, nem válaszol ő meddő szavaimra,
ám nehezen, szive mélyéből így tör fel a sóhaj:
»Istennő fia – szól –, ó, fuss, menekülj el a tűzből.
Ellenség falaink közt, Trója leomlik a csúcsról.
Priamusért s a honért többet már nem tehetünk; ha
Tróját védheti kéz, megvédtem volna karommal.
Trója az isteneit meg a szentelt tárgyait, ím, rád
bízza, kísérjenek el – sors rendeli így –, te keress hont
nékik, s nagy várost alapíts bebolyongva a tengert.«»

Urbán Eszter fordítása

A SZERELMES DIDO

(AT REGINA GRAVI IAMDUDUM SAUCIA CURA)

Ám a királynő szíve sebes gyötrő szerelemtől
már régen, s titkos tűz perzseli őt velejéig.
Egyre eszében jár vendége vitézi erénye
s nemzetségének nagy tisztessége, szívébe
vésődött szava, arca: nyugalmat nem lel a kintől.
Phoebusi lámpással másnap beragyogta a földet
már Aurora, s elűzte a harmatos árnyat az égről –
akkor a gyötrődő így szól hívlelkü hugához:

„Anna hugom, milyen álmokép rémítgeti szívem
s nyugtalanít, ó, mily vendég jött el palotánkba,
mily nemes arcú, mily hősszívű s bátor a hadban.
Nem hiu képzelgés elhinni, hogy isteni sarj ő.

Mert rávall alacsony lelkekre a félelem. Ó, mily végzet hányta! Milyen megharcolt háboruról szólt! És ha a lelkemben nem volna szilárd az a szándék, hogy szent frigy többé sose kössön senkihez engem, minthogy az első hű szerelem megcsalt a halállal, hogyha a nászágyat nem gyülném, meg a fáklyát: ennek az egy kísértésnek tán enged a szívem. Szánni való férjem, Sychaeus végzete óta, és amióta fivéri gyilok fertőzte az oltárt, Anna, bevallom, azóta csupán ő tántorított meg, lelkemet ő ingatta meg. Egykori láng nyomait most újra fölismerem. Ám inkább nyíljk meg a föld, vagy villámával a nagy mindentehető atya űzzön sápadt árnyakhoz, le az orcusi mélybe, homályba, mintsem megsértlek, szüziesség, szent jogaidban. Ő, ki először nőül vett, elvitte szerelmem; nála maradjon, s ő őrizze örökre a sírban.” Szólt, sírásra fakadt, s kebelét áztatta a könnye.

„Ó, fénynél jobban szeretett nővér – felel Anna –, végiggyászolnád egyedül fiatalkorod, édes sarjat nem kívánva, jutalmát szép szerelemnek? Azt hiszed, erre ügyet vet a sírban az árny, a haló por? Jó: gyászodtól el nem térített soha kérő sem Libyában, sem régente Tyrusban: Iarbast eltaszítottad s más fejedelmeit is diadalmas Afrika földjének: s mostan tusakodsz szived ellen? Nem gondolsz vele, kiknek a földjén van birodalmad? Harcban meg nem vert gaetulus vesz körül itten, meg zabolátlan, vad numidák meg a Syrtis, a zordon, ott szomjas sivatag s portyázó népe a rabló Barcénak, de minek mondjam: vértelkedik immár harcra Tyrus, s bátyánk fenyeget. Azt hiszem, isteni gond és Juno jóakarata térítette e partra a trósz gályákat a széllel. Mily várost látnál, és hogy gyarapodna ilyen frigy révén országod! Teucer fegyver ha segít majd, pún hírnév mi dicső tettekkel száll a magasba.

Égi kegyért könyörögj te szerencsés áldozatokkal,
lásd vendégül a hőst, ürügyekkel is egyre marasztald,
míg zord tél s az esős Orion dűlja a tengert,
míg sérült a hajóraj, míg nem kedvez az évszak.”

Ily szókkal még szítja szerelmes szíve tüzét, önt
ingadozó lelkébe reményt s oszlatja szemérmét.
S nyomban a szentélyekben, az oltárnál esedeznek
égi kegyért, meg amint kell, vágnak kétfogu bárányt
törvényszerző égi Ceresnek s Bacchus atyának,
Phoebusnak, s Junónak előbb, ki a szent frigyek őre.
Önt gyönyörű Dido, jobbjával fogva a kelyhet,
bort hósínú tehén két szarva közé, s odajárul
zsírral dús oltárhoz, az istenek arca elébe,
s szenteli napját új adománnyal: bámul a barmok
bontott mellében remegő zsigerekre merően.
Ó, mit sem sejtő jó! Őrjöngőnek esengés,
szentély mit használ? Gyöngéd kebelét csak emészti
közben a gyötrő tűz, s titkos sebe él szíve mélyén.

Lángol a szánni való Dido s őrjöngve a várost
rója, bolyong, amiként repülő nyíltól sebesített
szarvasünő, a vigyázatlan, mit cretai erdőn
távolból üldözve a tollas vassal a pásztor
meglőtt, ámde ügyet sem vet rá, az meg a Dicte
erdeiben fut, függ vékonyán a halált okozó nád.
Aeneast hol körbe vezetve a nagy paloták közt,
Sidon pompáját meg a kész várost mutogatja;
megszólal, de a szó közepén máris megakad, hol
meg lakomát rendez még aznap az alkonyi órán,
és eszelősen a trójai vést kívánja csak újra
hallani és ismét a beszélő hős ajakán csüng.

Majd amidőn szétválnak, s már halaványul a hold is,
s tűnedező csillag javasolja az álmot, a házbán
búsong egymaga s elhagyatott párnákra leroskad.
Látja, holott távol van, s hallja szavát; vagy az atyja
képétől elbűvölten fölkapja ölébe

Ascaniust, s gyötrődve eképp áltatja szerelmét.
 Megkezdett tornyok nem nőnek, a pún fiatalság
 nem forgat fegyvert, védő bástyák, kikötők nem
 épülnek: munkák szünetelnek, fölmeredő fal
 félbemarad, s állványok már nem nyúlnak az égbe.

Urbán Eszter fordítása

DIDO HALÁLA

(ET IAM PRIMA NOVO SPARGEBAT LUMINE TERRAS)

S már Aurora kel, új sugarát széthinti a földön,
 elhagyván Tithonusnak sáfrányszínű ágát.
 És amidőn a királynő látja a termeiből, hogy
 megvirradt, kihajózik a raj, s duzzadnak a vásznak,
 s látja, a révpartról eltűnt valamennyi hajós is:
 háromszor-négyszer díszes mellét veri, szőke
 fürtjét megnyirbálja, s eképp szól:

„Nagy Jupiterre,
 elhagy és birodalmamon ily csúfot tesz e jöttment.
 Nem fog a nép fegyvert, s nem ront a nyomukba e város,
 nem tör gályarajunk ki a révből? Rajta, sietve
 tűzcsóvát, fegyvert ide, gyorsan elő evezőkkel!
 Mit mondok vagy hol vagyok? Ó, milyen örület ülte
 elmédet meg, szánni való Dido? A gonosztett
 most fáj? Bár fájt volna, midőn jogarod neki adtad!
 Íme a jobbjá, adott szava! Isteneit viszi, még azt
 mondják, s kortól gyenge szülőjét hordta a vállán! –
 Elragadott testét mért nem téptem darabokra
 s szórtam az árba? Miért nem gyilkoltam meg acéllal
 társait, őt és Ascaniust, s nem tettem a tála
 testét atyja elé? Kétes lett volna a harcom.
 Ám lett volna: kitől fél még a halálba menendő?
 Ó, el kellett volna emészteni tűzzel a tábort,
 gályáit, s a fiút, az atyát, s magamat tetejében. –
 Nap, te, ki fényt derítesz minden dolgára a földnek,
 és Juno, te e gond közbenjárója, tudója,

s városszerte keresztutakon hívott Hecate, te,
és bosszúálló Dirák, s védői halódó
Didónak, mint érdemlem, nézzétek a kínom,
s hallgassátok imám meg. Hogyha a gaznak a révbe
kell majd érnie és parthoz kell siklani néki,
s így kívánja a sors, Jupiter, s ha szilárd az a végcél:
verje meg őt harcban bátor nép, s ő meneküljön
hontalan át a határokon és kiragadva Iulus
karjából, könyörögve segítségért, s az övéi
csúnya halálát lássa; magára vevén az igáját
rossz békének, a napfény áldását s az uralmat
ő sose élvezhesse, korán haljon, temetetlen
part fövenyén. Ez a kérésem, s véremmel e végső
szót ontom ki. Te pún, gyűlöld, üldözd ma s örökké
törzsét, ezt az ajándékot küldd majd le siromba.
Össze ne kösse a két népet szeretet, se szövetség.
Támadj, hamvamból, bosszúállóm, te, akárki,
és dardán telepest tűzzel meg vassal emésszed
most, majdan vagy bármely időben, erőnk ha adódik.
Part küzdjön parttal, hullám a habokkal, esengek,
fegyver fegyverrel, harcoljanak ők s unokáik!”
Így szólván meghány-vet sok mindent a szívében,
gyűlöletes létét hogy dobhatná mielőbb el.

Kéri Sychaeusnak dajkáját röpke szavakkal,
mert az övét éjszín hamu fődte az ősi hazában:
„Barce, jó dajkám, szólítsd ide húgomat, Annát;
mondd neki, hintse folyóvízzel testét szaporán meg,
hozza magával a kért szent holmit, a barmokat, és így
jöjjön; homlokodat te övezzed szent szalagokkal.
Szándékom befejezni az áldozatot, mit a styxi
istennek készítettem, s végezni a kinnal,
és odaadni a lángnak a dardán főt meg a máglyát.”

Szólt. Öregek módján szaporázta a dajka a léptét.
Szörnyű tervétől őrröngön, dúltan Elissa
– foltok tarkítják remegő arcát, szeme vérben
izzva forog, sápadt a halálának tudatában –,

legbelső házába beront s föllép a hatalmas
nagy máglyára vadul, már rántja a trójai pengét,
melyet ajándécul nem ilyen célokra kapott ő.
Itt, amidőn meglátta a trójai mezt meg a meghitt
nászágyat, könnyek közt késlekedett a szívében,
majd párnáira vetve magát, végső szavakat szól:

„Drága ruhák ti, amíg engedte a sors meg az isten,
íme fogadjátok s oldozzátok föl a kintől
lelkemet. Éltem, a sors-kijelölte utam befutottam,
s most ez az árny, e magasztos, elindul a lenti világba.
Nagyhírű várost alapítottam, falait még
láttam, megbosszultam uram, büntettem a bűnös
testvért; boldog, igen boldog lehetek, ha a dardán
gálya e révbe nem ér.” Szólt s párnáiba fúrta
arcát. „Meghalok ím bosszulatlan – mondta –, de haljak
csak meg: jólesik így, így menni a lenti homályba.
Ezt a tüzet hadd lássa a tengerről a kegyetlen
dardán, hadd kísérje halálom bal jele útján.”

Szólt, s látták a cselédek, amint lerogyott az acéltől
szó közepén, s vértajtékos kardját meg a vérrel
fröccsentett kezeit. Jaj kél magas atriumokban;
tombol a megrendült városban Fama, panasztól,
asszonyi sírástól, jajsztótól zúgnak a házak,
és visszhangzik az aether a rettenetes zokogástól.
Éppolyan ez, mint hogyha az ellensége betörve
dúlná Carthagót vagy az ősi Tyrust, s özönölve
árasztná el a láng isten s ember palotáit.

Urbán Eszter fordítása

TALÁLKOZÁS DIDÓVAL AZ ALVILÁGBAN (NEC PROCUL HINC PARTEM FUSI MONSTRANTUR IN OMNEM)

Látni lehet mindjárt mellettük a messze kiterjedt
gyászos réteket; őket ilyen névvel nevezik. Kit

elsorvasztott kórja kegyetlen, zord szerelemnek,
rejtik az elhagyatott ösvények e helyt, földi mirtusz
erdeje; ám holtában sem hagyják el a gondok.
Phaedrát látja emitt, Procris, szomorú Eriphylét
hordozván a sebét, amit ejtett rajta kegyetlen
gyermek, Euadnét és Pasiphaét; s im a társuk
Caeneus – egykor férfi, ma nő, a korábbi alakba
átváltozva megint – és Laodamia. Köztük
pún Dido csak imént sebesülve bolyong a nagy erdőn.

Ott mellette megállva a trójai hős alig ösmer
rá a sötét árnyékba borultra, csak úgy, mint
hó elején ködfátyolon át ha ki látja a holdat,
vagy hiszi csak, hogy látja; sűrűn hullatja a könnyét
s megszólítja eképp gyöngéd szókkal, szeretettel:
„Ó, te szerencsétlen Dido, hát nékem igaz hírt
hoztak: meghaltál, karddal magad oltva ki élted?
Én voltam, jaj, e gyász oka? Esküszöm isteneinkre,
égre, ha föld mélyén van igazság, arra, királynő,
én a te partjaidat kelletlen hagytam el, isten
rendeletére, amely küld most, járjam be az árnyak
áporodott, nyirkos tereit, mély éji tanyáját,
isteni kény űzött; nem hittem volna, a válás
ekkora fájdalmat támaszt, Dido, kebeledben.
Állj meg hát! Hadd lássalak, ó, ne siess el előlem.
Mért futsz? Szólni veled végső ez a perc, mit a sors ad.”
Aeneas enyhíteni akarta e szókkal az izzó
lelket, az oly mereven nézőt, és könnyeket ontott,
Dido földre szegezve szemét elfordul a hőstől,
nem rebben meg jobban a kezdett szóra az arca,
mint ha kemény szirt állana ott, marpesusi márvány.
Végre magához tér, s ki nem engesztelve, az árnyas
erdőmélybe siet, hol az első férje, Sychaeus,
gondjaiban vele érezvén, viszonozza szerelmét.
Megrendül szomorú sorsán s néz hosszan utána
Aeneas könnyes szemmel, sajnálja szívében.

Urbán Eszter fordítása

A BOLDOG LELKEK

(HIS DEMUM EXACTIS, PERFECTO MUNERE DIVAE)

Ezt befejezve, leróva az istennőnek adóját,
ím, odaértek a víg tájakra, öröm ligetének
bájos pázsitjára, dicsőültek mezejére.
Dúsabb itten a lég s a mezőt bíborragyogással
vonja be, itt más csillag, más nap fénye világol.
Néhányan küzdőtér pástján edzik a testük,
játszva vetélkednek, birkóznak a sárga porondon;
mások kartáncot járnak dobbantva, dalolva.
Zengeti tánc ütemére a hosszú köntösü thrák pap
héthúrú lantját, majd ujjaival belekapva,
majd elefántcsont pálcával pengetve a húrját.

Itt lakozik Teucrus szép hajdani törzse, nemes sarj,
nagy szívű hősök, jobb korszakban születettek:
Ilus, Assaracus s Trójának Dardanus atyja.
Ámul, látva odább az üres kocsikat meg a fegyvert.
Állnak a földbe leszúrt gerelyek; rétszerte legelnek
hám nélkül lovak. Éltében kedvét aki lelte
fényesszőrű lovak nevelésében, szekerekben,
fegyverben, föld mélyén éppúgy töltheti kedvét.
Látja, amint jobbról, balról a gyepen lakomáznak
lelkek, vagy zengnek szent, ünnepi dalt a babérfa
illatozó ligetében, ahonnét által az erdőn
bóvizü Eridanus hömpölygeti fölfele habját.
Itt lakozik, ki hazájáért ontotta a vérét,
itt a szentéltű papok, itt kegyes énekesek, kik
Phoebushoz méltót zengtek, s itten, kik a létet
megnemesítették művészettel, tudománnyal,
s kikre nagy érdemekért emlékszik népük örökké:
mind a halántékán hósín gyapjúszalagot hord.

Urbán Eszter fordítása

VULCANUS MŰHELYÉBEN

(INDE UBI PRIMA QUIES, MEDIO IAM NOCTIS ABACTAE)

Ám hogy az éj fele úton járt, szűnt álma is első
szendere tűntén s mint nő, kit sanyarú guzsalyához
köt munkája Minervának, mivel élete szűkös,
majd felszítva a hamván holt tüzet, éji setétlet
toldja teendőit, de cselédeit is noszogatja
s több munkára a mécs mellett, mert hitvesi ágya
tisztá csak így marad és gyereket se nevelhet enélkül:
hát puha ágyából így kelt fel a Tűz Ura fürgén,
hozzálátni kovács-mesterségéhez időben.

Egy sziget áll szemben siculus parttal, Liparának
aeoli részénél, kimagasló szirtfoka füstöl,
míg alul odvas, cyclopsok-kürtői-kirágta
aetnai barlangok bömbölnek benne, s az üllők
visszanyögik vad ütésük, ahogy vermén a chalybsok
vaskeveréke sziszeg, s a kohók lihegő tüze lobban:
Vulcanus lakik itt s ez a föld Vulcánia, mondják.
Hát ide szállt le a Tűz Ura most az egek magasából.

S ím tág vermükben mind vas-gyurmát ver a cyclóps:
Brontés meg Steropés s a mezítlen testü Pyracmon.
Egy félig-kicsiszolt villám forog épp a kezükben,
mint aminőket atyánk annyit lehajít a nagy égből
sújtani földünk; ám ez még nem volt befejezve.
Három jég-sugarat fonnak bele, három esővel
dús felhőt, három rőt lángot, zord zivatarral.
S rettenetes ragyogást, ropogást, riadalmat is adnak,
majd isten-haragot, melynek tüze üldöz, a műhöz.
Máshol Mars szárnyas-kerekű szekerét kalapálják,
melyről férfiat és várost viadalba ragadhat;
majd a dühös Pallásnak készül fegyver: ijesztő
sárkány-pikkelyből vetekedve kivert arany ércing,
összetekert kígyó-párral kebelére a szűznek
s csonka nyakú Gorgó fővel, mely néz le, meredten.

Ám „El e megkezdett munkát – harsan fel az isten –,
 Aetnai cyclópsok, szavaim szívetekbe vegyétek:
 Egy kitűnő hősnek kell fegyvert verni, a fürge
 kézre, erőre: ma van szükség művészi tudásra.
 Hát ne habozzunk!” Ennyit szól; mire mind nekifognak
 gyorsan a munkának s osztják fel a dolgot egyenlőn.
 És az arany fémek meg az érc patakokban ömölnek,
 olvad a gyilkos acél gyomrában a szörnyű kohóknak.
 Kezdik a nagyszerű pajzzsal, mely majdan maga megvéd
 mind a latin lövedékektől – kerekét kerekítik
 hétszeresen. Mialatt a fuvót feltöltve az egyik
 fújja ki, míg sziszegő vasukat más vízbe meríti.
 És a felállított üllőktől bűg-nyög a barlang.
 Így csapkodják ők karjuk roppant erejével
 s forgatják felváltva fogókkal a fémeket ütemre.

Lakatos István fordítása

NISUS ÉS EURYALUS

(SILVA FUIT LATE DUMIS ATQUE ILICE NIGRA)

Sűrű bozóttal borzalmas tölgyek feketítik
 arrafelé s tüskék kusza bokrai szerte az erdőt;
 benne csapás csak alig csillan cselutas csalit-ágán.
 Euryalus, kit akaszt a nehéz zsákmány, a sötétlő
 lombok alatt, féltében el is téveszti az ösvényt.
 Míg Nisus kitör; és nem sejtve a bajt, a hadon fut
 már s a helyen túl, mely majd Albai Rét lesz, az Alba
 helynévről – akkor tanya-sor, mely uralta Latinust;
 végre megáll s eltűnt társát fürkészi, hiába:
 „Euryalus, te szerencsétlen, jaj, merre maradtál?
 most hogy menjek utánad? utam járjam meg ujólag
 át e cseles csaliton?” S azzal megy vissza, nyomozván
 lépteit és csendjén vizsgálva bolyong a bozótnak.
 S hall lovakat, lármát és hallja a had jeladását.
 Kisvártatva pedig füleit verik emberi hangok
 s látja is Euryalust, kit a táj megcsalt, hogy az éjben

hirtelenül támadt torlódó tömkelegükkel
hasztalanul mint vív: egy egész had húzza magával.
Mit tehet itt? A fiút mily fegyverrel, mily erővel
mentse meg? Induljon meghalni soruk sűrűjébe,
vagy versengjen-e végét vérrel tenni dicsőbbé?
Végre dzsidáját sebtében lendíti s a Holdra
pillantván, a magasba, eképp sóhajt fel esengve:

„Istennő, jövel, és te segíts bennünket e bajban,
őre az erdőknek, Látónia, csillagok éke!
S oltárod ha atyám, adományaival telirakta,
Hyrtacus, értertem – ha magam, vadat ejtve ugyancsak
hozzád hordtam a szent ormón kupoládra kitűzni:
hagyd haduk üznöm szét, te vezesd kelevézem a légben.”
Szólt és dárdáját testének egész erejével
dobja ki; száll el az éjben a vas, veri szét a sötétet
és csap az elfordult Sulmó hátába röpülve,
hol roppan ketté s a szivét szeli át nyele-törten.
Az lehanyatlik, hány forró folyamot kebeléből
és hogy hűl ki, hörög hosszan, lágyéka vonaglik.

Mind néznek körül. Ő pedig, ím, annál hevesebben
röpteti már másik kelevézét is füle mellől.
S míg szaladoznak, a vas szisszenve szakítja Tagusnak
át a halántékát, megakadva meleg velejében.
Dúl-ful a vad Volcens, nem látja a dárda dobóját,
sem, kire rárontson, lelohasztani bosszúja lángját.
„Hát te lakolj legalább langyos véreddel – üvölti –,
mindkét bajnokomért!” Avval kardját kiröpítván
Euryalus fele fut. De ijedtében kiabálni
kezd, esze-vesztve, mivel nem tudna tovább a homályban
rejtve maradni, se kint ilyen isszonyut állni ki Nisus:
„Engemet, engemet, én tettem, rám sújtson acéltok,
ó, rutulok! minden csel enyém; ilyet ez sose merne,
bírnai sem bírni, – te, menny, bizonyítsd, tanu csillagaiddal,
csak balsorsu barátját tán túlzottan imádtá.”
Ily szavakat szólt: ám nagy erővel eközben a penge
sújt le, tör át bordáin, hó kebelét kihatva.

S Euryalus lezuhan holtan, szép tagjain árad
 végig a vér, nyaka csüggedten vállára hanyatlik.
 Mint amidőn megsért eke-vas rőt szirmu virágot
 s hervadtan haldoklik, avagy ha lehorgad a mákfőj
 lankadozó szárán, amikor nehezíti a zápor.
 Ámde közénk tör Nísus s az egész sokaságban
 csak Volcensre rohan, Volcens az, akit kutat egyre.
 Azt kavarogva körülfogják katonái s elállnak
 minden utat. De nem ernyed el ő, forgatja kezében
 villámfényű vasát, míg – bár maga sincsen a sírtól
 messzire már – a rutul lármás torkába taszítja.
 Majd, átszúrva, halálba-zuhant hívére hanyatlik,
 s csendes ölén az enyészetnek lel végre nyugalmat.

Boldog pár, te! ha versemnek van némi hatalma,
 nem lesz nap, melyen emléktek később halaványul,
 Aeneás faja míg Capitóliumunk örök ormán
 székel, míg atyját Rómának uralja világunk.

Lakatos István fordítása

TURNUS PÁRVIADALRA KÉSZÜL

(TURNUS UT INFRACTOS ADVERSO MARTE LATINOS)

Látva latin hadait Turnus lankadni – letörte
 lelkük a mostoha Mars – és hogy mindnek szeme rajta:
 váltsa be már, mit ígért – irgalmatlan dühre gyullad,
 szítva szívét szilajon. Mint pún pusztákon oroszlán,
 hogyha vadász súlyos sebet ejt, beleszúrva sügyébe
 s az most érez a harchoz csak kedvet, nyaka szirtjén
 rázza sörényét már s nem fél szétrágni a rabló
 ráhajított gerelyét, míg véres szája felordít:
 Turnus is épp így vet lángot dühös indulatában.
 Majd tombolva, ilyen szókkal közelít a királyhoz:
 „Turnus nem fog késni; ürügy sem lesz, hogy a gyáva
 Aeneadák szavukat szegvén a kötést letagadják.
 Én megvívok. Atyám, áldozz, készülj fel a frigyre!

Vagy letaszítja a Tartarus-éjbe ma Ázsia dárdán
jöttmentjét ez a jobb – a latin szemléje csak ülve –
és a közös szégyent szablyám egyedül teszi jóvá,
vagy pedig ő győz, és neki lesz Lávínia párja.”

Mélységes higgadtsággal szól erre Latínus:
„Ó, jeles ifju vitéz, szívedben a hősi erények
bármilyen magas heven is forrnak, nekem az legyen illő:
intselek és eseted mindegyre remegve latoljam.
Rád vár Daunus atyád birodalma, a sok, nagy erővel
megvitt vár s kebelét, kincsét felajánlja Latínus;
él hajadon, nem közrangú, más is Latiumban
s Laurentum mezein. Hagyd, hadd mondjam, keresetlen
szóval, amit nehezemre esik, de fogadd csak eszedbe:
adni nekem, ki előbb is már megkérte, olyanhoz
lányom nem lehetett, ég-föld egyaránt igen intett.
Ámde szerettelek, ez győzött, győzött a rokon vér
s bús nőm könnye, hogy eltéptem minden köteléket:
s vőm jegyesétől megfosztván, vad harcba merültem.
Hogy mi nyomor, Turnus, mily háboru kerget azóta,
látod, hisz te kivált kínlódsz és mekkora bajtól!
Két rémes vészben vesztvén, csak e vár fala védi,
úgy-ahogy italus érdekeink; habjával a Thybris
vérünköt meleg és csontunktól őszek a síkok.
Jaj, de miért habozom? Mily téboly tépdesi elmém?
Hát ha lehulltán Turnusnak kész úgyis az alku,
mért ne, amíg életben van, hagyjak fel a harccal?
Mert mit mond a rokon rutulus, mit Itália többi
népe, ha még én hajszollak – csak a sors be ne váltsa –
halni, holott lányom kérted feleségül előtte?
El ne feledd, ez a harc kétes; koros édesapádon
hát könyörülj, akit Ardea zár, ott búsul utánad,
messzi hazátokban.” De beszéde nem oltja haragját
Turnusnak, sőt gyújtja, s a gyógymód csak betegíti.

Végre, ahogy szavakat lel, ilyen válasz fakad ajkán:
„Vesd el, amely, te derék, gyötör értem, esengek, a gondot
s hagyd a dicső hírért feltenni cserébe halálom.

Bánni gerellyel, atyám, jobbnak kirepíteni kardot
még nem erőtlen; a vér, ha sebet mi ütünk is, előtör.
S anyja se jó le, az isteni nő, a futót betakarni,
asszonyi gonddal felhőkbe s híg pára-lepelbe.”
Ám a királynő megrettenve az új hadi hírtől,
sírva vejére borul s így esd, alig élve, a zordhoz:

„Turnus, e könnyekre s ha Amáta iránt szived érez
tiszteletet, kérlek – sanyarú vénségem egyetlen
gyámola te s vigaszom, díszünk, aki védve Latínus
roskadozó házát, az egész birodalmat is őrzöd –
szűnj meg a teucrusszal folytatni viszályod ezentúl.
Bármi baj ér a tusán, ugyanaz fog sújtani, Turnus,
engemet is; veled együtt kell elhagynom e gyűlölt
életet: Aeneást vejemül, mint rab, sose lássam!”
Hallva szülője szavát Lávínia, könnye kibuggyan
s lángba borult arcán lecsorog, mely e nagy pirulástól
egy csupa tűz már és képét előzőnli hevével.
Mint amidőn csigavér cseppen le az indus ivorra
vagy ha a rózsák közt a fehér liliom színe rőt lesz,
arca a lánynak is úgy látszott változni színében.

Szítja szerelme amaszt, a szüzet szeme nézi merően;
kész már küzdeni, majd kurtán szólítja Amátát:
„Ó, ne kísérs, anya, könnyeddel, kérlek, s ily igékkel,
engem, akit verekedni a vad Mars únszol amúgy is;
mert a halált Turnusnak nincs halogatni hatalma. –
És te meg, Ídmón, menj, add tudtul a zsarnoki phrygnek
nem békés szavaim: ha a holnapi hajnal az égre
rózsa-vörös fogatán felhajt, vörheny ragyogásban,
teucusait rutulus népünkre ne küldje, a teucrok
és rutulok közt szűnjön a harc; döntsünk *mi* csatázva,
s ott a mezőn kéressék meg Lávínia, vérel.”

Lakatos István fordítása

AENEAS ÉS TURNUS VIADALA

(AENEAS INSTAT CONTRA TELUMQUE CORUSCAT)

S Aeneás tör előre, ragyog markában a roppant
szálfa-nyelű kelevéz, majd így szól fojtva-haraggal:
„Mit hátrász makacsul, Turnus, hova bújsz vonakodva?
Nem szaladó lábbal, vad vassal vív meg az ember.
Mert magad álcázd bár, szedd össze erőd, meg az összes
cselt, mi telik tőled, de akarj fel az égbe repülni,
vagy zsugorodni a föld mélylő méhébe, követlek!”
Az csóválja fejét: „Nem ijeszt vad szózata szádnak,
dölyfös; a menny, az ijeszt, meg a bosszús Juppiter engem.”
Míg így szól, egy roppant sziklát lát meg a síkon,
egy régi s roppant sziklát: ez volt a határkő,
hogy bizonyítsa, kié az a rét, ha perelnek a földért.

Vállán ezt kétszer hat sem vinné el oly ember,
mint aminők ma teremnek a földön, e mostani korban.
Ámde mohó markával a hős egyedül fölemelte
s futva, vadul veti rá ellenségére, magasról.
Sem szálltára azonban, sem jártára nem ismer,
sem karjára, amint ama nagy sziklát veti rája;
térdre bicsaklik, a vér jegesen megdermed ereiben.
Míg az üres szeleket, noha szántja a szikla, de teljes
útszakaszán nem bír átszállni, se sújtani célba.
Mint amidőn éjjel pillánk álmos-puha szender
nyomja le, s úgy tetszik, szaporán iramodni hiába
vágyakozunk, nyelvünk leragad, s úgy elhagy az ismert
testi-erő, hogy szánk egy szót, hangot sem ad ajkunk:
így gátolja a szörnyű szűz Turnust a sikerben,
bármily bátran küzd. Mire kel kebelén kusza kétely
számptalan. És szemléli rutul csapatát, meg a várost
s késlekedik, mert fél, a közelgő kopja riasztja;
sem hova fusson, sem módját nem látja, az ellent
hogy győzhesse le, sem szekerét s a kocsist sem, a nénjét.

Míg vár, Aeneás vészes kelevéz-vasa villan
s jól kiszemelve: hová? testének egész erejével

ráveti távolról. Nem zúg hadi-gép hajította
szikla sem oly szörnyen, villám sem olyan teli hangon,
hogyha dörögve lecsap. S a gerely röpül éjszinü szélként,
visz riadalmas vést és átveri vértje szegélyét,
át hétrétegű pajzsának szélső karimáit.
Majd csikorogva csapódik a comb közepébe. Találtan,
térddel a térre, a tagbaszakadt Turnus lebecsüli.
Felszökik és rutulus hada zúg, nyög a hegy körülöttük,
visszaverik zajukat szélteben a mély vadonerdők.

Az meg alázatosan szemeit szegi rá s könyörögve
karja kinyúl: „Méltán sújt – szól – sorsom, nem is esdek;
élj a szerencséddel. De ha bánata árva atyámnak
hat kebeledre kicsit, kérlek – hisz apád is ilyen volt,
Anchísés –, könyörülj legalább Daunusban az aggon,
s adj ki, avagy ha neked tetszőbb, add élete-fosztott
testem vissza enyéimnek. Győztél, a legyőzött,
látja az ausoni nép, könyörög; s a tied, feleséged
lett Lávínia is, ne gyűlölj hát.” S áll a haragvó
Aeneás, szeme jár le-föl, ám keze késik a karddal;
és már-már habozik, kezd rá mindjobban a szózat
hatni, midőn ama vészes szíj fent villan a vállán,
ismeretes, ragyogó boglár-díszével, az ifjú
Pallás kard-öve, kit Turnus taszított a halálba,
s ellensége jelét most is vállára vetette.
Az pedig emléket felszíva szemébe kegyetlen
kínjainak, dühre gyúl s borzasztó lesz a haragtól:

„Mit, menekülni akarsz, aki még kérkedsz az enyéim
díszében? Nem, Pallás, ő pusztít el e sebbel,
Pallás bosszuja vet vétkes véredre ma vámot!”
Így szólt és kardját izzón mellébe meríti.
Annak a fagy tüstént minden tagjában elárad,
s lelke az árnyakhoz búsan, keseregve lesurran.

Lakatos István fordítása

ISMERETLEN KÖLTŐK

EGY PARASZT REGGELE

(Részlet)

(IAM NOX HIBERNAS BIS QUINQUE PEREGERAT HORAS)

Kétszer öt óra haladt immár el a télszaki éjből,
és a vigyázó szárnyas előre jelezte a hajnalt.
Ekkor Symilus, egy kicsi föld gazdája, szorongva,
hogy sanyarú böjtöt hoz majd számára az új nap:
lassacskán fölkecmereg a silány heverőről,
s nyugtalanul tapogat keze széjjel a lusta homályban
a tűzhely fele, s ujja megég, ez jelzi, hogy ott jár.
Csöppnyi üszök van már csak, a láng fölfalta a tuskót,
és a hunyorgó, rőt parazsat hamu fődte be szürkén.
Ő mélyen meggörnyed, kis mécsét odadugja,
tűvel előpiszkálja a száraz kócbetet, aztán
sűrű fűjkálással a lanyha tüzet fölifieszti.

Végre megéled a fény, és visszavonúl a sötétség.
Majd ernyős tenyerével a szélről védi a lángot
s az ajtó reteszét elhúzza kinyitja a kamrát:
hús földjére leöntve maroknyi halom gabonája.
Ebből mer valamennyit, amennyit a mérce mutat, mely
kétszer nyolc font súllyal van terhelve előre.
Aztán megy s odaáll a malom mellé s a parányi
deszkácskára, mit ily célból ékeltek a falba,
ráteszi hű mécsét. Akkor karját a ruhától
megszabadítja, bozontos bőrt kanyarít derekára,
s a köveket, garatot csücskével rendre lesöpri.
Majd kezeit szólítja dologra, megosztva a munkát:
jobbja feszül neki, balja segíti csupán; amaz egyre
kergeti körbe a nagy kereket s gyorsítja futását,
(sűrűn csapja a kő, megzúzva csorog le a gabna),
közben fáradt nővérét felváltja a bal kéz,

és így kölcsönösen... S rágyújt paraszti dalokra,
s a nyers énekszótól könnyűl fáradozása.

Majd Scybalesnek kurjant, nincs más támasza senki:
Afrika lánya, egész külalakja tanúskodik erről:
gyapjas-göndör haj, duzzadt száj, mély-feketés bőr,
széles mell, lógó emlők, keskeny hasi tájék,
vékony lábszárok, tetemes-nagy talpak a lábon.
Néki parancsol hát, hogy dobjon fát a parázsra,
s rakjon a lángra vizet, hogy kissé fölmelegedjék.

Csorba Győző fordítása

A KOCSMÁROSNÉ

(COPA SYRISCA, CAPUT GRAECA REDIMITA MITELLA)

Szír kocsmárosné – görögös kendő köti kontyát –
bronztestét ügyesen rázza, ha csördül a dob,
bortól féktelenül táncol füstös fogadóban,
míg könnyökét veri egy tompa, rekedt fuvola:

„Hőségtől, portól tikkadtan jobb, ha továbbbmég?
Itt lepihenhetnél, vár eleven füves ágy.
Várnak rád kelyhek, meritők, rózsák, furulyák, lant,
s nádból font lugas, ó! árnyat adó, hűvös is.
Hangzik a pásztorsíp, úgy, mint barlangnak ölében,
árkád földön – olyan édes dalt csacsog épp!
Íme, a karcos bor; nemrég szurkolt, lepecsételt
hordóból, s hozzá locska patak vize is.
Íme, virágkoszorúk: bíbor rózsával a sárga
összevegyül szorosan – Attika módja szerint,
Íme, fehér lilium: Achelois a szúzi folyóból
áldozván vitt el font kosarában illet.
Várnak sajtocskák – melyeket kicsi háncsszita szárít,
vár viaszoshéjú szilva, sok őszi gyümölcs,
vajpuha gesztenye vár, édesre pirulva az almák,
és haragoszölden függ az uborka kacsán,

Íme, a véres eper, s szívós indán ime, szőlő,
vár takaros Ceres itt, vár Amor és a »Duhaj«.
Kunyhónk őrének sarló csak a fegyvere, fából,
s roppant »fegyverrel« meg soha sem fenyeget...
Erre, bakancsos! lásd, izzad fáradt csacsikád már,
jaj, ne gyötörd: a szívem él-hal ilyen csacsikért!
Most a bozót csendjét dallal telezengik a tücskök,
most bizony árnyékban hűsöl a zöldhasu gyík.
Hogyha eszed van, dőlj le, igyad ki a nyári borocskát –
kristályserlegeket kérsz, vagy üvegpoharat?
Fáradt vagy? nosza itt, venyigék árnyába feküdj le,
és súlyos fejedet fonja be rózsza-füzér.
Ékesen így kóstold serdült lánykának az ajkát,
vesszen a fintorgó gőgös, az ál-szigorú!
Illatozó koszorúd hamvadnak tartogatod tán?
Hálátlan csontod fedje virággal a sír?”

„Bort ide, kockákat! vesszen, kit furdal a holnap!
Szól s lekaszál a halál: éljetez – itt jövök én!”

Kurcz Ágnes fordítása

SCYLLA PANASZA

(Részlet)

(ILLA EGO SUM, MINOS, SACRATO FOEDERE CONIUNX)

Én vagyok az, Minos, kit szent kötelék teneked szánt
hitvestársul, s most meghallgatsz – bár akaratlan.
Átúszom tarajos víz mély sodrát lekötözve?
Számptalan egyhangú napon át függök lekötözve?
Nem hiszem én, hogy más kín méltóbb lenne magamhoz:
ellenségnek eladtam a drága hazát, meg az ősi
isteneinket, bűz zsarnoknak, jaj, de gyanútlan!
Féltem ugyan, Minos, ez a bosszú végül utólér,
hogyha szövetségünk valahogy napfényre derül majd,
megteszik ezt, kiknek most dúlt falu városa tátong,
s kiknek a templomait cudarul tűzlángba vettem.

Hittem, győzni ha fogsz, inkább fordítja futását
vissza a csillag, mint te magad s szavaid, miután a
foglyod lettem. Jaj, leigáz mindent a gonoszság!
Téged imádtalak én, nyomorult, s nem az ősi hazámat?
Tégedet én? Ne csodáld, megcsalta az arcod a szívem:
„Rád néztem, s odalettem, a vágy eszemet kicserélte.”
Nem gondoltam: ilyen külsőtől ennyi bitangság
telhet – a szépséged lobogó csillagzatot ámit.
Kincsözön, élvezetek, gyönyörök soha rám se hatottak,
sem finomágu koráll, sem a könnyes kő: a borostyán,
sem gyönyörű testű nimfák bimbós tavaszukban,
úgy fellobbantam: nem féltem az isteneket sem.
„Mindeneket leigáz Amor” – és van-e, mit nem igáz le?

Nem csurgatnak már olajos myrrhát a fejemre,
tisztos tűzre se gyújt soha már a menyasszonyi fáklya,
asszír bíborral sem húzzák át nyoszolyámat.
Kár minden panaszért: engem közös édesanyánk sem
szán meg, a föld: „tetemem nem szórja be senki homokkal”
Mért nem hagytad hát, hogy a rabnők s ágyasaid közt
szolgáljak, s a cselédnek „lettem volna cseléde”,
sőt, feleségednek – mindegy már, hogy ki e boldog,
és a nehéz orsókról fontam volna le gypajút!
Öltél volna meg inkább, mint hadifoglyot a törvény!
„Fáradt testemből” már elfut az életerő is,
gyenge nyakam lekonyul, lassan fejem is lehanyatlik,
két márványkarom elsorvadt a szoros kötelekben.
Órjás víz-szörny és „iszonyú nagy tengeri cethal”
bukkan elő szaporán, roppant test, tátja a száját,
korbácsolja a kék habokat körülöttem a farka.

Lásd be az emberi sors kínját, lásd végre be, Minos!
Éppen elég bú-baj, sok kín tépázta ma Scyllát!
Vagy végzet zúdít jogosan rám ekkora romlást,
vagy véletlen, vagy méltán lakolok meg a bűnért –
mindezt elhiszem én inkább, mint hogy te okoztad.

Kurcz Ágnes fordítása

A PÁSZTOR BOLDOGSÁGA

(Részlet)

(O BONA PASTORIS, SI QUIS NON PAUPERIS USUM)

Ó, szép pásztori sors, ha szegénységet sose vet meg
bölcsen az ember, s nem kell szívének buja pompa,
és ami ezzel jár, nem próbált gond sem emésztí,
gyűlöletes keblekben amely fösvény sziveket mar:
hogya az Attalusok kincsén vett gyapju nem ázott
asszír bíborban kétszer, s pompázva aranylón
kapzsi szivet nem bánt sem a díszes mennyezetű ház.
sem falfestmény éke, s a drágakövek ragyogása
sem kínál örömet, s fényűző üdvre se szolgál
Alco serlege és a boëthusi érc, ha az indus
tengeri gyöngyragyló se becses – hanem egyszerű szívvel
gyakran békésen puha pázsiton elheverészik,
hogya virágzik a rét, s friss fű zöld színre befesti,
s tarka színű a mező, mivel itt van a drága tavasz már:
és míg nádsípján jó kedvvel csendül a dallam,
távol irigységtől, büntől míg éli világát,
önmaga gazdája, s viruló fiatal venyigéjű
tmolusi lomb szőlőlevelek leplébe takarja;
tejjel harmatozó kecskének örül, s a bereknek,
dúsölű drága Palesnak, a hús barlangnak, ahonnan
mindig csörgedező források friss vize ömlik.

Ó, ki is élhet a vágya szerint szebben, derübben,
mint aki tiszta szívű, egyenes, jó messze kerülve
kapzsi vagyont sem lát, s fájdalmas háborukat sem?
Nem remeg az nagy gályák gyászos vad rohamától,
és hogy zsákmánnyal megtöltse az égi lakóknak
templomait, vagy hogy túllépjen a földje határán,
nem száll harcba ezért dühös ellenségre rohanva.
Istent nem művész formáz neki, görbe kacor csak,
s szent ligetet tisztel, nem kell panchaiai tömjén,
van neki réti füvek sokszínű virága helyette.
Kedves a látgy nyugalom neki, és rá tiszta öröm vár,

mentes az apró gondoktól: nem másra törekszik,
minden vágya csupán, egyetlen gondja szívének
az, hogy bármivel él, nyugalomban teljen a napja,
és ha elernyed a teste, a kellemes álom üdítse.
Ó, nyáj, ó, Pánok, s ó, Tempé, legkiesebb völgy,
nimfák szent helye, melyet a jámbor pásztorok illőn
tisztelnek, mint egykor tette az ascrai költő,
s gondtalanul, csendes lélekkel múlik el éltük!

Szabó Kálmán fordítása

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

AZ EPODUSOKBÓL

A FALUSI ÉLET DICSÉRETE
(BEATUS ILLE, QUI PROCUL NEGOTIIS)

„De boldog az, ki gondjainktól távol él,
s akár az ősök hajdanán,
apái földjét szántogatja ökrivel
s hírből sem ismer uzsorát:
vad kürtszó nem riasztja, mint a katonát,
tenger mérgétől nem vacog,
a fórumot kerüli és a nagykutyák
kevély előszobáit is.
Hanem szőlőskertjében kamasz venyigét
sugár nyárfákkal házасít,
vagy nézdegéli kósza, bőgő barmai
csordáit rejtek völgy zugán,
avagy kacorral nyesve meddő gallyakat,
helyettük boldogabbat ojt,
vagy sajtolt mézét gyűjti szép kannáiba
s megnyirja gyöngye juhait;
s ha az ősz a táj fölé emelte már szelid
almákkal ékes homlokát,
mily boldogan szedi le izes és nemes
körtéit s bibor fürtjeit,
hogyan néked adja, ó Priapus, és neked,
Silvanus, mezsgyék tútora.
Nyujtózhatnak kedvére a vén tölgy alatt
s puha-rugalmas pázsiton;
közben a víz magas partok közt csusszan el,
erdőben madár panaszol,
csobog a hab, s együtt zizeg a lomb vele,
idézve könnyű álmokat.

Mikor pedig a dörgő Juppiter tele
havat meg záport gyűjt reánk,
ő vetett töröknek szoritja a dühös
vaddisznókat kutyáival,
vagy ritka hálót könnyű ágason feszít
falánk rigók elé cselül,
és kellemes jutalmaként hurokkal ejt
félénk nyulat, vándor darut.
Ki ne feledné ennyi sok minden között
a szerelem rossz gondjait?
Hát még ha otthon édes kis pulyái közt
sűrög szemérmes asszonya,
mint a szabin nő vagy a dolgos appuli
napbarnította hitvese,
s szent tűzhelyét száraz gyújtóval rakja meg,
ha fáradt férje közelit,
vidám tehénkét zárva a sövény mögé,
megduzzadt tőgyét megfeji,
s az édes hordóból újbort csapolva csap
nem pénzen-vásált lakomát!
Nem izlenék úgy nékem sem az osztriga,
sem a lazac, sem a sügér,
ha tengerünkre hajtana a keleti
habokon csattogó vihar,
s az afrikai gyöngytyúk s jön császármadár
nem szállna le hasamba több
zamattal, mint a fák kövérebb ágain
frissen szedett olajbogyó
s a mályva, mely a testi kórra ir, s a rét
szerelmese, a sóskafü,
vagy Terminusnak áldozott báránka, vagy
ordas-sebzette gödölye.
Ily lakoma közt látni kedves a haza
igyekvő gömbölyü juhok –
látni a lankatag nyakú, bús ökröket,
mint húznak felfordult ekét –,
s a vacsorázó szolgálkat, dús ház raját,
s körül a fénylő szobrokat.”

Igyen szavalván Alfius, az uzsorás,
– féllábbal szinte gazda már –
behajtja pénzét tizenötre egy vasig,
és elsején – „kihelyezi”.

Kardos László fordítása

A RÓMAI NÉPHEZ

(QUO, QUO SCELESTI RUITIS? AUT CUR DEXTERIS)

Hová rohantok, bűnösök, hová? S miért
ránt újra kardot jobbotok?
Kevés talán a vér, mely szárazon-vizen
latin erekből szétömölt?
Nem fölperzselni kél ma Róma a kaján
Carthago döllyfös tornyait,
sem büszke brittet láncra verve hajtani
a Via Sacrán lefelé,
hanem – valóra váltva parthus álmokat –
önnön városát irtani.
Oroszlán, farkas nem tesz ilyet, mert ha öl,
csak más vadak faját öli.
Vak téboly ragad titeket? Felsőbb erő?
Vagy büntudat? Feleljetek!

Hallgatnak, és az arcuk mint a fal, fehér,
megrendült agyuk zsibbadoz.
Bizony! setét sors kergeti a rómain,
testvérgyilkosság iszonya:
ártatlan Remus vére hullt a földre itt,
s az unokákon átok ül.

Kardos László fordítása

A KÉJELGŐ VÉNASSZONY ELLEN
(QUID TIBI VIS, MULIER NIGRIS DIGNISSIMA BARRIS)

Legfeketébb elefánt méltó szeretője, mivégre
sok leveled meg a drága ajándék?
Nem vagyok én telivér fiatal, s nem tompa az orrom,
érzem, akár a kutyák a vadat, hogy
bűzlik rút polipod, hogy sörtés hónod alól vén
kecskebak ördögi illata döfköd;
s phű, hogy dől a veríték, szálldos a szörnyü büdösség
ráncteli tagjaidon, mikor immár
kézben a bunkó, megvan! s tömnéd fújva magadba
s mállik a nedves krétapor és a
vén krokodil ganájával mázolt arc színe: bakzol
törve az ágyat, az ég felé rúgva.

S még engem vádolsz és köpködsz vad szavakat rám:
„Inachiánál lám sose lankadsz,
őt ugye egy éjjel háromszor meg tudod ..., engem –
egyszer. A Lesbia veszne, ki téged,
rongyot, nekem ajánlott, ó, akinek bika kéne!
S erre kidobtam a cosi Amyntast –
győztes vesseje testében jobban gyökeredzett,
mint fiatal fa kemény hegyi földben!
Szólj te, ki kapta a kétszer festett tyrusi posztót?
Persze te kaptad! Azért, hogy e földön
egy lakomázónak se legyen szeretőbb szívü nője,
mint neked én, csupa szív, csupa féltés!
Én nyomorult, futsz tőlem, mintha a birka a farkas
s kecske oroszlán torka elől fut!”

Orbán Ottó fordítása

RÉMÜLET ÉS LÁTOMÁS

(ALTERA IAM TERITUR BELLIS CIVILIBUS AETAS)

Második öltönket nyüvi polgárháboru immár,
római kéztől omlik össze Róma is.
Róma, melyet szomszéd marsus nem bírt leteperni,
sem félelmes Porsenna etruszk hadai,
s Capua versengő dühe sem, sem a Spartacus ökle
s a forradalmas allobrox, a hitszegő,
sem Germánia kékszemű, vad fia nem zabolázott,
se Hannibal, kire a szülék átka hull,
romlott vérü korunk, mi magunk döntjük meg a Várost,
és földünkön megint vadállat ver tanyát.
Győztes barbár talpa tiporja az üszköt, az utcán
csengő patával csattog át az új lovas,
s Romulusunk csontját (sose lásd meg!) e cenk hajigálja,
a csontot, melyet most a szél s a nap se ér.
S jaj, mi segít iszonyú bajainkon – kérdezitek mind,
s ha mind nem is, a jobb rész kérdi, biztosan.

Senki se mondhat bölcsebbet: mint Phocaea népe
kivándorolt, átkokkal kötve meg magát,
s földet, templomot, isteneket, mindent odahagyva
rabló ordasnak, vaddisznónak, – úgy mi is
induljunk, hova lábunk visz, hova tengeren át hív
a Notus vagy a féktelen-vad Africus.
Tetszik a terv? Van jobb? Nincs? Akkor mért nem igyekszünk
gályára szállni, hogyha kedvez jósjelünk?
S esküdjünk: haza nem térünk, míg sziklakoloncok
a tengermélyből fel nem szállnak súlytalan –
s nem fordul soha Róma felé a vitorla hajónkon.
míg a Matinus ormát nem mossa a Pó,
míg csak nem tör elő a habokra nagy Appenninus,
s fantasztikus vágy össze nem hajt idegen
állati fajtákat, hogy a tigris tőrje a szarvast,
s a kánya bűgő párja vadgalamb legyen,
s vörheny oroszántól ne remegjen a pusztá gulyája,
s a sós tengert kedvelje könnyü kecskebak.

Esküvel-átokkal mind vágjuk el a hazatérés
csábító-édes útjait s mindannyian
induljunk, legalábbis a jobbak: a tompa, a gyáva
csak nyomja itt elátkozott vackát tovább.
Aki erős, aki mer, ne szepegjen az asszonyi módra,
az etruszk partok mentén szálljon – szálljatok!

Dús szigetek, boldog ligetek, buja rét füve vár ránk,
vár ránk a körbe ringó roppant óceán,
évenként szántatlan is adja a róna a búzát,
s a szőlőtő nyestetlen is váltig virul.
Meg nem csal soha, gazdagon újul a zöld olajág ott,
s fekete füge disze csügg a fügefán,
csurran az odvas tölgyön a méz, a hegyek magasáról
csörgő bokával friss patak szökell alá.
Hívni se kell, sajtárhoz igyekszik a kecske magától,
duzzadó tőgygel tér a vidám nyáj haza;
a juhakol körül éjszaka ott nem mordul a medve,
és kígyóktól se puffadoz a televény.
Nincs az a csillagzat, melynek heve nyáját aszalna,
és nincs ragály, mely dúlna ott a marha közt.
Mást is bámul a boldog szem: soha záporos Eurus
vetést le nem borotvál bő esőivel,
s forró rög kebelén soha ott ki nem ég a kövér mag,
kimér az ég királya napfényt és vizet.
Arra az Argó gyors evezői se jártak eddig,
s a szemérmetlen colchisi nő lába se;
sidoni bárka se fordított soha arra vitorlát,
Ulixes sokat próbált matróz-népe sem.
Juppiter egy jámbor szivü népnek szánta e partot,
mikor rézzel szennyezte szép aranykorát;
réz, azután vas zordította a századokat – csak
a jámbor éli ezt túl –, hogyha hisz nekem.

Kardos László fordítása

A SZATÍRÁKBÓL

A BOLDOG ÉLET TITKA

(QUI FIT, MAECENAS, UT NEMO, QUAM SIBI SORTEM)

Hogy van, Maecenas, hogy az ember meg nem elégszik sorsával, mit a véletlen juttat neki, vagy mit önszántából vállal, s mind dicséri a másét?

„Ó, boldog kalmárok!” – mondja az évei súlyát s fáradozás-megtörte inát vonszolva a zsoldos. Ámde a kalmár, míg vad szél hajigálja hajóját: „Jobb a vitézélet! – szól. – S mért ne? Ha harcba rohannak, víg diadalt vagy gyors véget hoz egy óra futása.” Az, ki tudós jogban s törvényben, ahogy jön az ügyfél s zörget, bár a kakas sem szólt – a parasztot irigyli. Ez, hogy falvából városba citálja a bíró, azt kiabálja, csupán csak a városi ember a boldog. Annyi ilyen példát tudok, elfáradna idézni egy Fabius-szerű nagy locsogó is.

Nos, de figyeld – nem tartalak fel –, mi a lényeg. Gondold el, ha egy isten: „Jó, legyen úgy, ahogy óhajtjátok – szólna. – Te zsoldos, kalmár léssz; te paraszt léssz, jogtudor. Így ti azokkal és ti ezekkel sorsotokat kicserélhetitek. Nos? Mért álltok?” Nem kell, hogy az alkalom itt van, a jobb sors! Hogy lehet az, hogy képét fel nem fújja haraggal Juppiter, és méltán nem igéri meg: oly puhaszívű nem lesz többet, hogy füle meghallgassa a kérést?! Ám, hogy a tárgyon mégse csak így élcelve szaladjunk végig (bár az igazságot mért is ne nevetve mondjuk meg, hisz a nyájas mesterek is süteménnyel édesgetve tanítják ábécére a kölyköt?) – félre a tréfával, szóljunk most már komolyabban.

Az, ki rögs földjét forgatja kemény vasekével, fondor csapláros, zsoldos, s a hajós, ki merészen

kóborol át minden vizeken, mind-mind csak azért tűr
fáradtságot, hogy biztos rév várja, ha vén lesz,
s mint mondják, legyen akkor majd aprítani a tejbe.
Mint a kicsiny s nagyszorgalmú hangyácska (az ismert
példa szerint) szájjal vonszol mindent, amit elbír,
hogy halmához rakja; okos, készül a jövőre,
és ha az év a Vizöntőnél téllé komorul már,
nem csúszik-mászik többé, azt éli, mit addig
bölcsen megszerzett. Te viszont?! Lángolhat a hőség,
űződ a hasznot; tél, tenger, tűzvész vagy a kardvas,
fel nem tart egyik is, csak más dúsabb ne lehessen.

Oly nagy öröm roppant halmát az aranynak, ezüstnek
mindentől rettegve titokban a földbe leásnod?
„Jaj, ha kikezded, egy olcsó krajcár sem marad abból.”
És?! Mi a jó gyűjtött kincshalmodban? Nem ez éppen?
Százszor ezer vékányi buzát csépelhet a szérűd,
akkor sem tölthetsz többet, mint én, a hasadba.
S bár kenyeres-zsáktól görnyedj a piacra menesztett
rabszolgák közt, mégsem bírsz többet befogadni,
mint aki nem visz semmit. Mondd, számít valamit, hogy
száz vagy ezer jugerum szántód van, hogyha határt szab
úgyis a Természet? „Kéj nagy halmazba benyúlni!”
Ám ha kevésből is vehetünk éppannyit, ugyan mért
kell magtáraidat kosarunknál többre becsülnöd?
Mintha, mikor csak egy urna- vagy egy cyathusnyi vizecske
kellene, így szólnál: „Inkább órjási folyamból,
mint egy ilyen kis erecskéből meritem ki.” Nos, így van,
hogy ki a bőségből többet kíván a jogosnál,
partostul lesodorja a zúgó Aufidus árja.
Míg ki csak annyicskát vár, mint szükséges, iszaptól
nem zavaros vize, hogyha merít, s a habokba se fullad.

Csakhogy a legtöbb ember, kapzsi reménye megejtén,
így szól: „Ez sem elég! Ki-ki annyi, amennyije van.” Mit
van tennünk vele? Hagyd, éljen nyomorultul, amíg csak
úgy tetszik neki. Azt mondják, az athéni, ki gazdag
s fősvény volt, a világ rosszallására legyintve

így szólt: „Nyelvét ölti a nép rám; én meg a pénzzel
telt ládákra tekintve magamnak tapsolok otthon.”
Szomjan kapdos a szájától osonó viz után hát
Tantalus... ej! Te nevetsz? A nevet kicserélve, azonnal
rólad szól a mesém: száz helyről egybeharácsolt
zsákjaidon hálsz tátott szájjal, s mint ami szent, úgy
kell kímélned, akár festett képekbe gyönyörködj!

Elfeleded, mire szolgál és mért hasznos a pénzmag;
húst, kenyeret s kupa bort vásárol az ember a pénzen,
s miknek az emberi természet megsínyli hiányát.
Vagy virrasztani félsztől félholtan, citerázni
folyton a gaz tolvajtól, tűzvésztől, no meg attól,
hogy szolgál kirabol vagy megszökik, ez gyönyörűség?
Én csak szűkölködjem mindig eféle javakban!
Hogyha, hidegrázás lelvén ki, beteg lesz a tested,
vagy más kórság ver le az ágyra, ki lesz, aki ott ül
melletted, borogat s orvost hív, hogy felerősödj,
s visszaadassál gyermeknek, szerető rokonoknak?
Sem feleséged, sem fiad épséged nem akarja,
gyűlöl a szomszéd, és ki csak ismer, mind, fiu és lány.
Tán csoda, míg a szivednek előbbrevaló a vagyon, ha
másnak utolsó gondja szeretni, ki rá sose szolgálsz?
Vagy, ha rokonságod vonzalmát, mert hiszen ingyen
kaptad a természettől, tartani, óvni igyekszel,
az csak balga idővesztés, mint hogyha számmal
– fékre tanítva – a Mars Mezején futtatni akarnál?

Szabj a vagyonszerzésbe határt! S ahogyan vagyonod nő,
egyre kevésbé félj a szegénységtől, sose gürcölj
már, amikor megvan, mire csak vágytál, nehogy úgy járj,
mint az az Ummidius. Nem túl hosszú mese: gazdag
volt, vékával mérte a pénzt, ám annyira fősvény,
hogy szolgálja se járt toprongyosabban, egészen
végső percéig: folyton remegett, hogy a szükség
ránehezül majd; s bárdal kettévágta a bátor
felszabadított nő, legjobbja a Tyndaridáknak.

„Mit javasolsz? Úgy éljek hát, mint Naevius él, vagy mint Nomentanus?” – Tessék! Csupa végleteket tudsz szembeszögezni csak egymással? Megítélem a fősvényt, ez szent. Ám szélhámos s rongyember se legyél, mert van Tanais s a Visellus apósa között fokozat még. Van mértéke a dolgoknak, s a határok is állnak, melyeken innen s túl helyesen cselekedni sosem bírsz! S most, hol elindultunk, oda térjünk vissza: az ember, mert fősvény, a saját sorsát csak szidja, dicsérvén minden mást; sorvad, ha a más kecskéje dagadtabb tőggyl jár, és nem veti össze sorát a szegények nagy seregével: épp ezt és azt vágyja lefőzni. Míg törtet, mindig az szúrja szemét, aki dúsabb – mint, ha a színből gyors-pata-vonta kocsin kiröpült, azt űzi a hajtó, ráfekvén, aki őt megelőzte, s azt, akit elhagy, megveti, úgyis hátramaradt már. Innét van, hogy olyant, aki úgy érezze, hogy élte boldog, s eltöltvén idejét úgy menjen el innen, mint eltelt vendég, oly ritkán lel csak az ember. Ámde elég! Egy szót sem szólok már, nehogy azt hidd: tán a csipás Crispinus könyvtárát kiraboltam.

Horváth István Károly fordítása

A BRUNDISIUMI ÚT

(EGRESSUM MAGNA ME ACCEPIT ARICIA ROMA)

Fenséges Rómát elhagyva, Aricia várt rám egyszerű szállással. Társam volt Heliodorus rhetor, messze a legbölcsebb minden görögök közt. Majd Forum Appiumot láttuk, sokféle hajóssal s rossz kocsmárossal. Nagy lustán, egynapi útát két nap tettünk: Appia nem fárasztja a lustát. Itten a víztől, mely borzasztó volt, hadilábon álltam a gyomrommal, várván nem nagy nyugalommal, míg vacsoráztak a társaim. Indult már a sötét éj hogy fent égi jegyét, lent árnyait öltse magára,

itt a hajósok a szolgálknak kiabáltak, azok meg vissza ezeknek: „Idébb hajts!” – „Háromszázzal is elmész!” – „Hó, ez elég!” Míg a pénzt beszedik, s megkötvé az öszvér, eltelik egy jó óra. Gonosz szunyogok, tavi békák tartják távol az álmod, amíg távol szeretőről zengedezik versenyt sok bortól kába hajós meg utas. Végül a megfáradt utazó is aludni kezd. Öszvérét fűre bocsátja a lomha hajós, és kőhöz kötve kötőfékét, horkol leheverve. Feljött már a nap is, mire meglátjuk, hogy a vízen veszteglünk. Egy mérges utas kiugorva hajósoknak s öszvérnek fűzvezzővel páholja fejét és hátulját. Tíz óra körül végtére kiszállunk, szánk s kezeink mossuk, Feronia, hűs patakodban. Reggelizünk, s még háromezer lépésnyire mászunk, míg ragyogó-falu, kőre rakott Anxurhoz elérünk. Maecenast ide várjuk most, vele lesz a kiváló Cocceius; követekként jöttek fontos ügyekben, megbékíteni két elfordult régi barátot.

Míg én itt hurutos, fájó szemeimre sötét írt kentem, aközben Maecenas megjött, vele együtt Cocceius s Capito Fonteius, férfi a talpán és Antoniusunknak nincs jobb híve a földön. Fundit s Aufidius Luscus praetort vele vígan otthagytuk, mosolyogva az esztelen és hiu írnek széntartó tálján s bíbor csíkos tunicáján. Elfáradtunk mind. Mamurrák városa várt ránk, itt szállást Murena adott, Capito eleséget.

Másnap sokkal kellemesebb nap várt, mivel addig Vergilius, Varius meg Plotius összefutottak mind Sinuessában: lelkek, kiknél ragyogóbbat nem hord föld, s nálam jobb hívük nincs e világon. Mily ölelések voltak, mekkora volt a vidámság! Míg eszem ép, tudom én: nincs oly kincs, mint a barátság! Kis majorocska adott hajlékot Campaniának hídjánál, és gazdáink, ami járt: tűzifát, sót.

Majd Capuában az öszvérek terhük levetették,
Maecenas játszott, én s Vergilius lepihentünk,
merthogy a labdázást nem bírja a rossz-szemű, -gyomrú.

Aztán Cocceius gazdag villája fogad be
caudinus kocsmáknál. Múzsá, dalold ki, hogyan ment
pukkancs Messius és a bohóc Sarmentus ököltre,
és milyen ősoktól született ez a két perelő fél.
Messius apja a hírhedt oscus törzs ivadéka,
asszony nál rabszolga a másik. Ilyen születésű
volt ez a két küzdő. Sarmentus kezdi: „Olyan vagy,
mint egy vadló, azt mondom!” Nevetünk, de felel már
Messius: „Állok elé – s megrázza fejét –, hova lennél,
hogyha a szarvad még mindig megvolna, hiszen még
csonkán is fenyegetsz?” – Mert annak visszataszító
sebhely csúfította bozót-boritott feje bőrét.
És tréfált, hogy tán Campania kórja gyötörte?
S kérte, ugyan már járja nekünk el a pásztori táncot
Cyclopsként, nem kell tragikus maszk, sem saru hozzá.
Sok szót mondott erre Cicirrus: odadta-e láncát
Lárjainak fogadalma szerint, s úrnője jogát nem
kisebbíti, hogy írnokként szolgál neki? Végül
mért menekült el egy ízbe, hiszen bizonyára elég egy
font liszt is napjába ilyen kiaszott, kicsi testnek!
Kellemesen telt hát az idő, míg megvacsoráztunk.

Már Beneventumnak tartottunk mind, hol a szorgos
gazda, soványka rigóit megforgatva a tűzben,
majd odaég maga is, mert fölcsap a láng a kivénült
konyha falán, s már kezdi a ház fedelét nyalogatni.
Láttad volna, az éhes sok vendég meg a szolgálak
hogy mentek mind oltani, féltve az ennivalókat!

Itt már kezdte nekem mutogatni Apulia ismert
nagy hegyeit, melyekre hevét az Atabulus ontja,
és melyeket sose mászunk meg, ha trivicumi házban
mind meg nem pihenünk. Itt füst volt, könnyre fakasztó,
mert nedves gallyal s lombbal volt tömve a kályha.

Itt én ostoba módon egészen az éj közepéig
vártam a hűtlen lányt. De az alvás végül elűzi
hő szerelemvágyam, miután ocsmány jelenéssel
szennyezik álmaim éji ruhámat, s domboru gyomrom.

Ennek utána huszonnégy mérföldet kocsikáztunk,
s megháltunk egy városban, melyet ki nem írok,
mégis akárki megismeri: itt pénzt kérnek az olcsó
vízért, ám a kenyér szebb, mint bármerre e tájon,
úgyhogy a gondos utas vállán visz az útra belőle.
Canusiumban rossz a kenyér, kavicsos; vize sincs több
ennek a helységnek, mit emelt az erős Diomedes,
Síró társaitól Varius búsan bucsuzott el.

Jól elfáradtunk Rubiig, mert hosszú utunk volt,
még az eső is esett és elrontotta az utat.
Majd az idő jobb lett, de az út rosszabb, míg elértünk
halban gazdag Bariumig, hol a lymphaharaggal
épült Gnatia volt nevetésünk tárgya ezúttal,
mert meg akartak győzni, hogy itt láng nélkül is ég a
tömjén egy szentelt küszöbön. Ha Apella zsidó ezt
elhiszi – én tudom azt, hogy az istenek élete vídám,
és ha a természet csudadolgot művel e földön,
azt nem az istenek adják tág mennybéli lakukból.
Brundisiummal vége az útunknak s e levélnek.

Bede Anna fordítása

A FECSEGŐ

(IBAM FORTE VIA SACRA, SICUT MEUS EST MOS)

Épp ballagtam a Szent Úton, s – ez már a szokásom:
mit tudom én, mibe – ötleteimbe merültem egészen.
Hát egy alak (csak névről ismertem), nekem ugrik,
kapja, kezét ráz, „Hogy s mint – mondja –, te kincs, te cukor te!”
– „Mostanság finoman – felelem –, neked is csupa jókat!”
Majd, hogy csatlakozik, rákoppintok: „Mit akarsz még?”
– „Tudhatnád – így szól –, művelt ember vagyok!” „Annál

többre becsüllek!” – Szörnyen igyekszem, hogy szabaduljak,
 gyorsítok, megtorpanok olykor, a szolgagyereknek
 sügök néhány szót a fülébe, s egész a bokámig
 ellep az izzadság. – „Bolanus, irigylem a forró
 véredet!” – ezt sziszegem halkán, míg ő locsog össze-
 vissza, dicséri az utcákat, várost. Mikor erre
 sem felelek, rám szól: „Szörnyen vágysz már szabadulni!
 Rég figyelem, de hiába kapálódzol, nem eresztlek:
 minden utadra veled tartok ma!” – „Fölösleges annyit
 fáradnod; beteget vizitálok, akit te nem ismersz,
 fekszik, messzire, túl a folyón, Caesar ligeténél!”
 – „Nincs dolgom, rest sem vagyok: elmegyek én veled addig!”
 Kis füleim lekonyítom, akárcsak a bús csacsi szokta,
 hogyha keményebb súlyt raknak rá. – Ő nekilendül:
 – „Hogyha tudod, ki vagyok, Viscusnál meg Variusnál
 többre becsülsz majd! Mert több sort, mint én, ki tud írni?
 Hát sebesebben? Ilyen lágyan ki riszálja a testét?
 Pláne ha énekelek: maga Hermogenes irigyelhet!”
 Itt helye volt, hogy félbeszakítsam – „Anyád, rokonod van?
 Más, akinek még fontos az épséged?” – „Bizony egy sincs!
 Sírba temettem mind!” – „Jaj, a boldogok! Én jövök akkor!
 Végezz: lám ez a bús sors vár; amikor kicsi voltam,
 már a szabin banya rám olvasta, kirázva az üstből:
 »Ezt se gonosz méreg, nem is ádáz kard viszi sírba,
 nem – nem a rest köszvény, se derékfájás, se keheesség:
 egy szószátyár veszti el őt – a sokat papolóktól
 óvja magát, ha elérte a kort, és él az eszével!«”

Közben a Vesta elé érünk, tíz óra is elmúlt,
 s őt megidézte egy ügyben a törvényszék; kezes állt jót
 érte, s a pört elveszti, ha nem jelenik meg időben.
 – „Hogyha szeretsz – így kezdi –, segítsz egy percre!” – „Szakadjak
 meg, ha kibírom az ácsorgást s a magánjogot értem!
 És sietek; mondtam: hova!” – Ő: – „Habozom, mit csináljak?
 Téged hagyjalak itt, vagy a pört?” – „Nosza, engem!” – „Azért se!”
 S indul máris előre. Nehéz vele küzdeni, győzött;
 hát követem, megadón. – „Maecenas meg te, hogy álltok?”
 – Kérdi. – „Kevés embert kedvel; nagyon óvatos elme!”

– „Senki se fogta ki úgy a szerencsét, mint te. Kiváló támaszt kapsz, aki tud kontrázni neked, ha kezemre játszod a jóembert! – Itt pusztuljak, ha a többit nem túrod ki, de mind!” – „Nem úgy élünk ott, ahogy azt te képzeled! Annál tisztább ház nincs, ott az eféle aljasság idegen! Sosem árt nekem az se, ha mondom, hogy van más, jobbmódu, tanultabb. Mindegyikünknek jut helye ott!” – „Ne beszélj, hihetetlen!” – „Márpedig így van!” – „Annál jobban vágyom, hogy mellette lehessenek, mint bennfentesek!” – „Hát csak akard: amilyen remek ember vagy, kivivod. Mert meg lehet ám őt nyerni – azért nem oly könnyű az elébe-jutás eleinte.” – „Na, bízd rám! egy kis borraivaló a cselédségnek; – ma kizárnak? Még nem esem kétségbe. Kivárom a percet: az utcán meglesem és hazakísérem! Mit sem kap az ember nagy harc nélkül az élettől!”

Hát közben az én jó Fuscus Aristiusom terem ott, aki őt is ugyancsak jól ismerte. Megállunk. – „Nos, honnét – hova?” – kérdi, s megfelel. Én kezdem köpenyét rángatni, a karját csípem: semmi hatás; – szememet forgatva keményen integetek, csak megszabadítson már! – somolyogva adja kajánul az ártatlant, hogy forr az epém is. – „Említetted, igaz, hogy akarsz még, mit tudom én, mit mondani négy szemközt!” – „Emlékszem, hogyan; de jobbkor szólok róla: ma újhold van, szombat! Te ki mernél kötni a kurta zsidókkal?” – „Ugyan – mondom –, sose voltam vallásos!” – „Te: de én! Gyengébb lélek vagyok, egy a sok közül! Engedj meg; máskor csevegünk!”

Feketébb nap még sose virradt rám! Az a gaz lator elszelel, engem otthagya a pácban. Emezzel meg véletlenül ott jön szembe a fölperes. „Úgy!? Hova még – te piszok, te?!” – kiált rá torka szakadtából – s hozzám: „Ha szabadna tanúnak? ...” Nyújtom már a fülem. – Visz a törvényszékre; köröttünk vad zshivaj és nagy csődület. Így mentett meg Apollo.

Meller Péter fordítása

SZATÍRA ÉS ÉLET

(SUNT, QUIBUS IN SATURA VIDEAR NIMIS ACER ET ULTRA)

Vannak, akik szatiráim túl élesnek itélik,
s hogy túllőnek a célon. A másik rész pedig éppen
minden versem erőtlennek tartja, s hogy efélét
ezrével lehet írni naponta. Trebatusom, mondd,
mit tegyek? „Ülj csendben s nyughass!” Hogyhogy? Ne is írjak
többé verseket? „Úgy van!” Hát ez lenne a legjobb,
vesszek meg! Csakhogy nem bírok aludni. „Kinek mély
álom kell, háromszor szelje a vén Tiberist át
jól megkenve, s elázottan térjen nyugovóra.
Vagy ha olyan nagy vágy serkent az írásra, merészd
zengeni győzhetlen Caesarunk tetteit, és nagy
bére leszen munkádnak.”

Ah, édesapám! S ha erőim
cserbenhagynak? Dárdákkal borzas seregekről,
gallok benntört-dárda-ütötte sebére, a lóról
földre zuhant, vérző parthusról bárki nem írhat!
„Írhatnál mégis csak a bátorról, a derékről,
mint Scipióról bölcs Lucilius.” Ott leszek én, ha
eljön az alkalom. Ám Flaccus szava nem jut a Caesar
gondterhelt lelkéig, csak ha szerencse kíséri,
mert rosszkor simogatva rug: így mindenfele védett.
„Jobb pedig ez, mint Pantulabust, a bohócot, a korhely
Nomentanust marni kesernyés verssel, amelytől
retteg az is, kit meg sem sebzett még s gyülöl érte.”

Mit tehetek? Milonius ugrál, mint kit a mánor
kölöntött főbe, s kettőnek látja a lámpást.
Castor vágya a ló; s öklöz, ki e hattyutojásból
lett szintén. Valahány fő él, épp annyi ezer vágy
és ízlés. Én verslábakba szorítom a szókat,
mint Lucilius, olymódon, bár mindegyikünknel
jobb volt ő. Hűszívü barátai voltak a versek,
rájuk bízta a titkait, és ment rosszul avagy jól
sorsa, sosem keresett mást; és most, mint fogadalmi

képeken, úgy tárul föl verseiből az öregnek
élete. Őt követem hát én, Apulia sarja,
vagy Lucanus; az ősi Venusia dupla határán
szánt a paraszt ma is itt, mert rég, amidőn a szabellok
elmenekültek, a két harcos nép ellen e tájon
foglaltak földet, ne zuduljon a háboru, hogyha
ránk törnek, mindjárt Rómára.

S persze azért nem
támad senki fiára e toll önként, hüvelyébe
zárt kardként véd; gaz rablóktól nem fenyegetve
mért húznám ki? Ó, Juppiter, ég s föld atyja, királya,
minden ölő fegyvert a sarokban emésszen a rozsdá,
senki ne törjön rám, ki a békét vágyom. Azonban
bárki belém mar: „Menj te, ne nyúlj hozzám!” – rivalok rá,
sírni fog, és éneklük városszerte a hírest.
Cervius urnát emleget és törvényt, ha haragszik,
Canidiánk ellenségét méreggel ijeszti,
s bírsággal fenyeget Turius, ha ügyedben ítél majd.
Minden lény azzal rémít, miben – érzi – erős, ha
megdühödik, s ez a nagy természet rendje. Figyeld csak!
Farkas foggal, vad bika szarvval támad. Ugyan mért?
Belső ösztöne ez. S ha a züllött Scaeva kezére
bízod az éltes anyát, tisztos keze nem követ el bűnt:
farkas lábbal, ökör foggal nem támad. Az álnok
mézbe kevert bűnös bürök elviszi majd az anyókát.
S hogy röviden szóljak: várjon rám csendes öregkor,
vagy röpdösse körül a Halál fejem éjszínű szárnyán,
úr, koldus, Rómában, száműzetésben, ahogy majd
sorsom akarja: akármi lesz életem, írni fogok!

„Jaj,
gyermek! Félek, kurta lesz életed. Úri barátod
hűvösen elfordul.” Mért? Hogy Luciliusunknak
elsőnek volt mersze ilyenfaju verseket írni,
és levakarni a mázt, hol az arc kívül ragyogó-szép,
ámde alatta mocsok van, vajjon Laelius, és ki
Karthágó leigázásáról kapta nevét, mondd,

megbántódtak-e? Fájalták, ha Lupust s ha Metellust
 sértő gúnydalok árasztották el? Pedig ő a
 népre fejenként sort kerített, s éppúgy az urakra,
 mert az erényt kímélte csupán, s aki hű az erényhez!
 S hogyha a néptől messze magánházukba huzódtak,
 lám, az erényes Scipiades és Laelius, érett,
 bölcs fejfel, vele fölgyürkőzve-kacagva mulattak,
 míg ottkin a leves forrt. Bármilyen vagyok, noha rangom
 és a tehetségem kicsi tán Luciliuséhoz,
 mégis, az irigység is hirdeti majd akaratlan,
 hogy nagy urak közt éltem, s véljen könnyű falatnak,
 majd beletört fogá bánja!... hacsak nincsen kifogásod,
 bölcs tanítóm.

„Nem tudnék ellene szólni, de mégis:
 jó lesz, hogyha ügyelsz, s nem téveszted szem elől a
 szent törvényeket: úgy ügy-baj nem hull a nyakadba.
 Mert ki gyalázó dalt ír bárkire, arra bíróság
 és per vár.” Helyes is, ha gyalázatos! Ámde ha jót ír,
 mit Caesar ítélete is helyesel, s megugatja
 azt, aki rászolgált a szidásra, de ő maga tiszta?
 „Úgy a kacaj törvényt old, és te mehetsz haza békén.”

Horváth István Károly fordítása

A MEZEI ÉS VÁROSI EGÉR PÉLDÁZATA

(Részlet)

(O RUS, QUANDO EGO TE ADSPICIAM QUANDOQUE LICEBIT)

... ó, falu csöndje! Mikor térek haza újra? Mikor lesz
 újra szabad könyvek közt vagy szunnyadva, henyélve,
 boldogan, otthon, az élet gondját végre felednem?
 Ó, amikor föltálatják a babot s a salátát,
 házi szalonna meleg zsírával hintve, kövéren!
 Ó, esték, pompás vacsorák, míg én s az enyéim
 Lárom előtt lakomázunk, és sok csacska cselédem
 bő maradékkal táplálom! Vendégeim isznak
 annyi pohárral, ahánnyal tetszik, bármely italból,

nincs nálunk az ivásra bolond törvény: aki bírja,
jó nagyokat hörpint, s mértékkel iszik, kinek így jobb.

Megkezdődik a társalgás, nem nagy palotákról,
sem, hogy mint táncol Lepos – inkább azt feszegetjük
csak, mi nekünk fontos, s amit el nem dönteni káros.
Például, hogy pénz vagy erény, ami boldogít, és hogy
érdekből vagy megbecsülésből lesz-e barátság,
hogy mi a jónak a lényege, és jók közt mi a legjobb.
Ily társalgás közt mond Cervius olykor el egy-egy
régi regét. Ha Arellus dús kincsét irigyelné
bárki, de annak gondjaival nem számol, eképpen
szól:

„Egykor, mondják, a mezőn egy egerke fogadta
csöppnyi zugában városból jött régi barátját.
Szűkösen élt, amivel bírt, szépen megtakarítva,
ám vendégek iránt nagylelkű volt. Röviden hát:
nem sajnálta se borsóját, se hegyesszemű zabját,
szájában hordott szőlőt és hájmaradékok,
változatos lakomával akart kedvezni a vendég
étvágyának. Amaz kényeske fogával alig hogy
érintett valamit, míg a gazda ledúlva a szalmán
konkolyt s gazt rágcsált, minden jót csak neki hagyva.
Végül a városi szólt: „Mi öröm van benne, barátom,
ily meredek s erdős hegy hátán élni szegényen?
Nem kívánod az erdőket városra cserélni?
Rajta, barátom, higgy nekem, indulj! Mert e világon
senki a földilakók közt nem menekül meg a sorstól,
és a halál kicsit és nagyot egyként elvisz. Ezért hát,
míg tudsz, édesem, élj csak boldogan és örömök közt.
S el ne felejtse: mily kurta a lét.”

Meggyőzve e szókkal
végre a rétilakót, az vígan eredt ki lakából.
Mentek az úton ketten, hogy vacsoráig a város
nagy falát megjárhassák. Most ért fel az éj az
ég közepére, mikor lábuk gazdag palotába

lépett, hol bíbor bársonyszőnyeg ragyogott szép
 dús elefántcsontból faragott nyoszolyák tetején, s hol
 gazdag lagzi után tele voltak a nagy kosarak még
 jó maradékokkal. Miután bársony takaróra
 tette vidéki barátját, futkos a városi gazda,
 jól nekigyürkőzik, s ételt ételre cipel be.
 És mint szolga a gazdának, mielőtt odaadja,
 sorra megízlel előbb mindent, mit a másik elé tesz.
 Az vígan heverészve örül sorsfordulatának
 és minden jónak, mint vidám cimborá. Ám most
 feltáruznak az ajtószárnyak szörnyű robajjal,
 s ők felugornak a fekhelyről, futkosnak ijedten,
 s féltükben majd meghalnak, míg reng a magas ház
 szörnyű molossus ebek csaholásától. A vidéki
 most: »Nem kell ilyen élet! – szól -, élj boldogan! Engem
 erdőm s biztos odúm boldoggá tesz, ha szerény is.«»

Bede Anna fordítása

A CARMENEBŐL

MAECENASHOZ

(MAECENAS ATAVIS EDITE REGIBUS)

Maecenas, te dicső, régi királyi sarj,
 ó, nagy támaszom és hőn szeretett diszem!
 Vannak, kiknek öröm, hogyha Olympián
 port ver gyors fogatuk, s tűzkerekű kocsin

kört futván, a nemes pálma ragadja fel
 őket földeken úr isteneink közé:
 ez boldog, ha a nép ingadozó kegye
 verseng legmagasabb polcra emelni őt,

az meg, hogyha saját csűrbe seperheti
mit csak Libya dús szérűin összegyűjt.
Nem csábítod el azt még a nagy Attalus
kincsével se, kinek kedves az ősi föld

s szántás, hogy vigye őt myrtusi tengeren
– félénk szívű hajóst – cyprusi deszkaszál.
Míg Dél vad szele és Icarus árja küzd,
reszket, fél a hajós, otthoni csend után

vagyódik – de megint csak kijavítja tört
bárkáit: nyomorú sorsra tudatlanul.
Egyik nem veti meg Massicus óborát,
sem hogy jókora részt lopjon a napból el,

hol zöld cserje alatt nyújtva ki tagjait,
hol lassan csobogó szent patak oldalán.
Másiknak meg a zord tábor, a trombiták
s kürtök hangja, anyák átka: a háború

kedves. Hál a vadász jéghideg ég alatt,
s hogy gyöngéd feleség várja, eszébe sincs,
míg szarvas nyomain futnak a hű kutyák,
vagy hálói között marsusi kan dühöng.

Engem bölcs koponyák dísze, a zöld babér
istenné magasít; engem a hús berek,
Nymphák és Satyrok lenge, dalos kara
néptől elkülönít, s csendre amíg nem int

Euterpé sipomon, s míg Polyhymnia
nem tilt penditenem lesbosi lantomat,
és míg engem a vers papjaihoz sorolsz,
fennkölt homlokomat csillagokig vetem.

SESTIUSHOZ

(SOLVITUR ACRIS HIEMS GRATA VICE VERIS ET FAVONI)

Enged a tél a tavasz meg a langy szelek édes ostromának,
a gépek vízre tolják a hajókat,
már nem öröm a baromnak az ól, sem a tűz a földmivesnek,
s a rét se csillog fehér zúzmarában.

Táncra fogózva repül most Venus a Gráciákkal és a
tündérlányokkal, hold ragyog felettük,
talpuk alatt dobog a vén föld szive, míg a Cyklopoknak
Vulcanus rőten fűti vad kohóit.

Fonj most zöld koszorút, ahogy illik, a fürteidbe, mirtuszt,
vagy a tavasz valami új virágát,
s áldozzunk mi is az árnyas liget oltárán Faunusnak,
amit akar, gidát vagy gyenge bárányt.

Porba tiporja a sárga halál a póri putrit éppúgy,
mint a királyok tornyát. Óh, barátom,
a kis idő, amit élsz, szárnyát szegi nagy reményeidnek!
Jön már az éj, a mesebeli árnyak

börtöne vár, Plutó gyász otthona; és ha egyszer ott vagy,
sose lehetsz a borozás vezére
s a hamvas Lycidast se csodálhatod, akiért ma ifjak
és nemsokára lányok esze bomlik.

Szabó Lőrinc fordítása

THALIARCHUSHOZ

(VIDES UT ALTA STET NIVE CANDIDUM SORACTE)

Nézd a Soractét! nézd, magas orma hogy
ragyog fehéren! roskad a hó alatt,
és nyög az erdő, és a fagyban
a folyamok vize mind beállott.

Fűts hát, hadd oldja vad szigorát a tél,
fűts jó keményen! s hozd ide kétfülű
kancsódat és tölts bőkezűbben,
óh Thaliarcus, a legjavából!

A többit bízd rá, bízd az egekre; ha
legyűrték a tengerkavaró vihart,
megint feláll a karcsu ciprus,
s nem csikorognak a fák a kertben.

Ne bánd, a holnap mit hoz; akármire
ébreszt a sors, vedd tiszta haszonnak; és
ne vesd meg, ne kerüld, barátom,
a szerelem gyönyörét s a táncot,

míg rá nem őszül ifju fejedre a
mogorva vénség! Hívnak a versenyek,
s ilyenkor édes sugdolózni
titkon az alkonyi félhomályban,

ilyenkor édes a kacagás, amely
megmondja, merre bújt el a kedvesed,
s a zálogul rabolt gyűrű, mit
a keze véd, de a szíve enged.

Szabó Lőrinc fordítása

LEUCONOÉHEZ

(TU NE QUAESIERIS, SCIRE NEFAS, QUEM MIHI, QUEM TIBI)

Kedves, csak ne kutasd, tudni tilos, hogy nekem és neked
mit szántak, mi jövőt isteneink, kár Babylon sötét
számításait is kérdeni. Jobb túrni, akármilyen lesz.
Vagy még több telet is ad Jupiter, vagy soha látni már
nem fogjuk, ha a zord téli vihar zúg el a tengeren:
szűrd meg bölcsen a bort, balga reményt tilt az irígy idő
hosszan szőni. Amíg szánkon a szó, már tovatűnt a nap:
élvezd, míg teheted; holnapokat, Leuconoe, ne várj.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

LYDIÁHOZ

(CUM TU, LYDIA, TELEPHI)

Míg te Lydia Telephus
szép tarkója színét és ölelő, erős
karját ünnepeled, harag
fojt, májam dagadoz, forr az epém s elönt.

Színem változik, arcomon
méreg sáppad, a hű értelem elhagyott,
titkon könnyezem is, tudom;
lassú tűz, szerelem kínoz, elégek én.

Tajtékszom, ha csodás, fehér
válladról lakomák mocska csorog le, vagy
kényes szádra ha részegen
örjögő kamaszod vad foga tép sebet.

Hidd el, hogy sohasem lehet
hűséges szeretőd férfi, ki ajkadat
durván marja, hiszen Venusz
dús nektárja javát csókkal igézte rá.

Százszor boldogok, akiket
sértetlen kötelék, jó szerelem fon át;
s nem választja el őket únt
pörpatvar, se szeszély, semmi, csak a halál.

Radnóti Miklós fordítása

AZ ÁLLAMHOZ

(O NAVIS, REFERENT IN MARE TE NOVI)

Nyílt tengerre sodor vissza, Hajóm, az új
orkán? Ah, mit akarsz? Bátran öbölbe most!
Nem látod leborotvált
csonkakként evezőidet,

s a gyors Afrika hogy tördeli árbocod?
Bordád mind csikorog. Bírja, kötélzete
híjján, bírja hajó még
ádázabb vizek ostromát?

Ép vásznad sehol, ép istened egy se, hogy
szólongasd, ha megint rád csap a fürgeteg.
Szült bár pontusi fenyves,
s híres rengeteg az anyád:

mit használ a hiú név, mit a származás!
Kül-mázadra nem ad a remegő hajós.
Hogy játékszereként ne
hányjon-vessen a szél, vigyázz:

bosszúság a minap még nekem, és teher,
lelkem vágya, te, most, s nem kicsi gond: kerüld
a tengert, mely a márvány
Cycládok falait veri!

Szabó Lőrinc fordítása

GLYCERÁHOZ

(MATER SAEVA CUPIDINUM)

Vágyak vadszivü asszonya,
Thébából Semelé isteni gyermeke,
s könnyelmű hevem újra hajt
ismételni szívem régi szerelmeit.
Megperzselt Glycerám, a szép,
márványkő Paroson nem ragyogóbb fehér,
megperzselt aranyos, vidám
pajkossága, okos, fürge tekintete.

Végképpen letiport Venus,
Cyprusból kirohant, s tiltja, hogy a scythát
s lóról visszalövő vitéz
parthust zengje dalom, s mást, mihez ő nem ért.

Hozz hát, hozz, fiu, friss gyepet,
 tömjént és füvet, s telt poharat, nemes
 kétéves boraim javát,
 így majd tán kegyesebb lesz, kinek áldozok.

Bede Anna fordítása

TISZTA EMBERNEK
 (INTEGER VITAE SCELERISQUE PURUS)

Tiszta embernek, ki a bünt kerüli,
 semmi nem kell: mór kelevéz se, íj se,
 mérgezett nyíllal dagadóra terhelt
 puzdra se, Fuscus,

Afrikának hév utain bolyong bár,
 vagy felindul, szét a kopár-mogorva
 Kaukázusba, s hol mesebéli tájat
 nyaldos Hydaspes.

Lámcsak egy farkas, hogy a telkemen túl-
 csapva lalláztam Lalagémről édes
 gondtalansággal, elinalt az erdőn
 puszta kezemtől.

Nem növelt ily szörny vadat a vitézlő
 Daunias téres, sűrű tölgyesekben,
 s bús oroslánok kiaszott dajkája
 sem, Juba földje.

Vessen a sors rest sivatagra, hol langy
 nyári szellőtől nem üdül fa lombja,
 hol köd ül váltig, s a világot egyre
 gyötri a zord Ég;

s vessen a sors bár egyenest az izzó
 Nap-szekér alá, ki-se-lakta földre:
 méz kacajú kis Lalagémnek áldom
 méz csacsogását.

Kardos László fordítása

CHLOÉHOZ

(VITAS HINNULEO ME SIMILIS, CHLOE)

Úgy futsz, félve, Chloé, mint a kis őz, amely
rémült anyja nyomát keresi úttalan
ormok közt, hol a puszta
szél s erdő is ijesztgeti:

mert ha átremeg a tavasz a lenge lomb
hullámrengetegén, vagy ha a málna közt
egyet moccan a zöld gyík:
térde és szive már alél.

Csakhogya én nem azért követem útadat,
hogya mint zord vadonok tigrise, bántsalak:
mit futsz, csókra megérve,
most is folyton anyád után?

Szabó Lőrinc fordítása

LYDIÁHOZ

(PARCIUS JUNCTAS QUATIUNT FENESTRAS)

Zárt zsalud sűrű kocogással egyre
ritkábban verik gyönyöréhes ifjak,
nem zavarnak már, s küszöböd barátként
őrzi az ajtód,

mely nemrég még oly szaporán s vidáman
járt a sarkán. Ritkul a sóhaj is, hogy:
„Éjről-éjre itt halok érted, és te,
Lydia, alszol?”

Sírsz már nemsokára a hetyke kölykök
finnyásságán, rossz banya, kapualjban,
újholdkor, midőn iszonyú erővel
tombol a trák szél,

májadnak láng-szerelem és gyönyörvágy,
mely a kancákat dühödésbe hozza,
tombol rút fekélye körül, s te búsan
emlegeted majd:

repkény friss zsengéje, meg a sötétzöld
mirtusz kell csak az édes ifjuságnak, –
a hervadt lombot meg a tél s barátja
söpri, a vad szél.

Szabó Lőrinc fordítása

SZÉP ÖREGSÉGÉRT (QUID DEDICATUM POSCIT APOLLINEM)

Mit kér, Apollóm, tőled ez ünnepen
költőd? Mit áhít, míg csobog új bora
a szent edényben? Nem kövérlő
Szardiniának arany vetését,

nem is viharzó, ősi Calabriánk
bő nyájit, nem indus ivort, arany
kincset, tanyát se, melyet anda
habbal a halk Lyris ajka nyaldos.

Messék kacorral, kiknek erős borág
jutott a sorstól, szíjja arany kehely
syr áruért vett mézborát a
teltzsebű, fürge kereskedő, kit

lám-lám kegyel még Juppiter is: hiszen
ép bőrrel átkel négyszer egy év alatt
az óceánon: jómagam csak
mályvabogyóval, olajjal élek.

Segíts, Apollo, boldogan élni fel,
amit szereztem, s add, hogy öregkorom
ne lenne rút, s maradna elmém
ép, s a dal ajkamon el ne halna.

Kardos László fordítása

DELLIUSHOZ

(AEQUAM MEMENTO REBUS IN ARDUIS)

Tartsd meg, ha balsors tornyosodik reád,
lelked nyugalját, és ne örülj nagyon,
ha mámoros szerencse szédít,
mert a halál fia vagy, barátom,

akár bánatban telt el az életed,
akár ünnep volt néha, midőn a kert
füvén, egy szép, csöndes zugolyban
ittad a lángerejű falernit.

Nézd, a sugár lúcs és a fehér topoly
baráti árnyát mily közösen veti,
s lejtők s dombok közt tétovázva
kis szökevény patak útja bújkál:

hozass ide bort, kenetet, illatot,
a tündér rózsák percnyi virágait,
most, míg a pénz, az ifjú évek
engedik és a mogorva párkák.

Mit összevettél, mindened itt hagyod,
vízmosta villád, házadat, erdeid:
itt hagyod! és a kincshalomnak
örökösöd veszi majd a hasznát!

Mindegy, ki vagy, hogy gazdag-e, ősi sarj
vagy legutolsó koldus az ég alatt,
Orcus egyformán szedi, senkin
nem könyörülve, a martalékát.

Mindnyájan oda kényszerülünk. Forog
az urna, rendre dobja a száműzés
végső parancsát – és megindul
az örök útra velünk a sajka.

Szabó Lőrinc fordítása

POMPEIUS VARUSHOZ

(O SAEPE MECUM TEMPUS IN ULTIMUM)

Ó, jóbarátom, hány hadi balsikert
éltél meg egykor Brutus alatt velem!
Ki őrizett meg, régi polgár,
isteneinknek, Itáliának?

Pompeius, első, szívbeli cimborám,
kivel nem egy víg, rest napot öltem én
színborba rég, asszír kenettel
kent, ragyogó hajamon füzérrel?

Philippit együtt éltük, a gyors futást,
elhagyva gyáván, pajzsomat is, mikor
megtört erőnk, és sok kevély hős
ajka a csúnya rögöt harapta.

Féltem, de köddel Mercurius bevont
sűrűn, s a harcból elragadott hamar;
téged vad ár hullámverése
visszasodort a kemény csatába.

Ródd most le hálád Juppiterünk iránt!
Hosszú csatáknak terheitől nehéz
hátad pihentesd fáim árnyán
és ne kiméld italom – terád vár!

Feledtető bort önts sima, csillogó
kelyhembe színig, tölts olajat; hasas
korsóm tele! S ki köt sietve
harmatozó koszorút, babérból

vagy myrtus-ágból? Kit koronáz Venus
korhelykirállyá? Nem vigadok ma én
thráknál se bölcsebben! Be édes
bomlanom: itt a barátom újra!

Bede Anna fordítása

MEGSZEGETT SOK ESKÜVÉSED

(ULLA SI IURIS TIBI PEIERATI)

Megszegett sok esküvésed
egyszer ártott volna csak;
egy fogad lett volna barnább,
egy kis ujjod körme vak:

elhinném; de valahány uj
csalfasággal terheled:
tündöklőbben támad, ifjak
köz bajára, szép fejed.

Még javadra vál, hamissan
hivni holt szülőd porát,
az örök istent, s az éjnek
néma csillagtáborát.

Maga Vénusz már kacagja,
a nimfák is együgyün;
kacag Ámor, fenne lángzó
nyilát véres köszörün.

Minden ifju néked serdül,
néked nő uj szolgahad;
és a régi – szidja jármod:
s fenyegetve – ott marad.
Félti anya kis legényét,
félti tőled fukar ősz,
s férjét uj ara, szegény, hogy
bájkörödben elidőz.

Arany János fordítása

LICINIUS MURENÁHOZ
(RECTIUS VIVES, LICINI, NEQUE ALTUM)

Jobban jársz, Liciniusom, ha nem törsz
folyton a nyílt tengerek ostromába
s gyors szelektől tartva nem óvakodsz a
parti hegyekhez.

Akinek szívében arany közép tart
súlyegyent, azt nem nyomorítja rozzant
putri szennye, nem nyomorítja bántó
udvari pompa.

Égverő fenyvek sudarát sűrűbben
rázza förgeteg, recsegőbb robajjal
dől a nagy torony, s a hegyek legormát
sújtja a villám.

Jót remél a vészben, a jóban ismét
fordulattól tart az előrelátó
szív. Ahogy meghozza a tél haragját
Juppiter, éppúgy

űzi is. Nem lesz, ami rossz ma, nem lesz
folyton az. Ha hallgat a Múza, olykor
lanttal ébreszti, s nyilait nem ontja
mindig Apolló.

Álld helyed bátran, ha szorít a sors, és
légy szilárd; viszont, okosan, magad vond
össze, hogyha kedvez a szél, tulontúl
büszke vitorlád.

Szabó Lőrinc fordítása

A FÁHOZ, MELY DŐLTÉBEN MAJDNEM AGYONÜTÖTTE
(ILLE ET NEFASTO TE POSUIT DIE)

Fa, bárki plántált, rossz napon ültetett
s ádáz kezével oly gonoszul nevelt,
 hogy szégyenfoltja légy mezőmnek
 és unokák veszedelme, átka.

Anyját vagy apját ölte meg, azt hiszem,
s beharmatozta háza falát belül
 vendégének vérével éjjel,
 s colchisi mérgeket, és mi ártót

ember kifundál, azt kieszelte mind,
ki földbe tett itt, bús tövü, tégedet,
 hogy gazdád ártatlan fejére
 majd lezuhanj, ha kidőlsz elaggva.

Mit kell kerülnünk félve, sosem lehet
tudnunk eléggé. Borzad a thyn hajós
 a Bosporustól, és ha túl van,
 nem remeg, azt hiszi, nincs veszély más.

Gyors parthus íját rettegi harcosunk,
a parthus Róma láncaitól szepeg,
 pedig a végzet, nem gyanítva,
 nemzeteket tapodott s tipor még.

Kis híja, láttuk barna Proserpina
földjét s ítélő Aeacus otthonát,
 kegyes lelkek külön lakását
 s népe leányairól aeol lant

édes szavával sírva panaszkodó
Sapphót, s arany lant teltszavu dalnoka,
 Alcaeus, téged is, ki túrtél
 háboruban, habokon, futásban.

Szent hallgatással nézik a bámuló
árnyékok őket; ám a tömeg fülét,
a szomjast, harc érdekli jobban
s trónt vesztett, kizavart tyrannus.

Ne is csodáld: a százfejű szörnyeteg
sok barna füllel ámul a versükön,
s az Eumenis-szüzek hajában
csúf, tekeres viperák vidulnak.

Sőt még Prometheus s Tantalus is felejt
bajt, kint, ha hangjuk hallja, az édeset,
Orion meg nem űz oroszlánt
s nem nyilaz óvakodó hiúzra.

Áprily Lajos fordítása

CSÁSZÁR ÉS PARASZT

(EHEU FUGACES, POSTUME, POSTUME)

Jaj, messzetűnnek, Postumus, illanó,
szép éveink, s már jönnek a ráncok és
az aggkor, és feltarthatatlan
jó a halál, noha jámborúl élsz,

eljő, ha háromszáz bika volna is
mindennapos szent áldozatod Pluto
előtt, ki háromszor-hatalmas
Geryon és Tityos gigászt bús

folyammal őrzi, s mind aki földanyánk
ajándékából él, azon átevez,
lett legyen itt császár, amíg élt
vagy csak a rög nyomorult parasztja.

Hiába hogy nincs háboru, vérözön,
és Adriánk mord habja se zúg reánk,

hiába védjük meg magunkat
ősszel a kór-lehü déli szélről:

vár ránk a lassu hömpölyű és setét
Cocytos, és vár ránk Danaus faja,
s a végtelen munkára ítélt
Sisyphus Aeolides alakja;

itt hagysz te mindent: házat, ekét, derék
asszonyt, s a kertet fái közül csak a
félelmetes ciprus kísér el,
kurta-kis életű földi gazdát;

megissza majd a bölcs örökös, ne félj,
száz kulccsal őrzött caecubusid, s olyan
borral locsolja drága padlód,
ami a főpapi asztalon sincs.

Kardos László fordítása

MAECENASHOZ

(CUR ME QUERELIS EXANIMAS TUIS)

Mért kinez engem sok panaszos szavad?
Sem fent az ég, sem én nem akarjuk azt,
hogy halni, Maecenas, előttem
menj, ragyogó disze életemnek!

Ó, hogyha téged sújt le, szivem felét,
korábbi vég – én, másika, késsem-e?
Nem teljes élet, és nem ép már
nélküled életem! Egy nap adja

kettőnk halálát! Nem hamis esküvést
mondtam neked, nem! Elmegyek, elmegyek,
akármikor kelsz végutadra,
készen elindulok, elkísérlek.

Sem tűz, Chimaera rám lihegő heve,
sem hogyha fölkel, százkaru, holt Gyges
el nem szakíthat, mert a három
Párka s az istenek így akarják.

Bár Mérleg áll, bár iszonyu Scorpio
les életemre: vas-szigorú jele
első napomnak, bár a Bak-jegy,
réme Itália tengerének.

Csillagzatunk ott fent hihetetlenül
testvéri! Téged Juppiter óv, keze
ádáz Saturnustól csodásan
elragadott s a reád leső Vég

szárnyát lefogta, majd a theatrumi
nép hármasság éljenzése feléd rivallt;
az én fejem ledőlt fa törzse
sújtja, ha Faunus esése közben

nem tartja föl jobbával, a mercuri
elmék nagy őre. El ne felejtsd szavad:
szentélyt emelj és barmot áldozz.
Én meg egy egyszerű kis juhocskát.

Bede Anna fordítása

MAECENASHOZ

(NON USITATA NEC TENUI FERAR)

Újfajta, izmos szárnyakon indulok,
kétarcu költő, a laza légen át.
nem késem immár én a földön,
szállok, a városok elmaradnak,

s nem ér irigység; szürke, szegény szülők
utóda voltam, s én, akit úgy kegyelsz,

szerette Maecenas, örökké
élek, a Styx vize nem bilincsel.

Lábszáramon már ráncos a bőr s kemény,
hattyú leszek lám, hószinü, csillogó,
s az ujjamon s a vállamon már
lengedező, puha pelyhek ülnek.

Fürgébb irammal, mint amaz Icarus,
elérem én a mord szavu Bosporust,
s hattyúi dallal szállok át a
thrák poron, Afrika póré partján.

Majd hallja Colchis hangomat és a dák,
ki rejtve retteg marsus erőt, meg a
távol gelon – s ért majd a hispán
és aki issza a hús Rhodanust.

Nincs kit temetned, hagyd el a gyászoló.
a csúf jajongást, felzokogó panaszt,
hagyd, hagyd a lármás néniákat
és a fölös temetési pompát.

Kardos László fordítása

A MÉRTÉKLETESSÉG DICSÉRETE (ODI PROFANUM VULGUS ET ARCEO)

Gyűlölve mondom: hátra, hitetlenek!
Oltári csöndet! Még soha nem dalolt
dalt zengek én, a Múzsá papja
ifju szüzek s fiuk új hadának.

Népét vezérli csak valahány király:
minden királynak szent ura Juppiter;
az óriásokat leverte,
mást sem emelve, csupán szemöldjét.

Az egyik ennyi, másika annyi tő
szőlőt rakat, vagy egyik előkelőbb
tisztet remélhet, mint a másik;
ezt becsület s makulátlanul jó

hírnév dicséri, azt meg a talpnyalók
nagy száma. Egy nem válogat, a halál:
urnája egy esélyre rázza
a nagyok és kicsinyek nevét. Nincs

Sziciliának főztjeiben sem iz,
ha oly bűnös nyúl érte, kinek nyaka
főlött kivont kard függ; de álmot
sem hoz olyanra – akármiképp zeng –

húr vagy madárszó. Ám a paraszt milyen
édesded alszik kunyhaja szűk helyén,
vízparti fák hüsében, árnyas
völgyben, ahol Zefirek libegnek.

Ne vonzzon annál több, ami kell, s nem ad
gondot sem a bösz tengeri szél, sem a
rossz csillag-állás: a kegyetlen
Arcturus és követője, Haedus,

sem a szüret, hogy lesz-e (a jég miatt),
sem gazdaságunk (mert hogy a sarjadást
hol sok meleg gátolja, hol sok
víz, hol a csak gonoszat-tevő tél).

Fogy egyre a halnép hona: töltik a
tengert megint a kőmivesek; zuhog
a sziklatömb, fut-lót a pallér,
s véle az úr, akinek nem is jó

immár a szárazföld – de a bú s a félsz
utána megy, föl bár a rezes-hegyű
gályára és ha lóra szállna:
háta mögött ül az éjsötét gond.

Ha írt nem ad már erre se Frígia
márványa, sem tűzfényü bibor lepel,
sem a Falernus-szúrte bor, sem
Perzsia legfinomabb kenőcse,

miért emelnék én divatos, magas-
szobáju házat? Hogy irigyeljenek?
S mért váltsam kis szabíni völgyem
valami nagy, csupa gond vagyontra?

Illyés Gyula fordítása

A RÓMAIAKHOZ

(ANGUSTAM AMICE PAUPERIEM PATI)

Eddzék az ifjat harci gyakorlatok,
így türi később is, ha a sorsa zord;
így ront lovon, szörnyü gerellyel
majd a vadult-szivü parthusokra.

Nőjjön veszélyek közt, szabad ég alatt
olyanra, hogy meglátva a várból, így
sóhajtson a vélünk csatázó
zsarnok ijedt felesége, lánya:

„Óh jaj, csak azt ott meg ne dühítse ő,
nem-sok-hadat-járt mátka-fiunk, ne azt
az érintésre bős oroszlánt,
aki a harc közepébe törtet.”

Szép és magasztos halni ezért: haza!
Elér, akárhogy futsz is, a gyors halál;
a gyáva ifjuság inát sem
tiszteli, nem, iszony-ülte hátát.

A virtus átnéz, átmegy a gáncs fölött,
méltó magasban foltalanul ragyog.
Nem népszerű szellők szerint ad
konzuli bárdot erény diszéül.

Virtus nyit annak mennybe utat, ki több,
mintsem halállal tűnjön el; ő viszi
szárnyalva mind följebb a földtől,
megveti a mocsarat s a nyüzsgést.

Bizton jutalmat nyerhet a hű, aki
hallgatni tud, lám én is elűzöm a
házamból, el könnyű hajómból,
aki fecseg s a ceresi titkot

kiadja. Van, hogy Juppiter ingerült,
rosszak közé lök néha igaz-szívűt;
de ritka, hogy a Büntetés (bár
sánta) a bűn mögül elmaradjon.

Illyés Gyula fordítása

AUGUSTUSHOZ

(JUSTUM ET TENACEM PROPOSITI VIRUM)

Igaz s kitartó, húszivű férfiút,
sem pártütőknek bujtogató dühe,
sem rémitő tyrannus arca
meg nem ijeszthet, a déli szél sem,

vad Adriának háborodott ura;
nagy Juppiternek mennyköves ökle sem.
Rettenthetetlen, hogyha Föld s Ég
összerogy is, s a romok lesújtják.

Pollux s bolyongó Hercules így jutott
a csillagoknak tűz-palotáihoz,
hol majd pihenvén issza Caesar
bíborajakkal az égi nektárt.

Így érdemelted, Bacchus atyánk, te is,
hogy még be-nem-tört tigriseket fogatsz
kocsidba, és így élt Quirinus
s Mars lovain kikerülte Charont,

midőn ekép szólt Juno, az égi kar
tetszése közben: „Ilion, Ilion,
egy vészhozó, parázna bíró
s egy jövevény feleség taszított

a porba, mert az isteneket gazul
becsapta hajdan Laomedon, mig én
és szűz Minerva szórtuk átkunk
rád, gaz uraddal együtt s a néppel.

Nem csillog immár a buja nőszemély
hirhedt barátja, sem Priamus hazug
házától el nem távolítja
Hector a harcos achájokat már.

Viszálykodásunk húzta e háborút,
de véget ért már. Elfeledem nehéz
bosszúm, s akit szült Trója Vesta-
szűze, utált unokámat ismét

Marshoz bocsátom. Elviselem, hogy itt,
fényes hazánkban lakjon, ihassa a
nektár izes nedvét, s a boldog
isteni karba nevét beírják.

Míg végtelen víz háborog Ilion
és Róma közt, a hontalanok vigan
urak lehetnek bármi földön,
míg Priamus s Paris árva sírját

barmok tiporják, és kicsinyét a vad
itt rejti, álljon nagy Capitolium
ragyogva, és törvényt a megvert
médnek erőskezű Róma szabjon.

Őt félje minden, távoli partokig,
hol két világrész tengere vágja el
Európa földjét Afrikától,
melyet a bővizű Nílus öntöz,

amíg a rejtett kincset, amelynek ott
jobb lent a földben, megveti, és erős
szent kincseket nem szedni össze
emberi célra, mohó kezekkel;

a föld utolsó széleiig viszi
jó fegyverét, s néz majd vigadozva szét,
amely vidéken hő dühöng, és
melyet a köd s zivatar sanyargat.

De ezt a harcos rómainak csak úgy
jövendölöm, ha nagy kegyelettel és
bízván magában, ősi Tróját
már sosem építi újra többé.

Ha végzetére Trója föléled is,
csúfos bukás lesz vége megint, mivel
győztes hadat rá én vezetnék,
asszonya és huga Juppiternek.

Ha három ízben kél fel acélfala
Phoebus kegyéből, döntse görög hadam
háromszor el, sirassa három
vészben urát s gyerekét a rabnő!”

De ez nem illik könnyü lirámra már...
Múzsám, hová törsz? Hagyj fel az istenek
szavát sorolni önfejűen,
s azt, ami nagy, kicsi dalba fogni.

Bede Anna fordítása

A MÚZSÁHOZ

(DESCENDE CAELO ET DIC AGE TIBIA)

Szállj földre s – rajta! – fúdd fuvolád soká,
zenélj, királynő Kalliopé! De ha
jobb tetszik: ajkkal csengd a dalt, vagy
phoebusi láng-citerádon üsd ki.

Halljátok-é? Vagy játszana csak velem
jócélu téboly? Úgy lehet! Itt vagyok
a szent berekben; hallom, érzem
a patakot meg a lebke szellőt.

Gyermekkoromban bolyogva a Volturon
– nem lelt mesélő Pullia dajka rám –,
játék során álomba dőltem,
s friss galyakat borítottak énrám

a vadgalambok! Nagy csoda volt – soká
nem telt be véle arra a táj, a fás
Bantia, a zord acerunti
szirt s a kövér talajú Forentum;

ámult a nép, mert a viperák meg a
medvék dühétől védve aludtam ott
bízó fiú – mert égi szándék
küldte reám a babért, a mirtuszt.

Múzsák, ti védtek! Járjak a szurdokos
szabin hegyekben bár, vagy a hűs-szelű
Praeneste útján, fönt Tiburban
s lent a habos mezejű Baiae-ban.

Forrásotok s kartáncaitok hívét,
nem ölt meg engem had se, Philippinél,
hab sem, Palinurus fokánál
sem zuhanó, agyonátkozott fa.

Jertek ti vélem, s bátran irányítom
hajóm a bögő Boszporusz árjain
s kormányozom léptem vidáman
Assziria tüzelő homokján;

forgok a vendég-nem-szerető britek
s ló-vért ivó vad concanusok között,
sértetlenül szittyák vizénél
és tegezes gelonok honában.

Hiszen ti, múzsák, csak ti üdítitek
Caesart magát is, hőseinek mihelyt
a harc után tanyákat osztott,
s ő, a dicső, zugotokba vágyik.

Örültök annak, hogyha tanácsot is
adhattok; adtok! Tudjuk a bősztitán-
faját, a rettentő sereglést,
mint kaszabolta le mennykövével

a renyhe földek s fürge vizek, szelek
irányítója, városok és komor
hazák, halandó s égi népek
szent ura és igaz egy bírāja.

Hogy megriadt még Juppiter is, midőn
azt vélte, hogy felkapja a szörny-erős
új nép a Pelion hegyét és
elfedi árnyat-adó Olympust.

Ám Pallas ékes pajzsa ha fölmered,
mit ér Typhoeus, mit Mimas, az erős,
mit a fanyűvő Rhoetus és mit
Enceladus, a merész parittyás,

s mit a riasztó Porphyryon, ha még
úgy vívnek is mind? Ellenük állt ki itt
Vulcanus, ott Juno, az úrnő
s ő, ki sosem veti már le íjját,

s lengő megoldott fürtjeit öbliti
gyöngyharmatában Castaliának, úr
Apollo, ő, ki Lyciának
erdeiben lakozik, honában.

Bölcs eszme nélkül bármily erő ledől,
ám csöpp erőt is nagyra növeszt az ég,
melynek gyűlölség minden aljas
indulat és kegyetlen ármány.

Így van, tanúm rá nemcsak a százkezű
Gygas, de ő is, szűz Dianát vadul
mocskolni vágyó Orion, kit
maga a Szűz terített le nyíllal.

Fáj, fáj a földnek, hogy fiain hever;
gyászolja mind, kit mennykövek a fakó
Orcusba löktek, s fáj, hogy ég, ég,
s el sosem ég parazsán az Aetna,

s hogy nem kiméli, nem Tityosnak a
máját a szárnyas őr, aki bünteti,
s hogy őrzi háromszáz bilincs-zár
Pirithoust, a mohó szerelmest.

Illyés Gyula fordítása

MAECENASHOZ

(MARTIIS CAELEBS QUID AGAM KALENDIS)

Nőtlen embernél mit akar ma, Juno
ünnepén – bámulsz – e virág, e sok telt
füstölő? s mért hogy lobogó parázssal
raktam az oltárt,

két műveltségnek kitűnő tudósa?
Tort ígértem Liber atyánknak egyszer
s hófehér kecskét, mikor egy fa rám dőlt,
s majd odavesztem.

Nagy nap ez s ünnep nekem évről évre,
amphorám száján a szurokpecsétés
háncsdugót is feltöri: Tullus óta
járja a füst azt.

Íme, Maecenas, a barátod ép: száz
serleget hajts fel! S a sok örködő mécs
reggelig tartson ki! Legyen ma távol
lárma, civódás!

Most a városnak bajait felejtsd el:
porba hullott dák Cotiso hadastul,
és az ádáz méd szomorú acéllal
sújt le magára.

Végre hispán parton a cantaber had –
régí ellenség – viszi láncainkat,
és a szkíták íj-leeresztve már-már
futnak a térről...

Mit törődsz azzal, hogy a nép miért sír?
Légy magánember, ne törődj ma ezzel!
Csak ragadd vígan meg a perc gyümölcsét,
űzd el a gondot!

Bede Anna fordítása

LYDIÁHOZ

(DONEC GRATUS ERAM TIBI)

„Míg én voltam a kedvesed,
s felfénylő nyakadat még nem ölelte más
ifjú, míg veled éltem én,
nálam jobban a dús perzsa király sem élt.”

„Míg más nem hevitett, csak én,
míg el nem ragadott tőlem a trák Chloé,
rólam szólt a dalod, s olyan
híres voltam, akár hajdani ősanánk.”

„Lantot penget a szép Chloé,
fenséges szerető és dalosajku is;
hogy megváltsam az életét,
vállalnám a halált boldogan érte én.”

„Engem meg Calais szeret,
testem most vele ég egy szerelem tüzén,
hogy megváltsam az életét,
vállalnám a halált kétszer is érte én.”

„S mit szólnál, ha a régi láng
fellobbanna ma és szőke Chloé helyett
hozzád kötne a vágy megint,
ajtóm újra neked nyílna ki, Lydiám?”

„Szép csillag Calais, ragyog,
náladnál meg a bős Adria sem vadabb,
nád sem hajladozóbb, de nézd!
csak véled tudok én halni is, élni is!”

Radnóti Miklós fordítása

BANDUSIA FORRÁSÁHOZ
(O FONS BANDUSIAE SPLENDIDIOR VITRO)

Gyémánttükrü patak, Bandusiám, aki
édes bort, koszorút s szirmokat érdemelsz,
holnap gyenge gidát kapsz,
melynek szarva a szerelem

első ütközetét vívni türemkedik:
de hiába: a víg nyáj buja gyermeke
vérével a te partod
fogja csak pirosítani.

Hozzád, hús gyönyör, a lángkezü nyár soha
nem férkőzhet, örök-frissen üdítéd a
kóbor barmokat és a
járomban kimerült bikát.

Versem szárnyra emel, és a nemes vizek
közt fogsz élni, te és fent az a tölgy, s a szirt,
melyről locska sugárban
ugrándozva sietsz alá.

Szabó Lőrinc fordítása

FAUNUSHOZ

(FAUNE, NYMPHARUM FUGIENTIUM AMATOR)

Rebbenő nimfák szeretője, Faunus,
táncosan lépdelj ragyogó mezőmön
és ha búcsút intsz, a kicsiny gidákhöz
légy kegyes isten;

néked áldoztunk! betelőben évünk,
serleged csordul, Venus áldomása,
ősi oltár ég, fodor enyhe füstök
illata szálldos.

Kisdéd állat bőg a napos mezőkön,
ünneped megjött, a december éke,
s méla ökrökkel pihen itt a fűben
pásztori népség;

bégető nyáj közt legelész az ordas,
árnyat ejtő lomb motoz épp fölötted,
s boldogan kurjant a paraszt, ha hármat
rúghat a földjén.

Radnóti Miklós fordítása

A KANCSÓHOZ

(O NATA MECUM CONSULE MANLIO)

Ó, drága kancsó, egykoru énvelem,
kit Manliusnak consuli éve szült,
hozatsz borút, tréfát, vizályt és
balga szerelmeket, enyhe álmot,

csoboghat éppen Massicus óbora
benned, terád vár ünnepi szép napunk,
jöjj, szállj le, – Corvinus parancsa:
öntsd ki az enyhe ital sűrűjét.

Bár Sokratés bölcs hangjait issza ő,
téged se vet meg döllyfösen, amphorám,
Catóban is – mondják – gyakorta
bor hevítette a bátor érzést.

Szelíd erődtől serken a lomha ész,
tréfás tüzedtől pattan a rejtező
mély gondolat bölcs agy zugában,
s napra világlik az elme kincse.

Vert szív belőled szívja az új reményt,
szarvat s erőt kap tőled a tört szegény –
ha véle vagy, kard sem riasztja,
sem diadém dühödött királyon.

Veled marad vén Liber, a víg Venus
s a válhatatlan Grácia-sor, veled
az el nem alvó lámpa, míg csak
új nap a csillagot el nem űzi.

Kardos László fordítása

VENUSHOZ

(VIXI PUELLIS NUPER IDONEUS)

Éltem minap még mint viruló legény,
vívtam leányért és sose dicstelen;
fegyverzetem s harcban kiszolgált
lantom e falra akasztom én most,

habszült Venusnak temploma oldalán.
Itt, itt tegyétek mind fel az íjakat,
a csillogó fáklyákat és a
zárt kapuk elleni vaskarókat.

Ó, istenasszony, szép egü Cyprusod
s Memphist ki őrzöd, hol sose hull a hó,
úrnőm, suhintó ostoroddal
egyszer a büszke Chloét is érintsd!

Bede Anna fordítása

GALATEÁHOZ (INPIOS PARRAE RECINENTIS OMEN)

Vészmadár járjon huhogón a rosszal
útjain, s vemhes szuka, rozsdá farkas
lanuvin rétről leloholva, kölykes
új anya-róka;

induláskor már utain keresztül
csapjon át nyílként, paripát ijesztve
hirtelen kígyó. De kiért szívem fél,
mint derekas jós,

érte felhívom – mielőtt leszállna
oly madár, záport ki jelez, tavunkra –
napkeletről jámbor imával én a
jószavu hollót.

Légy szerencsés, légy, Galatea, bárhol
élsz, hová vágyol, s ne feledj el engem;
és utad balról sose tiltsa kósza
varju, se harkály.

Látod-é mégis, lesietve mily zajt
indít Orion? Tudom én, mi vészes
Adriánk öble; s hogy a tiszta Iapyx
mily gonoszat tesz.

Bárcsak ellenség fia, nője lenne,
dél szelének vak rohamát ki sínyle,

s rút robajlású haragos habok vert
part remegését.

Hajdan Europe a cseles bikára
bízta hótestét ugyanígy, merész volt,
s látva szörnyekkel teli árt, csalatva,
sápadozott már.

Még imént réten szedeget virágot,
fűzi nimfáknak kegyesen csokorba,
most az éj mélyén csak a csillagokra
lát s a habokra.

Kréta földjén már, a hatalmason, száz-
városún, így szólt: „Jaj, apám! elárult
lány-nevem! jámbor kegyelet! legyőzött
tébolyom engem!

Jaj, hová s honnan? Be kevés, ha egyszer
hal, ki vétkes szűz. Zokognak valóban
csúf cselekvésért? vagy a csalfa álom
csal csupa csellel

engem ártatlant, az ivor kapun, mely
átszökik s játszik? Tovaszállni volt jobb
hosszu vízáron, vagy a friss mezőkön
tépni virágot?

Jaj, bikám, átkom! ha ma nékem adnák,
szerteszagatnám haragos vasammal,
szarvait szelném, akit úgy szerettem,
szerte a szörnynek.

Szemtelen szöktem tova otthonunkból,
szemtelen késem lezuhanni sírba.
Add oroszlánok közepette pőrén
bolyganom, isten!

Még előbb, semmint sanyarú soványság
rontja szép orcám, s nedűt veszíti
zsenge szép testem, legyek ily virágzón
tigrisek étke.

Jaj, te hitvány – szól az apám utánam –,
halni mért késel? Bizony itt e kőris,
s jó hogy elkisért öved is: nyakadra
véle s e fára!

Vagy ha sziklákat, ha ölü-hegyű vad
szirteket kedvelsz, nosza, bízd magad gyors
szélre; vagy jó lesz, ha cselédi munka
vár, te királyi

magzat, és barbár fejedelmi asszony
rabja léssz, ágyas?” Panaszát nevette
– oldalán – dévaj Venus és Cupido,
íja-lazítva.

Majd, mulatván már eleget: „Ne folytasd
– szólt – a vad sírást, a heves panasz-szót,
mert a meggyűlölt bika néked adja
törni a szarvát.

Győzhetetlen nagy Jupiter – ne tudnád? –
lett a férjed. Már ne zokogj, viseld jól
nagy szerencsédet: neved egy világrész
hordja ezentúl.”

Devecseri Gábor fordítása

MELPOMENÉHEZ

(EXEGI MONUMENTUM AERE PERENNIUS)

Emléket hagyok itt, mely ércnél maradóbb
s a királyi gulák ormánál magasabb,

éhes záporosó, bamba-dühös vihar
el nem döntheti ezt, állja a végtelen

évek hosszú sorát s a rohanó időt.
Meg nem halhatok én. Azt, ami bennem a jobb,
sír se földheti már: átnövök az Időn,
nővén hírben, amíg a Capitolium

szent lépcsőire hág Pappal a néma Szűz,
s zengik majd, hol a gyors Aufidus elzuhog
s gyérvizü Daunus földművelők népén
országolt, hogy aki semmiből égre tört,

én szabtam görögök mértékére latin
verseket legelőbb. Büszke lehetsz reám,
adj hát érdememért Delphi-babért nekem
s légy kegyes, koszorúzd, Melpomené, hajam.

Kosztolányi Dezső fordítása

VENUSHOZ

(INTERMISSA, VENUS, DIU)

Hosszú béke után, Venus,
ismét harcba sodorsz? Irgalom! Irgalom!
Többé nem vagyok oly legény,
mint rég, jó Cinarám járma alatt! Szelíd

vágyak vadszivü asszonya,
lágym kormányod alól vonj ki: kemény vagyok,
ötször tíz tavasz ért! Eredj!
ifjú hang hívogat másfele, csábító:

Paullus háza neked-valóbb,
bíborhattyuidon szállj oda gyorsan, ott
vidám ifjú sereg mulat,
méltóbb májra találsz, gyújtani hogyha vágysz.

Ő szép termetű és nemes,
gondtelt embereken jószívűen segít,
ért mindenhez e szép kölyök,
zászlód, harc idején, messzire hordja ő.

S bár több pénzü vetélkedő
dúsabb kincset ad, ő győzni fog és nevet,
márványszobrot emel neked
citruslombok alatt, albai tó felett.

Tömjén nagyszerű illatát
bőven szívhatod ott, phryg fuvolák dalán
s lantok hangjain andalodsz,
nem fog közben a síp s dal se hiányzani.

Reggel s este szelíd szüzek
s ifjak szent nevedet zengve dicsérgetik,
hamvas lábuk a tánc során
hármat rúg a rögön, mint salius szokás.

Engem már se fiú, se lány
nem csábít, se remény, hogy szerelem-tüzet
gyújtok még, sem ital, se harc,
sem, hogy homlokomat díszíti új virág.

Hát mért, jaj, Ligurinus, ily
sok könny árja miért fut le az arcomon?
Mért, hogy nyelvem eláll, dadog,
s máskor könnyű szavam ostoba csöndbe hull?

Téged hívnak az álmaim:
hol tartlak szorosan, hol tovaszállsz, de én
űzlek téged a Mars fűvén,
űzlek, köszívü, gyors-sodru vizek felett!

Bede Anna fordítása

MELPOMENÉHEZ

(QUEM TU, MELPOMENE, SEMEL)

Kit kedves, ragyogó szemed
látott, Melpomené, élete hajnalán,
nem lesz híres ökölvívó
Isthmos versenyein, nem viszi fürge ló

gyors akháj fogaton soha
győztesként, hadi tett delosi lombbal őt
nem díszíti: dicső vezért,
mert sok hetyke királyt összetiport, reá

nem vár nagy Capitolium.
Annak tiburi bő, életadó vizek
s erdők dúshaju lombjai
adnak fényt, ki zenél aeoli húrokon.

Róma, városaink feje,
méltó lantosként emliti már nevem,
ifjúsága szívébe zárt,
s nem tép úgy az irígy rosszakarát foga.

Ó, múzsám, ki aranyszavú
lantom lágy muzsikát pengeni hangolod,
és még néma halaknak is
adhatsz, hogyha akarsz, hattyui hangokat,

csak néked köszönöm, hogy a
nép ujjal mutogat már, valamerre lát:
Rómánk lírai dalnokát;
hogy költök, s (ha igaz) tetszem is – érdemed!

Bede Anna fordítása

TORQUATUSHOZ

(DIFFUGERE NIVES, REDEUNT IAM GRAMINA CAMPIS)

Futnak a hó hadai, jön vissza a fű a mezőkre,
fákra a zöld haj, a lomb;
újul a föld színe, és békén megapadva özönlik
partjai közt a folyó.

Gyönyörű húgaival körtáncát jární a tündér
meztelen is meri már,
s hogy ne felejtsd a halált, int folyton az ég, meg a perc, mely
elviszi szép napodat.

Tavaszi szél a fagyot, a tavaszt tovaűzi a tűnő
nyár, s ha az almához
ősz kiteríti gyümölcsei kincsét, újra betoppan
lomha ködével a tél.

Csakhogy az ég kárát folyton kijavítja a gyors hold;
míg ha te buksz oda, hol
rég halottak, apák, dús hősök várnak, örökre
por leszel és üres árny.

Tudjuk-e, adnak-e a mai naphoz az égiek újat,
adnak-e holnapot is?
Az nem jut csak a kapzsi utódra, amit magad élsz fel,
te magad és feleid.

Hogyha elér a halál, s megmértek az isteni bíró
mérlege és szavai,
nincs ima, nincs jószág, ékes szó, rang, ami vissza-
hozzon a földre, ide,

mert a sötét mélyből nem menti Diana a szűzi
Hippolytost soha ki,
s drága Pirithousáról törni a Létke bilincseit
nincs Theseusban erő.

Szabó Lőrinc fordítása

LOLLIUSHOZ

(NE FORTE CREDAS INTERITURA)

Ne hidd, hogy elvész egy szavam is, melyet,
ki ott születtem messzire-harsogó
 ős Aufidus mentén, merész-új
 lanton a dal fonalára fűzők.

Nem! Bár az első trónus a maeoni
Homerusé, köd nem fedí Pindarust,
 s Ceos fiát, Alcaeus ádáz
 s Stesichorus komor ihletét sem.

Játszott akármit hajdan Anacreon,
nem törli el kor azt; szerelemre bujt
 az aeol asszony, s húrjain még
 most is erős, eleven tűz éget.

Nem csak lacon nő, szép Helené szívét
tüzelte bodros fürt, buja csábító
 aranyhimes remek palástja,
 szolgasereg s fejedelmi pompa;

vesszőt se Teucer lőtt legelőször el
cydoni íjjról; Trója nemegyszer állt
 feldúlva, s nem csupán a roppant
 Idomeneus s Sthenelus csatázott

hősdalba illő módra; nem is kemény
Hector s az ádáz Deiphobus kapott
 kardszabta mély sebet szemérmes
 hitvesekért s fiakért először.

Volt sok vitéz tett rég, Agamemnoné
előtt, de hosszú éj fedí hőseit,
 megkönnyezetlen, elfeledve,
 mert sose zengte meg égi dalnok.

Rejtett erény és sírban a gyávaság
egyforma csaknem. Nem hagyom én, ne félj,
 hogy verseimtől ékitetlen
 tépje az ónszin-irigy Felejtés

széjjel neved, s oly sok csoda tett hírét,
ó, Lollius! Mert benned a szív erős,
 bölcs vagy s keménygerincű: mindegy,
 kétes az óra, avagy szerencsés;

fösvény csalárdok megboszulója, kit
mindent-delejző csábos arany se vonz,
 consul nem egy évig maradtál:
 az vagy, ahányszor igaz bíróként

a tisztességet vágyva haszon helyett,
a bűnösöknek képe közé dobod
 gaz pénzüket, s a szembesodrott
 nagy tömegben diadallal áttörsz.

Ki sok vagyonnal bír, sose azt nevezd
boldognak; inkább illik e büszke szó
 a férfihöz, ki isteneknek
 szép adományait éli bölcsen,

nehéz szegénység terhe alatt megáll,
a bűn ijesztvén csak s nem a földi vég,
 s pillája sem rezdül, ha meghal
 drága barátaiért s honáért.

Horváth István Károly fordítása

AUGUSTUSHOZ

(PHOEBUS VOLENTEM PROELIA ME LOQUI)

Mikor csatákat, s városok ostromát
kezdtem dalolni, tiltva emelte fel
 lantját Apollo: kis vitorlám
 rá ne szalasszam a tengerekre.

Caesar, korod bő, új aratást hozott,
a büszke parthus templomok ékeit:
jelvényeinket visszaadta
Juppiterünknek, a Janus-ajtót

bezárta, véget ért a viszály, s a rend
ellen csapongó vad szabadoskodást
zablába törte, vétket irtott,
s visszaidézte letűnt erényünk,

mely a latin nép s Italiánk hírét
nagygyá növelte, s római államunk
fensége messze napkelettől
száll a nap esteli nyughelyéig.

Míg őrzí Caesar: sem gyűlölet, se mord
polgárviszály, sem düh, mely a kardokat
veri, s uszít a városok közt
harcra, nem űzheti el nyugalmunk.

Caesar parancsát nem szegi meg sem az,
ki messze issza a Duna mély vizét,
se géta, perzsa hitszegő, szér,
sem kik a Don közelében élnek.

Míg víg Libernek bő adománya közt
hétköznapi és szent ünnepeken vidám
utódainkkal, hitvesünkkel
isteneinkhez imát kiáltunk

és ős szokással lyd fuvolán kísért
dallal daloljuk hősi vezéreink
hírét, Anchisést, Iliont és
életadó Venusunk utódát.

Jánosy István fordítása

AZ EPISTULÁKBÓL

LEVÉL A BARÁTHOZ

(CELSE GAUDERE ET BENE REM GERERE ALBINOVANO)

Múzsza, te tolmácsold: minden jót Albinovanus
 Celsusnak, ki Nero kísérő írnoke, társa.
 Kérdezné, hogyan él, aki oly sok szépet ígért, mondd:
 sem helyesen, sem kellemesen; bár nem veri tönkre
 szőlőskertem a jég, s az aszály sem rágja olajfám,
 messzire nyúló rétjeimen sem sorvad a jószág,
 ámde a lelkem erőtlenné az ép testben, s okulásra
 nem hajlik, nem hallgat a szóra, mely enyhületet nyújt;
 sértegetem hű orvosaim, s a barátokat is mind:
 mért igyekeznek e kínzó tespedtséget elűzni?
 Azt, ami árt, keresem, s ami hasznos, messze kerülném:
 Rómában Tibur, Tiburban Róma a vágyam.
 Kérdezd meg később, hogy van, hogy s mint megy a dolga,
 társai tetszését elnyerte-e, s ifju urát?
 És ha helyeslő választ ad, ne feledd el: először
 örvendezz, azután e tanítást súgd a fülébe:
 „Ugy fogadunk majd, Celsus, ahogy te e ritka szerencsét.”

Kerényi Grácia fordítása

...CSAK LÉGYEN LELKI NYUGALMUNK

(QUID TIBI VISA CHIOS, BULLATI, NOTAQUE LESBOS)

Hogy tetszett, Bullatiusom, Chios és ama Lesbos,
 hát e kies Samos és Croesusnak székhelye, Sardes,
 Smyrna miképp s Colophon? Hírüknél szebbek avagy sem?
 Hitványabbak-e Mars mezejénél s szép Tiberisnél?
 Vagy valamely város vonz Attalus ősi honában?
 Vagy döcögős utat és tengert unván, Lebedus hív?
 Ismered-é Lebedust? Gabiinál elhagyatottabb
 s Fidenae-nél: én örömet élnék ama tájon,

elfeledetten, az itt maradókka mit se törődve,
csak hogy a szárazról nézhessem a bős habok árját.
Ám aki záporban Capuából Róma felé tart
sáros uton, mégsem kívánja lakásul a kocsmát,
s átfázott ember sem véli: csupán a kemence
és a meleg fürdő ad boldogságot örökre.
Bárha a déli vihar meghányta-vetette hajódat,
el nem adod, mihelyest átszelte az Égei-tengert.
Hogyha sorod jó, úgy kell csak Rhodos és Mytilene,
mint nyáron suba, hófúvásban a könnyű kötényke,
télvízkor Tiberis vagy kánikulában a kályha.

Míg lehet, és míg rád mosolyog Fortuna kegyelme,
csak Rómában mondd: Samos és Chios és Rhodos oly szép!
Bármelyik órát széppé alakítja az isten,
élvezd hálásan, s mi ma jólesik, el ne halasszad,
hadd mondhassad, a vég bármerre találna reád, hogy
jól éltél. Ugyanis ha a gondot az ész, az okosság
űzi el és nem a táj, hol a tenger messzire tárul:
szállhatsz tengeren át, mégsem lelket, csak eget váltasz.
Lázás semmitemvés hajt négyfogatúra, hajóra,
másfele hajszoljuk jólétünket, pedig itt van,
sőt Ulubraeban akár, csak légyen lelki nyugalunk.

Urbán Eszter fordítása

TRÉFÁS INTÉS

(UT PROFICISCENTEM DOCUI TE SAEPE DIUQUE)

Mint ahogy elmondtam, mikor indultál, nem is egyszer.
Caesarhoz vidd el lepecsételt könyvem, Asella.
Hogyha egészséges, ha vidám lesz, s majd ha bekéret,
túlbuzgó segítőm, nehogy elvétsd dolgod! a könyvem
gyűlöltté ne tegyed, túlságos jóakaratból!
Hogyha talán fáraszt e papírok nagysulyu terhe,
azt akarom: dobd inkább el, mint – csacska-Asina –
elvidd, s ott dacosan dobd földre a nyerged, apádtól
nyert nevedet kinevettesd, és elmenjen a híre.

Járj ügyesen meredek dombon, vizeken, mocsarak közt,
 s végül elérve a célt győztesként, terhedet add át;
 össze ne gyűrd, piszkítsd! S nehogy ott majd hónod alá csapd
 s verscsomagocskád úgy vidd, mint a parasztok a bárányt,
 mint rablott fonalát a pityókos Pirria vitte,
 mint a vidéki rokon saruját és pörge kalapját.
 El ne fecsegd útközben, mint izzadsz, dalokat kell
 Caesarhoz vinned, szeme és füle szép örömeire:
 még ha kíváncsian is faggatnak, menj csak előre!
 Ég veled! Orra ne bukj, mit rád bízam, nehogy eltörd!

Bede Anna fordítása

ARS POETICA

(Részlet)

(HUMANO CAPITI CERVICEM PICTOR EQUINAM)

Ábrázolni ha lónyalakkal kívánna a festő
 emberi főt, s tollal tarkázna – vegyítve ezer színt –
 innen-amonnan vett tagokat, hogy lent feketés, rút
 halban végződnék a felül még elragadó nő,
 elnyomnátok-e – látva, barátaim, ezt – nevetétek?
 Higgyétek nekem el, Pisók, az a vers is e festmény
 pontos mása, amely mint lázbeteg álma, teremti
 zagyva, hiú képek seregét, hogy benne egészzé
 nem símul sem a fej, sem a láb. – „Mindenkor akármit
 merhettek költők s festők, megvolt a joguk rá!”
 Tudjuk, s kérjük is ezt a jogot, s ugyanúgy meg is adjuk.
 Ámde nem úgy, hogy a vad s a szelíd keveredjen, a kígyó
 párja madárka legyen, kisbárány társa a tigris.
 Sok kezdethez, amely nagyot ígér, s ünnepi, itt-ott
 vett bíborrongyot varrnak, hogy messze virítson,
 festve Dianának ligetét és benne az oltárt
 vagy kedves tájon kanyarogva futó patakot s a
 Rajna folyót vagy az ég ragyogó ívét, a szivárványt,
 jöllehet egy sincs ott a helyén. Jól fested a ciprust?
 Ez mire jó, ha reményt vesztett bús gályatöröttől

kapsz pénzt, hogy megfesz? Nagy edény kezdett alakulni:
mért kerekít bögrét a korong perdülve belőle?
Bármibe fogsz, legyen egyöntésű, teljes egészé!

Minket, költőket, Piso s jeles ifjak, a jónak
látszata csap be leginkább. Mit tömörítve szeretnék
írni, homályos lesz; nincs könnyedségre törőben
tűz meg erő; keresett fenség belefúl a dagályba;
csúszik az aggályos, zivatartól félve, a földön;
míg aki egy tárgyat kíván színezeni csodásan,
delfint fest erdő közepén s vadkant a habokban:
műérzek híján a hibák kerülése hibát szül.
Aemilius vívóterménél lent a legalsó
ércműves gyönyörűn formál körmöt, puha fürtöt,
s mégis a teljeshez kontár, sosem alkot egészet.
Ám – rászánva magam valamely munkára – ilyenéné
én éppúgy ne legyek, mint ferde nagy orra se vágyom
másként szép hollófürtökhöz, barna szemekhez.

Tárgyat erőtökhöz képest válasszatok, írók!
Fontolgassa soká ki-ki, hogy mit bír meg a vállá
és mit nem. Kiszemelt tárgyát aki győzi erővel,
azt a világos rend s ékes szó el sose hagyja.
Az lesz bája – ha jól látom – meg erénye e rendnek,
hogy most annyit mond csak, amennyit mondani most kell.
mást mellőz, s a jelen percről későbbre halaszt el.
Óvatosan, finoman kapcsolja a szókat, emelje
ezt ki, kerülje amaszt, aki verset költeni készül.
Akkor szólsz helyesen, ha a közkeletű szavak újként
hatnak ügyes módon kapcsolva. Ha késztet a szükség,
hogy nevet adj újabb dolgoknak, költve olyan szót,
mit nemigen hallott a kötényes, régi Cethegus,
megteheted, kapsz rá jogot, ám túlzásba ne essél.
Hogyha görög forrásból van csínján alakítva,
tetszik a most képzett szó is. Ha ilyenre jogot nyert
Caecilius, Plautus Rómától, épp ma ne nyerne
Vergilius, Varius? Mért bánt az irigy, ha szerényen
újítok magam is? Hiszen Ennius és Cato mennyi

új tüneményre szabott jó szót, gyarapítva az ősök
nyelvét. Ez költők joga volt s marad is, hogy a nyelvnek
új szót adnak – akár új pénzt – a jelen veretével.
Mint a futó évvel lombját kicseréli az erdő,
s hull az öregje, a vén szó éppígy hal ki, de ifjú-
módra virágzik a nemrégén született, s csupa élet.
Létünk és művünk a halálé! Védi a száraz-
földre bevitt tenger flottánkat az északi szélről
–fenséges mű! –, érzi a rég meddő, evezővert
láp ma a súlyos ekét, s kenyeret kap róla a környék;
nem csap már a folyó új medréből a vetésre
többé: emberi mű mindez, nem lesz maradandó!
Hát hogyan élne a nyelv becse, kedveltsége örökké?
Feltámad sok már feledett szó, és feledésbe
hull sok most kedvelt, ha talán így dönt a gyakorlat,
mely legfőbb mérték, törvény, bíró a beszédben.

Muraközy Gyula fordítása

ALBIUS TIBULLUS

A FALUSI ÉLET DICSÉRETE
(DIVITIAS ALIUS SIBI FULVO CONGERAT AURO)

Sárgáló aranyát más gyűjtse-növelje halomba,
s üljön ezer holdján croesusi kincsei közt,
szomszéd ellenség rohamát rettegve szünetlen,
míg szelid álmait a kürt szava kergeti el:
énnekem egyszerű élet a vágyam, halk, nyugodalmas,
csak kis tűzhelyemen égjen örökre a láng.
Ültessen libegő szőlővesszőt idejében,
s ojtson erős fákat gazda-kezem szaporán,
és be ne csapjon a drága remény: gyűljön be a termés
dús lombbá, sűrű must töltse a kádjaimat.

Hisz ha virágos, vén kő áll az uton, vagy a réten
árva cölöpre lelek, rögtön imádkozom én,
s ami gyümölcsöt az új esztendő hoz nekem, abból
zsengét hordok a kert isteni atyja elé.
Szőke Ceres, földemről búzakarász-koszorú jár
néked: az ajtónál függjön, a templom előtt,
és a gyümölcsösben piros őrként álljon, ijesztve
szigoru sarlóval a madarat, Priapus:
megkapjátok az áldozatot, Lárok, ti is – egykor
gazdag, már ma szegény birtokom őrei, mind:
akkor a roppant csorda után borjával adóztam,
most piciny áldozatul kis tanya csak barit ad:
kis barit ad kicsi föld, s a falum fiataljai körben:
„Jó bort, jó aratást!” – zengedezik szilajon.

Adja a sors, hogy boldogan éljek csöpp vagyonomból,
és ne gyötörjön örök út a nehéz rögökön –
hadd hűsöljek a kánikulában a parti fa árnyas
lombja alatt, ahol a fürge patak vize fut.

Szégyen nélkül markolom én kétágu kapámat,
s fustéllyal zavarom nagy, tunya ökreimet,
nem röstellem az elkószált gödölyét hazavinni
s a kicsi kecskegidát ölben az anyja után.
Csak ti ne bántsátok kicsi nyájam, farkasok, és ti,
tolvajok: onnan kell lopni, ahol nagy a nyáj.

Pásztorom évenként tisztítom lánggal, ahogy kell,
s meglocsolom tejjel a puha szívű Palest.
Isteneim, jertek s e szegény asztalnak egyétek
tisztas ajándokait: tiszta cserép az edény.
Hajdan agyagpoharat formált a paraszt is először.
a puha sár szeliden gömbölyödött keze közt.
Nem kívánom atyáim pénzét s birtokait sem,
dús aratások után egyre növvő vagyónát:
jó ez a kis föld, s éppen elég, ha ledőlhetek este,
s tagjaim elnyúlnak, itt, az öreg nyoszolyán.
Ó, milyen édes a vad szeleket hallgatni heverve,
míg hű kedvesem is hű kebelemre simul,
vagy zápor-zene mellett ringani álmok ölében,
míg jeges áradatot zúgat a déli vihar!

Ez legyen osztályrészem: kincs azt illeti, aki
a felhőszakadást túri s a tengeri vész.
Inkább vesszen a földnek minden gyöngye s aranyja,
hogyesem akárki – leány – sírjon az útaimért.
Szárazon és vizen is, Messalla, a háboru rád vár,
a hadi préda a te otthonod éke legyen:
engem egy édes lány bűvös kötelékei húznak,
itt ülök, őrzöm a ház zárt, szigorú kapuját.
Nem kell nékem a „hős” nevezet, csak Delia, véled
éljek – bánom is én: „rest”, „mulya”-é a nevem.
Csak te hajolj rám, hogyha utolsó percem is eljött,
hűlő karjaim is téged öleljenek át.

Megsiratod majd, Delia, testem a máglyai ágyon,
s csókjaidat szomorú könny-zuhatag keveri –

megsiratod –, nem védi komor vasvért a te szíved,
s gyöngé szivedben erős szikla kolonca nem áll.
Nem lesz ott fiú, nem lesz lány, aki a temetésen
föl ne zokogna s aki könnytelen érne haza.
Ámde te, Delia, fel ne kavard holt lelkemet: orcád
gyöngé színét ne gyötörd, szét ne ziláld hajadat.
Míg csak a sorsunk engedi, éljünk víg szerelemben:
jön feketén a Halál, jön letakarva fejét,
csúszva jön a tunya kor – s hogyan illik a vágy az öreghez?
Nem vágy egybe az ősz haj s a bolond csacsogás.
Most gyúljon fel a szív, most, míg beszakítani az ajtót
nem röstellnivaló, s míg veszekedni – gyönyör.
Itt vagyok én jó harcos! Félre a kürt meg a zászló!
Az hullassa a vért, aki vagyonra sovár!
S annak jusson a kincs is! Jó nekem a magaméban:
megvetem én a nyomort, megvetem én a vagyont.

Kardos László fordítása

CORCYRAI ELÉGIA

(IBITIS AEGAEAS SINE ME, MESSALA, PER UNDAS)

Nélkülem indultok, Messala, az égei útra:
messze a tengereken majd gondoltok-e rám?
Én maradok betegen s idegenben, Corcyra földjén.
Vond még, kapzsi halál, vissza sötét kezedet.
Várj, te sötét halál, nincs itt az anyám se, hamúvá
égett csontjaimat gyűjteni gyászos ölén,
sem hugom, aki haját szétszórja és úgy zokog értem
s asszír illatokat hint poraimra keze,
Délia sincs – amikor Rómából útra bocsátott,
megkérdezte előbb sorra az isteneket,
vásárolt szent sorslapokat háromszor, a válasz
háromszor bizonyos, jóeseményü jövő,
szép hazatérést jósolt mind és mégis utamra
könnyei közt nézett Délia, annyira félt.
Vigasztaltam, már amikor kész voltam az útra,
s újra meg újra akadt késlekedésre okom:

a madarak baljós röpképe vagy – annyi a rossz jel –
jobb vele várni, mivel szent a saturnusi nap,
hányszor mondtam: megbotlott a küszöbön a lábam,
s intés volt ez a jel: bajt hoz a tengeri út!
Senki se merjen válni, ha másképp rendeli Ámor,
s istent sért vele – ezt tudnia kell, ha merész.
Mit használ nekem Isised itt, ó Délia? vagy, hogy
gyakran a szent csörgőt rázta – hiába! – kezed,
és használ-e sok áldozatod, s hogy közben a tested
tiszt, fehér, szűzies – ágyad és önmagad is?
Most te segíts, istennő, gyógyíts – hogy van erőd rá,
minden templomod ezt hirdeti képeivel –
gyógyíts: Délia hadd válthassa be már fogadalmát
és oltárod előtt hószinü fátylaiban
reggel s este kibontja haját s elmondja a himnuszt
s pharosi kórusodat termete díszíti majd.
Csak tisztelhessem még otthoni isteneinket,
s tömjénezzek az ős Lar havi ünnepein!

Jó volt élni Saturnus uralma alatt, amikor még
nem nyílt ember előtt hosszú utakra a föld!
Akkor kék hullámokkal se dacolt a fenyőtörzs
s nem volt vászon, amely állja a vad szeleket,
s még a hajós, kit dús nyereség csal távoli földre,
gályáit sohasem rakta meg áruival,
még az erős bika nem hajtotta nyakát az igába
s megfékezve a ló sem harapott zabolát,
nem volt ajtaja akkor a háznak és a határkő
nem szabdalt szigorú rendet a földeken át.
Még maguk adtak mézet a tölgyek, a gondtalanoknak
estefelé duzzadt tőgyeit hozta a nyáj.
Nem volt még csatasor, se harag, se háboru, kardot
vad művészettel nem kalapált a kovács.

Már Jupiter kora ez: harcban vagy tengeri úton
mindenütt öldöklés, százleleményű halál.
Istenek atyja, kimélj! Fejemen nincs még hamis eskü,
még gonoszul sohasem szidtam az isteneket.

És ha csak ennyi időt ad sorsom, véd a siromra
ezt a rövid felírást – adja hirül nevemet:
„Messalát vizen és földön kísérté Tibullus
s most itt fekszik: utólérte a durva Halál.”
Engem azonban az Elysiumba kísér maga Vénusz,
azt, aki itt, amíg élt, Ámor örök hive volt.
Tánc és dal hona az, hol a légben tiszta torokkal
édesen a madarak zengetik éneküket,
szúzi talajból hajt a fahéj s a berekben, az áldott
földeken illatozó rózsa virágzik a fán,
ott, hol a gyöngéd lányokkal csapatostul az ifjak
játszanak és Ámor keveri harcaikat.
Mert ha a fürge halál ifjú szeretőt rabol, annak
ott mirtuszkoszorú díszíti sűrű haját.
Éjszaka mélyében rejtőzik azonban a bűnök
otthona és feketén hét vize zúgja körül,
örjőng Tisiphone, vad kígyókkal feje borzas,
arca elől menekül a gonoszok serege,
Cerberus ott vicсорít feketén kigyói fejével
s ércajtók küszöbén örködik és felüvölt.
Ixion ott kínlódik, mert Junóra merészelt
törni: bűnös testét pörgeti fürge kerék,
ott fekszik Tityos, kifeszítve hosszan a földön
és keserű máját falja mohó keselyű,
Tantalus ott áll tó közepén, de huzódik a már-már
enyhetadó hullám, tűzfogu szomszárja elől,
Léthe vizét feneketlen hordókba merítik –
Vénuszt sértették egykor a Danaidák.
Ott üljön, ki szerelmemet aljas vággyal irigyl
s szánna nekem hosszú háborút és utazást.

Csak te maradj hozzám hű, kérlek, s tiszta szemérmed
őre a dajka legyen, nincs baj, amíg vele vagy,
s lámpavilágnál ül veled és elmondja meséit
s rokkából ereget gyors, ragyogó fonalat,
míg a nehéz munkában a szolgáló szeme lassan
elnehezül s álom nyugózi fürge kezét.
Akkor hirtelen ott termek, nem sejt a házban
senki se, mintha az ég küldene vissza neked.

Te pedig ott hosszú hajadat kibontva, mezítláb,
nézz rám és gyere majd, Délia, futva elé.
Ezt kérem csak, e szép órát rózsás paripákkal
a ragyogó Hajnal hozza el újra nekünk.

Vas István fordítása

GYÖTRELMES ÓRÁN

(ASPER ERAM ET BENE DISCIDIUM ME FERRE LOQUEBAR)

Köszivün azt mondtam: könnyen veszem elszakadásunk;
hősi dicsekvésem messzire szállt ime most.
S forgok, akár padlón pörgő csiga ostorütéstől,
mit csoda fortéllyal forgat a fürge fiú.
Perzseld, verd a kevélyt: ne legyen már kedve ezentúl
hetvenkedni; s utóbb nyers szavait zabolázd!
Ám könyörülj rajtam, titkos viszonyunkra, Venusra
esdeklek meg e két fejre, mely összehajolt!

Én – mikor ártó kór lankasztott, s ágyba' hevertél –,
mentőd voltam: imát mondva, beszéli a nép;
s tisztító kénnel háromszor körbe kerültem,
míg a banyád hozzá bűvös ígét duruzsolt.
Én örködtem azon: gonosz álom kárt ne tegyen, szent
lisztet háromszor hintve, hogy űzze tova.
Hallgatag éjbe kilenc fogadalmat a szűz Hecaténak
tettem; gyolcs borított, s bő tunikám lobogott.
Teljesítettem mind; de szerelmed más bitorolja,
s esdésem kamatát boldogan élvezi most!

Én pedig, örült, még úgy hittem: boldogan élünk,
hogyha felépültél; ám nem akarta az ég.
„Majd földet mivelek, s gabonámat Delia őrzi,
míg szerűn a kalászt cséplik a nap melegén;
vagy tele teknőkben majd szőlőfürtöket őríz
s gyors lábbal kitiport, tündöklő borított.
S nyájt számlálni tanul, s szerető úrnője ölében
selypes szolgagyerek játszadozásra szokik.

Földmives istennek venyigéért ő maga fürtöt,
földért búzakalászt hoz s juhokért lakomát.
Ő vezet itt mindent, felügyel majd ő az egészre,
s engem a teljes ház gondjaitól szabadít.
Messallám idejő, akinek majd mézizü almát
válogatott fákról ő maga, Delia tép.
S megtisztelve e nagy férfit, vendégli serényen:
ő maga készít és tálal elé lakomát.”
Szőttem ily ábrándot, melyet észak s dél szele menten
illatos örmény föld tája felé ragadott.
Gyakran akartam már tovaűzni a gondot itallal,
színboromat könnyé tette azonban a bú.
Gyakran öleltem mást, de midőn a gyönyörhöz elértem,
cserbehagyott – úrnőm, téged idézve – Venus.
Bűvöltnek nevezett, távozván akkor az asszony,
s mondta: gonosz bűbájt űzni a kedvesem ért.
Nem szókkal teszi ezt: arcával, szőke hajával
bűvöl az én lánykám, és puha karjaival.
Kék Thetis is hajdan, Nereusnak lánya, a thesszál
Peleushoz zabolás delfinen így utazott.
Nékem ez ártott; s hogy dús kedvese van, kiagyalta
egy vesztetre törő, képmutató kerítő.
Véres húslakomát habzsoljon, s ronda kupából
vérző szájjal igyék, töltve színültig, epét!
Repkedjék körül őt, balsorsuk zúgva, a lelkek
mindig, s háztetején ríjon a rusnya bagoly!
Őrjöngőn füveket fürkészen a sírokon, éhtől
űzve s olyan csontot, mit fene farkas elejt!
Városszerte pucér csípővel fusson üvöltve,
s űzze keresztutakon vad kutya-falka utóbb!
Így leszen, int isten; jó szelleme van szeretőknak,
s tombol a méltatlan cserbehagyott Venus is.

Ám te, akármit zúg, hányj fittyet a kapzsi banyára
máris; ajándékkal vesztegetik meg Amort.
Tüstént kész a szegény, a szegény kész arra: szegődjék
hozzád, s álljon örök hívedül oldaladon.

Ő, a szegény, sűrű sokaságban hű vezetőd lesz,
 s karját nyújtja neked, s úgy nyit előtted utat.
 Ő, a szegény, titkos híveidhez sorra kíséretet,
 s hősizinü lábadról láncokat ő maga old.
 Hasztalan éneklünk, nem tárul e szókra szelídült
 ajtód, hajh; de ököl kell ide, mely belesújt!
 Ám te, erősebb most: utolér, mint engem, a végzet!
 Gyors körökön fordul sorsod, e fürge kerék.
 Van, ki nem ok nélkül kapujánál rostokol immár
 szorgosan, és sűrűn les körül, és elinal.
 S tettet: házát már odahagyta; de visszalopódzik
 egymaga; végre köhint éppen a lány küszöbén.
 Mit szó lopva Amor, titok; élvezd, míg lehet, esdek:
 tiszta hab árja felett siklik a sajka veled.

Kárpáty Csilla fordítása

MESSALLA KÖSZÖNTÉSE

(HUNC CECINERE DIEM PARCAE FATALIA NENTES)

Ezt a napot zengték, sors szálát fonva a Párkák:
 (és egyik isten sem fejtheti fel fonalát),
 ez lesz a nap, mely szétveri Aquitania népét;
 ettől reszket erős had-leigázta Atax.
 Így lett; és diadalt lát újra a római nemzet
 s gúzst a legyőzött fél hadvezetői kezén.
 Téged meg, Messalla, babérkoszorús, elefántcsont
 harcszekeren vonnak tündöklő paripák.
 Hogy nem nélkülem ért dicsfény: tarbellusi hegység,
 santoni tengerpart erre tanú, s az Arar.
 Erre tanú rohanó Rhodanus, nagymedrü Garumna,
 szőkehajú kelták s kékvizü, tiszta Liger.

Zengjem-e Cydnust is, mely fürgén, halkszavu habbal
 siklik alá szeliden kékvizü medreiben?
 S hosszúsörényü cilix táplálóját is, az órjás
 Taurust égbevesző, jéghideg ormaival?

Mondjam-e, sértetlen mint repdes a gerle – amely szent
Szíria-szerte – a sok városon át ragyogón?
S tornyaival tenger roppant tükrére Tyrus hogy
néz le – mely elsőnek bíz a szelekre hajót?
És ha a tikkadt föld cserepessé lett a nagy Ebtől,
bővizü Nílus mint önt ki, ha nyár beköszönt?

Nílus atyánk, hogyan is mondhatnám el, milyen okból
és hol rejtegeted vajjon a kútfejedet?
Cseppnyi esőért sem sóvárog a táj temiatad,
s szomjas fű sem eseng ég fele permetegért.
Vad néped folyamod meg Osirist zengi csodálva,
s gyászosan óbégat memphisi tulka miatt.
Elsőként kalapált fortélyos kézzel Osíris
míves ekét, s vassal szelte a szűz televényt.
Elsőként magokat hintett el a parlag ölébe,
s almát újszerű fák ágairól szüretelt.
Ő tanított viruló venyigét is kötni karókhoz,
s görbe, erős késsel metszeni zöld csemetét.
Néki ömölt legelőbb érett fürt kellemes ízű
nedve, a pór népség lábaitól kitiport.
Szólólé tanított a beszédet váltani dalra,
és hogy esetlen láb lejtse a tánc ütemén;
Bacchus a pór keblét – kit emésztő munka csigáz el –
búslakodásaitól megszabadítani jött.
Bacchus a búa merült embernek megnyugovást hoz,
verdesi bár lábán s csörren a durva bilincs.
Nem környez szomorú gond és gyász téged, Osíris:
csak kartánc, dana és könnyüded, édes Amor;
csak csupa tarka virág s repkénylomb, fűzve fejedre,
és mely zsenge bokád verdesi: sárga palást.
Csak Tyrus-adta mez és fuvolákból mézizű zengzet
és sima ládika, szent titkaidat takaró.

Jöjj, nemtőjének kartánccal s játszadozással
szentelj ünnepet, és folyjon a bor, ne kevés!
Fénylő fürtjeiről csorranjon drága kenet, s majd
hordozzon feje és hónyaka lenge füzért.

Így jöjj, hogy ma neked tömjént meg mopsopi mézzel
édesített süteményt hozzak im áldozatul.

És te fiúkat nemzz; gyarapítsák anyjuk erényét,
s mint tisztelt öreget, majd körülálljanak ők!
Zengje utad hírének népünk – mit Tusculum őriz
és ragyogó Albánk őskoru Lárjaival.
Kincseiden gyűjtött kavicsokból épül az út itt,
mesterin illesztve itten a kőre követ.
Áldón hirdet a nagy városból visszamenő pór
éjszaka: nem botlik lába, amíg hazaér.
Ám, születésnap, még ülünk meg számtalan évben,
kélj ragyogóbban majd s mind ragyogóbban elő!

Kárpáty Csilla fordítása

A BÉKE DICSÉRETE

(QUIS FUIT, HORRENDOS QUI PRIMUM PROTULIT ENSES)

Jaj, ki kovácsolt kardot először, mordat-ijesztőt?
Ó, be könyörtelen és vad szive, vas szive volt!
Akkor gyúlt ki a harc, tört gyilkos erőszak a földre,
akkor lelt rövidebb útra a durva halál.
Vagy nem is ő a hibás, az az árva – magunk, mi magunkra
fordítottuk, amit ő vadak ellen adott?
Minden bűn a kövér aranyé, hisz háboru sem volt,
míg suta bikkfa-kupák álltak az asztalokon.
Sáncok s várfalak akkor még nem voltak – a tarka
nyáj közepette ledőlt s nyugton aludt a juhász.
Dús hadiszerszámot sose láttam volna, ha akkor
élek, a trombitászó nem riogatja szívem.
Elhurcolnak a hadba ma, tán egy távoli puzdrán
már közelít is a nyíl, mely a szívembe szalad.

Óvjatok, isteni Lárok: hisz mikor ott szaladoztam
még a bokátok előtt, óvtatok, ifju magot.

Nem szégyen, hogy fátok öreg törzs fája: apáim
egykori házát így lakta a lári sereg.
Míg a szegényes, régi fa-isten az egyszerű házban
állott, szentebb volt addig az eskü szava.
Megkönyörült az a Lár, ha ki szőlőt vitt neki, vagy ha
búzakalász-gyűrűvel ékesítette haját,
olykor a ház hálás ura vitte elébe kalászát,
s vitte mögötte kicsiny lányka a méz aranyát.
Védjeteek engem is, isteni Lárok, az érchegyü nyíltól.
s áldozatom tele ól kincse, kövér koca lesz.
Ünnepi köntösben követem, mirtusz köti lágyan
kis kosaram, mirtusz lengi be homlokom is.

Bennem kedvetek így teljék: a hadak vezetőit
gyűrje le más a csaták hősi tusái között,
és iddógálva mesélje vitézi regéit a harcos,
s fesse le a tábort borral az asztalomon.
Örültség a halált harcokkal hívni-idézni!
Úgyis jó: a sunyi talp konokul közeleg.
Nincs odalent dús róna, se szőlőfürt, csak az ádáz
Cerberus és ama rút Charon a styxi vizen:
a halovány tömeg ott bolyog a zavaros habu tónál,
hajzata megpörzsölt, arca kuszált, csupa seb.

Ó, az a boldog, irigyleni méltó, kit gyerekek közt
ér el a lassu öregkor kicsi háza ölén!
Békén ballag a birka nyomán, fia a barival jár –
fürdőt is melegít este a hű feleség,
Így öregedjem meg, fáradt fejem álljon ezüstben,
szapora ajkaimon sorra peregjen a múlt.
Béke mivelje a földet – aratni tulokra először
hószinü Béke rakott görbe, nehézkes igát.
Béke növelt venyigét s rejtette a fürt aromáját
korsóban fiunak őrzeni atyja borát.
Béke-időn kapa és ekevas tündöklök, a harcos
rozsdált fegyvere mind sutba, sötétbe kerül.
Erdőből hazahajt a pityókos gazda, az asszony
és pulya-hadja nyüzsög a kocogó szekeren.

Háboru is van: vénuszi harc! –Tincset lenyiszálták
 s rátörték a kaput – ezt panaszoja a lány.
 Kék-zöld foltos a gyöngé kis arc – sír –, ámde a győztes,
 ő is sír, hogy ilyet tett hebehurgya keze.
 Ámor, a dévaj, szitkokat is súg éji viszály közt,
 s ott ül a két haragos közt sunyin és hanyagul.
 Vasszivü, kőszívü fickó, aki a lányt veri durván:
 a magas isteneket rántja-cibálja le az.
 Éppen elég, ha szelíd tunicáját róla letéped,
 éppen elég, ha kezed szertezilálta haját,
 s éppen elég, ha zokog – mert boldog ezerszer a férfi.
 akinek indulata könnyre fakasztja a lányt.
 Sánccölöpöt s pajzsot hordjon, kinek ökle goromba,
 s messze kerülje el a lágy Szerelem gyönyörét.

Áldott Béke, jövel, jobbodban búzakalással,
 s tündöklő öledet lepje gyümölcs özöne.

Kardos László fordítása

FALUSI ÜNNEP

(QUISQUIS ADEST, FAVEAT: FRUGES LUSTRAMUS ET AGROS)

Ünnepies csendben járjuk ma körül a mezőket
 s termést, úgy, ahogy azt rendeli őszi szokás.
 Jöjj, Bacchus, miközénk, és függjön a szarvadra édes
 szőlőfürt, s te kalászt fonj a fejedre, Ceres.

Szent nap van ma, pihenjen a szántóföld s aki szántja,
 támasszuk meg ekénk most, hogy a munka se nyom.
 Oldjátok ki a jármokat: illő, hogy koszorúsan
 álljanak ökreitek most tele jászol előtt.
 Istent szolgáljon mindenki ma: nyúlni se merjen
 gyapjufonó kézzel gyapjucsomóhoz a nő.
 Messze maradjatok úgyszintén ti, kerülve az oltárt,
 kiknek a múlt éjjel hozta Venus gyönyörét.
 Tisztát kedvel az ég, hát gyertek tiszta ruhában,
 s mely mer a forrásból, tiszta legyen kezetek.

Égő oltárhoz halad, íme, az ünnepi bárány,
tiszta fehérben a nép, főként a dísz olajág.
Ó, honi isteneink, tisztítsuk a földet, a népét:
kár ellen kezetek védje meg ezt a határt,
dudvakkal ne tehesse vetés csúffá aratásunk,
és ne riassza a gyors farkas a lomha juhót.
Akkor a dús földben bízván, a paraszt, a kihízott,
jókorá tuskókkal fűti a tűzhelyet is,
s rabszolgák soka, jó jele, hogy mily módos a gazda,
rak vesszőkalyibát, játszva a tűzhely előtt.
Jót kérek, s meglesz: tán másra mutatnak a jonhok,
isteni kegy jele nincs vajjon a jós-zsigeren?

Jöjjön a füst-érlelte falernumi, hajdani consul
évéből, s a pecsét tűnjön a chiosiról.
Ünnep lelke a bor: nem szégyen ilyenkor elázni
s tántorgó lábbal csetleni-botlani csak.
Ám: „Éljen Messalla!” kiáltjuk mind, italozván,
nincs jelen ő, de szavunk zengje csak egyre nevét.
Messallánk, ki legyőzted az Aquitania népét,
s torzonborz ükapák nagy sora büszke reád,
légy jelen és ihless engem, hogy ez énekem által
hálát adjak az ég földmivelőinek én.

Földeket éneklek s faluk isteneit, kik elérték:
tölgymakkal sose kell éhet elütni ma már;
ők oktattak előbb, hogyan is kell róni gerendát
egybe s zöld lombbal földni a kis kalyibát.
Népünk ajka szerint ők készítették a bikákat
húzni igát, s tőlük nyert a szekér kereket.
Akkor szűnt meg a durvább éték, s lett a gyümölcsfa.
és csobogó víztől nőtt fel a kerti növény.
Akkoron adta ki láb-sajtolta levét az arany fürt,
s gondúzó bor a hús vízzel azóta vegyül.
Föld hoz jó aratást, ha az izzó csillagi hőben
évenként a talaj szőke haját leveti.
Földről hord tavaszon könnyű méh kasba virágport,
s édes mézzel a lép telve a munka után.

Földműves volt az, ki megunva először a szántást,
hajtogatott darabos versbe szedett szavakat,
s jóllakván, száraz nádszáron fújta a nótát,
majd ugyanazt koszorús isteni szobrok előtt,
s festéktől pirosan földműves járt, ugye Bacchus,
ünnepi táncot, mit senki se tett azidőtt.
Sűrűn emlegetett díjat nyert ő, a vezért a
nyájból: kis vagyonát gazdagította a bak.
Földön font tavasz ékeiből koszorút is először
s díszített a fiú Lareseket vele föl.
Földön hord a fehérló bárány is puha gyapjút
hátán, s lányoknak nem kicsi gondot okoz.
Nőkre imígy hárult a fonás, a guzsaly meg az orsó.
melyre hüvelykujjat nyomva, a munka forog:
és e minervai mesterség folyamán a szövőnő,
míg a szövőszéken koppan a cséve, dalol.

Sőt földön s jószág közt jött a világra Cupido,
vad kancák közepett, hogyha a monda igaz.
Itt próbálta ügyetlen kézzel először az íjat:
jaj nekem, érzem, hogy most ügyesebb keze van!
Nem veszi célba a jószágot, mint rég: ma nyilával
lányt sebez és bátor férfiakat leigáz.
Ifjat fosztogat ő, s haragos hajadon küszöbére
hajtja a vénembert: mondja, mi szégyene lesz.
Ő vezet elheverő örök közt lopva leányt is
éjjel az ifjúhoz, surran a lány egyedül,
s talpával tapogatja az ösvényt aggodalom közt,
sőt keze is fürkész, éji homályban az út.
Ó, de szerencsétlen, kit ez isten zaklat! A másik
boldog, mert kegyesen révbe vezette Amor.

Jöjj hát, szentséges, lakománkra, de félre a nyíllal,
s égő fáklyáid, kérlek, e helyre ne hozd.
Hívjátok magatok fennszóval a hírneves istent:
jószágához nyíltan, s lopva a házba csupán.
Vagy nyíltan magatokhoz is: úgyis túlkiabál a
játszi tömeg vagy a phryg szarvalakú fuvola.

Játsszatok: íme az Éj befogott, s szekerét az anyának
pajzán, rótfényű csillagi kar követi,
majd a sötét szárnytól betakart Álom jön, a néma,
és a sötét álmképek is ingadozón.

Kálnoky László fordítása

NEMESIS RABSÁGÁBAN

(SIC MIHI SERVITIUM VIDEO DOMINAMQUE PARATAM)

Készen vár már, látom, a szolgai sors, jön az úrnőm.
Ósi szabadságom szép kora, áldjon az ég!
Bús rabszolga vagyok most már, rablánc a bokámon,
béklyómat többé meg sosem oldja Amor.
Érdememet vagy bűneimet sose nézi, csak éget,
égek: vadszivű lány, oltsd el a fáklya tüzét!
Jaj, mért kell éreznem e szörnyű kint a szivemben?
Bár lennék inkább bérc havasok csucsain,
állnék bár, kőszirt, őrült viharok szele táncán,
tenger üveg-habján törve, akár a hajók!
Hisz keserű a napom, s keserűbbek az éjjeli árnyak,
minden perc itala, mint epe, oly keserű.
Mit használ az elégia hangja s a dalnok Apollo?
Ő csak pénzt követel, s nyújtja mohó tenyerét.
Hagyjatok el, Múzsák! Nem ad írt dal a bús szeretőnek.
Nem vagyok én papotok zengeni harcviadalt,
dalt nem mondok a Nap pályájáról, sem a Holdról,
mint száguld kocsiján vissza, betöltve körét:
úrnőm ajtóit vágnám fölnyitni dalommal.
Hagyjatok el, Múzsák: ehhez erőtlén a vers.

Gyilkossá kell züllnöm, hogy teljék az ajándék,
sírva ne fetrengjek ajtai zárt küszöbén.
Szent templomfalakon függő ékszer rabolok majd –
ám legelőbb téged szennyez e kéz be, Venus!
Bűnös züllöttségre te bujtasz, a pénz-zsaroló nőt
nem más adta: te légy vétkeim áldozata!

Veszne el, ó, mindenki, ki gyűjti a drága smaragdot,
S tyrusi bíborral festi a hószinü nyájt!
Ez táplálja a nőkben a pénzvágyat, meg a cosi
gyolcs, s a Vörös-tenger gyöngye, a százszinü gyöngy.
Ez rontotta meg őket. S most kulcs zárja az ajtót,
s házörző kutya áll kinn a lakás küszöbén.
Persze, ha duzzadt zsebbel jössz, nincs útban az őrség:
elkotródik az eb, s fordul a zárban a kulcs.
Jaj, melyik isten adott szépséget e pénzre-mohóknak,
s tette sajátjukká egyben a jót s a gonoszt?
Innen ered sírás s a civódás, ez magyarázza,
hogy ma olyan hirhedt isten e földön Amor.

Ám teneked, ki tuladsz szeretődön a telt-zsebü újért,
hordja a szél s tűzvész összezsarolt vagyondod,
ujjongó ifjak nézzék, hogy szállnak a lángok,
s egy se siessen majd futva-loholva vizért!
Meglátod, ha elér a halál, majd senki se gyászol,
és szomorú tetemed senki se tiszteli majd!
Ám a szerény és jó szeretőt – száz évig is élhet –,
sírva bucsúztatják, hogyha a máglya kigyúl.
Eljön a vén kedves, rágondol a régi viszonyra,
sírján mindig friss lesz a virágkoszorú.
S míg továbballag a sírtól, mormog: „Béke porodra!
Alvó csontod a föld terhe ne nyomja nagyon!”

Mindez igaz. De mit ér énnékem már az igazság?
Vágyamnak törvényt már csak az ő szava szab.
Hogyha atyáim kastélyát eladatni kívánja,
menjetelek, ó, Lárok, hirdet az árverező.
Minden mérget, amit Circe s Medea kevertek,
mind, ami gyilkos fű Thessaliába terem,
s hogyha a vad ménest Venus évszaka vágyra hevíti,
sárló kancáknak lába közül a habot,
csak Nemesis nézzzen rám nyájasan és szelid arccal,
adja akár még száz fű italát – megiszom!

Horváth István Károly fordítása

AJÁNDÉK NEAERÁNAK
(MARTIS ROMANI FESTAE VENERE KALENDAE)

Március eleje jó; e nap ünnepe római Marsnak –
ősi kor éveinek kezdete innen eredt –,
s most kiszabott, pompás menetekben a vándor ajándék
városszerte vonul házakon át s utakon.
Drága Neaerámnak, Múzsák, mily ajándokot adjak,
mondjátok – ha enyém ő, ha csalódom akár.
Dal bűvöl gyönyörűt, adománypénz kapzsit; örüljön
ő versemnek, amint érdemes erre, a lány.

Ám patyolat levelem burkolja arany színű hártya,
s habkő szeljen elébb róla le szürke pihét!
Fenn, a finom papiros legszélén ott diszelegjen
rákanyarítva betű rajza nevem jeleként;
és két vége között a szegélyt fessük be; eképpen
illik e könyvecskét küldeni szépszerivel.
Kérlek benneteket, kik e vershez im ihletet adtok,
castali árnyéokra s pieri vízre is én:
menjete el hozzá, s a tekercset, a díszeset ekképp
adjátok neki át: el ne veszítse színét!
Nékem üzenje meg ő: van-e még rám gondja viszont, vagy
vajmi kevés, vagy már számkivetett-e szive?

Ámde köszöntsétek méltón, szép szóval először,
és halk hangon ígét ajkatok ejtsen eképp:
„Küldeti volt szeretőd, bátyád most, tiszta Neaera,
ezt a csekélységet; tőle fogadd el, eseng!
Néki, megesküszik ő, drágább vagy, mint szeme fénye,
bár felesége legyél vagy huga légy te csupán.
Inkább hitvese légy! E reményt, mikor élte kilobban,
tőle a Styx halvány habja ragadja csak el.”

Kárpáty Csilla fordítása

MIKOR KEDVESÉT ELCSÁBÍTOTTÁK
QUI PRIMUS CARAM IUVENI CARUMQUE PUELLAE

Vaskebelű volt az, ki legelsőnek ragadott el
ifjat lányka elől, ifju elől szeretőt.
Szintúgy kőszívű volt, ki ilyen nagy bánatot eltűrt,
és még élni tudott, kedvese bár odalett.
Nem vagyok ebben erős, lelkem nem tűr el ilyen kint:
harcedzett szívemet fájdalom összetöri.
Sőt nem is átalom megvallani nyíltan: eluntam
életem ily sok bú elviselése után.

Majd ha tehát könnyű árnyá lettem, s ha belepte
hószín csontjaimat pernye koromfeketén:
hozzám, hosszú haját szabadon szétszórva, Neaera
jöjjön el és keserűn sírjon a máglya felett.
Ám útján szeretett anyjának búja kísérfé:
ez keseregje vejét, az keseregje urát.
Szellememet hívják s kérleljék lelkem először,
s megmosván kegyelet habjaiban kezüket,
szedjék össze, sötét gyászköntöst öltve, a testem
földi maradványát: hószinű csontjaimat.
És hintsék meg előbb eme csonthalmazt aszuborral,
s jusson eszükbe fehér tejhabot önteni rá;
nedves hamvaimat burkolják gyolcsba utána,
s otthon üres márvány hamvvedrükbe tegyék,
rápazarolva, miket gazdag Panchaia természet
s napkeltén arabok meg buja Asszíria;
és engem sirató könnycseppjük is abba csorogjon:
így hantoljanak el végre por és hamuként.

S majd bús veszttem okát felirat hirdesse; sokaktól
szemlélt tábla csucsán vers örökítse meg így:
„Lygdamus itt nyugszik, kit a kín, hogy tőle Neaerát
elcsalták, jegyesét, sírba ragadta, s a bú.”

Kárpáty Csilla fordítása

A BARÁTOKHOZ

(VOS TENET ETRUSCIS MANAT QUAE FONTIBUS UNDA)

Ott vagytok, hol az etruszk források vize csobban,
melyet messze kerül nyár derekán az okos –
most oly kellemes ott, mint Baiae hajjai mellett,
most, amidőn a tavasz-pírra fölenged a föld.

Ámde nekem végóráim hirdeti Persephone már:
istenő, szánd meg büntelen életemet!
Nem tanítottam senkit a nagy, dícséretes Úrnő
férfiúnak tiltott, isteni titkaira;
más poharát soha nem fertőzte halálos itallal
jobbom, nem törtek mérget e tiszta kezek.
Templomokat sem gyújtottam fel, a lelki nyugalmam
nem zaklatta gonosz tett, sunyi bűn sohasem;
nem lázongtam a bajt rám küldő istenek ellen
oktalanul, nem szállt pörbe a szám, se szívem.

S íme, sötét hajamat még nem csíkozza fehér szál,
görnyedt vénségem nem közelít bicegőn;
abban az évben volt születésem napja először,
melyben két consult vitt el a mostoha vég.
Vajh mi öröm féléretten dézsmálni a szőlőt,
épphogy gömbölyödő alma felé ki kacsint?
Ó, kíméljete engem, a sápadt nagy vizek és zord
lenti vidékek sors-adta, kemény urai!

Hadd lássam majd akkor az Elysium mezejét, bús
Lethe sajkáját s kimmeriek tavait,
hogyha a ráncos öregségtől sárgán fiaimnak
emlegetem, hogy s mint voltak a régi idők.
S bár le ne döntene, rémítgetne csupán e gonosz láz!
Lám, tizenöt nap telt el, s csak emészt konokul.

Ám ti imádjátok csak a friss etruszk hegyi forrás
isteneit, könnyen szelje vizét karotok!

Boldogul éljete, éljete és ne feledjete engem,
 sem ha leszek még, sem hogyha a múltba tűnök.
 S most Disnek bárányt, feketét, ígérjete értem,
 s színborral vegyített, hószinü, tiszta tejet.

Kerényi Grácia fordítása

SULPICIA DICSÉRETE

(SULPICIA EST TIBI CULTA, TUIS, MARS MAGNE, KALENDIS)

Ünnepeden, nagy Mars, Sulpicia érted ily ékes:
 égből szállj le, tekints rá, ha van érzületed!
 Ezt elnézi Venus; de vigyázz, szilaj, ámulatodban
 csúful fegyveredet földre ne ejtse kezed:
 hogyha az isteneket fel akarja tüzelni, szemében
 két lámpást lobbant lángra kegyetlen Amor.
 Őt, ha akármit tesz, ha akárhova lép is a lába:
 lopva kísérgeti és felcicomázza a Báj.
 Hogyha megoldja haját, laza fürttel szép; ha befonja:
 illeti őt befonott konttyal a hódolatod.
 Perzsel, járjon akár Tyrus-adta biborköponyegben,
 perzsel, jöjjön akár hószinü mezben elő.

Boldog Vertumnust az Olympus-bérc örök ormán
 így cicomázza ezer dísz gyönyörűn, ezer ék.
 Méltó lány egyedül, hogy kétszer drága nedűbe
 mártott lágy gyapját csak neki ontsa Tyrus;
 és a sok illatozó fűszer mind légyen övé, mit
 jószagu réten arat dúsan a mívés arab,
 s mindama gyöngy, mit a rőt tenger medrében az ében
 indus napkeleten gyűjt a közel vizeken.
 Zengjétek, Muzsák, e Calendae-ünnepen, és zengd
 teknőc-lantodon őt, Musagetes, te dicső!
 Ünnepi áldozatunk füstölgjön néki sok évig:
 kardalotokra im egy lányka sem érdemesebb.

Kárpáti Csilla fordítása

KÍMÉLD KEDVESEMET, VADKAN
(PARCE MEO IUVENI, SEU QUIS BONA PASCULA CAMPI)

Kíméld kedvesemet, vadkan, ki a rét legelőit
látogatod, meg a bérc árnyteli rengetegét;
harcra ne fend szúrós agyarak; sértetlenül adja
vissza nekem, bajtól óvja az ifjut Amor.
Jaj, oly messze ragadja vadászó kedvű Diana!
Vesszetek, erdők, mind! Tűnjetek el, ti ebek!
Mily téboly: botorul bekeríteni körbe a dombok
láncát? Gyöngé kezé megsebesíti a tör!
Vajh mi öröm belopózni a vad rejtett odujába?
Jelt hagy a tüskebokr hószínű lábaidon!

Ám ha veled kószálhatnék, Cerinthusom, én is,
hurcolnám hálód bérceken, ormokon át,
fürkészném a sebes szarvas nyomait veled együtt,
én oldoznám el hajtani fürgé kutyád.
Akkor tetszene nékem az erdő, csillagom, akkor,
hogya együtt dőlnénk fűre a csapda előtt;
bárha közel jön, sértetlen távozna a vadkan:
meg ne zavarja a két szép szerető örömét.

S most ne Venust tiszteld – hisz nem vagyok ott –, Dianát csak:
tőrét szűzi kezé vesse ki, tiszta fiú!
És aki némbér hozzád mer surranni, szerelmem,
tépjék szét a dühödt, isszonyu karmu vadak.
Ám a vadász-buzgóságot most hagyd csak atyádra,
és gyere vissza – siess, fuss, a karomba hamar!

Kerényi Grácia fordítása

MEGJÖTT VÉGRE A VÁRT SZERELEM

(TANDEM VENIT AMOR, QUALEM TEXISSE PUDORI)

Megjött végre a várt szerelem, forr tőle a vérem,
bármit szól a világ, nem tagadom le ma már!
Meghallgatta dalom panaszos szavait Cytherea
és elküldte nekem rég keresett szeretőm.
Megtartotta szavát; örömöm kifecsegheti írigy
nyelvvel akárki, akit még ily öröm sosem ért!
Már semmit sem irok titkos táblákra ezentúl,
hadd tudják: szeretem, s büszke vagyok, ha szeret!
Boldogság ez a bűn; a szemérem lenne ma vétek,
egymáshoz méltó két szerető szeret itt!

Radnóti Miklós fordítása

BOCSÁNATKÉRÉS

(NE TIBI SIM, MEA LUX, AEQUE IAM FERVIDA CURA)

Esküszöm – és ne szeress, ne legyen rám gondja szivednek.
mely még pár nap előtt híven epedt szivemért,
hogyha egész fiatalságom ezer ostobasága
jobban bánt valaha, mint az a tegnapi egy
bánt: hogy csóktalan elmentem tőled haragomban,
és letagadta magát ajkamon a szerelem.

Babits Mihály fordítása

ESKÜ

(NULLA TUUM NOBIS SUBDUCET FEMINA LECTUM)

Más nő karjai közt, idegen nyoszolyán sosem alszom,
nem csábít soha már új szerelemre leány!
Csak te szeress engem! nézd, néha bejárom a várost
s téged látlak csak szépnek a szépei közt.

Ó, ha csak én tudnám egyedül, hogy ilyen gyönyörű vagy!
gondtalan élhetnék, más ne kívánna, csak én.
Még irigyem se legyen, nem kell, ne csodáljon a nép sem,
bölcs, aki párjával félrevonul, ha szeret.
Boldogan elfutnék veled én egy sűrű vadonba,
hol soha ember még nem taposott utakat.
Mert te a bűben öröm, s ragyogás vagy az éji sötétben,
társ a magányban, csönd, s gondok után pihenés.
Most már égből jött szeretőt se szeretne Tibullus,
még maga Vénusz sem lenne helyetted elég.
Esküszöm erre neked, legyen íme Juno neve áldott,
nékem a legszentebb isteneink közül ő.

Jaj nekem, én örült! Ó jaj! hova lett a hatalmam!
Esküdtem, de bután! Féltetek, és te tudod!
Most ujjadra tekercsz, kedvedre hevítet a vágyam,
mért fecsegek folyton, bajt szül az ily fecsegés!
Most te parancsolsz majd, a tied vagyok és ezután is
már a tied leszek én, nem menekülhetek el.
Meggötözött rabként szent Vénusz elé leülök majd,
bünteti ő a gonoszt, s védi igaz fiait.

Radnóti Miklós fordítása

SEXTUS PROPERTIUS

CYNTHIA RABSÁGÁBAN

(CYNTHIA PRIMA SUIS MISERUM ME CEPIT OCELLIS)

Első Cynthia volt, aki rabbá tett a szemével,
én nyomorult, kit a vágy messze került azelőtt.
Gögös pillantásu szemem leszögezte a porba
s két lábával Amor földre tiporta fejem,
míg, a gonosz, megvetni tanított minden erényes
lányt, s tanította, miképp élnek a léha fiúk.
Már kerek éve, hogy el nem nyugszik bennem e téboly,
bár a nagy isteneket rám haragítva gyötör.

Milanion nem kímélt, Tullus, semmit; elérte,
hogy megnyerje nehéz, kőszivü Iasisát.
Őrülden bebolyongta a Parthenius-hegyi berket,
s fölzaklatta a rút sörte takarta vadat,
s Hylaeusnak durva dorongja ütötte sebtől
Arcadiában sírt, nyögve, a bérc tetején;
s végre a vágya betelt: győzött gyorslábu szerelmén.
Célra segít, ha szeretsz, jószivü tett s zokogás.

Későn jött Amor és tudományát késve kínálja;
azt sem tudja ma, rég mely utakon vezetett.
Ó ti, akiknek csábja lecsalja a holdat az égről,
s mágikus áldozatot hoztok a tűzhelyeken –
nyerjétek meg az én számomra a hölgynek a szívét,
hadd legyen arca fakóbb, mint az enyém, az enyém!
Úgy majd elhiszem azt, hogy cytainei varázstok
csillagokat bűvöl, s visszaterel folyamat.

Vagy ti, barátok, akik későn hivogattok e lápból,
örült lelkemnek adjatok enyhületet!
Tűröm az orvosi kést, s –kell? – tűröm a tűz erejét is,
csak legyenek szabadok indulatos szavaim.

Vagy vigyetek túl távoli népek földjein, és túl
tengereken, hova nő nem jön a nyomra soha.

Ám ti maradjatok itt, ti, akikhez jó a nagy isten,
s hű párok legyetek, hű szerelem kötelén.
Engem csak keserű éjekkel ver Venus egyre,
s békét percig sem hágy, gyötör egyre Amor.
Ezt a csapást ti kerüljétek ki! S a régi szerelmet
hűséges szívetek fel ne cserélje soha.
Mert aki haj! későn veszi csak lelkére tanácsom,
szörnyű kínok közt sírja el újra szavam.

Horváth István Károly fordítása

CYNTHIA BAIABAN

(ECQUID TE MEDIIS CESSANTEM, CYNTHIA, BAIS)

Cynthia, hogyha a víg Baiaet odahagyva kirándulsz,
sziklás partra, ahol Hercules útja futott,
vagy mikor arrafelé kószálsz, hol az isteni tenger
százalakú táncát lejtí Misenum alatt:
gondolsz rám? gondolsz a sok éjszaka sok gyönyörére?
őriz-e még a szived, képeimet őriz-e még?
vagy kiszakított már valaki ölelő dalaimból?
Cynthia, elszakított egy hazug, új szerelem? –
Néma tavon valahol jobb volna, ha másfele élnél,
csönd, víz, két evező, vinne a könnyű ladik,
és jobb volna az is, ha mulatva magányos öbölben
egymagad uszkálnál a hasadó vizeken,
mint hogy most elegáns strandon heverészve az aljas
hízélgésre figyelsz, mely telezsongja füled.

Őre ha nincs, bizony elbukik egykettőre a léha
lány, és mit neki a tegnapi esküdözés!
Hű vagy, igaz, sose hullt még folt a nevedre; – hiába,
még árnyéktól is félt az igaz szerető.
Megharagudni tehát tilos, és soraim ha ma kissé
megszomorítottak, bűnük: a rémületem.

Óh, mert nálad nem drágább nekem édesanyám se;
 nélküle élni? minek? semmi se kellene már!
 Te vagy az otthonom, óh, szüleim te, Cynthia, csak te
 mindenem, életem és minden időm öröme!
 Mért nevetek, sírok? ha barátom kérdi akárki,
 azt felelem mindig: „Cynthia ... ő az oka!”
 Hagyd el hát Baiaet mielőbb, hagyd, kérelek, a romlást,
 sok szerelemnek adott már temetőt az a part!
 Pusztulj el, Baiae, becsület csapdája, kerítő!
 Pusztulj el, szerelem gyilkosa, ég tüze rád!

Szabó Lőrinc fordítása

ELSŐ ÉS UTOLSÓ

(QUID MIHI DESIDIAE NON CESSAS FINGERE CRIMEN)

Mért vádolsz, hogy léha vagyok, s mért költöd a hírét?
 Róma, a cinkos, tart fogva bilincseivel.
 Kedvesem ágyától oly sok mérföldnyire élek,
 mint folyik egymástól Eridanus s Hypanis.
 Rég a szivünkhöz nőtt vágyam nem szítja ölelve
 Cynthia, s édes-lágy hangja se cseng fülemig.
 Jó voltam nemrég pedig: akkor senki fiának
 nem volt része olyan drága, igaz szerelem.
 Írigy volt a világ. – Isten tört, mondd, viszonyunkra,
 vagy kaukázusi fű mérge okozta a bajt?

Többé nem vagyok én, aki rég. Nem jó elutaznunk.
 Mekkora nagy szerelem tört meg e kurta időn!
 Most tanulom csak a hosszú éjek lomha magányát,
 s hogy mily búsán cseng vissza fülembe szavam.
 Boldog férfi, ki elsírhatja baját a leánynak;
 hulló könnyeknek gyakran örül meg Amor.
 S jó, ha – lenézve – a vágy lobogását újra cseréli:
 Váltott rablánc is gyakran ad új örömet.
 Engemet égi parancs tilt minden más szerelemtől:
 kezdete Cynthia volt, végzete Cynthia lesz!

Horváth István Károly fordítása

AMOR DICSÉRETE

(TU LICET ABIECTUS TIBERINA MOLLITER UNDA)

Csak heveréssz te, kinyúlva a vén Tiberisnek a partján.
Mentor kelyhéből idd csak a lesbosi bort,
és bámuld, míg gyors szárnyán tovaszáll a vitorlás,
lassú gályákat vonnak erős kötelek,
s mint tör az égig a parkban az erdő lombja, mely éppoly
sűrű, akár a vadon Caucasus ős csucsain,
nem vetekedhetsz úgy se szerelmem sok gyönyörével:
nincs oly gazdag kincs, mit le ne győzne Amor.
Mert ha a hölgyem az áhított éjt énnekem adja,
vagy ha szerelmi adót ró le egész napon át,
házamon akkor a Pactolusnak habja előmlik,
és a Vörös-tenger gyöngye diszíti falát;
úgy mérkőzni királyok sem bírnak gyönyörömmel
ezt élvezzem csak, míg a Halál nem üzen!

Hisz, ha Amor megvonja kegyét, ki örül vagyonának?
Nem kell kárpótlás, hogvha Venus megorrolt.
Megtöri ő hősök roppant erejét, ha akarja,
vad kínnal sajog ő, bármi kemény a szived.
Nem fél ő átlépni arab márványküszöbön sem,
bíborpárnáktól, Tullusom, el nem ijed,
és a szegény ifjút forgatja egész kerevetjén:
nem könnyít a bajon semmit a tarka selyem!
Míg ő jószívü lesz hozzám, nem kell a királyság,
s göggel megvetem én Alcinous vagyonát.

Horváth István Károly fordítása

MAGÁNYBAN

(HAEC CERTE DESERTA LOCA ET TACITURNA QUERENTI)

Itt legalább ez a méla magány s csönd jó a panaszra,
langyos nyugati szél leng az üres ligeten.

Lelkem rejtett bánata itt szabadon kiömölhet,
hogyha ki nem fecsegik titkom e néma kövek.
Honnan kezdjem, hogy magyarázzam, Cynthia, gőgöd?
Mit tettél, hogy a bú könnybe borítja szemem?
Én, akit a boldog szerelem sorozott csapatába,
most a szerelmi kudarc csúnya jegyét viselem,
mit tettem? Mi a vád, amely így kicseréli a szíved?
Más nőt sejt körüllem, Cynthia, sanda gyanúd?

Úgy végy újra magadhoz, ahogy soha még küszöböm nem
lépte keresztül más karcsu bokáju leány.
Bár komor és kínzó fájdalmaimat te okoztad,
bennem a gyűlölet és bosszu nem izzik olyan
hővel, hogy dühöd egyre felém zúdítsd vagy a sírás
elcsúfítsa szemed széptüzű csillagait.
Úgy veszed észre talán, hűvösebb szívemben az érzés,
s orcáim színe sem kürtöli vágyaimat?

Ti lesztek tanuim, ha van érzeni szíve a fának,
bükk-sudarak s ti, a víg Pán szeretői, fenyők,
lengő lombjaitokhoz hányszor sír fel a kínom,
s kérgeitekbe rovom – hányszor! – a „Cynthia” szót!
Attól vagy haragos, hogy fáj, ha gyötörsz, megalázol?
Senki se hallja, csupán néma kapud, panaszzom.
Büszke parancsaidat már némán tűröm – akárhogy
bántasz, a bánatomat nem kiabálja ki szám.
S mindezekért, szent Források, csak a szikla hidegje
ad nekem, és a rögös út pora mord nyugovót:
jaj, mert onthatom én szomorú panaszzom, csak a csengő
énekü kis madarak, ők figyelik, soha más.
S mégis, akármilyen is vagy, zengje a reneteg erdő:
„Cynthia”, zúgja neved széles e bérci világ.

Kardos László fordítása

VÉGSŐ KÍVÁNSÁG

(NON EGO NUNC TRISTIS VEREOR, MEA CYNTHIA, MANIS)

Cynthia, én nem a zord árnyaktól félek, a sírtól,
s készséggel megadom majd ama tűznek adóm;
az rettent csak, hogy síromnál nem leszel ott már,
és e tudat szomorúbb, mint a halotti menet.
Mert nem olyan gyengén lakozik Cupido a szememben,
hogy szeretett alakod látni feledje porom.
Mint hős Phylacides se feledte szelíd feleségét;
bár befogadta a mély föld, a világtalan éj:
s hogy szeretett feleségét árny-karjával ölelje,
ős hajléka felé űzte a vágyakozás.

Így, legyek én is egy árny csak – örökre tiéd, a te árnyad,
mert az erős szerelem túljut a zord vizeken;
s lent asszonynépek várnak majd, isteni szépek,
mind argív zsákmány, legjava trójai lány,
köztük egyetlen sem lesz nálad szebb a szememben
Cynthia, és (adná bár meg a Föld kegyesen!)
hosszú öregséget szabjon számodra a végzet:
holtod végnapodon holtan is elsíratom.
Ó, ha te így sírnál érettem az én poraimnál!
Akkor, bárhol is ér, nem keserű a halál!
Cynthia, úgy félek, hogy megtagadott tetememtől
bár ne akard, ellők téged egy új szerelem,
s hogyha előtörnek, felszárítod sűrű könnyed.
Hajlik a hú lány is, hogyha az ostrom erős!
Éppen ezért, míg nem tilos, éljünk víg szerelemben.
Nincs hosszú szerelem, mely a szívünknek elég.

Bede Anna fordítása

SZÜLŐFÖLDJÉRŐL

(QUALIS ET UNDE GENUS, QUI SINT MIHI, TULLE, PENATES)

Kiktől származom én, s a szülőházam hol is állott –
tudni barátodtól, Tullusom, ezt akarod.
Hogyha hazánknak sírja, Perusia, ismeretes tán,
és ama gyászfelleg Italiának egén,
hol testvéreivel szállt harcba a római polgár
(etruszk föld pora, mély bánat az én szivemen,
tűrted, hogy szétszórják holttetemét rokonoknak,
és nyomorult csontját most se takarja rögöd!)
hát itt – itt, hol a dombhátak völgyé szelidülnek,
dúsgazdag földjén jórögű Umbria szült.

Horváth István Károly fordítása

CYNTHIA DICSÉRETE

(QUI NULLUM TIBI DICEBAS IAM POSSE NOCERE)

Kérkedtél, hogy nő ezután benned sose tesz kárt,
s csak rabul estél, és gőgöd ugyan lelohadt.
Lám, te szegény: egy hónapig élhettél nyugalomban,
s már új könyv születik: hirdeti szégyenedet.
Megpróbáltam, a hal tud-e élni a puszta porondon,
meg tud-e élni a vadkan, ha a vízbe vetik,
s élhetek én virrasztva, komoly tudományba merülve:
bárhogy riogatom, nem hagy el a szerelem.

És bármily sugaras, nem a kedvesem arca бүvölt meg,
bár orcájánál nincs liliom vakítóbb,
bíborral küzd északi ormok szűz hava rajta,
pírja-fehére akár tejben a rózsaszírom,
és divatos haja sem, mely síma nyakára leomlik,
szép szeme, csillagaim, fényes iker-tüze sem,

sem nem Arábia pompás selyme a karcsu derékon:
nem lobbantja szivem lángra ilyesmi sosem.
Ó, de ha könnyed keccsel járja a bacchusi táncot,
szép Ariadne gyanánt szökken a többi előtt,
s ujjá alatt az aeol hárfán támad csuda dallam,
Múzsák éneke sem zendül ilyen gyönyörűn!
Hát amikor költ, állja a versenyt ő a Corinna
legszebb verseivel, senki nyomába se ér.

Nemde, szerelmem, az életed első pillanatában
jó sorsot prűszkölt rád ama fényes Amor?
Isteni lénytől származhat csak ily égi ajándék,
nem lehet édesanyád érdeme, az bizonyos:
ember ily áldottnak hogyan is hozhatna világra,
tíz hónapnyi idő sem lehet ahhoz elég.
Róma leányainak te külön díszére születted,
első, kit Jupiter fekhelye vár, mivelünk,
földi halandókkal nem hálhatsz örök időkig.
Benned másodszor ölt alakot Helena.
Hát csoda, hogyha az ifjúság őrzöngve imádja?
Jobb lett volna bizony, Trója, ha érte veszel.

Hogy bámultam rég, hogy Ázsia és Európa
egy lányért annyit háboruzott valaha!
Bölcs voltál Páris, s bölcs voltál, ó, Menelaus,
bölcs te, ki bírtad, s bölcs te, ki akartad a lányt.
Méltó volna e szépség, hogy meghaljon Achilles,
hogy hadat indítson érte a nagy Priamus.
Aki az ókor nagyaival versengeni vágyik,
mintául vegye a műhöz a kedvesemet,
tartsa Nyugatnak a képet, tartsa utána Keletnek,
lángra gyúl érte Kelet, lángra gyúl érte Nyugat.

Lator László fordítása

CYNTHIA OLY GYÖNYÖRŰ, CYNTHIA OLY CSAPODÁR
(HOC VERUM EST, TOTA TE FERRI, CYNTHIA, ROMA)

Cynthia, mondd, igaz-é, hogy céda vagy, és az egész nagy
Róma fecseg rólad, ismeri életedet?
Ezt érdemlem hát? hogy hírbehozol s kinevetnek?
Még nekem is fu szél, bosszum elér, csapodár!
Majd lelek én egy hű szeretőt a sok álnok után is,
lányt, ki örül, ha nevét zengi, dicséri dalom
s téged gúnyol majd, ha szeszélye vadítja, nem engem,
későn sírsz akkor, rég kidobott szeretőm!

Most még friss a harag, most kell vele végre szakítnom,
mert ha elalszik a düh, ébredez a szerelem.
Adria hajjait úgy a vad északi szél sosem űzi
egymáshoz, sem a dél langy szele fellegeit,
mint amilyen könnyen szép szó haragos szeretőket:
vond ki nyakad hát most jármod alól ügyesen;
s bár megbánod majd a legelső társtalan éjen –
elviseled! hiszen új életed újra szabad,
s óvjon a drága Junó neve téged a lelket emésztő
méregtől, hiszen árt néked az, és keserít.

Nemcsak az indulatos bika ront rá arra, ki bántja,
birka se tűr mindent, megböki elleneit,
én mégsem szakítom le ma testedről a ruhádat,
zárt ajtódat sem nyomja be este dühöm,
sem befont hajadat nem tépdeselem én haragomban,
öklöm nem sújt rád, én nem ütök sebeket.
Ily csúfos viadalt a paraszt végigverekedhet,
mert a fejét soha még nem körítette babér.
Én majd csak megirom, de az elzeng messze időkig:
„Cynthia oly gyönyörű, Cynthia oly csapodár!”
S bárhogy megveted is, ha akármit pusmog a fáma,
még te is elsápadsz, hogyha elér az a vers!

Radnóti Miklós fordítása

RABSÁGBAN

(ERIPITUR NOBIS IAM PRIDEM CARA PUELLA)

Elveszik, íme, a lányt, akit oly régen szeretek már:
és te, barátom, még sírni se hagysz igazán?
Embernek keserűbb harc nincs a szerelmi vizsálynál:
hogyha megölnél is, nem keserítene így.
Más karjába ha dől, hogy bírom majd ki e látványt,
s azt, hogy a lány, ki enyém volt az imént, nem enyém?
Minden forgandó; nyilván szerelemre is áll ez:
hol fenn vagy, hol alul, ím a szerelmi kerék.
Elbuktak hősök, pusztultak nagy fejedelmek,
Théba a múlté már s Trója magas fala is.

Mennyi ajándékot vittem, hány verset is írtam!
S tán szeretett? Sohasem vitte rideg szíve rá.
Ostobaság volt hát, hogy türtelek éveken által
jómagadat, te gonosz, sőt pereputtyodat is.
S tán szabad embernek láttál egy percre is engem?
Gőgös szókkal vágsz fejbe te szüntelenül?
Sírba hanyatlasz hát eszerint, Propertius, ifjan?
Halj meg, s örvendjen végre a veszteden ő!
Hadd zaklassa a szellememet s üldözze az árnyam,
máglyámon táncot járva tiporja porom!

Mit? Tán Antigoné sírján nem hullt el a boiót
Haemon, nem maga dőlt kardja vasába talán,
önmaga és a szegény lány csontjait összekeverve,
mert nem akarta honát nélküle látni viszont?
Nos hát, nem menekülsz: meg kell halnod velem együtt:
vérem a véreddel ontja ki majd ez a kard.
Bár e halál a magam számára gyalázatos egy vég:
hadd legyen az, csak szállj velem a sírba te is.

Achilles, elvesztve a kedvest, elhagyatottan,
hagyta a fegyvereit lógni a sátra falán.
Látta, hogyan menekül az acháj had vissza a partra,
s hogy dór táborban Hector a csóvavető;

látta homoktól rútan Patroclus tetemét is,
 látta haját, melyet gyilkosa összezilált,
 és deli Briseisért ezt mind, mind túrníe kellett,
 mert szeretőt vesztvén, dúlt kebelében a kín!
 Majd, hogy meghozták neki bűnbánón a fogoly lányt,
 ménjei hurcolták Hector, a hős tetemét.
 Nem dicsekedhetem én ily virtussal, sem anyával,
 nem csoda, hogy méltán győz le csatában Amor.

Kálmok László fordítása

A GYŐZTES VETÉLYTÁRSRÓL

(ISTE QUOD EST, EGO SAEPE FUI: SED FORS ET IN HORA)

Gyakran voltam az én, ami most ő; egyszer azonban
 másnak a kedvéért őt is elűzi a lány.

Pénelopé, akiért méltán versengtek a kérők,
 férfit teljes két évtizedig nem ölelt;
 csalfa szövés által halogatta a nászt, a naponta
 megszóttat cselesen bontva fel éj idején;
 s bár nem hitte, hogy egyszer még meglátja Ulixest,
 kész volt várni reá s így öregedni meg ő.
 Briseis is holtan karjába ölelte Achillest,
 s tiszta-fehér arcát tépte, miként eszelős;
 és vérmocskos urát szomorúan mosta a rabnő,
 míg a folyóparton szőke homokra terült;
 vérbe keverte haját, és kis keze meg-megemelte
 olykor a nagycsontú, tagbaszakadt tetemet,
 hisz nem jött el a hős tengerkék anyja, se Péleus,
 s nem volt Scyrosból Déidamía jelen.
 Akkor a sarjaiban még kedvét lelte görögföld,
 s még becsülettel folyt akkor a hadviselés.

Bezzeg egy éjszaka sem háltál egyedül, te cudar lány,
 s udvarló nélkül még a napod se maradt.
 Sőt hahotáztatok is, nézvén a pohár fenekére,
 s engem is, úgy sejtem, jól kibeszéltetek ott.

Még ki faképnél hagy, te kitartón jársz az után is:
épp ez a férfi legyen férjurad, adja az ég!
Mondd, amikor fogadalmat tettem, hogy te fölépülj,
minthogy a Styx vize már szinte benyelte fejed,
és ágyad mellett könnyezve barátaid álltak,
hol volt s mid volt ő? Mondd meg az égre, hamis!
Még ha a távoli Indus partján kötne le engem
tábori élet, vagy tengeren állna hajóm!
Mily könnyű néktek fortéllyal szőni a szót is:
ennek az egy tannak mestere mindig a nő.
Kósza szelekben a Syrtisek annyira meg nem inognak,
tél viharában a lomb nem remeg úgy meg a fán,
mint amilyen szaporán a haragban az asszonyi hűség
megrendül, ha komoly vagy ha csekély oka van.

Nos, mivel ekképp tetszett döntened, én belenyugszom:
szárnyas gyermekek, ó, csak legyen éles a nyíl,
fúrjatok át, versengők, s oldozzátok el éltem,
hulló véremnél nincs pazarabb jutalom.
Csillagos ég és hajnali dér a tanúm, meg az ajtó,
mit titkon láttam nyílni, szegény nyomorult,
hogy nem volt becsesebb nékem soha semmi tenálad:
s bárhogy gyűlölsz is, drága maradsz ezután.
Ágyamban sohasem fekszik más nő a helyedre:
hogyha tiéd nem, hát egymagamé leszek én.
Bárcsak, hogyha letöltöttem néhány kegyes évet,
lenne szerelmed ölén kőszobor új szeretőd!
Szörnyűbb fegyvertől, ádázan küzdve a trónért,
Théba vezérei sem hulltak el anyjuk előtt,
mint melytől a halált én elfogadom, ha szabad lesz
vívnom a lánykámért, s vélem esel te is el.

Kálnoky László fordítása

A FESTŐ REMEKE

(QUICUMQUE ILLE FUIT, PUERUM QUI PINXIT AMOREM)

Aki először kisfiunak festette meg Ámort,
 annak a festőnek mesteri volt a keze.
 Tudta, hogy egy kissé mind őrült, aki szerelmes,
 s kincsei pusztulnak kis csacsi gondjai közt.
 Jó, hogy szellős szárnyakat is rajzolt a fiunak:
 hadd röpdössön a bús emberi sziveken át.
 Föl s le! – dobálja a váltakozó hab az emberi szívet,
 s partravivő jó szél hűse sehol se fuvall.
 Horgas nyíl-köteget tett a pici kézbe, s ez is jó –
 s gnosusi tegzeket a csöpp fiú vállaira:
 azt se tudod, hol az ellen, s máris elért a sebes nyíl,
 és akin ez sebet üt, hordja halálig a kint.

Bennem, bennem a nyíl, s jaj, bennem a gyermeki kép is,
 itt van, csak suhogó szárnya veszett el, a gyors,
 Hagyján! – úgyse repül sehová soha már a szivemből,
 véremmel van örök s vad tüzü háboruja.
 Mondd, öröm itt fészkelned apadt, bu-szitta velőmben?
 Jaj, te, pirulni ha tudsz, másba lövöd nyiladat!
 Épeken, izmosokon próbáld ki, ne rajtam e mérget:
 már nem is én nyögök itt – árnyam eseng-panaszol.
 És ha eloszlik ez árny, ki dalolja a vágy nyilait majd?
 (Bármilyen szerény is e lant, fénybe borítja neved),
 akkor a szép orcát, kecses ujjakat, éjszemeket ki
 zengi meg, és ahogy a lány puha lépte libeg?

Kardos László fordítása

ELMONDJA GYÖNYÖRŰSÉGEIT

(O ME FELICEM! O NOX MIHI CANDIDA! ET O TU)

Boldog idő! Boldogságomtól boldogított ágy!
 Éjjeli boldog idő! Boldog a bölcs szerető!

Édes az esteli szóváltás a lámpavilágnál,
és ha a lámpa kihunyt, édes az éjjeli harc.
Változatos harc volt: majd meztelen emleje lett pajzs,
majd dacosan komorult, s inge nyakára borult.
Majd ha a pillákat szemeimre lenyomta az álom,
csókkal nyitva ki, szólt: „Lanyha, te alva heversz?”
Két karodat hány-mód és hány ölelésre cserélted,
s mily makacson késtek csókjaim ajkaidon!

Ó, csak az élvezetet ne vakítsd meg irigy takarással:
tudd meg: a szem gyönyöre vezeti vágyaimat.
Lásd, Helénát is meztelenül szereté meg Páris,
amint Menelaos ágya közül kiszökött.
S Endymion, kit a Nap ragyogó nővére megejtett,
a csupasz istennőt meztelenül ölelé.
Hogyha azért gonoszul takarózzván fekszel a párnán,
meglásd, kandi kezem összeszakítja ruhád!
Sőt ha tovább ingerled a vágyam durva haraggá,
rózsákat karodon mély harapás sebe fest.
Nem gátolhat a játékban tömör és kerek emlőd,
hadd szégyellje magát az, aki csúf s anya már,
de te itasd szemem a buja látás drága borával,
míg csak tűri a sors, s nem jön a végtelen éj.

Ó, bár ugy fonnánk testemmel testedet egybe,
hogy szent láncokat szét sose törje idő,
mint ahogy a gerlék egyforma s örök szerelemben
csókosan élvezik át isteni életüket.
Balga keresheti csak végét az igaz gyönyöröknek,
mert az igaz vágy nem ismeri a zabolát;
és hamarabb megcsalja a gazdát a bevetett föld,
és hamarább üz Sol zord fekete lovakat,
és vizeit hamarabb csalogatja vissza a forrás,
száraz medrében hagyva halott halait,
mint hogy én máshoz dobogó szívvel közelítsek:
ő volt hajnalom, és ő legyen alkonyom is!

Adna ily éjeket, életnek sok volna egy év is!
s nem sírnék, amikor hívna a csónakos agg.

Adna sok ily gyönyör-éjt, ragyogó mennyekbe röpnélk:
 koldus is isten lesz isteni karjaiban!
 S bár mindenki csak ezt vágyná: vigadozva heverni
 vig szeretők bor- s mézillatu combjai közt:
 kard, kürt, hadihajó nem volna, se gyilkos erőszak,
 Ádria nem verné harcosaink tetemét,
 s Róma! örök diadalmaidért gyűlölve örök gyász,
 gyermekeid gyásza most nem alázna porig!
 Engem méltán ér unokák dicsérete: istent
 nem sértette vidám örömeim pohara.

Te pedig, édesem, élvezz! élvezz! – Csókjaidat ha
 mind elcsókoltad: látni fogod, be kevés!
 Látod? –: az elnyilt rózsáról hullonganak a szirmok,
 sárguló levelek úsznak a váza vizén!
 Éltünk büszke gyönyör, ragyogás, s holnapra mögöttünk
 döngve becsapja talán érckapuját a halál.

Babits Mihály fordítása

NÉLKÜLEM ÁLL MA A BÁL

(PRAETOR AB ILLYRICIS VENIT MODO, CYNTHIA, TERRIS)

Most jött épp az imént csak az illyr földről a praetor,
 nagy gond ez nekem, nagy nyereség teneked!
 Mért nem törte nyakát ki Ceraunia zátonyain, mondd
 Neptun, mit kellett volna kínálnom ezért?
 Nélkülem áll ma a bál, teli asztalnál lakomáznak,
 s tárva az ajtók, bár senki se vár oda most.
 Nő, ha okos vagy, arasd le a felkínált gabonát, és
 gyapját tépd le, neked nyújtja a bamba barom;
 aztán, majd ha eléd áll csontig-fosztva, szegényen,
 rúgd ki, hajózzon el úgy Illyriába, haza!

Cynthia nem fut a címek után, ő csak szeretőjét
 megtapogatja finom kézzel: a zseb degesz-e?
 Drága Venus, te tekints le ma gyötrelmemre, szakaszd meg
 förtelmes kéjtől sorvadozó inukat!

Hát már rongy pénzért szeretőt is kaphat akárki
ó, Jupiter, s a leány bomlik a szégyen után?
Küld, hogy járjam a tengert és hozzak neki gyöngyöt,
s tyrusi szép posztó kell neki, hozzam el azt!
Bárcsak a rómaiak közt pénzeszsák ne teremne,
és fűkunyhóban lakna a had feje is,
akkor nem pénzért vásárolnák a leányt, és
kéz-kézben várnák holtuk a hű szeretők! –
Ezt nem azért mondom, mert hét mint hét vele háltál
s hőszinü karjaidon nyűvöd e rongy alakot,
s nem mert aljassá lettél – te tudod –, csak azért, mert
sok híres-szép nőt ront meg a könnyü kedély.

Most ez a barbár fráter ürült ágyékkal akár egy
győző lép begyesen és birodalmamon úr!
Jusson eszedbe a kincsért mit fizetett Eriphyla,
és hogy járt a szegény friss-feleség Creusa!
Új és új sértés nem elég fájdalommal elűzni?
Vagy kínom tőled nem szakad el sohasem?
Hány nap múlik el így, hogy még színházba se járok,
Mars mezején nem látsz, elkeserít csak a dal!
Szégyen, nagy szégyen, ha nem az csak a pusztaság,
hogy süket az, kit a vágy aljas igába fogott.
Nézd a vezért, katonáit mind elvesztve hiába
háborog oktanul Actium öbleinél,
őt is hirhedt vágya vezette a rosszra, hajóit
megfordítva futott távoli tengereken.
Caesart hirdeti mindez, s ő most azzal a kézzel,
mely győzött, rakta félre a fegyvereket.

Bármilyen öltözetet kaptál és bármilyen ékszer,
sárgásan ragyogó, széptüzü csatokat is,
fújná semmibe gyors zivatar s szél mindegyiket, mind
lenne kezében föld, lenne pizsokszinü víz!
Lásd, Jupiter se nevet jól mindig az esküszegésen,
megcsaltak panaszát hallja az isteni fül!
Láttátok, hogy az égen végiggördül a dörgés
s mennyei házából földre lepattan a tűz?

Ezt nem a Pleiádok teszik és nem a fényes Orión,
 nem csupasz úrból zeng s csapkod a láng dühe sem,
 Ő sújt bosszusan akkor az esküszegő szeretőkre,
 mert sírt álnok nők vétkeiért maga is.
 Hát a sidóni ruhát ne becsüld túl sokra, nehogy majd
 félj, ha sötét felhőt kerget a szél nyugaton!

Orbán Ottó fordítása

MEGGYŰLÖLTET A SOK PANASZ

(ASSIDUAE MULTIS ODIUM PEPERERE QUERELAE)

Meggyűlöltet a sok panasz, a kifogás, a kesergés,
 de aki tűr, gyakran megnyeri a sziveket.
 Csuksd be szemed, hallgass, mondd, hogy nem látod, amit látsz,
 s ne szomorítson, ami rettenetes szomorú.
 Űristen, mily sors várt volna, ha arcom ezer ránc
 lepné már, s hajamon ülne havával a tél!

Lám, az öreg Tithonust hogy tudta szeretni a Hajnal,
 sohase várta a vént nélküle a közös ágy!
 Hogy hazaért kocsiján, paripáit meg se fürösztve,
 áldva becézte szegényt mennyei karjaiban.
 Messze, az Indusnál, csókolva öreg szeretőjét,
 az fájt csak neki, hogy oly hamar ébred a nap!
 Reggel az isteneket vádolta, mikor szekérére
 szállt, s csak bosszúsán hozta a Földnek a fényt.
 Jobban örült annak, hogy a kedvese él, noha hervadt,
 mint ahogy az fájt, hogy Memnon, a fia, halott.
 Isteni nő, mégsem szégyellt az öreggel aludni:
 hogy fürdöttek az ősz fürtök a csókjaiban!

És teneked, hűtlen, nem kellek fiatalon sem,
 bár jön az estéd már, s görbe anyóka leszel.
 Vigaszom annyi csupán, hogy a Szerelem istene sokszor
 épp azt gyűlöli meg, akit előbb szeretett.

Szabó Lőrinc fordítása

CYNTHIA FESTI MAGÁT

(NUNC ETIAM INFECTOS DEMENS IMITARE BRITANNOS)

Mondd, igaz-é, hogy utánzod a festett képű britannust
és aranyos szerrel mázolod át hajadat?
A természet minden igaz formát kiszabott: a
belga színekbe takart római arc iszonyú.
Mert valahol valamely nő késsel fente ki arcát,
vajjon máris a kék szín a helyes csakugyan?
Hantja alatt is gyötrődjék az a lány, ki először
kent idegen színeket balgán fürtjeire!
Énnekem oly kicsi kell, hogy szépnek lássalak, édes:
annyi csupán, hogy légy gyakran a látogatóm.
Nincs ugyebár testvéred e földön, nincs gyereked sem:
hadd legyenek egymagam a fivéred, fiad is.
Este saját ágyadba feküdj le csak, az legyen őrződ,
s felkoszorúzva ne ülj léha, ledér lakomán!
Jaj, ne akard, hogy hinnem kelljen a sok fecsegőnek!
Szárazon és vizen át szárnyal a hir sebesen!

Dsida Jenő fordítása

CYNTHIA FALURA KÉSZÜL

(ETSI ME INVITO DISCEDIS, CYNTHIA, ROMA)

Bár nincs tetszésemre, hogy elhagyd, Cynthia, Rómát,
jó, ha magadra maradsz félreeső faluban.
Nem lesz ott, ki a szűz réten tolakodva kísértsen,
és hízélgéssel rávegyen arra, mi bűn.
Ablakaid csendjét nem bántják léha garázdák,
hívogatás soha nem rontja meg álmaidat.
Árván jársz-kelsz, Cynthia, nézve az árva hegyormot,
és a szegény pór nép barmait és mezeit.
Cirkuszi játék nem lesz ott, hogy fénye megejtсен,
még templom se, hogy ott bűneidet gyakorold.

Elnézed, hogy az ökrök mint szántják fel a földet,
 és mint hull le a kacs, melyet a kés lenyesett.
 Elhagyatott szentélyt keresel fel, gyűjtöd a tömjént,
 és gödölyét égetsz nyílt tűzön áldozatul.
 Itt te csupasz lábbal lejthetsz majd körbe a táncban,
 csak ne legyen jövevény férfi e messzi helyen!

Én vadat-űzni megyek, szolgálni az égi Dianát
 jókedvvel, s lerovom végre Venusnak adóm.
 Én vadat ejtek majd, a fenyőgallyakra kitűzőm
 zsákmányom szarvát, s intem a fürge kutyát.
 Nem volnék bátor nagy oroszlánhoz közeledni,
 vagy fenyegetve a kant űzni mohón, a vadat,
 már inkább jámbor nyulat űz, ki csak ennyire bátor,
 s ejteni gyors madarat: lő ki hegyes nyilakat,
 merre Clitumnus szép hullámmal verdesi berkét,
 s hósínű barmot mosnak a könnyű habok.

És te, ha elfog a vágy, csak gondolj, életem, arra:
 egy szép napkeltén újra megérkezem én.
 Nem tart vissza a zöld erdő sem, a néma merengő,
 sem mohos ormok alatt csörgedező, üde hab,
 hogy ne susogja neved remegő ajkam szakadatlan.
 Senki se bántson, amíg nem vagyok újra veled!

Bede Anna fordítása

SÚRÚ SZERELEM

(SCIS HERE MI MULTAS PARITER PLACUISSE PUELLAS)

Jól tudod, annyi leánynak tettem tegnap a szépet,
 s azt is, Demophoon, mennyi, de mennyi baj ér!
 Megvallom, nem cél nélkül kódorgok az utcán.
 Hát még színházban! Százszoros ott a veszély!
 Jaj, ha buján széttárja fehér karját valamelyik
 lány, ha piros ajakán édesen árad a dal!
 Csak oda húz a szemünk, hol megsebesíthet a látvány,
 hol valamelyik szép felfedi hó kebelét,

vagy röpködnék a homloka tiszta haván pici fürtök,
melyeket a tarkón drága köszöntő szorít.
És ha netán tiltón néz rám egy szép, szigorú arc,
már a hideg veríték homlokodat kiveri.

Kérded, Demophoon, mért kívánom valamennyit?
Hisz tudod, a szerelem sohase kérdi: miért?
Mért hasogatják némelyek szent késsel a karjuk,
míg bomlott fuvolák zengik a vad ütemet?
Gyarlóságot a természet mindenkibe oltott,
rám azt rótt ki, hogy ver örökös szerelem.
Sújthattok, Múzsák, Thamyras sorsával irígyen,
nem leszek úgyse vak az asszonyi bájra soha.
Girhessé hitványulok, úgy véled, de csalódom:
jól szolgálni Venust: ó, dehogyis teher az!
Hadd hívom tanuul: tanusítja a kedvesem is, hogy
gyakran egész éjjel megteszem a magamét.

Lám, két éjszaka hált Alcménével Zeus is, két
éjszaka nem volt az égben az Egek Ura.
Villám-szórni azért nem volt gyengébb azután se.
mert nem emészti fel a szerelem önerejét.
Bár Briséis karjából ment harcba Achillész,
nagy dárdájától nem menekült-e a phryg?
Andromaché ágyából kelt Hector viadalra,
s nem félték-e csakúgy a mykenéi hajók?
Az falakat rontott, ez elől menekült a hajóhad.
Achillész vagyok én s Hector, a fene vitéz.

Látod, az égen váltja a holdat a nap, nap a holdat,
nékem sem lehet egy lány sehogyan sem elég.
Gyöngéd karral öleljen, övezzen emez, ha
valamiért épp nem vár ölelésre amaz.
Vagy ha netán szolgámra az egyik megharagudna,
tudja meg: a másik kezesen adja magát.
Sokkal jobb, ha kötél van kettő övni hajónkat,
ikrekkel fele gond csak az anyának a gond.

Jó, ha makacs vagy, mondj nemet akkor – s gyere, ha nem vagy,
 mondd, mire jó folyvást csúrní-csavarni a szót?
 Hisz a szerelmesnek nincs sors annál sanyarúbb, mint
 kedveszegetten csak várni, hiába a lányt.
 Álmatlan hánykódik sóhajtozva az ágyon,
 s azt gondolja, talán mást szeret édesé már.
 És faggatja a szolgát, kérdi csak újra meg újra,
 hogy megtudja, amit félve, remegve gyanít.

Lator László fordítása

FÉLELMETES ÁLOM

(VIDI TE IN SOMNIS FRACTA, MEA VITA, CARINA)

Álmodtam veled, Édesem – azt, hogy sülyyed a gályád,
 s lankadt két karod ott verdes a jón habokon,
 s minden hűtlenségeidet sorjába bevallod,
 s nedves hajfonatod súlya a mély fele húz.
 Hellé járt az eszemben, akit puha hátú aranykos
 vitt hajdanta a hús bíboru öblökön át.
 Rettegtem, hogy a tengert ott rólad nevezik majd,
 és mikor arra hajóz, könnyeket ejt a hajós!
 Hány ima szállt ajkamról Neptunhoz s az Ikerhez,
 s isteni rangra emelt Leucothee, tefeléd!

S már csak az ujjad nyúlt ki az örvény habjai közül,
 s hűlő szád nevemet hívta sikoltva sűrűn.
 Hogyha e percben Glaucus látja szemed, bizonyára
 tengeri istennő vagy ma a jón vizeken,
 s rád az irigy Nereidák indulatos hada támad,
 hószinü Nesaea, kékszinű Cymothoe.
 S most egy delfin uszott hozzád megmenteni – tán az,
 melyen a lant menekült egykor, az Arioné.
 S én magam a szirtről már-már a habokba vetettem,
 s ekkor elűzte a vad álmat a mély iszonyat.

Kardos László fordítása

ELÉGIA A HALÁLRÓL

(AT VOS INCERTAM, MORTALES, FUNERIS HORAM)

Kérditek a kimulás óráját, ó, ti halandók,
s honnan jó a halál, hol van a végzetes út,
és a derült eget is, Phoenicia módja szerint, hogy
melyik az ember jó csillaga, melyik a rossz!
Űzheted a parthust gyalog és gályán a britannust:
földön, tengereken rejtve homályban a baj.
Elpanaszoljuk, hogy kockán a fejünk, ha kuszálva
kétféle keveri Mars a csata forgatagát,
rettegsz, hogy majd lángol a házad, omlik a házad,
s félsz, hogy a serlegben fekete mérget iszol.

Egyedül a szerető tudhatja, mikor, mi halállal
vész el: sem Boreas őt nem ijeszti, se kard.
És ha a Styxen evez már, nádak közt, s a vitorlát
látja dagadni a bús, hadesi bárka fokán,
és elhozza a szél szólító kedvese hangját,
hozzá visszatatalál a lehetetlen uton.

Vas István fordítása

KÖNYÖRGÉS A BETEG CYNTHIÁÉRT

(IUPPITER, AFFECTAE TANDEM MISERERE PUELLAE)

Jaj, könyörülj a beteg lányon már, Istenek Atyja:
bűnös vagy, ha e szép nő a halálba zuhan.
Kánikulába hajolt az idő, örvénylik a hőség,
perzsel a, gőzöl a rög, forr, aszalódik a táj.
Mégsem az ég a hibás, nem a hőség tette beteggé –
nem tisztelte elég mélyen az isteneket.

Ez volt és ez a veszte ma is sok balga leánynak,
esküjüket suhanó szél s kusza hab viszi el.
Vagy Venus állt bosszút, aki versenytársait ádáz
búval nézi s irígy arra, ki szebb, ragyogóbb?

Vagy tán Juno templomait fitymáltad-e léhán,
 hogy Pallas szeme szép, sértve tagadta-e szád?
 Jaj, soha nem raknak zabolát nyelvükre a szép nők:
 csípős nyelv, csinos arc – itt az ok, itt a hiba.
 Ám a te napjaidat sok vész zaklatta, ezért majd
 hús-szelid órán jön érted a könnyü halál.

Io, aki tehén lett s évekig itta a Nílus
 hajjait és bőgött: isteni sorba került.
 Ino is fiatal fővel kószált a világban –
 Leucothee ma –, kegyét esdi az árva hajós.
 Andromedát odaszánták koncul a tengeri szörnynek:
 büszke-nemes feleség már ma, a Perseusé.
 Callisto mint medve botolt Arcadia földjén:
 fénye vezérli ma már éj idején a hajóst.

És ha talán gyorsítja a sorsod a síri nyugalmat,
 sorsod, amely boldog lesz a haláloed után:
 elmondod Semelének, a szépség mily veszedelmes:
 elhiszi, őt a saját sorsa nevelte ki így.
 S néked a maeoni hősi leányzók közt is az első
 hely jut a sorban: olyan nincs, aki ellene szól.
 Most, betegágyadon is, ha lehet, túrd mostoha sorsod,
 tán megfordul a zord nap s vele istened is.
 Juno sem venné zokon ezt, ó, Istenek Atyja:
 megtöri Junót is, hogyha leányka hal el.

Kardos László fordítása

CYNTHIA NAGYBETEGEN

(DEFICIUNT MAGICO TORTI SUB CARMINE RHOMBI)

Már a varázspörgettyü megállt, a varázsige hallgat,
 szunnyadozó parazson senyved a barna babér,
 Luna sem úgy tesz, mint aki gyakran jár le az égből...
 és a bagoly feketén gyászjeleket kuvikol.
 Íme közös sorsunk tutaján fog szállni szerelmünk
 át a halotti világ néma, komor vizein.

Egymagamat ha nem is szánsz, kettőnkön könnyörülj meg!
Élni fog? Élni fogok. Meghal? Utána halok.
Verset irok tábládra neked, fogadom, ha segítesz:
„Juppiter adta nekem vissza a drága leányt.”
S lábad előtt majd ő maga ül, fátylakba takarva,
s nagy veszedelmeiről hosszan időzve mesél.

Dsida Jenő fordítása

ÉJSZAKAI KALAND

(HESTERNA, MEA LUX, CUM POTUS NOCTE VAGARER)

Hajnal előtt, kincsem, beborozva bolyongtam az utcán,
s egy szolgálám sem volt ott, ki mutassa utam;
nagy sereg Ámor jött szemközt, fenyegetve; ki tudja
hány, nem számoltam, mert megijedtem igen.
Volt aki fáklyákat tartott, és volt, aki íjat,
néhányuk hurkot font, bizonyára nekem.
Meztelenül voltak. S egy vásottabb a seregből
„Fogjátok meg – szólt –, ismeritek nagyon is!
Ő az, róla beszélt az az asszony, rája haragszik.”
Így szólt, és már ott volt a hurok nyakamon.

Másik mást rendelt: „Lökjétek az út közepére,
vesszen, mert minket megtagad, isteneket!
Órák hosszat vár az a lány rád, hallod-e, hitvány?
Míg te ki tudja, milyen házak előtt csavarogsz!
Ő, mire sidoni fejdíszét megbontja, a csipkét,
reggel, s rád veti két álom-igézte szemét,
jó illat kábít, nem arabs olajok keveréke:
ennek az égi Ámor két keze adja javát.
Hagyjuk, bátyáim, kár érte; hiszen megígérte:
hű lesz. S megjöttünk közben: ez itt az a ház.”
És rám vetve megint a ruhámat, szóltak e szókkal:
„Menj hát... s otthonról éjszaka el ne maradj!”

Reggel volt. Egyedül van-e ágyban, tudni kívántam
rögtön. S ágyában Cynthia egymaga volt.

Elbámultam: még sohasem láttam csinosabbnak.

Még bíborszínű díszbe sem ily gyönyörű,
melyben a szent Vestát kérdezte meg egykor, a tisztát,
álma felől, nehogy őt s engem elérjen a vész.
Ily szépnek látszott, frissen tovaűzve az álmot.
Hej, természettől-szép, viruló üdeség!

„Nos, kora vendég –szólt –, kémkedsz hát, drága barátom?
Engem is oly rossznak tartasz, akár magadat?
Nem vagyok én oly léha: elég nekem egy szerető is,
vagy te, vagy egy másik, hogyha hivebb is akad.
Nézd csak: nincs itt nyom sem párnámon, sem az ágyon,
nem voltunk ketten, nincs a gyönyör jegye itt.
Nézd csak jól meg egész testem, nincs bűn jele rajtam.
Csók nem hullott rám, nem liheg íme a szám.”
És hogy eképpen szólt, kikerülve a csókom, odébbtolt,
s úgy ugrott szaporán bő sarujába a lány.
És mert kém lettem, méltatlan a szent szerelemre,
egy éjem sem volt boldog azóta nekem.

Bede Anna fordítása

APOLLO TEMPLOMA

(QUAERIS, CUR VENIAM TIBI TARDIOR? AUREA PHOEBI)

Kérded, mért jövök ily későn? Ma nyitotta meg éppen
Phoebus aranyházát Caesar, a nagyszerű úr.
Pún márvány oszlopsoron áll, fenséges e látvány,
közbül vén Danaus lányainak serege.
Élő Phoebusnál is szebbnek tetszik e márvány,
lantját verve, dalát zengve, ki hangtalan áll.
Kőoltára körül Myronnak barmai állnak,
négy művészi remek, mint eleven tehének.
És közepén ragyogó márványból díszlik a templom,
drágább Phoebusnak, mint hona, Ortygia.
Fönt meg a Nap fényes kocsiját láthatjuk az ormon,
szín elefántcsontból vannak a cifra kapuk,

egyen a Delphi előtt megvert gallus had iramlík,
máson meg Niobe sorsa a bús diszités.
S végül az anyjával maga áll ott, és a hugával
Pytho nagy istene, leng leple, s az ajka dalol.

Bede Anna fordítása

CYNTHIA KACÉRSÁGÁRÓL

(QUI VIDET, IS PECCAT; QUI TE NON VIDERIT ERGO)

Vétkezik az, aki lát. Így hát nyilván aki nem lát,
meg se kívánhat: a szem, az felelős a bünért.
Telegonus várát s Praenestét jární szünetlen
kétes jóslatokért, Cynthia, mondd, mire jó?
És mért kell folyton-folyvást Tíburba kocsiznod?
Appius útján mért jársz oly igen szívesen?
Sétálgatnál, Cynthia, inkább itt, ha időd van!
Mondanak ezt-azt rád – hogy hihetek neked így?
Mit szólhatnék? Látnak Trivia szent ligetébe sietni,
hogyan lobogó fáklyát gyűjts neki áldozatul.
Nem jó Pompeius hús árnyú csarnoka néked,
s benne az Attalus oly gyönyörű szőnyegek,
szép rendjükkel az egyformán nőtt karcsu platánok,
hol zubogó vizet önt kút peremén a szilén:
hallik városszerte a források neszezése,
s ismét visszanyeli Trítón a hús habokat.

Tévedsz: minden utad csapodár voltod bizonyítja!
Nem, nem a városból – futni előlem akarsz!
Lásd be: hiábavaló cselet szőnöd – ugyanis belelátok,
hálót vetned kár: ismerem én az ilyet!
S én még csak hagyján, de szerencsétlen te, bizony majd
úgy, ahogy érdemled, jóhíred elveszítet.
Múltkor máris sértő pletyka csapott a fülembe,
hallottam, hogy egész Róma cseplő neved.
Persze, azért a gonosz nyelvek sziszegése ne bántson,
mindig a szép nőket kezdi ki sanda beszéd.
Hanem azért méregkeveréssel senki se vádol,
Phoebus rá a tanú: tiszta maradt a kezed.

És ha talán egy-egy éjjel kedvedre mulattál:
elnézem szívesen, hogyha csak ez a bünöd.

Kedvese kedvéért Helené elhagyta hazáját,
és lám, büntetlen vitte a férje haza.
S bár Venus istennőt Mars megrontotta, azontúl
éppúgy tisztelték mégis az égiek őt.
S aztán nyíltan merete szeretni az ídai pásztort,
és amikor juhái közt vele hált a mezőn,
két szeretőket, látták őket az erdei nimfák
és a Silenusok és Bacchus, a táncvezető,
kikkel az ídai barlangnál almát szakított, és
karcsu najádoktól nyert adománynak örült.

Ebben a züllött, léha világban kérdi-e bárki:
honnan némely nő pénze? Ki adta? Miért?
Ó, boldog vagy, Róma! E romlott korban akad még
nő, aki másként él, mint ahogyan ma szokás!
Így tett, s nem kellett bűnhődnie, Lesbia is már,
kárhoztathatom-e hát, aki őt követi?

Aki az ősz szabin erkölcsöt meg akarja találni
Rómában, nemrég jött ide, az bizonyos.
Könnyebb volna a tengereket kiapasztani, könnyebb
volna letépni az ég távoli csillagait,
mintsem a római lányt rábírní: kerülje a vétket,
csak Saturnus alatt volt az ilyesmi szokás,
és amikor Rómában hömpölygött az özönvíz.
De hogy Deucalion árja megint elapadt,
volt-e csak egy, aki tisztán őrizhette meg ágyát?
Istennő, kinek egy isten elég, akad-e?
Mondják, régi időkben a nagy Mínos felesége
egy hősínü, szilaj, szép bika kedvese lett.
Őrizhették ércfalu börtönben, Jupiternek
végül mégse szegült ellene szűz Danaé.
Választhatsz példát – ha görög, ha latin: a te dolgod.
Élni miképpen akarsz: kedvesed el nem ítél.

Lator László fordítása

TUDAKOZÓDÁS A KEDVES UTÁN
(DIC MIHI DE NOSTRA, QUAE SENTIS, VERA PUELLA)

Lygdamusunk, igazat! Mit vettél észre a lányon?
– úrnőd úgy vegye le rólad a szolgálját!
Nem hazugul fűtvén örömem töltöd fülemet te,
hírül hozva, miről gondolod: úgy akarom?
Egy híred se lehet hazug álhír! Persze a szolgál
inkább szól igazat, hogyha szükölve remeg.
Kezdd elején, ha van épp mit mondanod, úgy azt
szomjúhozva iszom és fülemet hegyezem.
Azt láttad: boglyas hajjal mint hüppög a kedves?
Könnyeit öntötte sírva, vigasztalanul?
Tükrét sem láttad bevetett ágyán, s nem is izzott
hószinü szép kezein ékszere, Lygdamusom?
Gyöngéd karjairól szakadott lepel omlik alá most?
S ágy lábánál a ládika csukva busul?
Gyászos volt-e a ház? Szomorún fonják a cselédek
a kiszabott adagot? S ott a körükben a lány?
Gyapjút nyomkodván a szeméhez, törli a könnyét,
s így panasolja pörünk, Lygdamusom, teneked:

„Ezt ígérte nekem?! Tanu vagy! Méltán lakol az, ki
– rabszolgája tanú – megszegi, mit megígért!
Ok nélkül, nyomorún nem hagyhat el, ámha beszélje:
van velem egyenlő kedvese otthon! Örül,
persze, ha így egyedül, üres ágyban emészt el a bánat!
Holtomon ujjongjon, hogyha öröm neki az!
Nem nagy erényeivel, de füvekkel vert le a gaz nő!
Pörgettyűfonalán húzza a kedvesemet.
Őt puffadt, bíbor békák csudaművei, szabdalt
kígyók számra szedett csontjai búvölík el,
s szörnyű boszorkánynak sirokon lelt tollai szerte,
s zord ravatalt övező díszlet: a gyapjuszalag.
Hogyha az álmom igaz, tanusítom Lygdamusom, hogy,
bár későn, lakol! itt térdel a lábam előtt!
sorvadozik, pók sző hálót üres ágyban, elalszik
hervadt éjeiken még maga szép Venus is!”

Hogyha igaz szívvel zokogott neked így a szerelmem:
menj, ahogyan jöttél, vissza ma, Lygdamusom!
Vidd neki sűrű könyűk közt mondott válaszat, hogy
vonzalmam dühös, ám nem csapodár sohasem;
esküszöm én, hisz rám is e tűz szakadt, s gyötör egyre;
kétszer hat napon át tiszta leszek, fogadom!
És ha szerencse jegyében e szörnyű háboruságból
békéllünk: téged fölszabadítlak ezért!

Jánosy István fordítása

AZ ŐRJÖNGŐ KEDVES

(DULCIS AD HESTERNAS FUERAT MIHI RIXA LUCERNAS)

Boldoggá tett tegnapi veszekedésed a lámpa-
fényben, a hangod, ezer átkod, az örületed,
mikor, ittasan a bortól, ellökted az asztalt
s vagdostad hozzám a teli poharakat.
Csak neki, gyönyöröm, ess neki, rajta, ugorj a hajamnak,
vágd bele arcomba gyönyörű körmeidet,
s hogy parazsat vetsz rám s szememet kimarod: fenyegecs csak.
s ingem szaggatván csak csupaszítsd szívemet;
mindez igazi jel, igazi szerelem jele mindez:
mély szerelem nélkül sohase szenved a nő.
Amikor egy asszony csak szitkot perget a nyelvén,
amikor odarog a templomi Vénusz elé,
amikor őrei közt mer csak sétálni az utcán
vagy mint megszállott rohan az ut közepén,
vagy ha bolond álmok riogatják, s egy fiatal lány
képe előtt nyomorult idege sirva fakad:
orvosa, papja vagyok rég minden lelki bajoknak,
s mondhatom, ezek igaz, nagy szerelem jelei.

Szabó Lőrinc fordítása

MAECENASHOZ

(MAECENAS, EQUES ETRUSCO DE SANGUINE REGUM)

Maecenas, etruszk lovag, ősi királyok utóda,
többre ki nem vágyol, mint mit a Sors megadott,
mért küldsz engem a költészet tenger-közepére?
Gályavitorlák nem lengnek e kis tutajon.
Szégyen a terhet, amit nem bírsz, válladra emelni,
s rogyant térdekkel visszahuzódni hamar.
Nem minden dolog alkalmas tárgy mindegyikünknek,
és nem is egy csúcsról nő a magasba a hír.
Lysippus dicsfényét élő szobrai adják,
míg Calamis gőgjét messzefutó paripák.
Első helyre Venus-festménye emelte Apellest;
apró műremeknek mestere Parrhasius.
Mentor domborművén minden alak mozog és él;
Mysnek vázáin karcsu levél kanyarog.
S míg elefántcsontból diszeleg Phidias Juppiterje,
otthoni márványkő hirdeti Praxitelest.
Ennek az elisi négyfogatú kocsi termi a pálmát,
annak a gyors lábak hoznak örök diadalt.
Van, ki a háboru embere, van, ki a béke vitéze:
mindegyikünk önnön hajlamait követi.

Ám én, Maecenas, a te életedet követem csak,
s illő túltennem rajtad a példa nyomán.
Rómában teelőttem járna a tisztviselő-bárd,
és a Forum közepén zengne birói szavad,
áttörhetné médek gyilkos dárdasorát is,
s meggörnyedne a sok fegyver alatt palotád,
Caesar is áldana érte, sikerre növelve erődet,
szinte magától így hullna öledbe a kincs –
ámde te félrevonulsz árnyas, csendes lugasodba,
duzzadt vásznaidat, ím, te magad bevonod.
Hidd el, túlszárnyaltad máris az ősi Camillust.
s férfiak ajkán majd büszke legenda lesz.
Caesar párja, karod karjában, lépsz a jövőbe,
hűség és becsület lesz a te díszkoszorúd.

Én se hasítom a duzzadozó tengert a hajómmal:
 kis patak öblében biztosan áll tutajom.
 Nem zokogom, hogy Cadmus vára az ősi romokba
 roskadt, s egy véget ért a hetes viadal.
 Nem zengem Scaeát, s nagy Apollo Pergamumát sem,
 vagy hazatért danaok várt, tizedik tavaszát,
 s Neptunus falait, melyeket görögöknek ekéje
 szántott fel, hogy az óvárba jutott a faló.
 Callimachus mellett tessék csak az én kicsi könyvem,
 s az, hogy folytatom, ó, cosi poéta, dalod.
 Lángba borulnak az ifjak e verstől, s égnek a lányok;
 hadd legyenek istenük én, s hozzanak áldozatot!
 Ám ha te buzdítasz, úgy Jupiter harcát dalolom majd,
 égbetörő Coeust és tüzes Eurymedont,
 büszke Palatiumot, hol Róma bikái legeltek
 rég, s a Remus vérén megtapadó falakat,
 zengem az erdei-csecs-táplálta királyi ikerpárt,
 s ihletem is megnő, hogyha te úgy akarod.
 Sorra idézem a két földrész diadalmenetét, és
 cselre leső parthus visszazudult nyilait,
 Pelisium sáncát, melyen úr ma a római fegyver,
 és Antonius ön-sírba vivő kezeit.

Ifjak jóságos vezetője, ragadd meg a gyeplőt,
 add meg a jelt, s indítsd útnak az én kocsimat!
 Tőled hárul ránk, ó, Maecenas, a dicsőség,
 s hirdeti majd a jövő, hogy nyomaid követem.

Horváth István Károly fordítása

A KEDVES SZÜLETÉSNAPJA

(MIRABAR, QUIDNAM MISSENT MANE CAMENAE)

Ámulatomra mi jelt adtak kora reggel a Múzsák,
 ágyam előtt állván hajnali pirkadaton!
 Ím, bejelentették születésnapját szeretőmnek,
 és tapsolt tenyerük hármát a jósikerért.

Múlják hát el e nap felhőtlen, a szél is a légben
üljön el, és lágyan partra simuljon a hab.
Senki olyat, kit a bú marcangol, máma ne lássak!
Most Niobé könnyét fojtsa magába a szirt;
jégmadarak torkán némuljon el egyszer a rívás,
és ne sirassa tovább anyja megölt Itysét!

És te meg, ó drágám, ki szerencsés sorsra születél:
kelj fel s – mint jogosan várja – imádd az eget!
Forrásvízzel előbb a szemeidből mosd ki az álmot,
és ügyes ujjal szedd rendbe selyem hajadat;
vedd fel utána ruhád, mi Propertiusodnak először
elbűvölte szemét; s öltözz te virágkoszorút,
majd könyörögj, hogy ilyen szép légy még számtalan évig,
s hogy legyen immáron rajtam uralmad örök!

S majd ha virágcicomás oltáron füstöl a tömjén,
s üdvöt adó lángtól fénylik egészen a ház:
készíttess lakomát! Borozás közt fusson az éj el,
és sáfrány-aromát ontson onyx-mivű tál!

Éjjeli kartáncban berekedve hörögjön a hangszer,
s mondd ki te dévajul itt fesztelenebb szavaid!
Űzze a nem kívánt álmot tova víg lakomázás,
s átellenben az út visszarikoltja dalunk;
vessünk sorsot is, és fejtsd meg a kockadobásból,
súlyos szárnyaival hogy kire verdes Amor.
S majd ha időnk eltelt sűrű kupahajtogatással,
s készül a papnő Éj áldozatára, Venus:
ünneped ím ezidén üljük meg nász-nyoszolyánkban,
így koronázzuk meg majd születésnapodat!

Kárpáty Csilla fordítása

ÉJFÉLI TŰNŐDÉS

(NOX MEDIA ET DOMINAE MIHI VENIT EPISTULA NOSTRAE)

Éjfélkor levelet kapok, asszonyom írja: Tiburban
vár rám, induljak hát, de azonnal, oda,
hol tündöklő ormok páros tornyot emelnek,
és a zugó Anio habja a tóba szakad.
Hogy merjek nekivágni a sűrű sötétben az útnak,
nem sújthatnak-e rám orv kezek, ártani kész?
Ám ha parancsával féltemben szembeszegülök,
rablónál iszonyúbb lesz zokogása nekem.
Egyszer vétettem, s elüzött egy évre magától,
sokszor szenvednem kell keze nyers szigorát.

S nincs is senki talán, aki bántja a szent szeretőket,
bátran járhatnak Sciron előtt is akár,
szkíták közt is békén kószálhat, ki szerelmes,
oly barbár, aki őt bántsa, aligha akad.
Hold süti ösvényét, csillag jó útra vezérli,
fáklyavilágot Amor ingat előtte maga,
elriogatja a kóbor, habzó száju kutyákat:
bárhol jár, szeretőt baj soha nem fenyeget.
Vérével foltozni kezét milyen orv utonálló
merné? Hisz Venus áll örül a háta mögött.

S még ha tudnám is: bizonyosra vehetni veszésem,
pénzen megvenném azt a halált szívesen.
Jószagu, drága kenőcsöt hoz majd, és koszorúval
ékíti síromat, és őrzi hiven szeretőm.
Adja az Ég, hogy csendes helyre temessenek el, hol
nincs nyüzsgő sokaság, nem tipor utat a nép.
Így mocskolja be holt szeretők sírját az utókor.
Félreeső zug ölen rejtse falomb síromat,
vagy sivatagban, jeltelenül porladjon a csontom,
mert mire jó, ha nevem ott van a sírkövemen?

Lator László fordítása

AZ ELVESZETT NAPLÓ

(ERGO TAM DOCTAE NOBIS PERIERE TABELLAE)

Már odavesztek hát a sokat-rejtő kicsi táblák,
 és odavesztek mind nagyszerű jegyzeteink,
 Mennyit forgattuk, kezeinktől jól lekopott már,
 s bár nem zárta pecsét, tiszteletet követelt.
 Nélkülem is meg tudta a lányt békíteni olykor,
 nélkülem is mondott már gyönyörű szavakat.
 Kedves volt, csattal ha nem is zártuk le, arannyal;
 egyszerű puszpángból kapta szerény fedelét,
 bármilyen is volt ám, készséges, hű segítőm volt,
 sorra kívánta nekem sok ragyogó sikerem.

Ily mondások voltak e táblácskákra jegyezve:
 „Megharagítottál, tegnapi késlekedő!
 Tán biz leltél mást, aki jobban tetszene? Tán biz
 prűszkölsz rám, s ocsmány vádat emelsz hazugul?”
 És ilyenek: „Jöjj el, töltsük ketten ma az estét,
 vendégéül lát éjszakahosszat Amor.”
 S mind, mi csak egy nem-mafla leánynak eszébe ötlölhet.
 hogyha találkát ad, hogyha csacsog, csalogat.

Jaj nekem, és most tán egy fösvény számol a lapján,
 s hozzácsapja rideg üzleti könyveihez!
 Hogyha nekem hazahozza akárki, arany lesz a díja:
 bárki, ha pénzt kaphat, mit neki ócska lapok?
 Menj, fiu, ezt függeszd ki egy oszlopot érve, sietve:
 gazdád otthona – így írd oda – Esquilinus.

Bede Anna fordítása

VÉGSŐ BÚCSÚ

(FALSA EST ISTA TUAE, MULIER, FIDUCIA FORMAE)

Csalfa a hírhedt szépséged hite, asszony, amely az
 én szemem által lett annyira büszke csupán!
 Vágyam rád pazarolta hamis dicséreteit, s most
 szégyen rád: dalaim zengik örökre neved.

Ó, hány szépséget hazudott testedre az ének,
hogy sose-volt bájad tűzbe borítsa szivem!
Arcod szebbé zengtem a rózsás hajnali fénynél,
s tudtam, az arcfesték pírja ragyogja be csak.
Thesszál bűbájos sem bírta lemosni e rontást
lelkemről, s a barát jó szava sem segített;
s nem vallottam volna valót hóhér kezein, nem
süllyedt bárkán, vad, felkavarult vizeken;
mert iszonyú rézüstben aszalt Venus engem, a foglyát.
s összekötözve vadul hátracsavarta kezem.

Most koszorús bárkám befut, íme, a biztos öbölbe:
messze a zátony már, horgonyon áll a hajó.
Bősz viharok tépáztak; most már lábadozunk, és
gyógyulnak szivemen nyíladozó sebeim.
Higgadt Ész, ha vagy, istennőm, a tiéd ez az élet!
Jupiter elfordult, semmibe véve imám.

*

Kuncogtak, ha vidám boros-asztalhoz telepedtem:
élcelt s pletykázott rólam a cimborahad.
Így szolgálta én hűséggel csaknem öt évig.
Majd sírsz hű szivemért, s rágod az ökleidet!
Most szárítsd fel a könnyed, Cynthia! Egykor ez ejtett
foglyul: színjáték nálad a könny, tudom én.
S váljunk! Feltoluló könnyem megfojtja a sértés –
az, hogy jó szívvel még rabigám se tűröd.
Isten hozzád, sokszor kért, könnyomosta küszöb, s te
ajtó! Most már nem tör be kezem dühösen.

Téged azonban a rejtett évű kor ne kiméljen,
s gyűrjön fonnyadt bőrt szép alakodra sután!
Próbáld majd ősz fürtjeidet kiszakítani tövestül,
míg a tükörből rád ráncmeli arc vigyorog,
és tűrd majd, ha lenéző göggel, sorra kidobnak,
s vén banya, jajgass majd mostani tetteidért!
Ezt jósolja dalom neked, átkos végzeted ez lesz.
S most menj, és reszkess párnapi bájaidért!

Horváth István Károly fordítása

TARPEIA

(TARPEIUM NEMUS ET TARPEIAE TURPE SEPULCRUM)

Tarpei bérc berkét, Tarpeia csufos temetését
zengem, s ős Juppiter foglyul-esett küszöbét.

Volt egy dús liget ott, barlanggá szőtte a repkény.
melyben a lombzúgás hab-csobogásba vegyült,
Silvanus lombos palotája, hová a melegről
inni a síp édes hangja becsalta a nyájt.
Körben a hús forrást Tatius fa-karói övezték,
s tábora tájékát sánc koszorúzta körül.
Róma mi is volt akkor? Cures kürtje közléről
búgott, megrázzván Juppiter ó köveit,
s hol ma a földre tiport Mindenség népe jogot nyer,
büszke szabin lándzsák álltak az ős Forumon.
Bástya s szirtfok volt, hol a Curia áll ma falával,
s innen a forrásból ittak a harci-lovak.

Innen vitte vizét Tarpeia is áldozatához:
súlyos agyagkorsó nyomta-gyötörte fejét.
Hát lehet egyszer elég a halál gaszívü leánynak,
Vesta, ki oly gonoszul vágyta becsapni tüzed?
Látta a küzdőtér közepén Tatiust: gyakorolt épp
s rázta színes pajzsát szőke sörénye felett.
Állt, bámulta király-arcát s a királyi hadöltönyt,
karja elernyed, és korsaja földre esett.
Gyakran ment ezután, hogy „a hold rossz jósjele készti,
– nem volt bűnös a hold – mosnia kell a haját!”
S gyakran vitt a szelíd nimfáknak ezüst liliomszált,
római kard Tatiust meg ne sebezze soha.
Füst leng a Capitoliumon, s párázik az alkony,
hogy hazajön, s karján vad szederinda nyomát
hozza, leül, s úgy sírja baját Tarpeia hegyéről,
végre zokon veszi még Juppiter is szavait:

„Tábori őrtüzek és hadisátrai nagy Tatiusnak,
két szemem elbűvölő, drága szabin seregek,

ó, bár rabnőként ülnék a ti tűzhelyeteknél,
rabnő lennék bár, ámde uram Tatius!
Római dombok, s dombokon épült Róma, megyek már,
Vesta, az ég veled is, sírj a gyalázatomon!
Jöjjön már paripája, amely majd túlvisz a sáncon,
s melynek majd Tatius megsimogatja nyakát.
Tán csoda az, hogy Scylla lenyírta az atya haját? S hogy
hószinü ágyékán vad kutya-falka csahol?
Tán csoda az, hogy a szörny-tulkot nővére becsapta,
s csalfa utat nyitni adta sodort fonalát?
Így leszek én is Ausonián rossz példa a nők közt:
szajha-gonosz papnő, szűzi valóm tagadó.
Hogyha elámultok, hogy Pallas szent tüze mért nem
vet lángot: könnyem harmata öntözi azt.
Holnap városszerte kiújul a harc (ez a hír száll);
ám te vigyázz, dérvért a tövises meredély!
Síkos az út s becsapós: bizonyisten, néma-csalóka
láp vize rejtőzik mindig a felszín alatt.

Ó, bár ismerném a varázslónők tudományát,
s menteni szép tested, vinne segítyt ez a nyelv!
Hozzád illik a tarka köpeny, nem olyanhoz, akit vad
emlőjén táplált rongy szuka, s anyja se volt.
Mondd, legyenek én a királynéd s gyermekeidnek az anyja?
Hogyha elárultam, Róma elég hozomány!
Vagy nem elég? A szabin nők elrablása bosszút vár:
rajta, rabolj el, s így mentve az ősz becsület!
Mátkák! Hadsorait megbontom a két hadi-félnek;
össze, gyerünk, békepalástom alatt!
Zengd, Hymenaeus, a dalt, zengd, s félre a trombitaszóval!
Nászagyamtól majd megszelidül seregük.
Hajnali őrváltás jön már, s új harsona harsog,
minden csillagkép Oceanusba merül.
Jöjjön az álom hát, de terólad szóljon az álom,
álmok szép köde, ó, jöjj szemeimre, siess!”

Így szólt, s karja a vágyott álomképet ölelte,
s még nem tudta, hogy új fúria várja szívét;

mert Ilion pernyéjét őrző Vesta reátört,
s vétkes szívének egyre szította tüzét.
S ő őrvjögött, mint a sebes Thermodon partján
mellét meztelenül harcbavivő Strymonis.

Ősi Parilia ünnepe volt; úgy mondja a néphit,
ekkor húzták fel Róma falát eleink.
Pászternép évente mulat, s víg tort ül a város,
dúsan megrakva áll a paraszti fatál,
égő szalmacsutaknak ritkás lángja felett meg
piszkos talpával részegen ugrik a nép.
Romulus úgy döntött, szűnjék meg ilyenkor az őrség,
harsona hallgasson, és ne legyen csatazaj.

Úgy gondolta a lány: ez az óra övé, kiszökik hát,
békét köt, s hozzá ő maga lesz a követ!
Nem volt biztos az út, de az őrhelyen ünnepi csend volt:
fölvonító ebeit kardja ledöfte hamar.
Álom szállt a világra. De Juppiter egymaga egyre
virrasztott, várván mint jön a nagy lakolás.
Áruba adta hazáját és kapujának a kulcsát,
s kérte, menyegzőjét tüzze ki kedve szerint.

Ám Tatius (hisz a bűnt ellenségünk se helyesli):
„Jöjj – így szólt –, vár rád már a királyi terem!”
Szólt, s a leányt a kísérők pajzsokkal betemették.
Méltó volt ez a díj, tetteidért, te leány!
Most Tarpeia a hegy neve; tőled a név s az esetről,
ó, szűz, bár nem volt ily jutalomra jogod!

Horváth István Károly fordítása

ÉJSZAKAI LÁTOMÁS

(SUNT ALIQUID MANES: LETUM NON OMNIA FINIT)

Élnek a lelkek; nincs a halállal vége a létnek,
elrepülő árnyuk győztes a máglya fölött.

Láttam, mint jött Cynthia, mint nyúlt el nyoszolyámon
ő, a zajos, nagy uton csak minap eltemetett,
sírjától hazaérve alig döntött le az álom,
míg keseregtem az ágy, hűs birodalmam ölen.
Mint mikor elvitték, haja úgy omlott le, olyan volt
két szeme is, leplét marta csupán ki a láng
oldalt, és a berill gyűrűbe kapott bele ujján,
s ajkairól Lethe habja lemosta a fényt.
Hangja, lehellete: akárcsak az élőé; de zizegve
koppant össze kemény ujj-begye árny-kezein.

„Ó, te csalárd, aki egy lány kedvéért se javulsz meg,
máris erőt vehetett rajtad az álom-iga?
Már kiesett lármás Suburám sok titka fejedből,
s ablakom is, mit szétnyűtt amaz éjjeli csel,
hol kötelem leeresztve repültem – hányszor! – elébed.
váltogató kezem úgy ért le, ölelni nyakad?
Ó, hányszor hulltunk szerelembe az utca kövén, mit
nem melegített más, csak köpenyünk, meg a vágy!
Néma szövetségünk! Szavaid mért csak hitegettek?
Széthordták a gonosz nyelvü, kíváncsi szelek.

Senki se hívta szemem tört fényét vissza halóban
(egy napig élek még, hogyha te visszasiratsz),
nem kerepelt hasított náddal mellettem az ör sem,
és nem is óvta fejem fent az a csorba cserép.

S végül: a gyásztól görnyedten látott-e akárki,
vajh égette-e könny éjszinü, árva togád?
Röstelltél a kapun túl elkísérni? Odáig
lassabban vitték volna, ha szólsz, nyoszolyám.
Mért nem idéztél jó szeleket, hálátlan, a tűzhöz?
Nárdus-szag mért nem szállt fel a lángjaiból?
Erre se telt: olcsó jácintot szórni fölébem,
s korsót törni kegyes szívvel a máglya fölött?

Valljon Lygdamus, izzó vas fürkéssze a tettest
(láttam: a méregtől fűszinü volt a borom),

ármányos Nomason se soká nyálazza a markát:
forró téglá hamar rábizonyítja a bűnt.
Ő, aki éjről éjre kínálta magát potom áron,
most aranyos köntöst hord, az uszálya lebeg,
s rabnőmnek több fonnivalót gyömöszöl kosarába,
hogya dicséri csodás arcom a kotnyelese.
Mert koszorút vitt sírhalmomra, öreg Petalémat
mocskos tuskóhoz fűzi a durva kötél;
hajfonatára akasztva verik Lalagét a mihasznák,
mert a nevemben kért oktanul valamit.
Eltűrted, hogy arany-szobrom pénzzé szaporítsa,
máglyatüzemből nyert arcpiritó hozományt;
nem bántlak most mégse, Propertiusom, noha rád fér;
éveken át úrnő voltam: a verseidé.

Esküm hallja a Sors, mely visszafelé sose fonhat,
háromtorku ebünk úgy ne gyötörje fülem:
hű voltam hozzád. Ha nem így van, küsszon a sírom
halmán, csontjaimon rút, sziszegő vipera.
Mert kétféle a hely idelent, a sötét folyamon túl,
lomha vizén a hajó erre vagy arra evez;
erre a céda Clytaemnestrát viszi, és a fa-testbe
bújt, tehenet hazudó krétai szörnyeteget –
másokat ím, koszorús csónak szállít el a boldog
Elysium rózsás, lágy-lehű rétjeire.
Zengő lant muzsikál, a Cybele dobja kíséri,
s mitrás tánckar lejt ott, míg a lyd zene szól;
s Andromede meg Hypermnestre, az igaz feleségek,
elmondják ismert, büntelen életüket.

Ez panaszolja, hogy anyja miatt kékfoltos a karja,
megkínozta a nyers kő, meg a durva bilincs;
rendre meséli Hypermnestre testvérei vétkét,
s hogy neki nem volt rá lelke, utálta a vért.

Így gyógyítja a holt könny, éltünkben ha szeretünk;
sok hűtlenséged titkolom én is alatt.

S most hallgasd meg a kívánságom, hátha megindulsz.
 nem járt annyira át Chloris ígérete tán!
 Dajkámat hogy az évek terhe nyomorba ne döntse,
 Partheniét; érted semmibe vette a pénzt.
 Latrisom, édes szolgálóm (neve vallja) ne tartsa
 új úrnője elé tükrömet – ezt is ígérd!
 S verseidet, melyeket hozzám írtál, ide küldd el,
 vesd máglyára; ne zengd fönt a dicséretemet!

Fejtsd le a síromról a folyondár-águ borostyán
 fűrtjét, mely lágyan fonja be csontjaimat,
 ott, hol az almahozó Anio kanyarog szanaszéjjel,
 s Hercules ó elefántcsontja örökre fehér;
 dalt oda írn – hozzám méltót, oszlop közepére,
 ám rövidet, kocsiról lássa az arramenő:
 »Itt nyugszik szépséges Cynthia, tiburi földben;
 sírjáról partod híre dicsőbb, Anio!«
 És te ne vesd meg, hogyha a jók kapuján jön, az álmot;
 jönnek jó álmok néha, szavukra figyelj!
 Éjszaka kószálunk, árnyunkat az éj kiereszti.
 felnyitván a reteszt, Cerberus is csavarog;
 visszaparancsol a hajnali fény Lethe mocsarába,
 megszámllálja hadát újra a lenti hajós.
 S légy most más nőké; az enyém, csak enyém leszel egykor,
 csontom a csontoddal testtelen összevegyül.”

Ennyit szólt panaszos-perelő hangján amaz éjjel,
 majd ölelésemből árnya a semmibe hullt.

Kerényi Grácia fordítása

RAJTAÜTÉS

(DISCE QUID ESQUILIAS HAC NOCTE FUGARIT AQUOSAS)

Hallgasd, mért menekült el a vízdús Esquiliaeről,
 környékünkről más tájra ma éjjel a nép.

Vén kigyó él Lanuviumban, s őrzi a várost,
 melyben időzni sosem kár, mikor erre haladsz.

Szent szakadék tátong a sötét oldalban, a lejtőn,
itt száll mélybe a szűz (ezt az utat ne kívánd!)
évenként, ha az éhes kígyó tiszteletet meg
ennivalót követel, s lent tekeregve sziszeg.
(Sápadtan szállnak le e szertartáshoz a lányok,
kígyó-szájra nehéz bízni fehér kezüket;
míg elkapja az átnyújtott eleséget az állat,
reszket a szűzi tenyér, s benne a telt kosarak.
Hogyha erényes a lány, hazatér a szülői karokba,
s „termékeny lesz az év!” – mondja a gazda vigan.)

Lelkem Cynthia épp ide jött, nyírt póni-fogatján;
vélt oka Juno volt, ám a valódi Venus.
Mily diadalmenetét láttad, Via Appia, valld meg,
míg laza gyeplővel rótt a kocsin köveid!
Rút pörpatvartól zengett a lebuj, mikor eljött –
nélkülem, ám a nevem sérti miatta a hír.
Szégyenszemre elől, a bakon lógázta a lábát,
s ő hajtott a koszos, leggonoszabb szakaszon –
mert a borotvált képü ficsúr selymes fogatát nem
emlegetem, sem ezüst-örvü molossz ebeit.
(Hitvány élelemért testét a piacra bocsátja
majd, ha vakart állán sűrűre nő a szakáll.)

Így hát, hogy nyoszolyámat ilyen sok sérelem érte,
gondoltam, váltom táboromat magam is.
Fent, a Diana-liget mellett lakik egy, neve Phyllis,
csúnya, mikor józan – szemrevaló, ha iszik;
Teia a másik, a Tarpeius-berkek közeléből,
szép, de nem éri be borgőzősen egy fiuval.
Ővelük egyeztem meg: az éjt hadd töltsük el együtt,
hűtlenségbe esem – jöjjön az új szerelem!
Egy kerevetre feküdtünk hárman, a kert üde mélyén,
nékem a két lány közt volt helyem ott, a gyepen;
Lygdamusom töltötte a nyári üvegpharakba
korsóból a nemes lesbosi, tiszta nedűt.
Nílusi volt fuvolásom, a csörgettyűt maga Phyllis
rázta, s a rózsza finom szirma kuszán belepett,

míg egy esetlen törpe a vad puszpáng-muzsikára
hányta-vetette magát, s kurta kezét szanaszét.

Jaj, de hunyorgott csak, bármennyit itattuk a méceszt.
s asztalom is feldőlt, lába az ég fele állt;
és amikor Venusunk kegyes arcát lestem a kockán,
mindig az átkos ebek szöktek élém pimaszul.
Ámde süket-vak voltam a dalra, pucér idomokra,
árva szivem közben Lanuvium fele járt.

Egyszer csak csikorogva kinyílt a nehéz kapu ottkinn,
s könnyü moraj neszezett túlnan, a ház elején;
percbe se telt, és Cynthia széjjellökte az ajtót –
fűrtje ziláltan leng, ám csinos így, dühösen.
Serlegemet remegő tíz ujjam a földre leejti,
sápadnak bortól reszketeg ajkaim is;
villámlik szeme, úgy dül-fül – eszemadta boszorkány! –
ily csoda látványt egy város eleste ha nyújt!
Mérges körmeivel végigszánt Phyllisem arcán,
Teia ijedtében „tűzre vizet” kiabál;
fáklyájuk fölkelte az alvó római polgárt,
és az egész utcán harsog az esztelen éj.
Tépett hajjal fut, szétnyílt tunikában a két lány,
míg a sötét úton tárt fogadóra talál...

Cynthia ujjong zsákmányán, hazafut diadallal,
s csöpp keze-hátával megsebesíti a szám,
megbélyegzi nyakam, véresre harap, de leginkább
bűnbeesett szememet büntetik ütlegei.
És amikor már engem verni elernyed a karja,
Lygdamus ágyam bal lába mögül, hova bújt,
íme előhurcoltatik és oltalmamat esdi.
Hasztalan – én se vagyok, Lygdamusom, szabadabb!
Ekkor végre karom békét könyörögve kitárom –
lába hegyét is alig nyújtja felém a cudar,
s szól: „Ha szeretnéd, hogy kitöröljem e vétket eszemből,
törvényemre figyelj, mit szab a cikkelye rád:

Pompeius tág csarnoka nem láthat cicomásan,
nem járhatsz a Forum céda homokja köré!
Hátra ne merj pislogni a színház fönti sorára,
női gyaloghintó meg ne akassza utad!
És, mi az első: fő keserítöm, Lygdamus, álljon
kettős vasláncot húzva a rab-piacon.”
Így hangzott az ítélete. – „Elfogadom” –felelém rá;
felkacagott, büszkén, hogy hatalomra került.

Majd mindent, amihez csak nyúlt az a két idegen lány,
megfüstölt, lelocsolt sorra szobát, küszöböt,
új terítőt hozatott az egész széles nyoszolyára,
s háromszor lángolt kénköve bús fejemen.
Így törtem meg az egyenként kicserélt takarók közt,
és az egész kerevet látta a békekötést.

Kerényi Grácia fordítása

PUBLIUS OVIDIUS NASO

AMORES

(Részletek)

NYÁRI DÉL

(AESTUS ERAT, MEDIAMQUE DIES EXEGERAT HORAM)

Forró nyár; fele útját járta meg a nap az égen,
lankadt tagjaimat lágy kerevetre vetem.
Félig nyitva zsalum, félig leeresztve a függöny.
Mint mikor az erdőn lombba szűrődik a fény,
vagy mikor eltűn a nap, s halk árnyakkal jön az alkony,
vagy mikor oszlik az éj: csöndbe dereng a szoba.
Illik az ily halk fény, ha szemérmes látogatót vársz:
a remegő lánykát merni tanítja az árny.

Ime Corinna bejő, öltözve rövid tunikába;
kettős hajfonata rejti nyakának ivét:
így mehetett hajdan nyoszolyája felé Semirámis,
így a híres Láis dús szeretői elé.
Ritka szövésű finom tunikája, nem sokat árt az:
mégis tépte kezem, s védekezett a leány,
védekezett a kacér, noha győzni percre se kívánt,
s végre mohón önkényt adta föl a diadalt.
S ó, mikor ott állott ruha nélkül előttem! alakján
szomju szemem nem lelt egy makulányi hibát.
Mily vállat láttam! mily dús karokat tapogattam!
mily dagadón idomult emleje ujjam után!
S csókvert melle alatt mily tündöklő sima has nyúlt!
Mily buja, dús csípők! Mily fiatal, deli comb!
Mit soroljam el egyenkint? Nem volt hiba benne,
s minden szépségét meztelenül ölelém.

Gondolhatni a többbit!... Lankadtan pihenünk már...
Ó, csak bús nyaraim sok dele volna ilyen!

Babits Mihály fordítása

HARCOS A SOK SZERETŐ

(MILITAT OMNIS AMANS, ET HABET SUA CASTRA CUPIDO)

Harcos a sok szerető és tábora van Cupidónak;
így van ez, Atticusom: harcos a sok szerető.
Mert az a kor, mely a harcra való, az a jó szerelemre,
rút az öreg katona, rút az öreg szerelem.
Mert mit a had vezetője kíván a vitéz katonától,
azt kívánja a lány: vas-szívet, ifju erőt.
Virraszt mindkettő meg a földön hál kutyamódra,
őrzi a büszke vezért, őrzi a lány kapuját.
Harcos sorsa az útrakelés: ha a lány ered útnak,
ifju szerelmese őt mindenüvé követi,
áttör a nagy hegyeken meg a záportól dagadó víz
árján, sűrű fehér hóban utána nyomul,
tengeren átkel meg nem ijedve a délszaki szélről,
nem vár csendes időt, messzevezni valót.

Mert ki, ha nem harcos vagy hű szerető, aki tűri
éjjel a nagy hideget, sűrű esőre havat?
Az gonosz ellenséghez kúszik felderítőként,
ifjú vetélytársán tartva szemét figyel ez;
míg ez a jégszívű nő küszöbét, az vívja a várat,
ajtón tör be emez, várkapun áttör amaz.
Alvó ellenüket katonák gyakran lerohanták,
védtelen alvókat ölve halomra vadul.
Rhesus is így vesztette el ádáz, vad katonáit,
és ti a gazdátok, foglyul esett paripák.
Férj álmát a ravasz szerető fordítja javára,
és ha az ellenség alszik, a kardja lesújt.
Őr-csapat, éber szolgahadak közt törni keresztül:
ily sors vár katonát és nyomorult szeretőt!

Kétséges Szerelem, sose biztos Harc! – kel a vert had,
 és kin nem győztek még soha, most elesik.
 Az, ki henyelőknek tartotta a lágy szeretőket,
 lássa be: bátor-erős, mind ki szeretni merész.
 Ölte a bánat Achillest, hogy nem rabja Briséis;
 trójaiak, fel, amíg meg nem előz a görög!
 Hector is Andromaché csókjával ment a csatába,
 harci sisakját így adta fejére a nő.
 Cassandrát meglátva csodálta vezér Agamemnon
 s mint bacchánsnőnek ég fele állt a haja.
 Mars meglepve viselte nehéz láncát a Kovácsnak,
 ismerték e mesét mind a nagy égilakók.
 Én magam is henye voltam, lustálkodni születtem,
 lágyítgatta szívem árnyatadó heverő.
 Hajh, de a vágy megsarkantyúzott engem, a gyávát,
 hadba hívott szava mint táborozó katonát.
 Látod, ezért sietek harcolni, ha megjön az éjjel!
 Hogyha tehát nem akarsz lusta maradni: szeress!

Orbán Ottó fordítása

MIKOR KEDVESE SZOLGÁLÓLEÁNYÁT SZERETTE (PONENDIS IN MILLE MODOS PERFECTA CAPILLIS)

Szép fonatoknak ügyes kezü fodráslánya, Cypassis,
 méltó, hogy fésüld istenek égi haját,
 ágyban-bölcs, amikor megloptam mézizü tested,
 kedves az úrnődnék, nékem a még-becsesebb,
 mondd, ki beszélte el azt, hogy az ágyra szeretni hevertünk,
 s szítja Corinna dühét, hogy szive tolvaja vagy?
 Elvörösödtem? Vagy nyelvem botlása elárult?
 Így sejtette meg ő rejtve lopott örömöm?
 Nem magam állítottam-e, hogy ki a szolgáléánnyal
 vétkezik, annak nincs ép esze, ostoba az?

Szolgaleányért gyúlt fel Achilles, és Agamemnont
 phoebusi papnőért lelte hideggel a láz.

Nem vagyok én több, mint Agamemnon és vad Achilles?
Hogyha király tesz ilyet, mért ne tegyek magam így?

Míg haragos szeme lándzsáját rád szegte az úrnő,
láttam, egész arcod tűzbeborulva kigyúlt.
Én ellenben – hisz tudod ezt! – bölcsen megidéztem
hűségem tanuját, nagynevű, égi Venust.
Istennő, küldj langy szeleket tovaúzni szivünkéből
tisztá hazugságunk, messze a tengeren át!
Béremet add ki e munkámért, bronzbőrű Cypassis!
Édes díjamat add, töltsd velem együtt az éjt!
Mért intesz nemet, ó, hálátlan, félni minek félsz?
Egy úrnak tégy csak kedve szerint, ez elég!
Tudd, ha te ostobamód ellenkezel, én magam állok
vádlómul s bűnöm én deritem ki magam,
s hogy mikor és hányszor, megtudja, meg ám! dühös úrnőd,
s hogy hogyan és mi esett, csak vonakodj, buta lány!

Orbán Ottó fordítása

CORINNA RABSÁGÁBAN

(SIQUIS ERIT, QUI TURPE PUTET SERVIRE PUELLAE)

Az, ki a nő-leigázta szerelmest rútnak itéli,
rám bizonyítja hamar: ördögi rút vagyok én.
Híremet üsse a kő, csak ilyen nagyon el ne gyötörne
szép Paphos és hullám-verte Cythera ura.
S bárcsak az úrnőm s rabtartóm kegyesebb szivü volna,
hogyha szegény rabként épp neki szánt a nagy ég!
Gőgös a szépség: szép, de kegyetlen szivü Corinna.
Én nyomorult! Mért is ismeri így erejét!
Attól ébred a gőgje, ha nézi magát a tükörben,
hisz nem látja előbb, csak ha kikente magát.
Bár dús szépségedtől mindenén úr a hatalmad,
(ó, az a dús szépség, mely jogos úr szememen!)
nem kell engem azért még hozzád mérve lenézned!
Megfér egymással nagybecsű és a kicsiny!

Földi halandóért gyúlt fel szerelemre Calypso,
és leigázta, habár mást szeretett a király.
Tengeri istennő Thetis is hált Phthia urával,
s mondják: Égeria ágyba fogadta Numát.
Úr Venusán Vulcánus, bár odahagyva az üllőt
sántán bukdácsol, kacska a lába, nem ép.
Versem is egyenlőtlen, mégis így összefonódva
jól megfér együtt hősi hatos s az ötös.

Széptüzű, mérjél bármit rám, de fogadj kegyeidbe
s tégy igazat vígan lágypuha fórumodon!
Vád sosem ér énértem s bánkódsz majd, ha hiányzom,
ifju szerelmünket nem tagadod soha meg.
Sok sikerült vers gazdagit engem, s mert nagy a hírük,
sok nő vágya, hogy ily vers vegye szárnyra nevét.
Máris akadt, aki sokfele mondta, hogy ő a Corinna,
s hogy szeretőm legyen ő, mit nem ígérne azért.
Ámde sosem keveredhet a kétfele messze folyó víz:
jéghideg Eurotas s nyárfa-övezte Padus.
Könyvemben sose róluk, rólad szól csak az ének:
csak Te, a szépséged ihleti szellememet!

Orbán Ottó fordítása

BESZÉLGETÉS A CIRKUSZBAN

(NON EGO NOBILIUM SEDEO STUDIOSUS EQUORUM)

Nem vagyok én ma, dehogy vagyok én a lovakra kíváncsi,
bár, ha a tipped győz, tapsol az én kezem is.
Melléd ülni, füledbe susogni csak az csalogat, hogy
megmondjam: gyönyörű szép szemedért vagyok itt.
Néked a lóverseny, de nekem te vagy, édes, a fontos,
nézze ki mit szeret és megvan a dupla öröm.

Óh, de hiszen téged nem a ló, hanem a kocsibajnok
érdekel! érte dobog kis szived oly hevesen!
Énértem ha dobogna, a starthelyről vad iramban
szállnának velem is a robogó paripák,

gyeplőm csüggne lazán, majd fölcsattogna az ostor,
 mint a vihar venném hétszer a büszke kanyart,
 ám ha a nézők közt a szemem rád esne – csak állnék
 s gyeplőt tartani nem bírna tovább a kezem.

.....
 Mért húzódsz tova? Nézd, a hely itt maga összeparancsol:
 szűk az ülés, ez a jó! cirkusz előnye, szabály!

.....
 S mondd, szivem, egy picikét ne legyenzelek? Itt a belépő
 kártya, s a hűs levegőt boldogan önti feléd!
 Vagy nincs is meleg, és engem csak a vágy tüze éget?
 s tégedet is bentről perzsel az asszonyi vágy?
 Ejnye, amíg csevegünk, beporozza a szél a ruhádat
 hó ruha, hószinü test: tűnj csak el, így ni, te por!

Ah, jön a körmenet! Itt van már. Csönd, néma imádság!
 Zendül a taps. Igazán nagyszerű! mennyi arany!
 A szárnyas Diadalt legelől viszik. Óh, Diadal, légy
 énvelem is, diadalt adj, ragyogó Szerelem!

.....
 Jönnek az Istenek; – én Vénuszhoz küldöm imámat!

.....
 Rám villant mosolya, mennyei üdvöt ígér!
 Kedvesem, ígérd meg te is azt, amit ő megígért már!
 s istennőm te leszel, nála különb, gyönyörűbb!
 Istenek a tanuim s az egész menet itt: soha más lány,
 óh, sose lesz más lány asszonyom és szeretőm!
 Rossz, hogy a lábad csüng? Nos, dugd be, ha tetszik, a rács két
 léce közé a hegyét, megpihen ott, belefér.

Már kiürült a porond, és int a mezőny kapitánya,
 indul a, vágat a sok négyfogatú sebesen.
 Látom már, akinek drukkolsz. Bár győzne a kedvenc!
 Úgy látszik, lova is tudja az óhajodat.
 Úristen! Mily kört vesz amott a bolond a kanyarban!
 Üldöz a másik! elér, bent szalad és megelőz!
 Jaj, te tökéletlen! Így megy hát füstbe reményünk!
 Húzd meg a bal gyeplőt! Rajta! talán sikerül!

Eh, koca-versenyző... Bizonyára leinti a zsűri,
 tógáját a tribün lengeti már dühösen.
 Visszaparancsolják... Drágám, hogy szép frizurádat
 össze ne rombolják, hajtsd az ölembe fejed.
 Újra felállanak, új start lesz, megnyílt a sorompó,
 s tarka seregben száll máris a sok paripa.
 Most száguldj legalább, villámként, az egyenesben
 óh, sikerüljön, amit én meg a lány akarunk!

Úrnőm vágya beteljesedett. Az enyém ezután jön.
 Pálmát nyert a kocsis; megnyerem én is, ugye?
 Rám nevetett a leány, súgott valamit, szeme lángolt.
 Itt ez elég; s másutt váltsd be ígéretedet.

Szabó Lőrinc fordítása

FÉLELMETES ÁLOM

(NOX ERAT ET SOMNUS LASSOS SUBMISIT OCELLOS)

„Éjszaka volt, fáradt szememet leigázta az álom,
 s megrettent a szivem látva ilyen jelenést:

Napfénytől ragyogó dombon sűrű tölgyliget állott,
 zöldszínű ágakon ült sok csudatorku madár.
 Selymes fű, eleven rét zöldje virult ki alatta,
 halk csobogó patakok cseppje itatta a tájt.
 Én meg a nyár erejétől a lombok alá menekedtem –
 ám a heves sugarak vad tüze ott is elért.
 Egyszer csak tépdese füvet meg tarka virágot
 hószinű, tiszta tehén állt meg az arcom előtt;
 bőre fehérje vakítóbb volt, mint friss, puha porhó,
 mit nem rondított még el az enyhe idő;
 és vakítóbb, mint tej, mely a tálba pezsegve fehérlik,
 mit telt tőgyü juhból fejt ki imént a juhász.
 Egy bika volt vele – ó, az a boldog hím! –, ki követte,
 és puha lágy földön dőlt le e hím meg e nő.

S fekve, a gyomrából mind visszakivánva az ételt
s újból megrágván azt, mit előbb megevett,
láttam e termékenyt, erejét megtörte az álom,
földre eresztette szarvkoronázta fejét.
Könnyű csapással a légből egy éjszín varju suhant le,
csúnya, rekedt hangon nyögve a fűre leült,
s háromszor megcsípte a csőre e hószinű állat
testét s tépve fehér szőrt a magasba suhant.
Az habozott, de utána helyét s hímjét odahagyta
(folyt a sötétszinű seb vére befestve szügyét!)
és meglátva a távolban legelészni a csordát,
(ott legelésztek mind vígan a büszke bikák!)
gyorsan lépve rohant, hogy a csordájukba vegyüljön,
s hol dúsabb a mező, új legelőt keresett. –

Mondd csak, bárki vagy is, te tudója az éji csodáknak,
mit jósol nekem ez, hogyha az álmom igaz?”
Így én; s az, ki tudója az éji csodáknak, eként szólt
eltöprengve azon, mit neki mondtam előbb:
„Mit te az enyhet adó árnyban kikerülni akartál,
és mit nem sikerült, hő szerelem tüze volt.
Szép szeretőd a tehén, illik rá jól a fehér szín,
párja a büszke bika, az meg a férj: te magad.
Az, ki szügyét csőrével megcsípkedte, a varju,
lelket megrontó, rút banya, vén kerítő.
Hogy habozása után a tehén a bikát odahagyta:
egymagad alszol csak hitvesi ágyatokon.
Friss sebe és a sötét vérfolt: hogy szíve parázná
bűnöktől szennyes, megcsal, elárul a nő.”

Szólt a tudós. Jég-arcomból lefutott a sebes vér,
és betakarta szemem sűrű, koromszinű éj.

Orbán Ottó fordítása

ELÉG VOLT!

(MULTA DIUQUE TULI: VITIIS PATIENTIA VICTAST)

Tűrtem idáig a hűtlenséged; vége, elég volt!
Szégyenteljes vágy, hagyd el örökre szívem!
Fölszabadultam már, a bilincstől megmenekedtem,
s mit nem szégyelltem, szégyelem azt ma nagyon.
Győztem a csúf vágyon s lábbal tapodom ma szerelmed
későn bár, de megint öklelek én bikaként.
Tarts ki, viseld el a kint, keserű, de javadra lehet még
lám, keserű gyógyszer hány betegen segített.

Hogy? Kit olyan sokszor kifelé taszigáltak az ajtón,
én, szabad ember a rút porban aludtam ezért?
Hogy? Míg tudja az ég, kit öleltél, mint buta szolgál
őriztem bambán kéjre-bezárt kapudat?
Láttam, ahogy szeretőd kimerülve kijött s haza indult,
roskadt ágyékát vitte, cipelte haza.
Ezt még elviselem, de hogy ő is látta az arcom!...
Ellenségeimet verje eképp meg az ég!

Mintha nem álltam volna az oldaladon türelemmel,
hozzád láncolt rab, férj, ki megóv, ki imád!
Hisz sikered csak a kísérőd, csak a férfi okozta,
mind csak azért szeretett, mert irigyelte frigyünk!
Mondjam-e, hogy hűtlen nyelvvel hányszor hazudoztál,
isteneket dühítő esküszegéseidet?
Mondjam-e, hogy lakomázva, fejeddel hány jelet adtál
bólingatva, hogy így titkon elértsse fiúd?
Azt mondták, hogy a lány beteg, erre sietve futottam;
persze virult, épp csak várta a látogatót.
Megtört ez meg más, amiről most szóba se kezdek.
Fogj, aki ezt lenyeli, ostoba-vak szeretőt!
Én a hajóm fogadalmi füzérrel megkoszorúztam,
zúghat a hullám, óv bölcs nyugalom, kikötő!
Egykor-ügyes szavaid ne fecsérelj rám, hizelegghetsz,
mert aki az voltam, nem vagyok ostoba már!

Orbán Ottó fordítása

KIBÉKÜL HŰTLEN SZERETŐJÉVEL

(LUCTANTUR PECTUSQUE LEVE IN CONTRARIA TENDUNT)

Harcol bennem tétova lelkem tépve-szakítva
gyűlölet és szeretet, s tán az utóbbi legyőz.
Gyűlölök így, ha tudok; de ha nem, szeretek magam ellen,
mint bika gyűlöli, de hordja a kínos ígát.
Futva gonoszságodtól csábít vissza a bájod,
borzaszt bűnöd, de testedet úgy szeretem!
Így aztán se veled, se tenélküled, élni sem élek,
tenni miképp akarok, azt hiszem én se tudom.
Volna gonoszságod vagy a szépséged kevesebb, mert
ily kusza erkölchöz nem megy az ifjui báj!
Tetteidet gyűlölöm, s szerelemre hevít fel a szépség.
Én nyomorult! Bűnén győz erejével a nő!

Irgalmazz, a közös-jogu ágyra s az égi urakra
kérlek, kik gyakran túrik el esküidet,
s szépségedre, melyet mint istent tisztelek én és
tisztá szemedre, mely az én szemem ejti rabul!
Bármilyen is vagy: enyém vagy; most már arra felelj csak:
kényszerből vagy igaz szívvel imádjalak én?
Mert inkább a szelekre hagyom kifeszítve vitorlám,
mintsem kényszerűen túrve viseljem ígád!

Orbán Ottó fordítása

ARS AMATORIA

(Részletek)

A NŐI ÖLTÖZÉK DICSÉRETE

(SED TE, CUICUMQUE EST RETINENDAE CURA PUELLAE)

Bárki legyél, ha a fő gondod megtartani lánykád –
higgye, hogy elkábít téged a külseje is.

Tírusi bíbort ölt: te dicsérd csak a tírusi kelmét;
 cosi ruhában van: mondd, hogy a cosi remek!
 Hogyha arany szövi át: neked ő drágább az aranynál;
 hogyha darócot húz: tessén a durva daróc.
 Könnyű kis tunikát vesz fel: „Tűz van! – kiabáld. – Tűz!”
 közben féltsd: a hideg ártani fog neki még.
 Kétfelé fonja haját: te magasztald egyszerű kontyát;
 vas süti göndörré: fűrtjei elragadók!
 Táncol? a karjától, s ha dalol, légy részeg a hangtól,
 s félbe ha hagyná, hát onts panaszos szavakat!

Sőt, ha ölelkeztek, bízd rá csak a csóknak a módját,
 bárhogy nyújt örömet néked az éj – te örülj,
 Így, ha vadabb volt, mint a dühtől torz szörnyü Medúza,
 lágy meg igazságos lesz szeretője iránt.
 Csak le ne leplezzen soha ő, hogy képmutató vagy,
 arcizmodra ügyelj, el sose rontsa szavad!
 Jó, ha e művészet titkos – szégyenli, ha mélyire látnak,
 és méltán vesz úgy minden időkre hitelt.

Kurcz Ágnes fordítása

A BETEG KEDVES ÁPOLÁSA

(SAEPE SUB AUTUMNUM, CUM FORMOSISSIMUS ANNUS)

Ősz beköszöntével, ha az év legszebb szaka újul,
 s bíborló bortól duzzad a vérszinű fűrt,
 néha hideg szél bánt, máskor megfúlsz a melegtől,
 és a csaló levegőn tested erőtlenedik:
 éljen egészségben! – de ha mégis a lányka legyöngül,
 s ágynak dönti szegényt most a szeszélyes idő,
 jószágod s a szived csak táruljon fel előtte,
 vedd el, amit később dús-örömetst learatsz.

Csúnya betegségtől fanyar undorod el ne riasszon,
 tedd meg, amit kíván, két kezedet ne kiméld!

Lásson sírni sokat, s tudd: csóktól bűn vonakodnod.
láz-cserepes szájjal szívja be könnyeidet.
Esküdj fennszóval, sokszor, s mindenre fogadkozz;
kellemes álmot láss – hogyha mesélni fogod.
Küldj az anyóért: ő takarít s teszi rendbe az ágyat,
és remegő kézzel hozza a ként, a tojáshoz.
Mindebben figyelem, sőt kedves gond nyoma látszik,
gyakran örökséghez így vezetett hamar út.
Mégse legyen terhes sok tennivalód a betegnek,
buzgóságodnak szabj valahára határt!
Ételtől te ne tiltsd, keserű gyógyszert se te készíts,
versenytársadnak hagyd: adagolja csak ő!

Kurcz Ágnes fordítása

HEROIDES

(Részlet)

PENELOPE LEVELE ULIXESHEZ

(HANC TUA PENELOPE LENTO TIBI MITTIT ULIXE)

Penelopéd e levél írója, te lomha Ulixes:
küldi, de nem választ vár, te magad gyere már!
Trója, a hellén nők bús átka a földdel egyenlő;
ám alig ért ennyit Trója s a vén Priamus.
Bárcsak az örült tenger a gaz kurafit betemette
volna, midőn a hajó Spárta felé evezett!
Nem fetrengnék most dideregve az özvegyi ágyban,
nem panasznám, mért vánszorog úgy az idő,
s nem törné, hogy elűzzem a végtelen éjek unalmát,
fél-kész szemfödelet szőve, a rokka kezem.

Hányszor rettegtem rosszabb véstől a valónál!
Féltő félelem űz hű szerelem kötélén.
Elképzeltem, ahogy bőszen rád törnek a trószok –
Hectornak neve is megfakitotta szímem.

Szóba került, hogy Hector Antilochust letiporta,
s Antilochus tüstént fölriogatta szivünk.
Vagy, ha Menoetiades, más vértjét öltve fel, elhullt,
sírtam: hátha neked sem sikerülhet a csel.
Lyk dárdán gőzölt jó Tlepolemusnak a vére –
Tlepolemus vesztén bánatom is megujult,
Így volt. Bárkit elért a halál a görög daliák közt,
elborította a jég zord fagya hű szivemet.

Ám egy jó isten jó volt az igaz szerelemhez:
kedves férjem is él, s Trója por és hamu már.
Argos hősei megtértek, s mind füstöl az oltár;
barbár zsákmány gyúl isteneink küszöbén.
Férjeikért hozzák a menyecskék hálajutalmuk,
míg Tróját leverő végzetük énekelik.
Roskatag aggok bámulják s remegő szüzek őket;
mondja a férj a mesét, s asszonya csüng a szaván.
Van, ki terített asztalon ír térképet a harcról,
vékony borcsíkkal festve le Pergamumot:
„Nézd, itt folyt Simois, s ott állt a sigaeumi dombhát,
itt meg az agg Priamus büszke királyi laka.
Ott, nézd, Aeacides sátorzott, itt meg Ulixes,
s roncsolt Hectortól itt riadott meg a mén.”
Mert hisz a vén Nestor mindezt elmondta fiadnak,
míg teutánad járt, s ő hirül adta nekem.
Hírül hozta, Dolont s Rhesust mint ölte le kardod:
álom csapta be ezt, azt csalafinta eszed.
Drága szeretteidet mind jobban a múltba feledve,
éjszaka meglepted csellel a thrák hadakat,
s egy kísérővel, sokszáz férfit letaroltál.
Értem ugyancsak jól óvtad az életedet!
Hogy remegett a szivem, míg addig elért a beszéd, hogy
győztesen áttörtél köztük a thrák lovakon!

Ámde mit ér nekem az, hogy karjaid által elomlott
Ilios, és fala már pusztá, akárcsak a föld,
hogyha vagyok, ki valék akkor, míg Trója virágzott,
várhatom édes uram egyre, reménytelenül?

Másnak a porba omolt már Pergamum; énnekem áll még,
szántsák bár a rabolt ökrök a dúlt rögöket.
Nő már Trója helyén a vetés és várja a sarlót;
phryg vértől zsirosan jól fizet itt a humusz.
Hősök alig-temetett csontjában akad meg ekékjük,
s házak romfalait ellepi lassan a gaz.

Győzőm, csak te bolyongsz. Hol vagy? Mely földi mezőkön?
Mely okból késel? Meg sose tudhatom én?
Hogyha e partra hajóst vet a tenger, a távoli vándort
faggatom éj-napon át, és csakis úgy mehet el,
s hogy mindnek – ha netántán rád akad, adja kezedbe –
átadok egy levelet, mit kezem írt teneked.
Küldtünk már az öreg Nestorhoz az ősi Pylosba;
ám a Pylosból jött hír szava ingadozó.
Küldtünk hát Spártába, de Spárta se tud bizonyost, hogy,
lomha te, hol késel, s mily nevű tájakon élsz.
Tán jobb lenne, ha még ma is állna a phoebusi város.
(Százszor bánom már múlt fogadalmaimat!)

Tudnám, hol harcolsz: csak a háboru réme gyötörne,
s annyi sok asszonnyal lenne közös panaszom!

Ámde mitől féljek most?! Mindentől remegek már:
sok bús gondom előtt tágterű pálya nyílik.
Bármi veszélyt csak rejthet a szárazföld vagy a tenger,
mindben sejti szívem elmaradásod okát.
S míg én, ostoba, féltlek – közben töltöd a kedved,
s rabságban tart tán távol a szép szerető.
Hogy feleséged olyan „liba” csak – susogod neki egyre –,
csupán, hogy a len gömbölyü szálu legyen.
Jaj! Nem igaz... Vádam szóródjon szét a szelekbe,
s majd ha jöhetsz haza már, jöjj is azonnal! Akarj!
Icarius már sürget, hagyjam az özvegyi ágyat,
édesapám, s zsörtöl: mért ez a sok haladék?
Ám hadd zsörtöljön! Soha nem leszek én, soha másé
síríg Ulixesnek lesz neje Penelope.
Mégis, azért rá csak hat hűségem, ha könyörgök;
elszégyenli magát, s önmaga visszavonul.

Dulichium, Samos és a Zacynthusnak hegyi népe
jönnek azonban, s mind kéri kezem, lakomáz,
s – nincs, aki gátja legyen – palotádat hát eluralják,
szétdúlják vagyonod, s véle a szívemet is.
Mondjam-e Pisandrust, Polybust, s a Medont, a kegyetlent,
Eurymachust s ragadós-ujju gaz Antinoust?
S mondjam a többieket, kik – míg távol vagy a háztól –
élik a véreddel vett javadalmadat?
Irus, a koldús és a juhász, a Melanthius álnok
bűne tetőzte be most végleg a kárt, amely ért.

Három védtelen árva, ki vár még: hű feleséged,
Laertes, az öreg, s Telemachus, a fiad,
ő, ki gonosz csapdába esett csaknem legutóbb, hogy
tiltva a kérőktől, látni akarta Pylost.
Istenek, azt kérem, hogy a sors nagy rendje betelljék:
fogja le ő a szemem, s fogja le ő a szemed!
Így tesz a vén csordás, s az öreg dajkád ugyanígy esd,
s harmadikuk, ki a sok rossz-szagu ólra ügyel.
Csakhogy Laertes fegyvert nem forgat, öreg már;
meg nem védheti már elleneidtől a trónt.
Telemachus serdül még – bárha elérje a szép kort!
Ám most kellene épp atyja, hogy óvja meg őt.
S nékem sincsen erőm, hogy elűzzem a háztól e bandát.
Jöjj haza már, tieid réve, nyugalma, siess!

Van, s legyen is majd még fiad ő, kit a béke ölében
apja, örökségként, száz tudományra tanít.
S nézd csak Laertest! Téged vár, s egyre halasztja
végnapját: a kezed fogja le majd a szemét.
S én magam is... Fiatal nő voltam, ahogy tovatűntél.
Jöjj bár szárnyakon, itt már csak anyóka fogad.

Horváth István Károly fordítása

FASTI (Részletek)

ANNA PERENNA

(IDIBUS EST ANNAE FESTUM GENIALE PERENNAE)

Anna Perennának víg ünnepe hó közepén van,
s ezt, jövevény Tiberis, partodon ünnepelik.
Szállingózik a nép, szétszéled s bort iszogatva
párjával ki-ki zöld gyepre hever szanaszét.
Némelyikük letanyáz a szabadban; sátrat üt egy pár,
s van, ki fagallyakból lombkalibát kerekít.
Némelye kőoszlop híján nádszárakat állít,
arra borítja fölül szétterített köpenyét.
Nap meg bor tüzesít; s ki-ki fölhajt annyi kupát, mint
élete áhított évei: bőven iszik.
Lelsz, aki felhörpint annyit, hogy nestori kort ér,
s nőt, aki kortyaihoz mérve, Sibylla lehet.
Itt ama színházban hallott dalt eldudorásszák,
és kézmozdulatuk festi, kíséri szavuk.
S félreteszik poharuk, s kartáncot ropnak esetlen:
perdül a felpiperélt, összekuszált haju lány.
A hazatántorgókat kedvvel nézi a népség,
s boldognak mondják őket a szembejövők.
Ily menetet láttam minap; érdemes arra, hogy ének
zengje meg: ittas apót ittas anyó taszigált.

Ám ki ez istennő? (Mert sok hír kóborol erről;
elhallgatni egyik kósza mesét se fogom).
Szánnivaló Dídót szerelemnek lángja emészti:
envesztére rakott máglya emészti el őt.
Hamvait összeszedik s kősírhán ím a halódó
rendeletére ilyen hírt ad a vers röviden:
„Bár okot és szablyát Aeneas ad a halálra,
Dído sírba csupán enkeze által omol.”
Védtelen országát numidák hada ellepi tüstént,
s trónol a megszállott várban ĭarbas, a mór.

S emlékezve, hogyan kosarazta ki: „Mégis enyém – szól –
Dídó ágya, holott annyiszor eltaszított!”
Szétfut a tyrusi nép, úzóttan százfele széled:
így zúdul ki, királyt vesztve, a tétova raj.
S míg a kenyérgabonát harmadszor cséplik a szérűn,
s öblös edénybe ömöl harmadik ízben a must:
Annát számkivetik. Sír-rí, elhagyva hugának
várát, s áldozatot ró le a holtak előbb.
Könnyeit és kenetét felszívja a lágy hamuhalmaz,
s hajfűrtjét is utóbb elnyeli áldozatul.
„Ég veled!” – ekképp szól háromszor; a hamvakat ajka
illeti háromszor: sejditi, bennük a holt.
S lelve szökésre hajót, társat, jó széllel iramlík
s visszatekint Dídó szépmivü vára felé...

...Vad szélvész a hajót laurentumi tájra sodorja;
szálig minden utast partravet ez s lemerül.
Istenes Aeneas immár elnyerte Latinus
lányát és jogarát, s népük is összevegyült.
Ketten Achatesszal kies ösvényt járva sarutlan
egykor a part mentén, mit hozományba kapott,
látja a tévelygőt, s alig is hisz szinte szemének:
Anna e nő? A latin földre mi szél veti őt?
Míg haboz Aeneas: „Nicsak, Anna!” – kiált fel Achates.
Fölveti pilláit, hallva nevét a leány.
Merre szaladjon? Mit kezdjen? Hol nyelje a föld el?
Ím, a szegény nővér végzete szembetünik.
Látja remegni a lányt Cythereis hőse, s amint szót
vált vele, vesztedről szólva, Elissa, zokog.
„Anna, e földre, miről hallhattad hajdan elégszer,
hogy nekem adja kegyes végzetem, – esküszöm én,
s isteneimre, akik kísérték s itt honosak most,
(felrótták sűrűn késlekedésemet ők!):
hogy Dído belehal, távol volt tőlem ily aggály.
Ó jaj, erősebb volt, mint gyanítottam, e nő!
Róla ne szólj többet! Hádésbeli házba leszállva
nem vétkes kebelén láttam a sebhelyet én.

Ám te, ha bármilyen ok, vagy az isten küld is e partra:
vedd birodalmamnak bőven ajándokait!
Sokkal tartozom ám neked és neki; hála fejében
kedves vagy magadért s kedves Elissa miatt.”
Bízva beszédében, – hisz amúgy sincs más bizodalma, –
kóborlásait sorra meséli a lány.

És hogy a házba belép, öltözve tyrusbeli mezbe,
szót emel Aeneas (s hallgat a népsokaság):
„Nőm, hozzád vezetem kegyes okból, íme, Lavínia,
mert, mint partravetett éltem az ő kenyerén.
Tyursi sarj, Libyé partján volt otthona; kérlek:
dédelgetve fogadd, mint szeretett hugodat!”
Ígér mindeneket, leplezve Lavínia némán
vélt sebeit kebelén, s színlel, amíg dühe forr.
S látva: ajándékok sokaságát küldözi nyíltan
férje, – sokat küldöz, sejdíti, titkosan is.
Mit cselekedjék? Még nem döntött. Gyűlöli habzón,
s csejt szö s bosszura tör, bár belehaljon utóbb.

Éj idején Dídót álmában látja a nővér
borzasan és vérzőn állani ágya előtt.
„Fuss, ne habozz! – így szól. – Menekülj el e gyász-palotából!”
És síró kapukat csapdos e szókra a szél.
Felpattan sebesen, s földszintű ablakon átal
bátran a rétre szökell; rémület ad ily erőt.
S merre csak úzi a félsz, lohol; egy szál ing lepi lengén,
s fut, mint őz, a riadt, hallva az ordasokat.
Sóvár habjaival sodrotta be, sejtik, a szarvas
isten: sodra között rejti Numícius őt.
Közben a sídoni lányt, nagy lármát ütve, kutatják
szerte a réten, amíg lábnyoma szembetünik.
Útjuk a partra vezet; felbukkan lépte a parton.
Cinkosa hallgatagon vesztegel állva, a víz.
S hangzik a szűz szava: „Enyhe Numícius asszonya lettem:
ellep örök tajték, s *Anna Perenna* nevem.”

Kárpáty Csilla fordítása

FLORA

(MATER ADES FLORUM, LUDIS CELEBRANDA IOCOSIS)

„Tégedet ünnepel itt játék és tréfa, virágok
 anya! Jövel! Szereped kétfele osztja dalom.
Áprilison kezded, májusban folytatod aztán:
 annak a vége tiéd, ennek a kezdete az.
Mert a tiéd a határ, amely elválasztja e kettőt.
 És a dicsőséged zengi az is, meg ez is.
Cirkuszi játék jó, *pálmát* követelnek a nézők:
 cirkuszi versenyeken zengjen az énekem is!
Emberi értelmünk téved. Hát zengj te magadról!
 Nincs, aki értene – úgy megmagyarázni neved.”

Szóltam. Az istennő nem késik a válaszával,
 s ajkairól a tavasz rózsalehellete száll:
„Flora vagyok, Chloris voltam. Nem tudta latin száj
 mindenben helyesen mondani a nevemet.
Chloris voltam, nimfa a boldogság mezején, hol
 boldogan élt egykor régen az emberi nem.
Hogy szép voltam-e? Hát lehet arról szólni szerényen?
 Szépségemmel anyám isteni vőre talált.
Jött a tavasz, sétálok. Lát Zephyrus, kikerülöm.
 Üldöz az. Elfutok én. Végtre mégis elér.
Nőrabló Boreas példája kiment a testvért,
 mert az Erechtheustól vitt fejedelmi leányt.
Mégis elégtétel nekem az, hogy hitvese lettem;
 s nincs már arra okom, hogy panaszoljam e nászt.
Élvezem én a tavaszt, hisz a legragyogóbb ez az évszak.
 Lombosak ekkor a fák, pázsitos ekkor a rét.
Van nekem egy viruló kertem, hozománynak a része.
 Langyos e kertben a lég, s friss patak önti vizét.
Ezt a csodás kertet férjem telerakta virággal.
 S szólt nekem: »Istennő, légy a virágok ura!«

Tarka virágok sok színét számlálni akartam,
 s nem sikerült: nincs szám, mely kifejezze, olyan.

Hogyha a zúzvara hull s eltűnik a fák leveléről,
s napsugarak melegén újra kifeszlik a lomb,
jönnek a Horák is hímzett, szép, tarka ruhában,
és adományaimat könnyű kosárba szedik.
Csakhamar a Charisok jönnek s fonják koszorújuk,
s isteni főkre való rózsá-füzéereiket.
Új magokat mindenféle én hintettem először,
mert egyszínű volt annakelőtte a föld.
Én sarjasztottam jácintot a spártai vérből:
jajszava, mint látod, szirmain írva ma is.
Téged is emlegetünk, te szegény Narcissus, a kertek
díszei közt: képed mást mutat – és ugyanaz!
Hát Crocus és Attis, Cinyras fia? Szóljak-e róluk,
kiknek a véreből általam éled a hír?

S nem tudnád, hogy Mars maga is tőlünk nyeri létét?
Juppiter ezt maga sem tudja. Ne tudja soha!
Sírt Juno, amikor nem anyától jött a világra
Pallas. A mellőzés kínja szívébe hatolt.
Férje miatt keseregve, elindult Oceanushoz
s fáradt vándorként állt meg a házam előtt.
Én, mikor őt látom, szólok: »Saturnia, mért jársz
erre felénk?« – S útját elmagyarázta nekem.
Szól az okáról is. Vigasztalom én szeretettel,
és felel ő: »Szép szó erre a bajra kevés!
Juppiter ím atya lett, feleségét semmibe véve:
lánya csak általa lett: atyja is, anyja is – ő.
Hát én nem lehetek férjem nélkül is anyává?
Szülhetek? és tudnék tiszta maradni azért?
Hát megpróbálok most mindent széles e földön;
járom a tengereket s Tartarus öbleit is.«
Folyt ajakárul a szó; de az arcomon ő habozást lát,
s szól: »Mire gondoltál, nimfa? Segíteni tudsz?«
Szólni akartam: »Igen!« – de a szó háromszor is elhalt.
Attól félttem, a nagy Juppiter átka lesújt.
»Csak te segíts rajtam, neved én eltitkolom« – úgymond,
s hívta bizonyágul Styx vize isteneit.
»Olenus Erdeiből küldték nekem ezt a virágot –
szóltam –, ez egy, ha segít. Egy van a kertbe csupán.«

S szólt, aki hozta: »Ha van tehened s meddő, e virággal
csapj rá! Elleni fog!« S jós-szava teljesedett.

Függő bimbóját leszakítom azonnal e kézzel
s rácsapok. És anya lett, hogy megütöttem ölet.
Balra Propontistól Thracéig vitte a terhét,
s jött a beteljesülés: Mars, fia, ott született.
Ő se feledte, hogy éntőlem nyert létet. Azért szólt:
»Római váramban néked is ott a helyed!«
Azt hiszed, országom csak a gyenge virágkoszorúkra
terjed? A rét maga is tiszteli szellememet.
Gazdag a szérű is, ha virágzik szépen a búza;
gazdagodik Bacchus, hogyha virágos a kert;
hogyha virágos olajfát látsz, ragyog akkor az év is:
s csak, ha virág van a fán, érik a drága gyümölcs,
Hogyha lehull a virág, elpusztul a bab, meg a borsó
s lencse, melyet minekünk távoli Nílus adott.
Gondosan elrejtőzve a mély pincékbe, virágzik
még a bor is: tetejét ellepi bőven a hab.
Mézet is én szerzek, mert gyűjteni hívom a méhet
lóhere és ibolyák tarka virágaihoz.”

Gaál László fordítása

METAMORPHOSES

(Részletek)

A NÉGY KOR

(AUREA PRIMA SATA EST AETAS, QUAE VINDICE NULLO)

Első lett az aranykor, mely becsületben, erényben
önként élt, bírák s törvények kényszere nélkül.
Félelem és megtorlás nem volt, nem fenyegettek
érctáblák, s nem várt szepegő sokaság könyörögve
ítéletre; nyugodt volt védő nélkül is éltük.
Nem szállt még a fenyő se le bérceiről a csalékony

tengerhabra, hogy ott idegen tájakra suhanjon.
A honi partokat ismerték csak, más egyebet nem.
Mély árkokkal a városokat most még nem övezték;
nem volt hosszú trombita, hajlott kürt, sisak és kard,
gondtalan élvezték a népek a béke nyugalmát,
s úgy, hogy nem volt szükségük hozzá katonákra.

Munkálatlan, anélkül, hogy kapa vágta, ekék föl-
tépték volna, magától termett minden a földben.
S ezzel a könnyen-adott eledellel a nép kielégült;
vackort szedtek s gyöngé szárcát fönt a hegyekben
s jó somot és a merev cserjékről szedret, esetleg
makkot, amit Jupiter terebélyes fája dobált le.
Meg nem szűnt a tavasz, s a zefírek lenge fuvalmán
lágyan ringtak a mag-nélkül-kelt gyöngé virágok.
Majd termést hoz a szántatlan föld, s – bár ugaron nem
hagyták – telve a róna kövér és szőke kalással.
Itt a folyók tejjel folynak, nektárral amott, és
méz csordul sárgán a homályos tölgyfaodukból.

Aztán, Saturnust letaszítva a Tartarus-éjbe,
fent Jupiter lett úr, s megkezdődött az ezüstkor,
hitványabb az aranyból s a réznél becsesebb érc.
Összébb vonta a régi tavaszt Jupiter s a nyarakkal
és a telekkel, a csöppnyi tavasszal, a furcsa-szeszélyes
őszökkel négy szakra tagolta az addigi évet.
Ekkor először lett izzóvá a levegő a
száraz hőtől, s dermedt jégcsap a szél hidegében.
Ekkor először bújt hajlékba az ember: a hajlék
barlang volt, sűrű bokrok s hánctálcák suhángok.
Ekkor először láttak cseri magvat a hosszú,
barna barázdák s nyögtek igába szorítva a barmok.

Harmadikul jött, nyomban utánuk, a rézkor; azoknál
már jóval szilajabb, szörnyű fegyvert hamarabb fog,
mégse gonosz. Végül a kemény vaskor született meg.
Egykettőre betört e silányabb-ércü világba
minden bűn; oda tisztesség, becsület meg igazság,

ármány lép a helyükbe, ravaszság, durva erőszak
 s fortély s elvetemült sóvárgás gazdagodásra.
 Bár nem eléggé ismeri még: a hajós a szelekre
 bízza vitorláját, s a hegyen régóta magasló
 fák idegen habokon táncolnak hetyke örömmel.
 És, mely a nap s levegő módján közös addig: a tájat
 mérnöki szem hosszú mezsgyékkel szétdarabolja.

Többé már nemcsak gabonát követelnek a gazdag
 földtől s illő étket; mély gyomrába leszállnak,
 és miket elrejtett közelében a styxi lakóknak:
 napra kerülnek a kincsek, a sok gazság okozói.
 Itt van a pusztító vas, a pusztítóbb arany, itt a
 háboru, mely mindkettőt felhasználja a harcban,
 s véres kézben csapnak a zörgő fegyverek össze.
 Rablásból élnek; nincs bizton após a vejétől,
 gazda a vendégétől, ritka az is, hogy a testvér
 testvérét szereti. Vesztére tör asszony a férjnek
 s megfordítva; a mostoha mérget főz, a kegyetlen;
 s atyja korát fürkészi időnap előtt a legényke.
 A kegyelet letiporva; utolsó égilakóként
 szűz Astraea röpült el e véráztatta világból.

Csorba Győző fordítása

PHAETHÓN

PHAETHÓN KÉRÉSE

(REGIA SOLIS ERAT SUBLIMIBUS ALTA COLUMNIS)

Oszlopokon meredett a magasba a Nap palotája,
 csillámlott az aranytól és láng-látszatu bronztól,
 tündöklő elefántcsont fedte oromzata csúcsát,
 főkapu-szárnyairól az ezüst ragyogása sugárzott.
 Szép anyagon szebb művészet: mert Mulciber abba
 véste a földeket átkaroló tükrösvizü tengert,

föld kerekét, s az eget, mely a föld fölibé födelet von.
Kék isten-raj a hab közepett, Trítón, a süvöltő;
változatos Próteus; Aegaeón, két könyökével
nagy busa bálnáknak hegyorom-hátára lehajló;
Dóris s lányai is, néhány ahogy úszik a vízben,
néhány meg zöldszálu haját szárítva a szirten,
s van, ki halon lovagol; s orcájuk sem nem egyenlő,
sem nagyon eltérő: éppen nővérien illő.
Földön férfiakat, vadat, erdőt, városokat látsz,
közbe folyót, nimfát, a mező s rét isteneit mind.
Lángsugarú égbolt képmása feszítve fölébük,
hat jel az ajtó jobb szárnyán s ugyanannyi a balján.

Hogy Clymené fia már ideért meredek hegyi úton,
és vitatott nemzőjének termébe belépett,
tartott lépteivel tüstént apjának elébe,
mégis: messze megállt; közel el nem tűrte a tűzfényt.
Ült Phoebus középütt, bíbor köpenyébe takarva,
tisza smaragdokkal sugaras tündökletű trónján.
Jobbja s a balja felől Nap, Hó, Év, s álltak az évek
Százai, s egymástól egyenlő távol az Órák;
köztük az ifju Tavasz, viruló szirmos koszorúval,
s állt a mezítlén Nyár, koszorúval szőke kalászból,
állt, taposott szőlőtől foltos testtel, az Ősz is,
és a jeges Tél is, hó-fürttel borzasan, ott állt.
Ekkor az ifjut a Nap, mint bámul az új alakoknak
láttán, mindeneket látó, meglátja középről,
s „Mondd, mi okért jöttél – szól hozzá –, mért keresed föl
váramat, én sarjam, Phaethón, kit nem tagadok meg?”

„Ó, ki a nagy mindent – felel ő – egy fénybe borítod,
Phobeus atyám! ha megengeded így szólnom ma tehozzád,
és Clymené nem vétket rejt az ilyen nevezetbe,
zálogot adj, nemzőm, melyről, hogy tőled eredtem,
elhigyjék, és lelkemből vele vedd ki a kételyt.”
Szólt; mire apja levette fejéről mind a vakító
fényugarat, s intett neki, hogy közelebbre kerüljön,
át is ölelte: „Megérdemled, hogy meg ne tagadjam

származatod – szólott –, erről Clymené igazat szólt.
S hogy sose kételkedj, kérj bármit, bármit is óhajtsz,
én megadom. Tanum erre az istenek esküevője
légyen, a lenti mocsár, mit még szemeim sose láttak.”

Elhallgat; s fia már szekerét – egy napra – esengi,
és hogy a szárnyaslábu lovak szekeresze lehessen.
Bánta az eskütevést, megrázta fejét, a sugárzót
három-négyszer is apja, s ekép szólt: „Jaj, hebehurgyán
adtam a szóm teneked. Jaj, bárcsak visszavehetném,
megvallom, fiam: ezt megvonnám tőled, ez egyet.
Bár lebeszélni lehet: veszedelmes a vágyakozásod.
Nagyra tekintsz, Phaethón! Nem tudhat az ily feladattal
megbírkózni erőd, nem tudhat gyermeki éved.
Hisz te halandó vagy; nemenyésző az, mire törtetsz.
Többre törekszel, mint mi kijuthat az égbelieknek,
gyermeki vak vágyban. Bízzék ám bárki magában:
mégsem tudhat e tűz-tengely fölibé magasulni
más, mint én. A hatalmas Olympus fő vezetője,
ő, aki rémületes jobbjaival vad tüzeket szór,
még ő sem teszi meg; s Jupiternél van ki erősebb?
Kezdet-utam meredek, reggel még friss paripáim
nagynehezen járnak; közepütt iszonyú a magasság,
honnan a tengerözönt s a mezőt magam is csak iszonnyal
szemlélem, s riadott aggásban reszket a szívem;
vég-szakaszom zuhanó, ott jól kell fogni a gyeplőt;
még Téthys maga is, ki alant vár rám a habokkal,
félni szokott, fővel lefelé hogy a mélybe ne hulljak.
Add hozzá, hogy az ég fordul száguldva szünetlen,
s csillagokat von-húz örvénylő forgatagával.
Szembefeszülve futok, s a heves mozgás, ami máson
győz, rajtam soha: surran a föld, vele szembeszökelek.
Jó, a kocsit vezeted: s ha a forgó sarkokat éred,
tengelye, úgy véled, sose rándul félre tevéled?
Vagy tán városait leled ott föl az égbelieknek,
lágymegyeret s kincses szentélyt, ezt várja a lelked?
Tudd meg, az út vészek közt visz s vad szörnyetegek közt.
Bárha utad tartod s nem térsz is téves irányba,

szállnod a szembenső Bika szörnyű szarvai közt kell,
s haemoni Íven is át, s vad Oroszlán dühteleg torkán,
Skorpio ollóján, mely nagy tért fog vadul által,
és ama Rákén is, mely másképp s másfele görbül.
S azt sose hidd, hogy a vad lovakat, lobogó tüzeikkel,
mely kebelükben gyúl, s mit a szájuk fú ki s az orruk,
könnyü vezetned: alig szenvednek el engem; a fékből,
vad lelkek ha kigyúl, nyakuk is szabadulni igyekszik.
Hát, hogy ajándékom megölöd ne legyen, fiam, intlek:
óvd magadat, s míg még teheted, vond vissza a kérést.
Hisz te jelet kívánsz, mely, vérem vagy, bizonyítsa,
biztos zálogodul: vedd zálogul, ím, remegésem;
lásd: apa-félelmem, hogy apád vagyok, így bizonyítja.
Nézd arcom; s ha talán – bárcsak! – szívembe tekintesz
akkor majd érted, hogy apád, aki így remeg érted!
Végül: dús a világ, nézz szét, s ami benne akad kincs,
ég, föld s tengerözön sok nagyszerű kincse közül kérd
mit csak akarsz: meg nem tagadom, mind elnyered, elhidd.
Egy ez, amit sose kérj: bűnhődés, ez neve ennek,
és nem megbecsülés; Phaethón, kárt kérsz kegyelemként.
Mért fonod át a nyakam hízelgőn, jaj, te tudatlan?
Aggani kár, megadom (Styx habját hívta az esküm),
bármit is óhajtasz; de okos légy, kérj okosabbat.”

Így intette fiát; hanem ez csak küzd szava ellen,
megmakacsolja magát, a szekérért lángol a szíve.

Devecseri Gábor fordítása

PHAETHÓN KOCSIRA SZÁLL

(ERGO QUA LICUIT, GENITOR CUNCTATUS, AD ALTOS)

Hát, mígcsak lehetett, késett nemzője, de végül
vitte a Vulcánustól nyert magasívű szekérhez.
Rúdja arany volt, tengelye is, kerekének a talpa
szinte arany; sugaraztak ezüstből körbe a küllők;
járma fölött chryselit díszlett s más széptüzű ékkő.

Phoebus tiszta tüzet kettőzön visszaragyogták,
Nagyratörő Phaethón ámult, szemlélte a művet,
s íme a friss-éber Hajnal feltárta a rőtes
Napkeleten bíbor kapuját, és tárta ki rózsás
csarnokait. Fut a sok csillag, köztük raj-utolsó
Lúcifer, égi helyéről ő kél útra utolszor.
Titán, látva, hogy ez letünik, s hogy körben az égbolt
megpirosúl, s hogy a hold két szarva is elhalaványúl,
rendeli már a serény Hórákat a lóbefogásra.
Jönnek ezek, s a tüzet-lehelő és ambrosziával
jól belakott lovakat fürgén hozzák a hatalmas
jászlak elől, csengő zabolát igazítva reájuk.
Szent írral keni most fia arcát apja, azért hogy
fennlobogó lángok rohamát jól tűrje az égen,
fűrtje fölé sugarak seregét süti, bánatot érző
sóhaja aggódó kebeléből szállva ki, szólal:

„Hogyha lehet, legalább hallgass e szavára apádnak:
légy fukar ösztönző, fiam, és fékezni serény légy:
szállnak amúgyis ezek; munkád: röptükre vigyázni.
Át az öt ég-íven ne kívánj egyenest tovaszállni:
ösvény vág rézsút át, széles görbületével
három övön, s ez elég, kikerülve a sarkot, a délit
éppúgy, mint, mely az északi sarkhoz kötve, a Medvét.
Arra haladj; a keréknyomokat nézd, szembetünőek.
És, hogy a hőt egyként kaphassa a föld meg az égbolt,
túlmélyen sose szállj, de a lég tetejébe se hajtsál.
Hogyha magasba hatolsz, lakait felgyujtod a mennynek,
hogyha alatt, a mezőt: legjobb közepütt tovamenned.
Jobbra, a megtekerült Kígyó közelébe ne tévedj,
balra, az ellapuló Oltárt kereked ne keresse:
járj közepütt köztük. Rábízom a többit a sorsra,
jobb legyen az hozzád, óhajtom, mint te magadhoz.
Míg szólok, látom, hogy a harmatos Éj odaért már
céljához nyugaton; már végkép tiltva a késés:
hívnak: a Hajnalidő a homályt tovahajtva sugárzik.
Rajta, ragadj gyeplőt, de ha kebled hajlik a jóra,
élj a tanácsommal, ne kívánj kiröpdülni kocsimmal,

míg teheted s a szilárd talajon még biztosan állasz,
míg nem az oly botorul kívánt tengelyre nehezkedsz.
Nézd biztonságbán, vigyek én a világra világot.”

Ifjui testtel lép Phaethón föl a könnyű szekérre,
rajta megáll, mosolyogva fogadja kezébe a gyeplőt,
onnan küld köszönő szavakat kedvetlen apának.
Közben a szárnyas Nap-paripák, Pyroís meg Eóus,
Aethón s vele Phlegón lángfúvó nagy nyerítéssel
tölt be leget, s a sorompót már veri-csapja patájuk.
Mit Téthys miután tova-tolt, unokája jövőjét
nem tudván, s a nagy égi mező tág síkja kitárult,
szöknek elő sebesen, rohanó lábukkal a légben
felmeredő ködöket hasogatják, lebben a szárnyuk,
s könnyeden elhagyják a szelet, mely napkeleten kélt.

Devecseri Gábor fordítása

PHAETHÓN ÚTJA

(SED LEVE PONDUS ERAT, NEC QUOD COGNOSCERE POSSENT)

Ám a teher könnyű, alig érzik a Nap paripái,
és a szekér jármát a szokott súly nem nehezíti;
mint ha a görbe hajó terhetlen siklik az áron,
ing és kóvályog, túlkönnyű, hánnya a hullám:
úgy a szekér a szokott súly nélkül szökdel erősen,
s mint az üres kocsi, oly magasan hánnyodik a légbe.

Ezt hogy a négy ló már érezte, a járatos útról
tüstént félrechapott s fel-alá rendhagyva rohangált.
Ő maga fél, nem tudja hová rándítsa a kantárt,
sem, hogy az út hol van, de ha tudja, se bírhat azokkal.
Most a Triónoknak legelőször lett hevülésük,
hasztalan is vágódttak a tiltott vízbe merülni,
és ama Kígyó, mely a jeges földsark közelében
fagytól volt merev és nem rémített vala senkit,
fölmelegült, s az erős hőség méregre tüzelte.

Rólad is azt mondják, menekültél, lomha Boótés,
félve, pedig szaladásodban szekered nehezített.

És a szerencsétlen Phaethón, hogy a légi magasból
ekkor a mélységes nagy mélybe, a földre lenézett,
elsápadt, és megremegett féltében a térde,
és az erős fényben sűrű árnyék szállt a szemére.
Apja lovához bár sose is nyúlt volna, kívánja;
bánja, hogy immár tudja nemét s kérése sikert ért;
volna Merops fia csak! Hányódik, mint a fenyőszál,
melyet az északi szél hurcol, s kormányosa rábíz
már a viharra, az égre, a bús fogadalmas imákra.
Mit tegyen? Immár háta mögött jórésze az égnek,
s több van előtte; a lelkében megméri a kettőt,
és olykor, hova sorsa nem engedi jutnia, nézi
napnyugatot, majd háta mögé néz újra, keletre,
ámul csak tehetetlen, a gyeplőt meg nem ereszti,
tartani benne erő s a lovak neve sincs az eszében.
Látja a tarka egen tündöklő sok csoda-dolgot,
látja a félelmes vadakat, riadozva, az égen.
Egy helyen ollóját kanyarítja a Skorpio, kettős
ívben, farkát is, görbítve kinyújtja a lábát,
s tagjait ott két égi jegyen nyugtatja keresztül.
Ezt a fiú amikor meglátja, hogy éjszinü mérget
izzadozón fenyeget fülánkkal vad sebet ütni,
már a hideg veriték lepi, gyeplőt enged aléltan.

Érzik már a lovak hátukra omolni a szíjat,
félrerohannak hát, vezető nincs, fék sem, a légnek
szűz tájékain át, hova vágyuk hajtja, szaladnak,
nincs törvény, se szabály, már álló-csillagokig száll
mindegyikük, s a kocsit vonszolja az úttalan úton.
S hol magasan szállnak, hol meg meredélyre rohannak
fővel alá, s közelebb száguldanak ekkor a földhöz;
látja fivérének paripáit futni alantabb
mint az övéi, a Hold, s bámul, füstölnek a felhők;
majd meg a legmagasabb fennsíkok lángbaborulnak,
megrepedezget a föld, hasadozgat nedvei vesztén;

gyep hamvad hamuvá, a fatörzsek s lombjaik égne,
száraz a búzavetés, vesztét táplálja magával.
S ezt siratom? Kicsiség. Falaikkal vesznek a várak,
terjed a tűz és vész, ország vész, népe is elvész,
hamvad, enyész. Erdők égne, felgyúlnak a bércek,
lángol Athós, Taurus s a Cilix, Tmólusszal az Oeté,
ég a kiszáradt, rég forrással hírneves Ídé,
szűz Helicón, s Haemos, mely még oeagrosi nem volt;
lángol (az égi tüzeiktől most két tűzzel) az Aetna,
kétfejű Parnassus, s az Eryx, meg a Cynthus, az Othrys,
s hótakarót már-már vesztő Rhodopé, s a Mimás is,
Dindyma és Mycalé s a Cithaerón-ünnepi csúcsa.
Már Scythiát sem védi a fagy: lám, Caucasus ég már,
Ossa is, és Pindus, meg a föntebb-csúcsu Olympus,
égbedőő Alpok, meg a felleges Appennínus.

Körbetekint Phaethón, s lángokban látja a földet
minden irányban, s már oly nagy hőtt állani nem tud,
mintha kemencéből tódulna a lég ki, mit ekkor
szája beszí, s hogy már a szekér izzó-tüzes, érzi;
s már a hamut s a kiszórt szikrákat tűrni ezen túl
nem képes, hevülő körülötte a füst, sűrű felhő;
merre halad, hol van, nem tudja a mély szurok-éjben,
míg a sebesröptű paripák kényükre ragadják.

Akkor esett, mondják, hogy a test peremére kicsalt vér
aithiopok népét feketévé tette színében,
akkor lett Libyé, nedvétől fosztva, egészen
puszta; tavat, forrást ezidőtt gyászoltak a nimfák,
szétszórván hajukat: búsult Boeótiá Dircén,
Argos Amymónén, Ephyré nem lelte Pirénét.
S még tágaspartú folyamoknak sem maradott meg
biztonsága: de gőzölgött Tanais folyamárja,
és Pénéos, a vén, és teuthránföldi Caícus,
gyors Isménos is, és Erymanthos a Phégia-béli,
Xanthus, a másodszor lobogó, meg a szőke Lycormas,
s Maeandros, mely habjaival mulatoz kanyarogva,
mygdonföldi Melas, meg a Taenarus Eurótása.

Ég Babilón-beli Euphrátés, ég véle Orontés,
 gyorsvizü Thermódon s Gangés, meg a Phásis, a Hister.
 Alphéos vize forr, Sperchéos partjai égnék,
 és az arany, mit hord a Tagus, folyik-ömlik a tűztől,
 s maeón part peremét akik egykor dallal övezték,
 szárnyas vízilakók Kaystros közepén tüzőn égnék.
 Nílus megriadott s a világ végére iramlott,
 elrejtette fejét, s rejtett az máig is: akkor
 torkolatát por lepte be, hét völgy, víztelen állott.
 Ismari Hebrust Strymónnal szikkasztja ki egy ok,
 és a nyugat vizeit, Rhénust, Rhodanust a Padusszal,
 és Tiberist, melynek megigérve a föld birodalma.
 Minden föld kihasad, fény hat le a Tartaros-aljig,
 megrémíti a lenti királyt s a király feleségét.
 Tenger apad, szűkül, száraz fövény ott, hol imént még
 víz volt, és tükrös vize mit befedett nem is oly rég,
 most hegyhát, s így Cyclasokat szaporít a habok közt.
 Mélybe törekszik a hal; felszínre, miként a szokása,
 nem veti már görbült hátát nekiszökve a delfin;
 tengeri fókáknak holttesteit hátukon úsznak
 föl a vizen. Maga Néreus is, mondják, s felesége,
 Dóris, lányaival langyos barlangba lapult meg.
 Neptúnus háromszor akarta kinyújtani zordul
 víz fölibé karját, háromszor verte le hőség.

Devecseri Gábor fordítása

PHAETHÓN PUSZTULÁSA

(ALMA TAMEN TELLUS, UT ERAT CIRCUMDATA PONTO)

Ám a szelíd Tellus, kit a tenger habja körülvelt,
 most a tavak s mindenhonnan hívott patakok közt,
 kik mind anyjuknak rejtőztek hűvös ölébe,
 már nyakig-átsült orcáját fölemelte a légbe,
 homlok elé tartotta kezét, és nagy remegéssel
 mindent megrázzván, kissé mélyebbre hajoltan,
 mint megszokta, beszélt, száraz volt szörnyen a hangja:

„Hogyha megérdemlem, s tetszik neked, istenek apja,
mért késnek nyilaid? Tűztől kell vesznem? A lángod
öljön meg legalább. Könnyebb, ha te küldöd, a vesztem.
Már hisz alig tudom én torkomból adni a szókat
– (ajkát gőz lepi el) –; megperzselt fürtjeimet nézd,
nézd, a szemem hamuval, hamuval van telve a szám is.
Terménységem s szolgálatom ezt a jutalmat
kapja tehát, amiért görbült eke és kapa verte
sebhelyeket hordok s munkában töltöm az évet,
és hogy a marha füvet s levelet kap tőlem, az ember
drága gyümölcsöt, s hogy nektek megtermem a tömjént?
Ámde ha én ezt érdemlem, legyen; ám a habok mit,
mit vétett a fivéred? Mért hogy sorsa-megadta
tengere így elapad s hogy az égtől messzehuzódik?
S hogyha se bátyádhoz, s hozzám sem hajlik a szíved,
szánd legalább egedet. Nézz szét mindkétfele, füstől
mindkét sark. S ha a sarkokat így megrontja a tűzvész,
csarnokod összeomol. Lásd, Atlas mennyire szenved,
vállá fölött a tüzes tengelyt hogy tartani tudja,
S hogyha az ár meg a föld meg az ég palotája is elvész,
ősi zavarba jutunk ismét. Hát mentsd ki a lángból
azt, ami még megvan, s a világot mentsd meg egészben.”
így szólt hát Tellus: s ama hőt eltűnni ezen túl
nem volt már képes, sem szólani többet, az arcát
elrejtette magába, a szellemi mély üregekhez.

Ekkor a mindent tenni tudó atya hívta tanuknak
mind a nagy isteneket s a szekérnek kölcsönadóját,
hogy ha segélyt nem ad ő, mindent vész ver le, s a csúcsra
ment, honnan máskor felhőket küld le a földre,
honnét dörgést küld s megcsóvált mennyköveket szór.
Nem lelt felhőket, hogy a földre terítse le őket,
sem, miket onnan aláomlasszon, záporosókat.
Megdördül, suhogó villámát jobb füle mellől
küldi, s az életből s kocsiból a kocsist kitaszítja,
és a dühödt tüzeket dühödtebb tűzzel eloltja.
Félreszökellnek a megriadott lovak, és a nyakukról
már az igát lelökik, szaggatják szerte a gyeplőt.

Itt zabolák, hever ott rúdról letörötten a tengely,
ott meg a szertevetett kerekek küllői hevernek,
s szétszórtan körben maradékai tört szekérének.
Míg Phaethón, lánggal lobogó rőt-szőke hajával
hull lefelé fővel, hosszú vonalon fut a légben,
mint amikép olykor valamely csillag, ha a tiszta
égboltról nem hull le ugyan, de lehullani látszik.
S őt honi földjétől nagymessze fogadta ölébe
bővizű Éridanus, s arcáról mosta le véré.
Hesperiában a náisok adták földnek a hármas
villám vert testet, sírjára fölírva a verset:
„Itt nyugszik Phaethón, kocsis apjának szekerében,
nem lehetett ura bár, de merész volt hősi bukása.”

Devecseri Gábor fordítása

NARCISSUS

(FONS ERAT INLIMIS, NITIDIS ARGENTEUS UNDIS)

Ott bugyogott egy fényes-ezüstös, iszaptalan ágyú
forrás; pásztornép, legelésző kecske s egyéb más
jószág nem bántotta; madár, vad s néha-letört gally
nem bolygatta vizét. Buja gyepek zöldült körülötte:
jól táplálta a szomszéd nedvesség. A sötét lomb
árnya megóvta a víz tükkrét a nap melegtől.

Itt dőlt hát le az ifjú, bágyasztotta a hőség
és a vadászat, csalta a hely szépsége s a forrás;
s míg iszik: oly képet pillant meg, amely rabul ejti,
testetlenbe szeret; testnek gondolja az árnyat;
s oltani vágyván, még gyötrőbbé válik a szomja.

Csak bámulja magát, csüng arcán arca-meredten,
parosi márványból faragott hószerű szoborként.
Mélyre hajol s úgy nézi a csillag-párt: szeme fényét
s Bacchushoz meg Apollóhoz méltó haja boдрát,
szórtelen állat és elefántcsont-forma nyakát és

pompás száját s bőre havas-rózsás ragyogását;
rendre csodálja csodáit; a vágya magára irányul,
és a magasztalt lény ugyanaz, mint ő, ki magasztal;
ő a kívánt s a kívánó; gyújt s ég egymaga egyben.
Hányszor csókolt meddő csókot a csalfa habokra!
Karja a megpillantott nyakra fonódni akarva
hányszor nyúlt le a vízbe! – de csak nem fogta magát meg.
Hogy mit lát, nem tudja, de lángbaborítja a látvány;
és ami csálja szemét: meg is épp az csálja.

Hiszékeny,
mért kapkodsz eliramló képek után, ha hiába?
Nincs is, amit keresel; fordulj el, s vész a szerelmed.
Arcod visszaverődött mása csupán, amit ott látsz.
Ő nem is él: ha te jössz, jön, vagy, ha maradsz, marad ő is,
menne is el, ha ugyan meg bírnád tenni, hogy elmenj.
Őt sem az éhség onnan, sem pedig a nyugalomvágy
el nem képes tépni; az árnyas főbe hasalva
ámul a káprázatra, tekintete szomjasan issza:
ön-szeme veszti el őt. Kissé fölemelkedik ekkor
s karjait a körben-zúgó erdők fele tárva:

„Ó, erdők, szeretett-e – jajong – nálam nyomorultabb?
Tudjátok bizonyára, sokak jó rejteke lévén.
Emlékeztek-e, annyi időt átélve, a messzi
múltban olyanra, kit így megkínzott volna szerelme?
Látom, s tetszik ez itt; s noha látom, s tetszik, elérni
mégse tudom: szeretőt, roppant káprázat öl engem.
S hogy még inkább fájjon: nincs köztünk iszonyú-tág
tenger s hosszú út s hegységek, zártkapujú fal,
– csöppnyi vizecske csupán. S ő éppígy vágyik utánam:
mert valahányszor csókom a csillámló habot éri,
ő is, hátán fekve, felém közelít ajakával.
Mintha meg is foghatnád. Kis gát állja csak útjuk.
Jöjj ki, akárki vagy is! Ragyogó gyermek, minek ámítsz,
mért menekülsz, vágyott? Úgy vélem: nem korom és nem
külsőm űz: hisz nimfák is voltak szeretőim.
Nem tudom én: mit ígér vonzó arcod; ha kinyújtom

vágyva kezem: te kinyújtod ugyancsak a másik irányból;
visszanevetsz, amikor nevetek; s láttam, nem is egyszer:
könnyem könnyre fakaszt. Bólintok? – rendre viszonzod;
és ahogyan szép szád mozgása gyanítani hagyja:
mintha beszélnél is, csak hogy nem hallom a hangod.
Én vagyok az! Jól érzem: nem téveszt meg a képem.
Önszerelem perzsel. Lángot gyújtok, s magam égek.
Mit tegyek? Engem kérjen-e? Én őt? És mire kérjem?
Vágyam célja enyém; bőség inségem alapja.
Ó, bár csak meg bírnék testemtől szabadulni!
Furcsa igény: a szerelmes messzi-kívánja szerelmét.
Már fölemészti erőim a kín, nem sok van időmből
hátra; korán, gyermekként távozom én e világból.
S könnyű lesz meghalnom: meghal a gyötrelem is majd;
lenne viszont inkább a szerelmesem élete hosszabb!
Most együtt, egy szívvel szállunk sírba mi ketten.”

Így szólt s mint eszelős tért vissza megint amaz archoz;
könnye a vízbe potyog, s mert megbolydult sima tükre,
szétfolyt benne a kép. Amikor meglátta, hogy eltűnt:
„Mondd, hova futsz? Várj még – jajgatja –, ne hagyj szeretőd itt,
ó, te kegyetlen! Hogyha nem érinthetlek, azért hadd
nézzelek, adj táplálékot heves indulatomnak!”
S míg gyötrődik, válláról leszakítja a köntöst
s föltárt mellét verdesi márvány-szép tenyerével.
Bőrét gyöngé pirosság futja be tőle, olyan lesz,
mint az az alma, melyen piros és hószín vegyül egybe,
s mint az a fürt, amelyen még együtt fénylik a halvány
és a vörös szem, mert még bíborra be nem érett.
Ezt amikor meglátta az ismét tiszta tükörben,
már nem bírta tovább, hanem úgy, ahogy olvad az enyhe
tűzben a sárga viasz, s ahogy olvad a hajnali dér a
langyosodó napban: megbágyad a nagy szerelemtől,
és a hiábavaló tűz lassacskán elemészti.

Már nem a régi fehér-piros, és nincs benne erő, nincs
kedv és semmi egyéb, ami tetszett eddig a szemnek,
s nincs az a test, melyet egykor Echo szeretett szerelemmel.

Ámde amint ez ránéz: bár még friss a haragja,
 megsajnálja, s ahogy „Jaj, jaj!” – nyögdécsel az árva,
 ő ugyanakkor: „Jaj, jaj!” – visszhangozza utána.
 És mikor az mellét csapkodja zuhogva kezével,
 ő ugyanezt a komor zuhogást ismétli azonnal.
 Most a fiú újból letekint s búcsút rebeg ajka:
 „Haj, dörén szeretett gyermek!” – s ismétli a táj; majd:
 „Légy boldog!” – szól, s „Légy boldog!” – zeng vissza Echo rá.
 Aztán fáradt fejfel a zöld pázsitra hanyatlik,
 s ön-szépségén tetszelgő szeme éjbe csukódik.
 És miután az alanti világ befogadta: a Styxben
 éppúgy nézi magát. Sírnak mind-mind a najádok:
 nővérekéi s levágva hajuk tetemére dobálják;
 sír a dryás-népség, s együtt sír velük Echo is.
 Máglyát raknak, a hordágy kész, füstölnek a faklyák:
 – s nincs meg a test. A helyén egy sáfrányféle virágot
 lelnek: sárga középütt, hószirmokkal övezve.

Csorba Győző fordítása

ANDROMEDA

(CLAUSERAT HIPPOTADES AETERNO CARCERE VENTOS)

Hippotades a vihart örökös láncára kötözte,
 s tündöklőn támadt a dologra hívó Lucifernek
 fénye az ég magasán; Perseus lábára a szárnyat,
 felköti kétoldalt görbült kardját derekára,
 és a nyugodt levegőt a bokája hasítja repesve.
 Nemzetek, országok tovatűnnek előtte, alatta,
 aithiopok népét látja s mezeit Cepheusnak.

Itt, hogy büntelenül bűnhődjék anyja szaváért,
 Andromedát gonoszul sújtotta igaztalan Ammon.
 Ekkor karjánál vad szirtre a lányt lekötözve
 látja Abantiades (ha futó szellő se zilálná
 fürtjeit, és szeme nem fakadozna meleg patakokkal,
 hinné, márványkép), szive mit sem sejtve tüzet fog

s ámul; a páratlan szépség láttán megigézve
szinte a szárnyai is a leget verdesni felejtik.
„Ó te – leszállván szól –, nem e láncot hordani méltó,
ám azt, mely vágyó szeretők szívét köti össze:
tárd fel a kérdőnek, mi legyen neved és eme földé,
s rajtad mért e bilincs?” Az hallgat előbben, a férfit,
szűz, szólítani sem meri, és két karja szemérmes
arcát elfedné, ha ugyan lekötözve nem állna,
és szeme fényét most eredett könny árja takarja.

Kérleli Perseus, s ő, nehogy úgy lássék, valamint ha
vétkét titkolná, mi legyen neve és ama földé,
és hogy mily magahitt volt szépségére az anyja,
felfedi; ám a felét sem mondván még el, a hullám
megzendül, s közelegve a szörny kimagaslik a roppant
tengerből, s a vizek tágas tükrét fedi melle.
Feljajdul a leány; ott sír nemzője meg anyja,
gyászban mindkettő, mégis több okkal az asszony.
Nem segedelmet, csak méltó siralomnak adóját
s könnyeiket hozták, s a leláncolt testre fonódnak.
Ám szól a jövevény: „Könnyet hullatni marad még
néktek idő, engem tettem végezni szorongat.
Kérem e lányt, Perseus, Jupiter fia és ama nőé,
kit, foglyot, megszállt termékeny arannyal az isten,
én, Perseus, kígyóhaju Gorgónak megölője,
éteren át repeső szárnyakkal szállani bátor –
vő ki lehet derekabb? De hogy érdemeim szaporítsam,
hogyma az ég kedvez, még egy próbára kiállok;
légyen enyém a leány, s fogadom, megmentem erőmmel.”

Áll is az egyezés (ki habozna ugyan?), s könyörögnek
még, s a királyságot hozzá hozományul ígérlik.
S íme miként a naszád, hegyes orru, a vízre barázdát
vág, amidőn ifjak veritékes karja röpti –
így a habokba hasít mellét kifeszítve a szörny, s a
szirttől nincs messzebb, mint mennyire elveti ólmát
át az üres levegőn az ügyes baleári parittyás.
Ám sietős lábbal a talajt tovalökve az ifjú

fellegekig szökken; s amidőn a vizek sima tükrén
feltünik árnya, a szörny nekiront bőszülten az árnyak.
Mint Jupiter madara, meglátva a puszta mezőben
egy kígyót, kékes hátát Phoebus fele tárót,
hátról lepi meg, hogy vad foga vissza ne vágjon,
s karmát vájja mohón pikkelyborította nyakába –
így sebesen zuhanó röptével a híg levegőn át
rácsap a fúvó szörny hátára, s a vállá tövébe
mártja be Ínachides vas kardját markolatáig.
Szörnyü sebével amaz tüstént fel a tág levegőbe
dobja magát, majd meg lemerül, majd körbe forog, mint
bősz vadkan, kit ebek csaholó falkája szorongat.
Ő gyors szárnyaival a mohó fogakat kikerüli;
résen is áll, üreges kagylócskákkal teli hátát,
majd meg az oldalait, majd halformába kinyúló
vékony farka tövét döfi által a görbe acéllal.
Bíbor vérrel elegy zuhatagban okádik a sárkány,
súlyos permete már megnedvesítette a szárnyát
és Perseus sem mer bizakodni továbbra az ázott
tollakban; lát egy szirtet, mely csúccsal a nyugvó
vízből felmagasul, de a mozgó ár betakarja.
Hozzá dőlve s a szirt csúcsát bal kézbe ragadva
három-négyszer a szörny zsigerébe meríti a kardját.

Zúg a kiáltás, taps, végigfut a parton, az égi
házakig is felhat; vőként örvendő köszöntik
lányuknak szabadítóját, házuk segedelmét
Cassiope s Cepheus, az atya; s láncáról eloldva
már közelít a leány, oka és jutalma a harcnak.
Ő győztes kezeit mosogatja a habba merítve,
s félve, netán a fejet megsérti a durva kavicssal,
lágý levelet hintvén s viz alatt nőtt ágat alája,
Phorcys lányának, Medusának ráteszi arcát.

Tótfalusi István fordítása

MIDAS KIRÁLY

(NEC SATIS HOC BACCHO EST; IPSOS QUOQUE DESERIT AGROS)

Ez sem elég Bacchusnak: búcsút mond a mezőknek
s útnak ered legjobb táncos csapatával a Tmolus
szőlleihez, meg a Pactolushoz, mely azidőben
nem volt még aranyos, nem irígyelték fővenyéért.
Itt mulatoztak mind: bacchánsnők s fűre szatírhad,
csak Sílénus nem: rabul ejtették az italtól
s kortól tántorgó öreget koszorú-kötelekkel,
és a királyhoz, Mídashoz vitték a parasztok,
kit thrák Orpheus s Eumolpus tanított a boristen
tiszteletére. Ezért ráismert nyomban a vénre,
s ünnepi nagy lakomát tálalt Bacchus tanítója
s társa elé; tíz nap-tíz éjjel folyt a tivornya.

Már tizenegyedszer hajtotta be Lucifer ottfent
csillag-nyáját; ekkor elérvén Lydia földjét,
visszaadá a király a növendéknek nevelőjét.
Hálából megigérte – hiú, noha csábos ajándék! –
teljesít egy kívánságot Mídasnak az isten.
Hasztalanul használva kegyét, így szólt a király: „Add,
bármilyen ér testem, váljék mind sárga arannyá!”
Bólintván a botor kérést már teljesítette
Bacchus, bár sajnálta, miért nem kért okosabbat.

Vígan megy haza Phrygia hőse, örülve bajának,
s hogy próbát tegyen, ezt-azt megfog nyomban – alig hisz
ím, a szemének: a tölgy zöldlombú, mélyre lecsüngő
gallya az ujjai érintésétől arany-ág lesz;
fölvész a földről egy kavicsot: sárgállik azonnal,
hozzányúl a rögökhöz: a föld röge is ragyogó fém
ott, ahol éri; letépi Ceres telt szőke kalászát:
sárarany az; markában az alma, amit leszakított,
mintha a Hesperisek fájáról lenne; az ajtó
felső léce ragyog, tündöklük az ujjá hegyétől.

Sőt, amikor megmossa kezét a habokban, a sodró hullámok Danaét is könnyen félrevezetnék.
Lassacskán eszmél a szerencséjére, s arannyá változtat mindent – de ebédet hoznak a szolgák: asztala roskadozik, tele drága, finom falatokkal.
Ám alig éri a jobbja Ceres áldott adományát, holt fémmé ridegül tüstént a ceresi ajándék;
vágyna mohó foggal pompás húsokba harapni, ámde a hús foga közt mereven, csikorogva akad meg; tiszta vizet töltet kegyadó Bacchus nedűjéhez: olvasztott arany ömlik a száján át a pohárból.

Megdöbbenti a nemvárt baj, s gazdag-nyomorultan már szabadulni kíván kincsétől, gyűlöli vágyát.
Éhségét a vagyon nem szünteti, égeti torkát szomja, megérdemlett kín jár gyűlölt aranyával – s ég fele tárva kezét, tündöklő karjait, így szól:
„Vétkeztem, Lenaeus atyám! De bocsásd meg a bűnöm, irgalmazz, vond vissza a szép, tündökletes átkot!”
Isteneink szive lágy: töredelmét látva, feloldja Bacchus a kért adomány terhétől együgyü hívét:
„Hogy ne tapadjon rád a balul kívánt arany-átok, menj a folyóhoz – mondta –, amely Sardes közelében hömpölyög, aztán szembe haladj vele Lydia sziklás, erdős bércein át, míg végül eléred a forrást; itt, hol a víz fröcskölve-buzogva előtör a mélyből, tartsd a fejed meg a tested alája, lemosva a vétked!”

Úgy is tett a király: megmártózott, s a folyóba szállt az arany-bűbáj, elhagyva az emberi testet.
Most is a régi arany magjától sárga a tájék, fényes arany csillámlik a nedves parti fövényben.

Kerényi Grácia fordítása

TRISTIA

(Részletek)

A SZÁMÚZÖTT BÚCSÚJA RÓMÁTÓL
(CUM SUBIT ILLIUS TRISTISSIMA NOCTIS IMAGO)

Képeivel ha körüllebeg újra a szívfacsaró éj,
az az utolsó éj római búcsú előtt,
s újra eszembe jut a sok kedves, amit veszítettem,
két szomorú szememet most is előnti a könny.
Vártuk a virradatot, melyen császári parancsra
el kellett hagynom földedet, Ausonia,
és nem volt sem idő, sem erő, készülni az útra:
tétlen zsibbadtság ülte meg a szívemet.
Hogy szolgálj ki legyen, ki kísérje a számkivetettet,
semmi se volt fontos, pénz, ruha és ami kell.
Oly kábult voltam, mint akit az Ég tüze sújtott
s nincs tudatánál még: él, de nem érzi, hogy él.

Ám, mikor ezt a ködöt maga a bánat tovaűzte
s végül feltámadt lassan a lelkierőm,
próbáltam pár szót intézni a régi barátok
bús csapatához, mely hirtelen oly kicsi lett.
Síró férjét még síróbban ölelte a hű nő,
és nemes arcát csak verte a záporosó.
Lányom uton volt épp, távol, valahol Libyában,
s hírt adnunk neki már nem lehetett sehogy.
Bárhova néztél, csak sóhajt láttál, zokogó gyászt,
és hangos temető volt valamennyi szoba:
férfi, gyerek, nő, mind úgy sírt, minthogyha siromnál –
Házamnak minden szöglete, zegzuga könny.
Hogyha szerény példát nem tör szét büszke hasonlat,
ily látványt nyújtott Trója, midőn elesett.
Elnyugodott a beszéd, el már a kutyák ugatása,
s menny magasán röpönt éji batáron a Hold.

Rajta pihent a szemem, majd a Capitólium ormán,
mely közelével sem védte meg otthonomat:
„Istenek, oltárunk szomszédai – tört ki fohászom –,
s templom, amit többé már sose lát ez a szem,
vesztett Isteneim, a quirinusi város Erői,
végső hódolatát küldi felétek imám.
Bár későn, seb után, ragadok pajzsot: legalább most
tartsátok távol tőlem a gyűlöletet;
tárjátok botlásom az isteni férfi elé, mert
másképp még bűnnek véli a puszta hibát:
tudjon meg mindent, aki sújt, az is, úgy, ahogyan ti,
hogya megenyhül az Ég, nem lehetek nyomorúlt!”

Így kérleltem a Fentieket, hosszabban az asszony,
bár vad sírógörcs rázta-kuszálta szavát,
majd, odarogyva a Lárok elé, dúlt haj s remegő ajk,
csókjait esztelenül szórta a hült hamuba,
házunk szellemeit híván s pazarolva fülükbe
a siratott férjért semmibe vett szavait.

„Nyitva az út: nekem is jut hely végén a világnak.
Nem leszek én nagy súly a menekült tutaján.
Téged a nagy császár úz messzire most a hazától,
császár bennem a szív, a szívetem követem!”
Így próbálta elérni, amit próbált azelőtt is,
s csak nehezen hajlott a közös érdek előtt.

Indúltam – ha ugyan nem vittek, mint ravatalról –,
durva, borostás arc dúlt hajam árnya alatt.
Fájdalmában nőm, mint írták, szinte megőrült
és ájultan esett össze a ház közepén.
Hogy felocsúdott és – még benne a sír fagya – felkelt
a porból, melynek mocska hajába ragadt,
majd a saját sorsán zokogott, majd az üres otthon
gyászán s folyton csak sírt a férje nevét;
úgy sírt, mintha leányunk holttestét s az enyémet
látná, hogy hamvad porba a máglya tüzén,
s halni akart, mondván: a halálba felejtkezik; aztán
élve maradt mégis, védeni érdekemet.

Éljen! s mentse urát – miután így hozta a végzet –,
 éljen, a számkivetett híve s örök vigasza!

Szabó Lőrinc fordítása

BARBÁR TÁJAKON

(SIQUIS ADHUC ISTIC MEMINIT NASONIS ADEMPITI)

Emlékeztek-e még Nasóra, az eltaszitottra?
 Él-e a Városban nélkülem is ma nevem?
 Tudja meg, akiben él: én barbár tájakon élek,
 csillagot itt sohasem ringat a tengeri hab.
 Szarmata vad törzs vesz körül itt s ama géta s a besszus –
 arra se méltók, hogy csúf nevüket leirom!
 Ámde a langy szellők évadján a Duna véd meg:
 habjai hömpölye nem tűri a háborukat.

És ha a csüggedt tél fölemelte komor-ködös arcát,
 s fagy márványa feszül a ragyogó talajon,
 s bomlik az északi szél, és omlik a hó az egekből,
 látni: a rezgő sark gyötri a népeket itt.
 Leples a hó; de nem oldja a leplet a nap s az esőzés:
 tartóssá merevül a Boreas fuvatán.
 El sem is olvad az első hó, s jön a második is már,
 s két esztendeig is megmarad itt meg amott.
 S úgy megzúdul az északi tél dühe is, hogy a nyurga
 tornyot a földre veti s hordja a ház fedelét.

Bunda s a fércelt nadrág védi a testet a fagytól,
 nem látszik csak az arc a busa szőrme közül.
 Hogyha fejük rázzák, zörög üstökükön sűrű jégcsap,
 durva szakállukat is zúzmara fénye fedi;
 korsó nélkül is őrzi a bor korsója alakját,
 errefelé az ital néha – harapni való.
 Mondjam-e, hogy köti meg rohanó vizeinket a vad fagy,
 s ásónk hogy veri szét a recsegő tavakat?
 A Duna is, mely nílusi gazdagsággal ömölve
 tág tengerbe zuhan sokszerű torkolatán,

jégbe borul kék habja fölött sziszegő szeleinktől
s rejtve, tetőzet alatt csúszik a tengerekig.
Hol tutajok raja járt, gyalogember rója az útát,
s a befagyott habokon most csak a lópata cseng;
s újszerű jéghidon át – csobogó hullám fut alatta –
húz barbár taligát szarmata-földi tulok.

Nem hiszitek? Jutalomra ha nem számíthat az álság,
el kell hinni, amit a hiteles tanu vall.
Láttam a roppant tengert jégbe fagyott özönével,
állóvíz, tömegén fagyborítás nehezült.
Láttam? Sőt, ami több: a tömör habokon gyalogoltam;
száraz talpam a víz téli színén kopogott.
Jaj, ha Leander, ilyen szoroson vitt volna az útad,
nem nyelt volna el a tengeri résen az éj.
A homorú delfin se szökellhet a légben ilyenkor:
durva bilincseivel fogja a jégkaru tél;
s fergeteges-vad szárnyaival zúgthat Boreas is,
a jeges örvényen hab soha nem fodorul;
márványtömbszerűen meredeznek a jégben a bárkák,
nem szánt a merevült vízben a víg evező.
Láttam a jégbe fagyott halakat furcsán felakadva,
közülük egynéhány ott is, a jégben is élt.
S hogyha a vad dühü, mord Boreas kordába szorítja
a tengert s a folyam böcsobogásu vizét,
s szikkadt északi szél simára fagyasztja az Istert,
barbár ellenség támad erős paripán;
büszkén ül a lován, nyila messzire száll az idegről,
s hol szomszédja lakott, pusztul a messze határ.
Szétfut a szomszéd nép, már nincs, aki védje a földet,
széthordják a vagyont, senki sem őrzi hiven,
elhajtják a tinót, viszik a nyikogó taligákat
s amit kincsének mondhat az árva paraszt.
Hátrakötött kézzel hajtják sokuk, a szomorú rab
hasztalanul pillog vissza tanyája felé;
másokat átver a horgas nyíl, s nyomorultan elesnek:
mérges nedvet ivott a suhogó hegyü vas.

S amit a barbár nem vihet el, mind dúlja-tarolja.
 ártatlan kalyibát perzsel a sanda üszök.
 S béke-időn is retteg a háborutól a szegény nép,
 már ekevasra se dől, szántva a jó televényt.
 Látja az ellent, s féli, ha tán nem látja is olykor:
 földje, az elhagyatott, nem terem: árva, halott.
 Itt a kacsos szőlő buja fürtje se búvik az árnyban,
 és nem is erjed a must nagyhasu kádak ölén.
 S nem terem erre gyümölcs: nem lelne Acontius almát,
 melyre szerelmének írna ravasz szavakat.

Nincs fa, se lomb, a szem itt a mezítlen tájra esik csak,
 férfi, ki boldog vagy, jaj, sose jöjj el ide!
 Roppant tér a világ, nincs hossza, se széle, de nékem
 ezt adták, ez a föld büntet a vétkeimért.

Kardos László fordítása

ÍM, A HALÁNTÉKOM

(IAM MEA CYCNEAS IMITANTUR TEMPORA PLUMAS)

Ím, a halántékom, mint hattyú tolla, fehér már,
 és az ezüst vénség ellepi barna hajam;
 már jön a rest aggkor, közelednek a roskatag évek,
 megtört tagjaimat már nehezen cipelem.
 Most, most kellett volna, a munkám végire érven,
 gondtalanul, békén élnem az életemet,
 élveznem, mire mindig vágytam: a lelki nyugalmat,
 halk tudományokban lelve szelíd öröömö;
 meg kicsi házamban tisztelni az ősi Penatest,
 és eleim mezejét járni – ma árva e táj –,
 s asszonyom édes ölén, vele együtt, drága barátok
 közt, a hazám földjén várni öregkoromat.
 Azt hittem, hogy eképp töltöm majd éveim, egykor –
 így érdemlettem volna –, csalóka remény!

Isteneink másképp döntöttek: a szarmata partra
küldtek, üzetve futót, szárazon és vizen át.
Lám, a hajót, amikor rozzant, az öbölbe behúzzák,
hogy ne a nyílt, viharos tengeren érje a lék;
hogy diadalmi pálmáját ne gyalázza eleste,
réten fekvé füvet rág, ha halódik, a ló;
hogyha kiszolgált s már nem eléggé fürge, a harcos
otthona oltárán fegyvereit leteszi –
így nekem is, hogy erőm csorbítja a lassu öregség,
eljött már az igen-várt pihenés ideje.
Itt az idő már, hogy ne boruljon rám idegen menny,
hogy szomjam ne geták hús vize oltsa tovább –
hajdani, most gazdátlan-üres kertembe huzódjak,
láthassam Rómát újra, s az embereket.

Egykoron így képzelte, jövőm nem sejtve, a lelkem,
hogy békén élhet majd, ha öregkora jó.
Szembeszegült kívánságommal a sors, mely előbb szép
esztendőket adott: rám nehezül dühe most.
Mert miután makulátlanul éltem tízszer öt évig,
léhább ifjukorom vétke ma megnyomorít:
céloimtól nem messze – hiszen már-már el is értem –
pályafutásom szétzúzta e szörnyű csapás.
Esztelenül felbőszítettem hát magam ellen
azt, akinél szelídebb nincsen a föld kerekén?
Bűnöm súlya az irgalmat ha lebírtá, a vétkest
sújtó jobbja miért engedi élni tovább?
Élet-e az, mit az északi égöv alatt, idegen víz
zord partján, egyedül tenget a számkivetett?
Hogyha ilyet jósol Delphi vagy Dodona nékem,
azt mondom, hogy a szent hely levegőbe fecseg.

Nincs, ami – bárha erős, az acél meghajlik előtte –
állna, bevárva borús Juppiter égi tüzét,
nincs, ami – bár magasába veszély, úgy hitte, nem ér fel –
mélybe ne hullna, ha egy isteni kéz lelöki.
Mert, noha bűnünkért zúdul ránk mindig a sok baj,
mégis az égi harag dönt a bukásba utóbb.

Példánkon legalább ti okuljatok: érdemetekkel
nyerjétek meg a hős, isteni férfi szívét!

Kerényi Grácia fordítása

ÖNÉLETRAJZ

ILLE EGO QUI FUERIM, TENERORUM LUSOR AMORUM

Hogy ki vagyok, gyöngéd szerelem költője, akit most
olvasol, elmondom. Halld meg, utókor, a szót!
Sulmo szülőföldem. Sok hús patak öntözi földjét.
Száz mérföldnyire sincs onnan a római táj.
Ott láttam meg a napfényt. Vágyol tudni, mikor volt?
Akkor esett el a két consul a harc mezején.
És ha ez ér valamit, lovag ősök utóda vagyok, kit
rendünk tagjává nem csak a sorskegy emelt.

Nem vagyok első sarj: megelőz bátyám, aki nálam
épp háromszor négy hóval előbb született.
Egy hajnalcsillag ragyogott kettőnk születésén,
s dupla kalács mellett egy napot ünnepelünk.
Harci Minervának van ötödnapos ünnepe akkor,
s eznapi először ömöl párviadalban a vér.

Jó nevelést kaptunk szüleinktől. Zsenge korunkban
már hallgattuk a jó római mestereket.
Szónoki pálya felé tört bátyám ifjúkorától,
rátermett a zajos fórumi harcra nagyon.
Én meg már gyermekként mennyei hangra figyeltem,
és maga mellé vont lopva a Múza, rabul.
Mondta nemegyszer atyám munkámra: „Hiábavalóság!
Kincset holta után Maeonides se hagyott.”
Nem szólt hasztalanul. Helicont odahagyva egészen,
most már prózában készülök írni csupán:
önként jött ajakamra, kötött formában, az ének,
s vers lett mindenből, bármit is írt le kezem.

Eközben lassú léptekkel múltak az évek,
és már mindketten hordtuk a férfi-togát.
Bár széles sávban vettük vállunkra a bíbort,
foglatatosságunk most is a régi maradt.
Élete éveiben bátyám kettőzte a tízet,
hogy meghalt, s csaknem lelkem is ővele halt.
Rám meg az ifjui kor kezdő tisztségei várnak,
s a „hármass hivatalt” tagjai közt a helyem.
Hátra a Curia volt...De a bíbor csíkja leszűkül.
Nem volt megfelelő ily feladathoz erőm.
Sem lelkem, sem testem nem kívánta e munkát...
Gond-okozó becsvágy messze került szivem.
Visszavonultságot javasoltak az aoni Múzsák,
s hajlamom is mindig erre az útra terelt.

Annak a kornak a költőit tisztelve szerettem.
Azt hittem róluk, mindenik isteni lény.
Mérges kígyókról, gyógyfűvekről, madarokról
írt az öreg Macer, és énnekem adta elő.
Szokta Propertius is „tüzeit” recitálni előttem,
régibaráti jogon, mely vele összekötött.

Ponticus- és Bassust, hős- és gúnyversek íróit
kedves tagjaiként látta baráti körünk.
Változatos dalait zengette Horatiusunk is,
s elbűvölte műveit ausoni lantja fülünk.
Vergiliust csak láttam. A sors nem hagyta Tibullust
élni, hogy egykoron én majd a barátja legyek.
Ez Gallusnak volt követője, Propertius ennek,
s ebben a sorrendben a negyedik vagyok én.
Őket tiszteltem, s engem tiszteltek az ifjak.
Ismert lett Múzsám csakhamar énnekem is.
És amikor dalaim nyilvánosságra kerültek,
még csak alig kellett nyírnom a gyenge szakállt.
Róla dalolt az egész Város, ki az ihletet adta,
róla, Corinnáról, mely neki álneve csak.

Sok mindent írtam, de amit gyengének ítéltem,
hogy kijavítsa a tűz, én magam adtam oda.
Számüzetésemtől több jót is tűzbe vetettem,
meggyűlölve saját hajlamomat s dalomat.
Szívem a lágy szerelem nyila könnyen ütötte keresztül
nékem egész kicsiny ok lelkesedésre elég.
S bárha ilyen voltam, s kis tűz is lángra gyulasztott.
nem szennyezte azért pletyka az én nevemet.
Csaknem gyermekként nem megfelelő feleséget
kaptam, s elváltunk nem sok időre megint.
Másik akadt azután, és bár kifogástalan asszony,
életen át tartó nem lehetett ez a frigy.
Késő éveimig velem élt ez a harmadik, és a
számkivetett férjnek hű felesége maradt.
Lányom kétszer tett nagyatyává ifju korában,
kétszer ment férjhez, s két fia úgy született.

Édesatyámnak a sors most szabta meg élete végét:
őneki kétszer adott negyvenöt évet az ég.
Sírtam utána, miként ő is sírt volna utánam.
Nem sokkal később hunyt el az édesanyám.
Boldog mindkettő! Idején szállottak a sírba!
Eltavoztak még számüzetésem előtt.
Ó, magam is boldog, hogy nincs életben egyik sem:
nem fáj már nekik az, hogy nyomorult vagyok én.

Hogyha azonban a síron túl még nem csak a név él,
és test nélkül az árny átjut a máglya tűzén;
drága szülők, ha a hír rólam hozzátok is elszáll,
s tárgyalják ügyemet lent is, a Styx piacán,
értsétek meg e szót – titeket megcsalni nem illő! –,
csak hiba volt, s nem bűn számüzetésem oka.

Ennyit a holtaknak!... Hozzátok fordulok ismét,
kik kíváncsiak hallani életemet.
Legjobb éveim elmúltak, s megjött az öregség.
Szürke színűvé vált egykori barna hajam,
s már születésem után diadalt nyert, büszke lovasnak
pisai szent olajág tízszer övezte fejét,

akkor az Euxínus-tenger partjára, Tomisba
számkivetett engem bős fejedelmi harag.
Ismeretes nagyon is mindenki előtt ez a balsors,
most nem szükséges vallani róla nekem.
Mondjam-e, mint árult el a szolgálhad és a barátok?
Az még jobban fájt, mint ez a száműzetés.

Ám lelkem sehogyan sem akart megtörni a bajban.
Újra erőre kapott és diadalmasan állt.
Elfeledem, hogy mily csendes volt életem eddig,
újszerű fegyverrel küzdeni készül e kéz.
Szárazon és vizen annyi veszélyt álltam ki, amennyi
csillag fénylik az ég északi s déli felén.

Hányódások után zord szarmata tájra vetődtem,
puzdrás gétáknak távoli népe közé.
S itt, noha szomszédos fegyverzaj zúg körülöttem,
ily szomorú sorsban lantom ad enyhületet.
És bár senki sincs, aki itt hallgatna dalomra,
megcsalom önmagamot, s eltelik így az idő.

Hát, hogy még élek s a bajoknak is ellene állok,
és a halálvágy még nem vesz e szíven erőt,
hála neked, Múzsám! Most már egyedül te vigasztalsz,
megszabadítasz gondtól, s írt sebeimre te adsz.
Társam vagy s vezetőm: a Dunától elviszel engem,
s a Helicon közepén adsz nekem újra helyet.

És, ami ritka, te már éltemben nagy nevet adtál,
s ezt csak a síron túl szokta megadni a hír.
És az Irigység, mely mindig gáncsolja az élet,
bős foggal mégsem marta a könyveimet.
Mert ámbár ez a kor sok nagy költőt mutatott fel,
énhozzám sem volt rosszakarattal a hír.
S bár sokat állítottam elé, ma azokkal egyenlő
lett nevem, és a világ ismeri műveimet.
Hogyha tehát igaz az, mit a költők jóslata hirdet,
Föld! a halálom után nem leszek én a tied!

Vagy kegyed adta e hírt, vagy a dal: mindegy! Ha te szívvel
olvasol, úgy hálám tégedet illet ezért!

Gaál László fordítása

TOMI ÉS AZ OTTANI ÉLET

(QUAM LEGIS, EX ILLA TIBI VENIT EPISTULA TERRA)

Onnan jött levelem, amit olvasol, ahol a széles
Ister habja a sós tenger ölébe szakad.
Hogyha a sorsod jó, ha simán folyik életed, az már,
hidd meg, boldoggá tesz kicsit engemet is.
Hogy vagyok? – azt kérded (mint mindig) –, drága barátom.
Tudhatod, úgy vélem, még ha nem is felelek.
Hát: nyomorult vagyok – így summáznám sok bajomat –, mint
bárki, ha nagy Caesar bosszuja üldözi őt.
Érdeklődöl: mily népség lakik itt, Tomi táján,
s mily helyi formák közt tengetem életemet.

Bár görögök s géták lakják e vidéket, az így-úgy
megbékélt géták főleg a szembeszökők.
Az utakon jobbára a szármát s géta lakosság
közlekedik föl-alá, és valamennyi lovon.
Nincs, ki tegezt s íjat ne viselne, s nincs ki kezében
kígyóméregtől sárga hegyű kelevézt.
Hangjuk nyers, arcuk darabos, mint vad katonáé;
hajba, szakállba a kéz errefelé sose nyír.
Jobbjuk mindig kész rá, hogy sebet üssön a törrel,
minden barbárnak ott fityeg egy derekán.

Jaj, ilyenek közt él költőd, a szerelmet, enyelgést
rég feledé, ezeket hallja, ezekre tekint!
S éljen csak legalább, de ne tartsa halála közöttük!
E gyűlölt tájról lengjen az árnya tova!
Azt írod: tele színház ujjongott dalaímnak
és tapsolta meg, azt írod, a verseimet.
Nem készültek ezek színház részére (tudod jól),
s múzám nem vágyott tapsot aratni soha.

Persze azért kedves minden, ami véd a felejtés
ellen, s hírem széthordja, a hontalanét.
Ámbár közben elátkozom is vesztem okozóit:
műveim és azt, hogy verseket írogatok.
És ha elátkoztam, sem tudnék élni enélkül,
s járok a fegyver után, melyre a vérem ömölt.
Lám, a görög bárkát az imént rongálta a hab meg
Euboia vizén, s újra csak arra siet.
Mégse dicsőségért gyötrődöm, sem, hogy a hírem
túléljen – jobb lett volna, ha rejtve marad.

Munkával kötöm le magam, zsongítom a fájást,
szót keresek folyton mondani gondjaimat.
Mit tegyek árva vidék árvája jobbat e rosszban?
Mit próbáljak, mily más menedék lehet itt?
Nézem a tájat: nem-szeretem táj, elszomorítóbb
nincs bizonyára sehol szerte a földkereken.
Nézem az embereket: csak alig méltóak e névre,
ordasokul bennük több a vadállatiság.
Törvényt nem tisztelnek; erő számít, nem igazság:
kardok uralma alatt porba taszítva a jog.
Rossz göncük bő nadrág s állatbőr a hidegben,
arcuk ijesztő, mert hosszú bozont fedí be.
Itt-ott lelni nyomát a görög nyelvnek, de kiejtve
gétásan barbár még e kevéske nyom is.
Szinte alig van köztük olyan, ki az itteni nyelvből
néhány köznapi szót tudna talán latinul.
Római költő én (múzsák, fületekbe ne jusson!),
lassan a szármátra kényszerülök magam is.

Oly rég elszoktam a latintól: nem jut eszembe
már-már egy-egy szó – szégyen ugyan, de igaz.
Van nyilván e levélben szintén sok darabosság;
hidd meg: a hely felelős és nem az ember ezért.
S hogy ne veszítsem el így sem jártasságom a nyelvben,
s néha beszélhessek szép anyanyelvemen is:
eltársalgok egymagam, a tűnt szókat idézem:
költő-pályámnak balsikerű jegyeit.

Lelkemet így csalom és az időt, s így óvom az elmúlt
és a jövőendő rossz rémeitől magamat.

Versekből keresek nyomorúságomra felejtést,
s hogyha elértem e célt: az nekem éppen elég.

Csorba Győző fordítása

EPISTULAE EX PONTO

A JÓ BARÁT HALÁLÁRA

(QUAE MIMI DE RAPTO TUA VENIT EPISTULA CELSO)

Még csak alig jött meg leveled – melyben tudatod, hogy

Celsus meghalt –: már át is itatta a könny.

S mit szörnyű elmondani, s nem hittem lehetőknek:

kínnal, kelletlen járta szemem soraid.

Hírt keserűbbet nem hallottam még, amióta

Pontusban vagyok, és bár sose halljak illet!

Arca, akár itt volna, előttem leng, s a halottat

még ma is élőnek látja a nagy szeretet.

Gyakran jutnak eszembe a múltból szórakozások

s hűséggel szolgált másik ügyek, komolyak.

Mégis legtöbbször az a korszak villan elébem,

mely kár, hogy nem lett életem alkonya is.

Összeomolt ekkor roppant rengéssel a házam,

s romja a megdőbbent gazda fejére zuhant.

Ő pártolt, mikor elhagytak majd mind: igazodni

nem volt hajlandó ő a szerencse szerint.

Éppúgy sírt, láttam, bajomon, minthogyha szerelmes

testvérét tenné máglya tüzére szegény.

Karjaiban tartott szorosan, pátyolt, elesettet,

s összevegyült hulló könnyem a könnyeivel.

Ó, keserű sorsom nehezen tűrt őre, de sokszor

fogta le öngyilkos hévvel emelt kezemet!

S mondta: „Kibékíthetni a sértett isteneket még!

Élj s ne tagadd: juthat néked is engedelem!”

Mégis főként ezt magyarázta: „Vedd figyelembe,
mekkora támogatód lesz maga Maximus is.
Arra törekszik majd, s amilyen hű, kéri a császárt,
hogy ne legyen tartós ellened indulata.
És a saját erejéhez a bátyjáét teszi hozzá,
s mindent megpróbál, hogy kicsinyítse bajod.”
Életunságom valamit gyógyult e szavaktól;
légy rajt, Maximusom, hogy ne alaptalanul!
Arra is esküdözött, hogy utánam jön, ha ugyan te
– mondta – ilyen hosszú útra elengeded őt.
Mert olyan őszintén tisztelte a házad, akár te
a nagy isteneket, mind e világ urait.
Hidd el, bármily sok (s méltán) a barátod: a sok közt
egyiknél sem volt Celsus alábbra való –
persze, ha nem a vagyon s nem az ősök fénye a mérték,
és naggyá szellem tesz valakit s becsület.
Hát joggal siratom a halott Celsust, aki engem,
élőt megsirattott, számkivetésbe menőt.
Ritka nemességedről joggal énekelek, hogy
majd olvassa neved, Celsus, a kései kor.

Ezt tudom én a géta mezőkről küldeni, mert csak
ennyi maradt, ami még itt is enyém szabadon.
Gyászpompád távol volt, nem kentem meg a tested,
máglyádtól elzárt szinte a föld kereke.
Maximus, életed őre, kinek volt módja, leróta
mindazt, ami kijárt néked a holtod után:
végtisztességgel szolgált és dísztemetéssel
s hült kebledre szagos balzsamot öntögetett.
Fölhígult a kenet, búsan belesírta a könnyét,
és ott rakta közel földbe a csontjaidat.
Lám, elhunyt barátainak megadja, mi illik:
elhúnyt számba vehet már bizony engemet is.

Csorba Győző fordítása

A HÜTLEN BARÁTHOZ

(CONQUERAR, AN TACEAM? PONAM SINE NOMINE CRIMEN)

Mondjam-e? hallgassak? s név nélkül szóljon-e vádam,
vagy mindenki előtt verjem-e dobra: ki vagy?
Nem kell név, hogy még panaszzom se legyen a megőrződ,
és ne az én versem hordja a híredet el.

Míg jó volt, biztos volt építménye hajómnak,
elsőnek jöttél társamul akkoriban.
Most, mert elfordult a Szerencse, sehol se vagy, ámbár
szükség inkább most volna reád igazán.
Színlelsz, hadd higgyék: sose ismertél, s nevemet ha
hallod, rákérdel: Naso? ugyan ki is ő?
Az vagyok én, akihez, bár nincs ínyedre, ha mondom,
gyermekkortól köt régi baráti kapocs.
Az vagyok én, ki először tudtam gondjaid és ki
éppúgy osztottam szórakozásaid is.
Az, ki az asztalnál veled ültem – szinte családtag,
s úgy vélted: költő én vagyok, én egyedül.
S az vagyok én, ki hogy élek-e, hűtlen, azt se tudod már;
érdeklődni kicsit rólam: eszedbe se jut.

Vagy sose kedveltél: akkor színlelted az érzést;
vagy ha igen: hát nem vagy nagyon állhatatos.
Nos hát, bökd ki, miféle harag tett ennyire mássá;
mert ha alapja csekély: van panaszzomra alap.
Mondd, mi dolog gátol, hogy mint rég, most ne olyan légy?
Vagy tán úgy tartod: bűn, hogy egem beborult?
És ha javakban, tetteiben késett segedelmed,
írni azért tudtál volna talán valamit.
Kétlem ugyan, de olyasmit hallok, hogy csufolódtál,
mert elbuktam, hogy még a szavad se kimélt.
Mit teszel, ostoba? Elszáritod a könnyet irántad:
majd, amikor tőled száll a Szerencse odébb.

Azt mondják, ez az istennő lábujjhegyen áll csak
forgandó kerekén s ingatagon lebeg ott.

Bármi levélnél, szellőcskénél lengetegebb ő;
könnyelműséged egy vele csak, nyomorult.

Gyöngé fonálon függnek mind az emberi dolgok,
és az imént viruló tönkre jut egyszeriben.
Gazdag Krózus ritka hatalmáról ki ne hallott?
S ellenségeinek, lám, a kezébe esett.
És akitől nemrég féltek Syracusa lakói,
mint gyermeknevelő ette sovány kenyerét.
Volt-e nagyobb Magnusnál? Mégis futva a régi
védenc védelmét kérte alázatosan.
És akinek az egész föld leste szavát, nos, akárki
másénál kevesebb lett szava súlya utóbb.
És a Jugurtha-verő, cimber-tipró, ki alatt, míg
consul volt, Rómánk annyiszor ült diadalt,
sárban bújt meg Marius és nádas mocsarakban,
s hozzá méltatlan sérelem érte sok őt.

Emberi dolgokban csak játszik az isteni fenség,
s már a jövő óránk, az se lehet bizonyos.
Nékem mondott volna ilyesmit bárki: a Pontus
mellé jutsz, s géták íja riaszt valaha,
menj, azt mondom, igyál agytisztító folyadékot
és mindent, ami csak Anticyrában akad.
S így jártam mégis. Ha volna erőm a halandók
ellen, a fő isten fegyvere ellen alig.
Jobb, ha te is félsz s gondolsz rá, hogy amit ma derűsnek
látsz, ki se mondod még, s hirtelen elkomorul.

Csorba Győző fordítása

MARCUS MANILIUS

A NÉGY ÉVSZAK

(SED TAMEN IN PRIMIS MEMORI SUNT MENTE NOTANDA)

Emlékezzünk hát legelőbb és vessük eszünkbe,
 mely csillagképek kelnek ragyogón fel az égnek
 szembenfekvő csücskein, egyenlő darabokra
 osztva a boltozatot: „τροπικός” = „forgó” jeleikben
 fordul a négy évszak, s oldódik négyszer az évpont –
 sarkai ők a világmindenségnek: tovahajtják,
 s új alakot nyer tőlük a természet, meg az élet.

Fennen fénylik a nyári magas mennybolton a Rák-jel:
 ő hoz leghosszabb napot, aztán megrövidíti
 apránként, s amit elvesz a nappali fény idejéből,
 hozzátoldja az éjhez: az összeg mindig egyenlő.
 Ekkor gyűjtik a csűrbe Cerest, learatva kalászat,
 s tornagyakorlathoz vetkőznek a réten az ifjak:
 síma tükörré lankad a háborgó vizü tenger.
 Ekkor kergeti véres harcba a népet a vad Mars,
 meg nem védi a tél Scythiát, Germania is fut
 száraz földjével, s a mezőkre kiárad a Nílus.
 Ez történik nyár idején, ha a Rákkal együtt áll
 Phoebus a kék mennybolt magasán, az olympusi csúcson.

Szemben a Rákkal a Bak sűríti a tél tunya napját
 össze: a fényt ő fogja a legrövidebbre, az éjt meg
 leghosszabbra – de visszaszorítja az árnyakat újra,
 megnyújtván a napot: mit az éj elveszt, neki adja.
 Dermedt, holt a határ, meg a tábor, szunnyad a tenger,
 nem bírják a telet sem a források, sem a szirtek:
 nyugszik a természet, pihenőt tart, semmi se mozdul.

Legközelebb esik egymáshoz két jel, ha hatását
nézzük: egyensúlyt mint hoz létre a fény meg az árny közt.
Egyik a Kos, mely megzabolázza a Rákhoz igyekvő
Phoebust, kezdete s célja között éppen fele útján;
megbékíti a kettészelt, kétarcu világot,
mert kicseréli a két szerepet, biztatva a nappalt:
győzze le már a telet – s megadást követelve az éjtől,
mígnem a nyári egen fénylő Rák-jelhez elérnek.
Ekkor fodrosodik fel először lágyan a tenger,
s tarka virágait engedi végre a Föld kivirulni;
állatok és madarak tombolnak a víg legelőkön,
mind szerelemre sovárognak, szaporodni kívánnak –
zeng a berek, zöldell minden, csupa lomb, csupa élet –
ébred a rest természet, erőtől duzzad a teste.

Szemben a Kossal a véle iker-természetű Mérleg
tündöklök, mely ugyancsak az éjt békíti a nappal:
csak hogy az addig vert éjjelnek ígér diadalmat
ősz napéjegylenlőségtől télig. Ilyenkor
Bacchus az úr, ki a roskadozó szilfát odahagyva,
mézes mustot fejt le a prés kádjában a fürtről;
ekkor hintik a földbe Cerest, hogy az őszi melegben
tárt-ölü, lágy talaj átvegye, csíráztassa a magját.
Így forgatja az évet művészként ez a négy jel:
mindent erre vagy arra terelnek, nincs nyugovásuk,
nem hagynak semmit se türelmesen úgy, ahogyan volt.

Kerényi Grácia fordítása

CAIUS IULIUS PHAEDRUS

PROLÓGUS

(AESOPUS AUCTOR MATERIEM QUAM REPPERIT)

Mindazt, amit Aesopus szerzett egykoron,
hatlábu verssorokká dolgozgattam át.
Könyvecském haszna kettős, mert nevette is,
de egyben bölcs tanulságokkal gazdagít.
S ha tán nem tetszenék, hogy nemcsak állatok
de még a fák is ember-nyelven szólnak,
vedd fontolóra: mindez költött tréfa csak.

Terényi István fordítása

A FARKAS ÉS A BÁRÁNY

(AD RIVUM EUNDEM LUPUS ET AGNUS VENERANT)

A szomjas farkas és a szomjas kis bari
ugyanazon patakra ment véletlenül.
A jámbor gyapjasnál az ordas följebb állt,
gonosz szándékkal mégis így kötött belé:
„Mért bolygatod fel nékem a patak vizét,
ha én iszom?” A gyapjas félénken felelt:
„Hogyan tehetném, kérlek, mit szememre hánysz?
Hiszen a víz felőled árad szájamig.”
A meghazudtolt farkas így acsarkodott:
„Fél éve rútol rágalmaztál engemet.”
„Hisz akkor még nem éltem én” – felelte az.
„Apád gyalázott akkor, istenuccse, ő” –
és ráugorva széjjelmarcangolta őt.
Oly emberekről íródott e kis mese,
kik ártatlant koholt ürüggyel nyomnak el.

Terényi István fordítása

A KIRÁLYT KÉRŐ BÉKÁK (ATHENAE CUM FLORERENT AEQUIS LEGIBUS)

Az alkotmányos jogtól felvirult Athén,
de a szilaj szabadság zűrzavart hozott,
s fegyelme régi, üdvös féke meglazult.
Ekkor Pisistratus több párttal összeállt,
a várat elfoglalta, és ő lett az úr.
Athén lakói sírtak szolgaságukon
(nem volt kegyetlen, ám súlyos minden teher,
amely szokatlan), és akkor Aesopusunk
e kis mesét költötte, s mondta el nekik.

Szabad tavak csavargó békanépei
királyért ostromolták Juppiter atyát,
ki bomlott erkölcsük majd fékentartaná.
Mosolygott rá az isteneknek atyja, és
közéjük egy fatuskót pottyantott alá.
A csobbanásra meglapult a békahad.
A sáros tófenéken ott hevert soká
a tuskó, míg egy szemfüles kuruttyoló
kileste titkát, s összehívta társait.
Felbátorodva arra úszott mindahány,
s ráült a fára hetykén, csúfondárosan.
Aztán, mikor már összemocskolták nagyon,
másik királyért nyaggatták az ég urát,
mert hát az első – úgymond – mit sem ért nekik.
Most vízisiklót küldött rájuk Juppiter,
amely vadászni kezdett rájuk gyilkosan.
Brekegni sem mert, iszkolt ám a békanép.
Mercuriust kérték fel, járjon közbe most
az érdekükben, ámde így szólt Juppiter:
„A jó nem kellett, most hát szenvedjétek el
a rosszat.” – És Aesopus hozzáfűzte még:
„Tűrjétek ezt, hogy rosszabbat ne kapjatok.”

Terényi István fordítása

SZARVAS A FORRÁSNÁL

(LAUDATIS UTILIORA QUAE CONTEMPSERIS)

Mesénkől az derül ki, hogy mit megvetünk,
a felmagasztaltnál az gyakran hasznosabb.
A forrásból ivott a szarvas, majd megállt,
s a tiszta vízben nézegette önmagát.
Dicsérte áradozva dús agancsait,
s fitymálta túlságosan vékony lábait.
Vadászhangokra felriadva hirtelen,
rohant a réten át, s lehagyta könnyedén
a sok kopót. Majd sűrű fák közé futott,
agancsa fennakadt, s az üldöző kutyák
beérve őt, tépdesni kezdték gyilkosan.
Mondják, hogy haldokolva ezt hörögte még:
„Szegény fejem, de későn eszméltél te rá,
hogy az volt hasznos, üdvös, mit lenéztem én,
s amit dicsértem, az okozta vesztemet.”

Terényi István fordítása

A RÓKA ÉS A HOLLÓ

(QUI SE LAUDARI GAUDET VERBIS SUBDOLIS)

Ki kapva kap az álnok hízelgéseken,
hiszékenységéért az csúnyán megfizet.
Egy ablakból a holló sajtot csent el, és
magas faágra szállt, hogy elfogyassza ott.
Meglátta őt a róka, s így beszélt neki:
„De szépen csillognak, holló, a tollaid!
S milyen csodás egész külsődnek kelleme!
Ha hangod is szép, nálad nincs különb madár.”
A balga holló csőrét hangra táva szét,
leejti sajtját, és a róka nagy mohón
szájába kapja csellel szerzett ételét.
Ugyan már nyöghetett a rászédett madár!

(Jó példa arra, mennyit ér az éles ész;
hatékonyabb a szellem, mint a nyers erő.)

Terényi István fordítása

VAJÚDÓ ASSZONY

(NEMO LIBENTER RECOLIT QUI LAESIT LOCUM)

A rossz emlékü helyre nem kívánczunk.
Egy asszony, kit szülési kínok fogtak el,
földön fetrengve jajgatott keservesen.
Feküdjék ágyba, mondta férje biztatón,
méhének terhét könnyebben lerakja ott.
„Alig hiszem, hogy éppen ott szűnjön bajom,
ahol fogamzott” – szólta az asszony szenvedőn.

Terényi István fordítása

A RÓKA ÉS A SAS

(QUAMVIS SUBLIMES DEBENT HUMILIS METUERE)

Szegénytől félj, akármilyen nagy úr vagy is,
furfangja mindig módot lelhet bosszura.
Fészkébe rókakölyköket hurcolt a sas,
hogy hússal lássa el a sasfiókokat.
Utána ment a rémulten siró anya,
s rimánkodott, hogy adja vissza kölykeit.
Biztos helyéről az csak nézte gúnyosan.
A róka erre égő fáklyát kapva fel
egy oltárról, körülfutkosta azt a fát,
hogy felgyújtván, a sasok is ott vesszenek.
Most már a sasfiókok anyja félt nagyon,
s inkább kiadta mind a rókakölyköket.

Terényi István fordítása

A FARKAS ÉS A HÁZŐRZŐ KUTYA (QUAM DULCIS SIT LIBERTAS BREVITER PROLOQUAR)

A függetlenség minden másnál édesebb.
Egy girhes farkas és egy jó kövér kutya
találkozott. Illendő üdvözlés után
így szólt a farkas: „Szörzeted mitől ragyog,
s mily tápláléktól lett a tested ily kövér?
Én majd éhen veszek, pedig erőm nagyobb.”
„Tenéked is lehetne könnyű életed,
ha vállalnád, amit gazdámnak én teszek.”
„Mi legyen az?” – „Vigyázva ülsz a küszöbön,
s a tolvajnépet távol tartod éjszaka.”
„No, erre hajlandó vagyok. Erdők ölen
elég sokáig túrtem már esőt-havat.
Bizony, csak jobb a kellemes fedél alatt,
és enni kéjesen, amennyi jólesik.”
„Jöjj hát velem.”

Útközben látja ám a vad
az eb nyakán az örv okozta horzsolást.
„Pajtás, mi ez?” – „Ej, semmi.” – „Mégis mondjad el.”
„Pofám miatt napközben láncon tartanak,
henyélhetek, míg el nem jó az alkonyat.
Akkor feloldanak, s kedvemre járhatok.
Kínálgatnak kenyérrel, csontokat dobál
a gazda nékem, sőt a házanépe is
felém hajítja megmaradt falatjait.
Így hát bendőm még munka nélkül is teli.”
„S ha menni vágysz, mehetsz-e, merre jólesik?”
„Hát nem nagyon.” – „No hát csak élvezd sorsodat!
Király se lennék ott, hol nem vagyok szabad.”

Terényi István fordítása

A SZERZŐ

(PLUS ESSE IN UNO SAEPE QUAM IN TURBA BONI)

Egyetlen ember gyakran sokkal is felér,
Utókorunknak erről mondok most mesét.
Meghalt egy ember; három lánya volt neki:
Formás az egyik és ledér természetű;
Szövő-fonó a másik, dolgos, házias;
Iszákos, csúnya külsejű a harmadik.
Az elhunyt úgy rendelkezett, hogy özvegye
csak akkor kaphat részt, ha három lánya közt
minden vagyont feloszt egészen, ámde így:
ne élvezzék, ne bírják osztályrészüket,
s ha már az elfogyott, fejenként adjanak
anyjuknak ők száz-százezer sestertiust.

Erről beszélt egész Athén. Az izgatott
anyának még a legtapasztaltabb jogász
sem bírt tanácsot adni: mit tegyen, hogy ők
ne élvezzék, ne birtokolják részüket,
s miképp fizessenek, ha semmijük se lesz.
Meddő vitákra ment el rengeteg idő,
a testamentum megfejtetlenül maradt.
Az özvegy most saját eszére hallgatott:
ledér lányának szánt ruhát, ezüst edényt,
ékszert meg rabszolgát, heréltet és csinost;
a háziasnak földet, barmokat, tanyát,
munkásokat s mindent, mi gazdaságba kell;
a részegesnek pincét, óborral tele,
szép házacsát és kellemes kis kerteket.
Már át akarta mindezt adni így nekik
(jóváhagyták, kik ismerték a lányait),
de ott termett Aesopus, s így nyilatkozott:
„Ha hallaná szegény megboldogult apa,
de fájna néki, hogy Athénben senki sincs,
ki jól megértené a testamentumát!”
Kérték, hogy fejtse meg nekik, s ő így beszélt:

„A házat, kertet, borpincét az kapja meg,
 ki házias, gazdálkodásra hajlamos;
 gyöngyöt, ruhát, belső cselédet annak add,
 ki részeges, s kedvét azokban nem leli;
 a földet, barmot és tanyát meg annak oszd,
 ki fajtalan. Így mind a három képtelen
 lesz túrni azt, mi hajlamához nem való.
 A rút eladja ékszerét, hogy bort vegyen;
 túlاد földjén a pompakedvelő ledér;
 paraszti létet kedvelő testvérük is
 eladja majd a cifra házat jó hamar,
 Így egyikük sem bírja azt, amit kapott,
 s anyjuknak azt a százezer sestertiust
 a vételárból fogják megfizetni majd.”

Mi rejtve volt sok dőre, gyenge ész előtt,
 egyetlen éles elme megfejtette azt.

Terényi István fordítása

AZ EMBERI VÉTKEKRŐL

(PERAS IMPOSUIT IUPPITER NOBIS DUAS)

Kettős tarisznyát aggatott ránk Juppiter:
 hátunkon egy, saját hibáinkkal teli,
 mellünkön egy, megrakva másokéival.
 Ezért nem látjuk meg tulajdon vétkeink,
 de másokat itélni kész vagyunk hamar.

Terényi István fordítása

A VAJÚDÓ HEGY

(MONS PARTURIBAT, GEMITUS IMMANES CIENS)

Vajúdott rettentő nyögések közt a hegy,
 nagy volt a földön mindenütt az izgalom.
 S egerkét szült. Terólad szól ez, kérkedő,
 ki szádat jártatod, de tettet nem mutatsz.

Terényi István fordítása

DEMETRIUS ÉS MENANDER
(DEMETRIUS, QUI DICTUS EST PHALEREUS)

Midőn Demetrius Phalereus Athént
erőszakkal bevette, s ő lett ott az úr,
a csőcselék – amint szokása – lelkesen
tolongva éljenzett neki, s a jobbak is
megcsókolták az őket elnyomó kezét,
magukba fojtva szolgaságuk bánatát.
Sőt még az elvonultan élő emberek
sem mertek elmaradni, féltve bőrüket,
köztük a vígjáték-író Menander is.
Demetrius még nem találkozott vele,
de nagyra értékelte színdarabjait.
Nos hát, mikor Menander jól kikent-kifent
ábrázattal, ficsúros bő ruháiban
a sor végén nagy kényesen pipiskedett,
„Miféle hímrinyó az ott?” – jegyezte meg
Demetrius. „A híres vígjáték-író,
Menander az.” Tüstént más véleménye volt:
„Képzelnem sem lehetne megnyerőbb modort.”

Terényi István fordítása

TITUS CALPURNIUS SICULUS

A KÖRSZÍNHÁZ

(LENTUS AB URBE VENIS, CORYDON, VICESIMA CERTE)

LYCOTAS

Végre megint köztünk, Corydon! Húsz napja, husz éve várunk Rómából. Húsz napja les az öreg erdő s jókedvű dalaid kívánja a szomoru csorda.

CORYDON

Rest az eszed, s görcsnél zordabb a szived, ha, Lycotas, jobban vonz az öreg bükk, mint az a sok csoda, amit a fiatal császár mutatott be, s az Amphitheatrum.

LYCOTAS

Tűnődtem, mi lehet, amivel úgy ott fog a Város, ami miatt furulyád nem hallja a hallgatók erdő, s szerte csupán a fakó-repkény-koszorús Stimicon zeng. Távollétedben neki adtuk a gyöngö gödölljét. Mert, míg elvoltál, Thyrsis nagy akoltakarítást rendelt, majd fuvolásversenyt a fiatalok közt.

CORYDON

Higgye magát nagynak Stimicon, csak szedje a díjat, csak vigye, és ne csak ennek az egyik diadalnak örüljön, legyen övé Thyrsis valamennyi cserénye, gidája: mégsem olyan boldog, mint én vagyok; és ha egy isten mind nekem adná át Lucania nyájait, az se lenne nagyobb örömöm, mint amit a Város adott most.

LYCOTAS

Ki vele hát, Corydon, ne irigyeld a füleimtől híreid: úgy szeretem a beszéded, ahogy dalaidnak szoktam tapsolni, valahányszor ünnepet ül a termékeny Pales, vagy urunk, a pásztor Apolló.

CORYDON

Láttam az égbetörő Körszínház deszka-gerenda-épületét, teteje magasabb a tarpei szirtnél; roppant lépcsei mint lankák futnak föl-alá. Ott

kaptam helyet, ahol, nők zsöllye-ülései közt, a
bámész és piszkos tömegek feketéllnek. Alattunk,
széles körben, ahol nincs semmi földél, a tribúnok
pompáztak, s hósín sorokat zsúfolt a lovagrend.
És ahogy itt ez a tág völgy lejtős oldalain dús
erdeivel hátrálva s öbölszerűen toványulva
dombok láncai közt körré kerekülni igyekezik,
úgy képzelj a porondot: a két nagy félkör a roppant
emeletek sorait úgy zárja tojásszerű térbe.
Mondjam a részleteket? A saját szemem is csak alig bírt
elgazodni a nagy káprázaton, úgy ragyogott a
kép: lábam gyökeret vert, s bizony, elállt a szemem-szám:
nem tudtam, mi mi, és hogy s mint áll egybe az összkép.
Ekkor egy aggastyán, véletlenül aki baloldalt
épp szomszédom volt: „Bámulsz, ugye földi?! – aszongya –
Hogyne bámulnál, amikor aranyat soha még, csak
ólat láttál és kunyhókat, fakalyibákat!
Nézd, hogy reszketek, a hajam ősz, itt ért el a vénség,
Rómában, s ime, most én is csak szédülök. Amit
régebben láttunk, mind hitvány holmi emellett,
az pedig egyenesen, mondjuk ki: szemét, amit egykor!
Nézd, versenyt ragyog az az aranycsempés folyosó s a
gyöngyveretes balkon! S ahol a nagy aréna szegélye
mint ölelő márványfal zárja körül a porondot,
nézd az ivorberakást: egymást szorító darabokban
gömbölyű rézbe megy át a csodás mű: felületéről
csusszan a, szédül a karom, a láb, s a vadállat
visszaesik; s aranyos vasháló nyúl be ragyogva
tartó agyarakon, mélyen, hogy az agyarak ellen
védje a nézőket!”... S mind (becsületesemre, Lycotas!)
hosszabb volt az ivor, hosszabb, mint a mi csoroszlánk!
A műsort hogy mondjam el? Állatok özöne, sorra!
Hósín hegyi nyulak, vaddisznók, a fejükön szarv,
tigrisek és velük otthoni életük, északi szarvas,
és bika, rengeteg! – ennek, ahogy iszonyú nyaka nyúlik,
púp dagad a hátán, az valami sűrű bozontot
rázott tömzsi nyakán, míg az állán hosszú szakállá
lógott és selymes szőrzet-borította lebernyeg.

S nemcsak az erdők szörnyseregét láthattam; utánuk
a vizekői kerültek elő; s így láttam a fókák
s a medvék harcát; s egy lószérü, tohonya barmot:
ott születik valahol a messzi folyamban, amelynek
Ah! reszketve hogyan bámultunk, s hányszor, a megnyílt
földbe, s az örvényből felemelt nagy fenevadakra;
máskor meg sűrű ligetek bújtak ki a földből,
sáfrányszín cserjék, tele fénylő, ritka gyümölcscsel!

LYCOTAS

Oh, boldog Corydon! téged nem kötöz a vénség
átka! irigyellek, hogy a végzet drága kegyéből
csak most kezded az életed, ebben a gyönyörű korban!
Ámde, ha jó sorsod megadta, hogy közelebbről
lásd az égietek, az alakjukat, arcukat, óh, mondd,
mondd csak, mondd, Corydon, hogy milyen az Isten, a Császár?

CORYDON

Oh, lett volna egyéb, nem ilyen mocskos ruha rajtam!
Akkor egész oda mentem volna! De így ez a koldus
rongyosság, a piszok rajtam s ez a görbe köpenycsat
mégis visszafogott. No de mindazonáltal elég jól
megnéztem, s ha szemem nem csalt, azt mondhatom: arca
Mars és Apolló jegyeit egyesíti magában.

Szabó Lőrinc fordítása

LUCIUS IUNIUS MODERATUS COLUMELLA

ŐSZI BETAKARÍTÁS

(QUUM CANIS ERIGONES FLAGRANS HYPERIONIS AESTU)

Majd azután ha a Későlábú ünnepe elmúlt,
ég, s a gyümölcserés megkezdődik, s a tetézett
hószín kasból barna szeder hullatja a vérét:
kétszeri terméséből az elsőt nyújtja a füge;
sárga barack, kékszínű damaszkuszi szilva is ekkor
gyűl kosaradba, s az alma, amelyet Perzsia vadként
küldött, mert mint mondják, ott még mérges az íze,
míg itt szinte halált okozó természete múltán,
ambroziás ízt nyújt, s mérgének híre, se hamva.
Sőt mely ugyancsak e néptől nyerte nevét, a kicsinyke
perzsa-barack is mind gyorsabban kezd szelidülni.
Még idejére beérnek a Gallia-adta gyümölcsök,
míg miket Ázsia küldött: lassacskán a hideggel.
Lomha Ökörhajtó feljöttén hozza fűgéjét
Livia-fánk versenyben a legjobb fajta fűgékkel,
érnek a bíbor fecskefűgék s dúsnedvű mariscák,
és a verébfüge, mely pirosas maggal mosolyog ránk,
majd a fehér, mely névben társa a szőke viasznak,
véle a csorba libysca s a lydia tarka hasával.

Majd mikor Erigoné ebe Hyperion melegétől
első ködkor, az égről csüngő fellegek árnyán
vetjük a pompás Nursia-küldte kerekfejű répát,
és a töviskest, mely Amiternum dús mezein nőtt.

Ám már Euchios aggódik, s ért fűrtjeivel kész,
hagyjuk már el a kertművelést s zárjuk be a kertet.
Zárjuk hát, és földmivelők, engedve szavadnak,
vígán aratjuk dús adományod, drága Iacchus,
kettős formájú Pánok s pajzán szatirok közt
óbortól nehezült kezeinket hányva az égre,

s hol mint Maenalius, Bacchus, Lyaeus atyát, hol
mint Lenaeust énekelünk, jöjj, s add, hogy a kádunk
forrjon pajtánkban, s megtöltve falernumi zsíros
musttal, csorduljon tul a hordók habja a káván.

Tóth Béla fordítása

LUCIUS ANNAEUS SENECA

TRAGÉDIARÉSZLETEK

KEZDŐDIK A NAP

(IAM RARA MICANT SIDERA PRONO)

KAR

Itt-ott hunyorog már csak az égen
pár kicsi csillag lomhán; a legyűrt
éj hazahívja kósza tüzét mind,
csilló csapatuk hajtja a Hajnal;
megfordítá szekerét a magas
menny boltján hétcsillagu Arcas
hűvös fénnel az új nap előtt.
Már útnak eredt mélykék fogatán
a Titán, s Oeta csúcsa fölé ért,
már Bacchus nagyhirű bozótja
piroslik, amint ráhinti a fényt,
s Phoebus huga is tovaful, menekül.
Jön a munka, a zord, gondokat ébreszt,
pihenést kerget, kapukat nyitogat.

Nyáját a fagyos, zúzmara-csípte,
ősz legelőre hajtja a pásztor;
hancúroznak szerte a játszi,
még töretlen homloku borjak,
s fias tehenek tőgye telik már;
csetlik-botlik, futkos a selymes
mezőn a botor kis gida vígan;
fenn az ágat zörgeti, tollát
tisztítja az új nap sugarában
a thrák csalogány, míg a fiókák
sírnak a fészken, és körülötte

dalol, csiripel, zengi ezer hang:
kezdődik a nap.

Már kifeszíti vásznát a hajós,
bátran a szélre bízva a bárkát,
dacolva ezer vésszel; a vízmart
sziklán ül amaz, babrál puszta
horgaival, vagy nézi-várja
összeszorított jobbja jutalmát:
ha rezg a zsinór, hal remeg, érzi.

Ki büntelen él, a nyugodt béke
annak jut, a csöpp birtoku ház
szerény örömét élvezi csendben;
a kába remény nem kószál, csak
városainkban, s a riadt remegés.
Ím, ez a gőgös paloták zordon
küszöbét őrzi álomtalanul,
s a király kapuját; az meg örökön
csak gyűjti a pénzt, kincseket áhít,
s egybehordott aranyán nyomorog;
amazza a nép vak kegye játszik,
kevély a hiú hírre, s a könnyű
szeszélyü tömeg tolja magasra;
ez meg a lármás forumon gonoszul
hasznót húz az indulatokból,
rossz szót, haragot pénzért ad-vesz.
Kevés a derűs béke híve,
aki tudja: hamar múlik az élet,
csak az elsuhanó perc a mienk. Míg
engedi sorsunk, éljünk vígan –
hisz rohan úgyis, fut a szárnyas idő,
sebesen forog a gyorskerekű év;
munkájukat elvégzik a párkák,
visszafelé nem perdül a rokka.
Az emberi nem szélben falevél,
végzete rabja, nem ismeri bár;
mást sem keresünk, csak a Styx habját.

Bátor Alcides, mért is igyekszel
a komor lelkek bús mezejére?
Eljönnek a zord szűzek időben!
Napját senki el nem kerüli,
sem későbbre el nem teheti;
mindenkit megidéz végül az urna.

A dicsőség mást hordjon a földön
szerte, s a nyelvés hír valamennyi
városon által, nevét az egekbe
emelve, s a csillagokig; járjon
más dísz-fogaton – engem a földem
óvjon, az otthon biztos fedele.
A szerényekhez eljön a vénség,
a fehérhaju, – csöpp viskók falai
közt a szerencse inkább letanyáz;
az, ki fent ül, mélyebbre esik.

Kerényi Grácia fordítása

CASSANDRA LÁTOMÁSA

(RES AGITUR INTUS MAGNA, PAR ANNIS DECEM)

CASSANDRA

Mint ama tíz év, oly szörnyű dolog megy végbe bent.
Ó jaj, mi ez? Ébredj, lelkem, és vedd tébolyod
jutalmát: íme győztünk, megטיפort phrygek.
Jól van! Feltámad Trója! Elbukott atyám,
győzől Mycenaen: porba hull a gyilkosod!
Lelkem sosem kiméletes, vad tébolya
dicső képet mutat: ott vagyok, érzem s élvezem –
hamis látvány sosem téveszté meg szemem –,
nézzük tehát.

A királyi háznál ünnepi
lakomát – az utolsó tor Trójában volt ilyen –
rendeznek: a pamlagokon phryg bíbor tündököl,

s nagy Assaracus díszkelyhéből isszák a bort.
A király színes ruhában az asztalfőn hever,
testén Priamus rabolt, csodás-szép köntöse.
„Az ellenség ruháját tedd le – szól a nő –,
inkább öltsd fel, mit hitvesednek hú keze
szótt!” – s nyújtja már. Lelkem remeg, jaj, borzadok:
királyt öl számüzött ma, férjet csábító?
Betelt a sors. Kik végighabzsolják a tort,
látják uruk vérét a borba hullani.
A felvett öltözék halálhozó bilincs,
kiszolgáltatja álnokul: mert nincs kiút
kezének, és a bő redők rejtik fejét.

A puhány remegő jobbával oldalába döf,
de kardja bennakad, szívébe nem hatol.
Ő meg, miként bozontos vadkan a sűrűben,
midőn befonja a háló, s hasztalan keres
dühöngve kibúvót, csak jobban belészorul –
próbálja a szerteáradó, vak ráncokat
szétvetni s ellenével szembeszállani.
Most Tyndareos leánya is fegyvert ragad
dühödten, s mint papi szolga, ki áldozatra szánt
bikája nyakát megnézi jól, mielőtt lesújt –
gonosz kezét előre úgy lendítgeti.
Megtörtént, elvégezte. Kis bőr tartja csak
az ügyetlenül levágott főt. A vér szakad
törzséből itt, amott a habzó száj hörög.
S nem hagyják abba most se: holttestére tör,
szabdálja a cenk, s a céda nő segít neki.

Övéinek bűnét folytatja ez s amaz:
Thyestes-sarj a férfi, a nő Helene huga.
A felkelő nap tépelődve néz ma le:
ön-útján, vagy Thyestesén haladjon-e?

Kerényi Grácia fordítása

OCTAVIA PANASZA
(IAM VAGA CAELO SIDERA FULGENS)

OCTAVIA

Szerte a kósza csillagokat már
elűzi a szép Hajnal; felkél
a sugárhaju Nap, s a földet-eget
fénybe vonja.
Nosza serkenj s vedd fel ezer bajodat,
keseregj százszor-sírt panaszoddal,
legyőzve a sós hab jégmadarát,
s Procnét s a hugát is, Philomelát:
nehezebb, mit te viselsz, az a sors.
Édesanyám, te sírig-siratott,
kezdete minden szörnyű bajomnak,
halld meg lányod bús keservét,
ha hallani tud, s érez az árny még.
Mért nem szakítá széjjel fonalam
az öreg Clotho ujja előbb, mért?
Minek is kellett rút sebedet, s rőt
vérbe borultan látnom az arcod?
Ó nap, gyászos maradsz örökön
nékem azóta,
ó fény, iszonyúbb vagy, mint a sötét:
kell túrnöm a zord mostoha kényét,
vad indulatát, szúrós szemeit.
Jaj, a bús, a komor szárnyu Erinys
vitt styxi tüzet nászmenetemben,
téged is ő ölt meg, atyám, te szegény,
aki úr voltál az egész földön
s a tengereken
túl is; a brit nép hordta igádat,
az, kit előbb nem ismert Róma,
s függetlenül élt.
Ó jaj, a férjem csele volt megölőd,
atyám! Palotád zsarnok laka most,
és magzatod is csak neki szolgál.

DAJKA

Az első káprázatban az álnok udvar új

pompájától mindenki elbűvölten áll;
a változó szerencse egy csapásra, ím,
hatalma csúcsáról ledönté Claudius
házát s családját – őt uralta bár egész
földünk, s az óceán, mely nem látott soká
gazdát, hajóit kénytelen volt hordani.
Ím azt, ki elsőnek vetett igát a brit
törzsekre, ismeretlen öblöket lepett
be hajóival, s barbárok és vad tengerek
közt bizton élt – megölte bűnös hitvese;
majd őt szülötte, kinek mérgétől bátyja is
elpusztult. Gyászol árva húga, szent harag
ösztönzi, hogy nehéz kínját ne rejtse el
kegyetlen férje elől, kinek rút titkai
iszonyt keltettek benne mindig, s kölcsönös
a házaspár szívében égő gyűlölet.
A szenvedő lelkét nem vigasztalja hű
ragaszkodásunk: kínja vadabb, hatalmasabb
tanácsainknál – kormányozni nem tudom
nemes dühét: a bajban új erőre kap.
Ó jaj, mi szörnyű bűn jöhet még! Rettegek;
csak tartanak távol tőlünk az istenek!

OCTAVIA

Bárki bajánál zordabb keserű
sorsom! Legalább
panaszom sírjon, Electra, veled!
Te zokoghattál, gyászolva megölt
drága atyádat,
s az öcséd által bosszút is álltál,
akit elragadtál az ellen elől,
s óvtál kegyesen;
én kegyetlen sorsu szülőim
meggyászolni is félek, a bátyám
vesztén se szabad sírnom, pedig ő
volt árva szívem reménye, ezer
bajban egyetlen, hiú vigaszom.
Életem már csak kín, csupa gyász,
nagy nevünknek árnya maradtam.

DAJKA

Ím fülünket bánatos úrnőnk
hangja üté meg; beléphet-e nász-
szobádba a rosszlábu öregség?

OCTAVIA

Halld zokogásom, szerető dajkám,
fájdalmunknak igaz tanuja.

DAJKA

Mely nap old fel ennyi kintől,
te szegény nyomorult?

OCTAVIA

Mely Styxbe leküld, árnyat az árnyhoz.

DAJKA

Jaj, e kívánság jóslat ne legyen!

OCTAVIA

A végzet, a vak, s nem a vágyaid
vezérlik utam.

DAJKA

A gyötörtekre egy szelid isten
jobb napokat hoz; te csak engedj most,
s csillapodj le, hogy megnyerd uradat.

OCTAVIA

Vad tigris, vagy éhes oroszlánt
előbb nyerek én meg a vérszomjas
zsarnoki szívnél.

Utálja nemes vérből született
sarjait, istent s embert egyaránt
megvet, sőt még a szerencsét sem
élvezi, melyet szörnyü szülője
gazitte adott. Noha hálátlan,
röstellvén, hogy az anyja kezéből
kapta hatalmát, megfizetett rút
gyilkossággal érte, az asszony
évszázadokig hordja a bűnt,
férjgyilkosság bélyege rajta.

DAJKA

Dühös átkaidat rejtsd a szivedbe,
szelidítsd inkább halkra a hangod!

TIBERIUS CATIUS ASCONIUS SILIUS ITALICUS

PUNICA

(Részletek)

HANNIBAL

(INGENIUS MOTUS AVIDUS FIDEIQUE SINISTER)

Vad természetű, kapzsi, csalárd volt ő, szava álnok;
 nagy ravasz ész, de igazságosságról le-letérő.
 Vasban az isteneket sem félt e szertelenül bűsz;
 büszkén mondta: a békét megveti, sőt, szive hajtja,
 embervért szomjúhozik ontani, s élete ormán
 Aegatesért bosszút áll: ősei békekötését
 – szégyenüket! – belefojtja Sicilia menti vizekbe!
 Célját Juno tűzi ki, szívét dicsvággal megigézte.
 Éjjeli révületében már Capitoliumunkra
 lép vagy az alpoki ormokon át jön gyors haladással.
 Sokszor rémüldöztek a szolgák is küszöbénél:
 rengett álmai zűrzavaros zshivájára a csöndnek
 mélye; gyakorta figyelték: fetreng bő veritékben,
 majdani harcot vív s képzelt viadalra vezényel.

Majtényi Zoltán fordítása

PAULUS TEMETÉSE

(TALIA DUM PANDIT, VICINUS PARTE SINISTRA)

Míg így szólott ő, a közelben, balra, kiáltás
 tört fel hirtelen, és zavaros zajgás közepette
 férfi-fegyverek és szétmarcangolt tetemek közt
 Paulust vonszolták ki a hulla-hegyek közepéből.
 Jaj, milyen is volt! Mennyire más, mint az, ki imént még
 fölforgatta a pun hadakat, vagy a hős, aki egykor
 Illyriát földülta s Phareust vasra verette!
 Ősz haja porba borult, a szakállá merő feketés szenny

alvadt vértől; falbetörő nagy, forгатagos kő
zúzta fogát szét, sebbel volt tele teste egészen.

Látta a két seregen győztes pun fő e szerencsét,
s így szólt: – Varro, szaladj! Fuss, Varro, ki élve maradtál,
míg elesett Paulus! Consul, hírt adj az atyáknak
s otthonülő Fabiusnak, a népnek a cannaei végről!
Ismét mondom: fuss, ha az életet annyira vágyod,
Varro, hagyom, fuss, fuss. Ám őt, ki tüzes szívű, bátor,
s mint méltó ellenfelem, oly nagy erényű vitéz volt,
gyászpompával, igaz becsüléssel eresszük a sírba!
Mily nagy hős vagy, Paulusom, annyi ezer lerogyottnál
boldogitóbb hős áldozatom! Ha a végzet idéz majd,
így haljak magam is, csak Carthago ne romoljon!

Szólt, s társára parancsolt: földnek adassa a testek
tömkelegét, mire termeit izzva kitárja a hajnal,
s hogy hordják halmokba a fegyvereket s Gradivusnak
tiszteletére elégessék. Miután a parancsot
megkapják, sietős-gyorsan, szétszórt csapatokban
döntik a szálfákat: lombos ligetet, magas erdőt
renget a fejszecsapásuk. Zsenge fehér koronájú
nyárfát vágnak emitt, s kőrist, kőkarral, amott meg
cserfát: régen, atyáink ültették ezeket mind.
Gördítenek tölgyet s lucot is, partok szeretőjét,
s ciprusokat, szomorú hantok temetői diszét is.

Majd versengve tetézik a gyász-máglyákat: e tett mind
bal szolgálat, az elhunytaknak talmi ajándék.
Míg lihegő lovait tartésszoszi vízbe vezette
Phoebosz, ez így ment; messzi maradt a homályos egekről
Holdistennőnk is, komor és mély éjszaka szállt le.
Majd amikor tüzesen csillant föl a phaethoni zablá,
s minden a földön visszaszerezte saját színeit már,
lángot vetnek alájuk: a vércsatakos tetemet mind
elhamvasztják ellenségeik ősi honában.
Néma ijedség ront lelkükre, szívük beleborzad:
jaj, ha a sors, vakeset s a kegyetlen Mars úgy akarja,
hogy nekik is hódolt földön kell majd lepihenni!...

Majtényi Zoltán fordítása

AULUS PERSIUS FLACCUS

A SZATÍRÁKBÓL

(Részletek)

PROLÓGUS

(NEC FONTE LABRA PROLUI CABALLINO)

A Hippocrenét szám nem itta, kétcsúcsú
 Parnassuson sem álmodoztam – állítom –,
 hogy egy csapásra mint poéta lépjek föl.
 Sápadt Pirenét és Helicon Múzsáit
 nekik hagyom, kiknek tapadva szobrára
 repkény simul; költők szent áldozatához mint
 félig közējük tartozó teszem művem.
 „Isten hozott”-ra a papagájt ki készítette,
 s ki oktatott szarkát, dadogni emberszót?
 A művészet-teremtő, lángeszét bőven
 adó has, mely sosem bírt szóra is rávesz.
 S amint a csalfa pénz reménye felcsillan,
 a holló költő lesz s a szarka költőnő,
 s vélnéd, hogy Pegasusnak méze, mit zengnek.

Muraközy Gyula fordítása

KÖLTŐK ÉS HÍZELGŐK

(ECCE INTER POCULA QUAERUNT)

... Látod ivás közben, ha magát teleette,
 így szól Romulusunk faja: „Halljuk az isteni verset!”
 S egyikük elsáporog violás köpönyeggel a vállán
 egy rémes valamit, s orrán át szűri a hangot.
 „Phyllis”-t, „Hypsipylé”-t nyögi el, s ami könnyes idétlen
 vers csak akad, gáncsot puha szájjal vetve a szónak.

Tapsol a férfisereg; nem boldog ilyenkor a költő
hamva? A sírkő nem könnyül meg ilyenkor a testén?
Őt dicsérik evés közben; nem fog kivirulni
lelke, dicsőült holt pora és sírdombja azonnal
szép ibolyákkal? „Csak gúnyolsz – szól ő –, te nagyon fenn
hordod az orrod! Mert ki ne vágnék rá, hogy a nép csak
róla beszéljen, hogy művét cédruskenet óvja,
és bele majd ne halat s tömjént csomagoljon a boltos?”

Bárki vagy is, kit ismét vitatársamként ideírtam,
nézd, ha a tollam alól kikerül tán egy derekabb vers,
(ritka madár bizony ez), de ha egy jobb vers kikerül, nem
bánt a siker, hisz nincs szaruból nékem sem a szívem.
Csakhogy a végső, fő mérték sose lesz az előttem,
hogy kiabálj: „Pompás! Gyönyörű!” Nézd csak meg e „pompás”-t,

mit rejthet? Nem az Attius Iliasát, e hunyortól
részeg művet? Elégia-versecskét, mit a gazdag
diktál telt hassal, s mit csak citrusheverőkön
írnak? Az asztalodon csalogat forrón a malaccsecs,
ócska köpenyt osztasz libabőrös, póre cliensnek;
s szólsz: „Igazat mondj, mert az igazságot szeretem csak!”
Hát lehet? Elkezdjem? Bárgyúskodsz – tökfej! –, amíg nagy
gyomrod – akós hordó – jó másfél lábra dagad ki!
Ó, Janus! Kibe csört nem vág egy gólya se hátul,
s hosszú számárfüllel fürgén kit senki se gúnyol,
s mint szomjas kutya, oly hosszúra se ölti ki nyelvét.
Ám ti, nemes sarjak, kiknek joga hátrafelé nem
látni, tanácsos ügyelni: mögöttetek úgy grimaszolnak!

„S mit mond róluk a nép? Mit? Hogy most végre először
ömlik a vers lágyan. S hogy eresztékén akadékos
körmöd is átsiklik. S hogy a költő pontos, akár az
ács, ki vörös mérőzsinegére figyel hunyorítva.
Feddje az erkölcsöt, pompát, a királyok ebédjét
költőnk, ontja a nagy szavakat neki máris a Múza.”
Ím, hős jellemeket hoznak ma, akik kis ügyekről

verseltek görögül, nem tudva leírni egy erdőt,
sem dícsérni a dús falu tájékát, hol a tűzhely,
meg kosarak, malacok, Palesnek füstöl a széna.

Innen jött Remus és Cincinnatus, kire – mint már
diktátorra – a szántón adta az asszony a tógát
ökre előtt, s az ekét haza lictor vitte. – Csodás vers!
Bacchusi Acciusunk kidagadt erü verse kinek kell
itt még? Vagy kire hat Pacuvius „Antiopé”-ja
telve szemölccsel; a tört szív, melynek a kín nyoszolyája?
Látva, hogyan vernek fiaikba a bárgyu atyák ily
példákat, kérded, hogy a szánkon honnan e zagyva
stílus, honnan e szörnyűség, mit hallva felugrál
székéről színházban a síma ficsúr örömében?

Muraközy Gyula fordítása

A LUSTÁLKODÓ

(NEMPE HAEC ADSIDUE, IAM CLARUM MANE FENESTRAS)

„Így megy Örökre ez itt! Tör az ablakokon be a reggel
már ragyogón, s a kicsiny rések tágulnak a fényben.
S hortyog a torkunk, míg elszáll a falernusi színbor
góze, s az órán már odaért az ötösre az árnyék.
Ej, no, mi lesz? A dühös Kutyacsillag aszalja a szomjas,
gyenge vetést már, s mind a szil árnya alatt van a jószág”
– szól az egyik nevelő. – „Igazán? Úgy? Küldj ide gyorsan
hát valakit! Nem jön? Felfortyan a zöld epe bennem:
szétrepedek!” Hinnéd: Arcadia állata ordít.

Majd könyvet, lapokat vesz fel keze és lekopasztott
kétszinü bőrhártyát s bütykös nádszálat is, írni.
Majd nyafogunk, hogy a toll túl sűrűn adja a tintát,
hogy kifakul – vízzel hígítva – a szépia színe,
és panaszojzuk, hogy vele tollunk dupla pacát ejt.
Ó, nyomorult, s nyomorultabb napról napra! Tehát így
állunk? Mért nem kérsz mindjárt – mit a gyenge galambfi

meg fejedelmi gyerek kíván – puha grizpapit enni?
S mért nem pukkadozol dühösen, mert dúdol anyácskád?

„Írjak? Ilyen tollal?” Te ilyen kifogást kinek és mért
dünnyögsz? Önmagadat játszod ki! Bután szanaszét folysz!
Megvetnek! Kiderül, ha kopogtatják, az edényről,
hogy rossz, nem jól égették ki a zöldes agyagból.
Friss, puha sár vagy még! Most, most igyekezz, alakítson
folyton a fürge korong! De atyáid földje megadja
kis kenyered, s fényét sótartód őrizi ragyogva.
Mért félj? Tűzhelyeden mindig lesz csésze, hogy áldozz.

Hát ez elég? Illő felfújni dagadtra tüdődöt,
mert te az ezredik ág vagy az etruszk, ősi családfán,
és censor-rokonod lovagöltönyt hordva köszöntöd?
Láss a nép csak díszeid! Én ismerlek egészen!
Úgy élsz, mint a lezüllött Natta, s nem mar a szégyen?
Ő vétkébe hülyült, csupa háj érzékei tompák;
s nem bűnös, nem tudva, mit is vesztett el. A mélybe
hullott, és soha nem veti már felszínre a hullám.
Istenek atyja, te nagy! Másként sose verd a kegyetlen
zsarnokokat, csakis így – ha előnti a lelkük a vérszomj
vad dühe és lobogó mérgével járja keresztül –,
hogy lássák az erényt, vad kínban, amért odahagyták.

Muraközy Gyula fordítása

AZ ELŐKELŐK GÖGJE ÉS FESLETTSÉGE

(REM POPULI TRACTAS? BARBATUM HAEC CREDE MAGISTRUM)

„Államférfi leszel?” (Hallgasd mindezt a szakállas
bölcs szavaként, kit a fölhajtott szörnyű bürök ölt meg.)
„S mily alapon? Nagy hírű Pericles gyámfia, mondd csak?
Persze, szakállad előtt fejlett volt már az eszed s gyors
bölcs ítéleted, és tudsz jól hallgatni, beszélni.
S hogyha a népnek vad dühvel felgerjed epéje,
késztesd a lelked, hogy kezedet fenséggel emelve

intsd nyugalomra hevét. S mit szólsz neki ekkor? Ilyesmit:
 »Ez hamis ügy – polgárok! –, amaz rossz, ám ez egész jó!«
 Mert hisz a mérleg két lebegő tálján le tudod te
 mérni a jót helyesen, s egyenest attól, ami görbe,
 elkülönítesz, még ha csal is sántítva a mérték,
 és – ítélve – »sötét thétát« tudsz írni a bűnre.
 Mondd, te üres szép fej! Mikor is szűnsz már a hizelgő
 népnek időnap előtt szép tollaidat mutogatni?

Inkább szín-hunyorát szürcsöljed az Anticyráknak!
 Mit vélsz fő jónak? Pazarul megrakni a tálát
 hússal, a bőröd meg folyton süttetni a nappal?
 Várj csak! E vén banya sem kér mást! Felfújva magát mondd:
 »Dinomaché az anyám, bőröm hószerű!« Legyen csak!
 Ennyire bölcs rongyos Baucis kofa is van, amíg nagy
 hangon zöldségét a pimasz szolgálknak ajánlja.”

Ó, hogy senki se mer belenézni szívébe, de senki,
 és az előtte menő batyuját szemléli örökké!
 Kérdd meg: »Vettidiusnak a földjét ismered?« – „Az ki?”
 – „Dús, curesi mezői felett elfárad a sólyom.”
 „Arról szólsz, kit az ég útál s védistene megvet?
 Ő, ha a Lárok elé útfélre akasztja ekéjét,
 korsójáról fél levakarni a régi pecsétet,
 sóhajt: »Jó nekem így!« Burkában falja a hagymát
 sóval, s még a darás fazekat tapsolja a szolgálga
 rossz borecet bőrös seprőjét szürcsöli ajka.”
 Majd ha bekenve pihensz, s bőrödre a nap heve tűz rá,
 lesz, ki a szomszédját könyökével megdöfi ott, s rád
 támad: „Ez erkölcs? Rút tagodat s rejtett feledet lent
 gyomlálod s kiteszed fonnyadt vápáid a népnek!
 Míg áll-bolyhaidat fésülgeted, illatosítod,
 ágyéködből mért mered oly csupaszon zsizsikecskéd?
 Fürdőszolga öt is gyomlálgathatta a cserjéd,
 forrázott feneked kigazolva a görbe csipesszel:
 egy eke nem képes letarolni e durva bozótot!”

Hol mi ölünk, hol más íjának célja a lábunk;
így élünk, hiszen így szoktuk meg. Alul csunya, titkolt
seb van a gyomrod alatt, de te széles vertarany övvel
elfedezed. Fájó ideged csald meg, ha tudod! „Ha
engem a szomszédok pompásnak tartanak, én ne
higgyem-e el?” Ha – te gaz! – sápadsz, amidőn aranyat látsz,
tettre amíg eszedül szolgáló rút tagod indít,
s – féltve a pénzt – az adóst vered ostorozó uzsoráddal,
kár a tömegre dicsőségszomjas füllel ügyelned.
Tartsa a szép címet meg a nép, vesd vissza, mi nem vagy.
Lakj te magadban, s meglátod: mily koldus a házad!

Muraközy Gyula fordítása

MARCUS ANNAEUS LUCANUS

PHARSALIA

(Részletek)

CAESAR ÉS POMPEIUS

(NEC QUEMQUAM IAM FERRE POTEST CAESARVE PRIOREM)

Caesar nála nagyobb, Pompeius meg egyenlőt
sem tűr már. Melyikük harcolt jogosabban?
– nem tudhatni. Komoly védők álltak ki ügyükben:
a győztesben az istenek és Cato a bukottban.

Semmi hasonlóság köztük; már éltes az egyik
s hosszú polgár-évek csöndjén, béke nyugalmán
a harcból kitanult; és, mert hajszoja a hírt: az
alja-tömegre figyel, csak a népkegy vágya sodorja,
s örvendezve fogadja a színházában a tapsot;
elhanyagolja erőit, a régi szerencse reménye
kápráztatja: a volt nagy név árnyéka csupán már.
Mint a termő földön a roppant tölgy, amely egykor
a nép zsákmányát hordozta és a vezérek
áldozatát, de ma már nem erős gyökerek, hanem önnön
súlya vigyáz rá, s vedlett ágait a levegőbe
szúrva a lombja helyett most már csak törzse vet árnyat;
s mégis – bár a legelső szélről földre zuhanna,
míg körben jó-izmú fák magasodnak az égre –:
őt becsülik csak. –

Caesart ellenben nem a pusztá
hír s név tartja vezérnek. Nem bír tétlenül ülni,
s nincs más szégyene, mint egy háboru vesztese lenni.
Féktelen, indulatos, ha remény vagy düh tüze fűti.
Nem habozik hadakozni, sosem kíméli a kardját;
harcol céljaiért, kicsikarja az isteni áldást,

félretaszítja, mi nagyratörését megnehezíti,
s boldog, hogyha romok támadnak lába nyomában.
Mintha a szél kiszakítja a felhőkből s a gyötört lég
vad zengése s a föld zúgása közben a villám
fölragyog, eltompítja a nappali fényt s megijeszti
a félénk népet, rézsút beleégve szemükbe:
ön-fészkében dül, nem gátolhatja erő meg,
s míg kitör és eltűnik, pusztít minden irányban,
és a külön tüzeket nagy-nagy tüzzé tömöríti.

Csorba Győző fordítása

A KÉT TÁBOR BARÁTKOZÁSA (ILLIC EXIGUO PAULUM DISTANTIA VALLO)

Ott ütnek tábornak közel egymáshoz, kicsi sáncot
húzza. S amint az araszt távolságból az erőtlenség
nézésű is tisztán látja a túliak arcát
s megpillantja a testvérét, a fiát meg az apját:
rádöbbennek a polgár-bűnre. Beszélni se mernek
egy ideig, csak bólogatással, kardjuk emelve
intenek üdvözlést. Aztán szóhoz jut az ösztön,
s a szeretet törvényt bont: át mer lépni a harcos
máris a sáncon s nyújtani tárt karját ölelésre.
Ez rokonát szólítja nevében, az régi barátját,
másikat gyermekkorai iskolatársa köszönti.
Nincs, ki az ellentáborban valakit ne találna.
Könny hull fegyvereikre, a csókot meg-megakasztja
egy-egy jaj, s bár nem szennyez vér egy katonát sem,
rettegnek, mit tettek volna, ha... Ostoba népség,
mit nyögsz, mért vered a melled, mire jó ez a meddő
sírás? Önként adtad a bűnre fejed – tagadod tán?
Úgy félsz attól, kit félelmessé te magad tész?
Zengjen a kürt – hagyjon hidegen vad hangja, a harci
zászlókat ne kövesd: majd akkor vége a polgár-
háborúnak, s a magánember Caesar a vejével
megbékél.

– Most jöjj el, örök láncodba ölelj be

mindent, ó, dolgok s bolydult föld üdve, te Összhang és te, világ-szeretet! Más lesz a jövő, nagyon is más mint a jelen; sok-sok gazság álarca le hull, s az embert, hogyha ezentúl árt, nem menti bocsánat: hisz meglátták már az övéik. Ó, a parányi megnyugvásért mekkora bajt hoz rájuk a végzet!

Békesség volt, és a két tábor katonái egybevegyültek; a durva gyepen asztalt terítettek, s bort elegyítve maguknak csöndesen elpoharaztak. Majd tábortüzeket raknak, s leheverve köréjük virrasztás közt hőstörténeteket kanyarítanak: hol hadakoztak először, lándzsájuk mibe siklott. Míg a dicső tettekkel kérkednek s egybekről hallgatnak – csak a sorsot okolva miattuk –, az alvó hit fölkel nyomorultjaiban s ami készül, a bűn mind megnő a szeretet fényében. – Mert miután a békeszövetség Petreius tudtára jut, és már látja: elárulták, átkos viadalra uszítja embereit, s rárontanak a fegyvertelenekre, s kard választ ketté egymást ölelőket, a békét vérözön oltja ki. S ő még szítja dühével a harcot:

„Ó, katonák, honotok s zászlóitok elfeledők, hát nem tudtok Caesaron győzve, szenátusi szóra, felszabadítóként megtérni? Viszont bizonyára tudtok vesztésként. Van fegyveretek, s a jövő még kétes; azokban vér is van, de ti mégis a kényúr mellé álltok, hordva a kárhozatos hadijelvényt? Sőt könyörögnötök is kell, hogy Caesar befogadjon szolgának? S a vezéreiteknek is esdeniök kell életükért? Nem, nem lehet ily rút esküszegésnek díja a boldogságunk. Nem küzdünk csak azért, hogy éljünk; rabbá tesznek a békével takarózva. Egyetlen nép sem bányászna a mélyben acélért (ott fut az érc) és városait sánc, bástya nem óvna, vad ló harcba, hajóhad nem száguldana vízre széjjelszórni a tornyos gályákat, ha valóban

pusztán békéből is támadhatna szabadság.
 Ellenségeimet köti esküjük a gonosz ügryhöz:
 ám a ti hűségtek – mert jó célért hadakoztok,
 és megjár a bocsánat – hitványabb azokénál.
 Haj, a gyalázat szörnyű alkuja! Ó, te, ki most a
 végzetről nem tudva a földön szerte csatázol,
 Magnus, s nyugtalanítod a messzi királyokat is, tán
 bíztál már, hogy támogatásunkkal sikered lesz!”

– Így szólt, s döbrent lelüket új vágy vonta a bűnre.
 Mintha az erdőtől elszokva a ketrece mélyén
 megszelidült s iszonyúságát elhagyta a vad már
 s túri az embert, míg szomjú ínyére megint nem
 fröccsen vér, s akkor dühös őrzöngése felújul,
 s a vér ízétől izgatva a torka kiduzzad,
 tombol s gazdáját is alig kíméli haragja:
 ágy zúdulnak minden rosszra; s a szörnyet, amit csak
 balsors, isteni bosszú véghezvinne vak éji
 harcokban: hűségük megteszi; s hol heverészték
 és lakomáztak előbb, ott szúrják át az imént még
 szívre ölelt szívet. S ha először nyögve ragadnak
 fegyvert: karddal a kézben hallgat már az igazság;
 s míg csapkodnak, kezdik meggyűlölni övéik,
 s elszáll tétovaságuk. Lám, fölbolydul a tábor
 a sok gázságtól, zajtól: rokonok feje is hull.
 S mintha nem érne a rejtett bűn semmit: mutogatják
 már a vezéreknek: büszkén, hogy ártani tudnak.

Csorba Győző fordítása

A PHARSALUSI CSATAMEZŐ

(TAMEN OMNIA PASSO)

.....Mégis ezek múltán, miután új
 nap virradt Pharsalus borzalmára, a környék
 egyetlen más tája se volt képes, hogy a gyászos
 tértől Caesar pillantását elcsalogassa.
 Vérhab zúg a folyókban – látja s a dombnyi halottat,

nézi a bűzhödt testeket és számlálja az elhullt magnusi népet; majd lakomát készített, ahonnan a fekvők arcát ki lehessen vennie tisztán.

Emathiát jobb hagynia, jobb nem vetni szemét a romlás-fedte mezőkre. Hisz ebben a vériszonyatban istenei s a szerencse kezét képzelte szilárdan. S hogy dühe örvendhessen még gazsága gyümölcsén: nem hagy máglyát gyújtani a nyomorultak alá, s így ártó lég dől Emathiára.

Hatástalanok rá

a consul-temető pún s Cannae Libya-rakta lángjai, hogy megtartsa az illő emberi rítust ellenségeivel szemben. Hanem az jut eszébe (még nem telve be vérrel): polgártársai voltak. Jó, nem kell számukra személyes máglya, külön sír: egy tüzet adj nékik, testük hamvassza közös láng. Vagy ha vejed kívánod megbüntetni: a Pindus berkét vágd ki s emelj föl a Heracles erejével gyújtott fából halmot, hogy Pompeius a thesszál máglyát a tengerről megláthassa. Dühöddel semmire sem mégy: máglya, enyészet bontja-e széjjel húsunk: nem számít: mindent békén kebelére enged a természet, s testünk meg kelletik adni. Hogyha e népeket itt, Caesar, nem perzseli tűz el, hát elperzseli majd együtt a tengeri habbal s földdel a máglya, amelyre világunk jut, hol a csontok s csillagok egybevegyülnek. Akárhova rendeli majdan lelked a sors, ezekéi is ott lesznek: magasabbra nem jutsz náluk, s nem vár jobb hely a styxi sötétben. Mert a halál nem rabja a sorsnak: a föld befogadja minden sarját; ég fedi el, kit nem takar urna. Mondd, te, ki azzal sújtod e népet, hogy temetetlen rothadjon, mért futsz el e véstől? Mért hagyod itt e búzló tájat? Igyál e vizekből, szívd e leget, ha képes vagy: de az oszló népség elveszi tőled Pharsalus mezeit s megtartja, elűzve a győztest. Nemcsak farkashordák jöttek Bistoniából

a harc gyászos jászaihoz, nemcsak vad oroszlán
jött Pholoéból a véres romlást megszimatozva:
elhagyták a medvék is barlangjaikat s a
ronda kutyák kuckóikat, odvaikat, s ami lény csak
jó orral kiszagolja a roncs hullát meg a fertőt.
S már gyülekeznek a táborukat régóta kísérő
szárnyasok is. Te seregnyi madár, mely a thrák fagy elől a
Nílushoz szoktál költözni, az enyhe vidékre
nyilván később mégy. Nem volt még így keselyűvel
telve az ég, nem nyomta ilyen sok toll a leget még.
Mind a sok erdő szárnyasa eljött, s mind a fa véres
csőrüktől csepegett vérrel mocsokolt madaraknak.
Gyakran hullt – szörnyű jel! – a győztes hadra felülről
vér, rohadék s fáradt karmokból emberi testrész.
Így sem tisztult csontig az összes hullá, csupán meg-
vagdossák a vadak, de nem ásnak a mély zsigerekbe
s nem szopják ki mohón a velőt: itt-ott nyalakodnak
tagjaikon. Nagy része a római hadnak egészen
elhanyagolva hever; csak a nap s az eső elegyíti
testük majd s az idő földjével Emathiának.

Csorba Győző fordítása

CAIUS PETRONIUS ARBITER

ŐSZ

(IAM NUNC ARGENTES AUTUMNUS FECERAT UMBRAS)

Már megtörte az Ősz a tüzes ködfátylat a tájon,
s langyos gyeplőkkel fent Phoebus a tél fele vágtat,
elhullatja haját a platán, s hervadt kacsok alján
érett fürtjei számát olvasgatja a szőlő –
ím! mit az esztendő megigért, most itt van előttünk.

Horváth István Károly fordítása

ODYSSEUS NYOMÁBAN

(LINQUE TUAS SEDES ALIENAQUE LITORA QUAERE)

Hagyd el az otthonodat, s idegen partokra siessél,
ó, ifjú! A kalandok még ragyogóbb sora vár rád!
Földre ne sújtson a baj. S ismer majd távoli Hister,
zord Boreas s a Canopus örök-békés birodalma,
s mind, aki Phoebus keltét látja, s látja lenyugtát.
Új, de dicsőbb Ithacus lépjen ki a messze fövényre.

Horváth István Károly fordítása

KORA ERKÖLCSEIRŐL

(NON SATIS EST, QUOD NOS MERGIT FURIOSA IUVENTUS)

Örült ifjúság, nem elég, hogy a mélybe taszítasz,
és ragad árkokon át sárral elöntve a hír?
Ím, a cseléd, aki rossz vinkót öntött le csak otthon,
most a cserépkorsók drága levének örül.
Olcsó szolga királyi vagyonnal bír ma, s a börtön
jót mosolyog Vestán, s Romulus ősi lakán.

Így van: míg az Erény fetreng szennyel leborítva,
gazság-gályákon büszke vitorla dagad.

Horváth István Károly fordítása

SZERESS, NEALCE!

(SIT NOX ILLA DIU NOBIS DILECTA, NEALCE)

Áldjuk az éjt, a csodálatos éjt mindegyre, Nealce,
azt a legelső éjt, mely a karomba sodort!
Áldjuk az ágyat, a fekhely szellemeit, s ama titkos
percet, amely még szűz testedet adta nekem.
Most jer, ölelj meg hát! Bár lassan hervad az élet,
elkopik évre az év – éljük azért gyönyörét!
Szent és szép meghosszabbítani régi szerelmünk:
annak, amit perc szült, végzete perc ne legyen.

Horváth István Károly fordítása

VÁGY

(TE VIGILANS OCULIS, ANIMO TE NOCTE REQUIRO)

Ébren két szemem esd teutánad: s hogyha magános
ágyra kötöz le az éj, lelkem is érted eped.
Álmom csalfa igézete elvezetett a karomba:
győzd le az álmaimat, jöjj ide, jöjj igazán!

Horváth István Károly fordítása

PUBLIUS PAPINIUS STATIUS

SILVAE

(Részletek)

CLAUDIUS ETRUSCUS FÜRDŐJE

(NON HELICONA GRAVI PULSAT CHELYS ENTEA PLECTRO)

Nem veri föl Helicont teknőclant pálcaütéstől,
nem hívok gyakran fárasztott égi erőket,
múzsákat; távozz, Phoebus s Euhan, dalakkal;
hagyd te is, ó, Tegeának szárnyasa, nyugton a zengő
állat hátát most: más társakat áhit az ének.
Nymphákat, habok úrnőit, meg a föllobogó tűz
bíbor urát, aki fáradt még mázsás pörölyétől,
most idecsalnom elég. Dobjátok földre a gyilkos
fegyvert, thebaiak: szeretett társsal mulatoznék.

Idd ki, fiú, poharad, sose számold, hányszor iszod ki,
s pengesd bátran a teknőclantot: félre ti, Bú s Gond,
míg zengjük, mi fehér kötől tündöklük, a fürdőt,
míg Clióm pajzán szalagot s repkénykoszorút hord,
Etruscussal enyelgve, szemérmes lombjai nélkül.
Jertek elő, zöld istennők, nézzen sima, nedves
arcotok erre, üveghajatok koszorúzza borostyán,
meztelenül jertek, mint hogyha kibukva a forrás
mélyéből, sóvár satyrost kínoztok eképpen.

Nem csalogatlak most titeket, kik bűnötök által
hírbe kevertetek annyi vizet, hát Salmacis ártó
habjai, Cebrenis vesztét elapadva panaszló
bús ár, félre! te is, ki benyelte a Hercules ifját!
Ellenben Latium s hét dombja lakói, ti nymphák,
kik hizlaljátok friss hullámokkal a Thybrist,
kiknek a gyors Anio meg az úszókat felüdítő

Virgo s Marcia kedves, melynek jéghideg árja
marsus hólét hoz, duzzasztják kósza vizét nagy
gátak, s számtalan ív tetején fut vízvezetéke:
rólatok énekelünk, a tiétek a ház, mit e gyöngéd
dal bemutat. Sosem éltetek ekkora pompa között még
barlangokban.

A férje kezét Cytherea vezette,
míg remekelt, s hogy a langallók gyomrát ne silány tűz
fűtse, a gyors amoroknak fáklyát gyujtani kész volt.
Nem honos itt se Thasos, sem a hullámverte Carystos;
távol nyög kitagadva az ónix, sír az ofitkő:
itt csak, a sárga nomád bányákból fejtve, a bíbor
márvány fénylik, amelyen a phryg Synnasban, az öblös
sziklaüreg mélyén Attisnak vére vöröslött,
s mely szeli Tyrus hószín márványát s a sidonit.
Eurotas-mentit szűk tér illet, ha helyenként
hosszú zöld sávban fut a synnasin át. A küszöb sem
hitványabb, csillognak a termek, a színes üveg fönn
kápráztat szemet és lelket. Bámul a kanyargó
láng a pazar pompán, s mérsékeli vad lobogását.
Jó sok a napfény itt, hisz a nap minden sugarával
áttör a mennyezeten, de sosem süt kinti hevével.
Nincs, mi közönséges; nincs bronza sehol Temesának,
mert csak ezüstcsöveken tör elő s folyik itt el a bő víz,
s megszakad útja a kristálytisza medence ölében;
ámuldozva gyönyörködik ott, s nincs kedve sietni.

Bár a medencéből már szinte kicsordul a kék ár,
átlátszó mégis felszínétől fenekéig.
Ó, ki ne futna, a gátló mezt eldobva, e tóba?
Itt Cytherea is inkább vágyott volna születni,
itt arcod, Narcissus, szebbnek látszana, jobban
vágynék itt a kacér Hecate rajtkapva fürödni.

Szóljak a földön emelt padozatról, mely, ha a labda
pattog, visszhangzik, hol a természet lágy-meleg áram
járja bolyongón, s fűtőkamra lehelli a langy gőzt?

Még ha magából Baiaeből is jönne a vendég,
 nem fitymálná ezt – s ha szabad kisebbet a nagyhoz
 mérni –, ki most fürdött Nero thermája vizében,
 itt izzadna megint szívesen. Gyarapítsd jeles ésszel
 és gonddal te, fiú! Véled vénüljön e fürdő,
 s újraszületni e helyt jobbulva tanuljon a sorsod!

Kálnoky László fordítása

A KEZES OROSZLÁN

(QUID TIBI CONSTRATA MANSUESCERE PROFUIT IRA?)

Mit használt neked, oly bőszenek, hogy megszelidültél?
 Mit, hogy felhagytál az öléssel, az emberevéssel,
 s túrve parancsszót, engedtéel hozzád kicsiny úrnak?
 Mit, hogy a ketrecet elhagyván, oda visszafarolni
 hajlandó voltál, otthagyni parancsra a koncot,
 s meg se harapni kezét, mit tátott szádba bedugtak?

Nagy vadak oly avatott hóhéra, elért ime véged,
 nem szerecsen törzs volt, mi vadászott rád s bekerített,
 nem gerely által hulltál el félelmetes ugrás
 közben, nem csalt törbe a lombok-födte veremszáj,
 egy menekülő vad győzött le. A ketreced árván
 tátong, s zárt ketrecben minden jámbor oroszlán
 felhördül, hogy ilyen szörnyűség eshet a földön.
 Akkor mind lógatta sörényét, porhüvelyednek
 elvitelét szégyellvén, és szemüket lesütötték.

Mégsem az első sebtől földre terítve szakadt az
 új szégyen tereád: volt bátorságod, a félholt
 szívben büszke erő támadt föl még, s haragod sem
 hátrált meg tüstént. Mint mély sebe ismeretében,
 haldokló harcos tör az ellenségre, magasba
 lendülő kézzel, s remegő karddal hadonászik,
 úgy vánszorgott ő, elvesztve a régi tekintélyt,
 ajzva szemét s lelkét, hogy az ellenségre találjon.

Mégis nagy vigaszul szolgál számodra, legyőzött,
nem várt véged után, hogy a nézők és honatyák is
búsan jajdultak fel, mintha dicső gladiátor
hullt el volna a vészes arénán; sőt a hatalmas
Caesar Scythia, Libya, Pharos s Rajna-vidék oly
sok fenevadja közül, melynek nem szánta a vesztét,
épp csak ez árva oroszlán holtát vette szívére.

Kálnoky László fordítása

HERCULES TEMPLOMA

(Részlet)

(FORTE DIEM TRIVIAE DUM LITTORE DUCIMUS UDO)

Épp, amikor Triviának napját ültük a tenger
nedves partján, unva szokott, szűk otthonainkat,
s lombos, jókora ággal védve magunkat a naptól,
fönn a nagy ég beborult, a derűs fény elmenekült, gyors
felhőket látván, s a szelíd szellőcske süvöltő
széltől nedvesedett; ily felhőt vont Libyára
Juno is, hogy a gazdag Elissa trójai férjnek
adta magát, s ezt látva, visongtak az erdei nymphák.
Szertefutunk mi, az ünnepi ételt s megkoszorúzott
kancsót mentik a szolgák; s nincs, hova fusson a vendég,
bár ama boldog helytől följobb számtalanul sok
hajlék áll, s a hegyoldal szinte fehérlik a számos
ház fedelétől: ám közelebbi helyet javasolt a
zápor előszele s újra sütő napfénybe vetett hit.

Állt ott egy kicsi ház, melynek templom nevet adtak,
s ott a nagy Alcidest rejtette szerény, kicsi szentély,
szűken tudva néhány odatévedt kósza hajóst vagy
parti halászt befogadni. Egész csapatunk oda tódult,
tálakkal, heverőkkel a szolgahad ott nyüzsgő immár,
még a dicső Pollának kedvelt hívei is mind.
Nem fértünk be az ajtón, túl szűk volt ez a templom.

Röstelkedve mosolygott és megszállta az isten
Pollius oly kedvelt szívét, megölelve a férfit.

„Nemde a kincsosztó vagy – kérdezi őt –, ki pazarlón
gazdagította Dicarcheus helységét meg az ifjú
Parthenopét? Ki hegyünket is épületek seregével,
zöld ligetekkel, sőt élő formákat utánzó
kövel meg bronzsal s festett ábrázolatokkal
láttad el? Itt ez a nép, ez a környék, ó, be szegény volt,
míg örömet nem szerzettél neki! Lám, teleszótted
hosszu utakkal a sziklákat, s hol ment kicsi ösvény,
márványszobrokkal teli, tágas csarnokod áll most,
s már nem unalmas az út. A kanyargó parton a langyos
források nympháit kettős boltozat óvja.
Pollius énhozzám fősvény csak, műveinek bár
nincs szeri-száma? Pedig mily vígan lépek e házba,
s kedves a part nékem, mit elegyengetsz. De a szomszéd
Juno megveti székhelyemet s kikacagja e viskót.
Adj nékem vagyondhoz méltó templomot, oltárt,
mely mellett a hajók majd nem szállnak tova gyorsan,
és hova égi Atyánk meg az istenek asztali népe
s mennyei templomból vendégül jó maga Juno.
El ne ijedj, ha kemény púpjával a rosszakaró hegy
szembeszegül veled, melyet tengernyi idő sem
bírt lefaragni: jelen leszek ott, pártolva a roppant
munkát, s feltöröm én a dacos kőzetnek a gyomrát.
Buzdításomban bizakodván, láss neki bátran.
Amphionia várát sem rakták hamarabb fel,
sem pedig Ilionét.” Így szólt, s elhagyta a lelket.

Csakhamar elkészült rajz formájában a terv is.
Sok kéz összefogott: fákat vágat ki az erdőn
ez, kifaragtatván a gerendákat, s az alapnak
ásat gödröt a földbe a másik. Nedves agyagból
égetnek cserepet, védelmül tél hava ellen,
s nem puhuló sziklát olvaszt a kemence hasában.
Legnehezebb munkájuk mégis az útjukat álló,
szerszámmal dacoló sziklák s kövek összetörése.

Itt izzad fegyvertelenül tirynsi Atyánk is,
és a rögs földet csákányával maga vágja,
míg a sötét égen feketéllnek az éjjeli árnyak.

Már visszhangzik a dús Caprae s zöld Taurubulae is,
és a hatalmas echót partig veri vissza a tenger.
Ily harsányan az Aetna sosem zengett pörölyétől
Brontesnek s Steropesnek, nem volt lemnosi barlang
még zajosabb, hol lángvörösen kalapálja a pajzsot
Mulciber, és Pallast önzetlen meglepi véle.
Fogynak a kőszálak, s hajnaltájt visszasietvén,
álmélkodnak a mesterek.

És hogy a második év is
megfordul, Tirynthius órjas bástyatoronyból
néz le a hullámokra, mi túltesz a mostoha házán,
s méltó templommal Pallast versengeni hívja.
Békés kürtszó zeng, már ünnepi torna hevében
porzik a pálya. Sosem keveselltetnék e tekintély
pisai Juppiter által s árnyas Cirrha urától.
Semmi se bús e helyen: szomorú Isthmost sose lássuk,
s zord Nemeát: itt kedvez a jel, mikor áldoz a gyermek.
Bíbor barlangban zöld nereidák se maradnak,
önként jönnek elő, s nedves szirtekre mezítlen
ülvén, nem szégyellik lesni a harcot a pályán.
Icarius sűrű venyigéi közül les a Gaurus,
leskel az erdő, mely Nesis szigetét koszorúzza,
néz a szelíd Limon és Euploea, hajók menedéke,
s Lucrinus Venusa. Phryg ormon szól a görög kürt,
halld csak, Miscnus. Mosolyog szívből a szokásos
istentiszteleten maga Parthenope, a mezítlen
ifjak küzdelmén s koronájának kicsi másán.

Úgyhogy jómagad is méltasd e helyet viadalra,
győztes kézzel; akár diszkosszal a fellegek ormát
szántva, akár szálló szellőt megelőzve gerellyel,
sőt amit úgy kedvelsz, birkózóként dögönyözve.
Szent játékokat űzz, s ha igen sok a Hesperidáktól

nyert almad, szórd azt a kiváló Polla ölébe;
tudja becsük, s csúfot sosem űz ő ekkora díszből.
És szépsége ha újra a hajdani lenne – bocsáss meg,
Alcides! – gyapjú, mit szőhetsz, itt is akadna.

Kálnoky László fordítása

AZ ÁLOMHOZ

(CRIMINE QUO MERUI, IUVENIS PLACIDISSIME DIVUM)

Mit vétettem, mondd, ó, legszelidebb gyerek-isten,
hogy csak nékem nem jut ajándékok kegye többé,
Álom! csöndesen elpihen este a vad s szelid állat,
görbe hegymok is úgy gunnyadnak, mint kik alusznak,
még a sebes folyamok zúgása is éjjel alábbhagy,
s elnyugoszik hű partjához símulva a tenger.
Már a hetedszer visszajövő Hold látja, betegség
bánt, pillám le se zárom, Hesperus és Lucifer néz
pisla szemembe, Tithonia mindig hallja siralmam
s ellibeg, és hüvös ostorral ver megkönyörülve.

Honnan kapjak erőt? Még hogyha ezer szemem égne,
milyet hajdan a szent Argus felváltva nyitott s húnyt,
mert hiszen ő sem virrasztott soha teljes-egészen.
Én nyomorult! A szerelmes az éjben, lányra fonódva,
téged elűz, Álom: hát jöjj hozzám, aki várlak;
kérni se merném, hogy teljes szárnyad beborítson,
kérjék ezt a szerencsések, kik boldogan élnek;
nékem elég, ha varázsvessződ érintene lágyan,
vagy csak könnyen emelt térdel futnál tova rajtam.

Weöres Sándor fordítása

CAIUS VALERIUS FLACCUS

ARGONAUTICA

(Részletek)

ACHILLES BÚCSÚJA PELEUSTÓL

(IAMQUE ADERAT SUMMO DECURRENS VERTICE CHIRON)

Ekkor a hegycsúcsról lefutó Chiron odaért már,
s arrafelé mutatott, hol Achilles hívta az apját.
Látva a gyermek, hogy Peleus ráismer a hangra,
fölkel, majd öleset lép, s karját tárja feléje,
hozzá futva sokáig csüngött drága nyakában.
Bacchus erős italától habzó serlegek őt nem
vonzák, sem híres hadijelvények nemes ércből,
míg a vezéreken ámul s zengő hangjukat issza,
s Herculesnek oroszlánját szemléli közelről.

Peleust boldoggá teszi őt ölelő fia csókja,
égre tekint s így szól: „Bárcsak sima tengeren által
hagynátok Peleust ti hajózni, nagy istenek, és jó
széljárást adnátok, e főt megvédve. Te, Chiron,
add meg a többi. Hogyha mesélsz harcról, csatakürtről,
bámuljon fiam. Oktasd hordani gyermeki dárdát,
hogyha vadásztok majd, és eddze magát az enyémhez.”
Bor fűt minden főt: tengert átszelni se félnek.
Phrixus távoli gyapjút csillámlani látják,
és hazatérni arany diadalkoszorúkkal az Argót.

Kálnoky László fordítása

VENUS IASONHOZ VEZETI MEDEÁT

(HIC ITERUM EXTREMAE NEQUIQUAM IN LIMINE PORTAE)

Megtorpant az utolsó ajtónak küszöbénél
 hasztalanul a leány, sóhajtván tétova szívvel,
 s visszatekintve az istennőre, megállt, e szavakkal:
 „Ő hív-é igazán, ő kér engem, maga Iason?
 Nincsen-e ebben bűn? Jóhírnevemen nem esik folt?
 Nem szerelem, nem szégyen-e meghallgatnom az esdőt?”
 Nem mond ellen amaz, s elvágja hiú szavak útját.

S Colchis szűze a hallgatag éjben már el is indult,
 bűvös ígéket mondva, az ormok félve takarták
 arcuk fenségét, s a folyók vize állt a mederben.
 Nyájon az ólban félelem ült, csikorogtak a sírok;
 még a nehéz árnytól lassúdó éjszaka is félt.
 Már őket Venus is tünedezve követte, s amint a
 háromformájú istennő fáinak árnyát
 megközelítették, Iason váratlan előtűnt,
 visszariadva a lány szeme pillantotta előbb meg;
 abban a percben sasszárnyon Thaumantias elszállt,
 és tovatűnt tüstént Venus is, kibe jobbjá fogódzott.
 Mint amikor késő éjjel fölbukkan a pásztor
 s nyája előtt valamely rémkép, aminők a sötétlő
 Chaosból jönnek, mint hangnélküli, vak árnyak,
 ott a sötét erdőben, sűrű éj közepette
 úgy döbbentek el ők, majd úgy közeledtek utóbb, mint
 néma fenyők vagy mozdulatlan ciprusok ága,
 melyeket egymással még nem font össze a szélvész.

Földre süttött szemmel, némán álltak, mialatt az
 éj csak előre haladt, s Medea kívánta is immár,
 bárcsak nézne föl Aesonides, s szólhatna a hőshöz.
 Láttá kicsorduló könnyével küzdve a lányt az,
 és keserű szégyentől lángba borulva az arcát,
 majd a szerelmes lányt ily szókkal csillapította:
 „Adsz-e reményt élnem? Megesett énrajtam a szíved,
 nemde azért jöttél? Vagy azért, hogy holtomon örvendj?
 Ó, ne kövesd, szép szűz, a te szörnyűséges apádat,
 kérlek; az irgalmatlanság nem is illik ez archoz.

Ily köszönet jár nékem? Ilyen bér illet-e buzgó
fáradásaimért? Szabad-é, hogy szód utasítson
vissza, leány? Hallgass meg igazságos türelemmel:
mondd csak, apád prédául vetni a szörnyetegeknek
mily tettért kíván, mely bűnért büntet eképpen?
Mert elesett idegen dárdától Canthusom itten,
vagy mert Iphisemet, ki e várost védte, megölték,
vagy scythák seregének vesztéért-e? Az álnok
mért nem kényszerített tüstént távozni e földről?
Mit keltett, a reményt ime mily veszedelmeken által
s mily kikötés mellett éleszti fel újra. Lehet, hogy
meghalok, ám legyen úgy inkább, mintsem hogy apádnak
bármilyen parancsát megszegjem; nem távoztok innen
gyapjú nélkül, és te se látsz gyávának először.”

Így szólt. Most a leány, aki látta, remegve, a férfi
kérő ajkát hallgatagon szomjazni a választ,
azt sem tudja, hogyan kezdje s mint szője a szókat,
s meddig, mert egy szóba akar beleönteni mindent,
s tiltja a félnék lányt amaz egy szótól is a szégyen;
meg-megakad, s ezt mondja, szemét kissé fölemelve:
„Mért jöttél e vidékre vajon, Thessalia sarja?
Mit várhatsz tőlem? s elszántan a nagy feladatra,
mért nem támaszkodsz inkább a tulajdon erődre?
Hogyha atyám házából féltem volna kilépni,
meghálnál, s hozná szomorú temetésed a holnap.
Hol késik Iuno, Triton szüze hol marad innen?
Annyi veszély közt oldaladon hiszen egymagam állok
én, külföldi királylány. Álmélkodszt magad is tán,
rám ismerni ezúttal atyám erdői se tudnak.
Balsorsod bírt rá; neki adj hálát, te könyörgő,
és ne nekem, s Pelias ha megint elveszteni kíván,
újra veszélybe sodor s más országokba vezényel,
jaj sose bízz az erődben.” S máris kezdte kiszedni
ő a titáni varázsfüveket s perseisi mérget
kebléből...

Kálnoky László fordítása

MEDEA AZ ARGÓN

(PUPPE PROCUL SUMMA VIGILIS POST TERGA MAGISTRI)

Éber urának háta mögött, tatján a hajónak,
messze, Minerva arany képmása előtt a kiráylány
ott térdelt, ott sírt, fátylát arcára bocsátva,
szüntelenül, s noha kísérték haemoni vezérek,
egymaga volt, a jövő frigyben sem bizakodva.
Szánják érte a szarmata tenger partjai, átkel
ő a thoasi Diana vidékén megsiratottan.
Nincs tó s scytha folyó egy sem, mely meg ne siratná
távolodóban; az északi dér olvadva siratja
annyi királyság volt úrnőjét; sőt, noha készek
vinni, morognak az őt szánó minyasok; az arca
ritkán néz csak fel, ha fel is néz, míg vacsorát ad
néki a kedves Iason, mondván, messze mögöttük
már a köd-ülte Carambis s Lycia; rászedi gyakran,
míg sóhajt, mondván, azok ott haemoni hegyek már.

Kálnoky László fordítása

MARCUS VALERIUS MARTIALIS

BEKÖSZÖNTŐ

(HIC EST, QUEM LEGIS ILLE, QUEM REQUIRIS)

Hát imhol van, akit nem únsz, akit vágyasz:
mindenhol csoda-hírű Martialis
szikrázó epigramma-gyűjteménye;
oly hirnév koszorúzza, oly dicsőség,
már élteben, amit nagyon kevés szer
nyert el holta után egy-egy poéta.

Weöres Sándor fordítása

KÖNYVEIRŐL

(QUI TECUM CUPIS ESSE MEOS UBICUMQUE LIBELLOS)

Ó, aki vágyod: könyvecskéim minden utadra
elkísérjenek és egyre veled legyenek,
vásárolld ezeket, táblák közt hártypapíron;
nagy könyvnek tok kell, ez tenyeredbe simúl.
Tudd, hogy hol lehet engem kapni, soká ne bolyongjál
város-szerte, ezért hü vezetőd leszek én:
uzsgyi, Secundushoz, Lucensis szabadosához
Pallas foruma és Béke lakása mögött.

Weöres Sándor fordítása

A KÖLTŐ, SAJÁT VERSESKÖTETÉRE

(SUNT BONA, SUNT QUAEDAM MEDIOCRIA, SUNT MALA PLURA)

Van jó, van közepes, van rossz is benne elég sok,
Ávitusom. De mutass könyvet, amely nem ilyen.

Szabó Lőrinc fordítása

DICSŐSÉG

(COGIT ME TITUS ACTITARE CAUSAS)

Biztat Titus a prókátorkodásra:
„Sok pert nyerni: dicső!” – gyakorta mondja.
Földet szántani, Titus: ez dicsőség!

Weöres Sándor fordítása

ENYÉM – TIED

(FAMA REFERT NOSTROS TE, FIDENTINE, LIBELLOS)

Ugy hirlik, Fidentinus, hogy a könyvemet immár
mint magadét szavalod vigan a népek előtt.
Ingyen adom néked, ha bevallod nyiltan: enyém az.
Másképpen vedd meg – s úgy azután nem enyém.

Balogh Károly fordítása

EGY ORVOSRA

(NUPER ERAT MEDICUS, NUNC EST VISPILLO DIAULUS)

Nemrég még orvos volt, hullavivő ma Diaulus.
Most, mint hullavivő, azt teszi, mint azelőtt.

Weöres Sándor fordítása

EGY ROSSZ SZAVALÓRA

(QUEM RECITAS MEUS EST, O FIDENTINE, LIBELLUS)

Fidentinus, a vers, amelyet recitálsz, az enyém volt.
Most már-már a tied – oly hamisan szavalod.

Weöres Sándor fordítása

AZ UTÁNZÓRÓL

(UNA EST IN NOSTRIS TUA, FIDENTINE, LIBELLIS)

Könyvemben, Fidentinus – mert tán csak enyém az! –
egy, de csak egy lap van, mi tied, ami épp elegendő.
Mert hisz elárul ez is, menten kimutatva lopásod.
Tyrusi biborral színezett szövetek közepette
lingoni bard-csuklyák nem festenek éktelenebbül,
sem mázos köcsögök, pompás kristálypoharak közt.
Hószinü hattyük közt a Caystrus partjain ekkép
fest a sötét holló – s nevetik, ha netán odatéved.
Atthis szent ligetén, hol szép csalogany dala csattog,
szarka csörög, kiabál, ily garra a semmirekellő.
Sem siró panaszos, bíró sem kell eme könyvnek,
mert ez a lap rád vall s fennen kiabálja: „Te tolvaj!”

Balogh Károly fordítása

EGY KRITIKUSHOZ

(SCRIBERE ME QUERERIS, VELOX, EPIGRAMMATA LONGA)

Azt mondd, Velox: túl hosszú az én epigrammám.
Lám, te nem írsz semmit, – hát a tiéd rövidebb.

Weöres Sándor fordítása

EGY KRITIKUSHOZ

(SCRIBERE ME QUERERIS, VELOX, EPIGRAMMATA LONGA)

Epigrammám hosszú. E hírt világgá
röpíted.
Te semmit sem írsz. A tiéd valóban
rövidebb.

Kosztolányi Dezső fordítása

AKI BEFOLYÁSOLHATÓ

(QUAEDAM ME CUPIT – INVIDE, PROCILLE!)

Értem lángol a lány – pukkadj, Procillus! –;
 hattyú tolla se gyöngyöző-fehérebb,
 sem friss hó, liliom, fagyai s ezüst-ék;
 ám nekem csak e barna szép: vak éjfé,
 varjúsárnya, kabóca, hangya, kátrány.
 Vettél már kötelet, s már szinte lógtál –
 ám most már tudom: élni fogsz, Procillus!

Horváth István Károly fordítása

AKI BEFOLYÁSOLHATÓ

(QUAEDAM ME CUPIT – INVIDE, PROCILLE!)

Egyszer szeszélyesen eképp beszélek:
 „A kedvesem egy drága, tiszta lélek,
 fehér, akár a hattyu, oly finom,
 mint az ezüst, a hó, a liliom.”
 Procillus hallja ezt és nemsokára
 föl is köti magát egy úti fára.
 Majd így beszélek, játszódo szeszéllyel:
 „A kedvesem fekete, mint az éjjel,
 fekete, mint a varju, a szurok,
 miatta sirok, érte búsulok.”
 Procillus hallja ezt, a szive tárul,
 s nyomban levágja önmagát a fárul.

Kosztolányi Dezső fordítása

KI AZ ADÓS?

(SEXTE, NIHIL DEBES, NIL DEBES, SEXTE, FATEMUR)

Nálunk nincsen adósságod, Sextus, kijelentjük.
 Akkor adós valaki: visszafizetni ha bir.

Weöres Sándor fordítása

MINDEN LÉBEN KANÁL

(DECLAMAS BELLE, CAUSAS AGIS, ATTICE, BELLE)

Attalus, ügyvédkedsz ügyesen, szónoknak ügyes vagy,
verseket írsz ügyesen, historiát ügyesen,
szinművet írni ügyes, epigrammát írni ügyes vagy,
mint nyelvész is ügyes vagy, s ügyes astrologus.

Attalus, éneklésben ügyes, táncolni ügyes vagy,
lantot verni ügyes, labdaverésben ügyes.
Jól semmit se csinálsz! Mégis, mindenben ügyes vagy.
Megmondjam, mi vagy? Egy jókora semmitemvő!

Bede Anna fordítása

IDEGEN TOLLAKKAL

(CARMINA PAULUS EMIT, RECITAT SUA CARMINA PAULUS)

Paulus verset vesz, s olvassa sajátjaiként föl;
persze, amit vettél, már jogosan magadé.

Weöres Sándor fordítása

AKI PÉNZ HELYETT TANÁCSOT AD

(MUTUA VIGINTI SESTERTIA FORTE ROGABAM)

Pár százast kértem kölcsön. S annak, kitől én ezt
méltán elvártam, semmi se volna e pénz,
mert hisz dúsgazdag s oly boldog e régi barátom,
azt mondják, már-már fölveti nagy vagyona.
„Ügyvédkednél – szól –, majd volna denárod ezernyi!”
...Pénzt kértem, Gaius, nem a tanácsaidat!

Balogh Károly fordítása

HASZON

(QUID MIHI REDDAT AGER QUAERIS, LINE, NOMENTANUS)

Kérded, Linus, mennyi haszon nomentumi földem?
Téged nem látnom: tiszta haszon, Linusom.

Weöres Sándor fordítása

AZ „ÖNZETLEN”

(KOINA ΦΙΛΩΝ HAEC SUNT, HAEC SUNT TUA, CANDIDE, KOINA)

„Mind, mi enyém, a barátaimé!” Ezt hirdeted egyre,
Candidus. Ám lássuk, hogy mi is itt a „közös”?
Hószínűre mosott lacedaemoni tóga borít be,
finom posztó, mit Parma juhnyája adott.
Bezzeg az én tógám föl nem venné az a báb sem,
mit cafatosra döfött s megtaposott a bika.
Cadmus földjéről jött biborszínű kabátod –
én az enyémet akár két garasért eladom.
Tújafa asztalod ó-elefántcsont lábai tartják –
billent bükkfapadom tartja darabka cserép.
Szőke aranytálról fene nagy süthal mosolyog rád –
apró főtt ráktól rőtlik agyagfazekam,
s mennyi az apródod! valahány gyönyörű Ganymedes;
én meg szolgál gyanánt tartom a két kezemet.
Régi barátodnak mégsem juttatsz soha semmit
s egyre csak azt hajtod: „Mind, mi enyém, a tiéd!”

Balogh Károly fordítása

MELYIK VAKABB?

(„THAIDA QUINTUS AMAT.” „QUAM THAIDA?” „THAIDA LUSCAM.”)

„Quintus imádja Thaist.” „Ki e Thais?” „A félszemű Thais.”
„Úgy Thais egyszemű, míg őneki egy szeme sincs.”

Lakatos István fordítása

KI A VAK?

(„THAIDA QUINTUS AMAT.” „QUAM THAIDA!” „THAIDA LUSCAM.”)

A félszemű Thaist meglátta Quintus,
és szeretője lett ő.
Thaisnak csak a fél szeme hiányzik.
Quintusnak mind a kettő.

Kosztolányi Dezső fordítása

A GÖGÖS GAZDAG KÖZKINCSE

(PRAEDIA SOLUS HABES, ET SOLUS, CANDIDE, NUMMOS)

Mind a tiéd, ami van, földbirtok, Candidus, és mind,
ami arany s kristály, mind a tiéd, a tiéd.
Mind, ami drága aszú, minden jó mind a tiéd csak,
mind, ami ész, szellem, mind egyedül a tiéd.
Mind egyedül a tiéd: igazad kétségbe ki vonná?
Egy, amin osztozol a néppel: a hitveseden.

Szabó Lőrinc fordítása

A TISZTESSÉG SORSA

(QUAE TE CAUSA TRAHIT VEL QUAE FIDUCIA ROMAM)

Mondd, mi hozott Rómába, milyen bizalom, mi reménység?
Sextus, mit vársz itt s mit keresel? – No, felelj!
„Majd ügyvéd leszek és szebben szólok Cicerónál,
hármass fórumotok még sose halla ilyet!”
– Itt van Atestinus, s itt ügyvéd Civis – e kettőt
ismered – egyik sem boldogul, élni se tud...
„Nem sikerülne? Sebaj! Költészet hozza a hasznót.
Hallasz majd és szólsz: Még Maro sem remekebb.”
– Ó, te szerencsétlen! Rongyos köpönyegbe didergő
Vergilius, Naso itt tucatával akad. –

„Ugy a nagyok kegyeit keresem ...” – Két-három a boldog,
 ki meg is él ebből, éhes a többi, beteg!
 „Mit tegyek akkor hát? Mert Rómában maradok már.”
 – Tisztességes vagy? Nagy csoda lesz, ha megélsz!

Balogh Károly fordítása

EGY ROSSZ KÖLTŐRE

(HAEC TIBI, NON ALIA, EST AD CENAM CAUSA VOCANDI)

Olykor meg-meghivsz, Ligurinus, egy-egy vacsorára,
 csak hogy elolvashasd nékem a verseidet.
 Jóformán a sarut se vetettem még le, de már jön
 könyved – halmártás és a saláta között.
 Még az előétel sincs bennem – s már jön a másik...
 két főétel közt imhol a harmadik is!
 A negyedik s ötödik jön. – Szédülök... Olvasod... Ó, jaj!
 Ily szaporán a finom vadpecsenyét is unom!
 Hogyha megint meghivsz, sok rongy könyvedbe a konyhán
 néma halat csomagolj – vagy vacsorázz egyedül!

Balogh Károly fordítása

RAVENNAI DISTICHONOK

(SIT CISTERNA MIHI QUAM VINEA MALO RAVENNAE)

Bár ciszternám volna Ravennában, de ne szállóm:
 ritka a víz ott, s így több jövedelmet is ad.

*

Jól átjátszott múltkor a csalfa ravennai csaplár:
 víz nélkül, tisztán adta a fröccsöt a gaz!

Horváth István Károly fordítása

AHOL KEVÉS A VÍZ

(CALLIDUS IMPOSUIT NUPER MIHI COPO RAVENNAE)

Ravennában volt egy korcsmáros.
Hogy becsapott az istenadta!
Vizes bort kértem tőle, cselből,
és a zshivány viz nélkül adta.

Kosztolányi Dezső fordítása

ÚRIFIÚ

(COTILE, BELLUS HOMO ES: DICUNT HOC, COTILE, MULTI)

Cotilus úrifíú: himnuszt zeng róla a város,
Cotilusom! De mi is, mondd csak, az úrifíú?
„Úrifíú az, akit mindennap fésül a fodrász,
az, akiből dől a balzsam, a lenge fahéj,
az, aki nílusi és hispán dalokat dudorászgat,
szórtelenített kart lenget ütemre puhán,
aki egész nap elül szép hölgyek közt a fotelban,
titkot sűg valamely fűlbe hol itt, hol amott,
drága levélkéket firkál, vagy kapva, felolvas,
s hogy hozzáérnek, félti vasalt köpenyét,
tudja, ki kit szeret és ki hová ugrik fel az este,
s embernek-lónak apja-nagyapja nevét...”
Mit mondasz, igazán? Ez a, hát ez a senki az úrfi?
Cotilusom, bonyolult lélek az úrifíú!

Szabó Lőrinc fordítása

EPIGRAMMÁIRÓL

(NESCIT, CREDE MIHI, QUID SINT EPIGRAMMATA, FLACCE)

Hidd el, Flaccus, nem látott még jó epigrammát
az, ki mulatságnak, játéknak hiszi csak.

Inkább az játszik, ki a vad Tereusnak ebédjét
irja meg és lakomád, szörnyű Thyestes atya;
vagy Daedalust, ki viasz-szárnyat biggyeszt a fiára
és Polyphémot, mig gyapjasait tereli.
Nincs felfújt hólyag kötetemben, semmi dagály és
múzsám peplusban nem dagadoz sohasem.
„Ám azokat mégis mindenki rajongva dicséri.”
Bámulják azokat s olvassák ezeket.

Weöres Sándor fordítása

NEM VAGYOK ŐRÜLT

(EXIGIS UT DONEM NOSTROS TIBI, QUINTE, LIBELLOS)

Zaklatsz, Quintus: ajándékozzam néked a könyvem.
Könyvárushoz menj: nincs nekem, és neki van.
„Pénzt adjak versért? ép ésszel sok fecsegésért?
Nem vagyok én őrült!” – Én se no, elhiheted.

Weöres Sándor fordítása

JÓSÁG ÉS BALSORS

(SECURO NIHIL EST TE, NAEVOLE, PEIUS; EODEM)

Hogyha sorod jól megy, nincs rosszabb senki se nálad,
ha bajaid vannak, senki se kellemesebb.
Hogyha sorod jól megy, felhúzod az orrod, utálsz
mindenkit, vissza nem adod a köszönést.
Ha bajaid vannak, csupa kedvesség, figyelem vagy;
meghívsz, megsüvegelsz... hát legyenek bajaid!

Rónai Pál fordítása

KÖLTŐ ÉS MILLIOMOS

(SUM, FATEOR, SEMPERQUE FUI, CALLISTRATE, PAUPER)

Nincs vagyonom, nem volt, Callistratus, ámde se rossz hír
 nem fõdi a lovagok közt, se homály a nevem:
 és olvas mindenki! „Ez ő!” – mutogatnak az utcán:
 életem adja, amit másnak a sír is alig.
 Lám, a te büszke tetõd száz oszlop tartja magasba,
 tárházad szabados holmi degeszre tömi,
 nílusi földedről kincsét neked önti Syene
 s gyapját pármai nyáj, gallus, ezer meg ezer.
 Itt a különbségünk. Ami én, sose lesz tebelõled,
 s téged utólérhet bárki szerencsefia.

Szabó Lõrinc fordítása

ÓVATOSSÁG

(NON DONEM TIBI CUR MEOS LIBELLOS)

Kérded, hogyhogy a költeményeimből
 épp néked nem adok, hiába zaklatsz?
 Megmondom, Theodorusom, ne bámulj:
 mert nem kérek a költeményeidbõl.

Weöres Sándor fordítása

SZEGÉNYSORS

(SEMPER PAUPER ERIS, SI PAUPER ES, AEMILIANE)

Kódis léssz mindég, ha szegény vagy, ó, Aemilianus,
 mert csak a dúsgazdag gazdagodik ma tovább.

Weöres Sándor fordítása

SZÁLL AZ IDŐ

(FEMINA PRAEFERRI POTUIT TIBI NULLA, LYCORI)

Nem volt senki olyan szép, mint amilyen te, Lycoris,
senki sem oly szép most, mint amilyen Glycera.
Ő is olyan lesz, mint te, de már te olyan soha, mint ő.
Őt akarom s téged már csak akartalak én!

Radnóti Miklós fordítása

AKI ORVOSSAL ÁLMODIK

(LOTUS NOBISCUM EST, HILARIS CENAVIT, ET IDEM)

Köztünk fürdött még tegnap, vígan vacsorázott.
s holtan letek rá Andragorasra ma már.
Gyors vesztének okát, Faustinus, tudni kívánod?
Álmában feltűnt orvosa, Hermocrates.

Bede Anna fordítása

KÖNYVÉRŐL

(LAUDAT, AMAT, CANTAT NOSTROS MEA ROMA LIBELLOS)

Könyvem egész Róma dicséri, szavalja, dalolja,
minden szem csak az én verseimet keresi.
Ez pirul, az sápad, ez utál, az bámul, ez ásit,
ezt akarom: most már tetszenek énnekem is.

Rónai Pál fordítása

AZ ÁMÍTÓ

(MEDIO RECUMBIT IMUS ILLE QUI LECTO)

Ki ott a pamlagon, középen elnyúlik,
kopasz fején három kenőcsben-ázó fürt,
s mastix-rudacskával kotorja tárt száját
csak ámít, Aefulanus: ott fog egy sincs már!

Bede Anna fordítása

BÖLCS ELŐRELÁTÁS

(CUR NON MITTO MEOS TIBI, PONTILIANE, LIBELLOS)

Mért nem küldöm el én könyvecském, Pontilianus?
Hogy te se küldd a tiéd, Pontilianus, ide!

Bede Anna fordítása

VÉGSŐ LEHETŐSÉG

(AERA DOMI NON SUNT, SUPEREST HOC, REGULE, SOLUM)

Árva vasam sincs már. Nos, Regulus, el fogom adni
minden ajándékom. Megveszed azt te vajon?

Bede Anna fordítása

VÉGSŐ LEHETŐSÉG

(AERA DOMI NON SUNT, SUPEREST HOC, REGULE, SOLUM)

Nincs pénzem. Csak az az ajándék,
mit nekem adtál, a hivednek.
Te, most egy üzletet ajánlnék:
vedd meg.

Kosztolányi Dezső fordítása

SOK HÚHÓ SEMMIÉRT

(OMNIA MISISTI MIHI SATURNALIBUS, UMBER)

Énhozzám küldtél mindent, Umber, mi Saturnus
öt napján hozzád mint adomány, befutott.
Hét fogpiszkálót, írótablát tucatot, s még
mindehhez kendőt is, szivacsot, poharat.
Félmérő babot is Picenumból, kosarastul,
és sűrű musttal telt köcsögöt, feketét.
Küldtél még aranyos szilvát, aprócska fügéket,
és nagysúlyú köcsög Lybia-béli fügét.
Úgy becsülöm: harminc pénzt ér csak egész adományod,
mit nyolc izmos szír szolga cipelt elibém.
Nem lett volna talán könnyebb és bajtalanabb, ha
egy fiu hozna csak öt fontnyi ezüstöt ide?

Bede Anna fordítása

JUPPITERHEZ

(TARPEIAE VENERANDE RECTOR AULAE)

Ó, dicső Capitoliumnak áldott
kormányzója, akit mi Mennykövesnek
tisztelünk! Ki csak él, az egyre sürget
oly jókért, amiket csak isten adhat.
Juppiter! Magamért ha nem könyörgök,
önteltnek ne ítélj engem dühödben.
Csak Caesarra tekints, esengve kérlek:
majd Caesar nekem is segít, ha szólok.

Bede Anna fordítása

A „JÓ” BORBÉLY

(EUTRAPELUS TONSOR DUM CIRCUIT ORA LUPERCI)

Eutrapelus borbély míg szépre kaparja Lupercust
s púdert hint, az alól már jön a holnapi bajsz.

Bede Anna fordítása

A „JÓ” BORBÉLY

(EUTRAPELUS TONSOR DUM CIRCUIT ORA LUPERCI)

Nem készül el, mikor borotvál
a lassu Eutrapelusz.
Kapar-vakar, órákig ott áll,
részletre nyúz.

Míg egyik orcámat sikosra,
csupaszra készíti ki ő,
másik orcámon a borosta
megint kinő.

Kosztolányi Dezső fordítása

A „HŰSÉGES” BARÁT

(VIDISTI SEMEL, OPPIANE, TANTUM)

Egyszer látogatál csak, Appianus,
kórságomban. Ezentul egyre itt léssz.

Weöres Sándor fordítása

A KLASSZIKUSOK BARÁTJÁNAK
(MIRARIS VETERES, VACERRA, SOLOS)

Legszebbek néked az ódon dalok
s akkor nagy a költő, ha már halott.
Bocsáss meg, én inkább járok gyalog
s a kedvedért meg nem halok.

Kosztolányi Dezső fordítása

ZSÁK A FOLTJÁT
(NUBERE VIS PRISCO: NON MIROR, PAULA, SAPISTI)

Priscushoz mennél? Igazad van, Paula: okos vagy.
Priscus tiltakozik? Őneki is van esze.

Szabó Lőrinc fordítása

EGY ISKOLAMESTERRE
(QUID TIBI NOBISCUM EST, LUDI SCELERATE MAGISTER)

Mondd, mi bajod mivelünk, istentelen iskolamester,
ifjak s lányok előtt gyűlöletes vezető?
Nagytarajú kakasok szava még nem tört be a csöndbe,
s már te bolond lármát csapsz, verekedsz, kiabálsz.
Ily zajosan kalapáláskor visszhangzik az üllő,
hogya a mester ügyészt ércparipára helyez.
Enyhébben tombolva zajong a nagy amphitheatrum,
míg pajzsos győztest üdvözlől ott a tömeg.
Kérnek a szomszédok: kicsit éjjel aludni szeretnénk...
Könnyü az ébrenlét? Hajnalig éppen elég!
Küldd el a gyermekeket, nagyszájú; végre csitulj el,
s kaphatsz mégannyit, mint amiért kiabálsz.

Bede Anna fordítása

A FÉRJEMÉSZTŐ GALLA

(FUNERA POST SEPTEM NUPSIT TIBI GALLA VIRORUM)

Hét férjet temetett el Galla, ki most a nejed lett.
Persze, szegény, most már vágyik a férjek után!

Horváth István Károly fordítása

PÁLYATÁRSAK ÉS KÖZÖNSÉG

(LECTOR ET AUDITOR NOSTROS PROBAT, AULE, LIBELLOS)

Bár a közönség, Aulus, könyveim egyre dicséri,
költőtársamnak mégsem elég kicsiszolt.
Mondd már?! Nyalja meg ujját is lakomámon a vendég,
s akkor a szomszédban szidhat a kajla szakács.

Horváth István Károly fordítása

KÉTFÉLE TÖNKREJUTÁS

(DIXERAT ASTROLOGUS PERITURUM TE CITO, MUNNA)

Csillagjós mondotta: hamar mész, Munna, te tönkre.
S úgy hiszem én magam is, nem hazudott az a jós.
Most rettegsz: mire eljön a vég, semmid se maradjon,
s két kézzel szórod szélbe az ősi vagyont.
Nem telt még el egy év, s máris húszezred elillant:
látod-e, Munna komám, ez csak a tönkrejutás!

Horváth István Károly fordítása

PAPÍRGALUSKA ÉS KÖLTÉSZET

(QUI LEGIS OEDIPODEN CALIGANTEMQUE THYESTEN)

Mondd, Oedipust, vagy a kerge Thyestest bújva nem érzed,
 hogy rémek közt jársz? – Medea, Scylla mi más?
 Elragadott Hylas, Attis, vagy Parthenopaeus,
 álmata Endymion sorsa mi jóra tanít?
 Hát a fiú, ki a mélybe zuhant, mert tolla kihullott –
 s Hermaphroditus utált násza a víz fenekén?
 Ócska papírlap üres játékaiban mi gyönyört lelsz?
 Ezt olvasd: erről mondja az élet: „enyém!”
 Nincsenek itt kentaurok, nincs itt Hárpia, Gorgó,
 emberi könyvemnek minden egyes betűje!
 – Vagy nem akarsz, Mamurra, saját példádön okulni,
 és megtudni, ki vagy? – Bujd, nesze, Kallimachost!

Meller Péter fordítása

AKI KÉTSZER ÉL

(IAM NUMERAT PLACIDO FELIX ANTONIUS AEVO)

Antonius Primus tizenötször öt évre tekintve
 csendes öregségét élvez, szép örömét.
 Visszatekint a letűnt, teljes tavaszokra, napokra,
 s nem fél, hogy Léthé zúg, közelítve felé.
 Nincs emlékei közt súlyos, rossz végű nap egy sem,
 nincs egy olyan nap sem, mit nem idéz szívesen.
 Mert a derék ember megnyújtja az élete hosszát.
 Kétszer is él, akinek visszatekinteni jó.

Bede Anna fordítása

EMBEREVŐ

(ADDIXTI SERVUM NUMMIS HERE MILLE DUCENTIS)

Tegnap eladtál egy rabszolgát, Calliodorus,
 hogy ma az árából nagyszerűen lakomázz.
 S nem lakomáztál jól, ámbár négy font sulyu hal volt
 díszül az asztalodon, fő fejedelmi fogás.
 Jó lett volna kiáltani: „Nem hal ez, ó, te gazember,
 nem, hanem emberhús! és magad: emberevő!”

Weöres Sándor fordítása

ÁHÍTOZÁS NYUGALOM UTÁN

(IAM PARCE LASSO, ROMA, GRATULATORI)

Fáradt imádód, Róma, elbocsásd immár,
 fáradt cliensed. Mig köszöntelek téged
 tógások és szolgák hadában illendően,
 száz ólmot érdelek csupán egy álló nap?
 Miközbe Scorpis, hogyha győz a versenyben,
 erszényt, aranytól sulyosat, tizével nyer?
 Nem kérek én a könyveim jutalmául
 Ápul mezőket (hisz mit ér e sok kis könyv?),
 nem vonz se Hybla, sem kalászthozó Nílus,
 s az édes szőlő, mely a Pomptinus-posvány
 felé tekint a Setinus-magaslatról...
 Hát mit kívánnék – kérdezed? – Nyugodnék már!

Bede Anna fordítása

A KÖVÉR LYDIA

(LYDIA TAM LAXA EST EQUITIS QUAM CULUS AENI)

Lydia oly kerek és széles, mint nagyfaru bronzló,
 mint a zörögve futó, gömbölyű érckarikák,
 mint öblös fakerék, mit unásig nyaggat a bűvész,
 mint elnyűtt csizmák bő, latyak-ette csöve,
 mint ritkás hálók, mik a fürge rigókra lecsapnak,
 mint színház-borító ponyva, vihart mi kiáll,
 mint ami karperecet ledobott valamely buja néember,
 mint bélése-veszett dunna dagad lötyögőn,
 mint a koszos Britton zacskós nadrágja, vagy éppen
 mint a gödény undok torka, ha tátva vedel.
 Azt mondják, hogy a fürdőben megölelt, az enyém volt...
 Nem tudom; azt hittem, lám – a medence ölel.

Bede Anna fordítása

KI SE NÉZNÉ AZ EMBER

(TANTA TIBI EST ANIMI PROBITAS ORISQUE, SAPHRONI)

Saphronius, lelkedben s arcodon annyi szemérem –
 én nem is értem, hogy gyermekek atyja lehetsz.

Weöres Sándor fordítása

JÓ TANÁCS RÉSZEGES ÍGÉRGETŐNEK

(OMNIA PROMITTIS CUM TOTA NOCTE BIBISTI)

Éjjel, ivás közben mindenfélét megígértél
 s reggel meg nem adod, Pollio; reggel igyál!

Weöres Sándor fordítása

HARAG ÉS GAZDAG EMBER (GENUS, AUCTE, LUCRI DIVITES HABENT IRAM)

A gazdagoknak, Auctus, a harag hasznos,
mert adni: pénz, – neheztelés meg ingyen van.

Weöres Sándor fordítása

SZÜLŐFÖLD (DUM TU FORSITAN INQUIETUS ERRAS)

Míg talán a zajos Suburra táján
kóborolsz Juvenalis, izgatottan,
vagy bolyongsz a dicső Diána dombján,
míg urak küszöbére űz az izzadt
tóga, és mialatt bolyongva járod
Caelius kicsiny és nagyocska halmát,
engem – annyi december elsuhanván,
engem, elfogadott parasztnak ismét
Bilbilis, szinarany s vasérc hazája.
Lustán művelem itt a szép Platea
s Boterdus mezejét – a celtiber föld
ily barbár nevet is visel nem-egyed. –
Hosszu, végtelen álmok andalítanak,
s tán a harmadik óra jött ver fel,
jóvá így teszem azt, hogy életemben
harminc év folyamán csak éjszakáztam.
Nem tudom, mi a tóga, itt a szomszéd
tört karosszékről kapok egy ruhát fel.
Hogyha fölkelek, ott a tűzhelyem, mely
tölgyesemből nyer tüzelőt, halommal;
szolganőm telirakja sok fazékkal.
Egy vadász kísér utamon, különbet
nem kívánsz te sem elhagyott vadonban.
Tenni küldi a gazda szolganépem,
és hosszú hajukat lenyírni készül...
Itt az élet öröm, s az elmulás is.

Bede Anna fordítása

DECIMUS IUNIUS IUVENALIS

NEHÉZ SZATÍRÁT NEM ÍRNI

(DIFFICILE EST SATURAM NON SCRIBERE. NAM QUIS INIQUAE)

Vajmi nehéz szatirát nem költeni! S annyira meg ki
 tűri e gaz várost, vasszívvél, hogy ne dühöngne,
 míg Matho ügyvéd közeleg teletöltve egész új
 hordszékét, s jön az is, ki besúgta nagyúri barátját,
 és lesi, hogy kizsarolt nemesektől mit vehet el még
 (Massa is ettől fél, őt kérleli dús adománnyal
 Carus, szép Thymelét neki küldi a gyáva Latinus);
 míg öröködbe beülnek, akik hagyatékot az ágyban
 szolgálnak meg, a pénz s hír fényes egébe a legjobb
 úton: a dús banya vén, buja testén át törekedve?
 S egy részt kap Proculeius, míg Gillo tizenegyet,
 s úgy örököl ki-ki, hogy – mint kan – jól győzte-e szusszal.
 Csak vigye vérének díját, sápadjon is úgy, mint
 az, ki csupasz lábbal kígyóra tiport, vagy a szónok
 vágyva az oltárnál – Lugdunumban – vetekedni.

Mondjam-e, hogy májam mily vad düh perzseli, míg nagy
 szolgasereg tör az árvát ringyósorba taszító
 rabló gyámnak utat; s ott jó a hiába elítélt
 (semmi a szégyen, fő, hogy megmentette a pénzét)!
 Dőzsöl reggeltől Marius számúzve, nevet zord
 istenein; de, habár győztél, te, provincia, jajgatsz!
 Flaccus a mécsénél méltán írhatna ezekről!

S én legyek elnéző? Tán Hercules és Diomedes
 tetteit írjam, s hogy Labyrinthus szörnye miként bög?
 Vízbe lehullt ifjút s az ügyes mester röpülését?
 Míg a paráznától a kerítő férj örököl (ha
 nem jogos asszonya rá), s kitanulta, a mennyezetet hogy
 nézze s horkoljon, noha éber az orra, a kelyhén?
 Míg a cohors-vezetést más nem restelli remélni,

bár pénzét a lovak vitték el, az ősi vagyont mind elherdálta; repül szekerén a Flaminius útján mint új Automedon; mert így mutogatja magát ott férfiruhás szeretője előtt, maga tartva a gyeplőt.

Hát nem elég anyagot nyújt nagy táblám teleírni bármelyik utca? Midőn elterpeszkedve, akár egy Maecenas, a csaló közelít hat-szolga-cipelte hordszékén, jobbról-balról széthúzza egészen függőnyeit. S e csodás fénynek, vagyonának a titka egy kicsi tábla, minek hamisított volt a pecsétje. Ott befolyásos nő közeleg, ki a könnyű, calesi borba varangymérget tett szomjas férje elé, s vad húgait is kitanítja – Locusta se jobban –, a férjük kék tetemét hogy kell kiteríteni, hírre nem adva. Vágj csak olyanba, miért börtön meg számkivetés jár: sokra viszed! Légy jó: dicsérnek, s felkopik állad! Mert csak a bűn terem itt kertet, palotát, tele asztalt, régi ezüstremeket s kelyhet, bak-dísszel a szélén. Kit hagy a kapzsi menyét rontó ipa nyugton aludni? És kit a szajha arák s az alig serdült buja kéjenc? Hogyha a természet szűkmarku, az indulat ihlet versre, ahogy tud, ahogy magam és Cluvienus is írunk.

Muraközy Gyula fordítása

A SZATÍRAÍRÁS VESZÉLYEI

(NIL ERIT ULTERIUS QUOD NOSTRIS MORIBUS ADDAT)

Több bünt már a jövő se tetézhet gaz jelenünkre, vétünk és vágyunk lesz példa a korcs ivadéknak! Itt csúcspontra jutott a gonoszság! Nyíl ki, vitorlám, fújva dagasszon a szél! Azt kérdezitek, hogy erővel győzöm-e nagy tárgyam? S hogy mondom el én az elődök közvetlen módján, mire csak késztet lobogó, vad indulatom? De kiről nem mernék – névvel is – írni? Bánom is én, Mucius szavaimra neheztel-e vagy sem!

„Jó, de Tigellinus: ródd meg, s mint fáklya, karóba
 húzva lobog szurkos tested s lángolva világít,
 vagy cirkusz fővenyén húz – meghurcolva – barázdát!”
 Hát aki maszlaggal három rokonát megetette,
 párnás hordszékből nézhessen göggel alá ránk?
 „Hogyha találkoztok, nyomd jól ajkadra az ujjad,
 mert a besúgó ott áll, és majd rád mutat: Ő AZ!
 Aeneas s Turnust hozd össze csatázni nyugodtan,
 s kit sem bánt, ha nyíl éri Achillest s Hercules egyre
 hívja Hylast, aki vízbe esett korsója után hullt.
 Ámde ha felmordul, mintegy kard-rántva, haragvón
 Lucilius, dermedve pirul, míg hallja, a bűnös,
 s titkolt vétké miatt a veríték üt ki a testén.
 Innen a könny, a harag! Fontold ezt meg, mielőtt még
 Harcra rivallna a kürt! Késő csatatéren a bánat!”
 Meglátom, mi szabad, ha azokról írok, akiknek
 már a Flaminius és Latin útnál porlad a teste.

Muraközy Gyula fordítása

A SZEGÉNYEK SORSA RÓMÁBAN

(QUID QUOD MATERIAM PRAEBET CAUSASQUE IOCORUM)

Sőt nem nyújt-e szegény sorsunk mindjűknek az élcre
 bő okot és anyagot? Ha togánk csupa szenny, s köpenyünk is
 összeszakadt, piszkos, ha sarunk – szétmállva a bőre –
 kását kér, s nem is egy sebhellyel telve az ingünk
 nagy hevenyén rávarrt vászonfoltját mutogatja?
 Nincs a szegénység bús átkában rettenetesebb,
 mint hogy az embereket kinevetteti! „Hogyha szemérmet
 ismersz, félre! – kiált.

– A lovag-párnán ne feszítsen
 az, ki a törvénynek nem elég dús; itt a kerítőök
 gyermeke üljön, bármely bordélyban született is!
 Tapsoljon ragyogó praeco fia itt meg a vívó-
 mester s tollrabló gladiátor sarja kinyalva!”
 Így különített szét a hiú Otho buta kénye!

Hol lehet itt vő az, ki csekély vagyonával a lányét
nem közelíti meg? És a szegénynek hol jut örökség?
S hívja tanácsba az aedilis őt? Bár rég seregestül
elment volna e föld tájékaról a szegény nép!

Felvergődni nehéz annak, kinek otthoni ínség
nyomja erényeit el, s főként Rómában aligha
boldogul; itt nyomorult szállásért szinte vagyont adsz,
drága a rabtartás, és drága az oly kis ebéd is.
Itt a cserép szégyen lakomán, s lekerülve a samnis
s marsus földre, ebédnél rútnak senki se vélné,
s ott túrné a venetus csuklya goromba darócát.
Mert hisz Itália nagy részében senki se hordja
– szó, ami szó – a togát, csak a holt. S még hogyha a gyeptől
felvert színházban pompázón áll is az ünnep,
s végül előjön az ismert vígjáték is a deszkán,
s látva a maszk sápadt színét, nagy szájhasadékát,
sír a parasztyerek és megbújjik az anyja ölében:
ott egyforma ruhát látsz első sorban ülőn és
közrendűn; ragyogó tisztsége jeléül elégnek
tartja a legfőbb aedilis is, ha fehér tunicát ölt.

Itt a ruhánk szebb, mint vagyonunk; itt gyakran a mások
ládájába a kelletinél többször belenyúlunk.
Közkeletű bűnünk ez, hisz mind cifra nyomorban
tengődünk. Röviden: mindent pénzért ad a Város.
Mondd, hogy végre köszönts Cossust, mily borravalót adsz,
s hogy Veiento zárt ajkkal rebbentse szemét rád?
Ez kedvence haját teszi el, más nyírja szakállát;
telve kaláccsal a ház, árulja a szolga. Dühöd jó
erjesztője, vegyél! Mi, cliensek, eképen adózunk,
s cifraruhás szolgák dugpénzét így gyarapítjuk.

Muraközy Gyula fordítása

A NŐK ERKÖLCSTELENSÉGE

(NUPTA SENATORI COMITATA EST HIPPIA LUDUM)

Férje szenátor volt, ám Hippia Pharos alá s a
 Nílusig illant s Lagus hírhedt bástyafaláig
 egy csepürágóval; (megszólta Canopus is érte
 Rómát). Bánta is ő, hogy férje van, otthona, nénje,
 mit neki, orcátlannak a hon vagy a gyermeki könnyek!
 Sőt – csoda! – még Parist, őt sem sajnálta, a táncost.
 S bár nagy bőségben, puha párnák közt, csupadiszes
 bölcsőben szunnyadt mint kisdéd: semmibe vette
 a tengert, mint hajdan a jóhírt, melynek a kényes
 fekvőszékek előtt értéke igen kicsi. Átkelt
 – mondom – a tyrrhén és átkelt a messzire habzó
 jón vizeken bátran, noha egyik tenger után a
 másik jött. Ha komoly s igaz ügy jár némi veszéllyel:
 félnek a nők, szívük megdermed rémületükben,
 s állni se bírnak szinte, erősen reszket a lábuk;
 míg ha a céljuk rossz, hát lelkük sziklaszilárd lesz.
 Férji kívánság? – borzasztó fölszállni hajóra;
 akkor súlyos a víz-beszivárgás, zagyva a lég is;
 aki gavallérját követi, jó annak a gyomra.
 Az leokádja urát, ez matrózokkal ebédel,
 jár a hajón s a kemény kötelet vígan tapogatja. –

S mégis: mily szépség, ifjú báj fogta e nőt meg
 s lobbantotta föl? És mit látott, hogy viadorné
 lenni nem átalld? – Sergiolus hullatta haját már,
 s csonka kezével vágyódott inkább nyugalomra.
 Arcán sok csúfság ült: feldörzsölte sisakja
 homlokbőrét, orrahegyén jóforma bibircsók,
 s csúnya bajától folyton nedvedzett szemesarka.
 Ám gladiátor volt! Hyacinthussá tesz ilyesmi.
 S többnek vélte a nő mint férjét, gyermekeit vagy
 nénjét és a honát. A nőknek tetszik a fegyver.
 Sergius is, ha kezében bot van: ronda Veiento.

Mit tett Hippia – szörnyülködész –, mit tett e magán-hölgy!
Nézd csak az isten-másokat és hallgasd meg: ugyan mit
túrt el Claudius! Mikor asszonya látta, hogy ő már
alszik: jobbnak vélte a gyékényt, mint Palatinus
dísz-ágyát, és éjjeli kámzsát vett e nagyúri
ringyó s egyetlen szolgálóval kilopózkodott.
Szóke parokával hollófürtjét betakarta
s ócska ruhában surrant a bordélyba, külön kis
cellájába. S arany melldísszel, meztelen állt ki,
s Lyciscának híva magát mutogatta hasát, mely
téged hordott volt, fejedelmi Britannicus. Édes
szóval alkudozott és pénzét megkövetelte,
s fekvé hanyatt sok férfinak itta magába szerelmét.
Majd, mikor a gazdasszony szétküldötte cicáit,
ment ő is búsan, de utolsóként lehetőleg,
gyúlt ágyéka hevétől még lángolva, mivel csak
meglankadt egy kissé, ám ki azért nem elégült:
s árnyas, rút arccal, mécs-füsttől megfeketedve
vitte a bordély bűzét vissza az isteni ágyba.

*

Tudnak már ama jó istennő titkairól, ha
ágyékuk dagadoz, mert fölgerjedtek a bortól,
síptól s kürttől; száll a hajuk, s ordít Priapus sok
bósz ménádja. Milyen hévvel gondolnak az ágyra,
ó, mily hangon tör ki a sodró vág, milyen árban
dől végig lábszárakon az óbor zuhatagja!
Most Saufeia letéve füzérét sorra kihívja
a széplányokat és győz is roppant csipejével;
ő meg imádja Medullinát s neki adja a pálmát
jó mozgásáért: nők közt felér a derékség
a születéssel. Már ez nem játékos utánzás:
tiszt a valóság mind, s úgy, hogy folygúlna hevétől
a vénségbe-hűlt Priamus s Nestór is, a sérves.
Majd nem tud már várni tüzüket, majd nőnek a nő már
nem kell, s akkor a barlangból fölzeng az üvöltés:
Férfiakat! Nem tiltja az ég! Ha alusznak a fickók,
öltson az ifjú kámzsát, s jöjjön, szedje a lábát!
Nincsen senki? – a szolgálak is jók! Ez se megy? – akkor

jöjjenek a vízhordók! Hogyha ilyen sem akad, s ha
ember végképp nincs, nem késnek, hogy legalább egy
hím-csacsi vágyának farukat párzón odadugják.

Csorba Győző fordítása

A KÖLTŐK NYOMORÚSÁGA

(SED VATEM EGREGIUM, CUI NON SIT PUBLICA VENA)

Nagy, kitűnő költőt, aki nem szól köznap hangon,
és a mesét se szokott szálból fonogatja, se ismert
tárgyú versre nem üt hétköznapias veretet, kit
elképzelni tudok, de mutatni sehol se találok –
csak bajt nélkülöző lélek formálhat, amit gond
nem mar, s lombok alá vágyódhat, az aoni forrást
kortyolhatja.

De dalt soha az nem zenghet a Múzsák
barlangjában, meg thyrsust se ragadhat, akit bús
pénztelen ínség nyom, s éjjel-nappal sanyarog csak.
Flaccus jól teleette magát, s azután „evoé”-zik!
Szállhat-e szelleme fent úgy, hogy nemcsak dala gondja
gyötri a szívét, hogy nemcsak Bacchus meg Apollo
ihlete tölti be? Két gond nem fér benne meg együtt!
Hogyha a szellem szárnyalhat s nincs ágytakaróra
gondja, csak akkor képes az égilakók fogatát és
arcát látni, s hogy Rutulust hogyan űzi Erinys.
Mert ha eléggé jó szállást nem kap s vele szolgát
Vergilius, nem fon fűrtjébe a Furia kígyót,
és a süket kürt sem nyög.

A régi tragédia hangját
érje el – ezt várnánk – Rubrenus Lappa, kinek, míg
„Atreus”-t írta, került zálogba edénye, ruhája?
Arra szegény Numitor, hogy talpra segítse barátját,
Quintillának meg jut ajándék! S bezzeg oroszlánt
venni se koldus, bár idomított vadja örökké

húst követel: no, de persze az állat aligha kerülhet
 annyiba, mint amit egy költőnek emészt fel a gyomra!
 Márvány kertjeiben, hírének örülve, heverhet
 Lucanus; de mit ér Serranusnak meg a vékony
 Saleiusnak a hír, bármily nagy, hogyha csupán hír?

Stattius elragadó, szép hangján hallani kedvelt
 „Thebais”-át fut a nép, ha a Várost kedvre derítve
 megjelöl egy napot; úgy leigazza szivünket igéző
 bája, s olyan hő vágy él – hallani őt – a tömegben.
 Ám amikor padokat tör szét a siker, maga éhen
 vész, ha Paris meg nem veszi még nem adott „Agaue”-ját.
 Soknak ad ez kegyesen hadi főtisztséget is és hűz
 féléves gyűrűt költői kezére aranyból.
 Nincs nemes úr, aki ad? Ad a színész! Kérve kilincselsz
 még Camerinusnál, Bareánál s más nagyuraknál?
 Praefectust „Pelopea” csinál s „Philomela” tribunust!
 Mégis, a költőt, kit dobogó táplál, ne irigyeld!
 Lelsz-e ma Maecenast? Hol akad most egy Proculius
 vagy Fabius? Van-e új Cottánk vagy Lentulusunk most?
 Hajdan díja felért a tehetséggel; sok igen jól
 járt, ha decemberben sápadt, s egy nap sem ivott bort.

Muraközy Gyula fordítása

A VAKHIT

(INTER FINITIMOS VETUS ATQUE ANTIQUA SIMULTAS)

Ombos s Tentyra két szomszédos város. Ezek közt
 ősi viszály van; e gyűlölség sose hal ki: tüzel s nem
 gyógyul a seb ma se még. Ez a roppant indulat abból
 támadt, hogy mindkét szomszéd útálja a másik
 isteneit, s csakis azt gondolja imádnivalónak,
 kit maga félve imád.

De, hogy ünnepe jött el az egyik
 népnek, a másiknak vezetői, vezérei jónak
 látták kapni a jó alkalmon, hogy ne derűsen,

vígan teljen a nap, s hogy nagy lakomájuk az útra
s templom elé tett asztalnál élvezni ne tudják
éj-napon át virrasztva a pamlagukon, mit a napfény
éppúgy lel hetedízben is olykor. Egyiptom igen vad
föld csakugyan, de magam láttam, hogy költekezésben
barbár népe Canopus rossz hírét is eléri.
S hozzá mily könnyű leteperni a bortól elázott,
tántorgó, dadogó embert. Szerecsen fuvolások
fújják, táncol a sok-sok férfi, virág a fején vagy
– már amilyen – balzsam s koszorúk bőséggel.

A másik

félben az éhes düh forr, s felgyúlt vérrel először
hangos perlekedést kezd, mely riadója a harcnak;
majd ugyanily zajjal csap a két párt össze: a pusztá
kéz dül dárda helyett, seb nélkül alig marad ott áll,
egy ép orr ha akad, vagy tán még egy se, csatájuk
végén. Mindenhol csupa torzzá vert pofa, fél arc
tűnik elő, a bevert koponyák tört csontja kilátszik,
és a szemekből hullt vérszenny mocskolja el öklük.
Tréfának hiszik ezt ám még maguk is, katonásdi
gyermeki játéknak, míg nem holtakra tipornak.
Szent igaz is! Mire ily nagy harc sok ezernyi tömeg közt,
hogya halott egy sincs? Hát gyorsabban rohamoznak,
s kezdik a sziklákat felszedni kezükkel a földről,
majd hajigálni a lázongások e régi, közismert
fegyvereit. De nem Ajax s Turnus nagy köve volt ez,
sem mivel Aeneas Tydides dobta derékon,
nem, csak olyan, mit e hősoknél sokkalta silányabb
mostani ember jobb keze is fel tudna emelni.
Mert korcs volt ez a fajta Homeros napjaiban már,
s most csupa rút, pulya és hitvány embert szül a földünk,
megveti és kikacagja, ha ránéz, bármelyik isten.

Messze kalandoztunk – térjünk tárgyunkra. Az egyik
fél, amidőn újabb csapatokkal nő, vasat is mer
rántani, és gyilkos nyíllal megújítja a harcot:
Ombos elől gyorsan hátat fordítva szalad meg
árnyas pálmájú szomszédos Tentyra népe.

Egyiket elfogják, ki a félsztól túl nagy iramban futván hasra esett; ezt kis falatokra, sok apró részre szakítják szét, hogy mindnek jusson a testből, melyet a győztes horda, körülragcsálva a csontot, felfal egészen; nem kellett forróvizes üst, nyárs, annyira sajnálták az időt, hogy várjanak addig, míg megfő. Ízlett az nyersen is éppen eléggé! Szinte öröm, hogy ilyen bűn nem fertőzte a lángot, melyet a földnek adott égből elorozva Prometheus egykoron. (Üdvöz légy, tűz, ősi elem, s hiszem, örvendsz néki te is!) – Ki belékóstolt falatozva a holtba, semmi egyéb húst az jobb étvággyal sosem ízlel. Kár töprengeni, hogy csak az elsők torka talált-e élvezetet szörnyű bűnükben, mert aki később jött, hogy a test eltűnt, az is ujjával kaparászni kezdte a földet, hogy valamit kóstoljon a vérből.

✱

.....Hogy az embernek milyen érző szívet adott, igazolja a természet maga, azzal hogy könnyekre fakaszt, mely a legszebb emberi érzés. Megkönnyeztet, amint a barátunk védi hamis vád ellen ügyét, dúltan; s ha az árvagyerek kirabolva gaz gyámját pereli, s lányos haja szinte zavarba hoz, hogy a könnyemart arc inkább nem lánygyereké-e. Sírni a természet készlet hajadon temetésén, vagy ha a föld csecsemőt takar el, ki a máglya tűzére még apró. De melyik jólelkű, Ceres papi rendje titkos fáklyatüzét érdemlő férfi ne vágyná osztani bárki baját? A különbség itt van a néma állatok és köztünk! Hisz ezért kaptunk egyedül mi méltóságteli szellemet, isteni dolgokat értőt, s létrehozunk művészeteket s gyakoroljuk, az égi várból földbe került szikrát hordozva szivünkben, melynek híján van, ki a földet nézve legörnyed. Léte adott csak nekik mindünk létrehozója kezdetben, de nekünk lelket, hogy a kölcsönös érzés bírjon rá a segélykérésre, -adásra; hogy álljunk néppé össze a szétszórtságból, s hagyva a régi

berket, költözzünk ki az ősök lakta vadonból,
házakat építsünk, és hajlékunk közelében
álljon a másik ház, álmunk viszonos bizalommal
védje a szomszédos küszöb, és hogy az összeeső vagy
sebtől roskadozó polgárt megvédje a kardunk;
hívjon harcba közös kürt, és ugyanegy torony óvjon
mindünk, és ugyanegy kulcs zárja reánk kapuink is.
Ám egyetértés több van a kígyók közt is. A pettyes
vad rokonához nem nyúl, és mikor ölt meg oroszánt
másik oroszán, mert az gyengébb volt? Melyik erdőn
hullt hosszabb agyarú kantól megdöfve a vadkan?
India tigrise is békét köt örökre a másik
bősz tigrissel, a vad medvét kíméli a medve.
Ámde az embernek gonosz üllőn verni halálos
fegyvert most nem elég már, bárha a régi kovácsok
ásó- és kapaedzéshez szoktak csak, ekétől
fáradtan nem tudtak kardokat is kalapálni.
S látunk népeket itt: szívük dühe úgy se lohad, ha
széttépnek valakit, de a mellét, karjait, arcát
ételnek hiszik ők. Mit mondana Pythagoras most
erre, s e borzalmak láttán hova nem menekülne,
ő, aki egy állathoz sem nyúlt, mintha az ember
volna – s még némely veteményt sem vett be a gyomra?

Muraközy Gyula fordítása

ISMERETLEN KÖLTŐK

VENUS VIRRASZTÁSA
(CRAS AMET, QUI NUNQUAM AMAVIT;
QUIQUE AMAVIT CRAS AMET)

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Újra frissen, újra zengve, új tavaszra kél a föld,
új szerelmek fornak össze, újra bűg a gerlepár,
zápor árja hull a fákra, s mind kibontja lombháját.
Holnap Ő, a vágyak anyja, itt a fáknak árnyain
zöld lugassá fonja majd a mirtuszágak vesszejét:
holnap ékes trónusáról szent Dióné oszt jogot,
s zöldes árnyba vonja majd a friss virágok szirmait...

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Holnap üljük ünnepét, hogy évteremtő Ég-atyánk
hajdanán az őstavaszban fellegetével nászra szállt:
Föld-anyánknak tág ölére zápor árja hullt alá,
s megfogánva fényre hozta méhe minden magzatát.

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Égi vértől, habgomolytól gyöngyözött a Tengerár,
s kétpatáju vízi-mének s kéksörényű nyáj között
záporárban megfoganta habszülötte Cypriát...

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Friss rügyekkel ő deríti ránk e bíbor évszakot,
s enyhe széllel simogatva zsenge bimbók csúcsait,
dús kehellyé bontja mind, s mit éji szellő meghagyott:
tündökölve hinti szét az égi harmat nedveit.
Könnyek árja hull ragyogva, csöppnyi súllyal, reszketeg,

ám a cseppek könnyü gyöngye – földet érve – fönnakad:
tőle szirmok bíborának szűzi hamva eltűnik,
s lám, a nedv, mit csöndes éjen égi csillag harmatoz,
virradatra mind lefejtí szűzi bimbók lepleit...
Ő akarja így: s a rózsza virradatra nászra kél,
– szűz virág, kit Ámor csókja s Cypriának vére szült,
benne napnak lángja, pírja s rőt rubinja egyesült, –
s holnap immár fátylat oldva, szép üdén, mint ifjú lány,
rejtekeiből földeríti ifjú teste hajnalát...

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Mirtuszerdön küldi át most nimfa-népét Cypria,
s társul adja gyermekét is... – „Jaj, de abból baj lehet:
hogy fog Ámor ünnepelni, hogyha íja nála lesz?”
– „Menjetek, nimfák, nyugodtan! íja nélkül ünnepel;
fegyverét most félretéve, meztelen kell járnia:
meg ne sértse senki szívét lángja, íja és nyila.
Persze, így sem árt vigyázni, mert Cupidó szép gyerek.
s teljes ám a vértzetje akkor is, ha meztelen...”

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

„Vénus illő tisztelettel küld ma Hozzád szűzeket,
minket ím, hogy *egyre* kérjünk: tedd meg azt, szűz Délia,
meg ne fesse most a berket vadjaidnak vérnyoma...
Téged is meghívna szépen, hogyha erre hajlanál,
s kérne Téged, légy közöttünk, hogyha szűzhöz illenék...
Három éjen át előtted ünnepelne tánckarunk,
úgy amint itt rajba-gyűlve járjuk éppen réteid,
vadvirággal homlokunkon, mirtuszerdők árnyain;
jön Cerés is, Bacchus is jön, jó a költők istene,
s itt virrasztjuk át az éjet, énekelve hajnalig...
Hagyd ma erdőd hát Venusra, s hagyj magunkra, Délia.”

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Trónt emeltet most az Úrnő Hybla tenger szirma közt,
s Gráciáknak szép körében oszt jogot majd bíráként...
Öntsd elé e szép tavasznak, Hybla, minden kincseit,
hadd ragyogja túl ma Hybla Henna rékje szirmait!
Megjelennek majd a rétek és a bércek lányai:
mind az erdők, mind a berkek, mind a forrás népei;
Ámor anyja azt akarja: mindegyik lány ott legyen,
ámde meztelen fiában meg ne bízson senki sem!

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Szellemével átsuhanva minden elmén és szíven,
láthatatlan mély erőkkal Ő irányít és terem,
s át az égen, át a földön, át a tenger mélyein
– szétbocsátva áramát a magvezérlő útakon –
minden élő megtanított, mint foganja sarjait.

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Ő vezette Latiumba Ílionnak sarjait,
Ő szerezte meg fiának hitvesül Lavíniát,
Mars ölébe Tőle hullt a Vesta-templom szent szüze,
s Tőle nyertek sok szabin nőt Rómulusnak népei;
így eredt Ramnes s Quirítes, s nemzedékek nagy során
jó atyáinkul adta Caesart, Rómulusnak magzatát.

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Künn a rét is érzi Vénust, künn a rét is vágyban ég
– s azt mesélik –, Ő is ott szült künn a rétek lágy ölen;
újszülöttjét, Ámor istent, ott ölelte át a föld,
s ott nevelte őt fel Anyja szirmok édes csókjain...

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Ím, a dús rekettye közt már elpihent a csorda is,
minden állat meghúzódik párja biztos oldalán,

lenn az árnyban – párosával – elheverve bég a nyáj,
 s lám, a zengő szárnyasokra sincs kiróva hallgatás...
 Át a tó vizén rekedten hattyúének hangja száll,
 s rá a nyárfán Téreusnak lánya adja válaszat;
 mintha édes énekével új szerelmet zengene,
 s nem siratná már a húgát s férje barbár tetteit...
 Ő dalol – s mi hallgatunk csak... Ó, mikor lesz új tavasz
bennem is, hogy – mint a fecske – újra kezdjem énekem?
 Csönd van: elveszett a Múzsám, s elhagyott már Phoebus is;
 így veszett el rég Amyclae népe is, mert hallgatott...

Most szeress, ha rég szerettél, – nem szerettél? most szeress!

Marticskó József fordítása

RÓZSAFAKADÁS

(VER ERAT, ET BLANDO MORDENTI A FRIGORE SENSU)

Jött a tavasz, s a maró fagy után ma oly édes arannyal
 s enyhületet lehelőn tűnt föl a reggeli fény,
 játszva előzte a Hajnalfény kocsiját is a szellő,
 s nyájas szép szava már langyos időket ígért.
 Vágyva bolyongtam a kertek alatt, csupa szép sima úton:
 hátha az érett fény átmelegíti szívem,
 s láttam: a dér még csillog a földre hajolt füvek élén,
 gyöngyei ott ringtak sok vetemény levelén;
 ámde a kelfejeken már olvatag ültek a csöppek,
 – bennük az égi vizek majdani terhe fogant –
 s láttam, amint örvendtek a paestumi kertben a rózsák:
 harmatos új fényben álltak a rózsatövek;
 gyéren ezüstlött már csak rajtuk a zúzmara gyöngye,
 készen enyészni az is nyomban a nap sugarán,
 s kétes volt, hogy a pírt elorozza-e tőlük a Hajnal,
 vagy pedig új színt ad rájuk az égi sugar...

Egy szín, egy harmat s velük egy fény csillog e kettőn:
 csillagon és rózsán – mert hiszen egy a Venus –,

s egy tán illatuk is: csak a fönti eloszlik az égen,
ám még dúsabban árad e másik alatt –
csillag s rózsaszírom közös asszonya, szép Cytheréa,
fátylat is egy színből szánt nekik öltözetül...
Épp itt volt az a perc, amikor növekedve az élet
más és más szakaszán tűnik elénk a virág:
s míg ez rejtve virúl a levél szűk burkolatában,
annál már üde pírt sejtet a gyöngye levél;
ez már szét is nyitja a bimbó tűhegyű csúcsát,
bíbor szirmairól végre leoldva a tört,
szűkös leplein az már át is bújt a fejével,
s készül a szirmaival végre kitárni magát...
röppen a perc: s kosarát odanyújtván szép mosolyával,
fölfedi titkos arany magvai sűrű raját,
s az, mely imént még úgy ragyogott dús kelyhe tüzével,
sápad s lankadozón hajtja le árva fejét.

S én csak néztem a tolvaj időnek e gyors rohanását;
épp csak megszületik – máris enyész a virág...
hullton-hullnak a rőt szirmok, lepereg rubin ékük:
szót alig ejtsz, s im a föld píriba borulva ragyog.
Mennyi reményt, hány változatot, mily sokszerű formát
tár föl egyetlen nap – s elviszi még az a nap...
s szól panaszunk, Természet, amért oly röpké a bájad:
kincsed alig mutatod – nyomban el is ragadod.
Egy nap röpké futása: csak ennyi a rózsza nyílása,
szép fiatalságot vén napok árnya követ,
s azt, kire még mint lányra tekint le a hajnali Csillag,
hervatag asszonyként látja meg este vizont.
S jó legalább, hogy e lény, kinek egy-két nap csak az élte
létét sarjaiban átörökíti tovább –
Tépd le a rózsát, lányka, míg ifjú s friss a virága,
s el ne feledd: az idő rajtad is így suhan el!...

Marticskó József fordítása

SZERELMES LEVÉL

(CANDIDA SIDEREIS ARDESCUNT LUMINA FLAMMIS)

Szép szemeidben csillagtűznek mély ragyogása,
rózsák szirma nyakad, hajfürtöd szebb az aranynál,
ajkad bíbora lágyabb, mint a biborszínű bársony,
édes tej-színű melled a vér pirosát elegyíti,
s szolgálód minden báj: istennők irigyelnek,
szép alakod Venus égi varázsát ködbe takarja.

Két kis ezüst-ékszer kezed, eljátszik puha ujjad
drága selyemszálat szövögetve finom fonalak közt.
Nem méltó érinteni talpad a csöppnyi kavics sem,
s bűn, hogy a lábnyomaid csak durva rögökre tapadnak.
S míg liliomszálak közt átlibben puha lábad,
könnyű lépted alatt egyikük deli szára se görbül.
Földíszítheti más a nyakát sok iromba nyakékkal,
gyöngykoszorú foghatja le kontyát: csak te maradsz szebb
pendely nélkül is. És bár szép test sincs hiba nélkül,
bárki terád néz, rajtad csak szépségre találhat.
Hogyha a hangod zengeni kezd, elnémul a Múza,
és a szirének csábdala elfúl: méz a te hangod,
mellyel vágyat gyújtsz az esendő férfi-szivekben.

S én most szenvedek, égek, gyötrődöm, csupa sóhaj,
háborgó tűz, s vágy a szívem, s elhervadok érted!
Orvosi kés sem metszi ki többé mély sebem üszkét:
ajkaid enyhítenék csak sajgó nyavalyámat,
írt csak ez adna szívemre, melyet vad fájdalom éget,
hogy bágyadt testem kínjában meg ne szakadjon,
s hogy ne legyen szépséged durva halál okozója.
S hogyha sokallod az árat, kérlek térdre borulva,
hattyufehér karod, ó, ne utálja utolszor ölelni
holttestem, s úgy viasszövik szívembe az élet.

Horváth István Károly fordítása

HAJÓSÉNEK

(HEIA, VIRI, NOSTRUM REBOANS ECHO SONET HEIA)

Rajta, legények, a visszhang zúgja szavunkat: rajta!
 Íme mosolyra derült a tenger urának az arca,
 elcsitította a szélvészt, megnyugtatta a tengert,
 a hánykódó hullám mind meghódol előtte.
 Rajta, legények, a visszhang zúgja szavunkat: rajta!
 Most, míg a víz és az ég egyetértőn összevetnek,
 hadd duzzadjon a szél ölelése alatt a vitorla,
 hadd száguldjon a bárka a gyors evezők ütemére.
 Rajta, legények, a visszhang zúgja szavunkat: rajta!
 Járjanak az evezők, nem baj, ha recsegnek a deszkák.
 Habból fényes ezüst csíkot hadd vágjon a bárka,
 fusson a víz hátán delfínekkel vetekedve.
 Rajta, legények, a visszhang zúgja szavunkat: rajta!
 Sír a dühödt tenger: felharsog mégis a rajta!
 Széttépett hullám zúg: harsog mégis a rajta!
 Nem gyöngülve, szüntelen, partig harsog a rajta!

Rónai Pál fordítása

CATO BÖLCS MONDÁSAI

(CUM TE ALIQUIS LAUDAT, IUDEX TUUS ESSE MEMENTO)

Más ha dicsér, te maradj szigorú bírāja magadnak:
 mit te magad se hiszel, sose hidd másnak se magadról.

*

Mért aggaszt a tudat, hogy véges az emberi élet;
 hisz, ki haláltól fél, elveszti, mit élete kínál.

*

Vannak-e istenek és az eget bírják-e, ne fürkészd:
 arra legyen gondod, ki halandó vagy, mi halandó.

*

Hogyha elédbe kerül, a szerencsét futni ne engedd:
 homloka dűsfürtű, hátul kopasz *Alkalom* isten.

*

Míg helyes úton jársz, gonoszok fecsegése ne bántson;
hogymit szólnak rólunk a világ, nem függ soha tőlünk.

*

Nőd ha derék asszony, hadd bátran járni a nyelvét;
nagy baj, hogyha sem ő hallgatni, se tűrni te nem tudsz.

*

Hogyha a kárhozatos bujaság vétkébe merültél,
szűnj meg tömni a szád, mely az ágyéked szeretője.

*

Ahhoz fogj, amihez van erőd: part mentin evezni
biztosb, mint a szabad tengerre feszíteni vitorlád.

*

Óvd lelked gyanutól: keserű lesz mindenik órád,
mert a gyanakvónak s félénknek jobb nem is élni.

Némethy Géza fordítása

MARCUS AURELIUS OLYMPIUS NEMESIANUS

PÁN DALA

(NYCTILUS ATQUE MYCON NEC NON ET PULCHER AMYNTAS)

Egyszer Nyctilos és Mycon meg a kedves Amyntas
egy terebélyes tölgy árnyékában heverésztek,
Pan meg a vadhajtástól fáradtan lefeküdt egy
szilfa alá, hogy testét felfrissítse az álom,
közben sípja fölötte pihent egy gömbölyű ágon.
Ezt a fiúk (mint hogyha dalért járhatna ilyen díj,
és szabadon nyúlhatna akárki az isteni síphoz)
megcsapják, de a nádból nem tudják kicsikarni
régi szokott hangját, s nem bírják dalra kapatni:
nóta helyett fülsértő hangon szólt, sziszezett csak.
Akkor Pán a csikorgó hangoktól feljeddve
így szólt: látom, dalt kívántok hallani, fickók,
játszom hát egyet, hisz senki se fújhat a sípba,
Maenalus odvaiban viaszom melyet egyberagasztott.
Ím, Bacchus, születésedet énekelem, meg a szőlőt,
mint sarjadt, hisz főként Bacchust illeti ének,
szólt hegyjáró Pán, és nádján játszani kezdett.

„Rólad zengek most, ki borostyánnal koszorúoz
fődet s szőlőlombbal; pálcáddal szelidített
tigriseket hajtasz, s nyakad omló fürt szagosítja.
Isten igaz fia, Juppiteré, kit a csillagokon túl
csak Semelé látott: így hozta a régi ígérlet.
Isteni atyja, ki tudta jövőjét, hordta ki, s aztán
kellő órában maga hozta világra szülöttét.
Így nőtt nimfák, vén faunok, pajkos szatirok közt
Nisae völgyében, zöld berkek ölen cseperedve.
Sílénus maga is dajkálja a csöppnyi palántát,
hordja, melengeti ölben, tartja kitárt tenyerében,
csiklandozza: nevessen, ringatgatja: pihenjen,
majd remegő kézzel csörgőket cserget előtte,
míg a kis isten, rámosolyogva, cibálja a szörnyű

mell gyapját, s a hegyes fül cimpáját huzigálja,
verdesi kézzel a kacska fejet meg a kurta kis állat,
és pici ujjával piszkálja a kecskebak-orrot.
Telt az idő: ifjúvá érett közben a gyermek,
s szőke halántékán szarv sarjadzott ki korára,
és akkor hajtott dús fürtöt először a szöllő.
Ámul, bámul a lombon s tarka bogyón a szatírnép,
ám ő szól: szatirok, szedjétek, jó a gyümölcse
s lábbal nyomjátok ki nem ismert fürtjei nedvét.
Abba se hagyta, s már nekiestek tépni a szöllőt,
hordják kaskában, s hogy gyors lábbal kitapossák,
sziklák vájt gödrébe borítják. Szerte a dombok
hajlatain süret izzik: gyors láb zúzza a fürtöt,
és a csupasz mellet bíbor must festi vörösre.
Majd a szatírnép, pajzán had, ki-ki egy poharat fog,
mindegy, hogy milyet, azt rábízzák vígan a sorsra:
egyiknek kupa jut, hajlott szarvat kap a másik,
ez tenyerét görbítve kezét formálja pohárrá,
az meg a kádnak dől, és úgy habzsolja a mustot
egy másik meg a cintányérját mártja a borba;
van, ki hanyatt fekszik, s úgy issza a fürt kiszorított
nedvét, majd a lenyelt levet újból visszaokádja,
az meg tajtékozva folyik mellére, nyakába.
Aztán játék pezsdül: dévaj tánc, zene, nóta,
majd vágy ébred a bortól, s máris ront a szatírhad,
hogy vágyát egy-egy nimfát elkapva betöltse:
azt haja, ezt meg köntöse adja üzője kezére.
Vén Sílénus is annyi vörös mustot megivott, hogy
meggyengült erejével már nem bírta s elázott.
Ettől kezdve bohóskodik egyre, magát teleszíva
édes nektárral s becsipetten a tegnapi bortól.
Sőt Bacchus, bár isten, Juppiter isteni sarja,
szöllőt sajtol, szőlőlombokkal koszorúzott
pálcát hord, s szomjas hiuzát is borral itatja.”

Így oktatta a Maenaluson Pán ifju hívőit,
míg be nem esteledett, és nem kellett a mezőkről
összeterelni a nyájakat és kiüríteni a tőgyek
nedvét, hószerű sajtot kerekítve belőle.

Tóth Béla fordítása

PENTADIUS

TAVASZ JÖTTÉRE

(SENTIO, FUGIT HIEMS, ZEPHYRISQUE ANIMANTIBUS ORBEM)

Érzem, a tél menekül, friss szellők keltik a földet,
langyos esőt hoz a szél, érzem, a tél menekül.
Szerte vajúdik a rét, s mező a melegre felujjong,
magjai csíráznak, szerte vajúdik a rét.
Újra virít a csalit, a faág frissen levelet hajt,
napfényes völgyben újra virít a csalit.
Már Philomela zokog, aki férjének fia húsát
adta, kegyetlen anya, már Philomela zokog.
Fut le a téli patak vájt kőmedrében a hegyről,
visszaverődik a zaj, fut le a téli patak.
Tarka virágaiból fest képet a hajnal a földre,
illatot áraszt szét tarka virágaiból.
Távoli sziklafalon harsogva felelget az Echo
bőgő barmoknak távoli sziklafalon.
Duzzad teltszemü fürt szilfára futó venyigéken,
sűrű lomb árnyán duzzad a teltszemü fürt.
Csattog a billegető, csicseregnek a fényben a fecskék
míg fészket raknak, csattog a billegető.
Jó a platánok alatt elnyúlva a hűsön aludni,
fonni virágfüzért, jó a platánok alatt.
Halni is így gyönyörű, míg életed orsaja perdül
s lánykád karja ölel, halni is így gyönyörű.

Rónai Pál fordítása

DECIMUS MAGNUS AUSONIUS

KÖLTŐ A GYORSÍRÓJÁHOZ
(PUER, NOTARUM PRAEPETUM)

Gyere csak, fiú, szárnyaló
betűk varázsló mestere!
Nyisd föl kéthátú tabulád,
melyen a sok-sok szó, külön
jelekbe fogva, mintha egy
hang volna, úgy összefolyik.
Roppant könyveket készülök
írni, s nyelvemről jégeső
gyanánt patakzik majd a szó.
De füled nem téved soha,
lapod betelni nem akar,
s jobbod, noha alig mozog,
csak úgy röpül a viaszon.
Míg bő körülírásokat
használva nyelvem pergetem,
te szívem gondolatait
már a viaszba rögzited.
Bár észlelne szellemem oly
villámgyorsan, mint ahogy az
előadásban rohanó
kezed irama megelőz!

Ki árulta el titkaim?
ki súgta meg előre, hogy
miket akartam mondani?
Szivembe tolvaj mily ügyes
lopja be szárnyas ujjaid?
Milyen páratlan forgatag
csempészi füledbe, amit
még ki se fejezett a nyelv?
Nem iskola adta neked

ezt a tudományt, és nem is
más, bűvészgyors emberi kéz;
Természet ajándéka ez,
s Istené, hogy előre tudd,
amit mondani fogok és
ugyanazt akard, amit én.

Szabó Lőrinc fordítása

BURDIGALA

(IMPIA IAMDUDUM CONDEMNO SILENTIA, QUOD TE)

Drága hazám, bánt, hogy rólad nem szóltam idáig,
bár sokan ismerik isteni jó boraid, folyamod, bölcs
férfiaid, tisztos néped, nagyhírű Tanácsod,
s hogy nem az elsők közt említlek, mintha ilyen kis
városról dicsérő szót nem is illene szólnom.
Mégsem szégyenlünk. Nem vagy te, hazám, sem a Rhenus
barbár partján, sem Haemus jeges északi földjén.
Burdigalából jöttem, ahol szeliden süt a napfény,
öntözik ott a mezőt, kegyesen, bőven hoz a szántó,
ott a tavasz hosszú, és kurta a tél, sok a zöld hegy,
nagy folyamok kanyarogva rohannak, a tenger ilyen nagy.
Sok meredek tornyot hordoznak a négyszögű házak,
oly magasak, tetejük fel az ég felhőibe nyúlik.
Membámulhatod útait, és pompás palotái
rendjét, tág tereit, melyeknek mind nevük is van,
és a keresztútakra vigyázó nagy kapuk ékét,
majd a középpontban fakadó forrás sima medrét,
mit, ha nagy Oceanus vándorló vízzel eláraszt,
látni, miként tódulnak a nyílt tengerre hajóink.

S elmondjam, hogy a parosi márvány-fedte szökőkút
Euripus hullámaintól pezsg? Mekkora mélység
árnya, milyen nyüzsgés a folyón! Mily gazdag özőnnel
áramlik le a kétszer-hat kapun átiramolva,
páros partjával koszorúzva, a bő folyam árja!
Ezt örömet vennéd örökölni, médek fejedelme,

hogya vizük fogytán a folyók sorban kiapadnak,
által a városokon szivesen vinnéd e vizet, hisz
mind a choaspesi víz kísér, bármerre visz útad.

Üdvöz légy forrás, áldott, szent, titkos, örök, mély,
áttetsző, kristályfényű, zöld, tiszta, morajló!
Üdvöz légy te, hazám védszelleme, kelta szavakkal
isteni szent forrás, mely meggyógyít, ha ki issza.
Nem jobbízű Aponus, nem tisztább a Nemausus,
nem dúsabb a Timavus sem, mely a tengerig árad!

Íme, a híres városokat munkámba leírtam.
És amiképp nagyhírű Róma e sorban az első,
Burdigalám az utolsó, ám nő folyton a rangja.
Ő a hazám, bár minden más város feje Róma.
Burdigalát szeretem, Rómának hódolok. Ebben
jó polgár vagyok, és mindkettő consula lettem.
Itt van a bölcsőm, Rómában meg a sella curulis.

Bede Anna fordítása

CUPIDO MEGKÍNZÁSA

(ÄERIS IN CAMPIS, MEMORAT QUOS MUSA MARONIS)

Fent ama légi mezőn, mit Maro éneke említ,
hol mirtusz csendes hűsén zokog annyi szerelmes,
sok híres hősnő gyűlt egybe, megannyi viselte
durva halála jelét, mely egykor a sírba sodorta.
Járva a gyér fényben, vadon erdő rengetegében,
érett mák súlyos földjén, nád, káka sűrűjén,
nem-háborgó, halk tavak, és csöndes patakok közt,
ily partok peremén fonnyadnak tétova fényben
nagynevű régi urak s fiaik, könny-hullta virágok.
Önhitt Narcissus, s Oebalis-sarj Hyacinthus,
naphaju, szép Crocus, s bíbor-festette Adonis,
és a salamisi hős is, Ajax, kit zeng keserű dal.

Most, megholtuk után felidézik a sok keserű kint,
bús szerelem kínját, elhullajtott, sűrű könnyét,
híva a tűnt múltat, s azokat, kik véle lehulltak.
Villám-vágta szerelme sajog becsapott Semelének,
perzselt bölcsőt sújt árny-villám, lanya tüzével.
Caenis, – bár egykor megörült volt férfi-nemének,
visszakívánja ma már szomorúan régi alakját.
Procris nem-gyógyult sebeit szárítja, de így is,
sebzetten, Cephalus véres keze kedves előtte.
Füstölgő tálban hordoz Hero, a toronyból
mélyre aláhullott sestosbeli lány sugaras fényt.
Ugrással fenyeget Leucas sziklás magasából
férfiszívű Sappho, kit a lesbosi nyíl sziven ért már.
Euriphyle, szomorú férjétől, bús gyerekétől
bánatosan veti el Harmonia nagyszerű ékét.
Minosról a mesének, amit Krétába mesélnek,
képe, akár festmény, vibrál, beragyogja a rest fény.
Pasiphae a komor bika lépte nyomán megy előre,
összetekert fonalat visz az elhagyatott Ariadne;
Phaedra a széjjelhányt táblákat nézi borongva.
Ez kötelet visel, az koronáját, ám csak a mását,
s az szégyenli, üsző-bőrét mért vette magára.
Laodameia zokog férjéért, két hiu éjért
míg élt az, s miután meghalt, tovatűnt öröméért.
Mások zord arccal járnak, törrel hadonászva,
és borzad Thisbe, Canace, s a sidoni Elissa,
atyja vasát viszi ez, vendégét az, s az a férjét.
Luna, a kétszarvú, szintén ott jár, amiként rég
leste ki Latmos hegy magas ormán Eudymionnak
álmait, égő fáklyával, csillag-diadémmal.
És még száz másik, tűnt vágy sebeit felidéző.
Édes lázu jajokra fakadnak, bús panaszokra.

Köztük a sűrű köd feketéjét szétszakította
könnyelmű Ámor, ki csapongó szárnyain ott jött.
Mind tudták rögtön, ki e gyermek, mind neki rótták
bűnéül mindjük fájdalmát, mert ez okozta.
S bár az aranycsattól ragyogó öv, és a tegez, s a

fáklya aranyfényű tüze sűrű ködbe borult volt,
mégis ráismer, s hadként ront rá a sok árnyék.
Közreveszik, sűrű felhők módján tömörülve
ellenségüket, itt e helyen, mely néki veszélyes,
hasztalanul próbál elszállni a sűrű sötétben,
és a szegény remegőt, a kitörni hiába igyekvőt
dühvel hurcolják, a tömeg közepére taszítják.

Egy híres mirtuszfa van ott a ligetben, a búsban,
isteneket-büntetni való. Proserpina egykor
Venust nem-feledő Adonist itt verte, a hűtlent.
Erre viszik fel, s ott szögezik meg Amort, hihetetlen
dühvel, hátrakötözve kezét, megkötve a lábát.
Sír a fiú, köteléke miatt. Bírói ítélet
nélkül ítél el őt bűnösként, s büntelenül bár,
vádolják Ámort. Ki-ki próbál megszabadulni
és a saját vétkét ráfogná másra, ha tudná.
Mind őt szidják bánatukért, sebeikre mutatva,
fegyverük ez, s mindjük számára varázsos e bosszú:
azzal a kinnal sújtani őt, amely őket emészti.
Ez kötelet tart, az kard árnyképét viszi, van, ki
mélymedrű folyamot, partján meredek hegyorommal,
tengeri vésztől félelmet s víz nélküli tengert.
Más meg lángokkal csapkodva ijeszti a félőt,
vad, tűz nélküli fáklyákkal. Megnyitja gyümölcsös
méhét Myrrha, heves sírással, s könnyteli törzse
kővé vált könnycseppjeivel hajigálja a félőt.
Mások, mintha csupán enyelegnének vele, színlelt
jókedvvel kicsi törükkel döfködve, meleg vért
csalnak elő, mely rózsát nyit, vagy csintalan, égő
mécsest tartanak, és ágyékához közelítik.

Ott a tömegben még Venus is, fia bűne tudója,
nem könyörög, hogy rab gyerekét megmentse, segítse,
sőt, még jobban megfélemlíti, és keserűen
még ösztönzi e csaknem fúria nőket a tette.
Gyermeke bűneihez teszi még a saját maga vádját,
hogy szenvedte a férj hálóját Marssal együtt, és

hogy Priapus buja hímvesszőjét hogy kinevették,
és hogy Eryx zord, s Hermaphroditus csak fele-férfi.
Ám az arany Vénus nem csak szólt: rózsafonattal
megveri bús gyerekét, aki még rosszabbakat is sejt.
Rózsafonatja a jól megvert testből, sok ütéstől
bíborszínű vért csal elő, vér hull a virágra,
szétárad rajta, s beragyogja vöröstüzű fénnel.
S hull a kemény szitok, úgy látszik, hogy a bosszu a bűnt is
túlszárnyalta: Venus maga is részes lesz a bűnben.
Végül a heroisek szólnak bele, mindegyik inkább
áldatlan sorsát teszi meg romlása okának.
Ekkor a jó anya már hálás, amiért a fiúnak
elnezik bűnét, bár sok fájdalmuk okozta.

Éj idején ily rémképek raja gyakran elűzi
messze a nyugtalan álmot, vak félelmet idézve.
Így, miután Cupido mindezt eltűrte ez éjjel,
széjjelszórva az álom páráját, szabadulva
szállt, elefántcsontból faragott kapun át, fel az égbe.

Bede Anna fordítása

PAULINUSHOZ

(QUARTA TIBI HAEC NOTOS DETEXIT EPISTULA QUESTUS)

Már negyedik levelem fedi fel panaszom teelötted,
Paulinus, s szeretettel kér: írd végre, ne légy rest!
Mégsem méltánylod jámbor buzgalmam, egy-egy sor
jókívánsággal se felelsz üdvözleteimre.
Mondd, nyomorult levelem mivel érdemelte meg azt, hogy
ily hosszan tartó gőggel vonakodj viszonzni?
Ellenséget az ellenség durván, de köszönti,
és ez a mondás: „Üdvöz légy”, a csatákba besurran.
Még a hideg kő is választ ad, kondul a barlang
visszhangozva szavunk, s hangunkra felelnek az erdők,
zendül a parton a szirt, a patak zúdulva morajlik,

zöng a sövény, melyet megszédtek a hyblai méhek,
és ütemes zene zizzen a tó nádlepte szegélyén.
Fenn a fenyőkön a lomb reszketve beszél a viharral,
hogyha szeszélyes szél ront rá a hegyes levelekre,
s Gargara erdeinek választ ad Dindyma, dalban.

Semmi se néma a természetben. Az égi madár sem
hallgat, a négylábúak sem, felszisszen a kígyó,
egymás közt gyengén suttnak a tengeri nyájak.
Koccan a réztányér, a fapadló földübörög, ha
lábbal ütik, s az üres dob döng, ha dobolnak a hátán.
Isis szertartásainál kárál a kereplő,
Dodona érce se zeng soha tétova késlekedéssel.
Hogyha az ütlegető vessző megsújtja, azonnal
rácsendülve felelnek az érzékeny, sima érc.

Ám te, habár nem laksz oebalusi Amyclaeen,
és az egyiptomi Sigalion sem zárta le szádat,
Paulinus, makacsul hallgatsz. Szégyenkezel, értem,
bűnöd lángját még táplálja e hosszú halasztás.
Tán úgy döntöttél, hogy hallgatsz, s bár esz a szégyen,
nem küldesz választ; bűnöd tán kedves előtted.
Gátol-e bárki, hogy írj, „Üdvöz légy” – ily röviden csak,
s boldogító betűid rábízd egy kurta levélre?
Én azt, hogy hosszas verset kanyaríts leveledbe,
nem kérem, s hogy sok bő szó terhelje a lapját.
Spárta lakóinak egy szó volt csak a válasza, egy „Nem”,
s lám, a királyt megbékítette, elűzte haragját.
Írhatsz, pár szóval, de barátian. Ezt tanította,
mondják, Pythagoras maga is; ha a híg fecsegők sok
tétova szót hordtak halmazba, nekik feleletként
ennyit szólt csak: „Igen”, vagy „Nem”. Hej, régi szabálya
nyelvünknek! Mert nincs rövidebb annál, se velősebb:
mondom, amit tudok, és elhallgatom azt, ami kétes.
Nem tetszik, ha ki hallgat, csak ki velős-röviden szól.

Jaj, de mi messze ragadtatom el már, ostoba módon
egyfolytába fecsegve? Mily egyformák is e bűnök:

én folyton fecsegek, s folyton hallgatsz te. Nekem csúf mindkettő. Már megmondom, hogy igát sose hord a korlátlan szeretet, s igazát nem rejti hízeglőn.

Kedves Paulinus, másítsd meg végre szokásod.
Tán erdős Vasconum, tán Pyreneus orma
tette veled, vagy hogy feleded már régi hazádat?
Minden bajt kívánok néked, Ibéria földje!
Dúljon a pún, hűtlen Hannibál hada tüzzel emésszen,
száműzött Sertorius újra tegyen csatatérre!
Hát a szenátus erősségét, a hazám, s magam ékét
Bilbilis, és a köves Calagurris tartja lekötve?
vagy, mely a sziklával telehintett domb tetejéről
néz le a háborgó Sicorisra, a szomjas Ilerda?
Ott lesz a consuli tógád, ott hivatalbeli széked,
ott hamvasztod el ős tisztséged, drága barátom?
S arra, hogy ily hosszú ideig hallgass, ki beszélt rá?

Ó, a gonosz! soha semmire jó ne lehessen a hangja,
szép örömek sose éltessék, se a dalnokok édes
versei, sem gyöngéd panaszok lágyröptü zenéje,
vad s szelíd állatnak se örüljön, sem madaraknak,
annak sem, ki bolyongva a pásztor-járta vad erdőn
bús panaszokra felel vidító szózáttal: Echónak.
Lakjon pusztában szomorúan, nélkülözés közt,
járjon az Alpok kőcsipkés hegyein kivetetten,
mint rég Bellerophon – mondják –, elvesztve esztét, és
messze kerülve az embereket, járt úttalan úton.
Ezt kérem neki! Halljátok szavam, égi Camoenák,
térítsétek vissza, latin múzsák, ama költőt!

Bede Anna fordítása

MOSELLA

(Részletek)

A MOSELLA KÖSZÖNTÉSE

(SALVE, AMNIS LAUDATE AGRIS, LAUDATE COLONIS)

Üdvöz légy, mit a föld s a mives nép áld, folyam árja!
 sorra neked köszönik sok uralgó várak a belgák:
 jószagu szőlővel koszorúzott, dombosodó part,
 zöld folyamár, pázsit-koszorúzott parti szegéllyel;
 tengerként te hajót hordasz; tovazúgsz te habokban,
 mint folyam; és medred kristályos, mély tavat alkot;
 sodrod, mint pataké, lehet éppoly gyors rohanású,
 s jobb lehet áttetsző italod, mint hús hegyi forrás.
 Birtokolod mindazt, mit forrás, mit folyam és tó
 s mit patak és tenger, melyet ár meg apály heve renget.
 Csöndben csörgedező vizedet sem szélsziszegés, sem
 rejtett szirt rohanó örvényei nem keverik fel.
 Zúgó zátony erős sodrod nem hajtja rohanvást;
 felszinenen földsáv nem sejlik, amely sima tükrét
 megtörné, – a folyó névtől hogy meg ne raboljon,
 hogy vized áradatát fékezve sziget szeli ketté.
 Kettős út is esik rajtad: – ha lefolysz sebes árral,
 hogy habzó vizedet paskolják gyors evezőkkel, –
 és ha a part mentén vontatnak nem szünetelve,
 árbocrúd kötelét ha hajósnép vállra vetette.
 Hányszor elámulsz, hogy vized árama visszaözönlik,
 s csaknem aképp véled: lassabban siklik el árad.
 Partod nem szegi sás, mely iszapban tesped; a sodró
 ár szennyes szemetet resten nem rak fövényedre:
 száraz parti nyomok kanyarognak a víz pereméhez.

Kárpáty Csilla fordítása

A MOSELLA VIDÉKE

(IAM LIQUIDAS SPECTASSE VIAS ET LUBRICA PISCES)

Már megelégtünk szemlélni a víz habos útját
s számlálgatni halak tovasikló sok seregét is.
Szőlősdombok egyéb szép látványt tárnak elébünk;
kósza tekintetet itt elbűvöl Bacchus-ajándék,
hol magas ormok, nyúlt hegyhátak, sziklacsoportok
s napsugaras lankák terpednek katlanaikkal
szőlődíszben is és természet díszleteként is.
Így szépíti szelíd szőlő ama gaurusi lejtőt
és Rhodopét, s ezzel pompáz Pangaea örökkön.

Így virul Ismarus is thrák tenger tükre fölött, és
így színesítik az én szőlőim a szőke Garumnát.
Itt is, a dombháton, laposodva amely lefelé lejt,
sok viruló vesszőt ültetnek végig a parton.
Lám, a dologszerető pórnép, a serény tanyagazdák
most a hegy orma felé törtetnek, most a gerincre,
ostoba lármával versengve; eminnen a vándor,
róva a parti csapást, a hajós meg a vízen amonnan
megkésétt mivesek gúnyversét fújja; velük zúg
köszál és remegő erdő és fölzubogó víz.

S nemcsak az embereket bájolja el itt a kilátás:
összesereglenek, úgy sejdítem, a parti szegélyen
rétilakó szatirok szintúgy és kékszemű sellők,
huncutság ha vigan hajszoja a kecskepatájú
pánokat; ugrálnak, hab ölén riogatva a sürgő
sellőket: sutamód paskolnak a vízbe csapongva.
Sokszor a dombok közt Panopéa, a tengeri sellő
szőlőt csenve tűnik tova erdei nimfasereggel,
szökve paraszt isten pánok pajzán csapatától.
Hírlik az is: ha a nap tüzes-izzón áll delelőjén,
habszinü nővérek s szatirok raja lenn a folyónál
ropja a kartáncot, ha parázsló nap tüze titkos
pásztori órát ad, szemeinktől háborítatlant.
Ekkor a víz tetején táncolnak játszin a nimfák,

és a szatír-sereget lemerítve, a félszegen úszók
markából kisuhannak; a síkos testek után így
meddőn kapnak ezek, csak üres vízfodrot ölelnek.

Ám e sosem szemlélt, szemeinkkel föl se derített
látványt fedje homály; ne lehessen róla beszélnem:
ennen partjaikon rejtőzzék tiszteletük csak!
Azt élvezze szemünk szabadon, ha a zöldbevegyült víz
egybeemosódik a domb árnyával, s lombzani látszik
felszínén a folyó, s venyigéket hajtani tükrén.
S habja milyen színt ölt, ha terelgeti esti sötétjét
Hesperus, és terjeng a Mosellán zöld hegyek árnya!
Úsznak a csipkézett hegycsúcsok s fodroz a távol
szőlőlomb s üveges víztükrön duzzad a sok fürt.

Számlálgat viruló venyigét a hajós, a kigúnyolt,
ringva fatörzs-sajkán hullámozó víz közepén, hol
dombok rajza rezeget s beleolvad már a habokba,
s árnyak körvonalát tükrén elmosza Mosella.

Kárpáty Csilla fordítása

A MOSELLA PARTJAI

(HOS ERGO AUT HORUM SIMILES EST CREDERE DIGNUM)

Elhihető, hogy ezek, vagy ily emberfajta a belga
földön e házfalakat látványul rakta, emelve
sok tornyos palotát a folyóvíz ékszereképpen.
Itt ez az égreszőkő sziklák kőtömbjein épült,
az meg a párkányként kiszögellő part peremében.
Hátrább áll s a folyót öblében ez őrző fogolyként;
fenn ül a víz fölibé meredő nagy dombon a másik,
s élvezi, hogy szabadon kitekinthet kertre, ugarra:
szántóföldjein így hízlalja szemét tehetős úr.
Törpe talapzatu lak, mely a nyirkos réteken épült,
jó magasan fekvő hegyi házilag fölcseperedve
fellegekig tör fel, tetejével az égre meredve,
s úgy mutogatja nyulánk tornyát, mint memphisi Pharos.

Ez meg az elkerített halakat fogdossa meg egyre
örvénytől övezett, napfényes sziklamezők közt;
és ama hegyháton nyugovó lak a messzi homályból
mélybe tekint az alant tovaúzó víz folyamára.

Mit szóljak viruló gypeszőnyeges átriumokról
s számtalan oszlopfőn tündöklő mennyezetekről?
És mit a parton emelt fürdőkről? Mint gomolyognak
gőzben! Akár izzó gyomrából ontana öblös
tölcsérén tüzeket Vulcanus, lángot okádva,
sistergetve dühös sipolással a bennerekedt gőzt!
Láttam: a fürdő bő veritékétől kimerültek
unva a holt vizet és a halastó hűvösségét,
élvezték a futó hullámokat és felüdülve
paskolták a folyó jeges árját, úszva csapongón.
Cumae partjairól vendég ha e helyre vetődnek,
úgy vélne: halovány képmása az Euboea-béli
Baiaenak, ragyogó szépségei úgy csalogatnak,
s itt a mulatság sem támaszthat semmi tivornyát.

Kárpáty Csilla fordítása

EPIGRAMMÁK

ECHÓRA

(VANE, QUID AFFECTAS FACIEM MIHI PONERE, PICTOR)

Mért formálsz, festő, arcot nekem, elbizakodva?
Rejtőző úrnőt mért csalogatsz szem elé?
Lég s nyelv lánya vagyok, formátlan létnek az anyja,
test s lélek nélkül hordom a hangokat én.
Feldobom újra a végső szót, mielőtt nyoma veszne,
és szavaim libegőn úzik a más szavait.
Én, Echo, fületekbe futok, csakis ott vagyok otthon.
Hangot fess akkor, hogyha lefesteni vágysz.

Bede Anna fordítása

A VÉN MYRONRA, AKI ÉJSZAKÁT KÉRT LAISTÓL
(CANUS ROGABAT LAIDIS NOCTEM MYRON)

Laistól csókos éjt akart az ősz Myron.
nem kapta, szörnyen fájt neki,
s okát is meggyanítva, csillogó fejét
sötét korommal kente be.
Arcban valódi, ám hajára más Myron,
azt kérte újra, mint előbb.

S a lány csak nézte, hol magát, hol fürtjeit,
hasonló, vélte, mégsem ő.
(Bár meglehet, hogy látta jól, s ugratta csak!)
Majd így beszélt a kis ravasz:
„Mit kéritek, mit úgyse kaptok, tökfejek?
Megmondtam már apádnak is.”

Horváth István Károly fordítása

HITVESÉHEZ
(UXOR, VIVAMUS, QUOD VIXIMUS, ET TENEAMUS)

Hitvesem, éljük az átélt órákat! Sose szólíts
másként, mint amikor tested először ölelt,
és ne jöhessen nap, mely az életidőt kicseréli:
ifju legyek neked én, és te leányka nekem.
Nestornál legyek én korosabb, és győzd le te évek
számában Cumae jósszavu asszonyait,
késő vénségtől sose tudjunk. Néha jelezze
évünk múlását érdeme – száma soha!

Horváth István Károly fordítása

JOBB HÍJÁN

(LAMBERE CUM VELLET MEDIORUM MEMBRA VIRORUM)

Castor a csábító, fiutestért csordul a nyála;
sajnos, a háza körül most fiu egy sem akad.
Ám egy csábító el mégse fecsérli a vágját:
ott a hites feleség, csókjait arra keni.

Bede Anna fordítása

TIBERIANUS

PATAK

(AMNIS IBAT INTER ARVA VALLE FUSUS FRIGIDA)

Kis patak futott a réten, hűvös árnyú völgyön át,
játszi fényü gyöngykövek közt, vadvirággal ékesen;
könnyü szellő szállt fölötté kék babérnak lombja közt
és enyelgő suttogással mirtuszágat ringatott.
Zsendülő virágok nőttek lenn a selymes pázsiton,
sárga sáfrány nyílt a réten, tündökölt a líliom,
és az erdőn szerteszállt a kék ibolyák illata...
S lám a friss tavasznak ennyi édes éke s kincse közt
– ím a színek pirkadatja s minden illat asszonya –
rózsa tűnt elő aranylón: édesarcu Cypria...

Harmatozva állt az erdő ott a nedves rét fölött,
bő vizekkel csörgedeztek szerteszét a csermelyek,
s felszökellve-visszahullva tündököltek cseppjeik.
Benn a barlangok moháját zöld borostyán fonta át,
s árnyaik közt száz madárka – szebben, mint a képzelet –
új tavasz dalát dalolta, zengve-zsongva édesen.
Halk morajjal szőtte át a víz a lombok dallamát,
s fönn a léghen – szél zenéje – lenge Múza intonált...
Enyhe árnyu szép ligetben fű, fa, csermely, friss virág,
illat és dal így fogadta ott a rétek vándorát.

Marticskó József fordítása

AURELIUS AMBROSIUS

SZENT VÉRTANÚK ÜNNEPÉRE
(AETERNA CHRISTI MUNERA)

Krisztus örök kegyelmeit,
a mártírok győzelmeit,
a tartozó dicséretet
vidám lélekkel zengjük el.

Ők az Egyházak Elsei
győzelmes harc vezérei,
mennyei udvar nagyjai,
világnak ők igaz világ.

Világ félelmén győztek ők,
a testi kínzást megvetők,
s a szent halál jutalmaúl
a boldog élet már övék.

Vadak foga elé vetik,
s máglyára a mártírokat,
örjöngő hóhérok keze
fogókkal tépi húsukat.

Megmeztelenül belsejük,
patakban foly a drága vér,
de rendületlen állnak ők:
öröklét ad erőt nekik.

A szentek ájtatos hite,
rendíthetlen hívő remény
s Krisztus szerelme: általok
világ zsarnokát megtöri.

Bennük az Atya fénye él,
bennük triumfál a Fiú.
Bennük a Lélek ereje.
Az ég örömmel árad el.

Kérünk, Megváltó, tégedet,
emeld a vértanúk közé
könyörgő kis szolgálodat
mind az örök időkön át.

Sík Sándor fordítása

HIMNUSZ KAKASSZÓRA (AETERNE RERUM CONDITOR)

Világ teremtető mestere,
ki úr vagy éjen és napon,
időt idővel váltogatsz,
s nincs műveidben unalom:

szól már a napnak hírnöke,
ki éber őr mély éjen át,
s az utazónak éji fény,
mert minden órát megkiált.

A hajnalcsillag kél szaván,
égről borút elűz tova,
elhagyja ártó útait
az éji kóborlók hada.

Hangján hajós erőre kap,
a tengerárra csend borul,
s az Egyház sziklaszál feje
bűnét siratni elvonul.

Hát talpra keljünk könnyedén,
kakas henyélőt kelteget,

ásitozóra rákiált,
húzódozókat feddeget.

Kakas szaván remény fakad,
s a szenvedőknek enyhület.
Elrejtí törét a lator,
s az elbukott nyer új hitet.

Ó, Jézus, a bukóra nézz,
térítsen meg tekinteted.
Ha ránk tekintesz, hull a bűn
s elmossa könny a vétkeket.

Ó, fényesség, ragyogj belénk,
a lélek álmát megszakaszd!
Első szavunk tiéd legyen,
s amit fogadtunk, álljuk azt.

Sík Sándor fordítása

ESTI IMA
(DEUS CREATOR OMNIUM)

Isten, te mindentalkotó,
egek vezére, aki dús
fénnel ruházod a napot,
álom-malasztal a vak éjt,

hogyan oldott tagjainkat új
munkára eddze a szünet
s fáradt velőnket és borús
aggályainkat oldja föl:

hálát a végzett nap miatt
s imát az éj elé, miként
fogadtunk, hogy majd megsegíts,
mond néked híven himnuszunk.

Te légy, kit szívünk mélye áld
és hangunk harsonája zeng,
kit szomjaz minden tiszta vágy,
s imád a józan értelem,

hogy, ha az éjszakák köde
homályba csukja a napot,
a hit ne tudjon ily homályt,
hit világítsa ki az éjt.

Aludni lelkünket ne hagyd;
csupán a bűn aludjon el;
s a hit hűsítse a szüzek
álmának forró gőzeit.

Levetve síkos gondokat,
rólad álmodjon mély szívünk;
s föl ne riasszon az irigy
szellem csele: a rémület.

Kérjük a Fiút és Atyát
s a kettejükből áradó
lelket: hatalmas Háromegey,
vedd szárnyad alá, aki kér.

Babits Mihály fordítása

AURELIUS PRUDENTIUS CLEMENS

VÍZKERESZTI HIMNUSZ
(O SOLA MAGNARUM URBIUM)

Ó, te páratlan Betlehem,
nagy városok közt legnagyobb:
megszülni néked adatott
testben az üdvösség Urát,

kiról a csillag hirdeti
(tündöklőbb, mint a napkorong):
a földön megjelent az Úr
és földi testbe öltözött.

Látták fényét a Mágusok
s hozzák keletnek kincseit,
leborulván ajánlanak
tömjént, mirrhát és aranyat.

Királyt jelent a kincsarany,
Istennek szól a szábai
tömjénnek fűszerillata,
a mirrhapor sírról beszél.

Sík Sándor fordítása

APRÓSZENTEK ÜNNEPÉRE
(AUDIT TYRANNUS ANXIUS)

Hallja a zsarnok és remeg:
a királyok királya jó.
Ő lesz úr Izrael fölött
és ül majd Dávid trónusán.

Esze fogyottan felüvölt:
 „Küszöbön az utód, elűz!
 Csatlós, eredj, acélt ragadj,
 a bölcsőket vérrel füröszd!”

Mihaszna ennyi szörnyőség,
 Heródes, mit segít a bűn?
 Viszik a pusztulás közül
 az egy Krisztust sértetlenül!

Sík Sándor fordítása

A KATAKOMBÁK

(Részlet)

(HAUD PROCUL EXTREMO CULTA AD POMARIA VALLO)

Túl a falon, nem messze, a sánckertek közelében
 mély, rejtett üregű kriptá bejárata van.
 Barlangjába kanyargósan meredek, csigalépcsős
 út visz bizton, bár messze van innen a nap.
 Fenn ugyanis széles hasadékon tódul a fény be,
 s lent is látni lehet az alagút küszöbét
 Innen hogyha tovább haladunk, és megsűrűsödni
 látszik az éjszaka már bent a sötét folyosón,
 nyílások tűnnek fel mennyezetébe bevájva,
 hogy rajtuk kapjon fényt a homályos üreg.
 S ámbár kétoldalt szűk kápolnák sora formál
 oszlopos árnyával itt meg amott zugokat,
 mégis tiszta világosság árad be a feltúrt
 hegy zsigerébe a boltívbe ütött lyukakon.
 Így noha nem süt a nap, mégis látjuk ragyogását
 és élvezzük a föld színe alatt is a fényt

Rónay György fordítása

A BUJASÁG HARCRA INDUL

(Részlet)

(VENERAT OCCIDUIS DE MUNDI FINIBUS HOSTIS)

Jött im az ellenség a világ távol Nyugatáról:
a Bujaság; jóhíre veszett rég, most se vigyáz rá,
fürtjei illatosak, szeme tétova, hangja sovárgó,
élvezetekbe merülve csupán a mohó gyönyörért él,
elpuhul ernyedt lelke, lihegve ledér örömeiből
szürcsöl, s fásult érzékét hajszojja rogyásig.
Átmulatott hosszú éjét ökrendte fakón most,
mert amikor virradt, étek mellett heverészve
nyers kürtszót hallott, s odahagyva a tűzlevü kancsót,
tószeget, a bortól s balzsamtól botladozón kelt
hadra, virágokon átgázolva vonult a csatába.
S nem gyalogosként: szép kocsiról ejtette az ámult
férfiakat rabul ő, sebesült szívüket leigázva.

Ó, milyen új fajtája a harcnak! nem suhanó nyíl
röppen az íjról, dárdát sem szökkent csavaros szíj
messzire, és lándzsát sem ráz fenyegetve a jobb kéz:
mert bujamód ibolyával harcol, rózsaszírommal,
s ellensége hadára kosárral szórja virágát.
Ellankadnak rá az Erények, s akkor az ernyedt
csontokon át lágy mérget lop be a pára varázsa,
és édes-gonosz illata fegyvert, sziveket, orcát
s érc izmot szelidít, erejét elszíva csalárdul.
Mint csata vesztén, rendül a hadsör, béna kezükből
gyáván hull ki a fegyver döbbsen ámulatukban,
míg a kocsit nézik bámészan, a drágakövek dús
csillámát, meg a gyöplőt, csengő fémlemezekkel,
s elkerekült szemmel szemlélik a súlyos aranyból
készült tengely-agyat, s körülötte a fényes, ezüstös
küllőket, melyeket sápadt-arany ötvözetével
fog körül és külső kerületként ível az abroncs...

Rónay György fordítása

A POGÁNY JÓSHELYEK PUSZTULÁSA

(Részlet)

(EX QUO MORTALEM PRAESTRINXIT SPIRITUS ALVUM)

Attól fogva, hogy asszonyi méhben szállt meg a Lélek,
Isten lelke, az Úr, anya-testet véve lakásul,
és a szüzességgel férfit született a világra,
Delphiben elnémult a barlang, sorsa betellett,
háromlábát nem fedti üst, a szibillai könyvből
nem jósol habos ajkkal megszállt papja lihegve.
Tébolyodott párája veszett a hazug Dodonának,
Cumae is némán gyászolja jóshelye holtát,
s Lybia zátonyain választ többé nem ad Ammon;
búsul az ős Capitolium is: fejedelmei Krisztust
ismerik Istennek, s a vezérek rendeletére
templomok omlanak össze, nagy Aeneas üke bíbor
köntösiben Krisztus hajléka előtt könyörög már,
s áldva imádja a Föld ura ím a Kereszt lobogóját...

Rónay György fordítása

MEROPIUS PONTIUS ANICIUS PAULINUS NOLANUS

LEVÉL AUSONIUSNAK

(Részlet)

(QUID ABDICATAS IN MEAM CURAM, PATER)

Elhagytak engem a Camenák, vissza hát
mért hívod őket, mondd, atyám?
Krisztusnak szentelt szív Múzsákkal nem cseveg,
és Apollónak zárva van.
Osztoztam egykor, ha tehetségemben nem is,
közös törekvésben veled,
a néma Phoebust beszédre bírni Delphiben,
Múzsák lelkét szólítani,
s áldozva a szóló isten áldott kegyét
esengni berken és hegyen.
Most elmém máson jár, nagyobb Isten kíván
tőlem most más erkölcsöket,
az adóstól visszaperelve kölcsönét,
hogy atyánk legyen életünk.

Henyélést, hívságot, világi gondokat
s irodalmi ábrándokat
megtilt, hogy törvényét kövessük egyre és
fényét szemlélje csak szemünk,
mit raetor-művészet, ravasz bölcselkedés
s költő-képzeltetés ködbe von,
mert az csupán nyelvet csiszol, s a szívbe csak
hasztalan hamisságot ojt,
de mit sem ad, mi üdvünket szolgálja és
az igazságot fölfedi.
S mi jó, igaz s szép tellhet attól, aki nem
a leglényeget keresi,
Istent, jó s igaz tűzhelyét és kútfejét,
Ki csak Krisztusban látható.

Ez az igazság fény, az élet útja ez.
 atyánk jobbja és ereje,
 jogunk napja, javunk forrása, szent virág,
 világ-szülő Isten-fia,
 holtunk halála, halandóság élete.
 Ő minden erény mestere,
 üdvösségünkért emberré lett Istenünk,
 aki testünkbe testesült,
 ember s Isten közt mindörökre kölcsönös
 kapcsolatot teremtve így...

Rónay György fordítása

IMÁDSÁG

(OMNIPOTENS GENITOR RERUM, CUI SUMMA POTESTAS)

Legfelsőbb hatalom, mindenség végtelen atyja,
 hallgass meg, ha helyes dolgot kérek: napomat bú
 s baj ne zavarja, legyen békés, jó éji nyugalmam.
 Másét meg ne kívánjam, s adjak a rászorulóknak
 a magaméból, ártani nékem senki se ártson,
 s én se a másnak; rossz szándék ne legyen soha bennem,
 annál inkább tenni a jót mindig lehetőség.
 Győzze le, nem hajszolva hiú hasznát, csak erényét,
 és örvendő a büntelen ágynak, a lélek a testi
 csábítást, gyűlölje a gabszást s a gonosz szó
 ártalmát, ami annyira kedves a sanda füleknek,
 hogyha a vétkes nyelv mérgét bőven kiokádja.
 Porba ne sújtson gyász, épüljek bármi halálon;
 szívem irigység, szám sose fertőzhesse hazugság.
 Víg házban, s a saját termésből élve, az asztal
 tartson jól hű társat, szolgát, fürge cselédet,
 jámbor hitvest s gyermekeket, kik tőle születtek.
 Jó erkölcsért megfizet Isten, s majd örök élet
 lesz odaát a tisztesség mennybéli jutalma.

Rónay György fordítása

KÖSZÖNTŐ VERS FELESGÉHEZ

(AGE IAM, PRECOR, MEARUM)

Jöszte, kérlek, életemnek
válhatatlan sorsosa,
ezt a röpké életet
jőjj, ajánljuk Istenünknek!
Nézd, keringve gyors iramban
száll a fürge nap tova:
minden e múló világon
romlik, omlik, hull, enyészik.
Minden, minden elfolyik,
és ha elfolyt, vissza nem tér.
Haj, hiú árny csalja lelkünk
fönn-esengő vágyait.
Hova tűntek mind a dolgok?
Hova kincsek és hatalmak,
mikben a leláncolt lélek
gyönyörűségét találta?...

Sík Sándor fordítása

FLAVIUS AVIANUS

A TÜCSÖK ÉS A HANGYA
(QUISQUIS TORPENTEM PASSUS TRANSIRE IUVENTAM)

Bárki, ha ifukorát zsibbadtan tűrte elúszni,
s nem sejtette előbb: mily bajokat hoz a sors,
vénségtől gyengén, miután eljött a nehéz kor,
hányszor kér mástól – s jaj, de hiába! – segélyt...

Tűző napfényben robotolt – vállalta – a hangya,
és munkája nyomán teltek a csöppnyi odúk.
Ám amikor már zúzmara lepte fehéren a földet,
s jégpáncélzat alatt bújt el az őszi vetés,
megbirkózni viharral amúgy sem tudna a csöppség –
házacskájában dús magokat szedeget.
Sápadtan könyörög most élelemért, kinek egykor
bús nótájával telt meg a nyári mező,
mert míg az érett gabnát elcsépelte a szérún,
dallal nyújtotta ő a meleg napokat.
Hát a kicsiny szorgos felel is, kinevetve a tücsköt:
„S most ugyanúgy tudod-e élni az életedet?
Minthogy megfeszített munkámból nyertem a létem,
én a hideg közepén jó nagyokat pihenek.
Ám neked itt az idő, most járd el a táncot, a végsőt –
hisz muzsikáltál csak végig az életen át.”

Kurcz Ágnes fordítása

CLAUDIUS CLAUDIANUS

NÁSZÉNEK HONORIUS CSÁSZÁR LAKODALMÁRA

(AGE CUNCTA NUPTIALI)

Kelj, tavasznak nász-diszével
felfüvérezett egész föld,
zengd uradnak házasságát;
zengjék berkek nagy folyókkal
s mind a tenger mélyei.

Áldjátok ligur mezők és
bércei Venetiának,
fejtől lábíg rózsakertbe
öltözzék az Alpok orma,
s válják bíborra a hó.

Athesis vizén a kartánc
hömpölyögjön, és a nádas
forgó Mincius susogjon,
és Padus borostyánkővel
telt hajói csengjenek.

Jóllakott nép énekétől
Tiberis-part visszhangozzék,
és királya szándokában
boldog Róma koszorúzza
dús virággal hét csucsát.

Hadd hallják Ibériában,
honnan e királyi törzs kelt:
ott az ország ékességes
szülő-háza győzedelmit
már számlálni sem lehet.

Onnan jött a férfi atyja,
onnan jött az asszony anyja,
és a két ágból özönlő
császár-nemzetség e nászban
két folyamként egyesül.

Pázsit ékesítse Baetist,
Tagus duzzadj ék aranytól,
és a háznak ősi atyja
vígadozzék, Oceanus,
kristály-barlang öbliben.

Napkelet s naphajlat együtt
ujjongjon, két testvér földje;
béke, vígság töltse színig
mind a városok sorát, hol
fölkel és leszáll a Nap.

Aquilo, észak viharja,
Caurusok vad tombolása,
s Auster, csöndesedjetek mind;
csak Zephyrus lengedezzek,
míg ez ünnep éve tart.

Weöres Sándor fordítása

VÉNUSZ KERTJE

(Részlet)

(RISIT AMOR PLACIDAEQUE VOLAT TRANS AEQUORA MATRI)

Ámor felkacagott, s már száll is a nyájas anyához,
hírnök a tengeren át, szárnyát büszkén kifeszítve.

Ciprus bérce, hol ember nem járt még soha, árnyat
dönt az íoni vizekre s odébb Pharos szigetére –
Proteus otthona az – s úgy néz le a hét Nilus-ágra.
Nem meri öltöztetni e bérce a tiszta fehér hó,

fél csapkodni a szél, és nem meri bántani orkán.
A gyönyör és Vénusz helye ez. Száműzve van innét
tél, hideg évszak: örök tavasz ontja e tájon az áldást.
Lejt a hegy, enyhe mezőbe simul, körülötte kerítés,
színarany, és sárgás fém-fénnyel védi a rétet.
Mulciber, úgy mondják, ezzel nyert hitvesi csókot,
és ez a várfal volt a szerelmestől jegyajándék.
Bent ragyogó szántók, s bár nincs aki műveli őket,
egyre virulnak: elég munkásuk az enyhe Zephir csak;
s van liget is, hova nem juthat be madár, ha előtte
nem bírálta dalát meg az istennői ítélet:
tetszett: szállhat a lombba; de szállhat vissza, ha vesztett.
S minden lomb csupa lágy szerelem, fa szerelmes a fába,
és mind boldog. Mint mátkához, bólog epedve,
pálma a pálma felé, nyárfához símúl a nyárfa,
éger az égerhez sóhajt, a platán a platánhoz.

Két forrás fakad, egy keserű s egy édes: amannak
mérge emennek mézét rontja, ahogy beleömlik;
úgy hírlík, Cupido nyilait harcokra ez edzi.
Tegzes testvérekék játszódnak a parton ezerszám;
egyformák arcukra, korukra: megannyi kis Ámor.
Nimfák gyermeke mind, egyedül Cupidónak az anyja
Vénusz. Ez íjával égboltot, csillagot, istent
tart féken, fejedelmek szívét sebzi; a többi
köznépekre nyilaz. De van itt más isten is: itt a
semmi bilincs béklyóját nem tűrő Szabadosság,
könnyen csillapuló Haragok, Virrasztás borban elázva,
Ifjui Könny, szeretők szép Sápadsága, az első
tolvajlásában még tétova léptü Merészség,
boldog Félelmek, soha nem nyugovó Gyönyörűség,
s víg szárnnyal röpködnek a pajzán Esküszegések.
Köztük a délceg, csintalan Ifúság: a ligettől
távoltartja a Vénséget.

Vénusz palotája

villog odébb, erdők zöldjétől zöld ragyogással.
Vulkán ezt is tiszta aranyból s drágakövekből

építette, tetézve a kincset mesteri kézzel:
 téve tetőt jácintkő-oszlopsorra smaragdból,
 s tiszta berill-kő minden fal, s a küszöb csupa jáspis,
 és a lenézett sárga agátból rakva a padló.
 Illatozó talajú, dús kert kínálja középütt
 gazdag termését: burjánzik az édes amomum,
 magzik már a fahéj, és sábai cinnamum érik,
 balzsamcserje virul, bő nedvvel, lombosodóban,
 s ágai kérgén lassan balzsam cseppje szivárog...

Rónay György fordítása

VÉNUSZ TENGERI ÚTJA

(Részlet)

(DIXERAT ET SPARSA DIVERSI PLENE FERUNTUR)

Szólott Vénusz, s elszéledtek szerte a kémek.
 Éppen a Kárpát-tenger alatt úszott el a Trítón,
 Cymothoét hajscolta, ki félve suhant el előle:
 retteg a vadtól, s bárhogya is üldözi az, tovasiklik,
 s nedves testével ki-kicsúszik a durva kezekből.
 „Hé! – szólta Ámor a Trítón után –, a szerelmeteket nem
 rejthetitek mély tenger alá! Készülj, te viszed majd
 úrnőnket, s nem gyarló bér lesz érte jutalmad:
 Cymothoe, noha most menekül még a szerelemtől.
 Jöjj ilyen áron hát!”

Kicsap erre a tengeri félvad,
 tajték-fürtjei karját söprik, s ott, hol a férfi-
 test meg a halfark összetapad, láthatni hasított
 csülkű lábát. Hármat rándul a szörny, negyedekre
 már a paphosi parton jár, fölszántva homokját.
 Árnyékolni az istennőt, homorítva begörbed,
 s most csigalepte, kemény hátát bíbor takarókkal
 lággyá kendőzik, s Vénusz gályája e barlang
 lesz: utazik, hósín talpát belemártja a vízbe,
 s szárnyacsattogva kíséri a sok kicsiny Ámor, a tenger

habzik táncuktól. Neptún palotája virágban,
Cadmus gyermeke, Leucothee ott játszik, a fürge
delfint rózs-füzérrel kantározza Palaemon,
s ősz haja fürtjét Glaucus megkoszorúzza babérral.

Állataik hátán Nereídák jönnek a hírre:
Hozza a tengeri tigris, Tartessus fenevadja
azt, aki halfarkas, társát meg az Aegei-tenger
vad kos-szörnye – hajókat zúz szét homloka ennek –
harmadik ott hintál egy tengerkékes oroslán-
nőstény hátán, s a negyedik zöld tengeri borjún
úszik; az ifjú párnak hozzák kincseiket mind:
Cymothoe öveket, gyönyörű láncot Galathea,
és Spatale diadémot, gyöngyökkel kirakottat,
lenn a Vörös-tengerben gyöngyét ő maga szedte.
Doto most lebukik, s lenn tengermélyi korallt tép:
szürke növény, mikor érte merül le; kikél a habokból,
s ékkő ujjai közt...

Rónay György fordítása

STILICHO DICSÉRETE

(MAIOR SCIPIADES, ITALIS QUI SOLUS AB ORIS)

Nagyhírű Scipiónk, aki széles Itália földjén
haddal győzni a púnt egymaga fáradozott,
nem forgatta a Píeridák dala nélkül a fegyvert.
A költőkre szeges gonddal ügyelt a vezér.
Mert örvend a vitézség, hogyha tanúi a Múzsák.
Dalra ki méltót tesz, kedveli mindig a dalt.

Így, mikor atyja nagy árnyáért vett bosszut az ifjú,
hispan part vizeit vonva hatalma alá,
így, ha a tírus erőt készült leigázni, kibontva
félelmes jeleit Libya tengerein:
oldala mellett volt, s táborban a had sűrűjében
forgott többnyire bölcs dalnoka, Ennius is.

Tapsolt néki, ha kürtök után zengett, a gyalogság;
s véresen új harctól zengte urát a lovas.

Majd hogy a két Karthágót kétszer győzve, legyőzte
(ott apjáért állt bosszut, emitt a honért),
s gyilkos, hosszú harcok után diadalszekerének
rúdja elé fogta végre a bús Libyát:
győzelmünkkel végül a Múzsák is hazatértek,
s harci babérkoszorút nyert a had énekese.

Új Scipiónk, Stilicho győzelmet aratva a hajdan
voltnál is dühösebb mostani Hannibalon,
Róma! öt év múltán, hazatérvén, visszaadott hát,
s szólít szólani várt consuli műveiről.

Rónay György fordítása

PROSERPINA ELRABLÁSA

(Részlet)

(FORMA LOCI SUPERAT FLORES: CURVATA TUMORE)

Szebb e vidék a virágnál: lejtős táj, kicsi dombbal,
lágymalmok hullámaival gyűrűzve magasba,
szirtjeiből üde forrás buggyan s gyors patakokban
partjai nedves pázsitját csobbanva locsolja;
sűrű lomberdő mérsékli a hév nap aszályát
s nyár kellős közepén tél hűsét ontja magának.
Nő itt tengert járni fenyő, lándzsára való som,
tölgy, Jupiter szent fája, s a sír takarója, a ciprus,
mézzel csorgó cser, s a jövő látója: babérfa;
imbolygón itt puszpáng rengeti dús koronáját,
ott repkény tekereg, s szőlő venyigéje karol szilt.
Tó nyílik nem messze (sican neve Pergus), a partját
fák koszorúzzák sűrű lombbal, a színe a szomszéd
lápi vizektől sárga, a szem belenézve leláthat
mélyen az aljáig, s áthatva simán a folyékony
tükrön, egészen a víz fenekéig elér a tekintet,
s titkai rejtelmét föltárja előtte a mélység.

Tarka virágok közt a szökött szüzek itt vigadoznak.
Csokrot szedni Venus serkentgeti őket: „Előre,
lányok, most, mikor édes harmatot ont a kelő nap,
s Luciferem hint nedvességet a szőke mezőkre
párálló paripáról.” Szól, s fájdalma virágát
tépdesi, míg a szüzek körülötte a dús ligetekbe
rajzanak. Így zúdulnak a méhek a hyblai mézfű
rablására, midőn a viasz tábort a királyok
fölserkentik, a bükkfaüregből zsongva kitódul
s választotta virága fölé csap a mézarató had.
Ékétől megfosztva a rét. Emez itt liliomhoz
éjszínű violát köt, amazt majoránna diszít;
ez rózsákkal csillagos, az hószín a fagyaitól.
Szednek téged is, ó, búsongó, gyászjegyű jácint,
s Náciszt is tépnek: mind ékei most a tavasznak,
s gyermekek egykor: Amyclae sarja te, az Helikonnak
magzata; téged a diszkosz téves röpte talált el,
az forrása szerelme miatt halt; téged Apolló
gyászol bús arccal, tört náddal azért Cephisus sír.

Legbuzgóbban a termés-istennő szemefénye
gyűjti a réti virágot, először fűzfagalyakból
font kosarakba tetézi a zsákmányt, rendezi aztán,
s mit sem sejtve, fejére füzérnek felkötö, baljós
nászi előjelként. Ám még a hadakra hatalmas,
kürtös Pallas is azt a kezét, mellyel sereget dúl,
sarkalatos kapukat renget, nagy-erős falakat dönt,
könnyebb szórakozással üdíti, letéve a lándzsát,
s ritka füzéreivel formálja szelídre sisakját:
nem fenyeget vasas orma, megenyhül marconasága,
és, heve elmúltán, a taréj enyelegve ragyog fenn.
S ő sem nézte le lányok játszi raját, ki kutyákkal
járta a Parthenius berkét, s csak dús haja oldott
fürtjeit óhajtotta lekötöni virágkoszorúval.

Ám ahogy így szüzi kedvvel víg játékokat űzik,
nagy recsegés-ropogás támad, vártornyokat ingat

s városokat forgat ki helyükből sorra tövestül.
Honnan e háborgás, nem sejtheti senki, csupán a
paphusi istennő, s örvend neki, bár szive fél is.
Mert a sötét üregekben a föld mélyében a lelkek
zord ura tört utat, Enceladust tipratva nehéz, nagy
ménjeivel, míg izzadt: roppant ízületébe
váj a kerék, s a gigász leszegett nyakkal nyög, a vállán
Sziciliával s Plútóval, próbál mocorogni
s meg-megakasztja elernyedtt kígyó-lábbal a tengelyt:
füstölgőn kénes hátába hasít a keréknyom.
S mint lappangó harcos támad a mit se gyanító
ellenségre, ha aknát fúrva a harci mezőn át
álutakon jut túl a kijátszott bástyafalon, hogy
bőszén utána a győztes had berohanjon a várba
sárkányfog-veteményként: így fürkészi Saturnus
harmad sarja a föld mély rejtekeit megeresztett
gyöplűvel, hogy bátyja világa színére kijusson.
Rész, kapu nincsen: a súlyos sziklák szerte elállják
útját s foglyul tartják zord akadállyal az istent.
Az nem tűr késést s dühösen roppant jogarával
zúzza a sziklákat. Döng tőle Sicília tája,
Lípari fölbolydul: Vulkán, odahagyva a műhelyt,
bámul, s mennyköveit döbbsen elejti a Küklopsz.
Meghallotta, akit jéggel zárnak be az Alpok,
meg, ki vized szeli, római hírrel még nem igézett
szép Tiberis, s ki a Pón égerfa ladikban evezget.

Így hasított hegyeket Neptún hármasszigonyával,
még amikor Thesszália sziklaövezte vidékét
lappá tette a Peneus vize, és az elöntött
föld mit sem termett: akkor vált szét, vad ütésre,
megsebesülten az Ossa s Olympus jéghideg orma.
Fogságából zúgva a víz kitör, útja szabad már,
tengert ér a folyó, szántóföld lesz a talajból.

Most, hogy végre legyőzve Trinacria szétveti súlyos
láncát, s oldala fölnyílik roppant üregével,
döbben tőle a menny: csillagjai sorra kitérnek

útjukból, a tilos tengerben fürdik a Medve,
rémületében a lomha Ökörhajcsár szaporán jár,
retteg, fél Orion, s a nyerítést hallva fakó lesz
Atlas, sápad a rótarany ég a sötét lihegéstől,
míg a homályra szokott ménék riadoznak a tágas
föld kerekétől. Megfeszülő zablával a fénytől
hőkölnek, s a rudat váratlan hátrafesztve
megpróbálnak visszarohanni a lenti kaoszba.
Majd, hogy hátukon érzik, amint szaporázza az ostor,
tűrik már a napot, s vágatnak téli vad árnl
gyorsabban s a kilőtt dárdánál is sebesebben.
Parthus gyors nyila nem röpül így, nem a déli dühös szél
nem száll gyorsabb szárnyon a lélek gondban epedve.
Vértől lucskos a kantárszár, dögvész szaga terjed
bűzősen, és a homokban a tajték mocska fehérlik.
Szétfut a nimfák népe; Proserpína sír a szekéren,
s elrablottan az istennőkhöz eseng...

Rónay György fordítása

PHOENIX

(OCEANI SUMMO CIRCUMFLUUS AEQUORE LUCUS)

India és Eurus táján túl, távoli tenger
árja ölen zöldellik az erdő, melyre először
fúnak a Nap paripái; az ostor is éri, midőn a
harmatlepte szekér a kapun dübörögve kigördül,
honnan az új nap kél, s elsápad az éj szinevesztett
köntösben, ha megérzi szelét villó kerekének.

Itt, ez a táj a hazája a boldog Napmadarának,
s mert a nagy égi Titán tüzes, izzó égöve védi,
nem fertőzteti földjét semmi haszontalan állat,
s rajta az emberi fajzat sem terjeszti ragályát.
Isteni lény ez a szárnyas: az élete csillagokénál
tartósabb, s évadja lejártán teste megújul;
éhe nem ételtől enyhül, forrás vize szomját

oltani nem kell néki, a nap tisztább heve adja
étkét, és Tethys eteti őt szellős eleséggel,
szedve az ártalmatlan párák dús adományát.
Titkos fényt ont két szeme, csőre körül ragyogó tűz
díszlik, csillámló tarajával a napra hasonlít
tündöklő fejbúbja, amint a homályt hasogatva
izzik, s lába akárcsak a bíbor tírusi méreg.
Szárnya a szélnél gyorsabb, kékes szín koszorúzza,
és elhintve arany foltok szikrái tetézik.

Nem fogadás útján születik, magból se csirázik:
atyja magának s gyermeke is, s testét, ha kivénhedt,
nemző nélkül, termő holtában szüli újjá,
s annyiszor éled fel, valahányszor elég, hamujából.
Mert hogy a sok-sok nyár ezer útja letelt, s ugyanannyi
tél múlt el, s ugyanannyi tavasz, kinővesztve a lombot,
melyet az ősz letarolt, árnyékul a földmiveseknek:
akkor az esztendő terhétől végre legyőzve
enged a nagy kornak, mint orkántépte fenyőszál,
mely fáradtan dől meg a Kaukázus tetején fenn
s végromlását szerzi magának súlya hajoltán.
Részben az állandó szélvész nyüvi, részben a zápor
lucskai marják, részben szétkorhasztja a vénség.

Fogyton a Phoenix fénye már, szeme vénkori fagytól
hályogos, olymódon, mint égen a hold, ha a felhők
úgy elfátylazzák, hogy már-már szárva se látszik.
Egykor felleg ölen héjázta szárnyai, most meg
szinte a földet súrolják. Már tudja, leteltek
napjai, már készíti az új élet születését:
szerte aszályos dombokról száraz füveket gyűjt
s illatozó levelekből fűszer-halmot emelve
épít máglyát és bölcsőt egyszerre magának.

Majd ráül s lágy énekszóval hódol a Napnak
bágyadtan s könyörög hozzá és kéri esengve,
küldje le újult életerőre szülő tüzeit már.
Phoebus, amint meglátja, feszesre szorítva a szarát

megtorpan s kedves hívét biztatja szavával:
„Ó te, ki vénséged máglyára viszed, s kire új lét
virrad az álsírban, te, akit végső veszedelmed
újra szül egyre, hogy ifjúvá serdülsz a halálból:
vedd ímhát új kezdetedet s elhagyva elaggott
porhüvelyed, kelj új formádban szebb ragyogásra.”
Szól, s megrázva fejét, egy szálat szőke hajából
rávet hirtelen és átszegzi az esdve könyörgőt
életadó sugarával. Az újhodnék: lobog, ég már
önként és örömet hal az új élet közeledtén.
Felcsap a jószagu máglya a mennyei dárda tüzére,
s hamvad a vén szárnyas. Döbbenten fogja tinóit
vissza a Hold, s az egek megbénult tengelye sem jár.
Szorgosan ott virraszt a szülő tűznél a vigyázó
Természet, hű lángjait intve, nehogy megemésszék
s adják vissza örök madarát, díszét a világnak.

Annak széthullt tagjaiban felbuzdul az újult
életkedy, és minden érében elindul a friss vér.
Élni kelő pora most önként egyszerre mozogni
kezd és új tollat sarjaszt hamvadt tetemére.
Ő, a szülőatya, mint önnön fia szökken elő most
és folytatja magát. Közbul két élete partját
egymástól keskeny réssel választja a tűz el.

Nyomban a Nílushoz száll s így tisztelve meg őse
hamvait, elviszi nemző fészket messzi vidékre,
Egyiptomba, sebes szárnnyal húz át idegenbe,
fűszál-sírtakarójában hordozva a holtat.
Roppant rajnyi madár kíséri; körötte lebegve
szárnyas-falka nyüzsög. Sűrű seregük feketéllőn
hömpölyög el, más-más úton felhőzve köréje.
És a vezértől egy sem tér el a sok-sok ezerből:
mind követik hódolva királyuk balzsamos útját.
Sem Jupiter fegyverhordó sasa, sem dühös ölyv nem
csap rájuk: testvérek lettek tiszteletükben.
Így jön a szőkés Tigristől barbár had előtt a
párthus nép fejedelme: sugárzó drágakövekkel

pompázik s a fejére királyi virágkoszorút tesz.
Ménje arany zablás, bíborló köntöse asszír
hímzéssel díszes, maga büszkén hordja hatalmát
s fennhéjázva vonul szolgáló hadsora élén.

Egyiptomban a békés oltáráldozatokról
híres Napvárosban a metszett thébai márvány
oszlopon nyugvó templomba repül be a Phoenix.
Ott lehelyezve, amint mondják, a szülőatya máglyát,
és ura fennkölt képe előtt hódolva, a tűznek
szenteli terhét, áldozatul, s átadja a lángnak
magvait és maradékát. Árad szerte a mirrha
gőze, az oltárokról isteni füst gomolyog fel;
messzi Pelusium ős mocsaráig terjed az indus
illat, s orrokat ingerel és áthatja a férfit
üdvös erőkkal; nektárnál dúsabb levegője
még a sötét Nílus hét torkolatában is ott leng.

Ó, boldog Phoenix, te, magadnak utóda! A vég, mely
minket szétold, téged erőre kapat; születésed
fészke hamud; csak vénséged hal meg, s te tovább élsz.
Tudsz mindent, ami volt: század századra előtted
hömpölyög el. Láttad, habzó árral mikor ömlött
szét a kiálló sziklafalak körül egykor a tenger,
s tűzbe mely esztendőt borított a phaëtoni tévely.
Nincs holtod sohasem. Meggyőzve a földi világnak
törvényét, egyedül te maradsz fenn. Széjjel a Párkák
nem tépik fonalad: nincs ártásodra hatalmuk.

Rónay György fordítása

EGY LOVASTISZTRE

(PER CINERES PAULI, PER CANI LIMINA PETRI)

Szent Péter csontjára s a Pál hamvára könnyörgök,
Kíméld verseimet, ezredesem, Jakabom.
Védje Tamás úgy biztos pajzsként melled a hadban,
Úgy kísérjen Szent Bertalan is csata közt,
Alpoktól úgy tartsák távol a szentek a barbárt,
Adja Zsuzsánna neked kölcsön aképp erejét,
S mint Egyiptom gyors lova fúlt, úgy fúljon a vízbe
Mind, aki ránk tör tán a jeges Isteren át,
Bosszúló kardél úgy irtsa-metélje a gétát,
S Tekla is óvja meg úgy római hadseregünk,
Úgy fald túl a dagadt vendéget a dús lakomákon,
S oltsa csapolt hordó szomjadat áradozón,
S úgy ne is érjen az ellenséges vér, ahogyan te
Kíméled versem, ezredesem, Jakab úr.

Rónay György fordítása

CLAUDIUS RUTILIUS NAMATIANUS

DE REDITU SUO

(Részletek)

RÓMA DICSÉRETE

(EXAUDI, REGINA TUI PULCHERRIMA MUNDI)

Halld meg a dalt, e világ gyönyörű úrnője, királynőnk,
Róma, te csillag az ég fény-tele sarkai közt,
halld meg a dalt, ó emberek anyja, nagy istenek anyja,
templomi fényed a mennyboltra vetíti nevünk!
Rólad zengünk, rólad, ameddig túri a Végzet,
míg a szívünk dobban, nem feled el sohasem.
S még ha a Nap lángjára felejtés vak köde hull is,
állni fog oltárod, itt, a szívünk közepén!

Horváth István Károly fordítása

RÓMA CSODÁI

(QUOD REGNAS MINUS EST QUAM QUOD REGNARE MERERIS)

Bármin is országolsz, kevesebb az, mint ami illet!
Tettel túlmagasulsz nagyszerű tetteken is.
Megszámlálni bajos, mint csillagokat, diadalmi
jelvénnel borított nagyszerű díszeidet.

Elkáprázik a szem tündöklő templomaidtól;
úgy vélem, hogy eképp laknak az istenek is.
Mit szóljak meredek boltív vízgörgetegéről,
honnan alig szívhat fölfele Íris esőt?
Inkább égetőró ormoknak mondhatod ezt mind;
dicsérné a görög, hogy mi gigászi erőd.
Foglyulesett forrásvizet őrzöl kőfalaid közt;
sok fürdőpalotánk elnyeli mind e habot.

Vízgyöngyös falaid sűrűn hálózza be sok-sok
ittthon eredt vized is, s öntözi csörgedezőn.
Ez hűsíti a nyár hőségét friss lehelettel,
s ártatlan szomjat tiszta hab olt üdítőn.
Hév vizeid sodró zuhatagja a Tarpei útra,
ellenségeidet viasszaszorítva, betört.
Hogyha patakzana még, úgy vélném tán: vakeset volt;
ám segedelmünkül tört fel: utóbb elapadt.
És mit szóljak a lomb-koszorúzott mennyezetekről,
hol honi szárnyasaink zengnek ezerszinű dalt?
Nem szűnő tavaszod szelidíti az évszakokat mind.
s dús pompájú, kimél megzabolázva a tél.

Róma, emeld föl hát repkény-koszorúzta fejed: szent
homlokod aggságát zöld, üde lombra cseréld!
Szikrázzék arany ék tornyos koronádon, örökké
szórja sziporkáit pajzsod, a színarany érc.
Födj be hát a borús balsorsot a visszaadott jog:
vonja be búfeledés sarjadozó sebeid!
Mostoha sorsodban, mint szoktad, várd ki szerencséd:
így kiheversz sok kárt, Róma, miképpen az ég.
Csillag-mécsesek is kialusznak fellobogásig;
csorbul a hold, látod, hogy kereküljön utóbb.
Allia nem késett Brennust büntetni, a győztest;
szörnyű szövetségért szolga a samniumi.
Sok vereséged után Pyrrhust megverve elűzted;
s megkeserülte, mi több, Hannibal is sikerét.
Vízbe ki nem fülhat, nagy erővel a partra evickél,
s bármily mély a mocsár, még magasabbra szökell.
S mint a szövétnek, amit lengetnek s lángarakap újra,
úgy alacsony sorsból törsz a magasba dicsőn.
Törvényt adj, amely él, míg élhet a római nemzet;
Párka-guzsajtól, mely végzetet oszt, ne remegj,
bárha tizenhatszor tíz és ezer éved után már
lassanként lepereg, lám, a kilencedik is.
Hátralevő nagy időd nem hódol semmi határnak,
míg fennáll a világ, míg csupa csillag az ég.

Kárpáty Csilla fordítása

ILUA SZIGETE ÉS A VASBÁNYÁK (OCCURRIT CHALYBUM MEMORABILIS ILUA METALLIS)

Fölbukkant az acélbányákról nagyhirű Ilua;
 dúsabban nem adóz Nóricum egy röge sem.
 Tág huta torkában biturixok nyers vasa nem jobb,
 s Szardiniában sem, mit kiokád a kohó.
 Több hasznot hoz a vas bő termőföldje a népnek,
 mint hispán honi víz, Tagus arany kavicsa.
 Mert a halálszerző aranyérc fölvérté a bűnre:
 érte a vak szerelem bármi gonoszba sodor.
 Házasságot, amely törvényes, megtör arany kincs;
 szintugy a szűz öleket tenger arany veszi meg.
 Rászed arany pénzen vett hűség város-erődöt;
 ennek vétke, hogy így dívik a vesztegetés.
 Föltörik ellenben vas ekével a durva göröngyöt:
 első eszközöként lelt a vasércre a lét.
 Vas sisakos Marsról félisteneink noha mitsem
 tudtak: elüldözték vassal a dúvadakat.
 Embernek nem elég csupasz ökle, ha nem ragad eszközt,
 vas szerszáma ha nincs második, új kezeként.
 Unva a lomha szelet, felüdültem a gondolatoktól,
 míg a goromba parancs gályarabokra rivallt.

Kárpát Csilla fordítása

CAPRARIA SZIGETE ÉS A REMETÉK (PROCESSU PELAGI IAM SE CAPRARIA TOLLIT)

Messzi hajóztunk már, s Capraria tűnt föl előttünk.
 Hemzseg a fényt kerülő férfitól e sziget.
 Puszta görög névvel monakhosznak mondja magát mind,
 mert tanu nélkül akar tengeni, mint remete,
 félve szerencse kegyét, rettegve csapásaitól is.
 Ámde ki gyötri magát, hogy ne gyötörje a sors?
 Hát mily tébolyodott dühe bomlott agyvelejüknek,
 hogy rossztól remeg, ám jót se visel sehogy el?

Végzet rabjaiként ők büntetik enmagukat, vagy
fortyog epét öntő, bús zsigerük feketén?
Örjöngő haragú epekórt így ír le Homeros
Bellerophontésnak háborodásairól,
mert miután metsző kín nyílhegye érte az ifjat,
meggyűlölte, amint hírlík, az emberi fajt.

Kárpáty Csilla fordítása

LÁTOGATÁS PÍSÁBAN

(PUPPIBUS ERGO MEIS FIDA IN STATIONE LOCATIS)

Horgonyt vetve hajónk szélcsöndes, biztos öbölben,
Písa felé utazom, hol gyalogolni szokás.
Kétkerekű kocsit és paripákat is ad a tribúnus,
kit, – katonáskodván véle, – igen becsülök, –
míg palotás tisztként szolgáltam s míg ura voltam
ott a kegyes fölség fegyveres őreinek.
Alpheustól eredett, úgy vélem, ez őskoru város;
Arnus s Ausur iker habjai átölelik,
s hol piramis csúcsát alkotja az összefolyó ár,
szárazföldre csak ott léphet a láb, legelöl.
Ám megtartja közös medrükben régi nevét, és
tengeri torkolatán Arnus ömöl be csupán.
Még mielőtt Latium koronásai közt a szerencse
meghonosíthatná Ílion isteneit:
Élisből eredő Písát Etrúria földje
már befogadta; a név vallja, hogy onnan eredt.

Föltűnt tisztos atyám képmása is itt, kinek épp a
főteren állított szobrot a písai nép.
Könnyem csordul, amint holtában sorra dicsérik:
arcom záporozón fürdeti könnyes öröm.

Kárpáty Csilla fordítása

TRITURRITA ÉS A VADKANVADÁSZAT
(IAMQUE TRITURRI TAM PISAEA EX URBE REVERSUS)

Végre Triturrítát Písától újra elérem,
s nedves délszaki szél lengeti vásznaimat.
Ekkor tornyosuló felhőktől szürkül a mennybolt;
felszakadó borulat hint halovány sugarat.
Vasmacskát vetek itt. Ki merészel zord zivatarban
táncoltatni hajót háborodott habokon?
Horgonyzás idején a közelben, a parti vadonban
futkosnunk fel-alá mily gyönyör, úzve vadat!

Szerszámot hoz elő vadöléshez a pór tanyagazda
s búzló odvak iránt jószimatú ebeket.
Lesből ejtjük el és hálóink ritka cselével,
és a döfő agyarú vadkan, e szörny, lezuhan,
mit Meleagrosnak reszketne ledönteni karja,
mely kimeríthetné Hercules izmait is.
Majd meg a visszhangzó hegyeken felharsan a kürtszó;
s míg zsákmányt cipelünk, könnyit a terhen a dal.

Közben a délszaki szél, ama nedvesszárnyu, szurokszín
felleggel fedi mindegyre a nappali fényt.
Már az esős Hyas is, mely reggel tér nyugovóra,
s már rejtőzik a zord záporözönben a Nyúl, –
halvány fénysugarú, vízöntő csillag, – amint kél,
záporvert kikötőt hátra se hágy a hajós, –
egyre nyomában jár a viharzó Óriónnak,
s iszkol az átázott préda parázs Eb elől.
Látjuk, amint felvert fövenytől sárgul a tenger,
és kivetett tajték zúdul a földeken át,
mint ahogy Óceanus termékeny tájra özönlik,
hömpölyödő habbal földre terítve vetést;
vagy mert visszaömlő máshonnan e tájra a tajték.
vagy mert habja itat mélytüzű csillagokat.

Kárpát Csilla fordítása

CAIUS SOLLIUS MODERATUS APOLLINARIS SIDONIUS

A FILOZÓFUS MAMERTUS CLAUDIUS SÍRVERSE

(GERMANI DECUS ET DOLOR MAMERTI)

Testvér bánata, büszkesége testét
ím átadta e sírnak itt Mamertus
püspök-hívei gyászkiséretében.
Míg ő volt feje, tündökölt a hármás
könyvtár: római, ógörög, keresztény.
Még mint szerzetes, ebben elmerülve
titkon szívta be ifjuként betűit;
szónok volt s a viták vezére, költő,
mérnök meg muzsikus s szöveg-kifejtő,
sok kérdés-szövevényt bogozni is bölcs;
és számos szakadárt leverte szavának
szablyájával, akik hitét gyalázták.
Zsoltárverseket írt, zenélt, vezényelt
s képzett kart vezetett; ha zengedeztek,
oltárnál repesett fivére szíve.
Évenkénti nagy ünnepekhez illőn
választott maga szent szöveg-szakaszt is.
Rendházfő-atya, másodrendű volt, ki
pásztorbot-viselő fivért segített;
mert az volt, aki címerét viselte
főpapságának; emez viselte terhét.

S bár búsítana, nyájas olvasó, hogy
ily nagy férfiuból mi sem maradt fenn, –
ömlő könnyel a sír követ ne öntözd:
el nem porlad alant se hír, se szellem.

Kárpáty Csilla fordítása

KÖLTŐI MŰKÖDÉSÉRŐL (IAM PER ALTERNUM PELAGUS LOQUENDI)

Verseim váltott ütemű dagályán
vakmerő sajkám tovasiklik immár,
s kétfelé szeldelt habon, íme, kormány-
rúdja se reszket.

Árbocot bont és meredek vitorlát
oldoz: elnyugvó evezőlapáttal
köt ki, csókolván a fövenyt, s szökellve
símul a parthoz.

Bár az írigyek raja morgolódva
fújja rám, meddőn, harapós haragját:
nem csahol fennen sohasem, remegve
népszavazattól.

Rengetik tatját, püfölik gerincét,
döngetik gályám kereköblü törzsét;
árbocát ádáz, sziszegő szavaknak
verdesi szárnya.

Ám hajónk orrát okosan tereljük
révbe: nem rettent dagadó vihar sem.
Itt lehorgonyzunk, hol e főre kettős
lombkoszorú száll:

mit Quirínus-nép kegye juttatott, vagy
bíbor-ékített öregek tanácsa,
s melyre bölcs bírák honi társasága
érdemesített,

Nerva Traianus mikor itt, a kettős
nyelvű könyvtárban, java mesterek közt
szobrot állított kegyesen, kor-állót
tiszteletemre.

Akkor ért ily kegy, mikoron lepergett
két kerek lustrum, magam is betöltve
azt a tisztet, mely jogait kiméri
népnek, atyáknak.

Hős eposzt szőttem s enyelegve csacska
csipcsupot szintúgy; sok elégiát is
írtam én kettős veretű sorokban,
zárt hatosokban.

Mostanában, mint vihar, elragadnak
tíz meg egy szótag paripái: sűrűn
zengetek Sapphó-zabolázta verssort
s gyéren iambost.

S már nem emlékszem, mit is írtam össze
ifju éveknek kora lánghevében.
Vajha nagy részük titok és felejtés
fátyola fedné!

Mert a vénkornak küszöbén, ha végső
éveid tiprod, felidézve bármely
ifju fővel fújt csacsi versikéd, most
csak vörösödhetsz.

S mert ez elborzaszt, levelem megannyi
gonddal írom mind kicsiszolva, úgy, hogy
végre versemnél csufosabb cselekvés
vádja ne sújtson;

s azt se higgyék majd, hogy a szép szavakba
süppedek, pompát, piperét papírra
vetve; versíró sikerem se rontsa
jó papi hírem!

Végül is többé epigramma-versbe
nem kapok könnyen, se kötött, se könnyed
húron éneklő sorokat serényen
nem sikeríték,

csak, ha vérpadról s a hitüldözőkről
pengne tán lantom, s ama mennyre méltó
vértanúkról, kik koronát szereztek
életük árán.

Köztük elsőként a Tolosa-béli
püspököt zengem, Capitolium-domb
lépcsijének kit meredek fokáról
löktek a mélybe;

mert Minervát és Jupitert tagadta,
vallva Krisztust és a keresztfa üdvét:
hámba még nem tört tulok oldalához
fűzte-kötözte

vad tömeg; s míg bős bika hurcolászta,
vére záporzott szakadékba, szírtre
teste roncsából, s puha pépje langyos
agyvelejének.

S majd Saturnínust ha megénekeltem,
zengje lantom még ama pártfogókat,
kik kemény munkám közepette gonddal
gyámolítottak.

Versem őket bár e szíves szavakkal
név szerint, szálig nem ölelte most föl:
azt, akit húrok szava nem zenghet,
szív szava zengi.

Kárpáty Csilla fordítása

PANEGYRICUSÁNAK AJÁNLÁSA

MAIORIANUS CSÁSZÁRHOZ

(TITYRUS UT QUONDAM PATULAE SUB TEGMINE FAGI)

Mint terebélyes bükk árnyékán Tityrus egykor
megfúvott furulyán fújta a pásztori dalt,
s Caesar a megvertnek jogot adván létre, talajra,
nem fenyegette magas bosszu a gyenge bűnöst,
s kit kegyelem-földjén zengett ez: a bőkezű császárt
mennybe emelte a pór Múzsza cserébe; s ama
Phoebus-ajándék sem törpült el a caesari mellett:
úrrá tette az őt, istenivé ez amaszt.
Flaccus, járd a csatán bár Brutus s Cassius útját:
azt dicséri dalod majd, ki kegyelmet adott.
Engem is így, ki minap jogar ellen kelve, lebuktam:
győztes, emelt fővel jární te bátorítasz.
Hát szolgáljon, akin könyörültél: én, a poéta,
s létem díja legyen zengeni érdemedet!
Marcangolni Marót tűfoggal nem fogom immár;
gazdád sem szapulom szidva, sabínumi föld!
Elmém nem, de nagyobb császárom, mint az övéké:
hozzon nekik a lant, nekem uram diadalt!

Kárpáty Csilla fordítása

NEM SIKERÜL A VERS

(QUID ME, ETSI VALEAM, PARARE CARMEN)

Mért unszolsz, – noha tán tudok, – faragni
etruszk élc-szerető Venusra verset,
hosszú üstöküek között lakozva,
hol germán szavakat tűrök kitartón,
s dicsérem dühösen, mogorva képpel,
mit burgund nagyevő fülembe kántál,
hajtincsére savós vajat zudítva...
Versem, mondjam-e meg, mi zúzza össze?

Barbár lantmuzsikán bűvölt Thaleia
 hatlábú sorokat lenéz, mióta
 szószólóra talált hetes sorokban.
 Boldognak lehet, ó, szemed neveznem
 s orrod meg füled is; tízféleképpen
 tálak hagymafogást: silány verest és
 fokhagymát te korán sosem böfögsz fel,
 sem pitymallat előtt nem ostromol, mint
 vén germán nagyapát s miképp dadájuk
 férjét, annyi falánk Gigász, amennyit
 tán még Alkinoos szakácsa sem győz!

Ám Múzsám zabolát feszít, csitul már,
 hogy pár hendekasyllabosban ékelt: –
 csak gúnyversnek e dalt ne nézze senki!

Kárpát Csilla fordítása

BACCHUS MEGHÓDÍTJA INDIÁT

(Részlet)

(FORTE SAGITTIFERAS EUAN POPULATUS ERYTHRAS)

Bacchus Erythraenek nyilazóit sorra kiirtva,
 harci fogatja elé venyigével tigriseket fog;
 és ernyedten ül ő kocsijában, ahol beletorkoll
 kettős ívbe a fürt-koszorús kocsirúd; nyaka bortól
 ázik, a fenséges; s aranyos szarv nőtt ki fején, mely
 bévülről tüzesen villózik; még születéskor
 vette e fényt, mikor atyjának combjába került át
 anyjából valaha; s kikelet kincsével övezte
 homloka két halmát, vörös-inda-befonta virággal.
 Repkényes botot és korsót hord bal keze, jobbja,
 s nem fedi el kitakart karját, csak verdesi leple.
 Olvatagon néz szét, de ha ellenfél fele fordul,
 rémült indusokat részeggé bűvöl e szempár.
 Majd, ha göröngyök közt zötyörög s megzökken a tengely,
 szétfrecsegő musttól a keréknyom szerte elázik.

Sílénus szatirok, pánok, bakkháns-rajok ezrét
táncra tanítja, szívét eltöltve neveltje, az isten;
ám feje most cicomás: elvesztett üstöke híját
tar koponyáján így pótolja virágkoszorúval.

Szarvviselő Gangés lesz részese új menetének;
borzasan áll Bacchus, lehajol s könny önti el arcát,
míg elapadt habot áttetsző könnyzápóra táplál.
Megkötözött kezeit venyigével fonja be hátán,
és a borág, rabul ejtett nedvtől átitatódva,
lassan a nedves csuklóknál maga is levelet hajt.
S itt jön az elragadott férj hitvese megkötözötten;
csüggedt arca merő sáfrány: Auróra világa,
mely sose rejtőzhet, napfénnel festi pirosra.
S jó ama Phoenix is; miután fűszerrel elégett
fészken, fél: ezután nem hal meg már soha többé.
Rab seregek követik, tálcákon tornyosuló sok
kincssel: szín elefántcsontot s ébent, arany ékszer
s szénszinü keblekről leszakított hószinü gyöngyöt
hoznak; s illatozó kötelekkel gúzsba verik, ki
mitsem hordoz; e megtorlást, úgy tetszik, örömmel
tűrik, az illatozó ibolyák zöld lombu bilincset.
Végül a zsákmányolt elefántok felfeketéllő
rút csordája vonul; hátbőrük, mely merev, érdes,
vastól szinte alig sebesülhet: vértezi ennen
bőrpáncéljuk, amit soha át nem fúr fene fegyver;
hátuk vagy kifeszül, vagy elernyed védekezésépp:
célba dobott dárdák e redőkről visszaverődnek.

Kárpáty Csilla fordítása

BLOSSIUS AEMILIUS DRACONTIUS

ELŐBESZÉD

(ORPHEUM VATEM RENARRANT ANTIQUORUM LITTERAE)

Orpheus dalost mesélik régieknek könyvei,
ajkán, húrján, lantverőjén édes ének hogy fakadt;
kőrisek közt, nádon, éren, hűvös hegynek hajlatán
hogy követte méla nyáj és vérre szomjas bestia,
s ámultak, hallván e hangot, dalteremtő ujjain:
vadnak elveszett haragja, rettegése a szelídnek,
jámbor tigris, hetyke szarvas, nyájas medve járt nyomán,
farkastól nem félt a bárány, oroszántól kecske sem,
és a nyúl dühödt ebeknek prédául nem vettetett.
Nem ismer ily egyezést a természet, nagy alkotónk,
Orpheus s a múzsák lantja hozta mindet együvé.

Szent atyánk te, mesterünk, dalt, fentebb zengőt érdemelsz,
Carthagónak visszaadtad mert elűzött könyveit,
Romulidát barbarusnak hallgatójává teszel.
Szózatodnak tiszta rendjén mindörökre ámulunk,
mert szavadnak édessége, nagy tanítónk, elragad.
Nézz ajándékunkra, kérünk, jóságos szemmel, Kegyes,
legelőbb is meg ne vessed azt, de gondolj arra, hogy
ha nem illőn áldozunk is, elménk lelkesen dicsér;
bár lehet, semmit sem érünk, szeretetünk elfogadd.
Kérlek hát, az esdeklőnek homlokára fűzz babért.

Tótfalusi István fordítása

A RÓZSÁK SZÜLETÉSE

(DICITUR ALMA VENUS DUM MARTIS VITAT AMORES)

Mars ölelése elől menekült tova Vénusz a réten.
és lábát – mondják – nem borította saru.
Ám a szelíd fű közt lappangó tüske lesett rá:
rálép, s már vérzik a kicsi isteni talp.
Pár vércsepp a gonosz tüskére esik, s a merénylő
skarlát köntöst és balzsamos illatot ölt.
És az aranyló rét minden cserjéje bibor lesz,
s csillagszirmu piros rózsa fakad hegyükön.
Mondd, Cypris, mit is ért a véres Marst kikerülnöd,
hogya bevérzi most lábad a lángszinü vér?
S mondd, így bünteted azt, aki bánt, piruló Cytherea,
bíbor bimbóvá feslik a durva tövis?
Így illik hozzád, így állsz bosszút szerelem szép
istennője: te megszépited azt, aki bánt.

Rónai Pál fordítása

LUXORIUS

AZ AGGSZŰZ HÁZASSÁGA

(VIRGO, QUAM PHLEGETHON VOCAT SOROREM)

Ó, szűz, kit Phlegethon nevez hugának –
Saturnus banya-anyja vagy, kivel még
terhes volt Erebus, Chaos s az Éjjel –,
ráncok mély seregén korod mutatja:
arcot, bőrt elefánt adott cserébe.
Ó, szűz, kit Lybiának új mezőin
egykor vén majom-anyja szült világra;
téged (Persephoné helyett nejének),
illett volna, ha Dis visz Alvilágba.
Most, hogy már a halál tapossa sarkad,
ó, szűz, most gyötör oly buján a vágyad?
Vagy tán sírfelirat helyett szeretnéd,
titkos pletyka ha így beszélne rólad:
bűnös-férfigyalázta vén anyóka?

Kurucz Ferenc fordítása

A KOCSMÁBA SIETŐ PAPRA

(QUO FESTINUS ABIS GULA IMPELLENTE, SACERDOS)

Torkod hajt, papom, oly sietősen? Merre igyekszel?
S szíved a zsoltárt nem – csak nem a bort szereti?
Templom pulpitusát ne az ócska lebujba keressed,
s szóljon itóka helyett körmenetekről a szád!

Kurucz Ferenc fordítása

A RÉSZEGRE, AKI SOHASEM ESZIK, CSAK ISZIK
(DUM BIBIS SOLUS PATERAS, QUOT OMNES)

Míg vedelsz az egész világ helyében,
órák nagy sora sem telít itallal,
fintorogsz, ha Ceres kínál kaláccsal,
s csak Bacchust akarod cipelni folyvást,
Nerfa, nem neved addig az, hogy ember,
inkább nagyhasu, óriási hordó.

Horváth István Károly fordítása

EGY ZÜLLÖTT SZEMÉLYHEZ,
AKI PÉNZEN VESZ MAGÁNAK SZERETŐKET
(DIVITIAS GRANDESQUE EPULAS ET MUNERA MULTA)

Bár vagyond, bár dús lakomát meg kincset özönnel –
azt, mit apád, nagyatyád s annak az őse hagyott –,
Becca, habár mindezt pazarold, s mind férfira költsed;
mégis többet akar az, kinek adni akarsz.
Nem tudom én, mi hibád van, Becca, mit annyira titkolsz:
pénzt kell adnod, amért testedet engeded át?

Kurucz Ferenc fordítása

A CSÚNYA NŐK SZERETŐJE
(DILIGIT INFORMES ET FOEDAS MYRRO PUELLAS)

Myrro a formátlan meg az undok nőket imádja,
s fél attól, akinek arca-alakja csodás.
Myrro, szemed rossz, és az ítélet ferde, ha úgy szól,
hogy szerecsen nő kell és nem a pontusi lány!
Ámde tudom már, mért keresed csak a csúf szeretőket:
adni a szép sohasem, adni a rútja szokott.

Kurucz Ferenc fordítása

A VAK SZERETŐ

(LUCIS EGENUS, VIDUAE FRONTIS)

Éj a szemében, homloka árva,
lába botorkál: vak szerető. Lány
asszonyidomra ujjá tapint csak,
ujja tapintja, szép-e alakja,
s bőre fehér-e? szebb-e a hónál?
Ámde hiszem, hogy látni se vágyik.
Hisz szeme úgysem adna gyönyört, mint
most okos ujjá, annyi ígézőt.

Horváth István Károly fordítása

A SZÁZ SZIRMŰ RÓZSA DICSÉRETE

(HANC PUTO DE PROPRIO TINXIT SOL AUREUS ORTU)

Elhiszem én: az arany Nap hajnali fénye szinezte
úgy, hogy szinte e szál rózsza a tiszta sugár;
mintha magát Cypris százszirmu virága mutatná,
bűverejű vérét mind neki adta Venus.
Ő a virágok csillaga, hajnali fény a mezőkön,
illata, színe miatt tiszteli s áldja az ég.

Kurucz Ferenc fordítása

ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOËTHIUS

CONSOLATIO PHILOSOPHIAE

(Részletek)

HA AZ IGAZSÁGOT AKAROD LÁTNI

(NUBIBUS ATRIS)

Hogyha a felhő
rejtí sötéten,
fényt soha csillag
hinteni nem tud.
Tengereken ha
déli vihar dúl,
s zúdul a vízár,
akkor a kristály
tükröt, amely sík
tisztá napokban,
most, hogy a szennyben
fortyog, a szem nem
látja semerre.
Gyors patakocska,
mely kanyarogva
fut le a bércről,
hányszor akad meg
durva köveknek
sziklai gátján.

Így a valót ha
látni kívánod
tisztá világban,
menj egyenest csak,
törj csak a célra,
vesd el az élvét,
vesd el a félszet,

kínt sose érezz,
mert hol ilyesmi
úr, köd ül elmét,
gúzsba kötözve.

Ritoók Zsigmond fordítása

A RÉGI EGYSZERŰSÉG ÉS BÉKE

(FELIX NIMIUM PRIOR AETAS)

Ó, hajdani boldog idő, te,
teneked hű földed elég volt,
nem emésztett még henye luxus,
s ha az éhség hosszúra nyúlt is,
kicsi makk volt az, mi elűzte.
Még bacchusi dús adományba
nem csorgattál bele mézet,
s a hőszinü kínai gyapjút
se keverted a tyrusi nedvbe.
Jó álmod a friss füvek adtak,
italt is a fürge folyócska,
s árnyat magasormu fenyőfák.
Nem szelte a mélyvizü tengert,
s mindenfele gyűjtve az ércet
jövevény új tájt sose látott.
Hallgattak a vad csatakürtök,
s vértől, mit a gyűlölet ontott,
szomorúan a táj sosem ázott.

Ó, mért ragadott az az őrült
gyűlölség kardot előbb is,
hisz látta a vad sebeket mind,
hisz látta, mi haszna a vérnek!
Bár térne megint csak e régi
kor erkölcséhez az új kor!
De vadabbul az Etna tüzénél
lobog itt körülünk a mohóság.

Ó jaj, legelébb ki is ásta
az arany betakart rögeit ki?
Ki a gyöngyöt, a bújni igyekvőt,
megannyi becses veszedelmet?

Ritoók Zsigmond fordítása

LEGFŐBB ÚR A SZERETET
(QUOD MUNDUS STABILI FIDE)

Hogy változva is egyre csak
összhangzó a világi rend,
s ellentétes erőket is
frigy köt, mely sosem oldik el,
hogy Phoebus piros új napot
hoz fel fényes arany kocsin,
s alkonycsillag idézte mély
éjben Hold az uralkodó,
hogy zajlóhabu tengerár
megfékezze mohó vizét,
s földön messzire zúgva ne
terjeszthesse határait,
és mind, mind eme kapcsokat
ő, földön, vizen és egen
országoló szeretet köti.

Engedné csak a féket el,
most egymást aki kedveli
ádáz harcba rohanna mind,
és kit most a baráti frigy
lengő mozdulatokra hív,
mindent zúzni akarna csak.
Ő tart népeket össze szent
szerződés köteléke közt,
házasságnak a szent frigyét
szűz vágy láncából köti,
törvényét maga felfedi

hűséges követőinek. –
Ember, boldog az életed,
lelkedben ha a mennyeket
kormányzó szeretet király.

Ritoók Zsigmond fordítása

KÖNYÖRGÉS

(O QUI PERPETUA MUNDUM RATIONE GUBERNAS)

Mindeneket ki örök szent értelmekkel igazgatsz,
alkottál eget és földet, s az időt is öröktől
futtatod és mozgatsz mindent, de magad sose mozdulsz,
kit nem a külső ok készített formálni anyagból
múló művet, nem, de a legfőbb jó ideája,
mit folt nem szennyez, s mi Tebenned van, ki e felső
minta szerint alkotsz, s, szépséges, e képre hasonló
szépre teremted eszedben hordozván a világot.

Így lesz a rész és így az egész szavaidra hibátlan.
Össze elemmel kötsz elemet, hogy a vízzel a száraz,
lánggal a jég összhangba' legyen, hogy a tűz ki ne törjön
tisztán, s súlyától ne merüljön a föld se a mélybe.
Háromrészü világegyetem közepének a lelkét,
mely mozgat mindent, a tagok közt jól ki te osztod,
s ez szétválva utát két nagy körben gomolyítja,
s vissza magába ha tér, a való értelmet az útja
körbekerüli; a mennyet is így forgatja magával.
Mind az ezernyi kisebb élő is létre eképpen
hívod elő és fent lebegő pályákra vezetve
megtelepítéd egen, földön, s jóságosan arra
készted, hogy Hozzád forduljanak újra körükkel.

Adjad, Uram, hogy eszem felhágjon az isteni helyre,
add, hogy lássa a jó forrását, add, hogy a fényben
lelkemnek látó szeme Rád, csak Rád szögeződjék.
Űzd el a földi ködöt, szüntesd az anyagnak a súlyát,

fényedben sugarazz, mert fénylő csak Te magad vagy,
jámbor lelkeknek nyugalom, kit nézni a végcél,
kezdet, erő, ami visz, vezető, jelzés, helyes ösvény.

Ritoók Zsigmond fordítása

JEGYZETEK

Jegyzeteink a versidézetekben előforduló magyaráznivalókat előfordulásuk sorrendjében tárgyalják, s csak azokat, melyek az illető hely megértéséhez okvetlenül szükségesek. Így előfordulhat, hogy olyan nevekről, melyekről a tudomány semmi bővebbet kideríteni nem tudott, itt sem kap az Olvasó fölvilágosítást; de olyanokról sem, melyeket bármely hozzáférhető kislexikonban föllelhet. Az is előfordulhat természetesen, hogy ugyanazon dolgot – esetleg más-más oldaláról megvilágítva – többször is érdemesnek tartottunk magyarázni.

Műfordítóink a költeményekben lépten-nyomon előforduló, görög eredetű neveket különféle átírási elvek szerint adták vissza műfordításaikban. Ezt jegyzeteinkben is tiszteletben tartottuk, valahányszor a magyarázandó vershelyet idéztük. Magában a jegyzetszövegben azonban, lehetőség szerint, azt az egységesítő elvet valósítottuk meg, hogy – latin költőket bemutató antológiáról lévén szó – valamennyi nevet az ő eredeti írásmódjuk formájában közöltük, kivéve természetesen a már megmagyarosodott szavakat, neveket. Így ne ütközzék meg Olvasónk, ha pl. Odysseus helyett Ulixest, Homérosz helyett Homerust fog találni.

11. old. CNAEUS NAEVIUS (Kr. e. III. század második fele) – írt politikai tárgyú, eredeti és görögből átdolgozott vígjátékokat, történeti tárgyú tragédiákat és egy elbeszélő költeményt *Pun háború* címmel.

Caménák – múzsák.

Orcus isten – az alvilág istene; „csűre” az alvilág. Máskor a név maga jelenti az alvilágot.

12. old. QUINTUS ENNIUS (Kr. e. 239–169) – nagyhatású eposz- és tragédiaíró.

Ilia – másik nevén Rea Silvia, az Ennius ismerte hagyomány szerint Aeneas lánya és a Rómát alapító ikerpár anyja.

Euridiké – az Ennius követte hagyomány szerint Aeneas hitvese Ilia anyja volt.

Daliás férfit – Mars istent, akitől Ilia az ikreket foganta.

A folyóvízből – a leányanyává lett Ilia szégyenében az Anio folyóba vetette magát, de a folyó istene hitvesévé fogadta, s mint ilyen, isteni tiszteletben részesült.

13. old. *Auspicium, augurium* – madarak viselkedéséből, repüléséből, számából végzett jóslás.
Így szólván odahívta – ti. magát a költőt a részlet végén néven nevezett Cn. Servilius Geminus, a 217. év consula. Ez a jelenet a híres cannaei csata egyik epizódja, melyben Ennius is részt vett.
15. old. *Alcmaeon* – apja, Amphiaraus, meghagyására megölte anyját, ezért kellett elszenvednie a bosszú-szellemek üldözését.
Andromacha monológja – Hector özvegye Trója pusztulását siratja el.
16. old. *Maeotisi láp* – az Azovi-tenger. Ennius szemében a messze-távoli Keletet jelképezte.
17. old. TITUS MACCIUS PLAUTUS (meghalt Kr. e. kb. 184) – az első olyan római vígjátékiró, akitől teljes darabok maradtak ránk.
Mercurius – a tolvajok és útikalauzok istene ezúttal Amphitruo thebaei vezér szolgáljának, Sosiának a képében jelenik meg. Amphitruo távol hadakozik: ezalatt Jupiter megkívánta feleségét, Alcumenát, s Amphitruo alakjában akarja meglátogatni egy éjszakára. Ezért küldi maga előtt Sosia-Mercuriust, hogy hírül vigye „hazatértét”. Csakhogy a sikeres háborút berekesztő valódi Amphitruo is hazaindul, s maga előtt küldi a valódi Sosiát, aki most találkozik önnön képe másával...
20. old. *Pterela* – taphusi (Nyugat-Görögország szigete) király.
22. old. Az *aranybércek griffjei* – a görög elképzelés szerint messze északon őrzi az aranyat a griffek oroszlántestű, sasfejű, szárnyas népe. – E részlet megértéséhez: Euclio, zsugori apa, leányát (akit egy fiatalember teherbe ejtett, ám az apa nem tud róla) hozomány nélkül akarja férjhez adni szomszédjához, egy gazdag öregemberhez, aki történetesen a fiatalember nagybátyja. Euclio a menyegző napján féltve őrzött kincstartó bögréjét elássa a városon kívüli Silvanus-berekben; hanem az ifjú szolgálja, Strobilus, meglesi, a bögrét kiássa és elloppja.
23. old. *Itt ül tiszta fehérben* – a magasabb hivatalra pályázók szoktak volt Rómában, feddhetetlen erkölcsük jeleként, fehér tógát ölteni.
Szebb a szív szerelme minden csínnál – Lysidamus éppen a valamikor házában nevelkedett szolgálánytól, Casinától jön, amikor összetalálkozik feleségével, Cleostratával. Casinát egyébként majorosához akarja feleségül adni, de csak azért, hogy nyugodtabban folytathasson vele viszonyt.
Munditia – a megszemélyesített csinosság.
25. old. *Nappal bezárva házunk ajtaja* – Theopropides fia barátjával és két nővel együtt bezárt házukban mulat. Theopropides most tért haza kül-

- földről; rabszolgája, Tranio, megpróbálja őt távol tartani a bezárt háztól, s most magyarázkodásba fog...
30. old. *Színlelt örület* – egy Menaechmus nevű fiúgyermek elveszett. Hozzá mindenben hasonló ikertestvére – akit utóbb szintén Menaechmusnak neveztek el – keresésére indul pár évtized múltán, és egy idegen városban rábukkan ikertestvére feleségére és annak aggastyán apjára, akik – a valódi Menaechmusnak vélvén – meg akarják mosni fejét, amiért megcsalta feleségét. A sorozatos félreértések miatt feldühödő ál-Menaechmus örültnek tette magát.
31. old. *Bromius* – Bacchus mellékeve: „Üvöltő”.
Apollo jósigével rendeli – a tisztánlátás, jövőbe látás istene is gyakran kelt az emberben önkívületet.
32. old. *Tithonus* – trójai királyfi, akit Hajnal istennő kedvesévé tett, s neki Jupitertől örök életet kért, örök ifjúságot azonban nem. Ezért az egyre öregebbé, aszottabbá vált. A Cynustól, hatyútól való származást az ál-Menaechmus csak tettetett örültségében hordja ide.
33. old. *Pyrgopolinices* – beszélő név: „Városbástyalegyőző”; ő a hetvenkedő katona.
Artotrogus – szintén beszélő név: „Kenyérrágó”, az előbbin élősködő „csatlós”.
34. old. *Hol vagy?* – Artotrogus, miközben „félreszól”, a katona háta mögé kerül.
36. old. *Castorom!* – bizonykodásféle: „istenemre!”
Seleucus király – a katona itt a szíriai király barátságával kérkedik.
Elbeszélem, mert ily szépen kérsz – Charinust apja, mint kereskedő, útnak indította egy hajónyi áruval. A fiú most érkezett vissza gazdagon, a hajó fedélzetén egy idegenben megszeretett s megvásárolt rableánnyal.
44. old. *Lysiteles* – a Trinummus (Három ezüst) című darabban szereplő ifjú. Itt közölt „áriáját” akkor énekli, amikor elhatározza, hogy feleségül veszi a költekező életmódja miatt elszegényedett Lesbonicus húgát, mégpedig minden hozomány nélkül. Éppen Lesbonicus szomorú tönkremenetele indítja erre az énekre.
a bíró és a vádlott – maga dönt a maga ügyében, tehát a legszigorúbbnak és legigazságosabbnak kell lennie.
45. old. *A férfi függ, a lány üti* – mint valami rabszolgát, akit kikötöztek s úgy korbácsoltak meg, római szokás szerint.
Fut a forumról – kerüli az embereket.
46. old. MARCUS PACUVIUS (Kr. e. 220–130) – tragédiaíró. Ennius unokaöccse és tanítványa volt.

Orestes – a mycenaei királynak, Agamemnonnak a fia, aki az apját meggyilkoló hűtlen anyját megölte, de ezért a fúriáktól üzetve sokáig hányódott, míg Apollo föl nem mentette vérbűne alól.

Vidáman nézték – ti. a Trója alól hazafelé induló görögök.

48. old. CAECILIUS STATIUS (Kr. e. kb. 220–168) – vígjátékíró. Ennius tanítványa volt. Elsősorban Menander műveit dolgozta át latinra.

50. old. PUBLIUS TERENTIUS AFER (Kr. e. kb. 195–159) – afrikai származású vígjátékíró. Menander és Apollodorus darabjait dolgozta át római színpadra.

Pamphilus – ifjú, aki Mysis úrnőjét. Glyceriumot szereti és teherbe ejtette; a lány már vajúdik. Apja viszont Chremes leányával készül fiát összeadni.

51. old. *Chrysis* – Glycerium állítólagos nővére, aki időközben meghalt.

52. old. *Rangbelimmel* – Gnatho élősködő, tehát a szabad társadalmi rétegek rangsorának legálján áll.

53. old. *Chaerea* – fiatalember, akit herélt rabszolgának öltöztetve csempészek be egy házba, ahol szerelmese, egy rablány, tartózkodik, aki, mint a darab folyamán kiderül, tulajdon húga. Antipho Caerea barátja.

56. old. *A mi fiúnk* – az alább említendő Antipho, Phaedria unokatestvére; apáik, „a két öreg”, édes testvérek.

Kísérte iskolába – ahol a rabkereskedő, a lány értékét növelendő, énekelni, zenélni és táncolni taníttatta.

57. old. *Ám* – amúgy: *nem kapja meg* – a lány nem pénzért vásárolható örömlány.

Törvény – az athéni Solon (Kr. e. 594-es) törvényeinek egyikére hivatkozik.

Eszébe sem jutott hatalmam? – Rómában a családfő hatalma szinte korlátlan volt családtagjain, s fia sem köthetett házasságot beleegyezése nélkül.

60. old. *Jog szerint: hozományt fizettek* – ezt is a Solon-törvény írta elő.

61. old. *Apa és úr ebben üt el* – az „úr” szó itt a rabszolgatartó urat jelenti.

62. old. *Bacchisnak is szent esküvést tett Pamphilus* – Bacchis prostituált, akivel a szóban forgó Pamphilus viszonyt folytat – még megnősülése után is.

63. old. CAIUS LUCILIUS (Kr. e. kb. 180–kb. 102) – az első uralkodó rétegből származó római költő.

- Albutius* – epikureista volt, s mint ilyen, római létére görögnek állította magát.
- Akárcsak Athén praetora* – azaz: ha majd Mucius Scaevola (akinek a szájába adja a költő szatírját) mint praetor, törzstiszt, Athénben találkozik vele.
- Χαῖρε* – görög köszöntés.
65. old. LUCIUS ACCIUS (Kr. e. 170–86 után) – a római tragédiaírás utolsó klasszikusa.
- Midőn éj lett* – töredék a Brutus című tragédiából, Tarquinius Superbus és a jós párbeszédéből.
66. old. *Tovasiklik a nagy tömeg* – az „Argo” hajó hanykolódik; egy pásztor elbeszélése. Töredék a *Medea* című tragédiából.
67. old. MARCUS TERENCEIUS VARRO (Kr. e. 116–27) – sokoldalú tudományos és szépíró.
- S mi, nincstelen, hajótörött bús bujdosók* – örültek, akiknek lelkiállapotát a költő ebben a *Marcipor* című szatírban ábrázolja.
68. old. *Ellenségemet* – Jupitert.
- Szittyaföldi pusztaság* – a Kaukázustól északra elterülő puszta.
69. old. DECIMUS LABERIUS (Kr. e. kb. 106–kb. 43) – itt közölt verses előszavától eltekintve mímusait, azaz verses „kabaré-jelenet”-eit, csak töredékeiben vagy címükben ismerjük.
- Római lovag* – a pénzarisztokrácia elszegényedett tagja. Julius Caesar szólította föl 45-ben az addig csak szerzőként szereplő Laberius, hogy mint mímusának előadó színésze is lépjen közönség elé.
70. old. PUBLILIUS SYRUS (Kr. e. 85–43) – antiochiai származású mímus-szerző.
71. old. MARCUS TULLIUS CICERO (Kr. e. 106–43) – a legnagyobb római szónok. Sok beszéde, nagy számú levele, filozófiai és irodalomelméleti műve maradt ránk.
- Jupiter gyors szárnyú követje* – a saskeselyű.
- Foltos nyakú szörny* – kígyó.
- Marius* – Caius Marius néppárti hadvezér és politikus (Kr. e. 156–86).
72. old. TITUS LUCRETIVS CARUS (Kr. e. kb. 98–53) – filozófus-költő.
- A természetről* (*De rerum natura*) című befejezetlen tanítókölteményét,

melyben a görög Epicurus (Kr. e. 341–270) filozófiáját népszerűsíti, a polgárháborúk idején írta. Művét Cicero adta ki a költő halála után. Ajánlása C. Memmiusnak, a kortárs politikusnak és epikureistának szól. *Rómaiak termő ősanynja* – a hagyomány szerint ugyanis Aeneas anyja Venus volt.

73. old. *Görög ember* – Epicurus.

76. old. *Éles thyrsus* – Bacchusnak és papnőinek botja.

Pieridák – a múzsák.

77. old. *Istennő* – a Keleten tisztelt Magna Mater (Nagy Anya, Istenek Anyja); későbbi felfogás szerint azonos Cybelével, aki a rómaiak szemében nem volt más, mint Saturnus felesége. Phrygiában (Pergamum) az Ida hegyén volt szentélye. E részlet arra utal, hogy a második pun háború idején, Kr. e. 205-ben a Sibylla-könyvek javaslatára Rómában is bevették tiszteletét.

78. old. *Első búzakalászkod* – az eredetiben: „gyümölcsök”; Cybele a természet ősanynja is.

Gallusok – Cybele papnői; másképp: Gallák.

Anyjuk méltóságát összetiporták – Cybele méltóságát sértették meg azok, akik hálátlannak mutatkoztak szüleikkel szemben.

Kréta curesek – az istennő eredeti papjai, amikor ő Krétán a világra hozta Jupitert. Az újszülött érkezését azért kellett eltitkolni, mert Saturnus egy jóslat miatt (hogy gyermeke fogja uralmától megfosztani) addig már sorra lenyelte többi gyermekeit, s Jupiternek is ez lett volna sorsa.

80. old. *Tartarus* – az alvilági bűnhődés helye.

Tantalus – az ókori hit egyik változata szerint azzal bűnhődött, hogy vízben állt, feje fölött gyümölcsfa volt, de mert fölötte a levegőben szikla lebegett, ettől való félelmében nem mert ételhez-italhoz nyúlni.

81. old. *Tityos* – mesebeli óriás; az alvilágban úgy bűnhődött, hogy keselyű tépte meg-megújuló máját.

Sisyphus – mitológiai gonosz, aki úgy bűnhődött, hogy hatalmas sziklát görgetett fölfelé egy alvilági hegyoldalon, de amikor fölért, a szikla ismét legurult.

Ki igényt tart marcona bárdokra – az ugyanis, aki legfőbb hatalomra törekszik, az epikureisták szerint sisyphusi munkát végez. A „marcona bárdok” a consuli hatalom jelvényei, az ún. *fascēs*.

Viruló hajadonnép – Danaus leányai; lásd a 189. és 280. oldalhoz írt jegyzetet.

Fúriahad – fúriák, bosszúálló szellemek.

- Cerberus* – az alvilág bejáratát őrző, hol három-, hol pedig százfejűnek mondott kutyaszörny.
84. old. *Hercules* – a görögök legkiválóbb mondai hőse, az istenektől támogatott emberi erőfeszítések örök jelképe.
Arcadiának sörtés vadkana – a következőkkel együtt az emberellenes pusztító erők mitikus megtestesítője. Hercules híres tizenkét munkája során legyőzte őket.
85. old. *Hesperidák* – Atlas lányai; kertjükben aranyalmát termő fákat gondoztak.
87. old. *Athéni pestis* – Kr. e. 430-ban tombolt, az ún. pelopponnesusi háború során.
88. old. *Pandíon* – mondabeli athéni király.
91. old. CAIUS VALERIUS CATULLUS (Kr. e. 84–54) – Veronában született, de korán Rómába került. A személyes hangú líra egyik legnagyobb képviselője nemcsak a római, de a világirodalomban is.
92. old. *Propontis* – ma: Márvány-tenger.
Pontus – Fekete-tenger.
Cytórus – hegység a Fekete-tenger déli partján.
Amastris – város a Cytorus-hegy tengerparti lábánál.
Castor és ki Castor ikre vagy – Castor és Pollux, a hajósokat védő isteni testvérpár.
94. old. *Mi hír Bithyniában* – a költő, javítani akarván megrendült anyagi helyzetén, 57-ben csatlakozott a Lucretiusnál említett Memmiushoz, aki Bithynia helytartói tisztét ment átvenni.
95. old. *Furius s Aurelius* – Catullus vetélytársai és bírálói, akiket mint hű kísértársait nevez itt meg gúnyosan a költő.
96. old. *Ahol él a hyrkán* – a Kaspi-tenger déli partvidékén.
A nagy Caesar remekét – a meghódolt Galliát.
Fabullus – költőnk barátja.
98. old. *Boreas, Favorius, Aphéliótés* – az északi szél, a nyugati szél, a keleti szél.
Mamurra – Julius Caesar rosszhírű bizalmasa volt; elkísérte galliai hadjárataira.
Comata Gallia – „Hosszúhajú Gallia”, a Caesartól meghódított rész, a mai Közép- és Észak-Franciaország, Belgium és Hollandia egy része.
Hófehérke kis galamb – Venus kedvelt madara volt a galamb. Mamurra persze hímgalamb (columbus); célzás a Caesar s Mamurra közötti erotikus viszonyra.

- Adoneus* – Adonis, Venus szeretője.
Szajha Romulus – Julius Caesar.
99. old. *Pontusban és Ibérián rabolt* – Pompeius kíséretjeként 66–64 között, illetve Caesar kíséretében 61–60 között.
Tagus – Hispania folyója, a Tajo.
Após te, vő te – Caesar és Pompeius, aki az előbbi lányát, Júliát vette feleségül.
Lyd habok – az etrúriai Garda-tó. Az etruszokat ugyanis lydiai eredetűeknek tartották. Sirmio a tó félszigete, ahol Catullusnak villája volt.
100. old. *Dindymus Asszonya* – Cybeléről szóló költemény, akinek Dindymus hegyén is állott szentélye. (L. még a 77. oldalhoz írt jegyzetet.)
Egnatius – Lesbia egyik „udvarlója”.
A két sapkás fivér lakása – Castor és Pollux temploma; az isten-párt lapos kalappal szokták ábrázolni.
101. old. *Hendecasyllabus* – tizenegy szótagú, öt és fél jambusból álló sor.
Tábla – fakeretbe illesztett, viasszal bevont táblák, a költő „jegyzet-könyve”.
102. old. *Formiaei tékozló* – Mamurra, aki Formiaeből származott.
104. old. *Urania gyermeke* – Hymen, Urania múzsa és Apollo fia, a nász istene.
105. old. *Caelius* – talán a szónok M. Caelius Rufus.
Attis – Keleten tisztelt istenalak, Cybele istennő kedvese. Mítosza sok formában megőrződött. Az itt elbeszélte történet szerint Phrygiába utazott az istennő ünnepére, s ott vallási megszállottságában megférhatatlánította magát.
Gallák – Cybelé herélt papjai; Attis társai váltak Gallákká.
Dindyména úrnő – Cybele.
106. old. *Maenas* – „istentől megszállott”, önkívületében szinte őrjöngő nő.
Az arany Nap ... dobogó lovai – az ókoraik úgy képzelték, hogy a Nap négyes fogaton jár az égen.
Pasitheia – az Álom istenének felesége.
107. old. *Az olajnak éke* – atléták éke; a tornacsarnokokban ugyanis beolajozták az atléták a testüket.
Oroszlánok igáját leemelve – amelyik addig féken tartotta őket.
108. old. *Théseus* – athéni királyfi, Krétáról hazafelé hajózáva egy lakatlan szigeten hagyta a vele szökött krétai királylányt, Ariadnét.
Hagytam veszni a bátyám – a bika-ember Minotaurust, akit Theseus megölt.
109. old. *Eumenisek* – fúriák, bosszú-szellemek.
110. old. *Bősz-illatú bak búvik a hónod alatt* – „olyan bűdös vagy...”

112. old. *Arriusunk ... khedveset ejt* – Catullus az előkelősködő etruszkos beszédmodort gúnyolja Arriusnál, aki valószínűleg Q. Arrius szónokkal azonosítható.
Liber – felszabadított rabszolgát jelölő név.
114. old. *Tengeren át* – a költő testvére Troasban, Kis-Ázsiában volt eltemetve.
115. old. PUBLIUS VERGILIUS MARO (Kr. e. 70–19) – a Mantua melletti Andesben született. Élete nagy részét birtokára visszavonulva töltötte. Theocritus mintájára írott pásztori költeményei, bukolikái (*eclogái*) révén megnyerte Maecenas és Augustus császár támogatását. *Georgicon* című, a földműves élettel foglalkozó tanítókölteményét Maecenasnak ajánlotta, *Aeneis* című hőskölteménye Róma mitikus alapításáról szól. *Hontalanul bolygunk* – Octavianus, hogy leszerelt katonáit bőkezűen jutalmazza s hűségüket továbbra is biztosítsa, Itália területén földeket juttatott nekik. A birtokok régi tulajdonosainak valamelyik távoli területen, esetleg provinciában adtak kárpótlást.
Tityrus – Meliboeusszal együtt Theocritusból átvett pásztornév. Itt Vergilius búvik meg mögötte.
Egy isten – Octavianus, aki visszaadta Vergiliusnak a tőle is elkobzott kis örökölt földcsekjét.
Tölgyfáinkba pedig hányszor vágott bele mennykő – ez a római néphit szerint száműzetés előjele volt.
116. old. *Ó, a szabadság* – ahhoz, hogy a rabszolgai sorból fölszabadíthassa magát, pénzt kellett szereznie. De első szerelmének pazarlása ezt lehetlenné tette.
Ott láttam meg az ifjút – az alig több, mint húszéves Octavianust.
Hybla – szicíliai város; méztermeléséről volt híres.
117. old. *Arar* – Gallia folyója, mai neve: Saône.
Consuli erdő – Asinius Pollio, a IV. ecloga címzettje, a Kr. e. 40. év consula volt.
Eljött már az idő, mit a jósnő szent szava hirdet – az új aranykor, amelyet a cumaei Sibylla jósolt. (A sibyllai jóskönyvek a hellénisztikus időkben keletkeztek Keleten.) Az új aranykort az Igazság (Szűz) és Saturnus istenek uralmának visszatérése és egy csecsemő születése jelzi.
118. old. *Tiphys* – a mesebeli Argo hajónak a kormányosa.
119. old. *Orpheus, Linus* – mitikus dalnokok.
Tíz hónap – huszonnyolc napos holdhónapokban számolva.
Egy jöttment – Octavianus veteránja, akinek számára másoktól kobozták el a birtokot.

120. old. *Menalcas* – a pásztornév mögött Vergilius húzódik meg, aki birtokársaiért egy ideig sikeresen járt közbe Octavianusnál.
Chaoni galamb – Dodonában, melyet hajdan a chaon törzs lakott, szent madár volt a galamb.
Baljós varju – azért baljós, mert odvas volt a tölgy, melyen károgot.
Varus – Alphenus Varus, Octavianus megbízottjaként intézte a földosztást, s így része volt abban is, hogy Vergilius visszakapta birtokát.
Mantua, jaj, mezeid minek érik az árva Cremonát – Eredetileg csak Cremonáig terjedt volna a földosztás, később azonban Mantua területe is beleesett.
Cyrnusi fenyveket egy méhed se keresse – a cyrnusi (korzikai) tiszafa virágáról keserű mézet gyűjtöttek a méhek.
Variushoz, Cinnához méltót sose zengtem – L. Varius Rufus fölkapott eposz- és drámaíró, C. Helvius Cinna eposzíró volt.
121. old. *Dionai Caesarnak csillagzata feltűnt* – Diona Venusnak, a Julius-nemzetség mitikus ősenek, anyja. A Caesar halálakor megjelent üstökösről azt híresztelték, hogy az maga az istenné vált Caesar.
Moerist megpillantotta a farkas – az itáliai néphit szerint: ha valakit előbb látott meg a farkas, mint ő a farkast, akkor az illető megnémul.
Bianor – Mantua egyik mondai alapítója volt.
Majd ha megérkezik ő – ti. Menalcas.
122. old. *Változtatta Epirus makkját drága kalásszá* – azaz: „ti tanítottátok meg Epirus eddig vadon élő népét a gabona- és szőlőtermelésre”.
Cea – égei-tengeri sziget, ahol Aristaeust, Apollo fiát, különösen tisztelték.
Lycaeus – arkádiai hegy, Pán isten hazája.
123. old. *Távoli Thule* – a mesés Thule szigetét gondolták az ókoriak a világ legészakibb pontjának.
Élysium – az alvilág boldogság mezeje, az üdvözült lelkek tartózkodási helye.
124. old. *Hermus* – lydiai folyó, Kisázsiában.
Panchaia – Arábia.
Nem lángot lehelő bika – ez s a következő sorok utalás a mitikus Colchisra, ahol az aranygyapjat őrizték (lásd még a 262., 387. oldalakhoz írott jegyzeteket).
Clitumnus – umbriai folyócska, partjain híresen fehérszőrű marhák legeltek.
125. old. *Decius* – a három P. Decius Mus, apa, fiú, unoka, valamennyien kiváló hősök.

- Camillusok* – M. Furius Camillus, ötszörös diktátor, a család leghíresebb tagja, s egy sor leszármazottja.
- Caesar* – Octavianus, aki az actiumi csata után ez időben hódoltatta Antonius volt támogatóit, a keleti népeket („indeket”).
- Saturnusi föld* – miután Jupiter megfosztotta uralmától, Saturnust Itália földje fogadta be.
- Ascrai dal* – Hesiodus, akinek *Munkák és napok* című tanító költeménye a vergiliusi *Georgica* mintája volt, Ascrában született.
126. old. *Amphrysus nagy pásztora* – Apollo, aki egykor a thessaliai Amphrysus partján legeltette nyáját.
- Pales* – pásztoristen.
- Lycaeus* – hegy Arcadiában; itt Arcadia istenéről, Panról van szó.
- Eurystheus* – argív király, aki Herculesszel a tizenkét munkát végeztette.
- Busiris* – egyiptomi király, aki az arra vetődő idegeneket fölládozta az isteneknek. Így akart tenni Herculesszel is.
- Hylas* – Hercules barátja, aki az Argo hajóval indult útnak, de a nimfák elrabolták, és társai hiába keresték.
- Lato* – Leto, aki Delus szigetén szülte Apollót és Dianát.
- Hyppodamét s a tüzes paripájú és elefántcsont-vállú Pelopsot* – Pelops úgy nyerte el Hyppodame elisi királylány kezét, hogy kocsiversenyben legyőzte annak apját. „Elefántcsont-vállú”, mert apja földarabolta őt, s úgy adta étkül az isteneknek, akik fölismervén a csalást, föltámasztották az ifjút; egyedül Demeter nem vette észre, és megette a maga adagját, így ezt az elveszett részt elefántcsonttal pótolták.
- Idumaea* – Judea tartománya, híres volt pálmáiról.
- Alpheust és erdős Nemeát* – Olympiát és Nemeát; mindkettő versenyjátékairól volt híres az ókori Görögországban.
127. old. *Mint győzte Quirinus az indusokat le* – azaz Octavianus (aki második honalapítóként itt megkapja Romulus isteni nevét) Antoniust és keleti szövetségeseit, az actiumi csatában.
- Két ízben aratott diadallal* – 42-ben a philippi csata, 36-ban Sextus Pompeius leverése alkalmával.
- Assaracus* – a trójai királyi családnak, s így a Julius-nemzetségnek is egyik őse.
- Cocytus* – az alvilág egyik folyója.
- Ixion kereke* – Ixion a monda szerint a lapithák királya volt, akit büntetésül, hogy Jupiter feleségét megkívánta, állandóan forgó tüzes kerékre kötöztek az alvilágban.

- Szikla* – lásd Sisyphus bűnhődését a 81. oldalhoz írt jegyzetben.
128. old. *Cyclopsok* – Vulcanus kovácsisten segítői.
Attica méhe – az attikai Hymettus-hegy mézfűjéről rendkívül jóízű mézet szedtek az ottani méhek.
129. old. *Elnémultak mind* – Dido pún királynő és udvartartása; hozzájuk vetődtek partra a Trójából menekülő Aeneasék.
130. old. *Laocoon* – trójai jóspap.
Más, iszonyúbb baj társul – Sinon, aki vállalkozott arra, hogy a trójaiakat ráveszi a faló bevonszolására a várba, az előzőkben azt a szörnyűséget mesélte el, hogy őt akarták emberáldozat címén föláldozni a görögök.
Tenedus – sziget az Égei-tengerben, szemben Trójával; emögött rejtőzködtek e jelenet folyamán a görög hajók.
131. old. *Laocoon, ki a szent tölgyképmást érce hegyével megsértette* – Sinon, a görögök tervének megfelelően, azt állította, hogy a faló a hazatérő görögök fogadalmi ajándéka az istenek számára, tehát szent dolog. A pap pedig kezdettől fogva a görögök cselét sejtette benne, ezért vágta belé a dárdáját.
132. old. *Cassandra* – Priamus trójai király lánya, aki jóstehetséggel volt megáldva; de mert visszautasította Apollo szerelmét, ez azzal büntette meg, hogy soha senki nem hitt jósszavának.
Hector – ekkorra már halott volt a legnagyobb trójai hős.
Achilles fegyvereit felővezvén – Patrocluson, akit Hector párviadalban megölt, barátjának, Achillesnek hadi öltözete volt.
Phryg csóva – trójai tűzcsóva. Az előzőekkel együtt utalás az Iliasban leírtakra: XVII. ének 194. sora, a XIII. ének és XVI. ének 122. sora.
133. old. *Istenő fia* – Aeneas Venus és Anchises fia volt.
A királynő szíve sebes gyötrő szerelemtől – Dido carthagói királynő bele-szeretett Aeneasba.
Phoebusi lámpás – a Nap.
134. old. *Első hű szerelem megcsalt a halállal* – férjét álnok testvérbátyja, Pygmalion ölte meg áldozat bemutatása közben.
Fáklya – római szokás szerint fáklyásmenettel vitték az új asszonyt jövendő otthonába.
Iarbas – Gaetulia királya, aki a Tyrusból menekülő Didóéknak letelepedésre földet adott, s őt feleségül kérte.
Teucer – trójai.
135. old. *Sidon* – Dido Phoeniciából menekült, ennek egyik legnagyobb városa volt Sidon.
Kész város – ti. az Aeneasék befogadására kész város.

136. old. *Ascanius* – Aeneas fia, másik neve *Julus*.
Kihajózik a raj – Aeneas éjjel utasítást kapott Jupitertől, hogy hagyja el a várost, és folytassa útját.
A gonosztett most fáj – közös vadászatuk alkalmával a vihar egy barlangba kergette kettejüket, s ott Dido Aeneasé lett.
137. old. *Dirák* – a harag megszemélyesítői.
Elissa – Dido másik neve.
138. old. *Büntettem a bűnös testvért* – Dido összetoborozta Pygmalion ellenfeleit, elrabolta vagyonát: így kelt útra Tyrusból.
Magas atriumok – a palota termei.
Fama – megszemélyesített hír, híresztelés.
Látni lehet mindjárt mellettük – Aeneas, elérvén Itáliát, a cumaei Sibylla kíséretében leszállt az alvilágba.
139. old. *Mirtusz* – Venus kedves növénye.
Phaedra – Theseus felesége; szerelemre lobbant mostohafia, Hippolytus iránt, és mert ez visszautasította, öngyilkos lett.
Procris – Cephalus attikai vadász hitvese; egy vadászon férjét akarta meglesni, s akkor ez vigyázatlanságból megölte.
Eriphyle – Polynices megvesztegette, hogy vegye rá férjét a Thebae elleni hadjáratra. Ez ottpusztult, halálát fia, Alcmaeon bosszulta meg.
Euadne – Capaneusnak, a hét thebaei hős egyikének neje, aki belévetette magát férje halotti máglyatüzébe.
Pasiphae – Minos krétai király felesége, akit Venus szerelemre gerjesztett egy bika iránt, s így foganta a szörny Minotaurust.
Caeneus – eredetileg leány volt, de Neptunus, aki szerelmes volt belé, a kérésére sebesíthetetlen ifjúvá változtatta.
Laodamia – a görög Protesilaus felesége. Férjét Hector ölte meg, mire ő is öngyilkos lett.
140. old. *Ezt befejezve, leróva az istennőnek adóját* – Aeneasnak még alvilágra szállása előtt meg kellett keresnie azt az aranygallyat, melyet idelelni az alvilág istennőjének, Proserpinának kellett odaadnia.
Thrák pap – Orpheus.
Teucrus – Trója ősatyja; az alább említendők pedig leszármazottai.
Eridanus – a Pó, amelyről úgy vélték, hogy az alvilágban ered.
141. old. *Munkája Minervának* – a gyapjúfonás.
Tűz Ura – Vulcanus.
Chalybsok – Fekete-tenger melletti nép, mely vasiparáról volt híres.
142. old. *Egy kitűnő hősnek kell fegyvert verni* – Aeneas számára, akinek ebben a fegyverzetben kell majd párviadalt vívnia Turnusszal, a rutulusok fejedelmével, Lavinia kezéért s Latium örökségéért.

- Euryalus* – ifjú trójai harcos; barátjával, Nisusszal együtt arra vállalkozott, hogy éjszaka kilopózik a rutulusok gyűrűjén keresztül, és hírt visz a seregtől távol levő Aeneasnak. De a rutulusok lefűlelték őket...
143. old. *Istennő* – Luna, másik nevén Diana (Latonia, azaz Lato leánya).
144. old. *A király* – Latinus, Lavinia apja, Latium királya.
145. old. *Tartarus-éj* – alvilág.
146. old. *Ídmón* – Turnus alvezére.
147. old. *Szörnyű szűz* – Dira harag-istennő.
150. old. *Copa* – Kocsmárosné; Vergiliusnak tulajdonított kis elégia.
Achelois – vízi nimfa neve.
151. old. *Duhaj* – Bacchus, tehát a bor.
Kunyhónk öre – Priapus; „fegyvere” aránytalanul nagy nemzőszerve.
Scylla – Nisus megarai király leánya; apját elárulva kiszolgáltatta várát az ostromló Minosnak, akibe szerelmes lett. De hogy szörnyű vétkével be ne szennyezze a krétai hajóhadat, Minos a lányt a hajó oldalához kötöztette. Scylla sirállyá változott. Nisus meg halászsas képében üldözte leányát.
153. old. *Attalusok* – három egymást követő pergamoni uralkodó (Kr. e. 241–133 között).
Alco, Boëthus – az ókorban híres ötvösmesterek.
Tmolus – lydiai hegy.
Panchaia – mesebeli sziget az Indiai-óceánban, Arábia szomszédságában.
154. old. *Ascrai költő* – Hesiodus.
155. old. QUINTUS HORATIUS FLACCUS (Kr. e. 65–8) – felszabadított rabszolga fia, a világirodalom egyik legnagyobb lírikusa. Művei: *Epdusok* a görög Archilochos szellemében és műformájában; *Sermók*, azaz népiesen filozofáló, szatirikus-tanító jellegű „beszélgetések” a görög Bion stílusában, két kötetben; *Carmenek* (dalok) négy kötetben; két kötetnyi *Epistula* (költői levél).
Hírből sem ismer uezorát – vö. a költemény utolsó négy sorával!
A fórumot kerüli – nem foglalkozik politikával, és cliensként nem siet naponta patronusa reggeli üdvözlésére.
Kamasz venyigét ... házását – a rómaiak nyárfára futtatták szőlőjüket.
156. old. *Ritka hálót feszít* – madarász-hálókat.
Fénylő szobrok – a házat és a benne lakókat védő istenek és ezek szobrai a házi szentélyben, a Larok.

157. old. *Behajtja pénzét tizenötre* – a hónap közepén szedték a kamatot az elsején kölcsönadott összeg után.
Hová rohantok, bűnösök – Kr. e. 39-ben kiéleződtek az ellentétek Augustus és Sextus Pompeius, a „Nagy” Pompeius fia közt.
Via Sacra (Szent út) – a Forum Romanumon át a Capitoliumra vezető út.
Parthus – iráni nép; a Kr. e. I. században Róma egyik legveszélyesebb ellenfele volt.
Testvérgyilkosság – a hagyomány szerint Róma alapításakor Romulus megölte ikertestvérét, Remust.
158. old. *Krétaapor* – arcfehérítő.
Vén krokodil ganajával – amely az antikok véleménye szerint megtisztította az arcot a pattanásoktól.
159. old. *Második öltönket nyüvi polgárháboru immár* – a polgárháború 87-ben kezdődött, Horatius felfogása szerint, Mariusék rémuralmával. Az epodos írásakor, 40 táján, már a második nemzedék szenvedett a polgárháborútól.
Marsus – a marsus nép volt főereje a Róma elleni szövetségnek a Kr. e. 90–88 közötti ún. szövetséges háborúban.
Porsenna – a száműzött utolsó római királynak, Tarquinius Superbus-nak rokona, aki támogatta a Tarquiniusok restaurációs törekvéseit.
Capua – Róma vetélytársa; a második pun háborúban átállt Hannibál mellé.
Allobrox – dél-galliai nép; Róma a II. század végén leigázta ugyan, de hűségére nem nagyon számíthatott, 61-ben például Catilinát támogatták.
Germánia kékszemű, vad fia – a cimberék és teutonok, akik a Kr. e. II. század utolsó tizedében nagy csapásokat mértek Róma galliai határvidékére.
Phocaea – kisázsiai város; népe a perzsa hódítók elől nyugatra vándorolt, megesküdvén, hogy senki sem marad hátra.
A Notus vagy a féktelen-vad Africus – déli szelek.
Hogyha kedvez jósjelünk – csak kedvező jósjel esetén indultak útnak.
Matinus – apuliai hegység Dél-Itáliában; a Pó viszont északon folyik.
160. old. *Etruszk partok mentén* – a Tirrén-tengeren nyugat felé, ahová az antik képzelet a túlvilági boldogok-szigetét helyezte.
Eurus – délkeleti szél.
Arra az Argó gyors evezői se jártak eleddig – pedig a mesebeli hajó

Colchisból, ahová Jason vezetésével az aranygyapjúért ment, hazafelé való útjában sok addig ismeretlen tájat érintett.

Szemérmetlen colchisi nő – Medea királylány, aki Jason iránti szerelmében apját elárulta, és segített az ifúnak elrabolni az aranyszőrű kos gyapját.

Sidoni bárka – phoeníciai kereskedők hajója; ezek a kereskedők bejárták az egész Földközi-tengert.

161. old. *Bár a kakas sem szólt* – kora hajnalban.

Fabius – sztoikus filozófus; többet nem tudunk róla.

162. old. *Ha az év a Vizöntönél téllé komorul már* – januárban.

Kenyeres-zsáktól görnyedj a piacra menesztett rabszolgák közt – az eladásra szánt rabszolgák csoportjának egész kenyéradagját egyikük vitte; de ő is csak annyit evett, mint az a másik, aki nem vitte.

Jugerum – kb. 2500 négyzetméter.

Egy urna – kb. 13 liter.

Egy cyathus – féldecinyi.

Aufidus – apuliai folyó.

163. old. *Szomjan kapdos a szájától osonó viz után ... Tantalus* – akinek az volt alvilági büntetése, hogy édes folyóvízben állt, de valahányszor megszomjazott és lehajolt, hogy igyék, a víz mindannyiszor elhúzódtott tőle. (Egy másik változat: 80. oldal jegyzetében.)

Mars Mezeje – Rómához tartozó mezőség, gyakorlótér, s csak később kezdett beépülni.

Bárddal kettévágta a bátor felszabadított nő, legjobbjá a Tyndaridáknak – felszabadított rabnője megölte őt, mint ahogyan a trójai háborúból hazatért Agamemnont megölte felesége, Clytaemnestra, Tyndareus leánya.

164. old. *Naevius* – nemtörődöm ember volt.

Nomentanus – Horatius közmondásosan pazarló kortársa.

Van Tanais s a Visellus apósa között fokozat még – az előbbi herélt volt, az utóbbi pedig nagy kujon.

Crispinus könyvtárát kiraboltam – Plotius Crispinus sztoikus filozófus, terjedős költemények szerzője volt. „Könyvtárát kirabolni” annyit jelentett volna, mint verseiből sok mindent összelopkodni.

Fenséges Rómát elhagyva, Aricia várt rám – e költemény egy kéthetes utazás költői naplója. Aricia Rómától délkeletre van, kb. 30 km-re.

Forum Appium – város Rómától 70 km-re.

Appia – a híres Via Appia (Appius útja).

165. old. *Megkötve az öszvér* – a hajót öszvérekkel vontatták.

- Feronia* – ősi itáliai istennő; szentélye, a Via Appia mellett, közel volt a tengerparti Anxurhoz.
- Cocceius* – Maecenasszal együtt diplomáciai küldetésben volt: elsimítani az Octavianus és Antonius között támadt nézeteltéréseket.
- Aufidius Luscus* – Fundi városkának, a negyedik nap első állomásának, főhivatalnoka. Luscusnak kijárt a fáklyás kíséret. Kíséretének fáklyáit egy serpenyőben levő izzó szénről gyújtották meg. A hiú praetor nyilván még nappal is vitette maga után a serpenyőt a szénnel, holott nem volt szükség fáklyafényre.
- Mamurrák városa* – Formiae.
- Murena* – A. Terentius Varro Murena, Maecenas későbbi sógora. 23-ban összeesküvésben vett részt, ezért Augustus kivégeztette.
- Varius* – L. Varius Rufus, eposzköltő és drámaíró.
- Plotius* – Plotius Tucca, Vergiliusnak is barátja, Variusszal együtt az Aeneis kiadója.
- Sinuessa* – kisváros Formiae és Capua közt félúton.
- Campaniának hídjá* – a Savo folyócskán keresztülvezető híd, Sinuessa után.
- Ami járt* – ti. az úton levő hivatalos embereknek.
166. *Caudinus* – caudiumi; ez a város Capuától kb. 30 km-nyire van.
- Hírhedt oscus* – a latin szöveg „híres”-t mond, nyilvánvaló gúnyképp, mert szinte sértés számba ment, ha valakit oscusnak neveztek.
- Hova lennél* – ezt megint Sarmentus mondja.
- Campania kórja* – Campaniában elterjedt volt a fejbőr-kiütés.
- Cyclopsként* – célzás Messius Cicirrus hatalmas termetére.
- Saru* – a tragédiát előadó színészek kothurnusa.
- Odaadta-e láncát* – célzás Sarmentus rabszolga-származására. Ha valaki egy foglalkozással föl hagyott, szerszámain, mestersége jellemző eszközeit (rab a láncait) odaajándékozta egy istennek.
- Úrnője jogát nem kibővíti* – ti. ha megszökött, akkor úrnőjének még most is teljes joga volt felette.
- Bizonyára elég egy font liszt* – amit meg is kapott; így hát nem az éhség készítette szökésre.
- Atabulus* – délkeleti forró sirokkó-szél.
- Trivicum* – kis falu Beneventumtól keletre.
167. old. *Melyet ki nem írok* – mert nem fér bele a hexameterbe. Valószínűleg Ausculumról van szó.
- Diomedes* – Canusinum mitikus alapítója.

Lymphaharaggal – a víz (lympa) istennői, a nimfák, haragosak voltak: ihatatlan volt a víz.

Láng nélkül – anélkül, hogy ember meggyújtaná. Ezt egy istenhívő zsidó elhiheti, de Horatius nem, mert epikureista lévén azt vallotta, hogy az istenek nem avatkoznak bele a földi történesekbe.

168. old. *Bolanus, irigylem a forró véredet!* – a gondolat folytatása: „mert te már gorombán elkergetted volna ezt a kullancsot”.

Viscus – Horatius, illetve Maecenas baráti körének tagja.

Hermogenes – felszabadított rabszolga, híres énekes.

Kirázva az üstből – egy edényben különböző tartalmú jóslatokat helyeztek el; az edényt rázni kezdték, s amelyik jóslat kiesett, az vonatkozott a kérdezőre.

Vesta – Vesta temploma a forumon.

169. old. *Ma újhöld van, szombat* – tehát üzleti ügyeket hithű zsidó nem bonyolíthat le.

Kurta zsidók – körülmetélt zsidók.

Nyújtom már a fülem – akit tanúul kértek föl, a fülét érintették meg, ezzel jelképezve azt, hogy emlékeztetik a tanúsítandó eseményre.

170. old. *Trebatiusom* – C. Trebatius Testa jogtudós, Horatius barátja.

Caesarunk – Octavianus Augustus.

Milonius – arról híres bohóc, hogy mihelyt ittas lett, mindjárt táncba kezdett.

Castor vágya a ló – Castort lószelídítőként emlegette a hagyomány.

Öklöz, ki e hatyutojásból lett szintén – Castor és Pollux hatyutojásból születtek, mert anyjukat, Ledát, hatyú alakjában környékezte meg Jupiter. Polluxot ökölvívóként emlegették.

Mint fogadalmi képeken – a hajótörésből megmenekültek fogadalmi táblát függesztettek föl valamelyik templomban, s ez a tábla ábrázolta a hajótörést, „kézzelfoghatóan” azok számára, akik a fölírását nem tudták elolvasni.

171. old. *Apulia sarja vagy Lucanus* – Venusia, Horatius szülőföldje, Apulia és Lucania határán feküdt.

Amidőn a szabellok elmenekültek – Kr. e. 300 körül.

Urnát emleget és törvényt – urnából húzták ki az ítéletet kimondó esküdtek nevét.

Canidia – Horatius korában élt híres méregkeverő öregasszony.

Nem követ el bűnt – azaz nem természete ellen cselekszik, amikor éltet anyját megmérgezi.

- Úri barát* – Maecenas.
Laelius, és ki Karthágó leigázásáról kapta nevét – C. Laelius Sapiens és Scipio Aemilianus Africanus, Lucilius pártfogói.
172. old. *Lupus, Metellus* – római államférfiak voltak.
És te mehetsz haza békén – Trebatius mintegy fölmenti „vádlottját”.
Falu csöndje – Horatiusnak Tibur mellett volt Maecenastól kapott birtoka.
173. old. *Az ivásra bolond törvény* – az előkelőbb lakomákon a vendégek közül választott „borkirály” (rex bibendi) szabta meg az ivás rendjét.
Lepos – híres pantomim-színész volt.
Cervius – valószínűleg egy környékbeli gazdag birtokos.
Arellus – valószínűleg szintén egy környékbeli gazdag birtokos.
174. old. *Molossus ebek* – híres görög vadászkutyák.
Régi királyi sarj – Maecenas etruszk királyoktól származtatta magát.
Nemes pálma – pálmaág, az olympiai győztes jutalma volt.
175. old. *Libya* – Carthago környéke, Itália egyik legfőbb gabonaellátó területe volt.
Myrtusi tenger – Görögország és a Cycladok közötti tenger.
Icarus árja – Kis-Ázsia mellett, Icaria és Samus szigete körüli tengerrész.
Massicus – Nápolytól északnyugatra emelkedő, vulkanikus eredetű hegy.
Hűs berek – a múzsák ligete; itt megjelennek a nimfák és a szatírok, Bacchus kísérői is.
Euterpé, Polyhymnia – az előbbi a fuvalával kísért lírai, az utóbbi a lanttal kísért himnikus költői műfajok múzsája.
Lesbosi lantomat – Horatius elsősorban a két lesbi költő, Alcaeus és Sappho költészetét akarta dalaival a római talajba átültetni.
176. old. *Soracte* – etrusiai hegy Falerii felett.
177. old. *Babylon sötét számításai* – csillagjósolás; ez a „tudomány” elsősorban Babylonból származott.
178. old. *Telephus* – Hercules fia, Mysia egykori királya.
179. old. *Istened egy se* – hajón elhelyezték védisteneik szobrát.
Bosszúság a minap még nekem, és teher – Horatius a philippi csatavesztés után (Kr. e. 42) egy időre visszavonult a politizálástól.
Vágyak vadszivü asszonya – Venus.
Thébából Semelé isteni gyermeke – Bacchus.
Cyprusból kirohant – ahol egyik legfőbb kultushelye volt.
180. old. *Friss gyepet* – gyepetglát oltárkészítéshez.
Fuscus – M. Aristius Fuscus, a költő barátja.

- Daunias* – Apulia.
Juba földje – Mauretania.
183. old. *Dellius* – Q. Dellius, Augustus bizalmasa.
Falerni – falernusi bor.
Forog az urna – a sors urnája, melyből előbb-utóbb kiugrik a halálos ítéletet jelentő kő- vagy cserépdarab.
184. old. *Pompeius Varus* – köztársaságpárti politikus; a philippi csatavesztést követően emigrációban élt, és csak 30-ban tért vissza hazájába.
Brutus – M. Junius Brutus, a Caesar elleni összeesküvés egyik feje. Miután 42-ben csatát veszített Philippinél Octavianusszal szemben, öngyilkos lett.
Tölts olajat – a lakomán részt vevő vendégek illatos olajjal kenekedtek meg, fejükre meg virágfüzért tettek.
Kit koronáz Venus korhelykirállyá – kockadobással választották a „bor-királyt”. A legnagyobb dobásnak „Venus” volt a neve.
Thráknál se bölcsebben – nem józanabbul, mint a Bacchust tisztelő thrákok.
187. old. *Colchisi mérgek* – Medea, colchisi királylány, híres volt méregkeverő tudományáról.
Thyn – bithyniai, a Fekete-tenger déli partján lakó.
Proserpina földjét s itélő Aeacus otthonát – az alvilágot.
188. old. *A tömeg fülét, a szomjast, harc érdekli jobban* – ti. a politikai költészet, mely Alcaeustól nem volt idegen.
Százfejű szörnyeteg – az alvilág bejáratát őrző Cerberus.
Eumenis-szüzek – fúriák.
Orion – mondabeli vadász; bűnös szerelemre gyulladt Diana iránt.
Geryon – háromtestű óriás; a monda szerint Hercules ölte meg.
Tityos – a Föld fia; büntetésül, hogy megkívánta Latót, az alvilágban keselyű tépdeste újra meg újra kinövő máját.
189. old. *Danaus fája* – a Danaidák, Danaus egyiptomi király lányai, akik férjük megölése miatti büntetésükképp lyukas hordókba hordták a vizet.
Sisyphus Aeolides – Sisyphus Aeolus corinthusi király fia volt.
Félelmetes ciprus – a halotti szertartás elmaradhatatlan dísznövénye.
Caecubusi – finom, féltve őrzött bor.
190. old. *Chimaera* – mesebeli szörnyeteg: oroszlánfejű, kecsketestű, kígyófarkú állat.
Gyges – mesebeli óriás.
Bak-jegy, réme Itália tengerének – az antik asztrológia szerint a Bak-csillagzat uralma alatt állt a Földközi-tenger nyugati medencéje, így Itália

- is. Saturnusnak ártó hatást tulajdonítottak. Jupiternek viszont óvó hatást.
191. old. *Marsus erō* – a rómaiak, „Mars népe”.
Gelon – szkíta nép.
Néniák – siratóénekek.
Hátra, hitetlenek! Oltári csöndet! – istentiszteleti nyelvből vett ünnepélyes kifejezéssel kezdi a költő az ódák harmadik könyvének első darabját, a hat ún. római óda bevezetőjét. A „hitetlenek” az eredetiben „profanum”, tehát a be nem avatottak.
192. old. *Arcturus és követője, Haedus* – a Bak (Haedus) csillag felkelte és a Pásztor (Bootes, Arcturus) lenyugvása közötti időben, október táján voltak a leghevesebb viharok.
Töltik a tengert megint a kőmivesek – a gazdag nyaraló-építetők feltöltötték a tengert, és oda építették nyaralójukat.
193. old. *Szabíni völgyem* – ahol Maecenastól kapott birtoka volt.
194. old. *Aki ... a ceresi titkot kiadja* – Eleusis híres volt titkos Ceres-(Demeter = Földanya)-kultuszáról. A beavatottaknak hallgatniuk kellett a látotakról-hallottakról; ha titkukat elfecsegték, súlyosan vétkeztek.
Így jutott a csillagoknak tűz-palotáihoz – így vált istenné.
Tigriseket fogatsz kocsidba – a hagyomány szerint Bacchust tigrisfogat vitte az égbe; Quirinust (Romulust) pedig atyjának, Marsnak lovai emelték a halhatatlanok közé.
195. old. *Parázna bíró s egy jövevény feleség* – Paris trójai királyfi s rablott felesége, Helena.
Laomedon – Trója egykori királya; Apollo és Neptunus építették meg számára a város falait, de ő megtagadta tőlük a megállapodott fizetséget.
Akit szült Trója Vesta-szüze – Romulus, Rea Silvianak és Marsnak fia volt; ez utóbbi pedig Juno fia, így Romulus Juno unokája.
Hontalanok – ti. Trója pusztulása miatt, minthogy a rómaiak ősei trójai menekültek voltak.
196. old. *Kalliopé* – a költészetnek, elsősorban az epikus költészetnek a múzsája.
197. old. *Voltur* – hegy Venusia környékén.
Babér, mirtusz – Apollo, illetőleg Venus szent növénye.
Palinurus foka – a dél-itáliai tengerpart egyik kiszögellése.
Concanusok – hispaniai törzs.
198. old. *Hőseinek mihelyt a harc után tanyákat osztott* – vö. Vergilius I. eclogájához írott magyarázatot a 115. oldalhoz.
A szörny-erős új nép – két mitikus testvér-óriás, Otus és Ephialtes, úgy

akarta megvívni az eget, hogy három hegyet, a Peliont, Olympust és az Ossát egymásra tette.

Typhoeus – és az utána következők: ugyancsak az eget ostromló mesebeli gigászok.

Castalia – múzsák forrása a görögországi Delphi mellett.

Lycia – Patara városa Lyciában volt Apollo egyik leghíresebb kultusz-helye.

199. old. *Pirithous* – a mesebeli lapitha nép királya; feleségének halála után az alvilág királynőjét, Proserpinát akarta elrabolni.

Juno ünnepe – március elseje Junónak, az asszonyok védőjének ünnepe volt.

Két műveltségnek – görögnek-latinnak.

Tullus óta – 33 óta; annak az évnek volt consula L. Volcatius Tullus. A bor érését füstöléssel vélték elősegíthetni.

200. old. *Dák Cotiso* – Kr. e. 30–28 között verték meg a rómaiak.

Ősanyánk – Ilia (Rea Silvia), Romulus és Remus anyja.

201. old. *Bandusia* – forrás Horatius tiburi birtokán. A vers Fontanalia, a források szellemének ünnepére íródott.

202. old. *Betelőben évünk* – Faunus ünnepe december 5-én volt.

Venus áldomása – Faunus a mitológiában Venus kísérője.

Bégető nyáj közt legelész az ordas – a nyájvédő isten a vadállatokat is megszelídíti.

Ha hármat rúghat a földjén – ha tánccal ünnepelhet.

Manliusnak consuli éve – Kr. e. 65. esztendő.

Corvinus parancsa – M. Valerius Messalla Corvinus politikus és történetíró, művészek támogatója volt. Őt várja Horatius vendégségbe, s ő lesz a „borkirály”.

203. old. *Bár Sokratés bölcs hangjait issza ő* – bár komoly, filozófiai tudományokkal foglalkozik.

Cato – M. Porcius Cato Censorius (Kr. e. 234–149), a hajdani szigorú erkölcsök jelképe.

Szarvat – bátorságot.

Lantom e falra akasztom – annak jeleként, hogy többé nem foglalkozik szerelmi költészettel.

Habszült Venus – Venus az antikok elképzelése szerint a tenger habjából született.

Íjakat, a csillogó fáklyákat és a ... vaskarókat – Amor íjait, a házasságot jelképező fáklyákat és egy-egy „szépség” zárt ajtajának megostromlásához szükséges vasrudakat.

204. old. *Memphis* – az egyiptomi Isis istennőt Venusszal azonosították; Memphisben szentélye volt.
Vészmadár járjon – az itt felsorolt állatok megjelenése rossz előjelenek számított.
Induláskor – Galatea tengeren túli útra indul, minden valószínűség szerint ismeretlen imádója fölkeresésére. Erre utal a költeménybe szőtt mítoszrészlet.
Mielőtt leszállna – ha madár ereszkedett a vízre, vihart, esőt jelzett.
Napkeletről – a kelet felől repülő vagy onnét hangját hallató madár kedvező jel volt.
Balról – a bal felé repülő madár szerencsétlenséget jelzett.
Tiszta Iapyx – északnyugati szél, amelyik fehér, „tisztá” párák levegőt hozott az Adria fölé.
205. old. *Cseles bikára* – az őt bika alakjában elrabló Jupiterre.
Ivor kapun – antik elképzelés szerint az alvilágból két kapun át szöktek az álmok az emberhez: szarukapun át az igaz álmok, elefántcsonton át a hamisak.
206. old. *Melpomene* – a tragédiaírás és lírai költészet múzsája.
Királyi gulák – az egyiptomi piramisok.
207. old. *Pappal a néma Szűz* – Jupiter papja és Vesta papnője a Capitoliumon mutatott be áldozatot Róma szerencsés jövőjéért.
Semmiből égre tört – felszabadított rabszolga fia, aki most híres költő, a császár barátja.
Hosszú béke után – lásd a 203. oldalhoz írt jegyzetet, ehhez a sorhoz: „Lantom e falra akasztom.”
Paullus – Paullus Fabius Maximus, aki 47 körül született, 11-ben consul volt.
208. old. *Salius szokás* – a Saliusok (= „ugrálók”) istenüknek, Marsnak ünnepén énekkel-táncsal járták be a várost.
Mars fűvén – a Mars-mezőn.
209. old. *Isthmos* – versenyjátékok híres helye az ókori Görögországban.
Reá nem vár nagy Capitolium – nem fog győztes hadvezérként diadalmenetet vezetni a Capitoliumra, a Jupiter-templomhoz.
210. old. *Torquatus* – Manlius Torquatus szónok.
Theseus – Athén mondabeli királya, Hippolytus apja és Pirithous bátyja volt.
211. old. *Lollius* – M. Lollius Palicanus, politikus, a 21. év consula, Augustus egyik leghívebb támasza volt.

- Ceos fia* – Simonides görög költő.
Aeol asszony – Sappho.
Idomeneus s Sthenelus csatázott – a trójai háborúban; Homerus hősei.
Deiphobus – Priamus fia, Paris halála után Helena férje.
212. old. *A szembesodrott nagy tömegben* – „ellenségeid sokaságán”.
213. old. *A büszke parthus templomok ékeit* – a parthusok Kr. e. 53-ban megverték Crassus seregét, ismét győztek 40-ben és 36-ban, és a zsákmányul ejtett római hadijelvényeket saját templomaikban helyezték el. Augustus ezeket kapta vissza Kr. e. 20. május 12-én.
Janus-ajtót bezárta – Janus templomának ajtaja nyitott állapotában háborút, bezárva békét jelentett.
Szér – kínai.
Venusunk utóda – Augustus.
214. old. *Albinovanus Celsus* – Tiberius Claudius Nero írnoka volt, maga is költő.
Hogy tetszett – a felsorolt szigetek és városok egy kisázsiai utazásra utalnak.
215. old. *Ulubrae* – kis falu a Pontini-mocsarak közelében. A békabrekegés ugyancsak fölverhette csendjét.
Csacska-Asina – a levél címzettje Vinnius Asina (asina = szamár) volt, akit a költő megkért, hogy vigye el a gyengélkedő Augustusnak ódái könyvét.
216. old. *Mint rablott fonalát* – közmondásszerű utalás egy tolvaj rabszolgánőre.
Mint a vidéki rokon – akit vendégül látnak, de nincs kéznél rabszolga, hogy elvegye tőle úti ruházatát.
Pisók – L. Calpurnius Piso, Caesar- illetőleg Octavianus-párti politikus, és két fia.
Egy sincs ott a helyén – tehát csupán elcsépelte közhelyei a költészetnek.
Jól fested a ciprust – egy rossz festő állítólag csak ciprust tudott festeni. Amikor egy hajótörésből kimenekült ember fogadalmi tábla festésével bízta meg, arra is ciprust akart festeni, ami pedig teljességgel nem illett oda.
217. old. *Aemilius vívóterménél lent a legalsó ércműves* – Aemilius Lepidus gladiátorképző iskolájának utcai során műhelyek voltak; ezek legutolsóját bérelte egy ötvösmester.
Kötényes, régi Cethegus – a kötény a régebbi időkben alsóruha volt. A Cethegus család maradi módon megőrizte Horatius idejében is ezt a viseletet.

218. old. *Védi a szárazföldre bevitt tenger* – a Kr. e. 37-ben készült baiaei mesterseges belső kikötő; a következővel együtt megnyilvánulása az ember maradandónak szánt, s mégis mulandó, természetet átalakító működésének.
219. old. ALBIUS TIBULLUS (Kr. e. kb. 54–19) – lírikus. Két kötetnyi elégiája maradt ránk; az elsőnek központi alakja Delia, a másodiké a pénzsóvár Nemesis. A neve alatt fenntartott harmadik kötet szerzője Lygdamusnak nevezi magát; többet nem tudunk róla, mindenesetre Tibullusszal együtt Messalla baráti köréhez tartozott. A negyedik kötet verseinek csak részben Tibullus a szerzőjük, részben mások, pl. Sulpicia.
Vén kő áll az uton – a föld határát jelző követ, cölöpöt isteni tiszteletben részesítették. Neve Terminus volt.
A kert isteni atyja – Silvanus, illetőleg Bacchus.
220. old. *Pásztorom évenként tisztítom lánggal* – Pales ünnepén, április 21-én a pásztorok tűzön ugrottak át; ez vallási értelemben vett tisztulásukat eredményezte.
Messalla – M. Valerius Messalla Corvinus, Tibullus bőkezű támogatója (vö. a 202. old. jegyzetével).
221. old. *Én maradok betegen* – Messalla 29-ben Ciliciába készült hadjáratot vezetni. Tibullus követte, de Phaeacia (Korfu) szigetén maradt, mert útközben megbetegedett.
222. old. *Saturnusi nap* – a szombat, ami zsidó vallási hatásra baljós napnak számított.
Isis – Rómában is tisztelt egyiptomi istennő. Kultusztárgyai közé tartozott a bronzcsörgő.
Saturnus uralma alatt – az aranykorban; azóta, ókori felfogás szerint, fia, Jupiter uralkodik: már elmúlt az aranykor.
223. old. *Tisiphone* – a fúriák egyike, aki a bűnösöket gyötörte.
224. old. *Pörgő csiga* – a mi bűgőcsigánkhoz hasonló alakú játékszer, melyet kis ostorral pörgettek.
Gyolcs borított, s bő tunikám lobogott – az áldozatot bemutató leoldotta tunikáját, fejét pedig betakarta.
225. old. *Kék Thetis* – Nereus tenger-istennek a lánya.
226. old. *Gyors körökön fordul sorsod, e fürge kerék* – Fortuna kerekén, mely a forgandó szerencsét példázza.
Ezt a napot zengték – Messalla, Aquitania meghódítója, 27-ben diadalmenetet tartott. Ezt ünnepli a költemény.

- Atax* – folyó Dél-Galliában.
Tarbellusi hegység – a Pireneusok.
Santoni tengerpart – Gallia óceáni tengerpartja a Garonne torkolat-videkén.
Cydnus – ciliciai folyó; Messalla itt is győzelmet aratott, s hasonlóképp Szíriában és Egyiptomban.
227. old. *Gerle* – a szíriai Astarte (= Venus) szent madara.
Nagy Eb – a Kutya-csillag (Canicula).
Osiris – egyiptomi földművesisten. Halála után, hitük szerint, lelke az Apis-bikába szállt. Ezt a bikát meghatározott életkorában leölték, majd meggyászolták, s újat kerestek helyette.
Bacchus – Osirist Rómában Bacchusszal azonosították.
Sárga palást – a sárga szín vidámságot fejezett ki.
Tyros-adta mez – Tyrusban világhírű bíborszövetek készültek.
Sima ládika – amelyekben kultikus eszközöket tartottak.
Nemtőjének – Messalla geniusának, személyes védő istenségének, születése napján.
228. old. *Mopsopi* – atticai: Mopsopus Attica ősi királya volt.
Zengje utad hírét – Messalla kijavíttatta a Via Latina nevű országút egy részét. Ez az út elhaladt Tusculum és a csillogó villaépületekkel pompázó Alba Longa mellett is, melyről azt tartotta a hagyomány, hogy még Rómánál is ősbibb.
Elhurcolnak a hadba ma – Messalla fentebb említett aquitaniai hadjárata.
229. old. *Tó* – az alvilág folyóit tónak is lehetett nevezni lassú folyásuk miatt.
Hajzata megpörzsölt – sokan azt hitték, hogy az elhamvasztott holtak árnyán is meglátszik a tűz nyoma.
230. old. *Sánccölöpöt s pajzsot hordjon* – katonai felszerelést: legyen katonává.
Ünnepies csendben – a vers Ambarvalia ünnepét írja le, amikor is április végén tisztító szertartással üztek el minden ragályt és csapást a földekről, nyájakról, pásztorokról.
Kiknek a múlt éjjel hozta Venus gyönyörét – a nemi önmegtartóztatás is része volt az ünnepnek.
231. old. *Honi isteneink* – Larok.
Jót kérek, s meglesz – Tibullus haruspexet alkalmaz, aki az áldozati állat belsőrészeiből jósol; ezúttal boldog jövőt.
Pecsét tűnjön – „törjük fel, bontsuk fel a chiosi bor palackját”.
221. old. *Tölgymakkal sose kell éhet elütni ma már* – „nem kell ősemler módjára gyűjtögetnünk, mert elsajátítottuk a földművelést”.

- Bor a hús vízzel azóta vegyül* – az erős bort vízzel keverve tették ártalmatlanná.
- Szőke haját* – az érett gabonatermést.
232. old. *Festéktől pirosan földműves járt ... ünnepi táncot* – a dráma kezdetei a Bacchus-(Dionysus)-kultuszban gyökereztek. Kezdetben nem álarcot használt a „színész”, hanem befestette arcát.
- Bak* – utalás a tragoedia szó eredetére: „kecske-dal”-t jelentett. Antik följegyzések szerint a kezdeti előadások legjobb szereplői kecskét kaptak ajándékba.
- Minervai mesterség* – minden kézműves munka, elsősorban a nők munkája.
233. old. *Mint száguld kocsiján* – az ókor költői képzelete szerint a Hold ketősfogatán járja égi pályáját.
- Legelőbb téged szennyez e kéz be, Venus!* – „legelőször is a te templomod fosztom ki!”
234. old. *Cosi gyors* – a görögországi Cos szigetén készített áttetsző anyag, az utcanők kedvelt ruhaanyaga.
- Menjetek, ó, Lárok* – ha valaki eladta házát, s kiköltözött belőle, a ház isteneit magával vitte.
- Circe* – az Odysseából ismert mesebeli varázslónő.
- Thessalia* – az ókoriak a varázslás és méregkeverés hazájának tartották. A költő tehát kész mindenféle mérget meginni, még a szerelmi bájolásra használt kancanyálkát is, hogy Nemesist megnyerje.
235. old. *Március eleje* – Matronalia ünnepe, melyen a nőket megajándékozták.
- Ősi kor éveinek kezdete* – minthogy a hagyomány szerint Mars volt Róma alapítójának apja, az ősi időszámítás az ő hónapjával kezdte az esztendőt.
- Neaera* – a költő kedvese, aki ez időben távol volt.
- Habkő* – érdes felületű csiszolókö, mellyel az összetekert papírtekercs széleit egyenletesre dörzsölték.
- Castalia* – a múzsák szent forrása Közép-Görögországban, a Parnassus hegyen.
- Pieri víz* – Aganippe és Hippocrene, az észak-görögországi Pieria múzsáknak szentelt forrásai.
236. old. *Panchaia* – mesés sziget az Indiai-óceánban. Azt tartották róla, hogy illatszerekben gazdag.
237. old. *Etruszk források* – meleg vizű gyógyforrások.

- Dícséretes Úrnő* – Bona Dea (Fauna); szertartásain csak nők vehettek részt.
Melyben két consult vitt el a mostoha vég – Kr. e. 43-ban Hirtius és Pansa elesett az Antonius elleni mutinai háborúban.
Lethe sajkája – Charon alvilági csónakja.
Kimmeriek – a kimmerieket a homerusi hagyomány az alvilág közelébe helyezte.
238. old. *Disnek bárányt, feketét* – szokás volt betegek fölgyógyulásáért az alvilág istenének fekete bárányt áldozni.
Ünnepeden, nagy Mars – Matronalia ünnepén.
Sulpicia – egyes magyarázók szerint Messalla unokahúga.
Ezt elnézi Venus – aki Mars kedvese volt.
Vertumnus – az esztendő és az évszakok istene. Állandóan változtatni tudta arculatát, akárcsak a természet.
Calendae – a hónap első napja.
Musagetes – Apollo, a „múzsák vezetője”; a lantot szokás volt teknősbéka páncéljából csiszolt lapocskákkal díszíteni.
239. old. *Kíméld kedvesemet* – Sulpiciának tulajdonított elégia. Udvarlójáról, Cerinthusról, semmit sem tudunk.
Most ne Venust tiszteld ... Dianát csak – „távollétemben ne szerelmeskedj”. Diana szüzességet kedvelő istennő.
240. old. *Cytherea* – Venus.
241. old. *Juno* – minden nő védelmező istenasszonya.
242. old. SEXTUS PROPERTIUS (Kr. e. kb. 49–15 után) – Assisiumból származó lírikus. Szujbektív érzéseit a „tudós” elégia formájába öntötte. Központi problémája Cynthia iránti szerelme (első három kötetében). A negyedikben megpróbálkozott Callimachust utánzó tudós-mitológiai témákkal is.
Milanion – mondabeli görög ifjú, aki meghódította és feleségül vette a házasságot gyűlölő Atalantát, Iasus leányát (Iasist).
Parthenius-hegy – arcadiai hegy Dél-Görögországban. Arcadia volt Atalante hazája.
Hylaeus – kentaur-szörny, aki szerelmével üldözte Atalantét. Milanion szembeszállt vele.
Cytaine – város Colchisban, a varázslatairól híres Medea hazájában
243. old. *Baiae* – közkedvelt fürdőhely volt.
Ahol Hercules útja futott – azt a gátat, mely a Baiae közelében levő Lucrinus-tavat elválasztotta a tengertől, Hercules művének tartották.

- Misenum* – a Nápolytól nyugatra, Baiae közelében levő parti kiszögellés és a rajta épült városka.
244. old. *Mért vádolsz* – a megszólított a költő egyik barátja.
Eridanus s Hypanis – a Pó meg a Bug.
Kaukázusi fű – colchisi méregfű.
245. old. *Mentor* – híres görög ötvös a Kr. e. IV. században.
Pactolus – homokjában sok aranyat tartalmazó folyócska Kisázsiaiban.
Alcinous – az Ulixes bolyongásaiból ismert mesebeli, gazdag phaiak nép királya.
246. old. *Bükk-sudarak, s ti, a víg Pán szeretői, fenyők* – a fenyő görögül pitys. A monda szerint Pan isten beleszeretett Pitys nimfába, aki fenyővé változott. A bükk szerelmi vonatkozásairól nincs tudomásunk.
247. old. *Phylacides* – Protesilaus, Phylace királya. Elsőként halt meg Trója előtt; kérésére az istenek rövid időre hazaengedték feleségéhez, aki a látogatás leteltével követte férjét az alvilágba.
Zord vizek – az alvilágot jelképező alvilági folyók.
248. old. *Hol testvéreivel szállt harcba a római polgár* – Kr. e. 41–40 telén az Octavianusszal elégedetlen elemek L. Antonius vezérlete alatt föllázadtak. Octavianus Perusiába zárta be őket, megostromolta a várost, és lakóit kegyetlenül megbüntette. Assisium, Propertius szülővárosa, Perusiától nem messzire, Etruria és Umbria határán volt.
Új könyv születik – az elégiák második könyve.
Ariadne – miután Theseus elhagyta, Bacchus kedvese lett.
249. old. *Corinna* – Kr. e. 500 körül élt görög költőnő.
Jó sorsot prűszkölt – a tüsszentést az ókorban is jó jelnek tartották. És ha Amor tüsszentett...
251. old. *Antigoné* – a thebai Oedipus király lánya, az egymást megölő testvérpár. Eteocles és Polynices húga. Thebae új királya, Creon, halálra ítélte, mert Polynicest el merte temetni. Erre vőlegénye, Creon fia, Haimon, öngyilkos lett.
Achilles, elvesztve a kedvest – Briseist, akit Agamemnon elvett tőle.
Dór – görög.
252. old. *Nem dicsekedhetem én ily ... anyával* – Thetis, Achilles anyja, istennő volt, mégpedig Nereus tengeristennek lánya.
Pénélope – Ulixes felesége, a hűség példaképe; a trójai tíz éves ostrom és Ulixes tíz esztendei bolyongása folyamán nem ölelhetette férjét. Időközben támadt számtalan kérés azzal ámitotta, hogy ha elkészül apósának halotti leplével, férjet választ; de amit nappal szőtt, éjszaka fölfejtette.
Péleus – Achilles atyja.

253. old. *A Styx vize már szinte benyelte fejed* – „halálosan beteg voltál”.
Syrtisek – a libyai tengerpart két öble, hol gyakorta tomboltak viharok.
Szárnyas gyermekek – amorok, szerelem-istenkék.
Théba vezérei – az egymást gyilkoló testvérek: Eteocles és Polynices.
255. old. *Endymion* – ifjú pásztor, a Hold-istennő kedvese.
Hamarább űz Sol zord fekete lovakat – „a Nap hamarabb fog kihunyni”.
256. old. *Praetor* – a költő előttünk ismeretlen vetélytársa, akit korábban Cynthia el is akart kísérni provinciájába.
Ceraunia – a hajózásra veszedelmes sziklazátonyos tengerpart Görögország nyugati részén.
257. old. *Eriphyla* – lásd az Aeneis magyarázatainál a 139. oldalhoz.
Friss-feleség Creusa – Jason Colchisból Corinthusba érkezvén elhagyta az elszöktetett Medeát, és Creusába szeretett bele. Medea bosszúból méreggel átítatott ruhát küldött Creusának, s ez ettől elpusztult.
Nézd a vezért! – Antoniust, akit 31-ben az Octavianusszal vívandó ütközetkor elhagytak csapatai, miután ő megfutott a csatáról Cleopatra egyiptomi királynő utáni vágyában.
258. old. *Pleiadok, Orión* – e két csillagkép letűntével, novemberben köszönt be a földközi-tengeri esős-viharos időszak.
Tithonus – lásd a jegyzetet a 32. oldalhoz.
Memnon – Aurora hajnalistennő fia, elesett a trójai háborúban.
259. old. *Még templom se, hogy ott bűneidet gyakorold* – elsősorban a keletről átvett Isis- és Serapis-kultusz „szent éjszakája” adott alkalmat sok kicsapongásra.
260. old. *Clitumnus* – umbriai folyó, közel a költő szülővárosához.
262. old. *Hellé* – Athamas orchomenusi király lánya, aki testvérével, Phrixusszal együtt elmenekült egy aranyszőrű kos hátán mostohájuk, Ino elől. A tenger fölött Helle a vízbe vészett, ez azután róla kapta a Hellespontus nevet. (Kosuknak gyapját őrizték Colchisban.)
Leucothee – „Fehér istennő”: Ino, akit Athamas Helle halálának a hírére elüldözött egyik gyermekével együtt, miután a másikat megölte. Ino tengerbe ugrott; az istenek Leucothea néven hajósokat védő istennővé változtatták.
Glaucus – előbb az Argo kormányosa, majd szerelmi kalandjairól híres tengeristen. A két Nereus lány, Nesaea és Cymothoe is szerelmei közé tartozhatott.
Arion – híres görög költő és énekes. A hagyomány úgy tudta, hogy egyszer kalózok foglya lett; kifosztották és meg akarták ölni. Ő búcsúzóul

- még egy dalt énekelt, azután belévetette magát a tengerbe, ott egy delfin hátára vette, és sértetlenül tette partra.
264. old. *Io* – argusi királylány. Jupiter beleszeretett, erre a féltékeny Juno tehénné változtatta a lányt és egy bögöllyel egészen Egyiptomig üldöztette.
- Andromeda* – aethiopiai királylány. Azért láncolták oda a tengeri szörny áldozataként a sziklához, hogy e Neptunus küldte szörnytől megszabadíthassák az országot. Perseus, Danae és Jupiter fia, oldozta el a lányt.
- Callisto* – nimfa, akivel úgy csalta meg Jupiter Junót, hogy kedvesét medvévé változtatta; belőle lett a Medve-csillag.
- Semele* – thebaei királylány, Jupiter szeretője. Az isten egyszer teljes pompájában, dörgés-villámlás közepette jelent meg neki, és ettől a lány elpusztult.
- Maeoni* – homerusi.
- Már a varázspörgettyű megállt* – „már semmiféle varázslat nem segít”.
- Luna* – a holdistennőt segítségül szokták volt hívni.
265. old. *Lábad előtt majd ő maga ül* – ha valaki gyógyulását isteni segítségnek tulajdonította, az nemcsak hála-táblát függesztett föl a szentély falára, hanem el kellett mesélnie másoknak a történeteket, ott a szentély előtt.
- Sidoni fejdísz* – bíborszín hálósapkaféle.
266. old. *Vestát kérdezte meg ... álma felől* – aki rossz álmot látott, szokás volt, hogy elment Vestának, a házitűzhely istenének templomába, ott elmondta álmát, hogy az istennő távoztassa az ártalmat.
- Phoebus aranyháza* – Apollo temploma; Kr. e. 28-ban épült.
- Myron* – híres görög szobrász (Kr. e. V. század közepe).
- Ortygia* – Delus szigete, ahol Apollo született.
267. old. *Delphi előtt megvert gallus had* – Kr. e. 278-ban egészen Delphiig nyomultak előre a gallok. A görögök hite szerint csak Apollo ereje űzte el őket. (A városban volt jóshelye.)
- Niobe* – Ázsiából Thebaebe származott királyné. Szebbnek állította magát Letónál, ezért az istennő két gyermekével, Apollóval és Dianával agyonnyilasztatta Niobe gyermekeit, őt magát pedig kővé dermedtette.
- Pytho* – Delphi.
269. old. *Lygdamus* – Cynthia rabszolgája.
271. old. *A költészet tenger-közepe* – az eposzírás.
- Lysippus* – görög szobrász a Kr. e. IV. században. A következők is görög művészek voltak.
- Calamis* – szobrász; Kr. e. V. század.

Apelles – festő; Kr. e. IV. század. Venus-festményét Augustus megvásárolta és Rómába vitette.

Parrhasius – festő; Kr. e. V–IV. század fordulója.

Mys – ötvösmester; Kr. e. V. század.

Phidias – szobrász; Kr. e. V. század.

Praxiteles – szobrász; Kr. e. IV. század.

Elisi – olympiai.

Teelötted járna a tisztviselő-bárd – a római állam legmagasabb rangú tisztviselői előtt venyigenyalábba tűzött bárdot vittek hivatalszolgái.

Médek – parthusok.

Duzzadt vásznaidat – a duzzadó vitorlákat, melyek „hosszabb távot” ígértek.

Camillus – M. Furius Camillus, az V–IV. század fordulóján élt legendás hírű államférfi és hadvezér, a „második Romulus”.

272. old. *Cadmus* – Thebae.

Egy véget ért a hetes viadal – a hét, Thebae ellen támadt vezér közül hatan elestek.

Scaea – Trója egyik kapuja.

Pergamum – Trója; a hagyomány szerint Apollo és Neptunus építette.

Callimachus – alexandriai költő, mitológiai tárgyakat dolgozott föl (Kr. e. kb. 310–240).

Cosi poéta – Philetas.

Coeus – Uranus és Gaea gyermeke, titán. Testvéreivel együtt anyjuk biztatására föllázadt Uranus ellen.

Eurymedon – a gigászok királya. A titánok leveretése után Gaea ezeket a kígyólábú szörnyeket szülte az istenek uralmának megdöntésére.

Erdei-csecs – anyafarkas emlője.

Két földrész diadalmenete – Augustus 29-ben kettős diadalmenetet tartott: egyet az actiumi, egyet illyriai győzelméért.

Pelisium – kikötő a Nílus deltájában. Actium után Octavianus Egyiptomba kelt át.

273. old. *Jégmadarak* – a monda szerint Ceyx és Alcyone olyan boldog házaspár volt, hogy Jupiternek és Junónak szólították egymást. Jupiter büntetésből Ceyxet sirállyá, feleségét meg jégmadárrá változtatta át.

Itys – Procne, athéni királylány és Tereus fia; Tereus azonban sógornőjébe, Philomelába szeretett bele, de Procne bosszúból megölte Ityst és étékként föltáltalta Tereusnak. Az istenek Tereus haragja elől Procnét és nővérét madarakká változtatták.

Sáfrány-aroma – a sáfrányvizet illatszerként használták.

274. old. *Sciron* – mesebeli útonálló Athén és Megara között.
275. old. *Esquilinus* – Róma egyik dombja; itt lakott Maecenas és Vergilius is.
277. old. *Tarpeia* – Vesta-szűz, a mondai ősidőkben élt Spurius Tarpeius leánya. Apja a capitoliumi fellegrárat védelmezte a Romulusék nőrablásáért bosszút állni akaró szabinok ellen, kik végül is Tarpeia árulása révén bevették a várat, de az árulót megölték. Itt, a Capitoliumon állt Jupiter temploma.
- Silvanus* – erdők-mezők istene.
- Tatius* – Titus Tatius szabin király.
- Cures* – szabin főváros; itt: maguk a szabinok.
- A földre tiport Mindenség népe jogot nyer* – ahonnan a leigázott világ népeinek igazságot oszt Augustus.
- Mosnia kell a haját* – a holdból, állította, baljóslatot olvasott ki, ezért rituális tisztulással akarta engesztelni az isteneket.
278. old. *Scylla* – a megarai királynak, Nisusnak lánya. A várost ostromló krétai Minosba beleszeretett, s ennek kedvéért levágta apja rőt haját, amelyiktől annak élete és városának jóléte függött. Minos azonban megvetette és megbüntette az árulót. Ez a Scylla azonban nem azonos azzal a hasonló nevű nimfával, akit Glaucus tengeristen üldözött szerelmével, míg végül is a féltékeny Circe a nimfa alsótestét ugató kutyákká változtatta.
- Szörny-tulkot nővére becsapta* – Minotaurus megölését elősegítette Ariadne; Theseus a tőle kapott fonál segítségével jutott ki a labirintusból.
- Ausonia* – Itália.
- Pallas szent tüze mért nem vet lángot* – Vesta tüze; de az égő Trójából kimentett Pallas-szobrot is Vesta templomában őrizték. A Vesta-szűz feladata az volt, hogy ne hagyja kialudni az örök tüzet.
- Akit vad emlőjén táplált rongy szuka* – Romulus.
279. old. *Ilion* – Trója.
- Thermodon* – Fekete-tengerbe ömlő kisázsiai folyó. A hagyomány szerint ott éltek az amazonok; ezek királynője volt Strymonis.
- Parilia* – Pales ünnepe április 21-én.
- Égő szalmacsutaknak ritkás lángja felett ... ugrik a nép* – rituális tisztulásképp.
280. old. *A zajos, nagy úton* – a rómaiak szerettek forgalmas utak mentén temetkezni; a költőt viszont bosszantja a Cynthia sírjánál levő nyüzsgés. Cynthia Tibur mellett volt eltemetve.
- Lethe* – alvilági forrás és folyó: a „feledés vize”.

- Subura* – Róma kétes hírű városrésze.
Nem kerepelt ... az őr sem – ennek az lett volna feladata, hogy zajt csapván, távol tartsa a halottól az ártó szellemeket.
Kapun túl – Róma Tiburba vezető útjának kapuján túlra.
Jó szeleket ... a tűzhöz – az élénken lobogó tűz kedvező jel volt.
- 280–281. old. *Lygdamus, Nomason* – Cynthia két rabszolgája. Volt úrnőjük kínvallatásnak akarja őket alávetni: nem ők mérgezték-e meg, babonázták-e meg Propertiust?
281. old. Ő – Chloris, Cynthia egykori rabnője, majd Propertius kedvese, egykori rabtársait gyötri, ha Cynthiaról jót mondanak.
Sors – azaz a Párkák.
Háromtorkú ebünk – Cerberus.
Clytaemnestra – Agamemnon mycenaei király felesége, aki szeretőjével együtt meggyilkolta a trójai háborúból hazatérő férjét.
Fa-testbe bújt, tehenet hazudó krétai szörnyeteg – Pasiphae krétai királyné az ezermester Daedalusnak a segítségével egy fa-tehénbe rejtezett, hogy imádott bikájához hozzáférközhessék.
Hypermnestre – az egyetlen Danaus ötven lánya közül, aki nem vett részt nővérei férjgyilkosságában.
Anyja miatt – Andromeda anyja, Cassiopea, azt állította, hogy szebb Nereus tengeristen valamennyi lányánál. Ezt a sértést kellett volna leánya föláldozásával engesztelni.
282. old. *Latris* – neve görögül „szolgáló”-t jelent.
Hercules ó elefántcsontja – Hercules pártfogója volt a forrásoknak, így a tiburiaknak is. Az itteni víz kénes gőzről azt tartották, hogy benne az elefántcsont hosszú ideig megőrzi fehérségét.
Esquiliae – az esquilinusi városrész.
Lanuvium – város Rómától kb. 30 km-nyire a Via Appia mentén. Az ottani Juno-templomban élő szent kígyóról azt tartotta a hiedelem, hogy csak tiszta életű lánytól fogad el ennivalót, a bűnöst viszont megöli.
283. old. *Borotvált képű ficsúr* – akit egyelőre még férfiak tartanak ki, míg fiatal.
284. old. *Venusunk kegyes arcát lestem a kockán* – a „Venus”-dobás a legnagyobb volt, a „kutya” a legkisebb.
285. old. *Pompeius tág csarnoka* – a Pompeius építtette színházhoz csatlakozó oszlopcsarnok, a rómaiak kedvelt sétahelye.
Forum céda homokja – gladiátori játékok idején homokkal szórták föl

a forumot. Ilyenkor sok néző sereglett össze, s jó „fogás” ígérkezett az utcanőknek.

Lygdamus, álljon ... a rab-piacon – „add el rabszolgádat”.

286. old. PUBLIUS OVIDIUS NASO (Kr. e. 43–Kr. u. 18) – Róma legfiatalabb s egyben legtermékenyebb elégiaköltője. Szerelmi elégiákkal kezdte: *Szerelmek (Amores)* c. kötetében kora irodalmi követelményeinél könnyedebb hangot ütött meg; *Hősnők (Heroides)* c. ciklusában a szerelmesük-elhagyta mitológiai hősnők panaszait variálta nagy lélektani hűséggel; *A szerelem művészete (Ars amatoria)* a szeretés tudományát kívánta megtanítani; *A szerelem orvosságai (Remedia amoris)* pedig a reménytelen szerelmeseknek adott jó tanácsokat. Tudós-mitológiai tárgyú a hosszú lélegzetű *Átváltozások (Metamorphoses)* és a *Naptár (Fasti)*. Ez utóbbinak feléig jutott, amikot Kr. u. 8-ban Augustus száműzette. Száműzetésében keletkezett a *Keservek (Tristia)* öt, és a *Pontusi levelek* négy kötete.

Semirámis – híres szépségű asszír királynő.

Láis – görög szépnő a Kr. e. IV. században.

287. old. *Rhesus* – a trójai háborúban részt vett thrák király. Ulixes és Diomedes ölte meg, s rabolta el lovait.
288. old. *Ölte a bánat Achillest* – Agamemnon elvette Achillestől rabnőjét, Briseist, mire a duzzogó hős kivonta magát a harcból. Ez pedig elősegítette a trójaiak előretörését.

Bacchánsnő – Bacchus bortól ittas, őrjöngő kísérője, maenas.

Mars meglepve viselte nehéz láncát a Kovácsnak – a Kovács: Vulcanus, aki féltékenységeben láthatatlan acélláncot erősített a Venusszal leheveredő Mars fekhelyére.

Cypassis – Corinna rabnője.

289. old. *Megidéztem hűségem tanuját* – „hogy ti. nem csaltam meg veled Corinnát”.

Egy úrnak – „nekem, nem pedig úrnődnek”.

Szép Paphos és hullám-verte Cythera urai – Venus istennő.

290. old. *Calypso* – nimfa; a trójai háború befejeztével hű feleségéhez hazatérőben levő Ulixest szerette meg s tartotta magánál.

Phthia ura – Peleus, aki Thetisszel nemzette Achillest.

Égeria ágyba fogadta Numát – Numa Pompiliusnak, Róma második királyának Egeria nimfa volt tanácsadója és felesége.

Hősi hatos s az ötös – a hősköltemények kötelező verssora: a hexameter, és az utána álló pentameter; e kettő váltakozásából áll az elégikus versforma.

Tégy igazat ... forumodon – a fórum Rómában a politikai és törvénykezési eljárások színhelye volt. Corinna foruma: az ágya.

Eurotas – dél-görögországi folyó.

Padus – Pó.

A lovakra kíváncsi – a cirkuszban kocsiversenyeket tartottak.

291. old. *Gyeplőm csüggne lazán* – „megereszteném a gyeplőt, hogy a lovaim gyorsabban száguldjanak”.

Jön a körmenet – a cirkuszi verseny vallásos jellegű volt. A verseny kezdetekor körmenetben vitték körül az istenszobrokat.

Amit ő megígért már – Venus megígérte a költő vágya-teljesülését.

292. old. *Tógáját a tribün lengeti* – a nézők rosszallásukat tógájuk lengetésével fejezték ki; erre a versenyt újra kellett kezdeni.

295. old. *Tűrik el esküidet* – ti. a hamis esküdzéseket.

296. old. *Medúza* – az alvilági szörnyű Gorgók legfőbbike. Hajában kígyók tekerőznek, szájában disznóagyarak nőttek, és dühösen ordít; akire ránéz, megmerevedik, majd kővé válik.

297. old. *Gaz kurafi* – Paris, aki elrabolta a spártai királynak, Menelausnak a feleségét, Helenát, s ezzel okozójává vált a trójai háborúnak.

298. old. *Antilochus* – a legfiatalabb hős a Tróját vívó görög seregben.

Menoetiades – Patroclus, Achilles barátja.

Tlepolemus – ugyancsak Trója alatt vitézkedett görög hős.

Isteneink küszöbén – a templomokban, ahol a zsákmányolt fegyvereket fölaggatták a falra.

Aeacides – Aeacus unokája: Ulixes.

Roncsolt Hectortól – akit holtában lófogathoz kötözött Achilles, és úgy hurcolta meg Trója körül.

Nestor – a Trója alatt járt görög vezérek legbölcsebbje és legöregebbje. Ulixes fia, Telemachus, őt is fölkereste, hogy bolyongó apja hollétéről tudakozódják.

Dolont s Rhesust mint ölte le kardod – Ulixes Diomedesszel együtt indult el kémszemlére; útközben fogták el és ölték meg Dolont, a trójai kém, meg az alvó Rhesus thrák királyt.

Ilios – Trója.

299. old. *Phoebusi város* – Trója, melyet Phoebus Apollo és Neptunus épített.

300. old. *Dulichium, Samos és a Zacynthusnak hegyi népe* – az Ithaca környéki szí-

- geteken élő népek fejedelmei, akik pályáztak az „özvegy” Penelope kezére.
Irus – a kérők véget nem érő lakomázásának hírére Ulixes udvarába jött koldus, akivel a kolduskülsőben hazatérő gazda megverekedett.
Melanthius – Ulixes kecskepásztora, aki összejátszott a kérőkkel.
Laertes – Ulixes apja.
Telemachus ... *ki gonosz csapdába esett csaknem* – mert Antinous el akarta pusztítani Pylusból hazatértekor.
Vén csordás – Philetus.
Harmadikuk – Eumaeus kondás.
301. old. *Hó közepén* – március 15-én.
Jövevény Tiberis – mert Umbriában ered, s Etrurián át jut Latiumba.
Nestori kort ért – Nestor a hagyomány szerint három emberöltőnyt élt.
Sibylla – cumaei jósnő, aki már Aeneas megérkezésekor 700 esztendő volt.
302. old. *Anna* – Dido carthagoi királynő húga.
Laurentum – a Rómától délnyugatra levő tengerpart.
Achates – Aeneas hűséges trójai társai és kísérfője.
Cythereis – Aeneas, Cytherának azaz Venusnak a fia.
303. old. *Szarvas isten* – Numicius folyócska istenét a többi folyam-istenekhez hasonlóan szarvval ábrázolták, ezzel jelképezvén a folyóvíz sodró erejét.
291. old. *Anna Perenna* – e nevet egyik ókori magyarázata az *amnis peramnis* („állandó forrásból fakadó forrás”) kifejezésből eredezteti.
304. old. *Virágok anyja* – Flora istennő. Ünnepe hat napig, április 28-tól május 3-ig tartott.
Pálmát követelnek a nézők – a játék győztese számára.
Zephyrus – tavaszhozó nyugati szellő.
Boreas – az északi szél istene: elrabolta az athéni király leányát.
305. old. *Horák* – az évszakokat megszemélyesítő istenasszonyok.
Charisok – más nevükön Gratiák, a báj megszemélyesített alakjai.
Jácintot a spártai vérből – Apollo a gyönyörű spartai Hyacinthust discussvetésre tanította, s véletlenségből megölte. Vérből virág fakadt.
Narcissus – lásd Ovidius ilyen című részletét és az ahhoz készült jegyzeteket.
Crocus – sáfrányvirággá változott ifjú.
Attis – vérből violák fakadtak.
Cinyras fia – Adonis. Venus és az alvilági Persephone kedvese. Vadászat alkalmával vadkan ölte meg, vére kökörcsinné változott.
Nem anyától jött a világra Pallas – hanem Jupiter fejéből pattant ki.

- Saturnia* – Juno, Saturnus isten leánya.
Hívta bizonyságul Styx vize isteneit – a legerősebb eskünek az alvilágra tett eskü számított.
- Olenus* – három ilyen nevű görög várost ismert az ókor. Nem tudni, melyikre gondolt Ovidius, s azt sem, miért említi.
306. old. *Érc táblák* – törvénytáblák.
307. old. *Nem szállt még a fenyő ... tengerhabra* – ti. a fenyőfából készült hajó.
Jupiter terebélyes fája – a tölgyfa.
Ceresi magvat – gabonaszemet.
308. old. *A styxi lakók* – az alvilág lakói, istenei.
Astraea – „Csillagszűz”. Igazságosság istennő mellékneve.
Phaetón – Phoebusnak (a Napnak) és Clymenének a fia. Epaphus (azonos az egyiptomi Apis bika-istennel) egy alkalommal kétségbe merete vonni, hogy Phaethón apja a Nap volna; azt állította, hogy Phaethón Merops, Aethiopia királya, Clymene halandó férje.
Mulciber – Vulcanus, a kovács-isten.
309. old. *Tritón* – tengeri istenség; nevének jelentése: „zajongó, süvöltő”.
Próteus – aggastyánként elképzelt tengeri jóisten; ha valaki jóslatni akart vele, előbb meg kellett fognia, de Próteus állandóan alakot váltott, hogy ne foghassák meg.
Aegaeón – százkarú tengeri óriás.
Doris – Nereus tengeristen felesége, a Nereidák anyja.
Órák – Horák, az évszakokat megszemélyesítő isteni nőalakok.
310. old. *Lenti mocsár* – a Styx, illetőleg maga az Alvilág. Az Alvilágra tett esküt vették az ókoriak a legszigorúbban.
Téthys – a legősibb tengeri istenasszony; nevének jelentése: „dajka, tápláló”. Ő volt anyja a Napnak is, s így Phaethon az ő unokája.
311. old. *Haemoni ív* – thessaliai ív (= íj); utalás a Thessaliában élt centaurusok egyikének, Chironnak a mondájára: Herculestől mérgezett nyilat kapott ajándékba, de elejtven az egyik nyílveesszőt, halálra sebezte vele magát. Halála után Jupiter csillagképpé (Nyilas) változtatta.
312. old. *Lúcifer* – Esthajnalcsillag.
Títán – a Nap.
Ambroszia – az istenek és isteni élőlények eledele.
313. old. *Triónoknak* – a Medve (Göncölszekér).
314. old. *Boótés* – Örkörpásztor (Arctus-csillagkép).
315. old. *Athós* – és az utána következők Appenninusig: hegységek.
Oeagrosi – thráciai (akkor még nem léteztek a thrákok).

- Dirce* – és a következők: híres források.
Tanais – a következőkkel együtt *Tiberis*ig: folyók és folyamok, ókori nevükön.
316. old. *Cyclasok* – sziklás szigetcsoport Görögország meg Kisázsia között.
Tellus – Földanya.
317. old. *Fivéred* – Neptunus.
318. old. *Éridanus* – mondai folyó, Oceanusnak meg Téthysnek a fia.
Hesperia – „Alkonyország”: Hispania, illetve Itália.
Naisok – najádok, vízi nimfák.
320. old. *Echo* – erdei nimfa. Narcissus iránti viszonzatlan szerelme annyira lefogyasztotta, hogy csak hangja (echo = visszhang) maradt meg, csontjai pedig sziklálkká változtak át.
321. old. *Najádok* – folyóvizeket, forrásokat, tavakat benépesítő nimfák.
Dryás-népség – a fák nimfái.
Hippotades – másik nevén Aeolus, a szelek királya.
Lucifer – Esthajnalcsillag.
Szárnyat – szárnyas saruit.
Cepheus – aethiop király, Andromeda apja.
Ammon – Jupiter, akivel az egyiptomi Ammon istent Rómában azonosították. Andromeda anyja, Cassiope, saját szépségében elbizakodva megsértette Nereus leányait, s most Jupiter-Ammon tengeri szörnyet bocsátott Aethiopiára, melyet Andromeda föláldozásával lehetett csak megengesztelni.
Abantiades – Perseus; alább Inachides néven is szerepelteti a költő.
322. old. *Ama nő* – Danae; apja szigorú őrizetben tartotta egy jóslat miatt, mely szerint Danae fia meg fogja őt ölni. De Jupiter megkívánván a leányt, aranyeső formájában jutott be hozzá.
Kigyóhajú Gorgo – a Medusa.
323. old. *Phoebus* – a Nap.
324. old. *Ez sem elég* – ti. az, hogy megbüntette azokat a bacchansnőket akik megölték a thraciai énekest, Orpheust.
A mezőknek – Thracia mezeinek.
Silénus – Bacchus tanítója, kíséretébe tartozó istenalak. Rút, de kedves öregnek szokták ábrázolni.
Eumolpus – Orpheus tanítványa.
Phrygia hőse – Midasról azt tartotta a hagyomány, hogy népét Macedóniából átvezette Phrygiába, s ott alapított új hazát.
Hesperisek – Atlas isten leányai, akik egy varázskertben aranyalmákat neveltek az istenek számára.
325. old. *Ceres áldott adományát* – a kenyeret.

- Lenaeus atya* – Bacchus egyik neve.
Menj a folyóhoz ... amely Sardes közelében hömpölyög – a Pactolus folyó, melyet főntebb említett a költő.
327. old. *Istenek, oltárunk szomszédai* – Ovidius háza közel volt a Capitolium-hoz; itt háza helyett háziisteneinek oltárát említi.
Isteni férfi – Augustus.
328. old. *Én barbár tájakon élek* – a költőt a Fekete-tenger partján levő Tomis városába száműzték (ma: Constanța).
A Duna véd meg – mely alkalmas természetes védővonal volt a barbárok támadásai ellen.
Leples a hó – az itt következő természeti leírás természetesen erős túlzás, és nyilván az volt vele a költő szándéka, hogy szánalmat ébresszen Rómában maradt pártfogóiban, ellenfeleiben egyaránt.
329. old. *Leander* – az ifjú Hero iránti érzelmeitől hajtva át akarta úszni a Hellespontust, de elpusztult a hullámokban.
330. old. *Acontius* – az alacsony sorú ifjú szerette volna feleségül venni az előkelő származású Cydippét. Egy almára ezt írta: „Esküszöm Dianára, Acontius felesége leszek!”, és az almát a Diana szentélyét látogató lány elé dobta. Ez meglepetve hangosan elolvasta a föliratot – de ezzel el is kötelezte magát, hiszen magára az istennőre esküdött annak templomában.
Penates – a házat védő istenek.
331. old. *Felbőszítettem hát magam ellen* – ti. Augustus császárt.
Delphi vagy Dodona – az ókor két leghíresebb görög jóshelye.
332. old. *Akkor esett el a két consul* – a mutinai ütközetben, Kr. e. 43-ban.
Eznap először ömöl párviadalban a vér – március 19-én kezdődött a Quinquatrus ünnepe. Első napján nem volt szabad vérnek folyni, csak a második napon kezdődtek el a gladiátori játékok.
Maeonides – Homerus.
333. old. *Bár széles sávban vettük vállunkra a bíbort* – a férfikorban hordott tógán az előkelő származást bíborcsík jelezte.
„Hármas hivatal” – az ún. *tresviri capitales*, városi rendőrbizottság.
Hátra a Curia volt – a senatori rang.
Aoni Múzsák – Aonia Görögország múzsáknak szentelt vidéke volt.
Macer – Aemilius Macer veronai költő, tanítókölteményeket írt.
Gallus – Caius Cornelius Gallus (Kr. e. 69–26), a római elégiaírás megalkotója.
334. old. *Pisa* – város a görögországi Olympia mellett. Itt öt évenként tartottak versenyt, Ovidius tehát ötven éves volt.

338. old. *Alig jött meg leveled* – e költői levél címzettje M. Aurelius Cotta Maximus, Messalla Corvinus fia.
Celsus – Celsus Albinovanus; Horatius is említi: lásd a 214. laphoz írott jegyzetet.
341. old. *Krózus* – Croesus, Lydia mesésen gazdag királya Cyrus perzsa király foglya lett.
Gyermeknevelő – II. Dionysius királyt Kr. e. 343-ban Timoleon megfosztotta trónjától, attól fogva Corinthusban nevelősködött.
Magnus – Pompeius Magnus, aki Pharsalus után XII. Ptolemaeus pártfogását kérte.
Sárban bujt meg Marius – amikor Sulla párthívei halálra keresték, nyakig rejtőzött el egy mocsárban.
Anticyra – görög város; a környékén elmebajok gyógyítására alkalmas növény termett.
342. old. MARCUS MANILIUS – időszámításunk kezdete táján élt tudós költő. Tiberius császárnak (Kr. u. 14–37) ajánlotta a csillagászatról és csillagjóslásról szóló művét.
Oldódik négyszer az évpont – a nyári és téli napforduló, a tavaszi és őszi napéjegyenlőség.
Ekkor kergeti véres harcba a népet a vad Mars – a jó idő beköszöntével lehetett csak hadat indítani, máskülönben a fagyos vagy fölázott földeken harcképtelenné vált a sereg.
Sem a szirtek – amelyekből a források előtörnek.
344. old. CAIUS IULIUS PHAEDRUS – Augustus császár rabszolgája, majd szabadosa volt. Macedoniából származott. Kezdetben aesopusi meséket dolgozott át latinra, később ezek szellemében írt további állatmeséket, összesen öt kötetnyit.
Aesopus – görög rabszolgai származású állatmeseköltő. Kr. e. 600 körül élt.
345. old. *Alkotmányos jogtól* – Solon alkotmányától, amelyik megszüntette Athénban az arisztokrácia kizárólagos uralmát.
Pisistratus – Kr. e. 560-ban a szélsőséges demokraták vezéréként erőszakkal kerítette hatalmába Athén várát, és zsarnokuralmat gyakorolt.
Mercurius – az istenek követ-istene.
351. old. *Demetrius Phalereus* – Kr. e. 317-ben állt Athén élére.
Menander – görög komédiaíró (Kr. e. kb. 342–292).

352. old. TITUS CALPURNIUS SICULUS – Nero császár (Kr. u. 54–68) idején működött; hét eclogája az alexandriai Theocritus és a vergiliusi bukolikák tehetséges utánzása.
353. old. *Tribúnok* – főbb tisztviselők.
354. old. *Messzi folyamban* – Nílusban.
355. old. LUCIUS IUNIUS MODERATUS COLUMELLA – a hispaniai Gadesből származott, a Kr. u. 1. század derekán működött. Tizenkét könyvből álló *Földművelés (De re rustica)* c. műve X., versbe szedett fejezetével Vergilius *Georgicá*jának akart méltó folytatója lenni.
Erigoné ebe – a Kutya-csillag (Canicula), másik nevén Sirius.
Hyperion melege – a Nap melege.
Ökörhajtó – a Bootes-csillagzat.
Későzlábú ünnepe – Vulcanusnak, a sánta kovács-istennek ünnepe augusztus 23-án volt.
Nursia – sabinumi város; Amiternum ugyancsak.
Euchios – Bacchus; ő az alább említett Iacchus, Maenalius, Lyaeus, Lenaeus is.
Kettős formájú Pánok – Bacchus eme kísérő pásztor-isteneinek alsóteste kecske formájú, felsőteste ember formájú volt.
357. old. LUCIUS ANNAEUS SENECA (Kr. e. I. század vége–Kr. u. 65) – ügyvéd, törvényszéki szónok, filozófus, a későbbi Nero császár nevelője volt. Görög, elsősorban euripidesi, és számunkra elveszett római minták nyomán írt tragédiákat, nem színpadra, hanem olvasmányokul.
Arcas – a Göncöl-szekere.
Titán – a Nap.
Oeta – hegység Észak-Görögországban. A hagyomány szerint ezen gyújtotta meg maga alatt Hercules a máglyát.
Bacchus nagyhirű bozótja – Nysa erdeje Boeotiában, ahol a gyermek Bacchus nevelkedett.
Phoebus huga – a Hajnal.
359. old. *Alcides* – Alceus utóda: Hercules.
Zord szüzek – a Párkák.
Cassandra – Priamusnak, Trója királyának jóstehetségű lánya. A város eleste után Agamemnonnal tér meg Mycanaebe, annak rabnőjeként. A hazatérő Agamemnont azonban hűtlen felesége szíves szóval fogadta ugyan, de ágyasházában megölte. Mindezt lélekben látja a látnok leány.
Íme győztünk – „mert meghalt ellenségünk, Agamemnon!”

360. old. *Assaracus* – a trójai uralkodócsalád egyik őse.
A felvett öltözék halálhozó bilincs – mert amíg magára ölti, azalatt végeznek vele.
A puhány – Agamemnon unokatestvére, feleségének szeretője, Aegisthus.
Tyndareos leánya – Clytaemnestra, a hűtlen feleség.
Thyestes-sarj a férfi, a nő Helene huga – Aegisthus apja, Thyestes, bátyja feleségét csábította el, s szerezte meg ezzel királyi hatalmát is. Clytaemnestra apjáról pedig az volt a hagyomány, hogy amikor az isteneknek áldozott, kifejejtette közülük Venust; ez bosszúból hűtlenséggel sújtotta leányait, így Helenát és Clytaemnestrát is.
361. old. *Octavia* – Claudius császár (Kr. u. 41–54) leánya és Nero felesége, aki vetélytársnője, Poppaea, intrikáinak áldozata lett.
Procne, Philomela – lásd a 273. oldalhoz írt jegyzetet.
Clotho – az egyik Párka, az, aki fonja az emberi élet fonalát.
Minek is kellett ... látnom az arcod – Octavia anyját, Messallinát, aki nyílt házasságtörést követett el, férje, Claudius kivégeztette.
Zord mostoha – Agrippina, Claudius második felesége, Nero anyja; megmérgezte Claudius, hogy ezzel biztosítsa Nerónak a császári méltóságot.
Erinys – bosszúszellem.
A brit nép hordta igádat – Claudius Kr. u. 43-ban meghódította Britania jelentős részét.
362. old. *Majd őt szülötte, kinek mérgétől bátyja is elpusztult* – Nero megmérgeztette mostohatestvérét, Britannicust (Claudius édesfiát, Octavia testvérét), majd eltétette láb alól anyját is.
Electra – Agamemnon lánya; öccse, Orestes segítségével állt bosszút apja haláláért.
364. old. TIBERIUS CATTUS ASCONIUS SILIUS ITALICUS (Kr. u. 26–101) – Vergilius *Aeneis*ével akart vetélkedni, és *Punica* c. elbeszélő költeményében versbe szedte Livius történeti művének a második pun háborúról szóló részét.
Aegatesért – az első pun háború végén, Kr. e. 245-ben, a Szicília melletti Aegates-szigetekenél a rómaiak tönkrevették a Hamilcar Barcas parancsnoksága alatt álló pun flottát.
Célját Juno tűzi ki – Juno kedvelt városa volt Carthago; annál inkább gyűlölte viszont Rómát, mert tudta, hogy eljön az idő, amikor ez földig rombolja majd vetélytársát.

Paulus – L. Aemilius Paulus, a 216. év consula, elesett a cannaei csatában.

Illyriát földülta – Kr. e. 219-ben győzte le Demetrius Phariust.

365. old. *Varro* – C. Terentius Varro, Aemilius Paulus consultársa.

Fabius – Q. Fabius Maximus Cunctator, az előző esztendő dictatora, Hannibal félelmetes ellenfele.

Gradivus – Mars.

Tartésszoszi víz – Atlanti-óceán.

Phaethoni zablák – utalás a négy ló vonta Nap-szekérre.

366. old. AULUS PERSIUS FLACCUS (Kr. u. 34–62) – összesen hat szatírárt írt, melyek – az elsőnek irodalmi témájától eltekintve – etikai kérdéseket tárgyalnak.

Hippocrene – a múzsák forrása Helicon hegyén.

Pirene – ugyancsak múzsáknak szentelt forrás.

Félig közéjük tartozó – mert a szatíra alacsony rendű költészetnek, már-már nem-költészetnek számított.

„*Pbyllis*”-t, „*Hypsipylé*”-t *nyögi el* – célzás arra, hogy ezek a fűzfapoéták Ovidius *Heroideseit* utánózták.

367. old. *Művét cédruskenet óvja* – a becses műveket cédrusolajba mártották, így óvták meg anyagukat az elhasználódástól.

Attius – Attius Labeo, Persius kortársa, Homerus *Iliasából* készített gyatra latin fordítást.

Ó, Janus! – a kétfejű, előre-hátra tekintő Janust nem gúnyolhatta ki senki sem a háta megett.

368. old. *Verseltek görögül* – szokás volt, hogy római költő görög verseket is faragott.

Cincinnatus – L. Quinctius Cincinnatus, Kr. e. 458-ban dictator, az ősi római egyszerűség és hadvezéri talentum példaképe.

Bacchusi Acciusunk – az e kötetben is szereplő tragédiaíró; bacchusi, azaz szakállas, ósdi.

Már odaért az ötösre az árnyék – ez a római időszámításban a delet jelentette.

Arcadia állata – a számár.

369. old. *Natta* – Pinarius Natta, tékozló, vagyonát elvert kortárs.

A szakállas bölcs – Socrates. A szatíra első 22 sora szabad átdolgozása Plato egyik dialogusának, melyben Socrates oktatja Pericles fogadott fiát, Alcibiadest.

370. old. »Sötét thétát« *tudsz írni a bűnre* – a bírák a görögöknél kis lapocskával szavaztak; a théta (Θ) betű a halálos ítéletet jelentette.
Anticyrák – két thessaliai város; utalásul arra, hogy Thessaliában termett gyógyfű az őrjöngés csillapítására.
 „*Dinomaché az anyám*” – azaz „nemes vérből származom”. Dinomache, Alcibiades anyja, az Alcmaeonidák ősi nemzetségéből származott.
372. old. MARCUS ANNAEUS LUCANUS (Kr. u. 39–65) – Nero császár bizalmas barátja volt, majd kegyvesztetté vált, részt vett a Piso-féle összeesküvésben, halálra ítélték és öngyilkos lett. Számos művet írt, de csak *Pharsalia* című, a Caesar és Pompeius közötti polgárháborút feldolgozó elbeszélő költeménye maradt ránk.
Cato – M. Porcius Cato Uticensis, a köztársasági államforma legőszintébb híve.
Fogadja a színházában a tapsot – célzás a Pompeiustól Kr. e. 55-ben építtetett színházra, Róma első közsínházára.
Tölgy, amely egykor a nép zsákmányát hordozta – az ősi időkben az ellenséges fegyverzsákmányt Jupiter szent fájára aggatták föl.
373. old. *Ott ütnek tábort közel egymáshoz* – ez a jelenet Hispaniában játszódik le Kr. e. 49-ben.
374. old. *Petreius* – M. Petreius, Pompeius hadsegédje.
375. old. *Magnus* – Pompeius Magnus.
Pharsalus – thessaliai görög város. Caesar és Pompeius Kr. e. 48. június 6-án ütközött itt meg.
376. old. *Emathia* – Thessalia.
Consul-temető pun – Hannibal a cannaei győzelme után fényes temetést rendezett elesett ellenfelének, Aemilius Paulusnak.
Bistonia – Thracia.
377. old. *Pholoe* – erdős hegység a dél-görögországi Elis és Arcadia tartományok határán.
378. old. CAIUS PETRONIUS ARBITER – Nero bizalmasa, híres volt fényűző, szabados életmódjáról. *Satiricon* című töredékes műve vers és próza elegye; lényegében sokkal több, mint menippusi satíra: valóságos regény.
Hister – Duna, a római ember szemében Kelet jelképe, éppúgy, mint Boreas (északi szél) Északé, s Canopus egyiptomi város Délé.
Ithacus – ithacai férfi: Ulixes.

A börtön jót mosolyog Vestán – a korabeli börtön fényűzőbb volt, mint Vesta temploma, vagy Romulus „palotája”.

380. old. PUBLIUS PAPINIUS STATIUS (meghalt Kr. u. kb. 95) – Vergiliust mintaképének tekintő eposzíró (*Tbebais, Achilleis*). Az öt kötetnyi *Er-dők* (*Silvae*) alkalmi költemények gyűjteménye.

Claudius Etruscus – római lovag; apja szabadon bocsátott rabszolga volt, akitől nagy vagyont örökölt, s pénzét pompás építkezésekre fordította.

Teknőclant – a csecsemő Mercurius egy teknősbéka páncéljára feszített húrokat; ez volt az első lant. Ezért „zengő állat” alább a neve.

Euhan – Bacchus.

Tegeának szárnyasa – a szárnyas sarujú Mercurius, aki Arcadiában született, hol Tegea is van.

A föllobogó tűz bíbor ura – Vulcanus.

Tbebaiak – utalás a tragikus atmoszférájú thebaei mondakörre.

Zöld istennők – vízi nimfák, najádok.

Salmacis – ernyesztő hatású hőforrás a kisázsiai Halicarnassusban.

Cebrenis – Cebren folyamisten lánya, Oenone, Paris trójai királyfi első felesége.

Hercules ifja – Hylas, egyike azoknak, akik Hercules kérésére vettek részt az Argo útján; Mysiában Dryope vízi nimfa rabjává tette.

Thybris – Tiberis.

381. old. *Virgo s Marcia* – Rómát ellátó források.

Férje kezét – Vulcanusét.

Thasos, Carystos – márványbányájukról híres görög városok.

Attis – lásd a 105. oldalhoz adott jegyzetet.

Temesa – dél-itáliai város.

Narcissus – lásd a 320. oldalhoz írt jegyzetet.

Hecate – a szűz Diana, aki egy alkalommal, amikor őt Actaeon thebaei király fürdés közben meglepte, a merénylet azonnal szarvassá változtatta és vadászkutyáival szétépette.

382. old. *Nero thermája* – Kr. u. 64-ben épült, szépségéről híressé vált fürdő.

383. old. *Triviának napja* – Diana ünnepe (talán az aug. 13-i)

Elissa trójai férjnek adta magát – Dido Aeneasnak.

Nagy Alcides – Hercules.

Polla – Pollius Felix felesége.

384. old. *Pollius Felix* – Statius művészetpártoló barátja, filozófiával, irodalommal foglalkozott.

- Dicarcheus* – Puteoli városa.
Parthenope – Nápoly; egyúttal egy szirén neve is.
Amphionia vára – Thebae, melynek falait a monda szerint egy ikerpár, Amphion és Zethus építette.
385. old. *Tirynsi Atyánk* – Hercules, aki Tirynsben született (alább: Tirynthius).
Caprae – Capri szigete.
Taurubulae – hegy Surrentum mellett, közel Nápolyhoz.
Brontes, Steropes – mondabeli hatalmas óriások: cyclopsok.
Lemnosi barlang – Lemnus szigete Vulcanusnak volt szentelve. Itt készítette Achilles híres pajzsát.
Mulciber – Vulcanus.
Pisa – lásd a 334. oldalhoz írt jegyzetet.
Cirrha ura – Phoebus Apollo.
Icarius – athéni ember volt, aki a monda szerint a szőlőművelést elterjesztette, miután Bacchustól megtanulta.
Gaurus – vulkanikus hegy Cumae és Nápoly között.
Limon és Euploea – kiemelkedések Nápoly közelében.
Lucrinus – tó nem messzire Baiae fürdőhelytől és Cumaetől.
Hesperidáktól nyert almád – lásd a 77. oldalhoz adott magyarázatot.
386. old. *Alcides!* – *gyapjú, mit szőhetsz* – Hercules; egyik gyilkosságáért úgy bűnhődött, hogy három évig Omphale lydiai királynénak kellett szolgálnia, aki azután gyapjút fonatott vele.
Hesperus és Lucifer – az esthajnalcsillag kettős neve.
Tithonia – a Hajnal istennő.
Szent Argus – mesebeli száz-, mások szerint ezerszemű lény.
387. old. CAIUS VALERIUS FLACCUS (meghalt Kr. u. kb. 90) – a rhodusi Apollonius *Argonautica* című elbeszélő költeményét dolgozta át latinra, a korában mértékadó *Aeneis* technikájának felhasználásával. Az elbeszélő költemény az első hajónak, az Argónak kalandos útját írja le, melyet Jason építtetett, és készültét Athena istennő útmutatása kísérte. Az Argón ötven hős indult útnak, hogy segítsenek Jasonnak Colchisból elhozni a féltve őrzött aranygyapjút, mellyel neki az életét kellett megváltania.
Chiron – centaurus, az ember- s bikatestű lények egyike, Achilles nevelője.
Herculesnek oroszlánját – a nemeai oroszlánt, melyet ő ölt meg pusztakézze.

- Phrixus távoli gyapjúját* – az aranygyapjút; Phrixus és Helle menekülését lásd a 262. oldalhoz írt jegyzetben.
388. old. *Medea* – a colchisi királynak, Aeetesnek lánya. Aeetes olyan veszedelmes próbáknak tette ki a féltve őrzött aranygyapjúért érkező Jasont, hogy az ifjút csak a szerelmes Médea varázstudománya juttatta győzelemre.
- Háromformájú istennő* – Hecate, a hold és varázslás istennője. Hármasként szokták ábrázolni a hold fényváltozásainak jelképeképpen.
- Thaumantias* – Iris, Szivárvány istennő.
- Aesonides* – Aeson fia: Jason.
389. old. *Canthus, Iphis* – az Argo hősei.
- Triton szüze* – Athena.
- Pelias* – Jason nagybátyja, aki az aranygyapjúért köldte, hogy elveszítse az ifjút.
- Titáni varázsfüveket s perseisi mérget* – colchisi; Prometheus titánról, aki a Colchishoz közeli Caucasuson szenvedett, és Perseisről, Aeetes király apjáról.
390. old. *Minerva* – Pallas Athena.
- Haemoni* – thessaliai.
- Thoasi* – chersonesusi (krími).
- Minyasok* – Boeotia lakói, akik ezt a nevüket ősi királyukról, Minyasról, kapták.
391. old. MARCUS VALERIUS MARTIALIS (Kr. u. kb. 42–kb. 102) – Hispaniából származott Rómába. Rendkívül népszerűvé vált epigrammáit 12 kötetben adta ki. (Egyes darabjait formahű, modern fordításuk mellett Kosztolányi Dezső nem formahű, de rendkívül szellemes műfordításában is közöljük. Az epigrammák – részben költött – címzettjeit általában nem tartottuk jegyzetelésre fontosaknak.)
- Pallas foruma és Béke lakása között* – az Athena-templom és a Béke-templom közötti téren; itt voltak a könyvesboltok.
393. old. *Lingon* – észak-galliai törzs; énekmondóik a bardok
- Caystrus* – kisázsiai folyó (Kücsük Mendere), ma is híres hattyúíró.
396. old. *Nomentum* – városka Rómától kb. 20 km-nyire északkeletre.
- Lacedaemoni* – spartai.
- Cadmus* – Thebae.
- Ganymedes* – „Szívderítő”, a mitológia szerint a legszebb halandó férfi. Az istenek elrabolták, örök ifjúságot adtak neki, s Jupiter pohárnokává lett.

397. old. *Maro* – Vergilius.
Naso – Ovidius.
398. old. *Víz nélkül* – így biztosan berúgtak a sűrű bortól!
400. old. *Vad Tereusnak ebédje* – akinek megcsalt felesége bosszúból fiát találta föl lakomául. Hasonlóan etette meg Thyestesszel is gyermekeit a bosszúvagyó Atreus mycenaei király.
Daedalus – mondai ezermester; viasszal összeragasztott szárnyat készített magának meg fiának, Icarusnak, de ez a tengerbe zuhant, mert megolvadt viasza a napközben.
Polyphémós – az Odysseában szereplő egyszemű óriás.
Peplus – mellen csattal megerősített díszes görög ruhadarab. Az eredetiben syrmáról, a tragédiák előadásakor használt színészruháról van szó.
401. old. *Szabados holmi* – Callistratus fölszabadított rabszolga volt. A szabadosok gazdagsága közmondásossá vált Rómában.
Syene – dél-egyiptomi város.
Pármai nyáj, gallus – Észak-Itáliát, ahol Parma fekszik, régen gallok lakták.
404. old. *Saturnus öt napján* – a több napon át ünnepelt Saturnaliákon kölcsönösen megajándékozták egymást a rómaiak.
Harminc pénz – 30 sestertius
Öt fontnyi ezüst – kb. 20 dkg ezüst.
Caesar – Domitianus császár (Kr. u. 81–96).
406. old. *A mester ügyészt ércparipára helyez* – jogász lovassobrát készíti el.
408. old. *Oedipus* – thebai király, aki apját megölve annak utódjaként lett anyjának férje. A következőkkel együtt gyakori hőse mondai tárgyú daraboknak.
Thyestes – lásd a 360. oldalhoz írt jegyzetet.
Scylla – lásd a 151. és a 278. oldalhoz írt jegyzetet.
Hylas – mondabeli szép ifjú. Hercules kívánságára részt vett az Argo hajó útján, de útközben egy vízi nimfa beleszeretett, és forrásának mélyére vonta.
Attis – lásd a 105. oldalhoz írt jegyzetet.
Parthenopaeus – egyike a Thebae ellen vonult s ott elesett hét vezérnek.
Endymion – cariai vadász, aki egy barlangban örök álomban pihent.
Fiú, ki a mélybe zuhant – Icarus.
Hermaphroditus – Hermes (Mercurius) és Aphrodite (Venus) fia; a Salmacis patak nimfája reménytelenül szerelmes volt belé, végre az istenek megengedték, hogy az ifút átkarolhassa és kétnemű lénné olvadhassanak össze.

- Hárpia* – szárnyas nőalak, viharistennő.
Kallimachos – kb. Kr. e. 310–240 között élt alexandriai költő, mitológiai tárgyak tudós feldolgozója.
409. old. *Scorpus* – a híres korabeli kocsiversenyző.
Hybla – város a szicíliai Syracusae közelében.
Pomptinus-posvány – nagy kiterjedésű mocsár Rómától délkeletre.
410. old. *Britton* – Britannia lakója.
411. old. *Suburra* – forgalmas római városrész.
Juvenalis – satíráíró (lásd alább).
Diána dombja – az Aventinus.
Bilbilis – hispaniai város, Martialis szülővárosa.
Platea, Boterdus – Bilbilishez közeli helyiségek.
Harmadik óra – délelőtt 9–10 óra tájban.
412. old. DECIMUS IUNIUS IUVENALIS (Kr. u. I. század közepe–127 után)
– satírái személyes, leleplező jellegűek, de az író óvatos volt a leleplezett személyekkel szemben: többnyire elmúlt korszak nevei mögé rejtette ki-pécézett kortársait.
Matho ügyvéd – tönkrement kortárs, ki azonban fönntartotta jólétének látszatát.
Ki besúgta nagyúri barátját – valószínűleg egy Heliodorus nevű sztoikus, akinek hamis feljelentésére kivégezték Massát és Carust.
Latinus – népszerű színész.
Proculeius, Gillo – korabeli selyemfiúk.
Vágyva az oltárnál – *Lugdunumban* – *vetekedni* – a lugdunumi templomban szónoki versenyeket rendeztek.
Marius – Marius Priscus, Afrika helytartója, akit zsarolásai miatt bevádoltak.
Flaccus – Horatius.
Diomedes – Trója alatt vitézkedett görög hős.
Labyrinthus szörnye – Minotaurus.
Vízbe lehullt ifjút s az ügyes mester röpülését – Icarus és Daedalus históriáját.
Cohors-vezetést – katonatiszti pályát.
413. old. *Automedon* – Achilles hadiszekerének vezetője
Locusta – hírhedt méregkeverőnő.
Cluvenius – kortárs, sikertelen fűzfapoéta.
Mucius szavaimra neheztel-e – itt Juvenalis Luciliust (lásd kötetünk elején) idézi; Mucius, a Scipiók ellenfele, a Kr. e. 133 év consula volt.

414. old. *Tigellinus* – Nero császár kegyeltje és rossz szellemeinek egyike.
Aeneast és Turnust hozd össze – „foglalkozz csak hősmondai vagy mitológiai tárgyakkal”.
Meglátom, mi szabad, ha azokról írok – szatíráit halottaknak címezi, habár kortársaira céloz.
403. old. *A lovag-párnán ne feszítsen* – a színházban a vagyonosak és a lovagrendűek az első 14 sorban ültek, Roscius Otho néptribunus törvénye szerint.
Praeco – kikiáltó; jelentéktelen rangú, de jól jövedelmező állás.
415. old. *Hívja tanácsba az aedilis őt* – a városi rendőrtisztviselő nem hívja meg a szegény embert a rendőrségi tárgyalásra ülnökként.
Cossus, Veiento – korabeli gazdag emberek, akiknek sok kliensük volt: ajándék és örökség reményében. (Veientóról lásd még alább is.)
416. old. *Pharos* – világítótornyot hordozó sziget az egyiptomi Alexandria kikötője előtt.
Lagus hírhedt bástyafala – Lagusnak, I. Ptolemaeus apjának városa: Alexandria.
Canopus – egyiptomi kikötő, közel Alexandriához.
Hyacinthus – a mitológia szép ifjúja.
Sergius – Hippia szöktetője; Veiento meg a fölszarvazott férj.
417. old. *Claudius* – római császár, Kr. u. 41–54.
Britannicus – Claudius fia.
418. old. *Aoni forrás* – a múzsák forrása.
Thyrsus – Bacchus megszállott követőinek pálcája; itt a költészet jelképe.
Flaccus – Horatius.
Rutulust hogyan űzi Erinys – Turnust, a rutulusok királyát, akivel Aeneasnak meg kellett küzdenie Latiumért, Erinys fúria megtévelytötte.
Rubrenus Lappa – kortárs tragédiaíró.
Numitor – Lappa szűkmarkú pártfogója.
419. old. *Lucanus* – az e kötetben is szereplő költő (lásd a 372–377. oldalakat).
Serranus, Saleius – pénztelen kortárs írók.
Statius – lásd e kötetben a 380–386. lapokon.
Paris – híres befutott színész, Domitianus császár kegyeltje.
Barea – Barea Soranus, Kisázsia kormányzója volt Nero idején, ki később kivégeztette.
Praefectust „Pelopea” csinál – ha megtetszik egy költemény a nagyúri pártfogónak, úgy költőjéből magas rangú tisztviselőt kreálhat.

- Proculeius* – C. Proculeius Varro Murena, Maecenas sógora és Augustus barátja volt.
- Fabius* – Q. Fabius Maximus Paullus, Kr. e. 11-ben consul.
- Cotta* – M. Aurelius Cotta Messalinus, Ovidius barátja.
- Lentulus* – Cn. Cornelius Lentulus, Kr. e. 18. év consula; valamennyien művészetpártoló emberek voltak.
- Decemberben sápadt* – a decemberi Saturnalia ünnepén a költők tartózkodtak a borivástól.
- Ombos s Tentyra* – felső-egyiptomi városok.
420. old. *Canopus* – gazdag kikötőváros a Nílus egyik torkolatában.
- De nem Ajax* – célzások az *Ilias*, illetőleg az *Aeneis* egy-egy jelenetére.
421. old. *Ceres papi rendje titkos fáklyatűzét* – Ceres titkos ünnepein a főpapnő a legderekből férfiak közül választott egy felügyelő-papot; ez nagy megtiszteltetésnek számított.
422. old. *Pythagoras* – a Kr. e. VI. század második felében Dél-Itáliában élt görög bölcse. A lélekvándorlás tanából eredt említett étkezési tilalma.
423. old. VENUS VIRRASZTÁSA – talán a Kr. u. IV. században íródott költemény; szerzője ismeretlen.
- Dióné* – Venus.
- Ég-atyánk* – Aether, a Levegő-ég.
- Cypria* – Venus, az égből a tenger habjaiba hulló esőcseppekből született.
424. old. *Délia* – Diana.
- A költők istene* – Apollo.
425. old. *Hybla* – és alább: Henna: szicíliai városok.
- Ramnes* – a római patríciusok egyik ősi törzse.
- Quirites* – a rómaiak.
426. old. *Téreus* – lásd a 386. oldalhoz adott jegyzetet.
- Amyclae* – a monda szerint e dél-görögországi város lakóit már annyiszor ijesztgették ellenség közeledéséről szóló rémhírekkel, hogy megtiltották az ilyen hírek terjesztését. Amikor azután az ellenséges szándékú spartaiak megjelentek, az amyclaeiakat teljesen készületlenül találták.
- RÓZSAFAKADÁS – Ausonius művei közé fölvet, valójában ismeretlen szerzőtől származó költemény.
- Égi vizek majdani terhe* – ókori elképzelés szerint a rózsát a hajnali harmatcseppek termékenyítik meg.
- Paestum* – dél-itáliai város.
428. old. SZERELMES LEVÉL – a Kr. u. IV–VI. század közé tehető keletkezési ideje.

429. old. HAJÓSÉNEK – a császárkorban íródott költemény. Szerzője és pontosabb keletkezési ideje ismeretlen.

CATO BÖLCS MONDÁSAI – címével M. Porcius Catóra (Kr. e. 234–149) utaló, de a császárkorban keletkezett, tanító jellegű mondásgyűjtemény.

431. old. MARCUS AURELIUS OLYMPIUS NEMESIANUS (Kr. u. III. század második fele) – Carthagóban született. Műveiből négy ecloga és egy *Vadászat (Cynegetica)* című tanítóköltemény maradt ránk.
Maenalus – arcadiai hegy, Pan kedves tartózkodási helye.
Semelé – lásd a 264. oldalhoz írt jegyzetet.
Nisae – a görögországi Boeotia tartomány városa

433. old. PENTADIUS – játékos „visszhang-versek” és epigrammák szerzője a császárkorban. Életéről nem tudunk semmit.

434. old. DECIMUS MAGNUS AUSONIUS (Kr. u. 310–395) – Galliában született és élt, Gratianus császár nevelője volt. Keresztény volt ugyan, de mint tudós költő a múltba nyúlt költészeti „kellékekért”.

435. old. *Burdigala* – a mai Bordeaux.

Rhenus – Rajna folyó.

Haemus – hegység az ókori Moesia meg Thracia határán.

Euripus – több tengerszoros neve az ókorban; de jelentett általában tengerszorosot, vagy tengervízzel töltött csatornát is, mint itt.

436. old. *Choaspes* – a Perzsa-öbölbe torkolló folyó.

Aponus – Patavium melletti gyógyforrás.

Nemausus – forrás a mai franciaországi Nîmes-nél.

Timavus – isztriai karsztfolyó.

mindkettő consula lettem – Kr. u. 379-ben.

Sella curulis – az állam legmagasabb tisztviselőinek díszes hivatali ülőhelye.

Mit Maro éneke említ – vö. Vergilius *Aeneise*, VI. ének, 440–476. sorokkal.

Narcissus, Hyacinthus, Crocus – lásd Ovidius jegyzetei között a 305. oldalhoz.

Adonis – Venus kedvese, akit az istennő nagy bánatára egy vadászon vadkan marcangolt szét. Az ifjút Proserpina, az alvilág istennője is kedvelte.

Ajax – a Trója alatti görögség egyik legnagyobb hőse; féltékenységébe, amiért nem neki adták az elesett Achilles fegyvereit, belezavarodott. Ki-józanodása után pedig efölötti szégyenében öngyilkos lett.

437. old. *Caenis* – eredetileg lány, akit Neptunus saját kérésére változtatott férfivá, Caeneusszá.

Procris – lásd a 139. oldalhoz írt jegyzetet.

Cephalus – Procris férje.

Hero – szerelmese, Leander, halála miatti fájdalmában levetette magát tengerparton épült tornyából. (L. a 329. oldalhoz írt jegyzetet.)

Leucas – sziget Görögország nyugati partjainál. A hagyomány szerint itt ugrott tengerbe Sappho, aki Phaon nevű szerelmese után akart Szicíliába utazni. „Férfiszívű”: azonos neműek iránti vonzalom hírének is keltették róla.

Euriphyle – lásd a 139. oldalhoz írt jegyzetet.

Harmonia – Cadmusnak, Thebae alapítójának, istennő-felesége. Ná-szajándéku gyönyörű köntöst kapott az istenektől. Eriphylét ezzel vesztegették meg, hogy küldje el fiát, Alcmaeont, a Thebae elleni hadjáratra.

Phaedra – Ariadne húga, az athéni Theseusnak Hippolyta amazon királynő után következő felesége, aki bűnös és végzetes szerelemre gyuladt mostohafia, Hippolytus iránt. Itt szerelméhez írott levelére történik utalás.

Laodameia – Protesilaus felesége: lásd a 139. és 247. oldalhoz írt megjegyzést.

Thisbe – babyloni királylány. Szerelmese, Pyramus, azért lett öngyilkos, mert azt hitte, hogy Thisbét oroszlán tépte szét. Pyramus kardjával azután Thisbe is megölte magát.

Canace – Aeolusnak, a görög ion törzs ősének, leánya.

Sidoni Elissa – Dido, az Aeneas vendégül látó carthagói királynő.

Luna – Hold-istennő; Endymionról lásd a 255. és a 408. oldalhoz írt magyarázatot.

438. old. *Myrrha* – Adonis anyja, aki saját apjától, az asszír Theas királytól foganta az ifjat. Az istenek myrrha-fává változtatták.

Szenvedte a férj hálóját – Vulcanusét; lásd a 288. oldalhoz fűzött magyarázatot.

439. old. *Eryx* – mesés hős, szicíliai király, Venusnak és az Argo hajón útnak indult athéni Butesnek a fia,

Heroisek – a költeményben szereplő hősnők.

Elefántcsontból faragott kapu – lásd a 205. oldalhoz adott magyarázatot.

- Paulinus* – Meropius Pontius Anicius Paulinus (Kr. u. 353–431), Ausonius tanítványa és barátja, 409-től nolai püspök.
440. old. *Gargara* – a kisázsiai Ida-hegy tengerparti lejtőjén épült város.
Dindyma – Kisázsia hegye a Fekete-tenger félszigetén.
Dodona érce – e híres görögországi jóshelyen két oszlop állt; az egyikén egy fiú-szobor, kezében ostorral; a másikon fémüst. Ha szél fújt, a lengő ostor odaverődött az üsthöz, és ennek kongásából jósoltak.
Amyclae – dél-görögországi város; hallgatagságára vonatkozólag lásd a 414. oldalhoz írt megjegyzést.
Sigalion – „Hallgatás”: egyiptomi istenalak.
Spárta lakóinak ... válasza, egy „Nem” – amikor Philippus király megkérdezte tőlük, bebocsátják-e városukba.
441. old. *Vasconum* – a Pyrenaeusok nyugati nyúlványai.
Sertorius – néppárti államférfi és hadvezér, aki Kr. e. 82-ben Sulla elől Hispaniába menekült, s ott komoly ellenállást szervezett. Pompeius győzte le 72-ben, orgyilkosság árán.
Szenátus erősségét – Paulinus szenátori családból származott.
Bilbilis, Calagurris, Ilerda – északkelet-hispaniai városok.
Sicoris – a Hiberus (mai Ebro) mellékfolyója.
Echo – a Visszhang; erdei nimfa volt, de Narcissus iránt érzett reménytelen szerelme pusztá hanggá sorvasztotta.
Bellerophon – mondabeli hős, ki életének első felében az istenek különös pártfogását élvezte, utóbb megvonták tőle, s ezért emberkerülőn bolyongott szerte a világban.
443. old. *Gaurus* – hegy Nápoly közelében.
Rhodopé – thraciai hegység.
Pangaea – macedoniai hegy.
Garumna – a mai Garonne folyó Franciaországban
444. old. *Hesperus* – Esthajnalcsillag.
445. old. *Atriumok* – tágas csarnokok, termek.
Euboea-béli Baiae – cumaei; a várost euboeai görög telepések alapították.
448. old. TIBERIANUS (Kr. u. IV. század első fele) – közelebbit sem életéről, sem irodalmi működéséről nem tudunk.
Cypria – cyprusi istennő: Venus.
449. old. AURELIUS AMBROSIUS (Kr. u. kb. 340–379) – Milánó püspöke volt. Legértékesebb irodalmi alkotásai a himnuszai.

450. old. *Az Egyház sziklaszál feje* – az első apostol-pápa nevének, Péternek, jelentése „szikla”.
453. old. AURELIUS PRUDENTIUS CLEMENS (Kr. u. 348–kb. 410) – a legjelentősebb korai keresztény költő.
Betlehem – palesztinai város, Jézus születésének helye.
Mágusok – a három „napkeleti bölcs”, akiket fényes égitest megjelenése figyelmeztetett a Megváltó születésére, és vezette őket a kisded üdvözlésére.
Szábai – dél-arábiai.
Aprószentek – december 28-án ülik meg a katolikusok a gyermek Jézust megölni akaró Herodes Antipas vérengzésének ártatlanul áldozatul esett betlehem-i csecsemők halálának évfordulóját.
Dávid – a zsidók ősi királya. A jóvendölések szerint az ő családjából származik a Megváltó, aki király lesz.
454. old. *Viszik a pusztulás közül* – Jézust szülei Egyiptomba menekítették.
Sánckertek – a Róma falainál levő gyümölcsösök.
456. old. *Delphi* – Apollo jóshelye; a jósló papnő egy kénes kigőzölgés fölé állított háromlábú állványon jósolt.
Dodona, Cumae – ugyancsak híres ókori pogány jóshelyek.
Capitolium – a római vallás központja, Róma egyik dombja.
Aeneas üke – a római császár.
Kereszt – Krisztus kereszthalálának emlékére a kereszténység legfőbb jelképe.
457. old. MEROPHIUS PONTIUS ANICIUS PAULINUS NOLANUS (Kr. u. 353–431) – Ausonius tanítványa volt. 409-ben a campaniai Nola püspökévé választották.
460. old. FLAVIUS AVIANUS (Kr. u. IV–V. század fordulója) – 42 aesopusi állatmese szerzője.
461. old. CLAUDIUS CLAUDIANUS (meghalt Kr. u. 404 körül) – alexandriai görög származású, de a keleti birodalomtól elszakadt nyugat-római császárság híve volt.
Honorius – nyugat-római császár, Kr. u. 359–423. Apja, Nagy Theodosius hispaniai származású volt, ugyancsak anyósa, Serena is. A költemény 398 elején íródott.

- Athesis, Mincius, Padus* – észak-itáliai folyók; ez utóbbin jártak a messze északról hozott borostyánkővel rakott hajók.
462. old. *Baetis, Tagus* – Hispania folyói: Guadalquivir és Tajo.
Caurus – hideg és száraz északnyugati szél.
Auster – déli szél.
Zephyrus – nyugatról fúvó, tavaszhozó szellő.
Proteus – Neptunus híve, jóstehetségű tengeri öreg.
463. old. *Mulciber* – Vulcanus.
464. old. *Kárpát-tenger* – az Aegaei-tenger déli része Creta körül.
Triton – félemler-félhal alakú, lólábú tengeristen.
Cymothoe – Nereus tengeristen lányainak egyike.
Paphos – város Cyprus déli partján.
465. old. *Leucothee* (Leocothea) – a tengeri istennővé vált Ino (lásd a 262. oldalhoz írt megjegyzést).
Palaemon – Ino tengeristenné vált fia.
Glaucus – jóstehetségű tengeri isten.
Tartessus fenevadja – az Atlanti-óceán tengeri szörnye.
Galathea, Spatale, Doto – Nereus leányai, Nereisek.
Stilicho – Honorius császár nevelője, apósa, a nyugat-római birodalom hadvezére.
Scipio – Cornelius Scipio Africanus maior, a második pun háború (Kr. e. 218–201) hőse, művészek pártfogója.
Píeridák – múzsák.
Tírus – carthagói.
Libya – Észak-Afrika; itt: a carthagói birodalom.
Ennius – lásd e kötet elején.
466. old. *Karthágót kétszer ... legyőzte* – 206-ban Hispaniában, 202–201-ben Afrika földjén.
Mostani Hannibal – Alaricus nyugati gót király. Stilicho 403-ban verte meg.
Proserpina – az alvilág istenasszonya, Jupiter és Ceres lánya.
Tengert járni fenyő – mely hajóépítésre alkalmas.
Jövő látója: babérfa – a jövőbe látó Apollo isten szent növénye.
Pergus – kis tó Szicília közepén.
467. old. *Lucifer* – Hajnalcsillag.
Fájdalma virágát – a rózsát; lásd Dracontius versét a 487. oldalon.
Jácint, Nárcisz – Hyacinthus, Narcissus (a 305. oldalnál bővebb magyarázatok találhatók).
Cephisus – a görögországi Parnassus hegyén fakadó folyó.

- Termés-istennő* – Ceres.
Ki kutyákkal járta a Parthenius berkét – Diana; Parthenius: dél-görögországi hegy.
468. old. *Paphusi istennő* – Venus.
Lelkek zord ura – Pluto, Saturnus harmadik fia; bátyjai: Jupiter és Neptunus.
Enceladus – az égi istenek ellen föllázadt gigasok egyike. Büntetésül az Aetnával borították testét.
Lipara – vulkanikus sziget Szicíliától északra.
Küklopsz – Vulcanus segédje, aki Jupiter villámaint kovácsolta.
Akit jéggel zárnak be az Alpok – az északon lakó germánok.
Trinacria – Szicília.
469. old. *Medve* – a következőkkel együtt: csillagkép.
Atlas – az az óriás, aki vállán viseli, mitológiai elképzelés szerint, a földgolyót.
Eurus – a Keletet jelképező keleti szél.
Égi Titán – a Nap.
470. old. *Tethys* – Oceanus felesége, tengeri istennő.
472. old. *Napváros* – az egyiptomi Heliopolis, a delta déli határán.
Pelusium – város a Nílus keleti torkolatánál.
Phaëthon – a Nap fia; egy alkalommal elkérte apja tüzes szekerét, de útjáról letérve, eget-földet fölperzselte.
473. old. *Mint Egyiptom gyors lova fúlt* – utalás az ószövegségi zsidó történetre: az Egyiptomból kivonuló zsidókat üldöző fáraó seregét elnyelte a Vörös-tenger árja.
Ister – Duna.
474. old. CLAUDIUS RUTILIUS NAMATIANUS – 416-ból való az az elbeszélő költeménye, amelyikben Rómából Galliába való visszatérését írta le. Csak töredékesen maradt fenn.
Iris – szivárvány.
475. old. *Hév vizeid sodró zuhatagja* – Tarpeia árulásakor (lásd a 277. oldal jegyzetét) Janus isten forró vízzel akadályozta meg a szabinok előretörését.
Brennus – gall vezér; Kr. e. 390-ben az Allia folyónál megverte a római sereget és megsarcolta Rómát, de rövidesen vereséget szenvedett, majd meghalt.
A samniumi – a samnisok Kr. e. 321-ben legyőzték Róma seregét, de ez később megszüntette önállóságukat.

- Pyrrhus* – epirusi király; meg akarta hódítani Itáliát, de kezdeti sikerek után Kr. e. 275-ben vereséget szenvedett.
476. old. *Ilua* – sziget Itália nyugati partjainál.
Nóricum – a mai Ausztria és Svájc egy része.
Biturixok – közép-galliai törzs.
Monakhosz – remete.
Capraria – kis sziget Corsicától északkeletre.
477. old. *Bellerophontés* – lásd a 441. oldalhoz írt jegyzetet.
Alpheus – mitikus vadász, Oceanus és Tethys fia.
Élis – Görögország tartománya a Peloponnesuson; telepesei alapították Pisát. A tartomány középső részében, Pisatisban, volt egy Pisa nevű város.
Tisztes atyám – Lachanius; Pisa főtisztviselője lehetett.
478. old. *Triturrita* – városka Észak-Itália nyugati partján.
Meleagros – mondabeli rettenthetetlen vadász.
Hyas – a Bika csillagkép egyik csillaga. November eleje lehetett.
479. old. CAIUS SOLLIUS MODERATUS APOLLINARIS SIDONIUS (Kr. u. kb. 430–kb. 480) – Clermont püspöke volt.
Mamertus Claudius – viennai (Gallia) pap, bátyjának, Vienna püspökének jobbkeze. Meghalt 474 körül.
480. old. *Quirinus-nép* – a római nép.
Nerva Traianus ... szobrot állított – a költő apósát, Avitust 455-ben császárrá választották. Sidonius verssel köszöntötte őt a szenátus előtt ebből az alkalomból. Ezért a panegyricusáért bronzszoborral honorálták, melyet Traianus forumán, Rómában állítottak föl.
- 481 old. *Lepergett két kerek lustrum* – a második hasonló megtiszteltetés kerekén tíz esztendő múltán érte.
482. old. *Tolosa-béli püspök* – Toulouse püspöke, Szent Saturninus, vértanúhalált halt 250 körül.
483. old. *Maorianus császár* – uralkodott Kr. u. 457–461 között.
Tityrus – célzás Vergilius Maro e kötetben is közölt, Augustust dicsőítő I. eclogájára.
Flaccus – Horatius Caesar gyilkosainak az oldalán állt, de Augustus amnesztiában részesítette. Ő a „szabinumi föld gazdája”.
Engem is így, ki ... lebuktam – Avitust, Sidonius apósát 456-ban lemondásra kényszerítették, s így veje és párthíve is legyőzöttnek számított.
Faragni etruszk élc-szerető Venusra verset – szatírárt, mely eredetét állítólag az etrúriai Fescenniumból vette, s ott tréfás lakodalmi ének volt.

Hosszu üstökűek között – az ún. Gallia Comatában. Lásd a 98. oldalhoz írt jegyzetet.

484. old. *Thaleia* – a komédia múzsája.

Nem ostromol, mint vén germán nagyapát – Sidoniusnak, úgy látszik, nagy családja volt, s gigászi étvágyú fiainak eltartásáról gondoskodnia kellett.

Alkinoos – a phaeacok mesés és gazdag népének királya, Ulixes vendéglátó gazdája bolyongásai közben.

Erythraenek nyilazóit – India lakóit. Az isten maga járta be Keletet is, hogy kultuszát terjessze.

Atyjának combjába került – anyját, Semelét a teljes fenségében megjelenő Jupiter pusztá látványa elpusztította, így a magzatot Jupiter hordta ki combjában.

485. old. *Silenus* – lásd a 324. oldalhoz írt jegyzetet.

Szarvviselő – a folyókat sodró erejük jeleképp szarvval szokták megszemélyesítésükkor ábrázolni.

Az elragadott férj hitvese – Aurora hajnalistennő férje, az örök életű, de nem örök ifúságú Tithonus.

Phoenix – lásd Claudius Claudianus hasonló című költeményét a 469. lapon.

486. old. BLOSSIUS AEMILIUS DRACONTIUS (Kr. u. V. század második fele) – carthagói származású keresztény költő. Különböző irodalmi műfajokban jeleskedett.

Szent atyánk – Felicianus grammatikus, Dracontius mestere; a költő szerint ő adta vissza Carthagónak hajdan volt ékesszólását, irodalmi kultúráját.

Romulida – Romulus sarja, római.

488. old. LUXORIUS (Kr. u. VI. század eleje) – Carthagóban élt. Martialis modorában írt epigrammákat.

Phlegethon – az alvilág tűzfolyama; ősidők óta létezik.

Saturnus – a legősibb isten, az aranykor ura.

Erebus – a Sötétség, az Őskáosz gyermeke.

Dis – az alvilág egyik istene.

Pulpitus – szószék.

489. old. *Pontusi lány* – Fekete-tenger melléki szépség.

491. old. ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOËTHIUS (Kr. u. kb. 480–524) – előkelő római családból származott. Theodoricus császár börtönbe vetette, itt írta *A filozófia vigasztalása* (*De consolazione philosophiae*) című művét, próza és vers keverékét. Végül kivégezték.
492. old. *Tyrusi nedv* – drága bíborfesték.
494. old. *Háromrészü világegyetem* – két értelmezése lehetséges: 1. fizikai szempontból: szilárd, cseppfolyós, légnemű (erre lehetne következtetni a víz, a láng meg a föld emlegetéséből); 2. létrendi szempontból: tagok (test), lélek (élet), értelem.
- Két nagy körben* – a lélek (anima = életelv) mind a testi, mind az értelmi világban benne ható lényeg.

FÜGGELÉK

Az alábbiakban a közlés sorrendjében feltüntetjük a kötetben szereplő versek vázlatos bibliográfiai adatait. Ahol a szövegkiadásra külön utalás nem történik, ott az illető szerzőnek a Teubner illetve Association Guillaume-Budé sorozatában megjelent szövegkiadására hivatkozunk; más esetben, vagy ha gyűjteményből válogattunk, jelezzük a válogatás alapjául szolgáló kiadást.

Naeuius: Ribbeck, *Scaenicae Romanorum Poesis Fragmenta* II. 75–79; Warmington, *The Remains of Old Latin* II. *Varia* 3–6.

Ennius: Vahlen. *Ennianae Poesis Reliquiae*, *Annales* 35–51; 77–96; 234–251; 266–273; *Scaenica* 22–26 és 28–30; 82 és 86–101; *Epigramma* IV.

Plautus: *Amphitruo* 361–462; *Aulularia* 701–726; *Casina* 217–249; *Mostellaria* 431–531; *Menaechmi* 811–875; *Miles Gloriosus* 1–78; *Mercator* 179–206 és 365–468; *Trinummus* 223–275.

Pacuvius: Ribbeck I. 366–375; 409–416; Warmington II. p. 322.

Caecilius: Ribbeck II. 142–157; 199–209.

Terentius: *Andria* 236–298; *Eunuchus* 232–265; 550–606; *Phormio* 80–136; 231–300; *Adelphoe* 28–78; *Hecyra* 58–75.

Lucilius: Marx, G. *Lucilii Carminum Reliquiae* 88–94; 1228–1234; 1326–1358.

Accius: Ribbeck I. 17–38; 391–402; 493–496.

Varro: Bücheler, *Petronii Saturae et Liber Priapeorum etc.* III; 269–272; 423–427.

Laberius: Ribbeck II. 98–124.

Publilius Syrus: Ribbeck II. 362; 55; 176; 106; 104; 193; 221; 178; 264; 245; 245; 645; 383; 416; 469.

Cicero: Baehrens, *Fragmenta Poetarum Romanorum* 19.

Lucretius: *De rerum natura* I. 1–43; 62–79; 265–328; 921–950; II. 112–124; 600–651; III. 931–977; 978–1023; IV. 1058–1120; V. 1–51; 925–989; VI. 1141–1226.

Catullus; 2; 3; 4; 5; 7; 8; 10; 11; 13; 23; 26; 29; 31; 35; 37; 42; 43; 45; 51; 58; 61, 1–15; 63; 64, 132–206; 69; 70; 75; 76; 83; 84; 85; 87; 98; 101; 109.

Vergilius: *Ecloga* I; IV; IX; *Georgicon* I. 1–42; 446–468; II. 136–176; 323–345; III. 1–39; IV. 153–196; *Aeneis* II. 1–56 és 199–295; IV. 1–89; 584–671; VI. 440–476; 638–666; VIII. 407–453; IX. 381–449; XII. 1–80; 887–952.

Ismeretlen költők: Baehrens, *Poetae Latini Minores* II. *Moretum* 1–37; uo. *Copa*; uo. *Ciris* 414–458; uo. *Culex* 58–97.

- Horatius: Epodon 2; 7; 12; 15; Satira I. 1; 5; 9; II. 1; 6, 60–117; Carmen I. 1; 4; 9; 11; 13; 14; 19; 22; 23; 25; 31; II. 3; 7; 8; 10; 13; 14; 17; 20; III. 1; 2; 3; 4; 8; 9; 13; 18; 21; 26; 27; 30; IV. 1; 3; 7; 9; 15; Epistula I. 8; 11; 13; II. 3, 1–72.
- Tibullus: I. 1; 3; 5; 7; 10; II. 1; 4; III. 1; 2; 5; IV. 2; 3; 7; 12; 13.
- Propertius: I. 1; 11; 12; 14; 18; 19; 22; II. 3; 5; 8; 9; 12; 15; 16; 18/a; 18/b; 19; 22; 26/a; 27; 28/a; 28/b; 29; 31; 32; III. 6; 8, 1–18; 9; 10; 16; 23; 24–5; IV. 4; 7; 8.
- Ovidius: Amores I. 5; 9; II. 8; 17; III. 2; 5; 11/a; 11/b; Ars Amatoria III. 295–314; 315–336; Heroides I; Fasti III. 523–566 és 599–654; V. 182–272; Metamorphoses I. 89–150; II. 1–102; 103–160; 161–272; 273–328; III. 407–510; IV. 663–743; XI. 95–145; Tristia I. 3, 1–46 és 83–102; III. 10; IV. 8; 10; V. 7; Epistulae ex Ponto I. 9; IV. 3.
- Manilius: Astronomica III. 618–668.
- Phaedrus: Prologus; I. 1; 2; 12; 13; 18; 28; III. 7; IV. 5; 10; 24; V. 1.
- Calpurnius Siculus: Baehrens III. Ecloga VII.
- Columella: De Agricultura X. 399–432.
- Seneca: Hercules furens 125–201; Agamemnon 867–907; Octavia 1–99.
- Silius Italicus: Punica I. 56–69; X. 502–545.
- Persius: Prologus; Satira I. 30–82; III. 1–38; IV.
- Lucanus: Pharsalia I. 125–157; IV. 168–253; VII. 786–846.
- Petronius: Baehrens IV. 75; 79; 82; 100; 103.
- Statius: Silvae I. 5; II. 5; III. 1, 68–162; V. 4.
- Valerius Vlacus: Argonautica I. 255–73; VII. 382–450; VIII. 202–216.
- Martialis: I. 1; 2; 16; 17; 29; 38; 47; 53; 110 (két változatban); 115 (két változatban); II. 3; 7; 20; 30; 38; 43; III. 8 (két változatban); 26; 38; 50; 56–57; 57; 63; IV. 49; 72; 83; V. 13; 73; 81; VI. 40; 53; 61; 74; VII. 3; 16 (két változatban); 53; 60; 83 (két változatban); VIII. 25; 69; IX. 10; 68; 78; 81; 82; X. 4; 23; 31; 74; XI. 21; 103; XII. 12; 13; 18.
- Juvenalis: Satira I. 30–80; 147–171; III. 147–189; VI 82–132 és 314–334; VII. 53–98; XV. 33–91 és 132–174.
- Ismeretlen költők: Baehrens IV. 307; Peiper, Ausonius XXII. 2; Baehrens IV. 396; Baehrens III. 25; Némethy, Cato bölcs mondásai I. 14; 22; II. 2; 26; III. 2; 23; IV. 10; 33; 43.
- Nemesiamis: Baehrens III. Ecloga III.
- Pentadius: Baehrens IV. 409.
- Ausonius: II. 7; XI. 20; VIII; XVIII. 29; X. 23–47; 150–199; 318–348; XIX. 32; 38; 40; 78.
- Tiberianus: Baehrens III. 1.
- Ambrosius: Migne, Patrologiae Cursus Completus, Ambrosius II. 1, 8; 1; 2.

Prudentius: Cathemerinon 12, 77–80 és 5–8 és 61–64 és 69–72; 93–100 és 133–136; Peristephanon XI. 155–168; Psychomachia 310–339; Apotheosis 435–448.

Paulinus: Migne, Poetae Christiani Quarti Saeculi, X. 20–56; uo. IV; uo. Appendix 1.

Avianus: Baehrens V. Fabula 34.

Claudinaus: Fescennina De Nuptiis Honorii Augusti II; Epithalamium De Nuptiis Honorii Augusti 47–96; 135–171; De Secundo Consulatu Stilichonis Praefatio; De Raptu Proserpinae II. 101–205; Phoenix; Epigramma 50.

Namatianus: De Reditu Suo I. 47–54; 91–138; 351–370; 439–452; 559–578; 615–644.

Apollinaris Sidonius: Epistula IV. 11; IX. 16; Carmen IV; XII; XXII. 22–63.

Dracontius: Baehrens V.1; 12.

Luxorius: Baehrens IV. 455; 457; 465; 475; 483; 511; 520.

Boëthius: De consolatione Philosophiae I. 7; II. 3; 8; III. 9.

TARTALOM

Cnaeus Naevius	11
A kacér nő (Tótfalusi István)	11
Sírverse (Lakatos István)	11
Quintus Ennius	12
Annales – részletek	12
Ilia álma (Tótfalusi István)	12
Romulus elnyeri a királyságot (Tótfalusi István)	13
Önarckép (Kerényi Grácia)	13
Háború idején (Tótfalusi István)	14
Tragédiatöredékek	15
Alcmaeon és a fúriák (Kerényi Grácia)	15
Andromacha monológja (Kerényi Grácia)	15
Maga sírverse (Tótfalusi István)	16
Titus Maccius Plautus	17
Mercurius becsapja Sosiát (Devecseri Gábor)	17
A kirabolt zsugori (Devecseri Gábor)	22
A kikapós férj (Kárpáty Csilla)	23
A babonás vén rászédése (Kárpáty Csilla)	25
Színlelt örület (Kárpáty Csilla)	30
A hetvenkedő katona (Devecseri Gábor)	33
Az egy leányért lángoló apa és fiú (Kárpáty Csilla)	37
A szerelem átkai (Devecseri Gábor)	44
Marcus Pacuvius	46
Tragédiatöredékek	46
A szerencséről (Kerényi Grácia)	46
A viharról (Kerényi Grácia)	46
A költő csontjai (Szabó Lőrinc)	47
Caecilius Statius	48
Komédiatöredékek	48
A férj panasza (Kerényi Grácia)	48
A kellemetlen apák dicsérete (Kerényi Grácia)	48
Publius Terentius Afer	50
Hűség és kötelesség (Kárpáty Csilla)	50
Az élősködő (Kárpáty Csilla)	52
Az álruhás szerető (Kárpáty Csilla)	53
Egy fiatalember szerelme (Maróti Egon)	56

A szigorú atya rászédése (Maróti Egon)	57
Az elnéző atya (Kárpáty Csilla)	60
A kerítőnő (Kárpáty Csilla)	62
Caius Lucilius	63
Szatíratöredékek	63
A görögmajmolók (Csorba Győző)	63
A rómaiak ma (Csorba Győző)	63
Az erény (Csorba Győző)	64
Lucius Accius	65
Tragédiatöredékek	65
Tarquinius álma (Kerényi Grácia)	65
Az első hajó (Kerényi Grácia)	66
A hajnal (Kerényi Grácia)	66
Marcus Terentius Varro	67
Szatíratöredékek	67
A bor dicsérete (Kerényi Grácia)	67
A vihar (Kerényi Grácia)	67
Prometheus monológja (Kerényi Grácia)	68
Decimus Laberius	69
Mimusának prologusa (Kerényi Grácia)	69
Publilius Syrus	70
Mimusaiból vett szentenciák (Kerényi Grácia)	70
Marcus Tullius Cicero	71
Marius jóslatot kap (Szabó Kálmán)	71
Titus Lucretius Carus	72
A természetről – részletek	72
Invokáció Vénuszhoz (Vas István)	72
Epicurus és a vallás (Kálnoky László)	73
A láthatatlan atomok (Nemes Nagy Ágnes)	74
Tanító költészet (Vas István)	76
A porszemhasonlat (Nemes Nagy Ágnes)	77
Magna Mater (Kálnoky László)	77
A haláltól félő emberhez (Kálnoky László)	79
Az alvilág állítólagos kínjai (Kálnoky László)	80
A szerelem (Nemes Nagy Ágnes)	82
Epicurus dicsérete (Kálnoky László)	84
Az első emberek (Kálnoky László)	85
Az athéni pestis (Kálnoky László)	87

Caius Valerius Catullus	91
Lesbia rigójához (Dsida Jenő)	91
A rigó halálára (Dsida Jenő)	91
Hajócska (Devecseri Gábor)	92
Lesbiához (Szabó Lőrinc)	93
Lesbiához (Babits Mihály)	93
Önmagához (Devecseri Gábor)	94
Ismerkedésem Varus kedvesével (Dsida Jenő)	94
Üzenet kedveséhez (Devecseri Gábor)	95
Meghívó (Dsida Jenő)	96
Furiushoz (Devecseri Gábor)	97
Adós (Devecseri Gábor)	98
Caesarhoz (Horváth István Károly)	98
Sirmio (Devecseri Gábor)	99
Költő-barátjához (Devecseri Gábor)	100
Egnatiusra (Devecseri Gábor)	100
Rajta, hendecasyllabus-sereg (Devecseri Gábor)	101
Egy leányra (Devecseri Gábor)	102
Acme és Septimius (Devecseri Gábor)	102
Szerelem (Devecseri Gábor)	103
Menyegzői dal – részlet (Dsida Jenő)	104
Az utolsó vers Lesbiáról (Dsida Jenő)	105
Attis (Devecseri Gábor)	105
Ariadné panasza – részlet (Devecseri Gábor)	108
Rufusra (Devecseri Gábor)	110
Leányhűség (Szabó Lőrinc)	110
Lesbiához (Babits Mihály)	111
Visszatekintve (Devecseri Gábor)	111
Lesbia férjére (Devecseri Gábor)	112
Egy szenvelgő szónokra (Kardos László)	112
Szerelem és gyűlölet (Szabó Lőrinc)	113
Lesbiához (Babits Mihály)	113
Egy fecsegőre (Devecseri Gábor)	113
Testvére sírjánál (Illyés Gyula)	114
Lesbiához (Radnóti Miklós)	114
Publius Vergilius Maro	115
Az eclogákból	115
Augustus dicsérete (Lakatos István)	115
Aranykor (Trencsényi-Waldapfel Imre)	117

Pásztori sors (Lakatos István)	119
Georgicon – részletek	122
Invokáció (Csorba Győző)	122
Caesar halála (Lator László)	123
Itália dicsérete (Lator László)	124
A tavasz (Lator László)	125
A költő célja (Csorba Győző)	126
A méhek állama (Csorba Győző)	127
Aeneis – részletek	129
A trójai faló és Trója pusztulása (Urbán Eszter)	129
A szerelmes Dido (Urbán Eszter)	133
Dido halála (Urbán Eszter)	136
Találkozás Didóval az Alvilágban (Urbán Eszter)	138
A boldog lelkek (Urbán Eszter)	140
Vulcanus műhelyében (Lakatos István)	141
Nisus és Euryalus (Lakatos István)	142
Turnus párviadalra készül (Lakatos István)	144
Aeneas és Turnus viadala (Lakatos István)	147
Ismeretlen költők	149
Egy paraszt reggele – részlet (Csorba Győző)	149
A kocsmárosné (Kurcz Ágnes)	150
Scylla panasza – részlet (Kurcz Ágnes)	151
A pásztor boldogsága – részlet (Szabó Kálmán)	153
Quintus Horatius Flaccus	155
Az epodusokból	155
A falusi élet dicsérete (Kardos László)	155
A római néphez (Kardos László)	157
A kéjelgő vénasszony ellen (Orbán Ottó)	158
Rémület és látomás (Kardos László)	159
A szatírákból	161
A boldog élet titka (Horváth István Károly)	161
A brundisiumi út (Bede Anna)	164
A fecsegő (Meller Péter)	167
Szatíra és élet (Horváth István Károly)	170
A mezei és városi egér példázata – részlet (Bede Anna)	172
A carmenekből	174
Maecenashoz (Bede Anna)	174
Sestiushoz (Szabó Lőrinc)	176
Thaliarchushoz (Szabó Lőrinc)	176

Leuconoéhez (Trencsényi-Waldapfel Imre)	177
Lydiához(Radnóti Miklós)	178
Az államhoz (Szabó Lőrinc)	178
Glycerához (Bede Anna)	179
Tiszta embernek (Kardos László)	180
Chloéhez (Szabó Lőrinc)	181
Lydiához (Szabó Lőrinc)	181
Szép öregségért (Kardos László)	182
Delliushoz (Szabó Lőrinc)	183
Pompeius Varushoz (Bede Anna)	184
Megszegett sok esküvésed (Arany János)	185
Licinius Murenához (Szabó Lőrinc)	186
A fához, mely dőlteben majdnem agyonütötte (Áprily Lajos)	187
Császár és paraszt (Kardos László)	188
Maecenashoz (Bede Anna)	189
Maecenashoz (Kardos László)	190
A mértékletesség dicsérete (Illyés Gyula)	191
A rómaiakhoz (Illyés Gyula)	193
Augustushoz (Bede Anna)	194
A múzsához (Illyés Gyula)	196
Maecenashoz (Bede Anna)	199
Lydiához (Radnóti Miklós)	200
Bandusia forrásához (Szabó Lőrinc)	201
Faunushoz (Radnóti Miklós)	202
A kancsóhoz (Kardos László)	202
Venushoz (Bede Anna)	203
Galateához (Devecseri Gábor)	204
Melpomenéhez (Kosztolányi Dezső)	206
Venushoz (Bede Anna)	207
Melpomenéhez (Bede Anna)	209
Torquatushoz (Szabó Lőrinc)	210
Lolliushoz (Horváth István Károly)	211
Augustushoz (Jánosy István)	212
Az epistulákból	214
Levél a baráthoz (Kerényi Grácia)	214
...csak légyen lelki nyugalmunk (Urbán Eszter)	214
Tréfás intés (Bede Anna)	215
Ars poetica – részlet (Muraközy Gyula)	216

Albius Tibullus	219
A falusi élet dicsérete (Kardos László)	219
Corcyrai elégia (Vas István)	221
Gyötrelmes órán (Kárpáty Csilla)	224
Messalla köszöntése (Kárpáty Csilla)	226
A béke dicsérete (Kardos László)	228
Falusi ünnep (Kálnoky László)	230
Nemesis rabságában (Horváth István Károly)	233
Ajándék Neaerának (Kárpáty Csilla)	235
Mikor kedvesét elcsábították (Kárpáty Csilla)	236
A barátokhoz (Kerényi Grácia)	237
Sulpicia dicsérete (Kárpáty Csilla)	238
Kíméld kedvesemet, vadkan (Kerényi Grácia)	239
Megjött végre a várt szerelem (Radnóti Miklós)	240
Bocsánatkérés (Babits Mihály)	240
Eskü (Radnóti Miklós)	241
Sextus Propertius	242
Cynthia rabságában (Horváth István Károly)	242
Cynthia Baiaeban (Szabó Lőrinc)	243
Első és utolsó (Horváth István Károly)	244
Amor dicsérete (Horváth István Károly)	245
Magányban (Kardos László)	245
Végső kívánság (Bede Anna)	247
Szülőföldjéről (Horváth István Károly)	248
Cynthia dicsérete (Lator László)	248
Cynthia oly gyönyörű, Cynthia oly csapodár (Radnóti Miklós)	250
Rabságban (Kálnoky László)	251
A győztes vetélytársról (Kálnoky László)	252
A festő remeke (Kardos László)	254
Elmondja gyönyörűségeit (Babits Mihály)	254
Nélkülem áll ma a bál (Orbán Ottó)	256
Meggyűlöltet a sok panasz (Szabó Lőrinc)	258
Cynthia festi magát (Dsida Jenő)	259
Cynthia falura készül (Bede Anna)	259
Sűrű szerelem (Lator László)	260
Félelmetes álom (Kardos László)	262
Elégia a halálról (Vas István)	263
Könyörgés a beteg Cynthiaért (Kardos László)	263

Cynthia nagybeteg (Dsida Jenő)	264
Éjszakai kaland (Bede Anna)	265
Apollo temploma (Bede Anna)	266
Cynthia kacérságáról (Lator László)	267
Tudakozódás a kedves után (Jánosy István)	269
Az őrzöngő kedves (Szabó Lőrinc)	270
Maecenashoz (Horváth István Károly)	271
A kedves születésnapja (Kárpáty Csilla)	272
Éjféli tűnődés (Lator László)	274
Az elveszett napló (Bede Anna)	275
Végső búcsú (Horváth István Károly)	275
Tarpeia (Horváth István Károly)	277
Éjszakai látomás (Kerényi Grácia)	279
Rajtaütés (Kerényi Grácia)	282
Publius Ovidius Naso	286
Amores – részletek	286
Nyári dél (Babits Mihály)	286
Harcos a sok szerető (Orbán Ottó)	287
Mikor kedvese szolgálóleányát szerette (Orbán Ottó)	288
Corinna rabságában (Orbán Ottó)	289
Beszélgetés a cirkuszban (Szabó Lőrinc)	290
Félelmetes álom (Orbán Ottó)	292
Elég volt! (Orbán Ottó)	294
Kibékül hűtlen szeretőjével (Orbán Ottó)	295
Ars Amatoria – részletek	295
A női öltözködés dicsérete (Kurcz Ágnes)	295
A beteg kedves ápolása (Kurcz Ágnes)	296
Heroides – részlet	297
Penelope levele Ulixeshez (Horváth István Károly)	297
Fasti – részletek	301
Anna Perenna (Kárpáty Csilla)	301
Flora (Gaál László)	304
Metamorphoses – részletek	306
A négy kor (Csorba Győző)	306
Phaethón (Devecseri Gábor)	308
Phaethón kérése (Devecseri Gábor)	308
Phaethón kocsira száll (Devecseri Gábor)	311
Phaethón útja (Devecseri Gábor)	313

Phaethón pusztulása (Devecseri Gábor)	316
Narcissus (Csorba Győző)	318
Andromeda (Tótfalusi István)	321
Midas király (Kerényi Grácia)	324
Tristia – részletek	326
A száműzött búcsúja Rómától (Szabó Lőrinc)	326
Barbár tájakon (Kardos László)	328
Ím, a halántékom (Kerényi Grácia)	330
Önéletrajz (Gaál László)	332
Tomi és az ottani élet (Csorba Győző)	336
Epistulae ex Ponto	338
A jó barát halálára (Csorba Győző)	338
A hűtlen baráthoz (Csorba Győző)	340
Marcus Manilius	342
A négy évszak (Kerényi Grácia)	342
Caius Iulius Phaedrus	344
Prolóógus (Terényi István)	344
A farkas és a bárány (Terényi István)	344
A királyt kérő békák (Terényi István)	345
Szarvas a forrásnál (Terényi István)	346
A róka és a holló (Terényi István)	346
Vajúdó asszony (Terényi István)	347
A róka és a sas (Terényi István)	347
A farkas és a házőrző kutya (Terényi István)	348
A szerző (Terényi István)	349
Az emberi vétkekről (Terényi István)	350
A vajúdó hegy (Terényi István)	350
Demetrius és Menander (Terényi István)	351
Titus Calpurnius Siculus	352
A körszínház (Szabó Lőrinc)	352
Lucius Iunius Moderatus Columella	355
Őszi betakarítás (Tóth Béla)	355
Lucius Annaeus Seneca	357
Tragédiarészletek	357
Kezdődik a nap (Kerényi Grácia)	357
Cassandra látomása (Kerényi Grácia)	359
Octavia panasza (Kerényi Grácia)	361

Tiberius Catius Asconius Silius Italicus	364
Punica – részletek	364
Hannibal (Majtényi Zoltán)	364
Paulus temetése (Majtényi Zoltán)	364
Aulus Persius Flaccus	366
A szatírákból – részletek	366
Prológus (Muraközy Gyula)	366
Költők és hízelgők (Muraközy Gyula)	366
A lustálkodó (Muraközy Gyula)	368
Az előkelők gőgje és feslettsége (Muraközy Gyula)	369
Marcus Annaeus Lucanus	372
Pharsalia – részletek	372
Caesar és Pompeius (Csorba Győző)	372
A két tábor barátkozása (Csorba Győző)	373
A pharsalusi csatamező (Csorba Győző)	375
Caius Petronius Arbiter	378
Ősz (Horváth István Károly)	378
Odysseus nyomában (Horváth István Károly)	378
Kora erkölcseiről (Horváth István Károly)	378
Szeress, Nealce! (Horváth István Károly)	379
Vágy (Horváth István Károly)	379
Publius Papinius Statius	380
Silvae – részletek	380
Claudius Etruscus fürdője (Kálnoky László)	380
A kezes oroszlán (Kálnoky László)	382
Hercules temploma – részlet (Kálnoky László)	383
Az álomhoz (Weöres Sándor)	386
Caius Valerius Flaccus	387
Argonautica – részletek	387
Achilles búcsúja Peleustól (Kálnoky László)	387
Venus Iasonhoz vezeti Medeát (Kálnoky László)	388
Medea az Argón (Kálnoky László)	390
Marcus Valerius Martialis	391
Beköszöntő (Weöres Sándor)	391
Könyveiről (Weöres Sándor)	391
A költő, saját verseskötetére (Szabó Lőrinc)	391
Dicsőség (Weöres Sándor)	392
Enyém – tied (Balogh Károly)	392
Egy orvosra (Weöres Sándor)	392

Egy rossz szavalóra (Weöres Sándor)	392
Az utánzóról (Balogh Károly)	393
Egy kritikushoz (Weöres Sándor)	393
Egy kritikushoz (Kosztolányi Dezső)	393
Aki befolyásolható (Horváth István Károly)	394
Aki befolyásolható (Kosztolányi Dezső)	394
Ki az adós (Weöres Sándor)	394
Minden lében kanál (Bede Anna)	395
Idegen tollakkal (Weöres Sándor)	395
Aki pénz helyett tanácsot ad (Balogh Károly)	395
Haszon (Weöres Sándor)	396
Az „önzetlen” (Balogh Károly)	396
Melyik vakabb? (Lakatos István)	396
Ki a vak? (Kosztolányi Dezső)	397
A gögös gazdag közkincse (Szabó Lőrinc)	397
A tisztesség sorsa (Balogh Károly)	397
Egy rossz költőre (Balogh Károly)	398
Ravennai distichonok (Horváth István Károly)	398
Ahol kevés a víz (Kosztolányi Dezső)	399
Úrifú (Szabó Lőrinc)	399
Epigrammáiról (Weöres Sándor)	399
Nem vagyok örült (Weöres Sándor)	400
Jóság és balsors (Rónai Pál)	400
Költő és milliomos (Szabó Lőrinc)	401
Óvatosság (Weöres Sándor)	401
Szegénysors (Weöres Sándor)	401
Száll az idő (Radnóti Miklós)	402
Aki orvossal álmodik (Bede Anna)	402
Könyvéről (Rónai Pál)	402
Az ámító (Bede Anna)	403
Bölcs előrelátás (Bede Anna)	403
Végső lehetőség (Bede Anna)	403
Végső lehetőség (Kosztolányi Dezső)	403
Sok húhó semmiért (Bede Anna)	404
Jupiterhez (Bede Anna)	404
A „jó” borbély (Bede Anna)	405
A „jó” borbély (Kosztolányi Dezső)	405
A „húséges” barát (Weöres Sándor)	405

A klasszikusok barátjának (Kosztolányi Dezső)	406
Zsák a foltját (Szabó Lőrinc)	406
Egy iskolamesterre (Bede Anna)	406
A férjemésző Galla (Horváth István Károly)	407
Pályatársak és közönség (Horváth István Károly)	407
Kétféle tönkrement (Horváth István Károly)	407
Papírgaluska és költészet (Meller Péter)	408
Aki kétszer él (Bede Anna)	408
Emberevő (Weöres Sándor)	409
Áhítozás nyugalom után (Bede Anna)	409
A kövér Lydia (Bede Anna)	410
Ki se nézné az ember (Weöres Sándor)	410
Jó tanács a részeges ígéretőnek (Weöres Sándor)	410
Harag és gazdag ember (Weöres Sándor)	411
Szülőföld (Bede Anna)	411
Decimus Iunius Iuvenalis	412
Nehéz szatírárt nem írni (Muraközy Gyula)	412
A szatíráírás veszélyei (Muraközy Gyula)	413
A szegények sorsa Rómában (Muraközy Gyula)	414
A nők erkölcstelensége (Csorba Győző)	416
A költők nyomorúsága (Muraközy Gyula)	418
A vakhit (Muraközy Gyula)	419
Ismeretlen költők	423
Venus virrasztása (Marticskó József)	423
Rózsafakadás (Marticskó József)	426
Szerelmes levél (Horváth István Károly)	428
Hajósének (Rónai Pál)	429
Cato bölcs mondásai (Némethy Géza)	429
Marcus Aurelius Olympius Nemesianus	431
Pán dala (Tóth Béla)	431
Pentadius	433
Tavaszi jöttére (Rónai Pál)	433
Decimus Magnus Ausonius	434
Költő a gyorsírójához (Szabó Lőrinc)	434
Burdigala (Bede Anna)	435
Cupido megkínzása (Bede Anna)	436
Paulinushoz (Bede Anna)	439
Mosella – részletek	442

A Mosella köszöntése (Kárpáty Csilla)	442
A Mosella vidéke (Kárpáty Csilla)	443
A Mosella partjai (Kárpáty Csilla)	444
Epigrammák	445
Echóra (Bede Anna)	445
A vén Myronra, aki éjszakát kért Laistól (Horváth István Károly)	446
Hitveséhez (Horváth István Károly)	446
Jobb híján (Bede Anna)	447
Tiberianus	448
Patak (Marticskó József)	448
Aurelius Ambrosius	449
Szent vértanúk ünnepére (Sík Sándor)	449
Himnusz kakasszóra (Sík Sándor)	450
Esti ima (Babits Mihály)	451
Aurelius Prudentius Clemens	453
Vízkeresztii himnusz (Sík Sándor)	453
Aprószentek ünnepére (Sík Sándor)	453
A katakombák – részlet (Rónay György)	454
A bujaság harcra indul – részlet (Rónay György)	455
A pogány jóshelyek pusztulása – részlet (Rónay György)	456
Meropius Pontius Anicius Paulinus Nolanus	457
Levél Ausoniusnak – részlet (Rónay György)	457
Imádság (Rónay György)	458
Köszöntő vers feleségéhez (Sík Sándor)	459
Flavius Avianus	460
A tücsök és a hangya (Kurcz Ágnes)	460
Claudius Claudianus	461
Nászének Honorius császár lakodalmára (Weöres Sándor)	461
Vénusz kertje – részlet (Rónay György)	462
Vénusz tengeri útja – részlet (Rónay György)	464
Stilicho dicsérete (Rónay György)	465
Proserpina elrablása – részlet (Rónay György)	466
Phoenix (Rónay György)	469
Egy lovastisztre (Rónay György)	473
Claudius Rutilius Namatianus	474
De reditu suo – részletek	474
Róma dicsérete (Horváth István Károly)	474
Róma csodái (Kárpáty Csilla)	474

Ilua szigete és a vasbányák (Kárpáty Csilla)	476
Capraria szigete és a remeték (Kárpáty Csilla)	476
Látogatás Písában (Kárpáty Csilla)	477
Triturrita és a vadkanvadászat (Kárpáty Csilla)	478
Caius Sollius Moderatus Apollinaris Sidonius	479
A filozófus Mamertus Claudius sirverse (Kárpáty Csilla)	479
Költői működéséről (Kárpáty Csilla)	480
Panegyricusának ajánlása Maiorianus császárhoz (Kárpáty Csilla)	483
Nem sikerül a vers (Kárpáty Csilla)	483
Bacchus meghódítja Indiát – részlet (Kárpáty Csilla)	484
Blossius Aemilius Dracontius	486
Előbeszéd (Tótfalusi István)	486
A rózsák születése (Rónai Pál)	487
Luxorius	488
Az aggszűz házassága (Kurucz Ferenc)	488
A kocsmába siető papra (Kurucz Ferenc)	488
A részegre, aki sohasem eszik, csak iszik (Horváth István Károly)	489
Egy züllött személyhez, aki pénzen... (Kurucz Ferenc)	489
A csúnya nők szeretője (Kurucz Ferenc)	489
A vak szerető (Horváth István Károly)	490
A száz szirmú rózsza dicsérete (Kurucz Ferenc)	490
Anicius Manlius Severinus Boëthius	491
Consolatio Philosophiae – részletek	491
Ha az igazságot akarod látni (Ritoók Zsigmond)	491
A régi egyszerűség és béke (Ritoók Zsigmond)	492
Legfőbb úr a szeretet (Ritoók Zsigmond)	493
Könyörgés (Ritoók Zsigmond)	494
Jegyzetek	497
Függelék	559